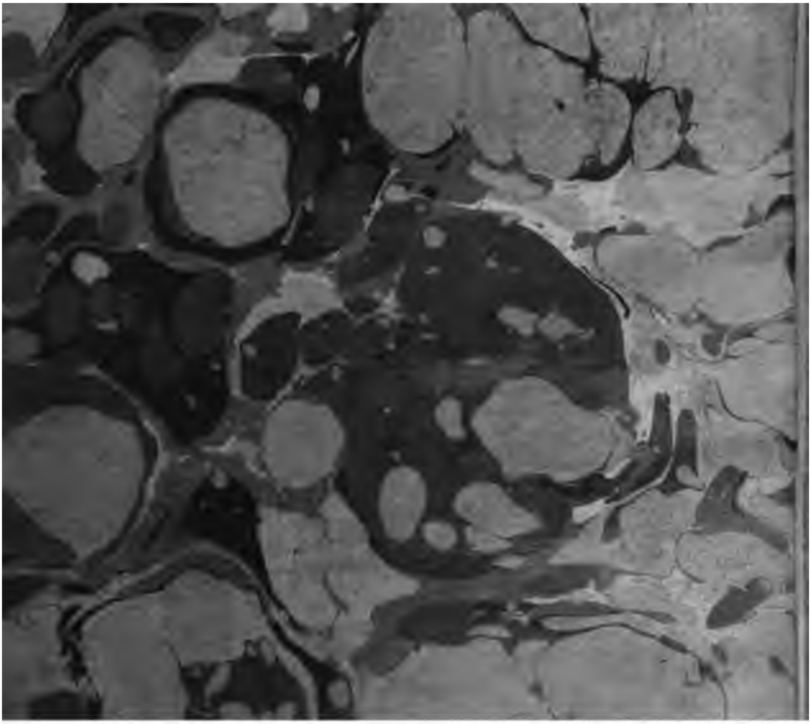

~~Fr. Chr. Exter.~~

~~1774.~~

Fr. Creuzer.

F. W. Kelsey.

1883.

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBRI SEX,

CUM NOTIS

THOMÆ CREECH,

Collegii Omnium Animarum
Socii.

Editio Tertia emendatior.

LONDINI,

Apud EMANUELEM THURNISIUM,
M DCC LIV.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CHRISTOPHORO CODRINGTON,

Collegii Omnium Animarum
Socio,

THOMAS CREECH,

Ejusdem Collegii Socius,

S. P. D.

QUali otio jam utor, occupato, requiris, an inerti, & remisso; Inquirenti qui respondeat Libellum accipe, non multis quidem vigiliis, & acri studiorum intentione, aliqua tamen diligentia elaboratum: Neque enim ad TE Elegantissimi ingenii Virum mitti aliquod debet, quod impolitum nimis foret & rude; Lepore, Vi, & Acumine omni destitutum. Quanquam quid diligenter factum videatur TIBI, Qui in Critica, & Philosophia, quantùm per ætatem tuam Homini licet, in Poëtica supra Annos vales, nisi utaris ea moderatione Animi, qua tuas Dotes æstimare, & illa benignitate, qua meas Nugas esse aliquid putare soles?

Multi quidem (a) attribuunt *Lucretio* omnes virtutes quæ optimum Poëtam, & consummatissimum Philosophum ornare

(a) *Lambinus, Gifanius, Faber*, Alii.

ornare possunt; suæ opinioni plus satis indulgentes, ejusque famæ forsan nimis benigni: Sed istam benevolentiam, qua non indiget, Vir erecti justique animi aspernatur, contentus iis meritis, quæ Vetus Criticorum Gens, Integerrimi judices, agnoverunt, & suo confirmârunt judicio. Nam in illo (*b*) *Artem* Tullius, (*c*) *Sublime carmen* Ovidius, Quintilianus (*d*) *Elegantiam in sua materia*, Statius (*e*) *Arduum furorem* admiratur; Neque Quis tam acerbus Poëtæ Censor, adeoque sui negligens, ut hæc neget. Doctorum invidiam sua reprimit Conscientia, Indoctorum maledicentiam tantorum judicum Reverentia: Et sanè jure expectanda est *Elegantia* in Carmine ab ipso Patre venustatum (*f*) *Cicerone* perpolito, *Sublimitas*, *Arduusque furor* in (*g*) gravissimo suæ ætatis (non rudis verò & indoctæ) Poëta: Et quod ad *Artem* spectat, seu Argumentorum inventionem, seu Materiæ dispositionem, sive ad unum finem, impium certè, sed quem sibi elegerat; attentionem consideremus, nulla erit unquam perfectior Disciplinæ formula.

Uni *Quintiliano* inter Veteres (Poëtæ fortassis alii judicabunt, ego verò ipsius *Quintiliani* Hominis in rebus Philosophicis minimè exercitati vitio) videtur (*h*) Difficilis; At Plurimis è Recentioribus Difficilior: Nec injuria. Illa enim fuit indiligens Exscriptorum inscitia, ut nullus ferè Versus (de Paginis quid dicam?) sincerus aut emendatè scriptus: Neque Manus neque Mens suo officio fungebatur, Monstrosæ ubique Voces, absurdæ Sententiæ; & Barbari isti Librorum conservatores nobis tradiderunt Codices ea fide, qua Mare turbidum Navigia: Nam eructat illud fractas lacerasque Tabulas, è quibus forsan aliæ Naves compingi possunt, sed minoris formæ & venustatis, nisi à peritissimo Artifice conjungantur.

Ideo

(*b*) Epist. ad Fratrem, Lib. II. Ep. 11. *Lucretii Poemata non sunt ita multis luminibus Ingenii, multa tamen artis:* Alii legunt, *Sunt lita multis*, &c. (*c*) Am. Lib. l. El. 15. (*d*) Inst. Orat. Lib. X. Cap. 1. (*e*) Geneth. Lucani, Lib. II. Sylvarum. (*f*) Eusebius Olym. 171. (*g*) *Cornelius Nepos. vit.* Attici. (*h*) Inst. Orat. Lib. X. Cap. 1. Ubi *tamen Barthius*, *sed frustrà*, legit *Diffusilis*.

Ideo primi *Lucretii* Editores non tam Codicum Scripturam exhibebant, quàm conjecturas suas, vanas plerumque, aliquando improbas; Id quod decuit, id quod ætati conveniebat, fecerunt, conabantur loqui, sed in ista Literarum infantia quid præter dimidiata verba, & incertam pronunciationem éxpectemus? Nondum satis nota erat Poëtæ dictio, ignota prorsus *Epicuri* Philosophia. Iste enim Poëtarum mos est, ut qui delectum verborum affectent, Veteres exquirant voces, & cum Antiquis ament loqui; Neque quidem diffitendum antiquis vocibus, & Veterum loquendi formulis (horridæ licet videantur & incultæ) vim & generosam quandam pulchritudinem inesse. Novæ placent, namque delicatæ, sed languidæ & inertes, ista ætas quæ perpolit, emollit; neque aliam ob causam fluidas in *Ovidio* delicias, in *Virgilio* nervosam Majestatem admiramur, quàm quòd Alter cum viris tantùm suæ ætatis loquebatur: Alter non suos quidem neglexit, sed iis immiscuit Majores. Non verò tenuis labor est, Voces, quibus *Ennius*, *Attius*, *Nævius*, &c. usi sunt, reconditas penitusque jacentes, invenire, explicare inventas; Evolvendi sunt veteres Grammatici, Poëtarum interpretes, multo denique usu, & pari attentione opus.

Quòd si plana fuisset & aperta Dictio, Materies tamen difficilis & impedita, nec cuilibet obvia est *Epicuri* ratio; Experti nôrunt Illius Philosophiam postulare subactum & patiens ingenium, quod nullas reformidet difficultates, & sit totius Naturæ capax: Neque vero tacendum, quòd Ille, qui nullam felicitatem sine Otio esse, & sola sua Ratione & Sapientia beatitudinem acquiri posse decreverat, laboriosam instituit disciplinam, & quæ sui studiosos nunquam patitur otiosos esse: Quippe à Sensibus, in quibus Hominum desidia ut plurimùm subsistit, abducit; rapit per Inane insensile, & in omni explicatione, tot & tam minutis utitur instrumentis, ut illa colligere operosum sit, contemplari grave: Ut Colorum, Saporum, Odorumve variationem (hi sunt vulgares Naturæ lusus) intelligas, perspicienda est motuum figurarumque infinita varieteas,

rietas, connexus, viæ, intervalla, Nihil in hac diſciplina ſimplex, & quod uno quaſi intuitu comprehendi poſſit; Alii interim Philoſophi iis, quas ſenſibiles vocant, qualitatibus inſtructi omnia Naturæ opera compendio tranſigunt, unoque Spiritu, tanquam Veſicam inflarent, inſtituunt Philoſophum. Hoc quod dico, Idem Ille demonſtravit, qui multa à *Democrito* ſumens tot voluminibus inchoavit potiùs quàm abſolvit Phyſicam, fundamenta jecit iſtius ſcientiæ, quam perficere totam Poſteritatis induſtriam exhauriret: Multa Ipſe aperuit; multa reliquit aliis explicanda, &, quod maximè dolemus, Illius olim feliciter tranſacti labores ſunt iterum à Nobis retractandi: Nam è (*i*) trecentis voluminibus, ſi tres Epiſtolas exciperes, quid ſupereſt præter ſententiolas quaſdam ab *Academicis*, *Stoicis*, & *Pyrrhonicis*, injuſtis Hominibus illique Philoſopho inimiciſſimis conſervatas? Quas tamen non ut Illius decora, ſed ſuæ Virtutis indicia exhibent, ideoque laceræ apparent & fractæ, tanquam Trophea ſuis ictibus confoſſa. E Græcis diſcipulis multi ſcripſerunt multa, non eruditè nimis, & conſideratè parum; E Latinis pauci, (*k*) *Amafanii*, (*l*) *Catiique* ſcripta perierunt, contemptu ſuæ ætatis, ſequentium neglectu; Totusque *Epicurus*, quantus quantus olim fuit, in uno *Lucretio* (qui tres iſtas Epiſtolas à *Diogene Laertio* (*m*) deſcriptas, olim integras, hodiè verò mirum in modum depravatas Latinè vertiſſe mihi viſus eſt) continetur: Tempus, ut Flumen, res quas recipit, diſſolvit, & rarò integræ deferuntur.

Parcamus igitur primis *Lucretii* Editoribus, neque Incuriæ imputemus vitia, quæ Inopiæ forſan veriùs attribuantur; Omittamus ſaltem, poſtquam *Lambini* ſagacitas, & *Gaſſendi* incomparabilis viri eruditio effecit, ut poſſimus illorum induſtria facilius carere. Alter enim in Codicibus conferendis diligens, in conjectando acutus, & feliciter audax, imbutus *Epicuri* doctrina, *Turnebi*, *Aurati*, Aliorum

(*i*) Diogenes Laertius, Lib. X. (*k*) Cicero Quæſt. Acad. Lib. I.
(*l*) Cicero Epiſt. ad Caſſium. (*m*) Lib. X.

rum familiaritate usus, multis curis multoque studio adeò emendatum edidit *Lucretium*, ut nullus ferè Poëtarum integrior: Alter ita expressit *Epicurum*, ut non magis Imago faciem; nisi quòd, ut in Pictura plerumque fit, Hic sit non parum elegantior; & qui Horum studia aptè conjunxerit, *Ille* mihi videtur *Lucretii* optimus Interpres.

Id tandem conatus est (n) *Fayus*, siquis alius huic operi quàm maximè inidoneus; atque ita perfecit, ut se *Lambini* & *Gassendi* scripta nunquam legisse abundè demonstraverit. *Variorum Codicum auxilium*, & *Carmen omnino à mendis vendicatum* (o) jactat, cùm sexcentis exemplis confirmare possum Istum uni Pareo, Homini furfuraceo, fidere: Barbara interpretatione incestavit Latinissimum Poëtam, easque notas adjecit, quæ Philosophum faciunt sæpe absurdum, seipsum semper ridiculum. Sed iste Bipes est ex illo hominum genere, qui post depravatam Religionem, & corruptos bonos Mores, in Literas humaniores involant, & maximè agunt, ut nec Pii, nec Boni, nec Literati possimus esse: Siquid asperius dixerim, id non meis moribus, sed illorum insolentiæ, qui bonos authores violant ascribas; nôsti lenitatem, at stulta est clementia duris verbis parcere, cùm isti sint meriti duriora: Ego quidem opus à *Fayo* institutum, meliùs quàm Ipse potuit (indulge mihi istam arrogantiam, nihil enim humilius dici potest) absolvi: *Lambini*, *Gifanii*, *Vossii*, *Salmasii*, *Gronovii*, *Fabri*, Aliorum Observationes, Conjecturas, Interpretationes, Emendationes collegi, digessi; non tamen adeò probavi omnia, quæ magni illi viri dixerunt, ut nunquam meo animo obsecutus fuerim: Quòd verò *Gassendus* utramque ferè paginam facit, id quidem contendo rectè institutum, & negent isti, qui mihi, aliisque *Lucretii* lectoribus invident tam doctum, tam elegantem Interpretem.

Fugi tamen, quantùm potui, Grammaticorum contentiones, de Literis, Vocumque apicibus, si modò integra

(n) Editor Lucretii in usum *Delphini*. (o) Præf.

tegra & expedita videbatur Sententia, non nimis ſolicitus: Non probabilis curioſitas, vexare voces, cùm varies licet & torqueas, idem tamen fatebuntur. Verebar etiam, ne illa Morum dulcedo, quæ TIBI, aliisque optimis viris non fatua videbatur, aceſceret; Quippe Grammaticorum gens eſt clamoſa, immitis, acerba, irritabilis; neque eorum familiaritate cautus aliquis nimis uteretur. Perpetuum inter eos Odium, Contumeliæ, Convitia; Ut imperiti rudesque Tragici, cùm humile aliquid & miſerabile dicant, vocem intendunt, & minantur magna: Neque hoc quidem convenit in viles tantùm & è trivio Grammaticos, ſed *Scaligeros*, *Salmaſios*, *Voſſios*, *Huetios*, quos in omni Literarum genere maximos veneramur, ſed experimur, illiberales Grammaticos: Cùm ad Puerilia deſcendant, tanquam Pueri rixantur. Memini autem me Philoſophum interpretari, quod ſi perfecerim, novi TE Laudatorem non parcum, ſi exciderim propoſito, indulgentiſſimum Amicum experiar; Benignè monebis & corriges: An idem alii facturi ſunt, forſan non tanti eſt ut ſtudioſiùs inquiram.

Obſignaveram has Literas, neque longiori ſermone TE morari, & peccare in publica commoda decreveram, cùm veteres notæque Calumniæ irruperint, poſtulantes ut reſignarem, ſibique ſatisfacerem; Rejeci. Quid enim cramben tam fatuam reponam? Sed cùm inſtarent acriùs, novosque jactarent authores, admiſi tandem, & jam in ſcenam prodeunt.

Prima humilis eſt, & (*p*) Grammatica, dicitque *Lucretium* Poëtam non eſſe; Nempe Nos hodiè meliùs intelligimus quinam ſunt iſto titulo digni, quàm (*q*) uterque Cicero, (*r*) Cornelius Nepos, (*ſ*) Ovidius, aliique verborum callentiſſimi ſcriptores: Illi Vatem dicunt, & quidni Ego illis credulus, donec meliores authores, quos ſequar, habeam? *Per ambages Deorumque miniſteria non præcipitatur*

(*p*) Hieronymus Magius, Miſcel. Lib. I. Cap. 17. (*q*) Epiſt. ad Fratrem Lib. II. Ep. 11. (*r*) Vit. Attici. (*ſ*) Triſtium, Lib. II.

pitatur liber spiritus: Nec fuit necesse; Physicum enim non Heroicum contendo: Sit *Empedocli*, *Arato*, *Hesiodo*, *Virgilio* proximus, locum haud opto digniorem: Diis famulis non utitur, sed nec vilia, fœda, & pudenda officia illis demandat, quod isti Deorum Dearumque Domini non rarò faciunt: Quid autem dicam *Epicuri* Deos ridiculos fore, si cùm æterno sint Otio donati turbarent omnia, & tumultuarentur? Sed *Incomptus* est & *Laxus*, non habet numeros, aut perspicuam *Virgilii* brevitatem: Quasi non iniquum & indignum esset in Opere imperfecto, & quod ultimam Authoris manum desideravit, eas Veneres requirere, quæ in Poëmate maximè elaborato sunt spectabiles.

HUIC Calumniæ ita profligatæ succedit alia elatior aspectu, & voce truculentior; clamitans Vesanum esse, Immodestum, Impium, Voluptatis magistrum, omni denique spurcitie, quæ decet Porcum ex *Epicuri* grege inquinatum: Ego verò nunquam animum meum inducere potui ut credam, *Pomponii Attici*, castissimi Viri familiarem, Utriusque *Ciceronis* delicias, & eximium suæ ætatis ornamentum tot vitiis (de Impietate aptior erit dicendi locus) fœdatum: Testes igitur quæro, sed nullibi inveniam, Scripta evolvo, at in illis omnia longè dissimilia; Multa adversus Metum fortiter, Intemperantiam severè, Libidinem castè disputantur, quæ hortari ad Virtutes, ab Avaritia, Ambitione, Luxuria possint deterrere, plurima: Et qui ad illius præcepta Vitam Moresque componit, Illum Privati habebunt integerrimum Amicum, Civem Respublica.

SED cùm *Epicuri* sectatores non tam sua quàm Magistri infamia laborant, haud integra erit Poëtæ nostri dignitas, nisi illius etiam Honos vindicetur: Nam malè moratus Scholæ Philosophicæ Princeps, ut Fons lutulentus canalem suum, obducit quasi limo, & conspurcat Discipulos. Quid autem *Epicurum* laudarem apud *Te*, Qui Moribus Vitæque instituto es ab illo, quem Vulgus sibi fingit, quàm maximè alienus? In Deum, Patriamque Pius, Amicis Fidus, Modestus, Temperans, Literarum studiosissimus, in

Notos Benignus, Ignotis òmnibus Benevolus, & omnibus vicissim Charus, despicias oderisque necesse est Impium, Infidum, Immodestum, Intemperantem, rudem Disciplinarum Contemtorem, Universis Invidentem, & Universis pariter Invisum. Attamen Hoc *Tibi* jucundum fore existimo, Qui justus æquusque rerum Arbiter suum Unicuique tribui, neque quenquam Innocentem calumniis opprimi & obtundi velis.

Quod negaverit Deum effecisse Omnia, & Humana curare, Impium agnosco, & non ego is sum qui excusarem; Licet huic errori humanam imbecillitatem prætexere potuerim, cùm omnes Physici ante *Anaxagoram*, *Aristoteles*, nec *Stoicos* excipiam, quibus Fatum erat pro Providentia, sint eodem Crimine impliciti: Æternam materiam, Dei Sororem ut vocant, objicerem *Platonicis*, & Mali Principium pariter æternum; Demonstrarem quòd Ipse *Epicurus* non minùs honorificè de Deo senserit, quàm Isti qui videri volunt (*Socineos* intelligas) piissimi: Denique quòd (*t*) Deum coluit nulla spe, nullo pretio inductus, sed propter ejus Majestatem eximiam supremamque naturam: Sed istis omissis contemplare obsecro *Epicurum* tanquam in *Trivio* positum, *Stoici* cum suo Fato obsidebant hanc viam, à qua refugit Voluntas libera & Fatis avulsa; illam implebant Boni adversas res deplorantes, Malique jactantes secundas, neque illàc erat facilè transeundum, in Tertiam igitur fervido nimis & inconsiderato impetu prosiluit; Miserere tantæ infelicitatis, nisi malis oblivisci.

Patria Deo proxima, Ejusque saluti suum otium posthabuit *Epicurus*, siquid (*u*) intervenerit, accessurus ad Rempublicam: Non impotenter appetebat imperium, neque fugit administrationem cùm invitaverit Occasio, leni mitique Secessus placuit, & cùm Se abstinuerit à Rebus civilibus, præparavit Principem: (*x*) Amicitias non oratione solùm, sed multò magis vita, & factis & moribus comprobavit; (*y*) Familiares fame laborantes sustinuit, partitus cum

(*t*) Seneca de Ben. Lib. IV. Cap. 19. (*u*) Vid. ratas Sententias apud Laërtium. (*x*) Cicero Lib. I. de Fin. (*y*) Plutarchus in vita Demetrii.

cum ipſis ad numerum fabas: (z) Et iſta commendatio Puerorum, memoria & charitas Amicitiæ, ſummorum officiorum in extremo ſpiritu (a) conſervatio indicat innatam eſſe Homini probitatem gratuitam, non invitatam Voluptatibus, nec præmiorum mercibus evocatam. Ita cum Amicis mori ſuſtinuit, Moriens eos ſuperſtites ſumma benevolentia amplexus eſt, & ſi maximum fidei indicium requiras, (b) non dubitabit pro Amico mori.

Qui Libidinem *Epicuro* objicit, demonſtret illius furta & (c) delicias; Qui Gulam, fercula; adeat Hortos, lautiſſimæ menſæ accumbat, & tandem plenus & ſatur inſtituat accuſationem. Sobrius vixit & frugi Senex, (d) lætus exigui horti plantaribus; (e)maza fructibuſque famem malignè extinxit,(f) Aqua & pane ſimplici contentus, quibus caſeum addidit, quando genio indulgere, & ſumptuoſiùs convivari libuit. Quæ his contraria à *Plutarcho* & *Cicerone* referuntur, plurima ſunt à *Stoicis* impudentiſſimè (g) efficta, & invidioſè recitata ab iſtis authoribus, qui oppugnabant opiniones in quas (h) populariùs dicere potuerunt: Neque *Epicurum* mihi videntur ſatis intellexiſſe, namque Ille, ut erat facetus, varia *Voluptatis* ſignificatione illuſit *Stoicos*, faſtoſos & irritabiles Viros, ut habeant iſti unde rixentur, & fiant magis ridiculi: Familiaribus autem vera rigidaque Virtus erat explicata (i) verbis, vita moribuſque declarata; & nulla unquam Schola vidit majores viros, & magis omni laudis genere inſignes.

De contemtu Diſciplinarum quid reſponderem, cùm utiles vix neglexerit, & Ego non ſum adeò delicatus, ut nullam admitterem Philoſophiam niſi operoſè & phaleris

(z) Cicero, Lib. II. de Fin. (a) Vid. Teſtamentum Epicuri apud Laertium (b) Vid. ratas ſententias apud Laërtium. (c) Diogenes Laërtius, Lib. X. & Nazianzeni Jamb. 18. (d) Juvenalis Sat. 13. & 14. (e) Porphyrius lib. I. de Abſt. Seneca Epiſt. 21. Plutarchus adv. Colotem (f)Laërtius, Lib. X. (g) Laërtius, Lib.X. (h) Vid. Ciceronem, Lib. III. Tuſcul. Orat. in Piſonem. Lib. III. de Orat. & Plutarchum adv. Colotem, & A Gellium, Lib.II.Cap. 8, & 9. (i) Inde Epicuræi apud Clem. Alex. Strom. 5. p. 575. dicunt καὶ παρ' αὐτοῖς ἀπόῤῥητα εἶναι, quem locum Gaſſendus, Tom. 5. p. 95. non rectè explicat.

leris ornatam? At seriò isti accusant, qui Invidum dicunt, ingratum, (*k*) *Democriti*, & *Nausiphanis*, (*l*) è quibus profecit, Cavillatorem: Grave hoc crimen, sed & commune, & si vera foret (*m*) accusatio, iniquissimè id Vitium hodiè objiceretur *Epicuro*, qui amplas dedit pœnas omnium ætatum invidia & ingratitudine oppressus. Quis enim impotentiùs affligitur? Et ipsa Stoicorum Vulgique rusticitas temperans videatur & humana, si conferatur cum illorum convitiis, qui qualem qualem in Physicis profectum uni *Epicuro* acceptum referre debent. En magnum & memorabile Exemplum! (*n*) *Sequitur Epicurus cum suo grege, Vir parùm eruditus, sed ingenio non vulgari, ita tamen sensibus addicto, ut exinde supremam veritatis normam & indicem semper desumendam esse putaverit. Gaudeat ille suis sensibus omniscientibus, suo Sole sesquipedali, sua Terra non pendula, sed radicata deorsum in infinitum, recurrente Sole qualibet nocte per Terrarum latera ad Carceres Orientales; Hæc si Philosophum decent, qualia sunt illa quæ decent vulgus & Idiotas? Suam illis scientiam, suas voluptates, utrasque sensibiles non invideo: Digni qui cum Corporibus vivant, pereantque Animi.*

De hujus Viri Philosophia nihil habeo commemoratione dignum, Democriti & Leucippi dogmata corrupit potiùs quàm emendavit, Antiquo-barbara & vetustissima ignoravit, novis inveniendis impar: Philosophatur laxe, & per rationes fluctuantes, quæ non constringunt animum, neque ad assensum impellunt, nisi sua sponte in partes indolemque Epicuri propendeat. Quoad Mundi ortum, quod proximè accedit ad argumentum nostrum, ea in re se pessimè expedivit Epicurus, nam præterquam quòd Atomorum illi motus quos introduxit, tam Descensus quàm Declinationis, fictitii, cum his figmentis rem suam necdum conficere potuit. Cùm enim in formanda Tellure præteriisset membranam illam Leucippi (cujus meminimus) orbemque primigenium, levem & æquabilem, & ad hodiernam Terræ formam protinus aptare voluerit suam Cosmo-

(*k*) Cicero Lib. I. de Fin. Lib. I. de Nat. Deorum. (*l*) Sextus Empiricius, Lib. I. adver. Mathematicos. (*m*) Negat Laërtius, Lib. X. Illustrius in Epicuro, & è Plutarchi, Lib. II. adv. Colotem. & Lucretio refutari potest. (*n*) Archæologia Philos. p. 185.

Cosmogoniam, planè excidit proposito, atque frustra fuit; cùm neque Maris, neque Montium, neque cavitatum Terræ, aut cæterarum, quas in ipsius forma conspicimus, inæqualitatum causas reddere poterat aut verisimiles, aut tolerabiles. Agnoscis contumelias, vehementes & acerbas, à Viro probo, intelligente, cætera candido, profusas; ab illo denique qui non tantùm quicquid in Physicis præclarè dixit, sed (o) Scommata ista quibus tam frigidè, & illiberaliter illudit sacræ Mosis historiæ, ab *Epicuro* accepisse videatur: Nempe cùm decreverit vastare hortum, salubres simul noxiasque herbas evulsit, & translulit in sua. Hæc, scio ægrè feres, accipe igitur tabulas, & utriusque Philosophi dogmata conferamus.

De *Chao* non tam similia dicunt quàm eadem: Uterque agnoscit indigestam particularum congeriem multiformium, Magnitudinis, Ponderisque inæqualis, gravitate sua deorsum tendentium; *Sed nullam causam Descensus posuit Epicurus:* Quasi Ipse aliquam protulerit; *Motum Declinationis sine causa, quod est in Physicis turpissimum induxit;* Nec minùs turpe figere in Chao, indigesta particularum congerie temere discurrentium, Centrum aliquòd, quò sponte sua bruta & iners Materia feratur. *Membranam Leucippi præteriit*, Grande hoc quidem facinus & inexcusabile: Nempe simplices Atomos in Pingues & Macras non divisit, non docuit Aqueas Pinguesque particulas Terrestribus & Macris utcunque leviores celeriùs subsidere; Denique non demonstravit Corpus Solidum & grave pingui liquori insidens Aquæ multò leviori innatare posse: Hæc sunt quæ in Philosophiam commisit *Epicurus*, cùm *Leucippi* membranam præteriit. Sed *neque Maris, neque Montium, neque cavitatum Terræ, aut cæterarum, quas in ipsius forma conspicimus, inæqualitatum causas reddere potuit, aut verisimiles aut tolerabiles.* Nihil unquam magis iniquè dictum, cùm ista omnia *Epicuri* Hypothesis unicè explicet:

(o) Compara Disputationem Velleii Epicuræi apud Ciceronem, Lib. I. de Nat. *Deorum, cum Cap. 8. Lib. II.* Archæologiæ Philosophicæ.

cet: Conveniunt Atomi læves, rotundæ, lubricæ, angulares, asperæ, hamatæ, graves aliæ, aliæ leviores: Graves subsidunt, Leviores & lubricæ extruduntur: Ex iis Mare; quoniam verò aliæ aliis erant magis implicitæ, ideo omnes non æqualiter subsidebant, atque inde Cavitates, Cavernæ, & immanis iste Alveus in quem Maris Aquæ sponte defluebant. *Antiquo-barbara & vetustissima ignoravit:* At de iis *Epicurus* olim copiosè disseruit: De recentis Mundi Temperie, Cœlique clementia, de Primorum Hominum longævitate, de ortu Animalium ex oleaginea materia, & (quod maximum est *Theoriæ* ornamentum) de situ recto Telluris ad Solem; Hæc breviter, quæ tamen satis demonstrant non solum *Epicurum* Magistros suos indignè cavillari; aliquando fusiùs deducam, cùm *Tecum* de Rerum natura disserere licuerit.

Id verò fatale videtur Poëtæ nostro, ut, qui scripserit in incerto Reipublicæ statu, ejus scripta in turbido explicentur, Ille *Memmium*

> Quem Tu, Dea, tempore in omni
> Omnibus ornatum voluisti excellere rebus:

Ego omni Virtutum genere parem desidero: *Tè* enim Musis dicatum rapuerunt Castra, sacrilegè dicerem, nisi Eos postularet communis Salus, qui liberalibus disciplinis instructi Artem opponant Dolis, Fraudesque Virtute & Constantia eludant. Macte igitur Virtute tua, sed Illi ne nimium confidas, ut nihil recusabis ob formidinem, ita nihil appetas ob jactationem, simulque anxius agas, & intentus; Non enim Solus pugnas,——Sed Armis Te pollicitum alia, si non meliora, trado, ea tamen conditione, ut victorias Principis victrici Stylo persequaris. Vale.

Prid. Kal. *Sept.*
An. 1694.

AD

AD
LECTOREM.

DE *Tito Lucretio Caro* quæ ſcire debes, Lector, hæc ſunt: Romæ natus eſt, An. V. C. IↃCLIX. nobili gente *Lucretia*, ea Romani imperii ætate, quæ ingeniorum feraciſſima vidit (*a*) *Ciceronem, Senemque Craſſum, Catonem, Sulpitium, moxque Brutum, Calidium, Calvum, Cælium, & proximum Ciceroni Cæſarem, eorumque velut alumnos Corvinum, ac Pollionem Aſinium, æmulumque Thucydidis Saluſtium, auctoreſque carminum Varronem, & Lucretium, neque ullo in ſuſcepti operis ſui carmine minorem Catullum.* Hoc tempore Græcorum Diſciplinas tractare cœperunt Romani, *Epicuri* rationem *Lucretius* ſequitur, illiuſque Philoſophi doctrinam (*b*) Sex libris, elegantibus quidem & ornatis expoſuit. Vix abſoluto opere moritur, eo ipſe die quo natus eſt *Virgilius*, & Aliquis *Pythagoreus* credat *Lucretii* Animam in *Maronis* corpus tranſiiſſe, ibique longo uſu & multo ſtudio exercitatam, Poëtam perfectiſſimum evaſiſſe: An ſibi ipſi manus attulerit, incertum, interiit Anno Ætatis ſuæ XLIII, & miſerrimam, quam olim ludibrio habuerat, nimis citò expertus eſt immortalitatem.

(*c*) OMNIUM Poëtarum Latinorum qui hodiè extant, & qui ad noſtram ætatem pervenerunt, elegantiſſimus & puriſſimus, idemque graviſſimus, atque ornatiſſimus *Lucretius* eſt; eum cùm Librarii ſcriptores, nondum inventa

(*a*) Velleius Paterculus, Lib. II. (*b*) Vid. Sextum Lucretii librum, Lib. II. & Triſt. Ovidii . (*c*) *Vid.* Lambini Epiſt ad Lectorem

venta arte Typographica, mendis innumerabilibus, m[...]
culisque fœdissimis contaminâssent, atque obruissent
ad illa à Librariis illata vulnera accesserunt multò gr[...]
viora, ab Hominibus doctis quidem illis, sed plus [...]
mio suo ingenio indulgentibus (ut sumus nostri [...]
plus æquo amantes) imposita atque inflicta; quibus h[...]
alioqui politissimus atque elegantissimus Scriptor, ita l[...]
ceratus, confossus, depravatus, corruptus est, ut [...]
quisquam eum legere, vix attingere, vix adspicere [...]
deret. Ista de primis, *Veronensi*, *Parisiensi*, &c. *Lu*[...]
tii editionibus *Lambinus*: (*d*) Ipse verò multis Codici[...]
usus, *Lucretium* omni ex parte maculosum, deform[...]
atque ulcerosum magna ex parte à maculis & ulc[...]
bus vindicavit, & commentariis brevibus non tam[...]
inutilibus illustravit.

Hunc sequitur Gifanius non æquis passibus; Gra[...]
maticum potiùs dixeris, quàm Philosophum; & [...]
illo non diligentiam sed judicium desideres, (*e*) m[...]
tos evolvit libros, promisit multa, sed nihil effe[...]
Promissor iste tanto hiatu dignum: Et si edidi[...]
(*f*) Annotationes, proculdubiò haberemus quæ ma[...]
displicerent: Illum excipit *Pareus*, qui noluit Cha[...]
periturae parcere. *Nardius* (*g*) sexagenarius Interp[...]
de ponte dejiciendus. In *Tanaquillo Fabro* excell[...]
eruditio, judicium, acumen admirabile. A (*h*) *G*[...]
novio multa expectare potuimus, ab (*i*) *Isaaci V*[...]
observationibus omnia. De *Fayi* editione satis di[...]
& de hac nostra, Lector, ipse judicabis.

(*d*) Lambini Epist. ad Lectorem. (*e*) Vid. Ep. Gifanii ad Le[...]rem. (*f*) Gifanii Epist. ad Lect. (*g*) Vid. Epist. Nardii ad Bald[...] libro Sexto Lucretii præfixam. (*h*) Vid. Salmasii Epist. (*i*) Vid. V[...]sium ad Catullum, pag. 249.

T. LUCR[...]

TITI LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBRI SEX.

LIBRI PRIMI
ARGUMENTUM.

IN *ipso operis Principio Venerem invocat. II. Deinde à v. 45. ad v. 159. libros suos de* Rerum Natura *dedicat* Memmio: *Epicurum, cujus rationes sequitur, laudat; ab illius doctrina Impietatis invidiam amolitur, & hujus & sequentium librorum argumenta breviter proponit. III. Tum rem ipsam aggreditur, docetque à v. 160. ad v. 265.* ex Nihilo nihil fieri, & in Nihilum nihil reverti posse. *IV. à v. 265. ad v. 329. Minuta esse quædam Corpora, quæ, licet sub sensum non cadunt, mente tamen possunt concipi, & è quibus Res omnes componuntur. V. His corpusculis à v. 330. ad v. 430. subjungit Vacuum seu Inane spatium: & VI. à v. 430. ad v. 483. Probat Nihil esse præter Corpus & Inane, Reliqua autem quæ videntur esse ut Pondus, Calor, Paupertas, Bellum &c. esse tantum Conjuncta vel Eventa, Proprietates seu Accidentia Corporis & Inanis. VII. Docet à v. 483. ad v. 528. Prima corpuscula esse perfectè solida, ideoque à v. 528. ad v. 635. Insecabilia esse, Minima (neque enim Corpus in infinitum dividi potest) & æterna. VIII. Deinde, à v. 635. ad v. 712. Refutat* Heraclitum, *qui Ignem, Aliosque qui Aërem, Aquam, aut Terram Rerum omnium principium esse statuerunt. IX. Tum à v. 712. ad v. 829. contra* Empedoclem *demonstrat, Res non componi è quatuor Elementis; X. Demum à v. 829. ad v. 919.* Anaxagoram *refellit. XI. Postremo à v. 919. ad v. 1050. Docet Universum esse ex omni parte Infinitum, Corpuscula esse numero infinita, & Inane nullis terminis comprehendi posse. XII. Et à v. 1050. ad v. 1110. Deridet illos qui existimant esse aliquod Centrum in Universo, quo Gravia omnia deorsum tendant, dum Levia sponte sua sursum ferantur.*

T. LU-

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER PRIMUS.

ÆNEADUM genetrix, hominum divumque voluptas,
Alma Venus, cœli ſubter labentia ſigna
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferenteis
Conci-

Carmen de *Rerum Natura* ſcripturus *ucretius*, Venerem invocat, lepidam ne venuſtamque Deam, *Æneæ*, à quo 'iginem ducebant Romani, matrem; nicam inſuper *Marti* (ſic fabulæ) & iquando nimis immodeſtè facilem: at ıjus illecebris tota rerum Natura re-.tur, & cujus virtute, quicquid Aniale eſt, generatur; & quæ ſola venuıtem & leporem largiri poſſit. Hanc itur tanquam aptiſſimam ſibi de *Rem Natura* ſcripturo patronam eligit, ı ea petit leporem ſuis verſibus, pamque Romanis (turbata enim Repub. :c ipſe, nec *Memmius*, cui hoc Carmen ribit, ſtudiis Philoſophicis vacare poit) quam illa à ſuo *Marte* facilè imperaret. Et hac invocatione *Phyſici* Poë-,& Epicuræi etiam Philoſophi (quicid alii ſentiant) partes probè & decoagit; Irridet enim dum invocat, & raro magis bellam, ſic nunquam mas probroſam *Veneris* & *Martis* imagim inveniemus. Nimis autem argupii videntur iſti, qui Poëtam *Provintiæ* iniquiſſimum vi quadam, ſeu pous luſu Numinis coactum eſſe volunt pem & auxilium à famoſiſſima Dea implorare. Nec minus otioſi, qui Venerem Hortos curâſſe obſervant, ideoque aptiſſimam fuiſſe *Epicuræis*, Hortorum incolis, Patronam; aut myſteria neſcio quæ ſub *Venere*, *Marte*, *Cœlo*, &c. latere ſentiunt: Iſtæ nugæ ſublimi & faſtoſo *Lucretii* ingenio improbe conveniunt; myſteria Veterum non minus quam Religionem contempſerunt Epicuræi; *Cic. de Nat. Deor. Lib.* I. *Sect.* 59. Sed iſtam ſapientiam *Nardio*, ejusque ſimilibus relinquamus. Abeant etiam Grammatici cum ſua Venere *Genetrice*, niſi exiſtimare velint Lucretium tam Divinum eſſe, ut Venerem olim à *Julio Cæſare* iſto titulo conſecrandam fore conjectaret. Poëta erat *Lucretius*, ideoque non neglexit leges ſuæ Artis, *Epicuræus*, ideoque patriæ ſuperſtitioni ſubdolè obſequitur; qui plura quærit, inveniat, & inventis gaudeat.

2. *Alma.*] *Sancta*, *pulchra*, Feſto. Aliis *læta*, *fœcunda*, *grata*: Ego *benigna* mallem; vox enim iſta exprimit alias omnes virtutes Veneris, quas non minus quam fœcunditatem intuetur Lucretius.

2. *Subter labentia.*] Unam eſſe vocem

contendit

Concelebras; per Te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina solis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,
Adventumque tuum; tibi suaveis dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuso lumine cœlum.
Nam simul ac species patefacta'st verna diei:
Et reserata viget genitalis aura FavonI;
Aëriæ primum volucres te, Diva, tuumque
Significant initum percussæ corda tua vi:
Inde feræ pecudes persultant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis; Ita capta lepore,
Illecebrisque tuis omnis natura animantum
Te sequitur cupide, quo quamque inducere pergis:
Denique per maria, ac monteis, fluviosque rapaceis,
Frundiferasque domos avium, camposque virenteis,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,

Effici

contendit *Barthius:* acutè: quasi stellas, æque ac Mare & Terras variis Animalibus Venus concelebrâsset. Vid. l. IV. v. 413.

4. *Concelebras.*] *Commoves*, Nonio, *Colis* & *frequentas* Lambino. Sic *Ovid.* 4. Metam. v. 45. clarius verò, *reples* & *exornas varia Animantium fætura. Celebris* autem apud Antiquiores idem quod *frequens*, via bona, *celebrisque*, Cat. de re rustica l. I. Locus quæritur *celebris* an desertus? Scriptor ad Herennium l. II. Vid. l. II. v. 345. & l. V. v. 1380.

5. *Lumina.*] *Lumine* MSS. frustra.

7. *Adventumque.*] *Adventuque* Na. & B. *ad ventumque* Turnebus, Curiosè nimis: hic enim, *Te adventumque tuum*, ut *Te tuumque initum*, v. 12. & 13.

7. *Dædala.*] Dædalam à varietate rerum dictam esse apud Lucretium Terram facile est intelligere, cum Græcè δαιδάλλειν significet variare. *Festus.*

8. *Summittit.*] *Effert*, *producit*, *procreat*, summittere enim est de *sub mittere*, sic apud Vir.

— *Corpora saltu subjiciunt in equos* —
i. e. tollunt in equos. Ita tenella arbor,
— *Sub ingenti matris se subjicit umbra.*
i. e. sese attollit. Item apud Lucr. l. VI. v. 700.

Saxaque subjectare —
i. e. in altum extrudere: Vid. etia l. I. v. 194. l. II. v. 673. l. VI. v. 81 Sic l. I. v. 1032. *Summissu Gens Ai mantum.* Quo in loco pro ingenio moi que suo turpiter errat Interpres *Fayu*

9. *Placatum.*] Alii *pacatum* min benè.

10. *Patefacta.*] *Calefacta* B.

11. *Genitalis.*] Aliis *genitabilis*, (Gif. MSS. Sed non tanti est; hoc sem monuisse operæ pretium fuerit, huj formæ nomina utriusque significatioi esse, activæ dico, & passivæ, ita *plai bilis* qui placat, & placatur; *penetrai lis* qui penetrat & penetratur.

13. *Initum.*] *Nutum* B. alii *initium* eligat Lector quod magis placet, pen eundem etiam sit, utrum *percussæ*, *perculsæ* legi debeat.

16. Hunc versum, quem non agr scit B. neque plurimi alii MSS. & i pressi Codices, è vetere Codice inseri *Marullus*; & quidni pro genuino re peremus? est enim *Lucretio* dignil mus, & si deleatur iste, turbata subi essent omnia, & obscura.

17. *Quo quamque.*] *Quocunque*, & alii.

20. *Incutiens.*] Observandum in blan

, ut cupide generatim sæcla propagent,
: quoniam rerum Naturam sola gubernas,
ıe Te quicquam dias in luminis oras
ır, neque fit lætum, neque amabile quicquam;
ım studeo scribundis versibus esse, 25
go de RERUM NATURA pangere conor
iadæ nostro: quem tu, Dea, tempore in omni
ıs ornatum voluisti excellere rebus.
agis æternum da dictis, Diva, leporem:
.t interea fera mœnera militiaï 30
ria ac terras omneis sopita quiescant.
u sola potes tranquilla pace juvare
is, quoniam belli fera mœnera Mavors
tens regit, in gremium qui sæpe tuum se
æterno devinctus volnere amoris; 35
ta suspiciens tereti cervice repôsta
more avidos inhians in te, Dea, visus:
.o pendet resupini spiritus ore.
u, Diva, tuo recubantem corpore sancto

Circum-

vi & jucunda usurpari τὸ in-
a & Horatius in Epist.
mix tibi & uncta popina
nt urbis desiderium —
lib. I. v. 923.
la.] Vox Lucretiana, Græci
vocant. Horat. genus, *Pi-*
. Od. 2. Lib. I. id autem si-
uod vulgus vocat *Species* Ani-

..] Aërias, diurnas. Dium
ır, inquit *Festus*, quod sub
:x quo, *sub dio* fieri dicimus
Cœlo fit, & non sub tecto:
idem ac *divinus*. Sic lib. II.
tæ dux dia voluptas.
mmiadæ.] Memmius Gemel-
um Athenas olim profectus
ius, & quo familiariter ute-
lo autem plurima videas Le-
sertatione *Gifanii* de gente

tum.] *Ora latum* in vet. Gro-
conjecit Salmasius *altatum*
& *excelso*, ut *vivatum* idem
tius lib. III. v. 410. 557. 680.
ta, licet *Apollinari Sidonio*

aliisque sequioris ætatis nota fuit, vix tamen forsan erat Lucretiani ævi.

30. *Effice.*] *Et face* F. *Mœnera Militiaï*] belli seu militiæ munera, sic *mœnire* pro *munire*, *mœtuus* pro *mutuus*, *cœra* pro *cura*, &c.

35. *Rejicit.*] *Reficit*, B. & Gif. quasi *recreat*, minus eleganter.

35. *Devinctus.*] Metaphora paulo durior: tamen dicebant *præpeditus dolore*, & Κολλυθὴς ἀνίαις, Callimachus. Et Furius Bibaculus, *Illo gravi subito devinctus vulnere habenas misit* — alii *devictus*.

36. *Suspiciens.*] Alii *suspirans*. Sed placet suspiciens. Vox enim ista bellæ huic imagini optimè convenit: nullam verò tabulam, uti sentit *Faber*, respexit Lucretius, quid enim tabula opus, ubi vividum est, quod res optime pingeret, ingenium? Amo etiam verecundiam, & utinam in *Fabro* inveniri possit, non paulo modestior est Poëta, quam Interpres; nulla enim *vera res* hic agitur, nulla μεγάλα μυστήρια. Illa interpretatio quam apposui non minùs fida est, quàm modesta: MSS, *suscipiens*.

Circumfusa super, suaveis ex ore loquelas 40
Funde, petens placidam Romanis Incluta, pacem.
Nam neque Nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Possumus æquo animo: neque MemmI clara propago
Talibus in rebus communi de'sse saluti.
Quod superest, vacuas aureis mihi Memmiada, & te 45
Semotum à curis adhibe veram ad rationem,
Nec mea dona tibi studio dispôsta fideli,
Intellecta prius quam sint, contempta relinquas.
Nam tibi de summa Cœli ratione, Deûmque,
Disserere incipiam, & rerum primordia pandam; 50
Unde omneis Natura creet res, auctet, alatque:
Quove eadem rursum Natura perempta resolvat:
Quæ nos Materiem, & Genitalia Corpora rebus
Reddunda in ratione vocare, & Semina rerum
Appellare suemus, & hæc eadem usurpare 55
Corpora Prima, quod ex illis sunt omnia primis.
 Omnis enim per se Divûm natura necesse'st
Immortali ævo summa cum pace fruatur,
Semota ab nostris rebus, sejunctaque longe;
Nam privata dolore omni, privata periclis, 60
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
 Humana ante oculos fœdè cum vita jaceret

In

41. *Incluta.*] *Nobilis*, *clara*, Festus. Raro apud Latinos Scriptores dii vocantur *Incluti*, aliquando tamen, sic Ennius lib. III. Annalium apud Nonium, *Olim de Cælo lævum dedit inclutus signum.*

45. *Memmiada.*] *Memmius*, Gif. Frustra. His verò 12. v. *Memmio* suo, quem attentum sibi & aliis curis vacuum optat, futuræ disputationis argumentum aperit, docetque se disputaturum de Cœli & Deorum natura, & de primis rerum principiis è quibus res omnes fiunt, & in quæ iterum resolvuntur; quod enim ad *Deos* attinet, illi beato otio fruuntur ab omni cura & negotio semoti. Posteriores autem hos sex versus versui 44. subjungit B. non verò agnoscunt quidam vet. Cod. & sanè abesse possunt, infra autem loco magis apto legentur. Tamen & hic non abs re locum habeant per *occupationem*, ut vocant Magistri, quasi dicat Lucretius, ex primis corporibus omnia fiunt. nam *Dii* quidem, contra quam sensit Philosophorum vulgus, *Naturam rerum* nec fecere, nec curant.

49. *Ratione.*] Alii *Regione Deûmque.* Supplet Nardius, domicilio. Utrumque imperite, non enim de Cœli ac Deorum regione, sed naturâ Poëta disputat.

52. *Eadem perempta.*] Eas ipsas res peremptas: mutavit autem orationem, ut alibi, cum enim *genus humanum* scripsisset, mox addit *eos*. Hoc etiam Lucretio familiare. Alii, *eadem perempta* nempe *Natura*, supple *seipsam*, resolvat: imperitè.

63. *Humana*, &c.] Qui Ingenium cum *Cicerone* in Lucretio desiderant, hanc imaginem contemplentur, & si pulchriorem monstrare possint id mihi facient

erris oppressa gravi sub Relligione,
e caput à cœli regionibus ostendebat, 65
ribili super aspectu mortalibus instans;
ıum GRAÏUS homo mortaleis tollere contra
oculos ausus, primusque obsistere contra:
m nec fama Deûm, nec fulmina, nec minitanti
mure compressit Cœlum, sed eo magis acrem 70
utem irritât animi, confringere ut arcta
ıræ primus portarum claustra cupiret.
ı vivida vis animi pervicit, & extra
essit longe flammantia mœnia Mundi;
ıe Omne immensum peragravit mente animoque: 75
e refert nobis victor quid possit oriri,
l nequeat; finita potestas denique quoique

Qua-

t quod est gratissimum. Ut mi-
ıim sordideque jacent humiles isti
me oppressi Homines, & quam
ıdo ore *Dominus ille metus* desuper
ur! Credes visum præsentem Dæ-
n flagella intentare. His positis,
ri (Atheniensis & Neoclis filii)
aggreditur, qui primus his om-
terroribus se intrepidum oppo-
acri vi mentis extra hujus Mun-
ites in *Omne* infinitum delatus,
Naturæ potestatem penitus per-
, docuitque omnes res fieri sine
c opera *Deorum*, ideoque omnem
ınem funditus sustulit, ut docet
lib. I. de Nat. Deor. *Quid est
ur ab hominibus colendos dicas, cum
n modò Homines non colant, sed
nihil curent, nihil agant?* Otio
suo abutuntur, ut Gassendus,
aliique, qui Epicuri librum περὶ
τηῖ@, ejus Sectæ pietatem erga
& Religionem pro *Superstitione*
ı, metuque Deorum inani à Lu-
hoc loco positam esse crepant;
oëta non omnem de *Providentia*
ıem sustulerit, aut ille esset su-
osus qui Deum aliquid agere,
nana curare existimaret.
Tollere.] *Tendere* Nonius, &
ctionem sequitur Lambinus, *ten-
dos* autem dixit pro *contendere*,
m longe plus oculos contendere
quam tollere, illud enim significat con-
tenta acie aliquid intueri, sic infra eo-
dem libro, *Nulla potest oculorum acies
contenta tueri*, l. IV. v. 801. *nisi se con-
tendit acutè:* at *tollere* omnes & impressi
& MSS. Cod. probant.

71. *Irritât.*] Pro *irritavit*, sic *educât*
apud Terentium, *fumât* apud Virgilium,
manât apud Ennium: *disturbât* apud
Lucretium l. VI. v. 586. Similiter *enar-
râmus* & *festinâmus* apud Plautum. I-
stiusmodi verò voces quæ syncopen pa-
tiuntur, ultimam habent circumflexam,
ut notat Priscianus, ideoque longam.

72. *Cupiret.*] Pro *cuperet.* Notant
Nonius & Priscianus, quarta enim &
tertia olim à se invicem non ita sejun-
ctæ erant & secretæ, quin utrique essent
multa communia: sic *parire* pro *parere*
apud Ennium.

75. *Omne.*] τὸ πᾶν. *Omnia* maluit
dicere Cicero, lib. de Univ. verum ipse
etiam hanc vocem aliquando usurpavit,
lib. II. de Divinat. Epicurus τῶν ὅλων
φύσιν & apud Plutarchum τῶν ὄντων φύ-
σιν dixit. Idemque valent apud Lucre-
tium, *Natura rerum. Summa rerum.
Summa omnis. Summa tota. Summa
totius summa*, &c. Hoc *Omne* apud Epi-
curæos est Infinitum & sempiternum,
Incrementi simul & Decrementi inca-
pax, dum *Mundus*, finitus sit, aliquan-
do natus, & interitui obnoxius.

Quanam ſit ratione, atque alte terminus hærens.
Quare Relligio pedibus ſubjecta viciſſim
Obteritur, nos exæquat victoria Cœlo. 80
Illud in rebus vereor, ne forte rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endogredi ſceleris: Quod contra, ſæpius olim
Relligio peperit ſceleroſa atque impia facta,
Aulide quo pacto Triviaï virginis aram 85
Iphianaſſaï turpârunt ſanguine fœde
Ductores Danaûm, delecti, prima virorum.
Cui ſimul infula virgineos circumdata comptus
Ex utraque pari malarum parte profuſa'ſt,
Et mœſtum ſimul ante aras adſtare parentem 90
Senſit, & hunc propter ferrum celare miniſtros;
Aſpectuque ſuo lacrymas effundere civeis:
Muta metu terram genibus ſummiſſa petebat:
Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat,
Quod Patrio princeps donârat nomine Regem. 95

Nam

78. *Atque.*] *Utque* Gif. & C., *Hæreat* (*Hærens* D. P. C. N. *quanam*) *quantum*, B.

80. *Obteritur.*] Al. *exteritur.* Victoria Epicuri viz.] qui ut verbis Manilii lib. I. v. 67. utar,

— *Cepit profundam*
Naturam rerum Cauſis, viditque quod uſquam eſt.
Nubila cur tanto quaterentur pulſa fragore, &c.
— *Solvitque Animis miracula rerum,*
Eripuitque Jovi Fulmen, viresque Tonanti.

81. *Illud.*] His 22. v. Huic tam impiæ doctrinæ, quæ *Providentiam* negat, averſum fore *Memmium* ſuſpicatur, ideoque illius Animum confirmat monendo, Religionem iſtam quæ Providentiam confitetur, ſæpe olim maxima ſcelera ſuaſiſſe; quod probat exemplo *Iphigeniæ* Aulide (Bæotiæ ad Euripum portu) à patre ſuo Agamemnone ad aras DianæTriviæ ex juſſu Oraculi mactatæ,

Exitus ut claſſi fœlix fauſtúſque daretur.

83. *Endogredi.*] Ingredi. Quis autem neſcit endo, ἔνδον, *in*, *intus*, eſſe præpoſitionem antiquis notam?

83. *Quod contra.*] Cicero in Oratione pro Quintio. *Reliquum eſt ut eum nemo judicio defenderit, quod contra, copioſiſſimè eum defenſum oſtendi. Quod contra ſæpius*, &c. Gif. abſurdè. *Olim*] *illa* B.

87. *Prima virorum.*] Dion. πρῶτα τῆς βυλῆς ὤν. τὰ πρῶτα Ἀθηναίων ἔστι Lucianus, & alii. Ovid. Amor. l. I. Eleg. 9.

Summa Ducum Atrides. —

87. *Infula.*] Velamentum è lana intra Hoſtiarum cornua. *Varro.* Faſcia in modum Diadematis, à qua ex utraque parte vittæ dependent: *Servius ad* 10. *Æneid.*

91. *Celare.*] *Celebrare* Gif. alii *celerare*, i. e. expedire: quæ lectio probanda eſt, haud timeret enim Iphigenia quod miniſtros ferrum *celare* ſenſiſſet.

93. *Muta metu.*] *Avancius* legendum putat *Volta metu*, &c. ut ſit hæc hujus loci ſententia, Iphigenia Volta (i. e. vultus, voce enim iſta utitur Lucretius l. IV.) ſummiſſa i. e. vultu ſubmiſſo propter metum. Sed quid indigemus ingenio, cum altera lectio proba ſit, & à Codicibus confirmata?

95. *Princeps.*] Prima. Sic lib. V.

v. 9.

Nam ſublata virûm manibus tremebundaque ad aras
Deducta'ſt, non ut, ſolenni more ſacrorum
Perfecto, poſſet claro comitari Hymenæo:
Sed caſta inceſte nubendi tempore in ipſo
Hoſtia concideret mactatu mœſta parentis, 100
Exitus ut claſſi felix, fauſtusque daretur.
Tantum Relligio potuit ſuadere malorum.
 Tutemet à nobis jam quovis tempore Vatum
Terriloquis victus dictis deſciſcere quæres?
Quippe etenim quam multa tibi jam fingere poſſum 105
Somnia, quæ vitæ rationes vertere poſſint,
Fortunasque tuas omneis turbare timore.
Et merito: nam ſi certam finem eſſe viderent
Ærumnarum homines, aliqua ratione valerent
Relligionibus, atque minis obſiſtere Vatum: 110
Nunc ratio nulla 'ſt reſtandi, nulla facultas,
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ ſit natura animaï,

Nata

V. 9. Erat enim πρωτότοκος inter Agamemnonis liberos. Sic ipſa apud Euripidem.

Πρώτη σ' ἐκάλεσα πατέρα καὶ σὺ παῖδ' ἐμέ. Iphigenia in Aulide v. 1220.

96. *Sublata*, &c.] E ritu nuptiarum forſan, etſi non affirmem, quem tradit his verbis Feſtus Pompeius, *Rapi ſimulatur Virgo è gremio Matris, aut ſi ea non eſt, ex proxima neceſſitudine, cum ad virum trahitur*, viz. *ea res feliciter Romulo ceſſit.*

100. *Mactatu.*] Sic Euripides Iphigen. in Aulide v. 1176.

*Ἀπώλεσέν σ' ὦ τέκνον ὁ φυτεύσας πατὴρ
Αὐτὸς κτανών, οὐκ ἄλλος, οὐδ' ἄλλη χερί.*

103. *Tutemet.*] Iterum dubitat Lucretius ne Memmius cedens Poëtarum fabulis de *Cerbero, Acherunte*; & *pœnis* poſt mortem quibus jam diu aſſueverat, opiniones ſuas averſetur. Harum ideo vim elevat, ſuggerendo iſtas fabulas mera forſan eſſe otioſorum Poëtarum figmenta, ipſe enim potuit fabulas fingere quæ eſſent æque ac illæ terribiles.

104. *Deſciſcere.*] *Deſiſtere*, G. & alii.

105. *Quippe etenim.*] *Nempe ſcilicet*, ſcommatice: *jam fingere*] *me fingere* ex vet. lib. Giſanius, hinc alii conjiciunt legendum *ex me fingere*, alii confingere. *Poſſum*] alii, inter quos Faber, *poſſunt*, i. e. Vates.

108. *Nam.*] *Jam.* His 20. v. ſeipſum quaſi corrigit, & aliquam eſſe in iis fabulis vim fatetur; dum enim de *Anima* diverſi Philoſophi diverſa pronuntiant; alii naſci & interire cum Corpore, alii verò prius ſubſiſtentem in Corpora naſcentia infundi, & à Corpore per mortem ſeparatam Inferos ſubire, vel in pecudum Corpora migrare (quæ fuit *Ennii Pythagorici* ſententia, quam fusè exponit, obiter etiam convellit & deridet, tanquam ſibi ipſi contrariam) profecto temere agerent, qui *Providentiam* contemnerent, dum iſtos contemptores æternæ maneant poſt mortem pœnæ. Hæc eſt hujus loci ſententia quem præruptum alii, & obſcurum queruntur.

112. *Timendum.*] Iſtud *timendum pœnas* è veteri & bono Latio eſt, nec aliter temere loquitur Lucretius, v. 139. *multa agendum*: V. 382. *privandum eſt Corpora motu*, &c. Ipſe etiam Virgilius —— *Pacem è Rege petendum.*

Nata sit, an, contra, nascentibus insinuetur,
Et simul intereat nobiscum morte dirempta, 115
An tenebras Orci visat, vastasque lacunas,
An pecudes alias divinitus insinuet se,
ENNIUS ut noster cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per genteis Italas hominum quæ clara clueret, 120
Etsi præterea tamen esse Acherusia templa
Ennius æternis exponit versibus, edens:
Quo neque permanent animæ, neque corpora nostra;
Sed quædam simulacra modis pallentia miris:
Unde sibi exortam semper-florentis Homeri 125
Commemorat speciem, lacrumas & fundere salsas
Cœpisse, & rerum naturam expandere dictis.
Quapropter bene, cum, Superis de rebus habenda
Nobis est ratio, Solis Lunæque meatus
Qua fiant ratione; & qua vi quæque genantur 130
In terris: tum, cum primis, ratione sagaci

Unde

115. *Dirempta.*] *Separata* viz. à corpore & *dissipata*, nisi potius legatur *perempta*.

117. *Pecudes alias insinuet.*] Ut *adigere arbitrum*, *adigere jusjurandum*, *propugnare nugis*, & Lucretius lib. II. v. 124. *Hæc animum te advertere par est.*

118. *Primus.*] Primus enim Latinorum *Ennius* Epicum & Heroicum Poëma ad exemplum Homeri scripsit.

120.] *Per genteis Italas Hominum.*] Gentes Italorum Hominum: quidam libri *omnium*; itaque esset *Clara corona omnium*, i. e. inter omnes: sic Διιλὸς βασιλίων apud Callimachum, *pulchra dearum* apud Ennium.

120. *Clueret.*] *Clueo*, *cluo*, sum, videor, celebror, hac voce passim utitur Lucretius, dicebant etiam veteres *Cluveo*, ut Ennius,

Nam Latii populi res atque poëmata nostra
Cluvebunt ——

121. *Etsi præterea.*] *Et prætereat* V. quæ verba si admittas alium prorsus efficies sensum: non opus est isto acumine.

123. *Permanent.*] *Permaneant*, MS.

125. *Homeri.*] Hoc Ennii somnium *Cicero* in Lucullo memorat, —— *Visus Homerus adesse Poëta.* Et in somnio Scipionis. *Fit enim ferè ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid in somno tale quale de Homero scribit Ennius*, *de quo videlicet sæpissime vigilans solebat cogitare, & loqui.*

126. *Et fundere.*] Alii *effundere*. *Salsas.*] Alii *falsas*. Imperite. Quis enim nescit, *lac album*, *Humida vina*, *&c.* Poëtis esse familiaria?

127. *Expandere.*] Al. *expromere*, al. *exponere*, non tanti est.

128. *Quapropter.*] Ut omnes igitur Memmii timores discutiat, his v.9. docet se disputaturum non tantum de Cœli Deûmque ratione, & de generatione rerum, quæ omnia olim promiserat; sed explicaturum etiam *quænam* sit *Animæ* natura, & *quænam* sint illæ res, quæ aliquando vigilantes aliquando dormientes ita afficiunt, ut præsentes videre nos & audire olim mortuos putemus, & inde conjectemus animas existere à corpore separatas. *Quam ob rem:* Gassendus.

130. *Genantur.*] *Gignuntur*, qua voce passim utitur Lucretius, alii *gerantur*, malè.

Anima atque Animi conſtet natura, videndum;
æ res nobis vigilantibus obvia menteis
icet, morbo affectis, ſomnoque ſepultis,
re uti videamur eos, audireque coram, 135
: obita quorum tellus amplectitur oſſa.
: me animi fallit, GRAÏORUM obſcura reperta
ile inluſtrare LATINIS verſibus eſſe,
a novis verbis præſertim cum ſit agendum,)
er egeſtatem linguæ, & rerum novitatem; 140
ua me Virtus tamen, & ſperata voluptas
s Amicitiæ, quemvis perferre laborem
:t, & inducit nocteis vigilare ſerenas,
'entem dictis quibus, & quo carmine demum
tuæ poſſim præpandere lumina menti, 145
quibus occultas penitus conviſere poſſis.
nc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe'ſt

Non

Morte obita.] *Cicero* pro Sextio. rò *illorum quiſquam quos à majori-ris morte obita poſitos in illo loco*, *roſtris collocatos.* Virgilius, *orte obita quales fama eſt volitare figuras.*
ſumpta, ſuſcepta, & completa, *munus* dicitur. Servius.

Nec me.] Propoſito futuri ope-mento, his 20. v. difficultatem it Poëta, monetque ea, de quibus *Epicurus*, viz. ejusque Sectato-utaverant, Latino Carmine ſcri-us eſſe arduum & difficile, cùm egeſtatem Linguæ Latinæ, tum novitatem rerum; quemvis borem ferre ſe paratum eſſe pro-, *Memmii* ſui gratia, Amiciſſimi ſimique Viri, quem inſtituen-ſceperat.

Animi.] Supple *ratio*, at B. Gif. legunt *Animus*.

Sperata voluptas.] *Spectata vo-* B. alii *ſpectata voluptas.* Ex De-*picuri*, & ad illius exemplum, m ille ad *Pythoclem* ſuum, ἡμεῖς τί σε τὴν δῆησιν ἀποδεξάμεθα, τιν ἰδίαις συνεχέθημεν, &c.

Perferre.] *Efferre*, B. Gif. alii. F.

Serenas.] *Claras, pacatas.* Quid-ni *ſeveras?* Vox enim iſta laborem *Poëtæ* fortiùs, & feliciùs exprimit. V. l. IV. v. 462. *Æſtivas* Muretus. Quibus alii ſomno indulgebant.

147. *Hunc igitur.*] Jam tandem opus aggreditur. v. 13. Et ut omnem de *Providentia* opinionem ſubverteret pro-bare conatur res primo factas fuiſſe ſine Deorum auxilio, ideoque non ab iis re-gi aut adminiſtrari: ut autem feliciùs procedat, primum hoc ſtatuit princi-pium; *Nihil de nihilo fit.* Quod fuſiùs olim demonſtraturus eſt; obſervaverat enim opinionem de *Providentia* exinde natam eſſe, quod homines multa in Terris Cœloque fieri viderint, quorum cauſas cum invenire non potuerint, ea à Diis è *Nihilo* fieri crediderunt. Si igi-tur Nihil de Nihilo fieri demonſtratum fuerit, actum eſſet de *Providentia*: at verò facile agnoſcet Lector, *Lucretium* tanto conamine id ſolum probâſſe quod nemo negat; *Nihil* viz. intra Naturæ ambitum de *Nihilo* produci. Nec eſt quod ulla contra *Dei* potentiam timea-mus argumenta, cum acutiſſimum *Lu-cretii* ingenium tam infirmis utitur, ſi enim

——— *Pergama dextra*
Defendi poſſint, certe hac defenſa fuiſ-ſent.

Non radii Solis, neque lucida tela Diei
Discutiant, sed Naturæ species, Ratioque:
Principium hinc cujus nobis exordia sumet, 150
NULLAM REM E NIHILO GIGNI DIVINITUS UNQUAM.
Quippe ita formido Mortaleis continet omneis,
Quod multa in Terris fieri, Cœloque tuentur,
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri divino Numine rentur. 155
Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
De nihilo, tum, quod sequimur, jam rectius inde
Perspiciemus, & unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant opera sine Divûm.
Nam si de Nihilo fierent, ex omnibu'rebus 160
Omne genus nasci posset; nil Semine egeret:
E mare primum homines, è terra posset oriri
Squammigerum genus, & volucres; erumpere cœlo
Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum
Incerto partu culta, ac deserta teneret: 165
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.
Quippe, ubi non essent genitalia Corpora quoique,
Quî posset mater rebus consistere certa?
At nunc Seminibus quia certis quidque creatur, 170
Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest cujusque & Corpora prima:
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus inest secreta facultas.

Præ-

148. *Tela diei.*] Radii Solis, qui tèlorum instar jacti & diffusi per universum orbem inferunt lucem, notat autem per *Tela diei* exteriorem rerum cognitionem, sicut per *Naturæ speciem* significat internam rerum cognitionem per causas. *Fayus*. *Pueriliter, ut & omnia.*

152. *Ita.*] *ut*, B.

158. *Et*] *ut*, Gif.

160. *Nam si*, &c.] Primum hoc argumentum quo probare conatur Nihil de nihilo fieri breviter *Epicurus* in Epist. ad *Herodotum*, οὐδὲν γίνεται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, πᾶν γὰρ ἐκ παντὸς ἐγίνετ' ἄν, σπερμάτων δ' οὐδὲν προσδεόμενον. Fusius Poëta. Si Res de Nihilo producerentur, tum quodlibet ex quolibet oriretur, semine non opus esset; sed è Terra Homines, è Cœlo Pisces Pecudesque exilirent, &c. Cum autem quodlibet non oritur è quolibet, certisque seminibus opus sit, recte concludit *Nihil de Nihilo* produci.

168. *Corpora quoique.*] *Semina quoique*, Gass.

170. *Quidque creatur.*] *Quæque creantur*. B. C. Na. &c.

171. *Enascitur.*] *Nascitur*, MS. quæ vox forsan illis grata erit, qui in Veterum Versibus hiatus quærunt, & amant.

174. *Certis.*] Libentius hoc loco legerim *Cunctis* quam *Certis*, quò versus superiores inducunt, & ille præter cæteros,

Atque

Præterea, cur Vere roſam, frumenta Calore, 175
Viteis Autumno fundi ſudante videmus:
Si non, certa ſuo quia tempore Semina rerum
Cum confluxerunt, patefit, quodcunque creatur,
Dum tempeſtates adſunt, & vivida tellus
Tuto res teneras effert in luminis oras? 180
Quod ſi de Nihilo fierent, ſubito exorerentur
Incerto ſpatio, atque alienis partibus anni:
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio poſſent arceri tempore iniquo.
Nec porro Augendis rebus Spatio foret uſus 185
Seminis ad coïtum, è Nihilo ſi creſcere poſſent.
Nam fierent juvenes ſubito ex infantibu' parvis:
E terraque exorta repente arbuſta ſalirent.

Quo-

Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni. Id quamobrem Lector? *Quod cunctis*, &c. Innuit enim facultatem diſtinctam & ſpecificam in una quavis re eſſe; unde è caulibus juglans, ex Homine Leo, &c. non enaſcatur, *Faber*.

175. *Præterea, cur*, &c.] Modo ex ipſa rerum origine, jam vero probat ex ſtatis temporum effectibus, *Nihil è Nihilo fieri*, v. 10. Cur enim *Vere* tantum Roſæ, *Æſtate* fruges, *Autumno* Uvæ, & non *Hyeme*, aliiſque etiam Anni partibus producerentur, ſi ad illorum originem *materia* nihil conferat, cum non major ſit in una tempeſtate quam in alia diſpoſitio, ut ex *Nihilo* quicquam procreetur?

176. *Viteis.*] *Uvas* Cod. Florentinus. *Sudante.*] *Suadente* G. Lambinus, & alii ex MSS. i. e. impellente vel ſollicitante, hæc etiam vox *Fabro* placet. Salmaſius legit *Sua dante*. Ver *ſua dat* cùm det Roſas, Calor frumenta, Autumnus Uvas. Sed quidni *Sudante* retinerem? *Humido* viz. & *udo*, vel *ſudores eliciente*, non enim dura eſt nec incommoda translatio.

180. *Oras*,] *Auras* mavult Faber, ſic infra *Aëris in teneras Auras*; ſic Græci φαλακὰς αὔρας, ubi vero *Luminis auras* inveniet? ideoque non ſolicitanda lectio.

184. *Concilio genitali.*] *Concilium genitale* congreſſus Corporum primorum ad gignendum valens. *Concilium* à cogendo, unde apud Fullonem veſtimentum dum *cogitur conciliari* dicitur: *Varro* lib. V. *Concilium nominis* apud Tertullian. de pallio, eſt compoſitio nominis è duabus vocibus, & vetus Scholiaſtes in primam Sat. Juvenalis v. 116. inquit, Ciconia quæ contra templum Concordiæ ex *concilio* (ita enim leg. non conſilio) roſtri ſonitum facit.

185. *Nec porro*, &c.] Tertium proponit argumentum v. 8. ex Naturali rerum incremento ductum, ſi enim è *Nihilo* res fierent, quidni etiam è *Nihilo* augerentur? Ideoque tempore non opus eſſet ut ad ſummum ætatis florem, juſtamque magnitudinem pervenirent, uno ſaltem momento punctoque temporis tenellus *Infans* robuſtus *Juvenis* evaderet, &c. ideo enim tardè & paulatim *Res* creſcunt, quia ex *certa* Materia *certiſque* Principiis augentur, quæ momento temporis nec congregari, nec diſponi nec conjungi poſſunt. Porro autem cum ex *certo* ſemine res augeantur, è *certo* etiam ſemine naſcantur neceſſe eſt.

185. *Spatio uſus.*] i. e, *Spatio opus*, ſic l. I. v. 220.

Nulla vi foret uſus enim ———

Virgilius, 8. Æneid.

——— *nunc viribus uſus.*

186. *E nihilo ſi.*] Si è nilo, M. V.

Quorum nil fieri manifeſtum'ſt, omnia quando
Paullatim creſcunt (ut par eſt) Semine certo:
Creſcendoque genus ſervant; ut noſcere poſſis
Quæque ſua de Materia grandeſcere, alique.
Huc accedit uti ſine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus ſummittere tellus:
Nec porro ſecreta cibo natura animantum
Propagare genus poſſit, vitamque tueri:
Ut potius multis communia Corpora rebus
Multa putes eſſe, ut verbis Elementa videmus,
Quam ſine Principiis ullam rem exiſtere poſſe.
Denique cur Homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada poſſent
Tranſire, & magnos manibus divellere monteis,
Multaque vivendo vitalia vincere ſæcla:
Si non Materies quia rebus reddita certa'ſt
Gignundis, e qua conſtat quid poſſit oriri?
NIL igitur fieri de NILO poſſe fatendum'ſt:
Semine quando opus eſt rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras poſſint proferrier auras.
Poſtremo quoniam Incultis præſtare videmus

191. *Creſcendoque.*] *Creſcentesque* V. viz. Res: nec inſolens Lectio, etſi *Omnia* præcedat.

193. *Huc accedit.*] Quartum proponit v. 7. argumentum ex alimenti neceſſitate deductum, idque etiam non minus firmum & validum, quàm cætera; Cùm enim niſi cadant Imbres nihil è Terra ſurgat, cùm Animalia alimento privata nec propagare Genus ſuum poſſunt, nec vivere, quis tam ineptus eſt qui credat Animalia vel fruges è *Nihilo* produci, cum videat Materiam & producendis & alendis rebus omnibus eſſe neceſſariam? imo potius concludendum eſt, ſemina eſſe quædam è quibus res, ut voces è literis, componantur.

200. *Denique cur*, &c.] Rurſus v. 9. arguit è Rerum naturalium definita magnitudine & duratione. Si enim è Nihilo Homines v. g. producerentur, unde conſtanter tam puſilli & imbelles? unde brevis vita, cæteraque Humani generis & incommoda, & jam vero è certis ſeminibus ce materia naſci Homines admitt hæc omnia neceſſaria plane eru explicatu facilia.

201. *Pontum per vada.*] Sal legit *Pontu*, i. e. πόντυ, ut id cretius Pelage, i. e. πελάγη, di V. v. 36. & l. VI. v. 619. at *Faber*, noli hunc locum ita inte ri quaſi dixiſſet *per Ponti vada.* enim Salmaſius hunc verſum dc tum judicavit, non ideo faciliù derim.

203. *Vincere.*] *Vivere.* Fay nihili.

209. P*oſtremo*, &c.] Obſer Poëta Fruges, Arbores, Floreſq humana induſtria meliores & l fieri, indeque v. his 7. arguit hæc è latentibus quibuſdam ſeminibu Quid enim prodeſſet labor ſi è producerentur? vanus profecto irritusque, & nihil ille ageret, q

loca, & manibus meliores reddere fœtus: 210
idelicet in terris Primordia rerum,
ıos, fœcundas vertentes vomere glebas,
que solum subigentes, cimus ad ortus.
si nulla forent, nostro sine quæque labore
sua multo fieri meliora videres. 215
accedit, uti quicque in sua Corpora rursum
at Natura, neque ad Nihilum interimat res.
., si quid mortale è cunctis partibus esset,
ılis res quæque repente erepta periret;
ıi foret usus enim, quæ partibus ejus 220
ım parere, & nexus exsolvere posset.
c, æterno quia constant Semine quæque,
vis obiit, quæ res diverberet ictu,

Aut

t: Imo nihil impedit quin Nihilo productas sponte sua ; meliores & lætiores nasci vi-

eddere.] *Reddier:* Gif. & Pa. tura. *Reddi:* Lambinus. Do- *gendum ita esse, libris omnibus* *bus*, *Reddere* autem quod est ıs libris ferri non posse. Dum ›centi immeritæque voci ira- :terem, quam omnes libri affi- lem possideat *Reddere.* Aliqui *r:* Pareus.

sse videlicet.] Sic sæpe En- ıut. & Tert. & Saluſt. *Scili- m, videlicet in Terra reperiri*, ıe enim quod aliquando puta- *nus* repeti debet ἀπὸ κοινοῦ *fa-*. Vid. l. II. v. 468.

Terraïque solum.] *Terram:* mpeius *solum* Terram. En- III.

nio dedit Imperium, simul & *ı Regni.*

ı Terrarum postquam permensa *rumper.*

Huc accedit, &c.] Hactenus ıvit Lucretius *Nihil è Nihilo* autem v. 2. alterum proponit, riori sequitur, effatum; *Ni- ilum reduci.* *Quicque*] *Quæ-* Pa. alii.

Nam si, &c.] Effatum modo propositum primò probat v. 8. ex communi resolutione rerum; Si enim Res in *Nihilum* interirent, aut *mortales essent è cunctis partibus*; nulla esset vis necessaria, ut unaquæque dissolvatur: sed ut sine ulla vi aut conamine aliarum rerum subitò nata apparet, sic sine ulla vi, aut conamine aliarum rerum unaquæque res, non dissolutione partium, interiret; sed nostris oculis subducta repente evanesceret; ideo enim vi opus est ut res unaquæque dissolvatur, quia constat ex seminibus quæ dissolutioni supersunt. Hujus argumenti ne minimam partem intellexit *Fayus.*

220. *Enim.*] *Ei*, Gif. viz. *Naturæ.* Hanc lectionem tuetur *Pareus: Lambinus*, Faber, aliique rejiciunt: & tantos Authores tutò sequi potuit *Fayus*, si tacere voluisset: Hæc autem iste: Aliis *usus ei* sup. *Naturæ:* mihi minus arridet, alias enim non *rei cujusque* sed *Naturæ* partibus discidium pareretur. Ingenium Hominis! quasi *ejus* non æque respiceret *rem quamque* si *ei*, ac si *enim* admittatur.

221. *Et.*] *At*, Gif. quid autem sibi velit aliis relinquo.

222. *At nunc.*] *Quod nunc*, Gif. Pa. C. alii, Omnesque MSS. i. e. *nunc autem Constant.*] *Constat* Gif.

223. *Obiit.*] *Obeat*, P. Na. D. sed *obiit* veteres MSS. Cod.

Aut intus penetret per inania, diſſolvatque,
Nullius exitium patitur Natura videri. 225
Præterea, quæcunque vetuſtate amovet ætas,
Si penitus perimit conſumens Materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Redducit Venus? aut redductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens? 230
Unde mare ingenui fontes, externaque longè
Flumina ſuppeditant? unde æther ſidera paſcit?
Omnia enim debet, mortali Corpore quæ ſunt,
Infinita ætas conſumſe, anteacta dieſque.
Quod ſi in eo ſpatio, atque anteacta ætate fuere, 235
E quibus hæc Rerum conſiſtit Summa refecta:
Immortali ſunt naturâ prædita certè.
Haud igitur poſſunt ad Nilum quæque reverti.
Denique res omneis eadem vis cauſaque volgò

Conſi-

226. *Præterea*, &c.] Secundum Argumentum quo probatur *Nihil in Nihilum reverti* breviter proponit *Epicurus* in Epiſt. ad Herodotum: εἰ ἐφθείρετο δὲ τὸ ἀφανιζόμενον εἰς τὸ μὴ ὄν, πάντα ἂν ἀπολώλει τὰ πράγματα, οὐκ ὄντων τῶν εἰς ἃ διελύετο. Fuſiùs vero Poëta, & fortiùs. Olim probaverat *Nihil è Nihilo* fieri, & inde jam demonſtrat *Nihil in Nihilum* reduci. Animalia enim quotidiè pereunt, & naſcuntur, fontes Aquas, è quibus Mare fluminaque conſtant, perpetuò ſubminiſtrant, &c. Unde verò hæc omnia, niſi quædam eſſent *immortalia* ſemina, quæ diſſolutioni Corporum ſupereſſent è quibus renovarentur? Quis enim tam inſanus quin concederet materiam aliquando interitui obnoxiam, in tam infinita Annorum ſerie quæ ab initio rerum fluxit, debere penitus conſumi, ita ut nihil omnino ſupereſſet, è quo res quotidie pereuntes reparari poſſint?

228. *Generatim.*] *Generatum*, Gif. & quidam MSS. ut fatetur Lambinus.

229. *Redducit.*] *Educit*, D. Na. vitioſè.

231. *Ingenui.*] Quos Natura non Ars, &c. ita *ingenuus Color*, pro nativo, qui nulla arte nullo Pigmento evocatur. Faber. Juv. Sat. 3. v. 20.

— *Ingenuum violarent marmora tophum.*
Ingenui,] *Perennes*, Gaſſend. al. *Ingeniti.*

232. *Suppeditant.*] Lambinus & Pareus *ſuppetunt*, vel *parata ſunt*: rectius autem *ſupplent*, vel *ſubminiſtrant.*

233. *Debet*,] *Debeat*, Gif. Par.

234. *Conſumſe*,] *Conſumpſiſſe.* Sic *ſumpſe* pro *ſumpſiſſe* apud *Nonium* in *Tryphallo.* vid. A. Gellium lib. II. cap. XIX. eodem modo *Ceſſe* & *Creſſe*, pro *ceſſiſſe* & *creviſſe*, *diviſſe* pro *diviſiſſe* apud Horatium. *Promiſſe* pro *promiſiſſe* apud Catullum: Atque ita porro.

237. *Prædita.*] *Reddita*, MSS.

239. *Denique*, &c.] Deinceps probat v. 12. Res in *Nihilum* non reverti, quòd non una vis ad diſſolvendum omnia ſufficiat; fruſtra enim aliquis obtendat unam eandemque vim omnia Corpora diſſolvere non poſſe, quia diſpari nexu corporum principia conjunguntur. Quid enim iſta nexuum diſparitas efficeret, cum principia ipſa, ſi modo in *Nihilum* revertantur, vel leviſſimum tactum ferre non valeant? Admittas vero principia quædam æterna eſſe, & ex diſſimilitudine contextus eorum inter ſe ratio reddenda eſt, quare non una eademque vis ad omnia diſſolvendum ſufficiat.

239. *Vel-*

ceret, nisi Materies æterna teneret 240
se nexas minus aut magis endopedite.
is enim lethi satis esset causa profecto:
pe, ubi nulla forent æterno Corpore, eorum
extum vis deberet dissolvere quæque.
inc, inter se quia nexus principiorum 245
niles constant, æternaque materies est;
mi remanent res corpore, dum satis acris
beat pro textura cujusque reperta.
igitur redit ad Nihilum res ulla, sed omnes
lio redeunt in corpora materiaï. 250
stremo pereunt imbres, ubi eos pater Æther
emium matris Terraï præcipitavit.
itidæ surgunt fruges, ramique virescunt
ribus; crescunt ipsæ, fœtuque gravantur:
alitur porro nostrum genus, atque ferarum: 255
lætas urbeis pueris florere videmus,
diferasque novis avibus canere undique sylvas.
fessæ pecudes pingues per pabula læta
ora deponunt, & candens lacteus humor
ibus manat distentis; hinc nova proles 260
Artu-

. *Volgò.*] *Vulgo, passim.* Sic de bello Civ. l. I p. 7. *Vulgo ex significabant.*
. *Nexas endopedite.*] *Nexu endo*, Nardius. *Nexus endopedita*; Gass., Gif. Par. cum vet. Cod. Alii *endopeditos*: quod placet Lector
. *Satis esset causa.*] Tale Latini- xemplum vix alibi reperies, ideo- idam existimant legendum,
Tactus enim lethi omnibus esset causa profecto.
. *Eorum.*] Cum in libris vulga- iltisque MSS. legitur *quorum*, è is MSS. quibus adderem B. *eo-* eposuit Lambinus. *Quorum* Na. Fan. Par. alii tuentur. Penes Le- n sit. Codices Florentini *dissol- uenquam*, viz. *contextum*.
. *Res.*] *In:* Gassendus.
. *Postremo*, &c.] Quoniam au- es pleræque sint, quæ dum dis- itur, ita *ex oculis manibusque* evanescunt, ut prorsus perire videri possint; monet his 15. v. imbres ipsos, qui in terram decidentes maxime eva- nescunt, non perire, sed materiam suppeditare, unde Fruges arboresque augentur, & Fructibus onerantur; istis autem Frugibus Fructibusque Ho- mines, Feræ, Aves vescuntur; ideo- que minime credendum est ullam im- brium particulam penitus interire, dum tot tantæque res ex iis reparan- tur: Concludit denique *Nihil in Nihi- lum reverti*, cum Natura aliud ex alio reficit, nec aliquid unquam novum producit, quin utitur materia alterius rei olim dissolutæ.

254. *Ipsæ.*] Sine cultu Humano, sed non sine vi primigenia: *Virgil.* sæ- pe in Georg. *Lucretius* non minus sæpe. *Faber.* curiosè nimis, nec forsan ve- rè.

256. *Pueris.*] *Puerûm*, B.

258. *Fessæ.*] *Fera* quidam MSS. alii *fata*: non placet.

Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero menteis percussa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quæcunque videntur:
Quando alid ex alio reficit Natura, nec ullam
Rem gigni patitur, nisi morte adjutam aliena. 265
Nunc age, res quoniam docui non posse creari
De Nihilo, neque item genitas ad Nil revocari:
Ne qua forte tamen cœptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum Primordia cerni;
Accipe præterea, quæ Corpora Tute necesse'st 270
Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
Principio, VENTI vis verberat incita pontum,
Ingenteisque ruit naveis, & nubila differt;
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis sternit, monteisque supremos 275
Silvifragis vexat flabris: ita perfurit acri

Cum

261. *Artubus.*] *Artibus*, vet. Cod. & *Scaurus*. Gif.

262. *Mentes percussa.*] Sic vet. 12. . *Percussa Corda tua vi.*

264. *Alid.*] *Aliud.* *Alis* pro *Alius* veteres usurparunt. Gifanius dubitat an *Alid* pro *Aliud* dicitur; hanc vero contumeliam non patitur Lambinus, indignatur, furit, Catullum & Ausonium in partes vocat, at frustra: jurat denique se *Alid* in duobus MSS. legisse. Et hac lectione fruatur.

265. *Adjutam.*] *Adjuta.* B. Na. Gif. Par. Nec minores sunt de hac, quàm de illa alterâ lectione lites, quas tutiùs aliquis negligat, quam componat.

266. *Nunc age.*] Jam vero ne frustra disputaret, dum *Memmius* suus omnibus quæ proposuerat argumentis diffidat, quoniam Principia illa æterna, seminaque æterna per se divisa atque separata in sensum non cadant, sed præ sui exilitate omnem visum, etiam acutissimum longissime fugiant; varia congerit exempla rerum corporearum, quas nemo neget existere, licet videri non possint. Primo *Venti* v. 33. cujus vim quicunque perspexerit, ut tollit Mare, ut impellit naves, &c. illum *Corporeum esse, licet particulæ ejus* oculis cerni non possunt, fatebitur idque libentius, si cognoscat Ventum eodem plane modo ferri, & æquali impetu impellere, ac rapida & imbribus aucta Flumina, quæ *Corporea* esse sensus ipsi apertissime demonstrant.

266. *Age res.*] Alii legunt, Nunc age sis, quoniam docui nil posse creari: *Age sis*, i. e. *age si vis. Quoniam, Quando*, Gif.

267. *Item genitas.*] Alii *Res genitas* Alii *Genita ad Nihilum*; perinde.

270. *Præterea.*] *Propterea*, Faber.

272. *Incita.*] *Incitata.* Ista voce sæpe *Lucretius* utitur, & *Virgilius.* Alii *insita*, malè.

272. *Pontum.*] MSS. quidam *cortus*, inde *portus.* Plurimi MSS. ut & B. eamque vocem Pareus, Gif. aliique acriter defendunt: At vero quis dubitet *Pontum* scribere qui versum 279. legerit? *Salmasius* legit *Porcas.* *Porca* enim τὸ μεταξὺ τῶν χυμάτων dicitur ab auctore veterum Glossarum, translatione facta ab Agris: Inter duos enim sulcos elata Terra, dicitur *Porca.* *Varro de Re Rust.* lib. I. & ταφῶν Μενίππου.

275. *Sternit.*] *Stevit:* Marullus.

fremitu, sævitque minaci murmure pontus.
igitur VENTI nimirum corpora cæca,
mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
ınt; ac subito vexantia turbine raptant. 280
ratione fluunt alia, stragemque propagant,
ım mollis aquæ fertur natura repente
ine abundanti, quod largis imbribus auget
ibus ex altis magnus decursus aquai,
uina conjiciens sylvarum, arbustaque tota; 285
validi possunt pontes venientis aquai
ubitam tolerare: ita magno turbidus imbri
us incurrens validis cum viribus amnis,
ɔnitu magno stragem; volvitque sub undis
ia saxa, ruit quà quidquid fluctibus obstat. 290
tur debent VENTI quoque flamina ferri:
veluti validum flumen, cum procubuere
libet in partem, trudunt res ante, ruuntque
bus crebris; interdum vertice torto
iunt, rapidoque rotantia turbine portant. 295
etiam atque etiam sunt VENTI Corpora cæca:

Quan-

Pontus.] *Coörtus*, *vel Côrtus*: nè *Faber*, qui istam vocem è 2. ejectam suo restituit loco. enim vox nihili est, & solo gna, qui ad versum 276. hæc

Ita.] *Particula Comparationis*: *t quippe venti validi fremitum* *maris furentis.* Acumen Ho-

Cæca.] Quæ oculis cerni non : sic eodem lib. v. 779.
ram clandestinam, cæcamque adbibere.
—— *Nimbosus Orion*
nda cæca tulit ——
s I. Æneid.

Verrunt.] *Vertunt*, G. *Verrunt* mat *Virgilius* Lucretianæ Ele-perpetuus Imitator.
Maria, ac Terras, Cælumque rofundum
ne ferant rapidi secum, verrantue per Auras.
id. v. 63.

282. *Ac cum*,] Ita quidam Libri fatente Lambino. Plurimi vero legunt, *Quam quom.*

287. *Turbidus.*] Alii *Turgidus*: improbè.

288. *Incurrens.*] *Incurrit*, Na. imperitè, & frustra se aliquorum Codicum authoritate tuebitur.

290. *Ruit quà quicquid.*] *Quidquam*, Gif. sed *Ruunt quæ*, saxa viz. semper legendum putavit *Faber*. Nec improbanda esset ista conjectura si Codices confirmarent, & non foret paulo frigidior: non solicitanda est igitur illa altera lectio, quam vetus Latium probaret: *Ruitque* forsan admitti potest; & probè respondebit *Ruuntque* v. 293. ab istiusmodi etiam hiatibus non abhorrent veteres Poëtæ.

295. *Rapidoque rotantia.*] Alii *Rapidique rotantia*: *Rapidique rotanti*, Gif. è vet. Codic. perinde est. Mallem vero *Rotantia*, ut v. 280.
—— *Subito vexantia turbine raptant.*

Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto Corpore qui sunt.
Tum porro varios rerum sentimus ODORES,
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus unquam:
Nec calidos ÆSTUS tuimur, nec FRIGORA quimu
Usurpare oculis, nec VOCES cernere suemus;
Quæ tamen omnia Corporea constare necesse'st
Natura: quoniam sensus impellere possunt.
TANGERE ENIM ET TANGI, NISI CORPUS, NULL
TEST RES.
Denique fluctifrago suspensæ in littore Vestes
Uvescunt, eædem dispansæ in Sole serescunt;
At neque quo pacto persederit humor aquaï
Visu'st, nec rursum quo pacto fugerit æstu;
In parvas igitur parteis dispergitur Humor,

297. *Moribus.*] Ita plurimi vet. Codd. quidam autem MSS. & impressi, *Motibus.* Virgil.

Ventos & variam Cœli prædicere morem
Cura sit ———

299. *Tum porro*, &c.] *Quin*, Gif. Iterum docet v. 7. posse esse in rerum Natura *Principia* quædam Corporea, quamvis sub oculos non cadunt; Cùm Calorem, odores, sonos, frigusque esse omnes fatentur, quæ tamen nemo unquam oculis usurpavit. Ista verò omnia Corporea esse quis dubitet dum impellunt sensus, ideoque *tangunt?* Quodcunque autem vel *tangit*, vel *tangitur*, id est Corpus. *Corpus* Græcè definitur, τὸ δρώμενον, ἢ πάσχον σῶμα ἐστι, quam definitionem significare volens Lucretius, ita scripsit

Tangere enim & Tangi, nisi Corpus, nulla potest res.

A. Gellius l. V. c. 15.

306. *Denique*, &c.] Alio v. 6. utitur exemplo; *Aqua* est *Corpus*, at illam in particulas nimis minutas aspici aliquando dividi experimur; Panni enim, aut lintea juxta littus expansa humescunt, à Solis calore autem iterum siccantur, at istas *Aquæ* particulas Pannis insidentes, vel ab iis recedentes nemo unquam vidit.

306. *Fluctifrago.*] *Fluctiva* nius in voce *Seresco.*

307. *Dispansæ.*] Aliqui lil denti. Alii *dispessæ*, ex A. G XV. c. 15. Qui observat *passu* do, & cum præpositione *expas* *expansum* à veteribus dici; F que in *Milite glorioso*, Act. v. 6. & 7. scribere.

Credo ego istoc exemplo tibi ess actutum extra portam,
Dispessis *manibus patibulum bebis.*

Eadem *Servius* ad v. 484. l. I. At *Dispensa* agnoscit Nonius *Seresco.* Lambinus autem hos d sus ita legendos censet,

Denique fluctifrago dispessæ vestes
Uvescunt, eadem candenti i rescunt.

307. *Uvescunt.*] Humescun *Uvidus: Serescunt.*] Siccantu serenitas sicca fit: Sic Virgili in *Georg.* l. I.

——— *Unde* Serenas
Ventus agat nubes.

Id est, Siccas. Idem alio in

——— *Atque Arida diffe*
Nubila ——— Nonius.

Serescunt: ξηραίνονται, in vet canii Onomastico.

oculi nulla possunt ratione videre.
in etiam multis Solis redeuntibus annis
lus in digito subtertenuatur habendo:
idI casus lapidem cavat: uncus aratri
us occultè decrescit Vomer in arvis: 315
que jam volgi pedibus detrita viarum
conspicimus: tum portas propter ahena
manus dextras ostendunt attenuari
salutantum tactu, præterque meantum:
gitur minui, cum sint detrita, videmus; 320
æ Corpora decedant in tempore quoque,
præclusit speciem Natura videndi.
remo, quæcunque Dies, Naturaque rebus
im tribuit, moderatim crescere cogens,
potest oculorum acies contenta tueri; 325
orro quæcunque ævo, macieque senescunt:

Nec

Quinetiam multis Solis, &c.] Marullus. *Multis olim*, Faria v. 11. congerit exempla; viz. in digito, Vomer in Auatur; Gutta lapidem cavat: a atteruntur; Æreasque cias crebro tactu detritas con- Ab his omnibus ita detritis quædam particulæ recedunt, stas viderit, Oculos habebit tiores quàm

aut serpens Epidaurius ——
habendo.] Dum gestatur. Passificationis; Virgil.
tur vitium vivitque tegendo.
lum tegitur. Lucret. l. IV.

nveterascit alendo.
ım alitur.
trata viarum.] Ut *Prima vi-* b. I. v. 87. *Clausa domorum*, *lausa viarum*, lib. IV. v. 613. apud Virgilium lib. I. Æneid. *r portas*, *strepitumque*, & ita viarum.
gna manus dextras, &c.] Incorum tutelarium signa, quoum dextram qui exirent ex qui ingrederentur osculari *idque boni ominis causa: ne*que tamen ullus quod sciam veteris Scriptoris locus ad id demonstrandum affertur, sed ita res describitur; ut minimè dubia videri debeat. Cur autem dextram potius oscularentur quàm lævam, habes *Varronem* qui doceat in excerptis ex *Servio* in 1. Æneid. *Extras* verò in margine apponit *Gifanius*, forsan pro *exertas* aut promineutes: Sic apud Lucretium lib. IV. v. 278. *Extraria* lux pro *externa*, vel *extrinseca*: versum sequentem non agnoscit *B*.

320. *Sint.*] Ex omnibus libris scripsit *Lambinus*. *Sunt* ex conjectura *Gifanius*, ut & *Præcludit* pro *Præclusit*, v. 322.

323. *Postremo*, *quæcunque*, &c.] Denique monet v. 7. Rebus paulatim crescentibus apponi quasdam particulas Corporeas, ab iis iterum decrescentibus detrahi; eas vero particulas Oculum, ne quidem acutissimum intueri: & demum concludit posse esse quædam Principia Corporum quæ Aciem oculorum fugiant. Hæc omnia breviter *Epicurus* ad Herodotum: πᾶν τι μέγεθος μὴ εἶναι περὶ ἀτόμους. (Democritus maximas posse esse Atomos existimabat,) &, οὐδέποτε γοῦν ἄτομος ὤφθη αἰσθήσει.

Nec mare quæ impendent vesco sale Saxa peresa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
Corporibus cæcis igitur Natura gerit res.
Nec tamen undique Corporea stipata tenentur
Omnia natura, namque est in rebus INANE.
Quod tibi cognôsse in multis erit utile rebus:
Nec sinet errantem dubitare, & quærere semper
De Summa rerum, & nostris diffidere dictis;
Quapropter locus est intactus, INANE, vacansque.
Quod si non esset, nulla ratione moveri

327. *Nec Mare quæ impendent.*] Pro *impendent Mari.* Et hanc lectionem agnoscit *Festus* in voce *Vescus.* Sic Terentius in Phormione,

Tanta Te *impendent Mala.*

Lucilius,

Nunc ad Te redeo ut res quæ Me *impendat agatur.*

Licet aliud dicat *Festus* in voce *Me.* Similiter *Instare illum* Veteres dicebant, ut Plautus in Pœnulo,

Tantum eum instat *exitii.*

327. *Vesco sale.*] *Ve*, Particula, sicut quædam alia, tum intentionem significat, tum minutionem: Sic *Vescum*, quod ex *Ve* particula, & *esca* copulatum est, utriusque diversæ significationis vim capit: Aliter enim *Vescum salem* dicit Lucretius ex edendi intentione, aliter Lucilius *Vescum* appellat cum edendi fastidio. *A. Gellius* lib. XVI. cap. 5. Lucilii verba laudat Nonius Marcellus. *Vescum.* Minutum, obscurum. Lucilius lib. XXVI. *Quam fastidiosum ac vescum cum fastidio vivere.* Ubi addit ex Virgil. Georgic. 3. *Nec vescas salicum frondes.* Item ex Afranio in Sororibus. *At puer est Vescis imbecillus viribus.* Festus, *Vescus*, fastidiosus, Ve *enim pro pusillo utebantur.* Plin. l. VII. c. 20. *Corpore Vesco, sed eximiis viribus Tritanum.* Ovid. Fast. l. III. v. 445.

—— *Vegrandia* farra colonæ
Quæ malè creverunt, *vescaque* parva vocant,
Vis ea si verbi est, cur non ego *Ve-jovis* ædem,
Ædem non Magni suspicer esse Jovis?

328. *Quoque possis*, &c.] *Q[illegible] posset.* Gifanius.

330. *Nec tamen undique*, &c.] [illegible]pra probaverat Corporea quædan[illegible] Principia jam aliam rem aggreditu[illegible] v. 6. docet in *Omni* aliud plan[illegible] præter Corpus, viz. *Inane:* Istu[illegible] tem *Inane* definit *Locum intactum vacantem:* Spatium viz. quod [illegible] tangit, neque tangitur, quod [illegible] agere, neque pati potest. Sic lib[illegible]

Plagarum quia sunt expertia, sicu[illegible]
ne *est*,
Quod manet intactum, neque al[illegible]
fungitur hilum.

332. *Cognôsse.*] *Commune.* B.

334. *In* pro *De.* B.

336. *Quod si non esset*, &c.] [illegible]mum quo probatur *Inane* argume[illegible] v. 14. continetur: quo etiam *Epi[illegible]* Epist. ad Herodotum utitur. Ει [illegible] ὁ κενὸν, καὶ χώραν, καὶ ἀναφῆ φύσι[illegible] μάζομεν, οὐκ ἂν εἶχε τὰ σώματα [illegible]ην, οὐδὲ δι᾽ οὗ ἐκινεῖτο, καθάπερ φ[illegible] ται κινούμενα. Ut vero vim hujus [illegible] menti melius percipias, Lector, [illegible]ta universum mundum, si nihil [illegible] interspersum habeat, confertissi[illegible] esse molem, adeo ut Corpusculu[illegible] minimum quidem, valeat de nov[illegible] scipere: Quippe si nihil non pl[illegible] est, nullus locus restat complen[illegible] quare aut Corpus non admittetur[illegible] in illo loco collocabitur, in quo [illegible] jam situm est; sicque idem locus Corpora sese undique penetranti[illegible] piet, quod sane per vires Natura posse non dixeris: Deprehendes a[illegible] hac ratione aliquodne Corpus ex ii[illegible]

possent; namque officium, quod Corporis extat,
ere, atque obstare, id in omni tempore adesset
ibus: Haud igitur quidquam procedere posset,
ipium quoniam cedendi nulla daret res. 340
unc per maria, ac terras, sublimaque cœli,
a modis multis varia ratione moveri
imus ante oculos; quæ, si non esset INANE,
tam sollicito motu privata carerent;
n genita omnino nulla ratione fuissent: 345
que Materies quoniam stipata quiesset.
æterea quamvis Solidæ res esse putentur,
tamen esse licet Raro cum corpore cernas:
xis, ac speluncis permanat Aquarum
idus humor, & uberibus flent omnia guttis: 350
pat in corpus sese Cibus omne animantum:
unt Arbusta, & fœtus in tempore fundunt,
l Cibus in totas usque ab radicibus imis
runcos, ac per ramos diffunditur omneis:
septa meant Voces, & clausa domorum 355
svolitant: rigidum permanat Frigus ad ossa.

Quod,

anc molem disposita sunt moveri
ɔco possit, ut invadat locum al-
Sanè cum plenum locum offen-
ecesse erit ex illo pellat quod
illum occupat; Illud prorsus
n contendat, si Omnia quidem
unt? An ipsum rursus expellet
Sed par redibit difficultas, con-
turque in ævum. Ideoque nisi
it rebus intermistum, ita essent
stipata, ut non modo nulla res
moveri loco jam valeat; sed
explicari possit quomodo gigni
am potuerit, cùm ad generatio-
rum motus localis requiratur:
ere argumentum ex *Democrito* &
o, quos *Epicurus* sequitur, col-
proponit *Aristot.* 4. Phys. 6.
us.

Corporis.] *Corporum*, Pa. alii
contra Codicum fidem: In se-
versu *Abesset* pro *Adesset*. Idem.
Sublimaque Cæli.] Ut *Acuta*
Horatio, *occulta & remota tem-*
sfare: *Sublimus* autem, ut *Im-*
becillus, *Inermus*, *Hilarus*, &c.

344. *Privata carerent.*] Turnebus aliquando legit, *Pronata carerent*: Aliquando *Privata jacerent*. Frustra; ut & Gassendus, qui v. 346, pro *Quiesset* legit *fuisset*.

347. *Præterea, quamvis*, &c.] Iterum v. 12. probat *Inane* esse, quoniam Res, quæ maximè solidæ videntur, Corpora quædam permeant, & permanant: Sic Aqua saxum: Alimenta omnia Animalium membra; Succus Truncos ramosque arborum. Soni Parietes & Mœnia, & Frigus Carnem & Nervos usque ad ipsa Ossa penetrat. Quæ tamen non omnino fierent, nisi essent Vacua quædam spatiola inter solidarum istarum rerum particulas, quæ Corpora quæque pertransirent.

350. *Flent.*] *Fluunt*, B.

353. *Quod Cibus in totas*, &c.] *Arbores*, viz. licet supra posuerit *Arbusta*: Alii tamen legunt *Tota usque vel ab*, &c. Alii *Totos* viz. fœtus.

Quod, nisi INANIA sint, quà possent Corpora quæque
Transire, haud ulla fieri ratione videres.
Denique cur alias aliis præstare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figura? 360
Nam, si tantundem'st in Lanæ glomere, quantum
Corporis in Plumbo'st, tantundem pendere par est;
Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum:
Contra autem natura manet sine pondere INANIS.
Ergo quod Magnum'st æque, Leviusque videtur, 365
Nimirum plus esse sibi declarat INANIS:
At contra Gravius plus in se CORPORIS esse
Dedicat, & multò VACUI minus intus habere.
Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admistum rebus, quod Inane vocamus. 370
Illud in his rebus, ne te deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor;

Ceda-

358. *Fieri.*] Alii, *Quà irent.* *Videres.*] Alii, *Valeret.*

359. *Denique cur Alias*, &c.] Tertium quo probatur *Inane* argumentum v. 12. deducitur è diverso rerum, quæ ejusdem magnitudinis & figuræ sunt, pondere: Neque enim explicari potest, cur è duobus Corporibus ejusdem figuræ & magnitudinis alterum plus ponderis haberet, alterum minus; nisi quòd in illo plus insit *Corporis*, cui Pondus naturale est: In hoc vero plus *Inanis*, quod nullum omnino habet pondus.

361. *Glomere.*] *Pondere* Alii, solliciti de Quantitate, inepte: æque enim licuit Lucretio producere, ac aliis corripere.

362. *Corporis.*] *Corporum*, ut & v. 363, & 367. B. Et pro ista voce pugnat *Gifanius* ridicula planè ratione: licet enim de principiis Corporum aut Atomis loquatur *Lucretius*, nihil tamen obstat quo minùs *Corporis* legatur: ut infra v. 423.

Corpus enim per se communis deliquat esse
Sensus: ——— Lambinus.

368. *Dedicat.*] Declarat, aut ostendit; Alii *Indicat.* Alii *Deliquat*, ut v. 423. & lib. III. v. 209. Alii *Delicat.* Sic Plaut. in Milite,

Ita vero ut tu ipse me dixisse delicas.

Nonius *Delica.* Explana, indica, &c. Sed *Dedicat* amat Faber: *De* enim affirmat, ut *Demiror*, *Demagis*, valdè magis apud *Lucilium* in Nonio: Festus tamen, *Demagis* pro *minus* Antiqui dicebant: forsan leg. *Nimis.*

369. *Id.*] Nardius & Alii non agnoscunt, at retinendum arbitror.

371. *Illud in his rebus*, &c.] Quoniam verò aliqui, inter quos Arist. l. IV. Phys. vim hujus argumenti eludere conantur Dicendo, *Inanis* non opus esse ut Corpora moveantur; cum in *Pleno* Corpora possunt sibi invicem officiosè cedere, quoniam Corpus quodcunque movetur relinquit spatium ab alio Corpore, quod è suo loco detrudit, occupandum: Ut Aqua cedit Piscibus procedere conantibus, locumque quem illi reliquerunt subit; Urget Lucretius Pisces in Aqua sibi viam aperire, locumque post se relinquere non posse, nisi Aqua cedat locum; cedere autem locum Aquam non posse, nisi pateat vacuum spatium à Piscibus relictum: Igitur aut admittendum est Inane Corporibus admistum, aut nihil omnino moveri possit.

Cedere Squamigeris latices nitentibus aiunt,
Et liquidas aperire vias; quia post loca Pisces
Linquant, quo possint cedentes confluere undæ: 375
Sic alias quoque res inter se posse moveri,
Et mutare locum; quamvis sint omnia plena:
Scilicet id falsa totum ratione receptum 'st.
Nam quò Squamigeri poterunt procedere tandem,
Ni spatium dederint latices? concedere porro 380
Quò poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum 'st corpora quæque;
Aut esse admistum dicendum'st rebus INANE;
Unde initium primum capiat res quæque movendi.
 Postremo duo de concursu Corpora lata, 385
Si cita dissiliant, nempe aër omne necesse 'st,
Inter corpora quod fuvat, possidat INANE.
 Is porro, quamvis circum celerantibus auris
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Complere spatium: Nam primum quemque necesse 'st 390
Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.
 Quod si forte aliquis, cùm Corpora dissiluere,

Tum

381. *Quò.*] *Qui*, Gifan. versus 279. immemor.

385. *Postremo duo de concursu*, &c.] Quinto his v. 7. pugnat argumento, eoque satis valido. Si enim duo Corpora plana & lata concurrant, subitoque à se invicem dissiliant, *Inane* fieret; Omnis enim materia ab istis Corporibus ita concurrentibus clideretur. Ideoque spatium quod inter illa dissilientia patet Omnis Corporis esset Vacuum: Quid enim impleret? Aër, an materia subtilis? At quantumvis celerem, quantumvis subtilem fingas materiam, *Inane* tamen semper relinques, cùm Aër ille aut materia subtilis uno eodemque momento totum quod patet spatium occupare & implere non possit. *De concursu.*] Post concursum; Sic Plautus, *Non bonus est somnus de prandio.* Alii, inter quos *Gifanius*, legunt *Concurso*, ut & *Culto*, lib. IV. v. 1274. Plurima enim erant apud Veteres nomina ambiguæ formæ. Sed hunc castigat *Lambinus*, an *jure alii videant.*

De concursu.] De conjunctione, de commissura, Alii.

387. *Fuvat.*] Quasi *fuerit.* Alii *Fiat* : *Possidat.*] Ita Veteres pro *Possideat.*

388. *Celerantibus.*] Aliqui *Densantibus:* Nullo planè sensu.

390. *Complere.*] *Compleri*, Gif. perinde est.

392. *Quod si forte aliquis*, &c.] Responsionem præoccupat, impugnatque *Lucretius* v. 8. Hic versus aliquos excidisse, mutilumque esse hunc locum semper judicavi: Præclara enim Responsio, *Vacuum non est*, *quoniam Aër condensatur:* Quis autem intelligat? Ideoque hunc locum ita censeo supplendum: Cum duo ista Corpora concurrant, inter eorum superficies Aër interceptus, condensatur, saltem in superficierum cavitatibus (nulla enim Corpora perfecte plana) latet: Cum verò dissiliant ista Corpora, Aër iste interceptus rarescit; spatiumque inter duo ista Corpora dissilientia patens oc-

 cupat

Tum putat id fieri, quia se condenseat aër,
Errat; nam VACUUM tum fit, quod non fuit ante;
Et repletur item, VACUUM quod constitit ante: 395
Nec tali ratione potest denserier aër,
Nec, si jam posset, sine INANI posset, opinor,
Se ipse in se trahere, & parteis conducere in unum:
Qua propter, quamvis causando multa moreris,
Esse in rebus INANE tamen fateare necesse 'st. 400
Multaque præterea tibi possum commemorando
Argumenta, fidem dictis, conradere nostris;
Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci
Sunt, per quæ possis cognoscere cætera Tute:
Namque Canes ut montivagæ persæpe feraï 405
Naribus inveniunt intectas frunde quietes,
Cum semel institerunt vestigia certa viaï:
Sic alid ex alio per te Tute ipse videre
Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
Insinuare omneis, & Verum protrahere inde: 410
Quod si pigrâris, paullumve abscesseris ab re,
Hoc tibi de plano possum promittere, MEMMI:

Usque

cupat & implet. Urget autem *Lucretius*, Cùm ista duo Corpora separentur *Inane* fieri necesse (quis enim neget cum in aliquibus saltem partibus se invicem tangebant) & Id *Inane* iterum ab Aëre repleri; ideoque prius argumentum firmum satis esse & certum; Urget insuper, Aërem non omnino condensari, vel si condensetur; ex ista condensatione tamen sequi *Inane* esse: quoniam absurdum est unam eandemque materiæ molem aliquando majus, aliquando minus spatium occupare, nisi Inane esset.

393. *Condenseat.*] Sic Virgil. Æneid. 10.

Extremi addensent Acies — Et Æneid. 7.

Agmina densentur Campis.

Ad quem locum *Denseo*, *Denses*, dici agnoscit Servius.

401. *Multaque præterea*, &c.] Multa proposuit, non vero omnia argumenta; reliqua autem ex iis, quæ memoraverat, ab ipso *Memmio* colligenda relinquit: idem enim Philosophis ac Canibus Venaticis accidit, cum certa veritatis vestigia semel legerint, abditos illius recessus facile invenient.

402. *Conradere.*] *Conciliare*, *Comparare*, lib. VI. v. 303.

Atque alia ex ipso conradens *Aëre portat.*

Et v. 443.

— Conradens *ex Aëre semina Nubis.*

Ideoque non audiendi sunt isti qui *Contradere* reponunt.

406. *Intectas frunde.*] Livius *Intecta stramento tecta*: Non opus est igitur istorum ingenio qui amant, *Intextas.*

407. *Certa.*] *Prima*, B.

411. *Quod si pigrâris.*] Aliam ab Omnibus Interpretum v. 9. commentis sententiam sequutus sum, quam veram tamen esse fatebitur is Lector, qui sequentes versus diligenter perpendit, novitque *Lucretium* de Epicuro & de seipso nihil moderatum sentire.

Usque adeo largos haustus de fontibu' magnis
Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda prius per membra Senectus 415
Serpat, & in Nobis Vitaï claustra resolvat,
Quàm tibi de quavis una re versibus omnis
Argumentorum sit copia missa per aureis.
Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis:
Omnis, ut est, igitur, per se, Natura, duabus 420
Consistit rebus; nam CORPORA sunt, & INANE,
Hæc in quo sita sunt, & quà diversa moventur:
Corpus enim per se communis deliquat esse
Sensus; quo nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes 425
Confirmare animi quicquam ratione queamus.
Tùm porro Locus, ac Spatium, quod INANE vocamus,
Si nullum foret, haud usquam sita Corpora possent
Esse, neque omnino quàquam diversa meare;
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante: 430
Præterea nihil est, quod possis dicere ab omni

COR-

413. *Usque adeo largos*, &c.] Lambinus è MSS. legit.

Usque adeo largos, haustos de fontibus, Amnes.

De fontibus.] ex Epicuri libris, cujus non tantum Opiniones, sed etiam Verba ubique premit, & sectatur.

420. *Omnis, ut est, igitur*, &c.] Jam *Corpus* & *Inane* demonstraverat. His vero v. 11. olim posita argumenta breviter recenset, & unum addit à sensu deductum: Asseritque nihil per se existere præter *Corpus* & *Inane*: Sic *Epicurus* in Epist ad Herodotum, τὸ πᾶν ἐστι πῇ μὲν σῶμα, πῇδε κενόν. In Epist. ad Pythoclem, τὸ πᾶν σῶμα, καὶ ἀναφὴς φύσις. Et *Cicero* in 2. de Nat. Deor. Omnia, quæ secundum Naturam Corpus & Inane docet *Epicurus*. *Omnis, ut est per se, Natura.*] i. e. Omnis Natura, vel *Omne* per se existens, & ut Epicurus in Epist. ad Herod. Καθ' αὐτὰς φύσεις.

421. *Consistit.*] Alii *Constitit in*, imperitè. *Nam.*] *Quæ* G.

423. *Corpus enim, &c.*] Ipsa *Epicuri* verba: Τὰ μὲν σώματα ὡς ἔστιν, καὶ αὐτὴ ἡ αἴσθησις ἐπὶ πάντων μαρτυρεῖ, καθ' ἣν ἀναγκαῖον τὸ ἄδηλον τῷ λογισμῷ τεκμαίρεσθαι· εἰ μὴ ἦν ὃ κενὸν, καὶ χώραν, καὶ ἀναφῆ φύσιν ὀνομάζομεν, οὐκ ἂν εἶχε τὰ σώματα ὅπου ἦν, οὐδὲ δι' οὗ ἐκινεῖτο, καθάπερ φαίνεται κινούμενα. Epist. ad Herodot.

426. *Animi.*] *Animos*, Nardius & alii: Quo sensu ipsi viderint.

430. *Supera.*] Supra.

431. *Præterea Nihil est*, &c.] His v. 10. docet Nihil esse per se existens præter *Inane*, & *Corpus*. Quicquid enim est, quantitate aliqua, magna aut parva donatur. Id vero si Tactile sit, motumque impediat, *Corpus* censebitur: Epicurus apud Empiricum, καθ' ἀθροισμὸν σχήματος, καὶ μεγέθους, καὶ ἀντιτυπίας, καὶ βάρους, τὸ σῶμα νοεῖται. Si vero Intactile, motumque non impediat, vocabitur *Inane*: Nihil igitur est præter Corpus & Inane.

431. *Possis dicere.*] Alii *Dici possit ab*: Alii *possit dicier*: eligat Lector.

CORPORE sejunctum, secretumque esse ab INANI:
Quod quasi tertia sit rerum natura reperta.
Nam quodcunque erit, esse aliquid debebit id ipsum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit; 435
Cui si Tactus erit quamvis levis, exiguusque,
Corporum augebit numerum, summamque sequetur;
Sin Intactile erit, nulla de parte quod ullam
Rem prohibere queat per se transire meantem;
Scilicet hoc id erit Vacuum, quod Inane vocamus. 440
Præterea per se quodcunque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum;
Aut erit ut possint in eo res esse, gerique:
At facere & fungi sine CORPORE nulla potest res:
Nec præbere locum porro, nisi Inane, Vacansque; 445
Ergo præter INANE, & CORPORA, tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui;

Nec,

433. *Quod quasi tertia sit rerum Natura reperta.*] Pro *Rerum*, Alii legunt *Numero*. Nec lis inter harum vocum Patronos facilè componatur, Cùm qui *Rerum*, æque ac qui *Numero* amat v. 447. Autoritate seipsum tueri possit; Totum vero hunc versum rejicit *Faber*, & existimat illum ex conclusione seu Orationis clausula petitum, & huc translatum fuisse: Deinde dicet Latinitatem esse vitiosam: *Nihil est* quod possis *dicere sejunctum*, &c. quod sit quasi *tertia Natura reperta.* Ita ille: Quid autem si legamus *Quod dici possit?* Quid si *quod possit dicier?* Quid etiam si legamus *Quæ quasi Tertia?* Dum Cod. MS. B. Aliique agnoscunt *Quo?* Profecto ista omnia incorruptum vetusque Latium sapiunt; nec *Illius* Authoritas tanta est, ut omnium Codicum fidei præferatur.

434. *Esse aliquid.*] *Esse aliud* Alii: in cujus insanæ Lectionis interpretatione nollem *Lambinum* tot verba perdidisse.

437. *Corporum.*] Imperiti Librarii, offensi quod litera *M.* non eliditur, varia commenti sunt: Alii scribunt *Corporeum augebit.* Alii *Corporis augebit.* Alii *Corporum adaugebit:* frustra hæc omnia. Literа enim *M* apud *Ennium* & *Lucretium* sæpissime non eliditur, uti nec apud Horatium Sat. 2. Lib. II.

—— Num vesceris ista
Quam laudas pluma? cocto num *adest*
honor idem?

441. *Præterea*, &c.] Iterum v. 9. docet nihil esse per se existens præter *Corpus* & *Inane.* Quodcunque enim est, vel in aliud agere, vel ab alio Pati potest: Id autem erit *Corpus.* Quodcunque enim, Agit vel Patitur, Tangitur aut Tangit: Vel est id in quo Res sita sunt, in quo etiam fiunt, & moventur: Id autem *Inane* est: Nullum igitur est Tertium rerum Genus quod sensu (qui *Corpus* esse docet) vel Ratione (quæ *Inane* esse demonstrat) deprehendere valeamus. Epicurus, τὸ δρώμενον, ἢ πάσχον, σῶμά ἐστι· τὸ δὲ κενὸν οὔτε ποιῆσαι, οὔτε παθεῖν δύναται, ἀλλὰ κίνησιν μόνον δι' ἑαυτοῦ τοῖς σώμασι παρέχει.

443. *Gerique.*] Fieri & moveri, dum enim *Gerere* idem apud Lucretium ac *Facere* aut *Administrare*, ut in v. 329.

Corporibus cæcis Natura Gerit *res.*

immeritò *Lambinus* Gif. succenset quòd *Geri* interpretetur *Moveri:* Sine motu enim nihil Natura vel agit vel administrat.

Nec, quæ ſub ſenſus cadat ullo tempore noſtros,
Nec, ratione animi quam quiſquam poſſit apiſci.
Nam quæcunque cluent, aut his CONJUNCTA duabus 450
Rebus ea invenies; aut horum EVENTA videbis.
Conjunctum 'ſt id, quod nunquam ſine perniciali
Diſcidio potis eſt ſejungi, ſeque gregari:
Pondus uti ſaxis, Calor ignibu', Liquor aquaï,
Tactus Corporibus cunctis, Intactus Inani. 455
Servitium contra, Libertas, Divitiæque,
Paupertas, Bellum, Concordia, cætera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque,
Hæc ſoliti ſumus, ut par eſt, EVENTA vocare.
Tempus item per ſe non eſt, ſed Rebus ab ipſis 460
Conſequitur ſenſus, tranſactum quid ſit in ævo,
Tum quæ Res inſtet; quid porro deinde ſequatur:
Nec per ſe quemquam TEMPUS ſentire fatendu 'ſt
Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.
Denique Tyndaridem raptam, belloque ſubactas 465
Tro-

450. *Nam quæcunque cluent*, &c.] Cùm verò plurima dicimus *Eſſe* præter Corpus & Inane, ut *Bellum eſt*, Pax *eſt*, Calor *eſt*, &c. Ne ex communi hoc uſu loquendi errores naſcerentur, monet verſ. 10. hæc Omnia *Conjuncta* tantùm eſſe, vel *Eventa* Corporis & Inanis: *Conjunctum* (σύμπτωμα five proprium Accidens) eſt quod non poteſt abeſſe ſine interitu ſubjecti: Quale eſt Calor in Igne, Humiditas in Aqua, &c. *Eventum* verò (συμβεβηκὸς five Accidens commune) quod poteſt abeſſe vel adeſſe ſine ſubjecti interitu; Quale eſt Bellum, Paupertas, Concordia, &c.

460. *Tempus item*, &c.] Qui Paupertatem, Bella, Pacem, &c. inter Eventa poni haud graviter ferebant, magnificentius de *Tempore* ſentiebant. Pythagoras, Heraclitus. Alii (vid. Empiricum adv. Phyſ. lib. XXI.) Corpus eſſe, Stoïci vero Incorporeum Aliquid eſſe docuerunt: His omnibus Epicuri ſententiam v. 5. opponit Lucretius, quam Accipe Lector *Gaſſendi* verbis luculentiùs explicatam: Tempus eſt Eventum cogitatione duntaxat ſeu mente attributum rebus, prout concipiuntur in eo, in quo ſunt, ſtatu perſeverare, aut deſinere, & longiorem aut breviorem exiſtentiam tueri; ac ipſam habere, habuiſſe, aut habituræ eſſe.

462. *Porro.*] *Pars* edidit *Fayus*, eodem judicio quo v. 476. *Clara* interpretatus eſt *notiſſima*.

465. *Denique Tyndaridem cum dicunt eſſe*, &c.] Haud ſcio an facile explicare poſſim quod ſentiam, ſed Ego, ut potero, dicam. Sermonis Latini inopia cogit ut utamur verbo *ſum*, *es*, *eſt*, in rebus temporis præteriti, ubi quid factum dicere volumus. Itaque ſi quis dixerit, *Victum eſt Ilium*, extemplo argutator aliquis reſponderit, *Victum eſt*, ergo *Eſt*. Hunc locum ſic neceſſariò intelligendum arbitror. Hæc *Faber*, quo nemo melius: v. igitur 7. captioſum Sophiſma ſolvit, ex communi uſu loquendi, quo dicimus res præteritas geſtas *eſſe*, ductum: & huc ſpectare exiſtimo omnia illa, quæ de accommodandis tempori familiaribus ſermonis formis, Epicurus ſcribit in Epiſt. ad Herodotum: ὅτι διαλέκτους,
ὡς

Trojugenas genteis cum dicunt esse, videndu 'st,
Ne forte hæc per se, cogant nos, esse fateri:
Quando ea sæcla hominum, quorum hæc eventa fuere
Irrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
Namque aliud Rebus, aliud regionibus ipsis 470
EVENTUM dici poterit, quodcunque erit actum.
Denique Materies si rerum nulla fuisset,
Nec Locus, ac Spatium, res in quo quæque geruntur;
Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens 475
Clara accendisset sævi certamina belli:
Nec clam durateus Trojanis Pergama partu
Inflammässet equus nocturno Grajugenarum;
Perspicere ut possis Res Gestas funditus omneis,
Non ita, uti CORPUS, per se constare, nec esse: 480
Nec ratione cluere eadem, qua constat INANE:
Sed magis ut meritò possis EVENTA vocare
Corporis, atque Loci, res in quo quæque gerantur.
Corpora sunt porro partim Primordia rerum,

Partim

ὡς βελτίως, μεταληπτέον, ἀλλ' αὐταῖς ὑπαρχούσαις κατ' αὐτοῦ χρηστέον. Qui vero dixerit has esse nugas dialecticas, verissimum dixerit; Nec nugaretur Lucretius, nisi *Stoïci* (inter quos & Epicuræos immortale odium) futilissimi Hominum hisce argutiis ineptire coëgissent.

466. *Cum.*] *Ut:* Na. & vet. quidam Codd. *Qui:* Lambinus:

467. *Ne forte.*] *Ne contra:* quidam Cod. *Esse fateri.*] Alii *Forte fateri.* Alii *Cuncta fateri.*

Ne contra hæc per se cogant Nos esse fateri:

omnibus anteponit Lambinus.

468. *Ea.*] *Et*, Gif. & Alii.

469. Post hunc versum hiatum in Interpretatione reliqui, nec temere: quis enim non videt omnes istos excidisse versus, qui solutionem Sophismatis continebant? Lacerum verò Poëtam esse testor versus quosdam à veteribus laudatos, *Nonius* in voce *Torpor.*

— *Tantus conduxerat omnia Torpor.*

Lucret. quas tamen voces in *Lucretio* hodiè ne quæras.

470. *Rebus.*) *Terris*, Na. & quidam Alii.

472. *Denique materies*, &c.) Sophisma iterum aggreditur, & v. 12. demonstrat *res olim Gestas* non per se constare, sed Inanis & Corporis *Eventa* esse: Quoniam si nullum Corpus & Inane olim extitisset, istæ res nunquam fuissent gestæ.

473. *Geruntur.*) *Genuntur*, Lambinus contra omnes Codices, & absurdè; ut patet ex v. 479.

477. *Durateus.*) Δουράτεος Hom. Odyss. 10. ex trabibus compactus: δουρεῖος. Euripid. Troad.

ὅθεν πρὸς ἀνδρῶν ὕστερον κληθήσεται
δούρειος ἵππος κρυπτὸν ἀμπίσχων δόρυ.

477. *Trojaï.*) *Trojanis.* Omnes Cod. præter B.

483. *Corporis.*) *Corporum*, Gif. Et Alii, *Gerantur*, *Genantur* Alii, Alii *Regantur:* utrumque vitiosè.

484. *Corpora sunt porro*, &c.) De-monstratis jam duobus Natur[illegible] piis, Corp[illegible], viz. & Inani [illegible] plicata etiam Inanis Na[illegible] pore fusiùs disputat: [illegible]

n Concilio quæ conſtant principiorum. 485
uæ ſunt rerum Primordia, nulla poteſt vis
ɜere; nam Solido vincunt ea corpore demum:
difficile eſſe videtur credere quicquam
ibus Solido reperiri corpore poſſe;
ſit enim Fulmen cœli per ſepta domorum, 490
or ut, ac Voces: Ferrum candeſcit in igne:
iuntque fero ferventia Saxa vapore:
ıbefactatus rigor Auri ſolvitur æſtu:
glacies Æris flamma devicta liqueſcit:
anat calor Argentum, penetraleque frigus, 495
ıdo utrumque, manu retinentes pocula ritè,
mus infuſo lympharum rore ſupernè:
e adeo in rebus Solidi nihil eſſe videtur.
quia vera tamen ratio, naturaque rerum
:, ades, paucis dum verſibus expediamus, 500
ea, quæ Solido atque æterno corpore conſtent,
ına quæ rerum, Primordiaque eſſe docemus:
: omnis Rerum nunc conſtet Summa creata.
ncipio quoniam duplex natura duarum

Diſſi-

in *Simplicia* & *Compoſita*. Sic
us ad Herodotum, *τῶν σωμάτων*
ἐστι συγκρίσεις, τὰ δ' ἐξ ὧν αἱ
σεις πεποίηνται. Docet inſuper
Corpora iſta ſimplicia, ſeu Com-
um principia, ſolidiſſima eſſe,
e plena, nullum *Inane* contine-
eoque nulla vi dividi aut diffrin-
: Fatetur interim opus eſſe va-
is argumentis, quibus perſua-
ſſit Corpora aliqua eſſe perfectè
& plena, cum Aurum, Æs, Sa-
liquaque omnia quæ ſolidiſſima
us, poroſa eſſe, & aliis Corp[illegible]
ervia ſentimus.
Vincunt [illegible]
n Codices, [illegible]
cunt ea C[illegible]
Cred[illegible]
Codd [illegible]

Codd. *Clamor item ac voces*, Nar. vero, *Clamor ut & vocis.*

492. *Ferventia.*) Alii *Ferventi.* Nihil muto, at ſi per otium ridere liceat, *Nardius* ridendi materiam præberet: Ille enim ſuſpicatur Poetam reſpicere Annibalem Alpes aceto rumpentem.

494. *Glacies æris*) *Glacies acri*: Na. At ut rectè *Lambinus*, inter Aurum, Argentum, reliquaque Metalla *Glacici* quis locus? *Glacies æris*, durum & compactum Æs.

496. *Utrumque.*) Quidam Codd. *U*-[illegible]*que*, improbè. Hic multa de cali-[illegible]gidaque Aqua in vinum olim in-[illegible]ſolida garriunt Interpretes, quæ [illegible]peritis placebunt.

[illegible] *Naturaque rerum.*) Sup. ut jam [illegible] *Fayus*: Imperitè: In [illegible]dam Codd. *Cognita* [illegible]u.

[illegible]*iam*, &c.) Jam [illegible] Rerum principia [illegible]uræ, *Corpus* viz. [illegible]ſſimilia per ſe vel [illegible]a mutuò, & diſtin-

cta

Dissimilis rerum longe constare reperta 'st, 505
Corporis atque Loci, res in quo quæque geruntur;
Esse utramque sibi per se, puramque necesse 'st:
Nam quâcunque vacat Spatium, quod Inane vocamus;
CORPUS eâ non est: quâ porro cunque tenet se
Corpus, eâ vacuum nequaquam constat Inane. 510
Sunt igitur Solida, ac sine Inani Corpora prima.
Præterea quoniam genitis in rebus Inane 'st,
Materiem circum Solidam constare necesse 'st:
Nec res ulla potest vera ratione probari
Corpore Inane suo celare atque intus habere; 515
Si non, quod cohibet, Solidum constare relinquas.
Id porro nihil esse potest, nisi Materiai
Concilium, quod Inane queat rerum cohibere.
Materies igitur Solido quæ corpore constat,
Esse æterna potest, cum cætera dissolvantur. 520
Tum porro si nil esset, quod Inane vacaret,
Omne foret Solidum; nisi contra corpora cæca
Essent, quæ loca complerent, quæcunque tenerent:
Omne, quod est, Spatium vacuum constaret Inane.
Alternis igitur nimirum Corpus Inani 525
Distinctu 'st, quoniam nec Plenum naviter extat;

Nec

cta existere quis neget? Quacunque enim *Inane* est, ibi qui dicit *Corpus* esse absurde dixerit, & vice versa. Unde infert v. 8. Prima Corpora perfectè solida & plena esse, ibi enim existunt ubi nullum est Inane.

507. *Sibi per se.*) Arbitror istud *sibi* jungendum esse cum *se*, uti dicebant *meus mihi*, *tuus tibi*, *suus sibi*, &c. pro eo qui maximè proprius, & ἰδιαίτατος esset: Exempla è Plauto, & Terentio peti possunt. *Faber.*

512. *Præterea quoniam*, &c.) v. 7. supponit in rebus concretis, quas *Genitas* vocat, varia spatiola inania intermista; & tum adjicit Corpora prima, seu simplicia, esse perfecte solida: Congeries enim istorum simplicium Corporum Inania illa continet, & quid Inane potest continere præter solidum, nisi quis fingat *Inane* posse Inania complecti? Et demum v. 2. monet ista *Solida* nulla vi diffringi posse, ideoque indissolubilia esse, & æterna.

518. *Inane rerum.*) Id Inane quod in rebus genitis est, ut v. 512. *Gifanius* illud Inane in quo res geruntur vel moventur: absurde: Quidam Codd. pro *Rerum* habent *Tectum.*

521. *Tum porro*, &c.) Alio v. 8. argumento soliditatem Principiorum confirmat; Ut enim, nisi Inane foret, Omne (quod olim absurdum esse demonstraverat) esset Plenum: Sic nisi Plenum aliquod foret, ideoque perfectè solidum, Totum quacunque patet universum esset spatium Inane, quod non minùs incongruum & absurdum. Huc spectant *Epicuri* verba apud *Plutarchum* de Placitis Philos. lib. I. cap. 3. ὅτι δὲ ἐστι Ἄτομος, σαφές· καὶ γὰρ ἐστι στοιχεῖα ἀεὶ ὄντα, καὶ ἀπὸ τοῦ κενοῦ διοριζόμενα. Ut emendat *Gassendus.*

522. *Cæca.*) *Certa*, rectiùs: ut & v. 527.

porro Vacuum: sunt ergo corpora cæca,
Spatium Pleno possint distinguere Inane.
ec neque dissolvi plagis extrinsecùs icta
nt: nec porro penitùs penetrata retexi; 530
ratione queunt alia tentata labare:
iod jam supera tibi paullo ostendimus antè.
neque conlidi sine Inani posse videtur
quam, nec frangi, nec findi in bina secando:
capere humorem, neque item manabile frigus, 535
penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
iàm quæque magis cohibet res intus Inane,
magis his rebus penitùs tentata labascit.
, si Solida, ac sine Inani Corpora prima
, ita uti docui, sint hæc Æterna necesse'st. 540
æterea, nisi Materies Æterna fuisset,
hac ad Nihilum penitus res quæque redissent;
Jihiloque renata forent quæcunque videmus.

At

Pleno.) rectè, ut liquet è v. uoniam verò in MS. Cod. nescio *ena* legitur, aliquis legendum it, *Quæ spatium pæna possint di-re Inanis:* i. e. efficiendo ne sit

Hæc neque dissolvi, &c.) Post-soliditatem Corporum primorum straverat, eorum æternitatem it v. 12. Solida enim sunt per-lena, nullum *Inane* continent, e dissolutioni minimè obnoxia; enim Corpus quod divisibile ex-eque est, tale est, propter Ina-rceptum, partes dissocians, & ium præbens virtuti externæ, ad ungendas: Id vero quod inexso-, indivisibileque est, tale est, nnino plenum solidumque, quòd 1 Inane habeat, ex quo partium tionem timere possit. *Epicurus* ad ot. definit Atomum πλήρη τινὰ κὴ ὐκ ἔχουσαν ὅπη, ἢ ὅπως δια-ται.

Quam.) *Quo*, Omnes Codd. *mus* tamen multis aliis exemplis is, *Quam* edidit.

His Rebus.) *Ictibus hæc* legit, & addit, se quidem scire esse r ista verba (*his rebus*) Ignem, humorem, &c. intelligant (Lambi-num notat) sed hoc loco agitur de pla-gis in universum. Ingeniosè fateor, at quis non videt *his rebus* aptissimè re-spondere istis verbis v. 536.

—— *Quibus Omnia conficiuntur?*

541. *Præterea nisi*, &c.) Alio v. 11. pugnat argumento è communi illo Epi-curæorum effato *De Nihilo Nihil*, & *in Nihilum Nihil*, deducto. Si enim prima rerum semina interirent seu dis-solverentur, in Nihilum reciderent: Nulla enim sunt priora *Primis* princi-pia in quæ resolvi possint. Ideoque res quotidiè natæ è nihilo orirentur. Æter-na igitur esse semina, vel res è *Nihilo* oriri, quo nihil absurdius dici posse Philosophi crediderunt, concedatur ne-cesse est. Epicurus ad Herodotum, ταῦτα δὲ τὰ σώματά ἐστιν ἄτομα, κὴ ἀμετάβλητα, εἴπερ μὴ μέλλει πάντα εἰς τὸ μὴ ὂν φθαρήσεσθαι. Versu au-tem 549. & duobus sequentibus hanc Principiorum immortalitatem solidæ istorum simplicitati deberi breviter o-stendit.

543. *Nihiloque renata.*) *Quæsita*, B. Na. vitiosè. Quidam *Nihilo quoque na-ta.* Alii *Nihiloque creata.* Gassendus *reducta.*

C

At quoniam ſupera docui NIL poſſe creari
De Nihilo, neque quod genitu'ſt ad Nil revocari: 545
Eſſe immortali Primordia corpore debent,
Diſſolvi quo quæque ſupremo tempore poſſint;
Materies ut ſuppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur Solida Primordia ſimplicitate,
Nec ratione queunt alia ſervata per ævum 550
Ex infinito jam tempore res reparare.
Denique, ſi nullam finem Natura paraſſet
Frangendis rebus, jam Corpora materiaï
Uſque redacta forent, ævo frangente priore,
Ut nihil ex illis à certo tempore poſſet 555
Conceptum, ſummum ætatis pervadere florem:
Nam quidvis citiùs diſſolvi poſſe videmus,
Quam rurſus refici. Quapropter longa diei
Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
Quod fregiſſet adhuc, diſturbans, diſſolvensque, 560
Id nunquam reliquo reparari tempore poſſet;
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita ſimul generatim tempora rebus
Stare, quibus poſſint ævi contingere florem. 565
Huc accedit, uti Solidiſſima materiaï

Corpora

552. *Denique ſi nullam*, &c.) Iterum v. 14. monet rerum omnium incremento ſtatutum eſſe certum & definitum tempus; Ideoque ſemina è quibus iſtæ res augentur certæ eſſe molis, indiſſolubilia etiam, nec frangi poſſe: Aliter enim per infinitum illud, quod abiit tempus, fracta & diſſipata in tam exiles minutias redacta fuiſſent; ut nullis unquam, ideoque non paucis Annis reficerentur, & in molem coaleſcerent. Et hæc omnia agnoſcet qui Res citiùs diſſolvi, quàm refici poſſe cogitat.

556. *Florem.*) *Finem*, G. Lamb. Aliique, iſtamque etiam vocem *Fayus*, qui aliorum errores ſemper approbat, tuetur: At *Finem* vel prorſus enervat argumentum, vel ſaltem infirmius reddit, & obſcuriuś. *Flos ætatis* ἀκμὴ, juſtus perfectusque vigor.

558. *Longa Diei Infinitæ ætas.*) *Faber* legit *Longa dies*, & *Infinita ætas*, & hanc emendationem hujus libri V. 234.

Infinita ætas conſumſe, anteacta Dieſque.

egregiè confirmat.

561. *Id nunquam reliquo.*) Libri vet. *Nunquam relliqüo.*

566. *Huc accedit uti*, &c.) Atomorum ſoliditatem v. 12. confirmat. Quia enim manifeſtum eſt eſſe in rerum natura Corpora *dura* ac *mollia*, declarat, ſi Principia quidem aſſumantur *Solida*, poſſe ex illis fieri non modo res duras, ut perſpicuum eſt, verùm etiam molles; quoniam quod concreſcit ex ipſis molleſcere poterit ex intermiſtione *Inanis*. Sin autem *Mollia* ſupponantur, tum poterunt quidem res effici *molles*; at nulla ratio ſuberit cur poſſint dici *duræ* effici; ſoliditate, viz. quæ eſt fundamentum duritiei, nulla extante. *Gaſſendus.*

ıra cum constant, possint tamen omnia reddi
ı, quæ fiant, Aër, Aqua, Terra, Vapores,
pacto fiant, & qua vi cunque genantur,
stum quoniam simul est in rebus Inane. 570
ntra, si Mollia sint Primordia rerum,
queant validi silices, ferrumque creari,
poterit ratio reddi. Nam funditus omnis
ipio fundamenti Natura carebit.
igitur Solida pollentia simplicitate, 575
um condenso magis omnia conciliatu
ri possunt, validasque ostendere vireis.
nique jam quoniam generatim reddita finis
endi rebus constat, vitamque tuendi,
ıid quæque queant per fœdera Naturaï, 580
porro nequeant, sancitum quandoquidem exstat;
commutatur quicquam, quin omnia constant
e adeo, variæ volucres ut in ordine cunctæ
ıdant maculas generaleis corpori inesse:
ıtabile materiæ quoque corpus habere 585
nt nimirum. Nam si Primordia rerum
nutari aliqua possent ratione revicta,
tum quoque jam constet, quid possit oriri,
nequeat; finita potestas denique quoique

Qua-

Qua vi cunque genantur.) *Quæ-*
'antur, Nat. *Gerantur*, Gif. &
ant. *Genantur* tuetur Lambinus.
ı vero hunc versum tanquam im-
um, & malæ fidei possessorem
loco amovendum esse censeo:
uis retineat cum *Lambini* expli-
: abeat contentus. Hæc enim il-
quocunque modo fiant, & qua-
: vi gignantur illa, nempe Aër,
Terra, Vapores; proinde qua-
, non est enim hujus loci doce-
omodo ex Primordiis *Solidissimis*
Aër, Aqua, & cætera *Mollia*.
Omnis.) Omni G. P. rectè.
Denique jam quoniam, &c.)
15. Aliam subjicit rationem
ius ductam ex multiplici Naturæ
ıtia, ut in provehendis semper
ntibus ad certas usque virium,
ıenti, ac vitæ metas, in impri-
; semper iisdem singulorum ge-
nerum discriminibus & notis; quæ
præstitura sane non esset, nisi Princi-
piis uteretur certis, & constantibus,
atque adeò dissolutioni, mutationique
non obnoxiis. Unde enim Seminibus,
quotidie mutatis ista tam pertinax con-
stantia, profectò non eodem Homini-
bus, aliisque Animalibus constaret for-
ma: Quædam immensis viribus & lon-
gævitate fruerentur, dum Alia ejus-
dem generis pusilla nimis essent, &
brevissimæ ætatis: frequenter albos
Corvos, & aliquando nigros Cygnos
videremus.

579. *Tuendi.*) Quidam libri *Tenen-
di.*

582. *Quin.*) Alii *quando*: non pro-
bo.

584. *Generales.*) Quidam legi vo-
lunt *Genitales*. *Corpori inesse.*) *Corpore
esse*, Gifanius. Sed *Iste* Hiatus nimis
deperit.

Quanam ſit ratione, atque altè terminus hæreat; 590
Nec toties poſſent generatim ſæcla referre
Naturam, motus, victum, moreſque parentum.
Tum porro; quoniam extremum cujuſque cacumen
Corporis eſt aliquod, noſtri quod cernere ſenſus
Jam nequeunt, id nimirum ſine partibus exſtat, 595
Et Minima conſtat natura; nec fuit unquam
Per ſe ſecretum, neque poſthac eſſe valebit;
Alterius quoniam eſt ipſum pars, primaque, & ima:
Inde aliæ, atque aliæ ſimiles ex ordine partes
Agmine condenſo naturam Corporis explent. 600
Quæ quoniam per ſe nequeunt conſtare neceſſe 'ſt
Hærere, ut nequeant ulla ratione revelli.
Sunt igitur Solida Primordia ſimplicitate;
Quæ minimis ſtipata cohærent partibus arctè.
Non ex ullorum conventu conciliata, 605
Sed magis æterna pollentia Simplicitate:
Unde neque avelli quicquam, neque diminui jam
Concedit Natura reſervans ſemina rebus.
Præterea, niſi erit Minimum, Parviſſima quæque

Corpora

590. *Hæreat.*) Alii, *hærens.*
592. *Victum.*) Sic Codices, ac *Vultum* non incommodè ſubſtituatur.
593. *Tum porro*, &c.) Alio v. 16. utitur argumento, ſubtili equidem, & quod pauci perceperint: *Semina* ſecundum Epicurum ſunt aliqua quantitate prædita, quod verò quantum eſt *Extremum* habet: Id autem Extremum *Minimum* eſt quod poteſt conſpici; neque unquam exiſtit ab aliis partibus ſejunctum & ſeparatum, atque ex iſtis *Minimis* tota cujuſque *Seminis* moles conſtituitur: Cùm vero partes conſtituentes à ſe invicem ſeparatæ exiſtere nequeant, à ſe invicem divelli non poſſunt: Quodcunque enim Corpus ab alio disjungi poteſt ſine illius ope & auxilio ſuum *Eſſe* tueri valet. Ideoque quodlibet *Semen* ſimplex neceſſe eſt, & indiſſolubile: quoniam conſtat partibus conceptu minimis, & quas nulla vis poteſt disjungere, quoniam nulla eſt vis quæ in Nihilum valeat redigere, *In Nihil enim Nihil.*
593. *Alii legunt*
— *Quoniam eſt extremum quodque cacumen*
Corporis illius quod noſtri, &c.
598. Alii legunt
Alterius quoniam eſt ipſum: prima quoque & imæ.
600. *Agmine.*) *Augmine*, Alii.
602. *Ut nequeant ulla.*) Recte conjecit Lambinus, nec eos audio qui ſcribunt, *Unde queant nulla.*
607. *Jam.*) *Quid*, Gif. Alii.
609. *Præterea niſi erit Minimum*, &c.) Modò ſtatuerat Semina ex partibus conceptu minimis componi, Talia verò minima eſſe v. 13. notiſſimo illo, quo omnes vere Philoſophi utuntur, Argumento confirmat; In his verſibus explicandis non tam Interpretis quàm Patroni partes agit *Gaſſendus*, & Lucretii ſententiam corrigit & emendat, potius quàm explicat. Siqua enim ſit in hoc argumento vis, ſiquid ipſa verba valeant, *Minima* hæc, è quibus ſua Principia componit, Lucretius planè *Mathematica* eſſe voluit.

Qua

ora constabunt ex partibus Infinitis; 610
pe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
diam partem, nec res persiniet ulla:
rerum inter summam, minimamque quiescit?
erit ut distent: nam quamvis funditus omnis
na sit Infinita, tamen Parvissima quæ sunt, 615
nfinitis constabunt partibus æquè.
quoniam ratio reclamat vera, negatque
ere posse animum, victus fateare necesse'st,
ea quæ nullis jam prædita partibus exstent,
Iinima constent natura. Quæ quoniam sunt, 620
quoque esse tibi Solida, atque Æterna fatendum.
enique ni Minimas in parteis cuncta resolvi
re consuêsset rerum Natura creatrix,
nihil ex illis eadem reparare valeret:
terea quia, quæ multis sunt partibus aucta, 625
Non

e nullis jam prædita partibus extent. 619. Semina enim Epicuri ma- line, & figura, ideoque parti- ædita esse quis dubitat, nisi qui as Philosophia Hospes sit, neque rum περὶ γωνίας Ἀτόμου scripsisse it? Hoc igitur voluit *Lucretius*. a prima sunt indissolubilia & æ- , non quia partibus carent, sed erfecta soliditate pollentia nulla ringi, aut divelli possint: Si uis roget, Quales sunt istæ par- quibus Semina prima tanquam dita concipiuntur? Resp. Eas habere partes, & esse Mathema- Nisi enim talia minima daren- nulla esset inter Rem maximam nimam inæqualitas, quoniam u- res infinitas partes pariter con- t; ideoque utraque esset Infini- *picurus* Epist. ad Herodotum, οὐ ειζειν ἐν τῷ ὡρισμένῳ σώματι ά- ὄγκους εἶναι, οὔτε γὰρ σαφῶς, ν ἅπαξ τις εἴπῃ ὅτι ἄπειροι ὄγ- τινι ὑπάρχουσιν, ἐςὶ νοῆσαι πῶς πεπερασμένον τοῦτο, εἴη τὸ μέ-

. *Escit.*) Seu Escet, ut Festus, t pro *Oberit:* Seu *Esit* ut veteres it; & hanc lectionem probat se- versus: Alii *Esset.*

618. *Credere posse Animum, victus.*) Rectè, dum Alii legant. *Credere posse Animi, victus*, &c.

622. *Denique ni minimas*, &c.) Ex- plicata de Minimo *Mathematico* senten- tia, ad *Minimum* suum *Physicum* redit Poëta, quod propter soliditatem, non verò propter exilitatem indissolubile fingit, & æternum: quod v. 7. iterum confirmat: Nisi enim ad extremam re- solutionem Natura perveniret, nisi omnes, etiam minutissimas moleculas explicaret; inepta foret rerum mate- ries innumeris illis quibus debet subji- ci mutationibus, atque formis; mole- culæ enim ex variis partibus connexæ, & Inane inter se, ex sententia Epicuri, continentes, non æquabili pondere, non uniformi motu donarentur; Alio- rum ictibus malignè obsequerentur, ideoque minimè connecti possint.

622: *Denique ni.*) Ita sententia ipsa postulante edidit *Lambinus. Denique si*, Nardius, Gifanius, Par. quos omnes meritò negligimus, reclamat enim v. 625.

625. *Quæ multis.*) Rectè Lambinus contra omnes libros, Codd. *Quæ nul- lis:* Quos qui sequitur, Lucretium, & sensum communem deseret.

Non possunt ea, quæ debet Genitalis habere
Materies, varios Connexus, Pondera, Plagas,
Concursus, Motus, per quæ res quæque geruntur.
Porro, si nulla 'st frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam 630
Nunc etiam superare necesse'st Corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo:
At quoniam fragili natura prædita constant,
Discrepat æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum. 635
Quapropter, qui Materiem rerum esse putârunt
Ignem, atque ex igni Summam consistere solo,
Magnopere à vera lapsi ratione videntur.
HERACLITUS init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis, 640
Quàm

628. *Geruntur.*) *Genuntur.* Lambinus, Gassendus, eamque lectionem contra Gifanii & Parei strepitus v. 626. probè defendit, & tuetur.

629. *Porro si nulla est.*) Ultimum quo utitur argumentum v. 7. jam probatis nititur: Olim demonstraverat, vel Semina quædam ab æterno indissoluta & infracta esse, aut nullas res omnino nasci, vel è Nihilo oriri potuisse: Res nasci ipsi sensus demonstrant, & Nihil è Nihilo oriri fatentur omnes; si verò nullum esset *Solidum* quod frangi & dissolvi nequeat, ubi inveniremus Corpora illa ab æterno indissoluta, & infracta? Cùm enim fragiles moleculæ infinitis occursibus ictibusque obnoxiæ sint, fieri non potèst, ut tam diuturno tempore non sint exsolutæ.

629. *Porro si nulla est*, &c.) Hi 7. versus non inveniuntur in B. v. 630, pro *Tempore* Fayus legit *Corpore;* & pro *Quædam* Alii *Quæque;* utrumque imperitè.

636. *Quapropter, qui*, &c.) Positis, & stabilitis Epicuri Principiis, Aliorum sententias convellit; & omnia argumenta in duo distribuens Capita, impugnat primùm eos, qui *Elementum unicum*, ac deinde eos qui *plura* assumunt: Inter priores deligit *Heraclitum*, v. 70. qui Ignem constituerit; reputat nempe quicquid contra illum argumentatus fuerit, contra cæteros valiturum; quandoquidem nihil opponi adversus Ignem valeat, quod non pari jure & de Aëre, & de quolibet alio concludatur. Et certè ad rem attendenti illa Opinionum varietas merus esse ludus videtur; quatenus cùm earum Authores diversa supponant, circulatione tamen utuntur, qua in idem cadant recidantque omnes. Sortiatur enim quis Elementum quodcunque tandem lubuerit, Is nihil aut minus consequatur, aut amplius, quam quivis alius à quo aliud occupatum fuerit; Siquidem uno habito, illud condensans ac rarefaciens statim habebit cætera: adeo ut nihil plane intersit, sive hoc sive illud primum usurpetur. *Gassendus.*

639. *Heraclitus.*) Blythonis, vel Heraciontis filius Ephesi natus circa LXIX. Olympiad. floruit: ἔδοξεν αὐτῷ πάντα ἐκ πυρὸς συνεστάναι, καὶ εἰς τοῦτο ἀναλύεσθαι. Laertius.

640. *Ob obscuram linguam*, &c.] *De industria, & consultò occultè dixit Heraclitus.* Cicero de Finibus lib. II. & in III. de Nat. Deor. *Intelligi noluit:* Inde Σκοτεινὸς *Tenebricosus* dictus: Author Homericarum Allegoriarum: ὁ γοῦν

Quàmde graveis inter Graïos, qui vera requirunt.
Omnia enim Stolidi magis admirantur, amantque
Inverſis quæ ſub verbis latitantia cernunt:
Veraque conſtituunt, quæ bellè tangere poſſunt
Aureis, & lepido quæ ſunt fucata ſonore. 645
Nam cur tam variæ res poſſent eſſe, requiro,
Ex vero ſi ſunt Igni, puroque creatæ?
Nil prodeſſet enim calidum denſerier Ignem,
Nec rarefieri, ſi partes Ignis eandem
Naturam, quam totus habet ſuper Ignis, haberent. 650
Acrior Ardor enim conductis partibus eſſet:

Lan-

γῶν Σκοτεινὸς Ἡράκλειτος ἀσαφῆ, καὶ διὰ συμβόλων εἰκάζεσθαι δυνάμενα θεολογεῖ τὰ φυσικὰ, &c. Menagius ad Laertium Vit. Heracliti. Naturam viz. imitabatur: Φύσις γὰρ καθ' Ἡράκλειτον κρύπτεσθαι φιλεῖ. *Themiſtius.* Orat. XII.

640. *Inanes.*) Obſcurus enim hic Scriptor, & qui intelligi noluit, multos habuit interpretes, Sectatores etiam plurimos Ἡρακλειτείους dictos. *Laertius* Vit. Heracliti.

641. *Quamde.*) *Quam.* *Quamde* pro *Quam* uſos eſſe Antiquos, cum multi veteres ſunt Teſtimonio, tum eſt Livius.

Quamde tuas omnes legiones ac populares.

Tum Lucretius.

Clarus ob obſcuram linguam magis inter Inaneis,

Quamde graves inter Graïos. Feſtus. Nardius verò legit: *Quamde* Graiis inter, &c. imperite.

643. *Inverſis quæ ſub verbis.*) *Inverſa verba* inflexa & tropo immutata; *Inverſi mores* apud Horatium, Mores à recta Virtutis norma deflectentes. *Immerſis*, Gaſſendus.

645. *Fucata.*) Audax translatio, ſed tam egregiæ Audaciæ quis non indulgeat?

646. *Nam cur tam variæ,* &c.) Primum v. 10. contra Heraclitum propoſuit argumentum: Concipi non poteſt quomodo tanta varietas rerum, imò quomodo unica res *varietate quadam* partium prædita, ex uno quodam ſimplici ac uniformi principio conſtet; Eſto *Ignis*, at niſi quidpiam aliud admiſceas, nihil unquam habebis præter *Ignem:* quoniam quomodocunque tandem partes illius tranſmutatæ, commiſtæque inter ſe fuerint, perinde ſemper futurum ſit propter eandem omnium Naturam. Et ne evadat Condenſationis Rarefactionisque beneficio, (ἀραιώσει καὶ πυκνώσει ἐκ τοῦ πυρὸς πάντα, Laertius Vit. Heracliti) monet: intelligi quidem poſſe ex condenſatione partium calidarum *Ignis* evadere quidpiam Calidius, ex rarefactione quidpiam minus calidum; at evadere frigidum, imò & frigidiſſimum, qualia in Rerum natura multa experimur, qui intelligi poſſit?

647. *Ex vero.*) *Ex uno;* Lambinus.

650. *Totus habet ſuper Ignis.*) Ita Codices, *Super*, i. e. *Superior.* Lambinus: Et hæc interpretatio forſan admitti poteſt ex v. 782. At *Totus*, ne quid tale putet *Faber*, efficit: Hæc ille. Exiſtimo hoc loco *Super* eſſe adverbialis formæ, ita ut *Totus ſuper Ignis*, *ſit reliquus ignis*, ſeu Alii Ignes. Exemplum cuperes, En tibi, nec longè abeo. Virgil. Æneid. 3.

O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis Imago:

Imago quæ reliqua es. Servius verò ad Virg. *Super* valdè, vehementer: Alii legunt *Suus*, & iſta vox non incommodè reſpicit *Partes* in v. 649.

Languidior porro disjectis, disque supatis.
Amplius hoc fieri nihil est, quod posse rearis
Talibus in causis, nedum variantia rerum
Tanta queat densis rarisque ex Ignibus esse. 655
Atque Hi si faciant, admistum rebus Inane;
Denseri poterunt Ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa sibi cernunt contraria, mussant,
Et fugitant in rebus Inane relinquere purum, &,
Ardua dum metuunt, amittunt vera viaï: 660
Nec rursum cernunt, exempto rebus Inani,
Omnia denseri, fierique ex omnibus unum
Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
Æstifer Ignis uti lumen jacit, atque vaporem:
Ut videas non è stipatis partibus esse. 665

Quod si fortè ulla credunt ratione potesse
Igneis in cœtu stingui, mutareque corpus;
Scilicet ex ulla facere id si parte reparcent,

Occidet

652. *Disque supatis.*) *Et dissipatis:* Aliquando Lambinus legit *Disque paratis*, Cæsar de Bello Gallico, *Disparandos*, & ad suos diducendos curaret.

656. *Atque hi si faciant.*) Instat, v. 10. Physicos Heracliti fautores ad condensationem & rarefactionem Ignis confugere non posse, prout *Inane* non admittunt, sine quo nihil rarum fiat aut densum, ut suprà demonstraverat v. 396. Aliqui legunt *Id quoque si faciant.*

658. *Mussant.*) Rectè *Lambinus*, & ibi verbum aliquod debere esse ad vinculum orationis, *Et* probat. *Et fugitant.* Negligamus autem illos qui amant *Multi: Contraria esse: Contraria inesse.* Vel *Amusæ*, ἄμυσοι. *Mussant.*) Nævius: *Odi* Summussos, *proinde apertè dice quid sit.* Terentius *Mussare* pro *Tacere* posuit; *Sile*, *cela*, *occulta*, *tege*, *tace*, Mussa. Festus in voce *Summussi.*

663. *Raptim.*) Alii *Raptis: Ab se raptis*, id est, Ab se constipatis. Alii *Natum.* Alii, *Raptum.* Sed *Raptim* sequenti versui maxime convenit.

666. *Quod si forte ulla*, &c.) Porro quia posset quoddam patere effugium, Si quis diceret Ignem extingui, & converti in aliud Corpus, eapropter urget v. 10. fieri id non posse, nisi admittatur abire Ignem in Nihilum: Quia res simplex & inconcreta, quale debet esse illud Elementum, si prima quidem, & unica rerum materies fuerit, mutari non potest, quin omnino pereat. Nam res quidem composita sic mutari potest, ut desinens esse quod erat, relinquat partem superstitem, quæ, veteri statu amisso, novum subeat; verùm quod incompositum est, naturam suam deperdere, quin planè intereat, non potest.

666. *Potesse.*) *Posse.* Lucilius in lib. V.

Nam si quod satis est Homini id satis esse potesset,
Hoc sat erat; nunc cùm hoc non est, quî credimu' porro
Divitias ullas Animum mî explere potesse?

667. *Stingui.*) Alii *Stringi:* imperitè. *Mutareque.*) Alii *Massareque*, i. e. *Solidare* & *Constringere:* at *Mutare* probabit qui v. 671. legit.

668. *Reparcent.*) Alii *Reportent.* Alii *Receptent. Reparcent* Codd. *Reparco*

autem

Occidet ad Nihilum nimirum funditus Ardor
Omnis, & ex Nihilo fient quæcunque creantur. 670
Nam quodcunque fuit mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit antè;
Proinde aliquid superare necesse 'st incolume olli,
Ne tibi res redeant ad Nilum funditus omnes,
De Nihiloque renata virescat copia rerum. 675
Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
Sunt, quæ conservant naturam semper eandem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
Naturam res, & convertunt corpora sese;
Scire licet non esse hæc Ignea corpora rerum. 680
Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutarique ordine quædam,
Si tamen Ardoris naturam cuncta tenerent.
Ignis enim foret omnimodis, quodcunque crearent.
Verùm, ut opinor, ita 'st: Sunt quædam Corpora, quorum 685
Concursus, Motus, Ordo, Positura, Figuræ,
Efficiunt Ignes, mutatoque ordine mutant
Naturam; neque sunt Igni simulata, neque ullæ
Præterea reij, quæ corpora mittere possit
Sensibus, & nostros adjectu tangere tactus. 690
Dicere porro Ignem res omneis esse, neque ullam
Rem

autem eandem habet vim propter illud suum *Re*, quam multa alia verba, ut *Relino*, *Refigo*: nam *Relino* non est iterum lino, sed id quod erat litum detergo: At Latinè *Parco id dicere* significat *Nolo dicere*; Itaque *Reparco facere* significat *Libenter facio*, aut quid tale.

673. *Proinde aliquid superare*, &c.) v. 18. concludit, si extincto Igne generari quidpiam debeat, necessarium esse ut supersit aliquid quod deperdita Ignis forma rei istius generatæ formam induat: Perspicuum est autem hoc esse communem materiam, quam Lucretius supponit esse incorrupta Corpuscula, quæ adjectione, detractione, transpositione sui varia, nunc formam Ignis, nunc alicujus alius rei exhibere valeat. Quod autem illa Ignea ex natura sua non sint, meritò arguit ex eo, quod additio, detractio, transpositio nihil operaretur; cum ex ipsa Ignis Natura remanente Incolumi nihil fieri præter Ignem posset: Deinde sententiam Epicuri exponit: Quædam viz. Corpuscula nulla forma, quam sensus percipere valeant, prædita, rerum esse principia, & ex iis diversimodè coëuntibus tam Ignes quàm reliqua omnia oriri.

681. *Abire, atque alia.*) Alii legunt *Adire, atque Alio.*

683. *Si tamen.*) Ita Lambinus ex quibusdam Codd. Alii Codd. *Si tantum:* Unde Alii *Si tandem* libenter legunt.

684. *Omnimodis.*) Quidam amant *Omnimodus.* Aliique *Unimodus* non rejiciendum censent.

691. *Dicere porro Ignem*, &c.) His v. 11. Criterium sensus advocat, ut non constare omnia ex ignea natura confirmet, fatetur *Heraclitus* Ignem sibi ope sensuum notum esse; monet *Lucretius*, sensus non minùs percipere plura

Rem veram in numero rerum constare, nisi Ignem,
Quod facit HIC IDEM, perdelirum esse videtur.
Nam contra Sensus ab Sensibus ipse repugnat:
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent: 695
Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat Ignem.
Credit enim Sensus Ignem cognoscere vere,
Cætera non credit, nihilo quæ clara minùs sunt:
Quod mihi cum vanum, tum delirum esse videtur.
Quo referemus enim? Quid nobis certius ipsis 700
Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?
Præterea, quare quisquam magis Omnia tollat,
Et velit Ardoris naturam linquere solam,
Quam neget esse Ignis, Summam tamen esse relinquat?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque. 705
Quapropter qui Materiem rerum esse putârunt
Ignem, atque ex Igni Summam consistere posse:
Et qui principium gignundis Aëra rebus
Constituère: aut Humorem quicunque putârunt
Fingere res ipsum per se: Terramve creare 710
Omnia, & in rerum naturas vertier omneis;
Magnoperè à vero longèque errâsse videntur.

Adde

plura alia diversæ omninò ab Igne Naturæ, quàm ipsum Ignem; Eandem autem semper, aut nullam unquam fidem sensui adhibendum esse; Et deinde Epicuri sententiam de Criterio breviter exponit.

692. *Rem veram.*) *Naturam.* Quippe istud consequi non potest, *Nulla res vera in numero Rerum constat.* Faber: Delicias Stomachi! *Res veras* nos jejuni non contemnimus. Res aliquas præter Ignem *apparere* nunquam negavit Heraclitus: At *Esse* nunquam concessit: Hanc opinionem convellit *Lucretius*, ideoque probare debuit Res esse *veras*, & quas sensus *verè* cognoscant, v. 697.

694. *Nam contra sensus ab sensibus.*) Sic hunc locum explicandum puto; Pugnare, seu stare ab aliquo, est pugnare pro aliquo, partes alicujus tueri, &c. Heraclitus autem qui sensus esse certos dicebat, planissimè contra sensus agebat, cùm diceret omnia esse Ignem: Nam id si verum foret, sensus nostri Ignem sentirent, quem tamen in Pomo, Marmore, Ligno, &c. non sentiunt. Faber.

701. *Quo.*) *Quî*, Gifanius.

702. *Præterea, quare quisquam*, &c.) v. 4. supponit, Si Aquam, si alia tam multa inspexerimus, tetigerimusve, aliam planè nobis naturam apparituram, quam Ignem; unde docet non esse majorem rationem, cur asseramus omnia esse Ignem, quàm negato Igne quidvis aliud. *Gassendus.*

706. *Quapropter qui Materiem*, &c.) Denique v. 7. tam de Igne, quàm de quovis alio singulari Elemento, de quo eadem dici proportione valeant, concludit: Omnes viz. delirant qui vel Ignem, ut *Heraclitus*, vel Aëra, ut *Anaximenes Milesius*, vel Aquam, ut *Thales Milesius*, vel Terram, ut *Pherecydes*, rerum omnium Principium statuerunt.

712. *Longèque errâsse*,) *Longè deerrâsse* quidam Codd. & an hoc sit verius adhuc dubitat *Gifanius.*

le etiam, qui conduplicant primordia rerum,
jungentes Igni, Terramque Liquori:
i Quatuor ex rebus posse omnia rentur 715
ni, Terra, atque Anima procrescere, & Imbri;
orum Acragantinus cumprimis EMPEDOCLES est:
quem Triquetris terrarum gessit in oris:
fluitans circum magnis amfractibus æquor
n glaucis aspergit virus ab undis: 720
Angu-

Adde etiam, *qui conduplicant*, ...uter Posteriores *Empedoclem* de... *v.* 116. adversus quem quatuor ...ta afferentem quicquid objicit, ...dversus cæteros, duo, vel tria ...es intelligi objectum potest. ...m si ne quatuor quidem sunt ...ida sufficere, longè minùs pau... ...ufficient: Non sufficere autem ..., imo & longè plura Corporum ..., ad tantam rerum varietatem, ...in mundo cernitur, ex infra di... ...clariùs percipietur. Interea ...ncipere potes, uti ex una litera ...i unam faciem habes, ut *A*; ex ..., nisi duas, *Am*, *Ma*; ex tri... ...si sex, ut *Amo*, *Aom*, *Mao*, *Oam*, *Oma*; ex quatuor, nisi ...quatuor, ut *Amor*, *Amro*, *&c.* ita ex uno Corpore sim... ...quantumvis versetur, non pos... ...iam fieri nisi unum, ex duobus ...tis nisi duo, hoc est, unum ...itum, quod prout erit rarius ...nsius, aut habebit amplius ex ...uàm ex altero, ad unius magis, ...d alterius naturam accedat: Ex ...pari ratione, nisi sex: Ex qua... ...nisi viginti quatuor. Et com... ...tus, commuta gradus, versa, ...rsa quantum voles omnia; sem... ...nen erunt eadem genera; ac ...n denique ad varietatem rerum ...erabilem necessaria esse Elemen... ...Principia varietate Innumerabi... ...issend.

Aëra jungentes Igni,) Oenopi... ...ius; *Terramque liquori*, Xeno... . Armenides autem Ignem Ter... ...xit; Hippo Rheginus, atque ...äus Ignem junxerunt Aquæ, & Onomacritus Ignem, Aquam, & Terram simul posuit rerum Primordia. *Fayus.*

717. *Empedocles.*) Metonis filius, ut aliis placet Archinomi, ut aliis Exeneti, sed Omnes fatentur Acragantinum esse: floruit Olymp. 84. eleganti Carmine de Rerum Natura scripsit, docuitque omnia è quatuor Elementis *Igne*, *Aqua*, *Aëre* & *Terra* componi, & in ea iterum resolvi. Ἐμπεδοκλῆς Μέτωνος Ἀκραγαντῖνος Τέτταρα μὲν λέγει στοιχεῖα, Πῦρ, Ἀέρα, Ὕδωρ, Γῆν· δύο δὲ ἀρχικὰς δυνάμεις, φιλίαν τε καὶ νεῖκος, ὧν ἡ μὲν ἐστιν ἑνωτικὴ, τὸ δὲ διαιρετικόν. Plutarchus de Placit. Philos. lib. I. c. 3.

718. *Insula quem Triquetris*,) Sicilia. Triquetra à tribus Promontoriis, quod omnes sciunt, dicta: Horatius Sat. 6. l. II.

— *Militibus Promissa* Triquetra
Prædia Cæsar, *an est Itala tellure*
daturus?

Tellure Triquetra, *Sicilia.*

718. *Insula*, *&c.* His v. 18. Siciliam, Empedoclis patriam describit, illumque egregia laude ornat.

720. *Ionium.*) Magnam enim Siciliæ partem Mare Ionium alluit: Quidam legunt,

Ionio, *&* *Lybicis aspergit littus ab undis.*

Alii *Littus ab undis*. Optimi Codd. *Virus*. Virus autem non Humores, ut Lambinus & Faber sentiunt, sed *Salem* denotat; Sic lib. V. 475. *tetrum Virus*,

Linquit enim supera tetri primordia Viri
Aspera ———

Anguſtoque fretu rapidum mare dividit undis
Italiæ terraï oras à finibus ejus:
Hìc eſt vaſta Charybdis, & hìc Ætnæa minantur
Murmura flammarum rurſum ſe conligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis: 725
Ad cœlumque ferat flammaï fulgura rurſum:
Quæ cùm magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, viſendaque fertur,
Rebus opima bonis, multa munita virûm vi:
Nil tamen hoc habuiſſe Viro præclarius in ſe, 730
Nec ſanctum magis, & mirum, carumque videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta;
Ut vix humana videatur ſtirpe creatus.
Hic tamen, & ſupera, quos diximus, inferiores 735
Partibus egregiè multis, multoque minores,
Quanquam multa benè, ac divinitùs invenientes
Ex adyto tanquam cordis reſponſa dedère
Sanctiùs, & multò certa ratione magis, quam
Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur; 740

Princi-

721. *Fretu.*) Ita hunc verſum legunt veteres Magiſtri, inter quos Priſcianus, quin & eadem flexione uſus eſt Cicero Orat. 5. in Verrem,. *Sicilia peranguſto* fretu *diviſa*. Vid. etiam *Arnobium contra Gentes* l. I. p. 36.

722. *Italiæ Terraï.*) Ita Lambinus, *Italia* enim *Terra*, *Campania Terra*, *Gallia Terra*. apud Veteres occurrunt; *Terrarum* Codd. Quidam è MSS. legit *Æoliæ*, ea enim, quam Jocaſtes Æoli filius ad fretum Siculum habitabat, pars olim dicta eſt *Æolia*:

725. *Eruptos.*) Sic Virgilius.
——— *Erupti nubibus Ignes.*
——— *Proruptus Corpore Sudor.*

726. *Rurſum.*) Alii *Surſum.*

729. *Rebus opima bonis*, &c.) Multis Codd. hic verſus deſideratur: *Fayus:* Ille viz. Summæ induſtriæ & perſpicacitatis Vir multos evolvit libros, quos neque Lambinus, neque Giſanius, neque alii viderunt.

731. *Carumque.*) Pluris faciendum τιμιώτερον: *Clarumque* Alii legunt, & *probat Faber*, quaſi Lucretius dixiſſet, Nihil habuit *præclarius*, & *magis clarum.*

732. *Carmina quinetiam*,) Ομηρικὸς Εμπεδοκλῆς, καὶ δεινὸς περὶ φράσιν γέγονε, μεταφορικός τε ὢν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ ποιητικὴν ἐπιτεύγμασι χρώμενος. Ariſtot. ἐν τῷ περὶ ποιητικῶν. Laertius.

735. *Hic tamen & ſupera*, &c.) v. 8. Egregium fuiſſe Philoſophum *Empedoclem* fatetur, *Heraclito*, & Aliis quos ſupra refutaverat, maximis licet viris, & quibus tutiùs quam ulli Deorum oraculo credamus, majorem: Hunc tamen principia rerum non rectè ſtatuiſſe plurimis argumentis demonſtrare aggreditur.

736. *Partibus egregiè multis.*) Valdè impenſè, &c. Rhetor ad Herennium lib. III. *Nec egregiè magnam eſſe utilitatem audacter pronuntiaverunt:* Paulò poſt; *At ſi quid videmus & audimus egregiè turpe aut honeſtum.* Itaque *Egregie turpe* idem ferme fuerit quod paulò poſt *unicam turpitudinem* vocavit. Faber.

Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
Et graviter Magni magno cecidere ibi casu:
Primum, quod motus, exempto rebus Inani,
Constituunt, & res molleis, rarasque relinquunt,
Aëra, Solem, Ignem, Terras, Animalia, Fruges: 745
Nec tamen admiscent in eorum corpus Inane.
Deinde quod omnino finem non esse secandis
Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori;
Nec prorsum in rebus Minimum consistere quicquam:
Cum videamus id extremum cujusque cacumen 750
Esse quod ad sensus nostros Minimum esse videtur:
Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, Minimum consistere rebus.
Huc accedit item, quòd jam primordia rerum
Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus 755
Esse, & mortali cum corpore funditus; atqui
Debeat ad Nihilum jam rerum Summa reverti,
De Nihiloque renata virescere copia rerum:
Quorum utrumque quid à vero jam distet, habebas.

Deinde

743. *Primùm, quod motus, &c.*) Aggreditur refutationem primò v. 4. Quòd tam Empedocles, quàm cæteri plurium Elementorum assertores *Inane* perinde, ac superiores rejiciant, & Motum tamen, Raritatem, & Mollitudinem, quæ sine *Inani* esse nequeunt, admittunt. *Quòd*,) Gifanius, *Quo.*

746. *Admiscent in eorum Corpus*,) *Admistum rebus*: & *Admistum in rebus*: Sæpe Lucretius: Quidni igitur legamus *Corpore?*

747. *Deinde quod omnino finem, &c.*) Secundò v. 7. quòd velint omne Corpus esse infinitè dividuum, secùs quàm Lucretius antè ostenderit, & nunc eodem, quo usus est argumento v. 593. probat. Alia Plutarchus de Placit. Philos. l. I. c. 13. Εμπεδοκλῆς πρὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων θραύσματα ἐλάχιστα οἱονεὶ στοιχεῖα, πρὶν στοιχείων, ὁμοιομερῆ, ὅπερ ἐστὶ στρογγύλα: Ηράκλειτ@- ψηγμάτιά τινα ἐλάχιστα, κ̀ ἀμερῆ εἰσάγει. Cap. 17. Εμπεδοκλῆς δὲ ἐκ μικροτέρων ὄγκων τὰ στοιχεῖα συγκρίνει, ἅπερ ἐστιν ἐλάχιστα, κ̀ οἱονεὶ στοιχεῖα. Et lib. IV. Empedoclem cum Epicuro jungit: Εμπεδοκλῆς δὲ, κ̀ Επίκουρ@-, κ̀ πάντες ὅσοι μετὰ συνάθροισμον τῶν λεπτομερῶν σωμάτων κοσμοποιοῦσι, &c.

748. *Pausam*,) Finem; A. Gellius l. 9. cap 13. *Pausa pugnæ facta est*; Ennius.

Hæc ubi dicta dedit Pausam *facit ore loquendi.*

752. *Quod*,) *Quæ*, Gifanius. Et in sequenti versu inter *Minimum* & *Consistere* Lambinus legit *In.* Qui probant *Quæ* ita explicant: Conjicere ut possis ex hoc extremo, quod extremum habent ea quæ cernere non potes, esse aliquid *Minimum* in rebus.

754. *Huc accedit item*,) Tertiò v. 6. quòd mollia, ac proinde mutabilia, & in Nihilum abitura Elementa faciunt: Prima enim Corpora, si mutarentur, in Nihilum recidunt; *At è Nihilo Nihil*, & *in Nihilum Nihil* supra demonstratum est. *Quod jam*, *Quoniam*, Gif.

758. *Virescere*,) *Vigescere*: Gif. Na. Alii. Quibus non repugno.

Deinde inimica modis multis sunt, atque venena 760
Ipsa sibi inter se; Quare aut congressa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempestate coorta,
Fulmina diffugere, atque Imbreis Ventosque videmus.
Denique Quatuor ex rebus si cuncta creantur,
Atque in eas rursum res omnia dissolvuntur, 765
Quî magis illa queunt rerum Primordia dici,
Quam contra res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter se naturam tempore ab omni:
Sin ita fortè putas, Ignis, Terræque coire 770
Corpus, & Aërias auras, Roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res esse creata,
Non Animans, non Exanimo quid corpore, ut Arbos:
Quippe suam quidque in cœtu variantis acervi 775
Naturam ostendet, mistusque videbitur Aër
Cum Terra simul, atque Ardor cum Rore manere:
At Primordia gignundis in rebus oportet
Naturam Clandestinam, cœcamque adhibere,

Emi-

760. *Deinde inimica modis*,) Quartò v. 4. quòd Elementa contraria, ac proinde se mutuò peremptura, aut nunquam certe inter se coalitura inducant. Horum enim Elementorum fautores, veluti Patres familiâs singulis suas qualitates attribuunt; Calorem & Siccitatem alteri, alteri vero Humiditatem & Frigus, Humiditatem & Calorem Tertio; Quarto denique Siccitatem & Frigus: Ita hæc Elementa in mutuam perniciem armant, ab iis tamen nihil præter Pacem, Concordiam, & Fœdera expectant.

760. *Atque Venena*,) Varro l. I. de Re Rustica,

Quædam pecudes culturæ inimicæ
sunt ac veneno.

762. *Coorta*,) *Coacta*, MSS. rectiùs: *Coacta* verò non τῷ *Tempestate*, sed τῷ *Fulmina* conjungas.

764. *Denique quatuor ex rebus*, &c.) Quintò v. 18. quòd aut dicere debent Elementa amissis naturis mutari in res, quæ deinde rursus in ipsa mutentur, quo casu, non ipsa potiùs rerum, quàm Res ipsorum principia sunt: Aut naturis servatis acervos solùm quosdam ex iis fieri, quo casu nulla unius speciei, uniusque nominis res oriretur; sed tantùm Ignis, Aëris, Aquæ, & Terræ, rudis quædam & indigesta moles; ut ex Auri, Argenti, Stanni, Ærisque ramentis nihil unquam præter Auri, Argenti, Stanni, Ærisque acervum efficies. Concludit denique Rerum principia sensibili aliqua qualitate prædita ad rerum generationem prorsus inepta fore.

766. *Illa*,) Elementa viz. licet *Res* præcedat.

774. *Quid*,) *Cum*, Codd.

777. *Atque Ardor*,) Ita Lambinus non dubiis conjecturis ductus, sententia enim ipsa postulat. Ardor pro Igne v. 669.

779. *Clandestinam cæcamque*,) Non *obscuram & latentem*, ut Alii, sed *Sensibus non apparentem*.

:at nequid, quod contra pugnet & obſtet, 780
minùs eſſe queat propriè, quodcunque creatur.
in etiam repetunt à cœlo, atque ignibus ejus
imùm faciunt Ignem ſe vertere in Auras
: hinc Imbrem gigni, Terramque creari
ıbri, retroque à Terra cuncta reverti, 785
ırem primum, poſt Aëra, deinde Calorem:
eſſare hæc inter ſe mutare, meare
ɛlo ad Terram, de Terra ad Sidera Mundi:
facere haud ullo debent primordia pacto.
tabile enim quiddam ſuperare neceſſe'ſt; 790
s ad Nihilum redigantur funditus omnes.
quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
ıuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè,
opter, quoniam quæ paullò diximus antè,
ımutatum veniunt, conſtare neceſſe 'ſt 795
Ex

Quo minus, &c.) Ita ut illud ın non ſit Aqua, Ignis, &c. ırietatem ſuam ſpecificam ha- *aber*: Giſanius *Proprium*.

Quinetiam repetunt à Cœlo, &c.) 21. quòd admittentes mutuam ɔrum tranſmutationem, ad- ebent communem, atque adeò nateriem. quæ varias eorum ıcceſſivè induat: Empedocles ſque Sectatores docuerunt E- mutuas prædas agere, modò ırtem aliquam Aëris abripere, ırem quaſdam Ignis particulas :, & idem facere alia Elemen- νόμενον τὸ πῦρ ἐξυγραίνεσθαι, γίνεσθαι· συνιστάμενον Αέρα γί- ὕδωρ, πηγνύμενον τὸ ὕδωρ εἰς εσθαι, καὶ ταύτην ὁδὸν ἐπὶ τὸ ναι. Πάλιν δὲ αὐτὴν τὴν γῆν ἐξ ἧς τὸ ὕδωρ γίνεσθαι, ἐκ δὲ λοιπὰ ὁμοίως· αὐτὴν δὲ εἶναι ὁδὸν dicebant: Laertius de , & eadem de Empedocle af- ɩoſſunt. Urget autem *Lucre-* ıtentur Principia, & in Nihi- lent, Ideoque cùm Elementa mnes fatentur, Iſta non ſunt rimordia: è *Nihilo* enim *Ni-* ɛdam igitur eſt materia Immu- *qua diverſimode mota & diſpo-* *ò Aër, modò Aqua, modò* Ignis, modò Terra conficitur.

783. *Ignem ſe vertere.*) Heſychius tamen Αγέννητα στοιχεῖα παρὰ Εμπεδοκλεῖ. Quod ſi non fallitur Grammaticus, fruſtra diſputat *Lucretius*: Falli autem non patitur *Plutarchus*, qui toties affirmat Empedoclem agnoſcere στοιχεῖα τῶν στοιχείων, Principia Elementorum, & de his primis Principiis intelligendus eſt Heſychius. Inter *Empedoclem* igitur & *Epicurum* probè convenit, niſi quòd *Empedoclis* ſententia ſit operoſior, ſimplicior *Epicuri*: Empedocles enim ex primis ſuis principiis Elementa componit, & ex iis Elementis conſtituit res omnes; Epicurus autem è primis Principiis res cunctas immediatè conficit.

787. *Mutare, Meare*,) Quidam libri, *Mutando meare.*

788. *Ad Sidera Mundi*,) *Ad Sidera Cœli*, quidam Codices: Mutatur viz. hic verſus ab iis qui *Mundum* pro *Cœlo* ſæpiſſime poni ignorârunt.

795. *In commutatum veniunt*,) i. e. mutantur: Hujuſmodi verbalia in *us* amabant Veteres: *Conciliatus* Lucretius, *Factus* Cato: *Occaſus* pro *Occaſione* Ennius: & Virgilius,

—— *O nunquam fruſtrata Vocatus*
Haſta meos. Faber.

Concedit nobis patrii sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile 'st exponere verbis,
Principium rerum quam dicit Homœomeriam:
Ossa videlicet è pauxillis atque minutis 835
Ossibu': sic & de pauxillis atque minutis
Visceribus Viscus gigni: Sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coëuntibu' guttis:
Ex Aurique putat micis consistere posse
Aurum: & de Terris Terram concrescere parvis: 840
Ignibus ex Ignem: Humorem ex Humoribus esse:
Cætera consimili fingit ratione, putatque.
Nec tamen esse ulla parte IDEM in rebus Inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis:
Quare in utraque mihi pariter ratione videtur 845
Errare, atque ILLI, supera quos diximus ante.
Adde quod imbecilla nimis Primordia fingit,
Si Primordia sunt, simili quæ prædita constant
Natura, atque ipsæ res sunt; æquèque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrænat: 850
Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat lethi sub dentibus ipsis?

Ignis?

835. *Pauxillis atque minutis.*) Paucissimis, & parvissimis, Optimus Interpres *Fayus:* Os viz. maximum ex paucissimis, & parvissimis Ossibus conficitur! lib. III. v. 330.

Scire licet per quam pauxillis esse creatam
Seminibus, quoniam fugiens nil ponderis aufert.

837. *Sanguen.*) Ita plerumque Veteres.

841. *Ignibus ex Ignem, &c.*) Quidam scribunt

Sic ignem inter se parvis coëuntibu' nasci
Ignibus, exiguis Humorem Humoribus esse.

Hìc de *Lambino*, *Gifanio* & *Pareo* quorum nec Scripta, nec Nomina profectò unquam vidit, multa commentus est, & nugatur *Fayus.*

843. *Nec tamen esse ulla, &c.*) Quòd Epicuro non placuit Anaxagoræ Opinio, ideo Lucretius ipsam studiosè insectatur, & Initium facit v 4. à duobus Argumentis adversus superiores, *Heraclitum*, *Empedoclem*, & alios allatis: Uno, quòd Inane in Natura detur: Altero, quòd nullum Continuum infinitè dividuum sit.

847. *Adde quod imbecilla, &c*) Tertiò v. 12. arguit, quòd cùm Anaxagoras vellet constare similia ex similibus, & Principia esse ejusdem planè cum Compositis naturæ, sequeretur, ut Composita, sic etiam Principia interire posse: Et nulla certè ratio est, cur, si major quædam Carnis portio corruptioni obnoxia sit, non sit quoque obnoxia minor, cùm etiam, tametsi consistat in aliqua minima, non appareat, quamobrem illa, dùm Caro sit, pati aliquid destruique non possit: At si Principia corrumpantur, in *Nihilum* recident, quod absurdum & impossibile esse olim demonstratum est.

852. *Sub dentibus.*) Alii *sub Cotibus:* Quidam libri *Subeuntibus*; Muretus

Namque eadem Cælum, Mare, Terras, Flumina, Solem 820
Conſtituunt; eadem Fruges, Arbuſta, Animanteis:
Verùm aliis, alioque modo commiſta moventur.
Quin etiam paſſim noſtris in Verſibus ipſis
Multa Elementa vides multis communia verbis:
Cum tamen inter ſe Verſus, ac verba neceſſe 'ſt 825
Confiteare & re, & ſonitu diſtare ſonanti:
Tantum Elementa queunt permutato ordine ſolo:
At rerum quæ ſunt Primordia, plura adhibere
Poſſunt, unde queant variæ res quæque creari.
Nunc & ANAXAGORÆ ſcrutemur Homœomeriam, 830
Quam Græci memorant, nec noſtra dicere lingua

Con-

823. *Quinetiam paſſim*, &c.) Ea, qua ſæpe utitur, ſimilitudine v. 7. ſententiam ſuam egregiè illuſtrat. Eædem literæ vario tantum ordine diſpoſitæ innumera componunt verba, & forma & ſono plurimùm diverſa: Quid igitur dubitemus eadem ſemina, quæ longe plura quàm literæ ſunt, quæ diverſas etiam habent figuras, Ignem, Terram, Aquam; omnem denique rerum varietatem poſſe conſtituere?

826. *Sonitu Sonanti.*) Ita *Acris Acrimonia*, *Pulchra Pulchritudo*, *Cava Caverna*, &c.

828. *Plura adhibere poſſunt.*) Aliquando legi, *Poſſimus:* Sed jam nihil muto, admonitus v. 778.

At Primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandeſtinam, cæcamque adhibere.

830. *Nunc & Anaxagoræ*, &c.) Refutata Heracliti, Empedoclis, & aliorum Philoſophorum de Rerum Principiis ſententia, *Anaxagoram* v. 92. impugnat: *Anaxagoras* autem Clazomenius Hegeſibuli vel Eubuli filius, viginti Annos ante Xerxis trajectionem natus, Teſte *Laërtio:* Ille docuit Materiam infinitam eſſe, è qua omnia gignerentur, eamque particulas ſimiles inter ſe, minutas, primò confuſas, poſtea in ordinem adductas à Mente Divina: Cicero Acad. Quæſt. l. IV. Librum ſuum de Rerum Natura ſic orſus eſt, ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν, νοῦς δ' αὐτὰ διῆρε, καὶ διεκόσμησε. Plutarchus l. I. c. 3. Ex partibus verò inter ſe ſimilibus res omnes componi aſſeruit, ex Officulis Oſſa, Sanguinem ex Sanguinis Guttulis, &c. ἔλεγε ἀρχὰς τὰς ὁμοιομερείας, καθάπερ γὰρ ἐκ τῶν ψηγμάτων λέγομεν τὸν χρυσὸν συνεστάναι, οὕτως ἐκ τῶν ὁμοιομερῶν μικρῶν σωμάτων τὸ πᾶν συγκεκρίσθαι: Laertius: Fuſiùs Plutarchus, C. 3. de Placit. Philoſoph. l. I. Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος ἀρχὰς τῶν ὄντων τὰς εἶναι ὁμοιομερείας ἀπεφήνατο, ἐδόκει γὰρ αὐτῷ ἀπορώτατον εἶναι πῶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δύναταί τι γίνεσθαι, ἢ φθείρεσθαι εἰς τὸ μὴ ὄν· τροφὴν γοῦν προσφερόμεθα ἁπλῆν, καὶ μονοειδῆ· οἷον τὸν Δημήτρειον ἄρτον, τὸ ὕδωρ πίνοντες, καὶ ἐκ ταύτης τῆς τροφῆς τρέφεται θρὶξ, φλὲψ, ἀρτηρία, νεῦρα, ὀστᾶ, καὶ τὰ λοιπὰ μόρια. Τούτων οὖν γινομένων, ὁμολογητέον ἐστὶν, ὅτι ἐν τῇ τροφῇ τῇ προσφερομένῃ πάντα ἐστὶ τὰ ὄντα, καὶ ἐκ τῶν ὄντων πάντα αὔξεται. καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ τροφῇ ἐστὶ μόρια αἵματος γεννητικὰ, καὶ νεύρων, καὶ ἄλλων τῶν ἃ ἦν λόγῳ θεωρητὰ μόρια: οὐ γὰρ δεῖ πάντα ἐπὶ τὴν αἴσθησιν ἀνάγειν, ὅτι ἄρτος καὶ τὸ ὕδωρ ταῦτα κατασκευάζει ἀλλ᾽ ἐν τούτοις ἐστὶ λόγῳ θεωρητὰ μόρια. ἀπὸ τοῦ οὖν ὅμοια τὰ μέρη εἶναι ἐν τῇ τροφῇ τοῖς γεννωμένοις, ὁμοιομερείας αὐτὰς ἐκάλεσε, καὶ ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀπεφήνατο· καὶ τὰς μὲν ὁμοιομερείας, ὕλην, τὸ δὲ ποιοῦν αἴτιον, τὸν Νοῦν τὸν τὰ πάντα διαταξάμενον.

Ex alienigenis consistant Ligna necesse 'st.
Linquitur hic tenuis latitandi copia quædam:
Id quod ANAXAGORAS sibi sumit, ut omnibus omneis 875
Res putet immistas rebus latitare: sed illud
Apparere unum, cujus sint pluria mista,
Et magis in promptu, primaque in fronte locata:
Quod tamen à vera longe ratione repulsum 'st.
Conveniebat enim Fruges quoque sæpe minutas, 880
Robore cum saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut aliûm nostro quæ corpore aluntur:
Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.

Consi-

873. Post hunc versum Inserit *Lambinus.*

Ex alienigenis quæ lignis exoriuntur.
Et castigat *Gifanium* qui delendum esse censuit: At dum deleatur iste versus, irascatur *Lambinus.*

874. *Linquitur hic tenuis*, &c.) Proponit Anaxagoræ sententiam, eamque v. 22. protinus invadit: Hæc vero *Anaxagoræ* sententia in hunc modum ab Aristotele expressa est. *Res & apparere, & denominari invicem differentes aiunt, ab eo, quod in infinitorum mistura maximè abundat: Non enim esse totum purè aut album, aut nigrum, aut dulce, aut Carnem, aut Os; cujus autem amplius unumquodque habet, eam talis rei naturam videri.* Sensus est, Carnis nomine v. g. non esse intelligendam naturam simplicem, ac uniusmodi, sed congeriem plurium, imò innumerabilium diversarum particularum, quæ hanc Corporis speciem, quam dicimus Carnem, tum faciunt, cùm major quædam est copia illarum particularum, quæ ad talem speciem exhibendam idoneæ sunt, quàm cæterarum quarumcunque quæ sub illis delitescentes ipsis concedant formam & nomen: facta autem exsolutione, translationeque earundem partium in aliam congeriem, tum particulæ carneæ cum cæteris delitescentes & nomen & formam similiter concedant aliis, quarum Copia major fuerit, & species visibilior: Adversus v. 880. objicit *Lucretius*, quòd si hæc vera esset sententia, tum in detritione Frugum, Herbarum, & similium, oporteret aliquando apparere speciem Sanguinis, Lactis, aliarumve id genus rerum, &c. *Gassendus.*

877. *Pluria.*) Sic Veteres, ut *Complurìa* apud Terentium. Valeant B. & Na. cum suo *Plurima.*

880. *Minutas.*) *Minaci*, B. Na. *Minacis.*

882. *Aut aliûm nostro quæ Corpore aluntur.*) Ita optime restituit Lambinus: & solus *Nardius*, ejusque similes amant

Aliquid nostra quo Corpora aluntur;
Nec alii magis sapiunt qui legunt
Aut aliquid, nostro in quo Corpore aluntur.

883. *Cum Lapidem Lapidi terimus.*) Hunc versum ejiciendum esse monet *Faber*, quoniam nihil in eo est, quod in priori versu

Robore cum saxi franguntur mittere signum
Sanguinis —— non legitur.

Turnebus tuetur, & docet intelligendum esse de quodam molendi genere in quo *Lapis Lapidem terit*, ut est apud Plautum,

Num me illuc ducis ubi Lapis Lapidem terit?

Aliquando putavit Lambinus ferri non posse lectionem vulgatam *Manare cruorem* (quamobrem enim conveniebat ex Lapidibus collisis & contritis cruorem manare) legendumque esse *Manare Calorem*, i. e. Ignem seu Flammam, ut sit hic Lucretii sensus, Conveniebat,

imili ratione Herbas quoque sæpe decebat,
ticis dulceis guttas, similique sapore 885
ere, lanigeræ quali sunt ubera lactis:
:et & Glebis terrarum sæpe friatis
ıarum genera, & fruges, frondeisque videri
ertita, atque in Terris latitare minutè:
emò, in Lignis cinerem fumumque videri, 890
præfracta forent, igneisque latere minutos.
rum nil fieri quoniam manifesta docet res,
licet non esse in rebus res ita mistas:
ım semina multimodis immista latere
arum rerum in rebus communia debent. 895
sæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
ribus vicina cacumina summa terantur
se, validis facere id cogentibus Austris,
ec fulserunt flammæ fulgore coörto:
et: & non est lignis tamen insitus Ignis, 900
m Semina sunt Ardoris multa, terendo
cum confluxere, creant incendia sylvis.
d si tanta foret sylvis abscondita flamma,
possent ullum tempus celarier Ignes:
icerent volgò sylvas, Arbusta cremarent. 905
Jamne

ragoræ sententia vera esset, ex bus inter se contritis *Calorem*, Ignem manare. Hæc ille. Quaapidibus contritis scintillæ non it: Ejiciatur igitur hic versus iportunus, & inutilis, ne forqui, quod jam *Fayus* fecit, ex icluderent *Lucretium* docuisse, a nostra *Saxis* & *Lapidibus* nu- Interpres tali ferculo dignissi-

Et Laticis.) *Latices*, ex Codd. nus, conveniebat enim Latices, quas quas potant guttas dulces, ei saporis mittere. Hæc ille; *aticis dulces guttas* legunt: nec o.

Quali sunt ubera.) Alii *Quales ere.*

Verum Semina multimodis, &c) osce versus aliunde huc translaitror, (nam alibi plus semel le-) atque ideò tollendos. Alio- qui non dicendum fuerat *Debent* sed *Debere:* Faber: Sæpè leguntur! utinam indicâsset: Et ista de *Debere* & *Debent* sententia atrox profectò & truculenta est, & quæ plurimos Lucretii versus jugularet.

896. *At sæpe in magnis, &c.*) Proponit, solvitque v. 10. quod *Anaxagoras* urgebat ad probandum Omnia in Omnibus esse, atque adeo Omnia generari ex Omnibus. Exemplum viz. Ignis, qui latere debeat in arboribus collisione vehementi ignescentibus. Respondet *Lucretius*, Non Ignem quidem esse in arbore ipsa, sed tamen semina Ignis seu molecculas Atomorum, quæ certa ac nova ratione dispositæ speciem Ignis exhibeant: nam alioquin si Ignis Actu & revera in sylvis foret, is haud dubiè suas vires passim ostentaret.

899. *Fulserunt Flammæ fulgore coörto.*) Alii

Flammaï fulserunt Igne coörto:

 Alii

Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
Permagni referre eadem Primordia sæpe
Cum quibus, & quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque;
Atque eadem paullo inter se mutata creare 910
Igneis è Lignis, quo pacto. Verba quoque ipsa
Inter se paullo mutatis sunt elementis,
Cum LIGNA, atque IGNES distincta voce notemus.
Denique jam quæcunque in rebus cernis apertis.
Si fieri non posse putas, quin Materiaï 915
Corpora consimili natura prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt Primordia rerum:
Fiet uti risu tremulo concussa cachinnent,
Et lacrymis salsis humectent ora, genasque.
Nunc age, quod superest, cognosce, & clarius audi. 920
Nec me animi fallit quam sint obscura, sed acri
Percussit thyrso Laudis spes magna Meum cor,
Et simul incussit suavem mî in pectus amorem

Musa-

Alii è veteribus Codd. longe melius,
Fulserunt Flammaï flore coorto.

906. *Jamne vides igitur*, &c.) Semina multa Ignis in Lignis latere supra affirmaverat, illa autem Ligna ista non consumere, quia aliis diversæ figuræ seminibus impedita speciem formamque Ignis induere non potuerunt; & inde v. 8. supra positam *Epicuri* sententiam egregiè confirmat: Communia, viz. esse multarum rerum in multis rebus semina, eadem principia Cœlum, Terras, Mare, omnia denique constituere; ideo autem res diversas esse quia alia semina aliis diversæ figuræ diverso ordine junguntur, & diversimodè moventur, ut in vocibus LIGNA & IGNIS communes sunt literæ, at voces ipsæ sunt diversæ.

908. *Contineantur.*) Alii *Conjungantur: Contingantur*, B. unde *Contignantur.*

914. *Denique jam quæcunque*, &c.) Ultimum argumentum contra Anaxagoram subjicit ex absurdo v. 6. Sequeretur enim ὁμοιομερείας ridentes, flentesque, & alias id genus constitui, ut omnia ex similibus fieri probaretur.

917. *Rerum.*) Aliquid deesse aut inverti suspicatur *Gassendus*, aut certè particulam *Et* interferendam esse post *rerum.* Alia *Lambinus*: & Hi disputent: sive interponas *Et*, sive rejicias, eadem est argumenti vis, & qui nullos in *Lucretio* hiatus patitur, Ille est nimis elegans, & morosus.

920. *Nunc age quod superest*, &c.) Fatigatum longa de rerum principiis disputatione *Memmium* ad majora & sublimiora ducit, de suo Carmine v. 30. magnifice loquutus: Horridam esse Epicuri Philosophiam, nec ad vulgi gustum fatetur; Promittit verò se versibus suis suavibus & decoris ita illam perfusurum & ornaturum esse, ut speciosissima tandem & dulcissima videatur: saltem id effecturum quod Medici faciunt, qui ingratam potionem pueris dantes Poculi oras melle contingunt; cujus sapore decepti pueri amara etiam Pharmaca absorbent. Improbus quidem hic labor, sed futuræ gloriæ spes incitat, & ut *Memmio* suo totam Naturam rerum explicet, aggreditur opus difficile, arduum, & à nullo hactenus Latino Carmine tentatum.

arum: quo nunc instinctus, mente vigenti
Pieridum peragro loca, nullius ante
a solo: juvat integros accedere fonteis, 925
ie haurire: juvatque novos decerpere flores:
nemque meo capiti petere inde coronam,
e prius nulli velârint tempora Musæ:
ùm quod magnis doceo de rebus, & arctis 930
LIGIONUM animos nodis exsolvere pergo:
de quod obscura de re tam lucida pango
nina, Musæo contingens cuncta lepore,
oque enim non ab nulla ratione videtur:
veluti Pueris absinthia tetra medentes 935
dare conantur, prius oras pocula circum
ingunt mellis dulci flavoque liquore,
uerorum ætas improvida ludificetur
orum tenus, interea perpotet amarum
nthî laticem, deceptaque non capiatur, 940
potiùs tali facto recreata valescat:
go nunc, quoniam hæc Ratio plerumque videtur
ior esse, quibus non est tractata, retroque
us abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti
nine Pierio Rationem exponere nostram, 945
uasi Musæo dulci contingere melle,
i fortè animum tali ratione tenere
bus in nostris possem, dum perspicis omnem
ram rerum, qua constet compta figura.
d quoniam docui, Solidissima Materiaï 950

Corpora

Solo.) Planta pedis. Cicero 5. dixit *Solorum callum*: & *Varro* Rustica: *Solum Hominis exitium ba*, & *Semitæ fundamentum*.

Integros.) è quibus nemo bi-. Sic Horatius ad Musam, *O ntibus integris gaudes*, &c.

Doceo de rebus.) Cicero Orat. mo, *Docere Pontificum Colle- e Rebus divinis.*

Pergo.) Aliqui Codd. *Porgo*: porro ago, illaque voce usus est

Tali facto.) *Tali tactu*, Lam- ex voce *Contingunt*, in v. 937. acet.

Retroque.) rectiùs quam *Ideo-que*, quod Codd. nonnulli exhibent.

949. *Naturam rerum, quæ constet compta figura.*) Hellenismus Plauto, Terentio, Lucilioque familiaris, sic *Nescio illum qui sit*: Plautus in Pænulo:

Patrem atque Matrem viverent vellem tibi.

Alii pro *Compta* legunt *Cuncta*, Alii legunt *Qua constent cuncta*.

950. *Sed quoniam docui*, &c.) Corpora esse, eaque perfectè solida & indissolubilia, Inane etiam multis argumentis affirmaverat; Ex iis vero Universum constare, nec tertium esse rerum genus docuerat Lucretius. Jam v. 7. nobilem quæstionem proponit, *An Universum hoc infinitum sit*, an ter-

minis

Corpora perpetuò volitare invicta per ævum,
Nunc age Summaï ecquænam sit finis eorum,
Necne sit, evolvamus: item, quod Inane repertum 'st,
Seu locus, ac spatium, res in quo quæque genantur,
Pervideamus utrum finitum funditus OMNE 955
Constet, an Immensum pateat vel ad usque profundum?
OMNE, quod est, igitur, nulla regione viarum
Finitum'st: namque Extremum debebat habere.
Extremum porro nullius posse videtur
Esse, nisi ultra sit quod finiat, ut videatur, 960
Quò non longius hæc sensus natura sequatur.
Nunc extra Summam quoniam nihil esse fatendum 'st,
Non habet Extremum: caret ergo fine, modoque:
Nec refert quibus assistas regionibus ejus,
Usque adeo quem quisque locum possidit, in omneis 965
Tantundem parteis infinitum Omne relinquit.
Præterea, si jam finitum constituatur

Omne

minis aliquibus inclusum? Variisque argumentis evincere conatur *Omne* ex nulla parte terminatum esse, sed tam multitudine Corporum, quàm Inanis magnitudine prorsus Infinitum.

952. *Summaï ecquænam sit finis eorum, Necne sit, evolvamus.*) B. Na. *Summa audi. Summaï quænam* Fayus; *Nec si te volvamus.* B. *Hæc sic volvamus.* Nardius.

956. *Pateat vel ad usque.*) *Patefiat ad usque:* Nardius. Sed rectiùs legendum; *Pateat vastèque.*

957. Primum argumentum, quo Universi infinitionem v. 10. probat, explicat Cicero de Divinat. l, II. Sect. 154. Quod finitum est habet Extremum: Quis hoc non dederit? Quod autem habet Extremum id cernitur ex alio extrinsecùs: Hoc quoque est concedendum. At quod *Omne* est id non cernitur ex alio extrinsecus: Ne hoc quidem negari potest: Igitur Omne quod est non habet extremum. Epicurus ad Herodotum: Ἀλλὰ μὲν καὶ τὸ πᾶν ἄπειρόν ἐστι. τὸ γὰρ πεπερασμένον ἄκρον ἔχει, τὸ δὲ ἄκρον παρ' ἕτερόν τι θεωρεῖται, ὥστε τὸ οὐκ ἔχον ἄκρον πέρας οὐκ ἔχει, πέρας δὲ οὐκ ἔχον ἄπειρον ἂν εἴη, καὶ οὐ πεπερασμένον.

958. *Namque extremum.*) *Nam quid.* Alii legunt quos negligo: *Debebat*) *Debebit*, Faber.

959. *Extremum porro*, &c.) Duos hos versus obscuros esse Omnes queruntur, nonnulli Corruptos: Faber delet, neque ego retinerem, si sine illis integrum esset, quod nobis exhibet Lucretius, Epicuri argumentum, Id facit ut retineam, &, nisi fallor, non erunt amplius obscuri. Quidam legunt *Quoad non*, id est, ultra quod.

960. *Ultra sit.*) Repone *Extra sit*, ex v. 962.

964. *Assistas.*) Fayus *Absistas.*

967. *Præterea si jam*, &c.) Pro Infinitate *Universi* iterum v. 16. Telo suo egregiè pugnat *Lucretius.* Esto Omne finitum, in extrema illius Universi ora collocetur aliquis, & telum vibret; Aut longius evolabit istud telum, aut ab aliquo sistetur: si evolet, ultra extremam oram patet spatium; si sistatur, Aliquid extra Extremum est: Ubicunque Extremæ Universi oræ statuuntur, hoc modo instabit *Lucretius*, & telo suo minabitur.

Omne quod eſt ſpatium, ſi quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum,
Id validis utrùm contortum viribus ire 970
Quò fuerit miſſum mavis, longeque volare,
An prohibere aliquid cenſes, obſtareque poſſe?
Alterutrum fatearis enim, ſumaſque neceſſe 'ſt,
Quorum utrumque tibi effugium præcludit, & Omne
Cogit ut exempta concedas fine patere. 975
Nam ſive eſt aliquid, quod prohibeat, officiatque
Quò minu' quo miſſum 'ſt veniat, finique locet ſe,
Sive foras fertur, non eſt ea fini' profecto.
Hoc pacto ſequar, atque oras ubicunque locâris
Extremas, quæram quid Telo denique fiat. 980
Fiet uti nuſquam poſſit conſiſtere finis:
Effugiumque fugæ prolatet copia ſemper.
Præterea ſpatium Summaï totius omne
Undique ſi incluſum certis conſiſteret oris,
Finitumque foret, iam copia Materiaï 985
Undique ponderibus ſolidis confluxet ad Imum;
Nec res ulla geni ſub cœli tegmine poſſet:
Nec foret omnino Cœlum, neque lumina Solis:
Quippe ubi Materies omnis cumulata jaceret

Ex

968. *Omne quod eſt ſpatium.*) Univerſum. Qui *Inane* interpretantur, ineptiunt; ut patet ex v. 972.

968. *Procurrat.*) Ita Codd. optimi. Alii *Percurrat.*

970. *Id validis.*) Rectè: Gaſſendus & Alii *Invalidis* pro Valde validis.

971. *Quo.*) *Quod*, Na. Hunc verſum non agnoſcit B.

978. *Non eſt ea finis profecto.*) Ita optimè Lambinus. Alii *A fine profectum*,) quod *Fayus*, ut ſolet, approbat; quaſi Telum quod prohiberetur v. 976. dici poſſit non *A fine profectum.*

980. *Telo.*) B. *Cœlo*, manifeſto errore.

983. *Præterea ſpatium*, &c.) Urget opus Poëta, & v. 14. ſubjicit incommodum, quod eveniret ſi *Finitum*, & aliquibus terminis incluſum eſſet *Univerſum.* In iſto enim finito *Imus* aliquis eſſet locus, ad quem Materies ab æterno ſubſidens innata ſibi gravitate contendiſſet, effectumque jam pridem fuiſſet, ut depreſſa in eum locum univerſa materia nihil generari deinceps poſſet: ex ſeminibus enim quieſcentibus nihil oritur; Cùm autem non ſit *Imus* locus, jugiter moventur Principia, undique naſcuntur res, & ex Infinito *Univerſo* nova Semina Singulis *Mundis* perpetuò inferuntur.

984. *Si incluſum certis conſiſteret.*) *Concluſum certis ſi inſiſteret.* Gaſſendus.

986. *Confluxet.*) *Confluxiſſet.* Sic *Extinxem* pro *Extinxiſſem* apud Virgilium. *Conſûmſe* pro *Conſumpſiſſe* apud Lucretium, &c.

987. *Geni.*) *Geri* omnes Codd. vet. ut & *Geruntur* v. 924. eamque lectionem *Gif.* Par. Na. Omnes præter *Lambinum* tuentur: at contra omnes libros admittenda eſt ea vox quæ *Lucretium* ſapit, & ad argumentum apprimè facit.

Ex infinito jam tempore ſubſidendo. 994
At nunc nimirum requies data Principiorum
Corporibus nulla 'ſt: quia nil eſt funditus Imum,
Quò quaſi confluere, & ſedes ubi ponere poſſint;
Semper & aſſiduo motu res quæque genuntur
Partibus in cunctis, æternaque ſuppeditantur 995
Ex Infinito cita corpora Materiaï.
Poſtremò ante oculos rem res finire videtur,
Aër diſſepit Colleis, atque Aëra Montes;
Terra Mare, & contra Mare Terras terminat omneis.
OMNE quidem verò nihil eſt quod finiat extra: 1000
Eſt igitur natura loci, ſpatiumque profundi,
Quod neque clara ſuo percurrere flumina curſu
Perpetuo poſſint ævi labentia tractu:
Nec prorſum facere, ut reſtet minus ire, meando:
Uſque adeo paſſim patet ingens copia rebus, 1005
Finibus exemptis in cunctas undique parteis.
Ipſa modum porro ſibi rerum Summa parare
Ne poſſit, Natura tenet: quia Corpus Inani,
Et quod Inane autem 'ſt, finiri Corpore cogit:

Ut

995. *Æternaque.*) *Infernaque*, B. & alii Codices, nullo ſenſu.

997. *Poſtremo ante* &c.) Alio his v. 10. utitur argumento: Quicquid enim terminatur ab aliquo quod extra ſe eſt, finitur, ſic Aër terminat Montes, & Montes Aërem, Mare Terras, & Terræ Mare. At quis dixerit aliquid eſſe extra *Univerſum* quod illius terminus eſſe poſſit, cum id ipſum quod extra eſt ſit *Univerſi* pars, Univerſum enim continet omne quod eſt? Concludit igitur *Univerſum* eſſe immenſum, eamque immenſitatem præclara periphraſi deſcribit.

1002. *Flumina.*) Aliqui libri, ut & Na. *Fulmina*; hæc vox & Lambino & Giſanio diſplicuit; eam Faber amplectitur, an meritò, judicent alii.

1003. *Poſſint.*) *Poſſunt*, MS. & Giſ.

1004. *Ire, meando.*) *In remeando* Aliqui, ut monet Giſ.

1007. *Ipſa modum*, &c.) Iterum v. 13. *Univerſum* eſſe infinitum probat Lucretius quia *Corpus* & inane ſeſe mutuò terminant, ex iſta autem mutua terminatione neceſſe eſt ut immenſitas oriatur, quoniam Neutrum, neque Corpus neque Inane poteſt eſſe *ultimum*, Cujus vero nulla pars poteſt eſſe *Ultima*, id profectò *infinitum*. Si autem alterutrum (Corpus viz.) non finiret Alterum, (Inane) Inane autem eſſet infinitum quod olim probaverat, Corpora vero finita, ut *Stoïcis* placuit, diſſolverentur omnia; rupta enim ſubitò compage finita Semina per Immenſum Inane diſſiparentur, imò nunquam coaluiſſent, cùm finita Semina in Inani Infinito ſemel diſperſa perpetuò vagarentur. Hæc omnia *Epicurus* ipſe ad *Herodot.* εἴτε γὰρ ἦν τὸ Κενὸν ἄπειρον, τὰ δὲ σώματα ὡρισμένα. οὐδαμοῦ ἂν ἔμενε τὰ σώματα, ἀλλ᾽ ἐφέρετο κατὰ τὸ ἄπειρον Κενὸν διεσπαρμένα, οὐκ ἔχοντα τὰ ὑπερείδοντα, καὶ στέλλοντα κατὰ τὰς ἀντικοπάς.

Ut ſe alternis Infinita omnia reddat. 1010
Aut etiam, alterutrum niſi terminet alterum eorum,
Simplice natura & pateat tantum Immoderatum:
Nec Mare, nec Tellus, nec Cœli lucida templa,
Nec Mortale genus, nec Divûm corpora ſancta
Exiguum poſſent horaï ſiſtere tempus. 1015
Nam diſpulſa ſuo de cœtu Materiaï

Copia

1010. *Ut ſic alternis.*) *Utque ſit alteriis*, B. fruſtra.

1011. *Aut etiam, alterutrum niſi terminet alterum eorum,*
Simplice natura & pateat tantum immoderatum.

De his duobus verſibus varia Critici; in priori *Si* pro *Niſi* legit P. nec agnoſcit Copulam & in poſteriori verſu. In poſteriori pro *Tantum*: *Tamen* B. P. Gif. Par. Omnesque MSS. ut fatetur *Lambinus*, nec agnoſcunt Copulam &, Poſteriorem verſum adulterinum eſſe exiſtimant Gifanius & Pareus, ideoque rejiciunt: *Auratus* legit

Aut etiam, alterutrum niſi terminet alterum eorum,
Simplice Natura pateat Totum immoderatum.

Per *Totum* intelligit τὸ πᾶν: quod aliàs appellatur *Omne*. *Immoderatum autem ſimplice Natura*, eſt Infinitum una Natura viz. *Inani*. Et hanc lectionem amplectitur Gaſſendus. Lambinus hæret, aliquando autem legit

Aut ſi, etiam alterutrum ſi terminet alterum eorum,
Simplice Natura pateat tamen Immoderatum.

Hac Sententia: Aut ſi, etiamſi alterutrum terminet alterum eorum, pateat tamen immoderatum, ſimplice Natura, i. e. Inane tantum ſit infinitum unica Natura; hoc eſt, Corpora prima non ſint infinita, ſed Inane duntaxat ſit infinitum: ſed hanc ſententiam abſurdam eſſe *Ipſe* vidit & confeſſus eſt; & tandem legit:

Aut etiam, alterutrum niſi terminet alterum eorum, &
Simplice Natura pateat tantum immoderatum.

Exiſtimat *Faber* vulgatam lectionem retinendam eſſe, & aliquot verſus hic excidiſſe, ita ut cum de incommodis, ab *Inani immoderato* ſine admiſtione Corporis Infiniti, & alternis miſti, proficientibus, dixerit; altera pars omiſſa ſit, aut non ſatis perſpicue à *Lucretio* explicata: eandem enim ἀποϱίαν remeare neceſſe eſſe: deinde duas illas voces *alterum* & *alterutrum* probâſſe quod dicit, Diſplicent Omnia: Integer eſt Poëta, nullique exciderunt verſus; rejectis *Aurati*, Gaſſendi, aliorumque conjecturis, admittatur *Cod. MSS.* lectio, & ſana protinus erunt omnia & integra. Legantur itaque

Aut etiam, alterutrum niſi terminat alterum eorum,
Simplice Natura pateat tamen immoderatum,

Inane viz. ut ſequentes verſus, & vox ipſa *Pateat* demonſtrat. Hæc igitur horum verſuum ſententia, Niſi *alterutrum* Corpus, viz. *alterum eorum*, viz. Inane, terminet, Inane vero ſolum concedatur *Infinitum*, ut olim probavi, & Stoïci, contra quos diſputo, fatentur; Nec Mare nec Tellus, &c. *Epicurus* ipſe, fateor, alteram hujus argumenti partem proponit in *Ep.* ad *Herodot.* εἴτε τὸ Κενὸν ἦν ὡϱισμένον, τὰ δὲ σώματα ἄπειρα, οὐκ ἂν εἶχε τὰ ἄπειρα σώματα ὅπου ἂν ἔςη. Sed eam neglexit *Lucretius*, quoniam *Inane* eſſe infinitum aliis argumentis jam probaverat.

1012. *Immoderatum.*) Immenſum. Sic Cic. 2. *de Nat. Deor.* ex Euripide,

Vides ſublime fuſum immoderatum æthera.

1016. *Diſpulſa.*) *Diſſipata*: C. *De Cœtu.*) *Detectum*: B. Unde aliquis conficiat *dejectu*, ſed *de cœtu* vel *coitu* placet.

Copia ferretur magnum per Inane soluta:
Sive adeo potiùs nunquam concreta creâsset
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequisset.
Nam certè neque consilio primordia rerum 1020
Ordine se quæque, atque sagaci mente locârunt;
Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
Sed quia multimodis, multis, mutata, per Omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motus, & cœtus experiundo, 1025
Tandem deveniunt in taleis dispondituras,
Qualibus hæc rebus consistit Summa creata:
Et multos etiam magnos servata per annos,
Ut semel in motus conjecta'st convenienteis,
Efficit, ut largis avidum Mare fluminis undis 1030
Integrent Amnes, & Solis Terra vapore
Fota novet fœtus, summissaque gens animantum
Floreat, & vivant labentes Ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, nisi Materiaï
Ex Infinito suboriri copia posset, 1035

Unde

1020. *Nam certe*, &c.) *Stoïcos* irridens jocosè propositum argumentum prosequitur v. 14. Finita enim Semina in infinito spatio dispersa nunquam convenissent, nisi, quod *Stoïcis* placuit, Mundus esset grande Animal, & plane Deus; ejusque semina summa Arte & Consilio à Spiritu per omnia membra infuso disposita fuissent, Prudentia hæc, & Meditantia *Stoïcorum* Principia deridet, & ex placitis *Epicuri* docet, Res omnes fortuito infinitorum Corporum in infinito Inani volitantium concursu tandem procreatas fuisse, & quotidiè reparari ex istis Seminibus, quæ infinita Corporum primorum Copia jugiter suppeditat.

1021. *Ordine se quæque*, &c.) Quidam libri *Ordine se suo quæque*, Marul. *Ordine quoque suo*: Gifanius, *Ordine se suo*: Aliquando etiam Lambinus legit *se Ordine suo quæque*: *Ordine seque suo*, B. Alii *Se Ordine quæque suo*: proximum versum non agnoscit B.

1023. *Sed.*) *Quæ*, G. *Multimodis.*) *Multa modis*, P. C. Gif.

1027. *Rebus.*) *Rerum*: Faber: Nec contemnenda ista emendatio. Sensus autem est, *Deveniant in tales dispondituras*, *qualibus Rerum summa creata est.* Illud enim *Qualibus* ad *dispondituras* refertur.

1028. *Magnos.*) Forsan intelligit magnum illum *Platonis* Annum, seu potius *Chaldæorum*. Faber. Isto verò acumine non opus est, cùm, ut observet *Gassendus* lib. 5. v. 643. quorumlibet Astrorum circuitus *Magnos* vocat. *Servata.*) *Formata*, C.

1031. *Integrent.*) Exhaustum reficiant, renovent, &c. Homo verò ridiculus existimavit τὸ *integrare* hoc loco significare *Integrum manere.* Huic mandes siquid rectè curatum velis: *Parcum* dico, ne nescias. *Faber.*

1032. *Summissa.*) Imminuta debilitata, *Fayus.* Acumen!

1035. *Ex Infinito.*) Infinito semper subjungit *Inani*, Fayus, & Alii: cùm tamen nihil evidentius, quàm quòd *Infinitum* non *Inanis* magnitudinem, sed *Corporum* multitudinem, seu potiùs Universum denotet.

Unde amissa solent reparari in tempore quoque.
Nam veluti privata cibo Natura animantum
Diffluit amittens corpus, sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
Materies recta regione aversa viaï. 1040
Nec Plagæ possent extrinsecùs undique Summam
Conservare omnem, quæcunque'st conciliata.
Cudere enim crebrò possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac suppleri Summa queatur.
Interdum resilire tamen coguntur, & unà 1045
Principiis rerum spatium, tempusque fugaï
Largiri, ut possint à cœtu libera ferri.
Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse 'st.
Et tamen ut Plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
Infinita opus est vis undique Materiaï. 1050
Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
In

1036. *Tempore quoque.*) *Tempore quoque*, Gif. Alii: *Corpore Quæque*, Na. *Corpora quæque*, Alii.

1037. *Nam veluti*, &c.) Propositum modò argumentum his v. 4. Illustrat, docetque res cunctas resolutum iri, nisi materies ex infinita copia Atomorum jugiter suppeditaretur; quæ damnum quod Corpora patiuntur, resarciret, ut Animalia brevi perirent: nisi Alimento indies repararentur.

1040. *Recta regione.*) *Aliqua ratione.* B. Na. *Aliqua regione*, Gif. Pa. è vet. Libris.

1041. *Possent.*) *Possunt*, è vet. Lib. Gif. Pa. *Extrinsecus.*) *Intrinsecus.* Gif. & imperitè, ut patet ex v. 1054.

1041. *Nec Plagæ*, &c.) Nequis vero forsan objiciat Atomos occursantes officiosè se (etiam fatente *Lucretio*) mutuò percutere, & ex eo conflictu fieri, ut morantes & tardatæ coalescant, & compingantur in Corpora; Ideoque cùm, finitæ licet, sese mutuò percutiant, sanè tantum abesse ut rebus jam concretis aliquid detrahatur, ut etiam novis semper advenientibus Atomis magis ac magis augerentur: Monet Atomos finitas, se invicem perpetuò omnique puncto temporis ferire non posse, imò *interdum debere resilire*, ideoque tempus spatiumque concedere principiis Compositorum, (τοῖς συνεχῶς κινουμένοις Epicurus ad Herodotum,) quæ semper motum affectant, quo rupta compage à se invicem avolarent. Imò nullos omnino futuros esse ictus, ut olim v. 1019. observaverat, nisi Atomi essent Infinitæ.

1043. *Partemque.*) *Partimque*, Gif. quam vocem & Faber approbat, jungitque ἐν παραλλήλῳ cum τῷ. *Interdum* versu abhinc secundo: At *Partem* meliùs respondet τῷ *Aliæ*, & τῷ *Summa*.

1044. *Queatur.*) Ut *Poteratur*, *Potestur*, *Nequitur*, &c.

1050. *Infinita opus est vis.*) Sic Lib. III.

—— *Materies opus est* ——————
Ergo Corpoream ad Naturam pauca videmus
Esse opus omnino —— Lib. II.

Et eodem Libro,

Scire licet nil principiis opus esse Colores.

1051. *Illud in his rebus.*) Denique ne *Memmius* diversam sententiam amplexus, Centrum esse aliquod Universi crederet, in quod omnia tenderent innata sua gravitate, ideoque non opus infinita Atomorum multitudine, quæ con-

In medium Summæ (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo Mundi naturam ſtare ſine ullis
Ictibus externis, neque quòquam poſſe reſolvi
Summa atque Ima, quod in Medium ſint omnia nixa,
(Ipſum ſi quicquam poſſe in ſe ſiſtere credis:
Et quæ pondera ſunt ſub Terris omnia ſurſum
Nitier, in Terraque retrò requieſcere pôſta:
Ut per aquas quæ nunc rerum ſimulacra videmus:)
Et ſimili ratione Animalia ſubtu' vagari 1060
Contendunt, neque poſſe è Terris in loca Cœli
Recidere inferiora magis, quam corpora noſtra
Sponte ſua poſſint in Cœli templa volare:
Illî cum videant Solem, nos Sidera noctis

Cerne

concurſantes, ictibus externis hanc Mundi compagem ſartam tectam conſervarent; totam illam de Centro opinionem convellit pariter & deridet: Supponit autem, ut illi ipſi *Stoïci*, qui amant *Centrum*, ſupponunt, olim fuiſſe confuſam particularum Copiam, in immenſo ſpatio undique diſperſam; has vero omnes particulas in unum punctum, *Medium*, viz. Univerſi niti, inde Terram fieri rotundam, in medio univerſi ſuſpenſam, omneſque, etiam adverſas hujus globi partes Animalibus habitatas eſſe, quæ non decidunt in partes Cœli ſibi ſubjectas, quia gravitate ſua in medium tendunt: Inde etiam circumvolvi æthera, & Solem Cœli fornicem perpetuò motu percurrentem diem oppoſitis terræ partibus alternatim facere: Nec unquam timendum imas ſummaſque compagis partes à ſe invicem diſjunctas fore, cum in unum idemque Medium nitantur. Hæc omnia v. 16. quæ tamen v. 1036. & tribus ſequentibus obiter deridet: Abſurdum enim Grave aliquod ſeipſum ſiſtere & ſuſtinere poſſe, aut in adverſam Terræ partem (cum vulgo enim ſapuerunt *Epicuræi*) ſurſum tendere.

1056. *Ipſum ſi*, &c.) Hos quatuor verſus parentheſi includendos non tam explicare (quicquid alii ſentiant) quàm convellere iſtam de *Centro* opinionem contendo.

1058. *In Terraque.*) *In Terramque*, Gif. Par. Alii: idem ſenſus.

1059. *Videmus.*) *Vocamus*, G.

1060. *Subtu'.*) In MSS. pleriſque *Supra*, *Cuncta*, *Suapte*, iſtamque vocem multæ editiones approbant, ſed optimè repoſuit Lambinus *Subtus*: niſi forſan audiendus ſit *Salmaſius*, qui *Epiſt.* 59. hæc habet. Pro illis *Subtu' vagari*, quæ ex ingenio ſuo repoſuit Lambinus, notat in veteribus Libris eſſe partim *Supra*, partim *Suapte*, partim *Suapta*: ex quibus veſtigiis olim faciebam *Suppa*, id eſt *Supino*, antiqua voce. Nam illi qui pedes nobis adverſos habent, ἀντίχθονες nobis ſunt *Supini*, & nos illis. *Suppum* porro notat Feſtus Antiquos dixiſſe quod nos *Supinum* dicimus. Liber Voſſii noſtri planè præfert *Suppa*.

1062. *Recidere.*) Alii *Decidere*: quam vocem etiam Lambinus admittit: Immeritò. Non enim obſervavit *Lucretium* uti vocibus opinioni iſtæ quam exagitat, ſuiſquæ præjudiciis accommodatis; ut enim *Centripetæ* Gravia à Circumferentia ad Centrum olim decidiſſe exiſtimárunt; ſic *Lucretius* eadem Gravia à Centro in inferiores Circumferentiæ partes recaſura eſſe pronuntiavit.

1064. *Illî.*) Idem quod Illic. Sic Ter: *Illi* etiam pronomen admitti poteſt quamvis *Animalia* præcedat; mutare enim genus æquè licet placetque *Lucretio*, ac Aliis Veterum.

ere, & alternis nobiscum tempora Cœli 1065
lere, & nocteis parileis agitare, diesque.
d vanus Stolidis hæc omnia finxerit error,
lexi quod habent perversè prima viaï.
Medium nihil esse potest, ubi Inane, locusque
ita: neque omnino, si jam Medium sit, 1070
: ibi quicquam hac potius consistere causa,
n quavis alia longè regione manere.
is enim locus, ac spatium, quod Inane vocamus,
Medium, per non Medium concedat oportet
s ponderibus, motus quàcunque feruntur. 1075
quisquam locus est, quo Corpora cum venere,
eris amissa vi possint stare in Inani:
quod Inane autem 'st, illis subsistere debet,
, sua quod natura petit, concedere pergat.
igitur possunt tali ratione teneri 1080
n concilio, Medii cuppedine victæ:
rea quoque jam n[illegible] omnia corpora fingunt

In

. *Parileis.*) *Paribus*, B. *Dies*-
iebus Gif. Pa. Alii fere omnes:
omnibus sapientior Lambinus,
t *Diesque*.
. *Sed vanus*, &c.) Explicatam
ro opinionem his v. 15. aggre-
Primóque docet nullum posse
dium cum *Inane* sit *Infinitum*.
itarchus, Universum *infinitum*
finito autem, cum neque *Prin*-
neque *Finem* habeat, *Medium*
non convenit: Nam & ipsum
n est quidpiam *Extremum*, &
Initio Extremorum *Privatio* est;
ippum manifestæ Contradictioni
quòd *Medium* in *infinito* locum
: *De Stoic. Repug.* Deinde con-
edio, nulla suadet Ratio fore,
graves in illa Media Inanis par-
is quàm in ulla alia consisterent,
scerent: Quoniam est Natura
Inanis cedere ponderibus, neque
illa illius Inanis pars sustinere
ves, quia *Inane* solidum mini-
ac firmum. τῦ Κενῦ φύσις τὴν
ν ἐχ οἷά τε ἐστα ποιεῖσθαι. *Fin*-
Na. & Vulg. *Parturit*.
. *Amplexi quod habent.*) Notis-
simus Hellenismus, πρᾶξας ἔχει pro
ἔπραξε, & alia id genus sæpè apud At-
ticos. *Amplexi quod hebent*, Vulg. non
probo. *Perverse.*) *Perversæ*. P.
1070. *Infinita.*) *Infinitus*, Gif.
1072. *Regione.*) *Ratione*, Na. Acu-
tè, ut solet.
1075. *Æquis.*) *Æque*. G. Gif. Pa.
Lamb. Rectiùs. τὸ Κενὸν τὴν εἶξιν ὁμοίαν
παρέχει τῇ κεφοτάτῃ καὶ τῇ βαρυτάτῃ
ἀτόμῳ εἰς τὸν αἰῶνα. Epicurus ad He-
rodotum. *Motus.*) Alii legunt *Mo-
tis*. Alii Motu: Gif. Mota: eligat
Lector. *Ponderibus.*) sup. *Præ*, id est
propter Pondus & Gravitatem. *Fayus*.
Quid hæc sibi velint, alii conjectent,
certe *Fayum* sapiunt.
1081. *Cuppedine.*) Sic veteres pro
Cupidine vel amore. *Victæ.*) Quid si
legatur *Vinctæ*?
1082. *Præterea quoque jam.*) Per-
turbatos fuisse sequentes versus queri-
tur *Lambinus*, in aliquem saltem ordi-
nem redegit; sed in meliorem *Gifa-
nius*, quem sequar: secundum igitur
v. 24. argumentum contra fautores
Centri, ipsorum viz. sententiam reci-
tat, Qui enim absurda memorat eadem
refu-

In Medium niti, ſed Terrarum, atque Liquorum,
Humorem ponti, magnisque è montibus Undas,
Et quaſi Terreno quæ corpore contineantur: 1085
At contra tenues exponunt Aëris auras,
Et calidos ſimul à Medio differrier Igneis,
Atque ideo totum circumtremere Æthera ſignis,
Et Solis flammam per cœli cærula paſci,
Quod calor à Medio fugiens ibi colligat Igneis. 1090
Quippe etiam veſci à Terra mortalia ſæcla:
Nec prorſum arboribus ſummos frundeſcere ramos
Poſſe, niſi à terris paullatim cuique cibatum
Terra det, at ſuprà circum tegere omnia Cœlum
Ne volucrum ritu flammarum, mœnia Mundi 1095
Diffugiant ſubito magnum per Inane ſoluta,
Et ne cætera conſimili ratione ſequantur:
Neve ruant Cœli tonitralia templa ſupernè,
Terraque ſe pedibus raptim ſubducat, & omnes
Inter permiſtas terræ, cœlique ruinas 1100
Cor-

refutat. Docent autem, Terræ tantum & Aquæ particulas ad Centrum, Ignis verò & Aëris à Centro niti, ex Ignibus etiam à Medio ſurgentibus Aſtra Stellasque fieri, & nutriri, (ut vigent Animalia, & Arbores vireſcunt, Tellure ſuccos & debita alimenta præbente.) Circum verò omnia ſolidos aliquos circumvolvi Cœlos, qui leves has & à Medio ſurgentes particulas ſiſtant, & contineant; niſi enim ſiſterentur iſtæ particulæ, per Immenſum Inane ſubitò diffugerent, Cœlum rueret, Terra ſe pedibus noſtris ſubduceret, & diſſolveretur totius Machinæ compages. Quandocunque enim aliqua hujus Mundi pars ſeceſſum facit, Totius interitus ſequetur.

1082. *Quoque jam.*) Omnes præter Lambinum *Quoniam*, nullo plane ſenſu: forſan *Quianam*: & vox iſta ſit otioſa, quales apud Poëtas ſæpiſſimè occurrunt.

1083. *Terrarum atque Liquorum.*) *Liquoris*, MSS. unde *Gif.* poſt *Lambinum* conjicit legendum *Terraï atque Liquoris.*

1085. Hunc verſum non agnoſcit B.

1088. *Circumtremere.*) Propter ſcintillantem, palpitantem, & nictantem ſiderum micantium ignem. *Faber.*

1090. *Ibi Ignes.*) Aliqui libri, *Sibi Omnis.*

1091. Hunc verſum in *B.* fruſtra quæras.

1093. *Cuique cibatum.*) Quiſque cibetur, Lambinus, & ſequentem verſum rejicit; *Quodque cibetur*, Gif. et Vet. Cod. monetque *verſum proximum* Terra det, &c. *inſertum fuiſſe ob non intellectum ὑπέρβατον longiſſimum: Nam iſtud* Ne volucrum, &c. *conjungi debet cum* Illud in his rebus, &c. *Et alioqui quis unquam dixit* Terra dat cibatum à Terris? *aberat etiam à quodam vet. Cod. noſtro.* Sed alii Codices admittunt, & recipiendus eſt, ut aliquis ſaltem ſit hujus loci ſenſus, cui per ſe ſatis obſcuro iſtud ὑπέρβατον majores tenebras offundit.

1097. *Sequantur.*) Ferantur, P. & alii.

1098. *Tonitralia.*) Rectè *Lambinus*; dum B. Na. Aliique retinent *Penitralia.*

1100. *Terræ.*) Alii *Rerum*; Gif. *Inter mixtas Terrarum.*

ora solventes, abeant per Inane profundum,
poris ut puncto nihil exstet relliquiarum,
rum præter Spatium, & Primordia cæca.
quacunque priùs de parti corpora cêsse
tues, hæc rebus erit pars janua lethi: 1105
se turba foras dabit omnis Materiaï.
ec si pernosces, parva perfunctus opella,
nque alid ex alio clarescet,) non tibi cæca
iter eripiet, quin ultima Naturaï
deas, ita Res accendent lumina Rebus. 1110

. *Exstet.*) *Restet*, B.
Nam quæcunque prius de parti cêsse.) Ita Lambinus, qui de optimè meritus est, B. *Quæ- orpore deesse.*
Hæc si pernosces, &c.) Per unc Librum gravibus querelis uritate & difficultate Operis m suum tantùm non terruit, . erigit Illius Animum, polli- turam disputationem claram fore & perspicuam.
1107. *Perfunctus.*) Meliùs quàm *Perductus.*
1110. *Accendent.*) Malè Gifanius in utraque editione *Accendunt.* Ad ea enim tendit quæ in libris sequentibus, præsertim autem secundo scripturus est; ex quo ubi emerseris, tum omnia jam tibi prona & secunda erunt, post illa jam ut lubet ludas licet. Faber.

---

pretationem primi Libri, & llum notas absolvi, labore meo itur Lector, & erroribus igno- ; sed quid Ego candidos Judi- oscerem, cùm acrem, & ini- rsan in ipsum *Lucretium* censu- animo instituam? Inquiram id recte, quid perperam com- est Poëta, & ut non omnia re- sic non omnia probabo. Qui ngenii *Lucretio* denegavit, Ar- cessit: Et quis invidebit Illi onorem quem summa maligni- vit? Opus igitur optimè dispo- serimus, ubique nitet ordo, & vicem adjuvant argumenta, ut *Epicuri* opinionibus quædam eformitas, quæ nulla venustate tari, quædam infirmitas, quæ igenii viribus sustentari possit; rimam simul & firmissimam phiam *Poëta* exhibuisset.

Felicitatis non minimam partem existimat *Epicurus* sine metu vivere, & hanc Felicitatem sola Naturæ cognitione acquiri posse;

—— *Terrores Animi Tenebrasque necesse est*
Non radii Solis, non lucida tela diei
Discutiant, sed Naturæ Species, Ratioque. Lucret.

Μὴ ἀλλό τι τέλος ἐκ τῆς περὶ μετεώρων γνώσεως, εἴτε κατὰ συναφὴν λεγομένων, εἴτε αὐτοτελῶς, νομίζειν δεῖ εἶναι, ἤπερ ἀταραξίαν, καὶ πίστιν βέβαιον, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν. Epicurus ad Pythoclem. Omnium natura cognita levamur superstitione, liberamur mortis metu, non conturbamur ignoratione rerum, è qua ipsa existunt horribiles sæpe formidines. Cicero l. I. de Fin.

Omnem istam formidinem, quæ Homines molestia afficit, *Epicurus* existi-

mat oriri ex opinione de Providentia, & de Pœnis, quæ alteram necessariò consequitur, post mortem futuris. Quis enim potest, cum existimet à Deo se creari, non & dies & noctes divinum Numen horrere? Vide *Ciceronem* in Lucullo. Ita Iste Insanientis Sapientiæ consultus Erro: Contra quem si quis disputet rem profectò ageret ridiculam. Communi enim sensu caret istius sententiæ fautor, & est Medico committendus: Cura benevoli Principis aut Parentis metu & tristitia liberat, nec benignos horremus: Unde igitur iste Horror cùm nos à beneficentissimo & potentissimo Numine curari existimemus?

Absurdam hanc Opinionem in primo Libro proponit Lucretius, & post præparatum artificioso exordio Lectorem, argumentum, quòd infeliciter elegerat, exornat. Ver. 160. Nihil è Nihilo fieri, & Nihil in Nihilum reverti decem argumentis probare nititur; ingeniosè fateor invenit, copiosè explicat, at rem ipsam minimè attingit. Concedamus enim quodlibet è quolibet oriri non posse, certis temporibus res nasci, ópus esse tempore quo crescant, & materia qua augeantur: Denique certos esse ætatis viriumque Terminos. & Agros industria & cultura Hominum fertiliores reddi. Supponamus insuper Nihil interire nisi vi aliqua dissolvatur, Animalia quotidie nasci non posse nisi ex certis seminibus reficerentur; Supponamus unam eandemque vim res cunctas dissolvere non valere, nec Naturam aliquid producere, nisi morte aliena adjuvetur. Quid efficiet *Lucretius?* Semina ipsa non fuisse è Nihilo producta? Aut Nihil Numinis nutu & Providentia fieri? Neutrum concludet, ideoque decem argumenta perierunt, licet non tam Ingenii sui, quàm Causæ vitio. v. 266. Semina sua exilia & minuta contra illos, qui solis *Oculis* credunt, egregiè tuetur; & v. 330. *Inane* esse argumentis quatuor, quibus nemo unquam meliora protulit, evincit: quorum primo & quarto (secundum enim ac tertium non sunt ejusdem firmitatis) nunquam vidi quod reponi possit.

Ver. 420. Nihil esse præter Corpus & Inane duobus argumentis confirmat, reliquaque omnia, quæ Alii inter res numerant, detrudit in classem Accidentium, quæ sola opinione à Corpore & Inani distinguuntur, & subsistunt: Hic verò callidè supponit quod probare debuit, solum Corpus Agere & Pati, Tangere & Tangi posse: Hanc enim definitionem Humanæ Animæ omnesque Immateriales substantiæ aversantur.

Ver. 484. Seminibus suis perfectam soliditatem attribuit multis argumentis, nec repugno: At verò ideo illa dissolvi non posse nulla suadet ratio; Soliditas enim Seminum oritur ex partium, quæ concipi possunt, contactu. At in omnibus concretis Corporibus datur partium contactus æqualis saltem isti, qui est inter partes Seminum, contactui: Ideoque Corpora concreta essent æque indissolubilia ac ipsa Semina. Reliqua argumenta quibus suis Seminibus æternitatem adstruit, vitiosa suppositione innituntur, assumit quod probare debuit: Et cùm demum ad *Minimum* quod vocant Mathematicum fugit, v. 609. magnis difficultatibus, fateor, adversarios premit, sed Ipse non minoribus tenetur.

Ver. 630. De Heraclito, Empedocle, Anaxagora, & Aliis, triumphos agit, & demum v. 950. Universo, quod ex Corpore & Inani constat, Infinitionem longa disputatione attribuit, ubi multa contra Stoïcos Universo Infinito Medium statuentes copiosè, multa secundum Epicuri placita ornatè; sed illa falsis suppositionibus subnixa corruunt. Deinde Antipodas extorres agit, quos in veteres sedes olim restituit sanior Philosophia & Experientia. Utcunque tamen suis argumentis adblanditur Hominum imaginationi, quæ in Infinitum deferri amat, nec unquam spatio fixit terminos, nec figere audebit.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBRI SECUNDI

ARGUMENTUM.

I. *AD Studium Philosophiæ, quæ sola lenire curas, & animum metu liberare potest Memmium suam à v. 1. ad v. 61. Lucretius hortatur: Inde II. de Seminum seu Atomorum affectionibus disputat, quarum prima est* Motus; *Moveri Semina ex rerum generatione demonstratur: Motus verò hic est deorsum, Omnia enim Semina sunt Gravia, Cùm autem concurrant Semina solida necesse est quoquo versùm à se invicem dissiliant: Ita quædam Semina aliis implicantur, quæ arctiùs conjunguntur, res duras & densas constituunt, quæ laxiùs, res molles & raras: Quædam autem Semina nunquam coalescunt; sed, uti ramenta pulveris in radiis Solis videmus, perpetuo motu per Inane feruntur, & alia Corpora subinde percutiunt & agitant ad v. 140. III. Celeritatem motûs Seminum deorsùm tendentium explicat ad v. 166. IV. Inde pro more suo quædam Scommata contra illos qui Providentiam agnoscunt intexit ad v. 182. V. Tum argumentum repetit, asseritque Omnia Corpora deorsum tendere ad v. 215. VI. Deinde Semina deorsum tendentia à recta linea paululùm declinare, nisi enim declinarent Semina, nihil unquam, saltem nullum Liberum Agens oriretur: ad v. 293. VII. Demum docet Eodem motu Semina jam ferri quo ab æterno ferebantur, nec quemquam huic opinioni diffidere debere, quia motus non videt, cum ipsa Semina percipi non possunt ad v. 332. Secunda Seminum affectio est* Figura: *Docet autem VIII. Semina non esse ejusdem Figuræ, quædam verò rotunda, quædam quadrata, quædam lævia, & alia aspera,* hamata, &c. fusèque

ostendit quæ Figuræ amara, quæ dulcia, quæ dura, quæ m lia Corpora componunt, ad v. 476. IX. Hanc Figuram varietatem non esse Infinitam, Semina tamen ejusdem Figu infinita, viz. rotunda, infinita, quadrata, &c. ad v. 58 X. Demum ostendit res non componi è Seminibus ejusdem Fig ræ, & variis argumentis probat Concreta omnia Semina v riarum Figurarum continere ad v. 728. XI. Deinde do Semina nullas habere qualitates, quas sensibiles vocamus, C lorem viz. Saporem, Frigus, Calorem, &c. Item sensu n donari, quamvis Res Coloratæ, Sapidæ, Calidæ, Frigidæ, sensibiles ex iis componantur, ad v. 1021. XIII. Demum I finita Semina per Infinitum Inane volitantia Infinitos Mund constituere, eosque Mundos augeri aliquando à Seminibus Infinito delapsis, aliquando etiam avolantibus in Infinitum S minibus diminui & dissolvi, ut Plantæ, & Animalia nascu tur, adolescunt, senescunt, & demum intereunt.

T. LI

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER SECUNDUS.

SUAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius ſpectare laborem;
Non quia vexari quemquam 'ſt jucunda voluptas,
Sed, quibus ipſe malis careas, quia cernere ſuave'ſt.
Suave etiam belli certamina magna tueri 5
Per campos inſtructa, Tua ſine parte pericli;
Sed nil dulcius eſt, benè quàm munita tenere
Edita doctrina Sapientum templa ſerena;
Deſpicere unde queas Alios, paſſimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ, 10

Certare

1. *Suave, mari magno, &c.*) Propter hos verſus, quibus *Memmium* ſuum ad Philoſophiæ ſtudium, ſepoſitis aliis, hortatur, quidam *Lucretium* diritatis accuſant; Moroſi nimis & improbi: Id aſſerit Poëta quod Omnes ſentiunt: Qui dolore, morbo, &c. laborantem videt, protinus *O me felicem!*

1. *Magno.*) Tumido, Agitato; Sic Virg.

——— *Magnaque ſurgunt*
Æquora. ———

6. *Tua.*) Alii, inter quos *Gaſſendus* approbant *Tui.*

7. *Dulcius.*) *Suavius*, Gaſſendus, & forſan meliùs.

8. *Sapientum.*) Quæ Lucretius *Memmio* ſuo, olim Epicurus Menæceo propoſuit. Μήτε νέος τὶς ὢν μελλέτω φιλοσοφεῖν, μήτε γέρων ὑπάρχων κοπιάτω φιλοσοφῶν· ὔτε γὰρ ἄωρος ὐδείς ἐςιν, ὔτε πάρωρος πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὑγιαίνειν· ὁ δὲ λέγων, ἢ μήπω τῦ φιλοσοφεῖν ὑπάρχειν ὥραν, ἢ παρεληλυθέναι τὴν ὥραν, ὅμοιός ἐςι τῷ λέγοντι, πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ μὴ παρεῖναι τὴν ὥραν, ἢ μηκέτι εἶναι.

Certare ingenio, contendere nobilitate,
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri:
O miseras hominum menteis! ô pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis 15
Degitur hoc ævi, quodcunque 'st! nonne videre
Nil aliud sibi Naturam latrare, nisi ut, cùm
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Jucundo sensu, cura semota, metuque!
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus 20
Esse opus omninò, quæ demant quemque dolorem,
Delicias quoque uti multas substernere possint,

Gra-

12. *Præstante.*) *Constante:* Gassendus.

13. *Rerumque potiri.*) Reipublicæ summatem esse: quo nihil infelicius Homini Epicuræo, & ei qui ex norma naturæ vivit: Quorsum enim belluæ tumultuanti vaces? Tibi vive, Tibi vale, τὰ πολιτικὰ οὐδὲν πρὸς τὸ εὖ. Si rectè facies, malè Tibi à Corpore erit, nam sexcenta negotia per caput inque latus salient; si malè, tum metues, uno verbo vile mancipium fueris; Si quid autem in usus privatos derivabis, id omne forte cum fœnore reddendum. Itaque fuge magna, aït ille, & λάθε βιώσας. Hæc *Faber* Privatus. Quibus adjungas illa Epicuri, Ἔνδοξοι καὶ περίβλεπτοι τίνες ἐβουλήθησαν γενέσθαι, τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀσφάλειαν οὕτω νομίζοντες περιποιήσεσθαι, ὥστε εἰ μὲν ἀσφαλὴς ὁ τῶν τοιούτων βίος, ἀπέλαβον τὸ τῆς φύσεως ἀγαθόν· εἰ δὲ μὴ ἀσφαλὴς, οὐκ ἔχουσιν οὗ ἕνεκα ἐξ ἀρχῆς παρὰ τὸ τῆς φύσεως οἰκεῖον ὠρέχθησαν.

16. *Degitur.*) *Degimus*, Na. & olim *Nonius.*

16. *Videre.*) *Videtis*, B. *Videre*, MSS. Opt Cui *Est* frustra à quibusdam adjungitur.

17. *Latrare.*) *Poscere.* Ennius *Latrare* pro *Poscere* posuit: Festus.

17. *Nisi ut cum.*) *Nisi utque*, & sequenti versu *Mensque* legit Fayus contra omnes Codd. Alii approbant *Ut qui*, Alii *Ut cui*, & pro *Semota* legunt *Semotu'*: Forsan rectiùs. σώματος ὑγιεία, καὶ ψυχῆς ἀταραξία τοῦ μακαρίως ζῆν ἐστι τέλος, τούτου γὰρ χάριν ἅπαντα πράττομεν, ὥστε μήτε ἀλγῶμεν, μήτε ταρβῶμεν. Et rursus, ἡδονὴν λέγομεν ἀρχὴν καὶ τέλος τοῦ μακαρίως ζῆν: Epicurus ad Menæceum.

19. *Jucundo sensu.*) Epicuræi non eam solam sequebantur voluptatem, quæ suavitate aliqua naturam ipsam movet, sed maxima illa iis videbatur voluptas, quæ percipitur omni dolore detracto: *Tull.* 1. *de Fin.* Et cum aliquando dixit Epicurus πᾶν ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐν αἰσθήσει. *Epist. ad Menæceum*: Vox ista αἴσθησις latiùs sumenda, & opponitur morti quæ est στέρησις τῆς αἰσθήσεως. Epicurus enim de *Voluptate* à Cyrenaicis dissentit, οἱ μὲν γὰρ τὴν καταστηματικὴν οὐκ ἐγκρίνουσι, μόνην δὲ τὴν ἐν κινήσει, ὁ δὲ ἀμφοτέραν, ψυχῆς καὶ σώματος, Laert. vit. Epicuri. Et Epicurus ipse in libro περὶ αἱρέσεως. Ἡ μὲν γὰρ ἀταραξία καὶ ἀπονία καταστηματικαὶ εἰσιν ἡδοναὶ, ἡ δὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη κατὰ κίνησιν ἐνεργείᾳ βλέπονται.

21. *Quæ demant quemque.*) *Quæ demant cunque*, Alii: magis placet.

22. *Nullas.*) Lambinus, Gifanius, Pareus, Alii, & hanc lectionem ipse *Faber* amplectitur: *Multas*, Alii, quod retinendum judico, & v. 31.

Non magnis opibus Jucundè Corpora curant,

Admonitus contendo.

Gratius interdum neque Natura ipſa requirit.
Si non aurea ſunt juvenum ſimulacra per ædeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris, 25
Lumina nocturnis epulis ut ſuppeditentur,
Nec domus argento fulget, auroque renidet;
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
Attamen inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ, 30
Non magnis opibus jucunde Corpora curant:
Præſertim cum tempeſtas arridet, & anni
Tempora conſpergunt viridanteis floribus herbas,
Nec calidæ citiùs decedunt corpore febres,
Textilibus ſi in picturis, oſtroque rubenti 35
Jactaris, quam ſi plebeia in veſte cubandu 'ſt:
Quapropter quoniam nil noſtro in corpore Gazæ
Proficiunt, neque Nobilitas, neque Gloria regni:
Quod ſupereſt, animo quoque nil prodeſſe putandum:
Si non forte tuas Legiones per loca campi 40
Fervere cum videas belli ſimulacra cienteis:
Fervere cum videas Claſſem, latèque vagari,
His tibi tum rebus timefactæ Relligiones
Effugiunt animo pavidæ, mortiſque timores:

Tum

28. *Aurataque Templa.*) *Aurataque tecta*, olim legit Macrobius.

29. *Attamen.*) *Tum tamen: Cum tamen: Quin tamen*, Alii. Quæ vox à Macrobio probatur.

31. *Non magnis opibus*, &c.) καὶ μᾶζα καὶ ὕδωρ τὴν ἀκροτάτην ἀποδιδῶσιν ἡδονήν. Epicurus ad Menæceum: Et inter κυρίας δόξας Illius legas. Ὁ τῆς φύσεως πλοῦτος καὶ ὥρισται, καὶ εὐπόριστός ἐστιν.

39. *Quod ſupereſt Animo*, &c.) Huic tres optimos *Varronis Epicuræi* verſus ſubjiciamus

Non ſit Theſauris, non Auro Pectu' ſolutum,
Non demunt Animis curas, nec Relligiones
Perſarum montes, non divitis atria Craſi.

40. *Si non.*) Ironicè.

41. *Fervere cum videas*, &c.) Alii præferunt

Fervere cum videas claſſem, latæque vagari,
Ornatamque Armis belli ſimulachra ciere.

43. *Timefactæ.*) Hac voce utitur Tullius lib. II. de Off. nec rejicimus, etſi *Pavidæ* ſequatur: Alii legunt *Tumefacto*. Quid ni *Tumefactæ Religiones*, i. e. ſuperbæ; ut *Dominus metus* apud Lucretium. Δεσπότις Εἱμαρμένη apud Epicurum? *Laertius vit. Epicuri. Faber* non poteſt ab Animo ſuo impetrare ut approbet *Religiones timefactæ pavidæ*, Cum *Pavidus* & *Timefactus* idem ſonent, quamobrem lubens legit

His tibi tum rebus pavefactæ *Relligiones*
Effugiunt Animo, pavidi *mortiſque timores*
Tum vacuum pectus *linquunt*, &c.

Tum Vacuum, pectus linquunt, curaque solutum. 45
Quod si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus,
Re veraque Metus hominum, Curæque sequaces,
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela:
Audacterque inter Reges, rerumque Potenteis
Versantur, neque fulgorem reverentur ab auro, 50
Nec clarum vestis splendorem purpureaï:
Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas,
Omnis cùm in tenebris præsertim vita laboret?
Nam veluti Pueri trepidant, atque omnia cæcis
In Tenebris metuunt: sic nos in Luce timemus 55
Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ Pueri in Tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse 'st
Non Radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed Naturæ species, Ratioque. 60
Nunc age, quo motu GENITALIA Materiaï

COR-

45. *Pectus.*) *Tempus*, Codd. Caput, si Lambinum, aut Gifanium audiamus, Vitam si Fabrum.

46. *Quod si ridicula*, &c.) Cùm Reges, Nobiles, ditissimi & potentissimi Hominum metu, cura, solicitudine turbentur, nec beatiorem, quàm Alii, vitam agant; Honorum, Divitiarum, *&c.* Cupiditatem ex ignorantia veræ felicitatis nasci v. 15. pronuntiat: nec mirum tam crassam esse Ignorantiam, cùm omnes veluti in tenebris ambulemus, vitamque agamus Epicureæ Philosophiæ luce nondum illustratam. In tenebris verò nos omnes vivere ex vano Hominum metu, & ridiculis timoribus demonstrat, ut Pueri enim in tenebris metuunt omnia, & ridicula sibi ipsis effingunt Pericula, sic omnes opinione de Providentia, & futuris post mortem pœnis (ægri, ut sentit Epicurus, somnio) terrentur. Ut has tenebras fuget, & *Memmium* suum omni metu & solicitudine liberet *Lucretius*, opus prosequitur, & rerum Naturam copiosè & ornatè explicat.

52. *Quin omne sit hoc.*) Alii: *Quin omnis sit hæc:* non probo, & multò minus *Potestas* pro *Egestas:* quod quidam Codd. agnoscunt.

54. *Nam veluti Pueri*, &c.) Seneca Ep. 110. Talis est Animorum nostrorum confusio, qualis *Lucretio* visa est, *Nam veluti Pueri*, &c. Quid ergo? nonne omni Puero stultiores sumus qui in Luce timeamus? Sed falsum est, *Lucreti*, non timemus in Luce, omnia nobis tenebras fecimus, nihil videmus, nec quid noceat, nec quid expediat; tota vita incursitamus, nec ob hoc resistimus, aut circumspectiùs pedem ponimus; vides autem quam sit furiosa res in tenebris impetus, at mehercule id agimus ut longiùs revocandi simus, & cùm ignoremus quò feramur, velociter tamen illò, quo intendimus, ire perseveramus: Sed lucescere, si velimus, potest. Uno autem modo potest, siquis hanc humanorum divinorumque notitiam acceperit, si illa se non perfuderit, sed infecerit, si eadem, quamvis sciat, retractaverit, & ad se sæpe retulerit; si quæsierit quæ sint bona, quæ sint mala, quibus hoc sit nomen falsò adscriptum: Si quæsierit de Turpibus, de Honestis, de Providentia.

61. *Nunc age*, &c.) Argumentum secundi libri V. 5. continetur: Primò promittit se explicaturum seminum motus

)RA res varias gignant, genitasque resolvant,
ı vi facere id cogantur, quævé sit ollis
a Mobilitas magnum per Inane meandi,
am: Tu te dictis præbere memento. 65
ι certè non inter se stipata cohæret
:s, quoniam minui rem quamque videmus,
ī longinquo fluere omnia cernimus ævo;
ılisque vetustatem subducere nostris:
ımen incolumis videatur Summa manere, 70
ea quia, quæ decedunt Corpora cuique,
beunt, minuunt: quo venere, augmine donant:
ıescere, at hæc contra florescere cogunt.
morantur ibi: sic rerum Summa novatur
, & inter se mortales mutua vivunt. 75
ınt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
ɔrevi spatio mutantur sæcla animantum:
ıasi Cursores, vitaï lampada tradunt.
ssare putas rerum Primordia posse,

Cessan-

uibus res generantur & dissol- Secundò causam istorum mo- & tertiò motuum seminum ce- . Hæc cùm perfecerit, pa- t omnia, quibus generationes :iones rerum explicari possint.
uæve.) *Quæveque*, è vet. lib.

ddita.) attributa, indita; ea- sæpe utitur Lucretius.
um certe, &c.) De diversis motibus, & eorum causa di- is, viam sibi præmunit, mo- aliquem esse contra ignavos & inertes Philosophos ex in- & decremento rerum v. 13. at: Ideo enim augentur res, :dam materiæ particulæ advo- adhæreant; ideo minuuntur, leculæ quædam nexu solutæ Istas verò particulas accede- edere sine motu qui dixerit, lixit.
uere.) Occultè dilabi, & sen- i: Hac voce elegantissimi Au- ıntur, at non *Manilius* in

Tunc & opes, & regna fluunt.

quod sensit Pareus. Consule locum, & apud *Manilium Fluere* aliud significare agnosces.

71. *Cuique.*) Alii *cunque*: non tanti.

72. *Augmine.*) *Agmine* alii: quos non sequor.

78. *Et quasi Cursores*, &c.) Ex Pausania, Harpocratione, Aristophanis Scholiaste, Varrone, Scriptore ad Herennium, &c. multa corradunt Interpretes: Breviter: Athenis in quibusdam festis currebant homines; accensam lampada tenentes; qui cursum perfecerit alteri cursuro lampada tradebat; inde λαμπαδεύεσθαι, tradi successivè, ut apud Philonem τὸ τῆς ἀρετῆς φέγγος λαμπαδευόμενον ἐπ' ἀλλήλοις διαδοχαῖς ἰσόχρονον γενέσθαι κόσμῳ. Et appositè Plato lib. VI. de Leg. γεννῶντες καὶ ἐκτρέφοντες παῖδας, καθάπερ λάμπαδα τὸν βίον παραδιδόντες ἄλλοις ἐξ ἄλλων. Hunc versum loco suo movet *Faber*, & v. 75. subjungit.

— *Inter se mortales mutua vivunt*
Et quasi Cursores, &c.

79. *Si cessare putas*, &c.) Quicunque credunt novos rerum motus, Incrementum viz. & decrementum à quiescen-

Cessandoque novos rerum progignere Motus:
Avius à vera longe ratione vagaris.
Nam, quoniam per Inane vagantur, cuncta necesse 'st
Aut Gravitate sua ferri Primordia rerum,
Aut ictu forte alterius: nam cita supernè
Obvia cum flixere, fit, ut diversa repente
Dissiliant: neque enim mirum, Durissima quæ sint,
Ponderibus solidis, neque quicquam à tergis obstet.

quiescentibus Atomis produci posse, eos insanos, nec refutatione dignos existimat: insuper v. 9. docet semina, quæ per Inane vagari probaverat, motum vel suo Ponderi debere, vel aliorum Ictui. Quodcunque enim est solidum (& soliditas est principalis seminum affectio) id grave est: Gravia autem deorsum tendunt, ita seminum motus deorsùm stabilitur. Cùm verò solida hæc semina deorsum tendentia in Corpora vel quiescentia, vel tardiùs procedentia impingunt, resiliant necesse est; Corpus enim solidum in alterum corpus solidum impactum non omnem suum motum alteri impertit, ideoque istis gradibus motus, quos retinet, alio feretur: Sic motus sursùm confirmatur. Alter horum motuum est naturalis, violentus alter, uterque generationi & resolutioni rerum necessarius. *Epicurus* docuit κινεῖσθαι τὰ ἄτομα κάτω, τότε μὲν κατὰ ςάθμην, τὰ δὲ ἄνω κινούμενα κατὰ πληγὴν ϗ παλμόν: Laërtius:

84. *Aut ictu forte.*) *Aut ictu auferri:* Lambinus. Et in quibusdam Codd.

—— *Nam concita sæpe.*
Obvia conflixere ita uti diversa repente

quam lectionem tanquam probabilem amplectitur: at istam interpretis facilitatem damnat Poeta, & lectionem rejicit; nàm gravia semina deorsùm tendunt, ideoque consideranda sunt tanquam *supernè obvia.*

85. *Flixere.*) Sic lib. VI.

—— *Pulsareque* flictu
Ferrea texta suo —— & Virg.
Dant sonitum flictu *galeæ* ——

Confluxere, B. & *Fluxere*, Nardius.

85. *Superne.*) Vide Fayum, & admirabere acumen Hominis, qui sententiam Epicuri tot sæculis ignotam tandem invenit; Ea viz. *sursum* regio dicatur Atomis, ex quacunque advenerint, sive desuper, sive infra, sive ab Ortu, sive ab Occasu, sive à dextra, sive à sinistra, &c. Ea verò deorsùm Regio dicatur iisdem Atomis, in quamcunque ferantur, sive sursum, sive deorsum, sive ab Ortu, sive ab Occasu, sive à dextra, sive à sinistra, &c. Et hanc sententiam Cicero in 1. lib. de Finibus ritè assecutus est: Ita res omnes in tuto sunt, Epicurum explicat *Fayus*, & Ciceronis solertiam gravi suo testimonio confirmat. Quasi Epicurus non existimâsset omnia semina ferri deorsùm pondere ad Lineam, aut *paululum declinare* semina dixisset, si gravitate sua ab Ortu, ab Occasu, à dextra, à sinistra ferri potuissent; Aut hæc scripsisset *Cicero* l. I. de Fin. *Requiro quonam pacto semina sese assequentur vicissim, atque comprehendent, aut quomodo ad insertum complexumque mutuum accedent, ut subinde res alias, veluti ipse prædicat, concursu suo progenerent?* Alia enim semina ab Ortu, alia ab Occasu, alia à sinistra, alia à dextra, ad insertum complexumque mutuum accederent: *Esse supra*, & *esse infra* attribui posse universo agnoscit Epicurus, licet non ut sit quicquam supremum; quicquam infimum: ϗ μὲν κατὰ τοῦ ἀπείρου οὐ δεῖ κατηγορεῖν τὸ ἄνω, ἢ κάτω, ὡς ἂν εἴη τι μὲν ἀνωτάτω, τὶ δὲ κατωτάτω, &c. Epicurus ad Herodotum.

87. *Ponderibus.*) *Corporibus*: Gassendus. *A Tergis*) *Tergibus*; Alii: Et nescio quis legit, *Tergoribus stet.*

quo jactari magis omnia Materiaï
a pervideas, reminiſcere Totius imum
e in Summa: neque habere ubi Corpora prima 90
tant: quoniam Spatium ſine fine, modoqu 'ſt:
ſumque patere in cunctas undique parteis,
s oſtendi, & certa ratione probatu 'ſt.
d quoniam conſtat, nimirum nulla quies eſt
a Corporibus primis per Inane profundum: 95
gis aſſiduo, varioque exercita motu,
intervallis magnis conflicta reſultant:
iam brevibus ſpatiis nexantur ab Ictu.
cunque magis condenſo conciliatu,
s intervallis connexa reſultant, 100
dita ſuis perplexis ipſa figuris;
alidas Saxi radices, & fera Ferri
a conſtituunt, & cætera de genere horum
a: Quæ porro magnum per Inane vagantur,
diſſiliunt longe, longèque recurſant 105
nis intervallis: hæc Aëra rarum

Suffi-

quò jactari, &c.) Ut meliùs ationem & agitationem ſemi- cipiat *Memmius*, ad primum rum reducit, & v. 6. monet ocuiſſe nullum eſſe in Infinito Centrum aut Medium, aut cum, quo Semina tendant, cùm ſemel attigerint, quie- deoque cùm pondere ſuo deor- ntur; & in Alia impacta ali- eſiliant, quis neget illa ple- perpetuo motu jactari?

uod quoniam conſtat, &c.) Igi- Semina aſſiduo motu exer- cùm percutiant ac reſiliant, 14. Semina iſta reſilientia ad s diſtantias reflecti; varieta- m varietas reflexionum ſequi- iis àutem quæ ad brevem di- reflectuntur, & arctiori ſpa- atur, Ferrum, Lapides, & ura & ſolida Corpora compo- Ex iis quæ ad longam diſtan- iunt, & laxiùs vagantur, Aër, & mollia ejuſmodi & rara Cor- tituuntur.

nflicta.) Contuſa, *Lambinus*: *Conſulta*: Gifanius: quam vocem vix intelligit, niſi *Conſilire* à Salio, & inde *Conſulta*: MSS. *Confulta*: quod probat *Faber*, notum eſt quid *Confulcio*, πυκνόω, πυκάζω, &c. ita pro certo le- gendum: Sed feſtinantem *Fabrum* O- peræ urgebant, ideoque non videt iſtam lectionem v. 105. repugnare. *Conflicta* itaque amplector.

98. *Nexantur ab ictu.*) Quidam Cod. *Vexantur*; retineo Nexantur v. 100. admonitus: Hæc *Epicurus* apud Laer- tium. Αἱ μὲν εἰς μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων διΐστανται, αἱ δὲ αὐτὸν τὸν παλμὸν ἴχουσιν, ὅταν τύχωσιν εἰς τὴν περιπλοκὴν κεκλεισμέναι, ἢ στεγαζόμεναι ὑπὸ τῶν πλεκτικῶν: *Pars etiam*) Alii *Partim etiam*.

99. *Condenſo.*) Contenſo Priſcianus, & quidam Codd.

100. *Connexa.*) Alii Convecta; *Con- jecta*; Alii: Exiſtimat *Gifanius* Vete- res dixiſſe *Connecta*.

104. *Paucula.*) Nam multo pauciora numero ſunt Solida, quàm Rara.

105. *Et cita.*) Vulg. Lib. *Cætera*: inepte, Quidam Citaque.

Sufficiunt nobis, & ſplendida lumina Solis.
Multaque præterea magnum per Inane vagantur,
Conciliis rerum quæ ſunt rejecta, nec uſquam
Conſociare etiam motus potuere recepta: 1[...]
Cujus, uti memoro, rei ſimulacrum, & imago
Ante oculos ſemper nobis verſatur, & inſtat.
Contemplator enim, cum Solis lumina cunque
Inſertim fundunt radios per opaca domorum:
Multa minuta modis multis per Inane videbis 11[...]
Corpora miſceri radiorum lumine in ipſo:
Et velut æterno certamine prœlia, pugnaſque
Edere turmatim certantia: nec dare pauſam,
Conciliis, & diſcidiis exercita crebris:
Conjicere ut poſſis ex hoc, Primordia rerum, 12[...]
Quale ſit, in magno jactari ſemper Inani,
Duntaxat rerum magnarum parva poteſt res
Exemplare dare, & veſtigia notitiaï.
Hoc etiam magis hæc animum te advertere par eſt
Corpora quæ in Solis radiis turbare videntur: 12[...]

Quo[...]

108. *Multaque præterea, &c.*) Præter illa Semina, quæ brevibus ſpatiis reſultantia in dura & ſolida Corpora connectuntur, & illa quæ magnis vagantia, & longe recurſantia mollia & rara Corpora conſtituunt; Alia ſunt ab omni nexu & concretione libera & irrequieta, quæ aliis incurſant, & perpetuò vexant; Porrò ut oſtenderet quaſi ſimilitudine quadam perennem illam agitationem, qua Atomi extra concretiones per Inane quaſi exercentur v. 16. imitatus Democritum Leucippumque eſt, dum Ariſtotele referente comparârunt Atomos, cum vocatis illis ramentis corpuſculisve per aërem, ἃ φαίνεται ἐν ταῖς διὰ τῶν θυρίδων ἀκτῖσιν, quæ ſunt in ſolis radiis per januas feneſtrasve trajectis conſpicua.

114. *Inſertim.*) Quidam Codd. *Inſerti radii:* quæ lectio videtur poſſe aliquo modo è *Servio* confirmari, qui ad 6. Ecl. Vir. ſcribit è Lucretio hæc Corpuſcula *infuſis* per feneſtram *radiis* ſolis videri.

114. *Per opaca Domorum.*) Ita lege, nec illos audi, qui *Per aperta Domorum* amant:

120. *Conjicere.*) *Corripere*, B. nihil mutandum, nec illos moror, qui pro *Quale* in ſequenti verſu legunt *Quidve.*

124. *Hoc etiam magis, &c.*) Similitudinem, Qua motus Seminum illuſtraverat, v. 17. in argumentum vertit; Iſta ramenta in ſolis radiis jactata variis diverſisque motibus agitari videmus, modò ad lineam tendentia reflecti, modò ad dextram, modò ad ſiniſtram, in omnes denique partes moveri: Dum verò Omnia Corpora eandem lineam ſemper ſervent, niſi ab externa vi, vel interna ſua gravitate aliò flectantur, fatendum eſt quoſdam ſubeſſe Seminum motus, licet oculis cerni non poſſint, qui hæc Ramenta & Corpuſcula agitent & exerceant: Cauſa enim primaria omnis motus, & agitationis, quæcunque in rebus obſervatur, eſt in ipſis Seminibus.

125. *Turbare.*) *Tumultuari*, *Errare*, Terent. Phorm. *dum ne reducam*, turbent, *quàm velint:* Turbent (inquit Donatus) Errent, Tumultuentur. Lucret. infrà.

Aut

ıles turbæ motus quoque Materiaï
ınt clandeſtinos, cæcosque ſubeſſe.
ⁱidebis enim plagis ibi percita cæcis
ıtare viam, retròque repulſa reverti
ıuc, nunc illuc, in cunctas denique parteis. 130
hic à Principiis eſt omnibus error.
a moventur enim per ſe Primordia rerum
, quæ parvo ſunt Corpora conciliatu,
i proxima ſunt ad vireis Principiorum,
illorum cæcis impulſa cientur: 135
, quæ porro paullo majora, laceſſunt.
rincipiis aſcendit motus, & exit
m noſtros ad ſenſus, ut moveantur
ıque, in Solis quæ lumine cernere quimus;
ibus id faciant Plagis apparet apertè. 140
:, quæ Mobilitas ſit reddita Materiaï
bus, paucis licet hinc cognoſcere, MEMMI.
ı Aurora novo cum ſpargit lumine terras,
æ volucres nemora avia pervolitantes,
: tenerum liquidis loca vocibus opplent: 145
ſubitò ſoleat Sol ortus tempore tali

Con-

ɔſſenſu cùm turbant Corpore in
,

———

enique.) Alii præferunt *Un-*

ilicet hic à.) Quidam *Scilicet* quos neglige: Alii legunt

ſaque.) Fruſtrà in aliquibus itur *Ictaque.*
'unc quæ Mobilitas, &c.) Ad ım Celeritatem Atomorum ıcis trajectionem per tanta ı adeò celerem tanquam Ar-a à minori v. 26. inducit. ıoleculis quibusdam ex Sole, Lucis, profluentibus conſta-ant Epicuræi, has inſuper conſtare è principiis diverſis ʒitatis, unde communis mo-. motus tardior fit & remiſ-ique per Aërem non invenire l facere; & Aëriarum parti-ɔccurſu retardari: Semina verò ſimplicia eſſe Corpora, non privatis partium ſuarum motibus impedita, & per liberum Inane deferri: Et hinc concludunt Radios Solis cùm ſunt tenuiſſimæ quædam Atomorum contextutæ, quæ in unum motum non omnes conſentiunt, neque per ſpatium planè liberum tendant, concedere debere celeritate ipſis Atomis, cùm & ſolutæ, & ſpatio penitùs libero feruntur, καὶ μὲν ἡ διὰ τοῦ κενοῦ φορὰ κατὰ μηδεμίαν ἀπάντησιν τῶν ἀντικοψάντων γινομένη, πᾶν μῆκος περιληπτὸν ἐν ἀπερινοήτῳ χρόνῳ συντελεῖ, &c. Epicurus ad Herodotum.

143. *Primum Aurora novo cùm ſpargit.*) Macrobius olim, *Cum primum Aurora reſpergit.*

145. *Liquidis vocibus,*) Horatius
——— *Cui liquidam Pater*
Vocem cum Cithara dedit: & Virg.
Tum liquidas Corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

Convestire sua perfundens omnia luce,
Omnibus in promptu, manifestumque esse videmus.
At Vapor, is, quem Sol mittit, lumenque serenum,
Non per Inane meat vacuum; quò tardius ire
Cogitur, aërias quasi cum diverberet undas:
Nec singillatim corpuscula quæque Vaporis,
Sed complexa meant inter se, conque globata.
Quapropter simul inter se retrahuntur, & extra
Officiuntur, uti cogantur tardiùs ire.
At, quæ sunt solida Primordia simplicitate,
Cum per Inane meant Vacuum, nec res remoratur
Ulla foris, atque ipsa suis è partibus unum,
Unum in quem cœpere locum connixa feruntur:
Debent nimirum præcellere Mobilitate,
Et multò citiùs ferri, quàm lumina Solis:
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant fulgura cœlum:
Nam neque consilio debent tardata morari,
Nec perscrutari Primordia singula quæque,
Ut videant, qua quidque geratur cum ratione.

147. *Convestire.*) Virgilius.
Largior hic Campos æther & lumine vestit.

151. *Aërias quasi cum diverberat undas.*) Gassendus, & Codd. *quasi dum:* Alii *Quòd Sol:* Quam tanquam pessimam lectionem *Faber* rejicit, & ex voce illa *undas* mira extorquet; Calor ille Solis quantumvis celer sit, tamen cogitur meare per Aërem turbidum; & *quasi undosum*, propter ventos & accessum decessumque exhalationum, quæ in illum perpetuò recipiuntur.

154. *Simul inter se retrahuntur.*) Reclamantibus omnibus libris, *Lambinus* legit *Tardantur:* Faber libros sequitur, & addit, nunquam melius *Lucretius* locutus est; Qui in angusto aditu, cum magna hominum multitudo est, συνωθίζονται, illi facilè vident nullum dubitandi locum fuisse. Hæc ille, sed rem ipsam non attigit: Semina quæ Corpora rara, qualia sunt radii Solis, constituunt, cita dissilire, & longè recursare asserit *Lucretius*, Horum vero dissilientium longéque recursi communem motum tardiorem fo non percipit, ideoque Semina i retrahi?

157. *Res remoratur.*) *Crescere* B. vitiosè, ut & *Se remoretur.*

158. *Atque Ipsa.*) *Quin Ipsa*, legit, & in sequenti versu *F* pro *Feruntur:* De hac emenda inquit, judicent Docti: Et cer cti judicabunt illa emendation non esse.

159. *Connixa.*) Rectè: Et *Connexa* legitur.

162. *Multiplexque.*) Legat qı *Multiplicisque.*

164. *Nam neque consilio*, &c.) versum quidam Codd. non agno & in sequenti versu pro *Perscrut* hibent *Perfectari.* Qui retinet, explicatione fruatur: Neque en xerit quispiam, Principia dum se deliberent quæ prima; quæ s ferantur, cessâsse, morari: qu cit, eo modo quo potest, expli

quidam contra hæc, Ignari, Materiaï
ram non posse Deûm sine numine rentur
opere humanis rationibus, ac moderatis
ora mutare annorum, frugesque creare: 170
iam cætera, mortaleis quæ suadet adire,
ue deducit dux vitæ Dia Voluptas,
s per Veneris blanditim sæcla propagent,
enus occidat Humanum: Quorum omnia causa
ituisse Deos fingunt, sed in omnibu' rebus 175
opere à vera lapsi ratione videntur.
quamvis rerum ignorem Primordia quæ sint,
tamen ex ipsis Cœli rationibus ausim
rmare, aliisque ex rebus reddere multis,
aquam nobis Divinitùs esse creatam 180
ram mundi, quæ tanta'st prædita culpa:
tibi posteriùs, Memmi, faciemus aperta;
id quod superest de Motibus expediemus.

Nunc

At quidam contra, &c.) Pro-
e impotentissimus impugnator
s scommata quædam v. 16. ef-
ontra eos qui Materiam iner-
unt, & non vi sua aut necessi-
uræ, sed mente Divina motam
lispositam: Rudem deinde ma-
ine ulla arte aut consilio hunc
m posse constituere, eaque per-
pera, quæ vulgus Hominum
& Providentiæ attribuit, Vo-
n esse ducem vitæ Hominum,
utu omnes regi & gubernari,
ninum causa Mundum hunc,
lvis aliud à Deo fieri audacter
e affirmat: Denique promittit
ostensurum Compagem Mundi
ptam, inconcinnam, & vitio-
, ut Divina sapientia sit pror-
gna; Quid fecerit hic Promis-
hiatu dignum l.V. videbimus,
quanto Sapientior Ille qui *Cæ-*
loriam enarrare dixit! An cùm
tione quadam moveri aliquid
s, ut sphæram, ut horas, ut
multa, non dubitamus quin
ra sint Rationis, cùm autem
n Cœli admirabili cum celerita-
ri, vertique videamus, con-
stantissimè conficientem vicissitudines anniversarias cum summa salute & conservatione rerum omnium, dubitamus quin ea non solùm Ratione fiant, sed etiam excellenti quadam divinaque Ratione? Tullius de Nat. Deor. lib. II.

169. *Tantopere Humanis*, &c.) Tam compositis, quæque humanæ prudentiæ tam similes sunt. *Faber* ex *Lambino*: Cum Salmasio tamen è MSS. rectiùs forsan legatur pro *Ac moderatis*, *Admoderatè humanis rationibus*: i. e. ut Humanæ rationes postulant: Et hæc Interpretatio optime respondet v. 174.

—— *Quorum omnia causa Constituisse Deos fingunt* ——

181. *Quæ tanta est.*) *Quamque hæc sint*, B.

183. *Nunc id quod superest*, &c.) Hunc versum rejicit *Lambinus*, an meritò Alii judicent, certè nec supervacaneus est, nec Lucretio indignus: Olim affirmaverat Semina omnia deorsùm tendere, & omnem motum sursùm esse violentum, idem urget, v. 83. & docet nullum Corpus, ne Ignem quidem ipsum, naturaliter sursùm ferri, sed vi aliorum Corporum extrudi, eodem modo quo succus in Arboribus,

Sanguis

Nunc locus est (ut opinor) in his illud quoque rebus
Confirmare Tibi, nullam rem posse sua vi
Corpoream sursum ferri, sursumque meare.
Ne tibi dent in eo Flammarum corpora fraudem:
Sursus enim vorsus gignuntur, & augmina sumunt:
Et sursum nitidæ Fruges, Arbustaque crescunt,
Pondera quantum in se'st, cum deorsum cuncta ferantur. 190
Nec cùm subsiliunt Ignes ad tecta domorum,
Et celeri flamma degustant tigna, trabeisque,
Sponte sua facere id, sine vi subigente, putandu'st:
Quod genus, è nostro cum missus corpore Sanguis
Emicat exsultans altè, spargitque cruorem. 195
Nonne vides etiam, quanta vi Tigna Trabeisque
Respuat humor Aquæ? nam quam magi' mersimus altum
Directa, & magna vi multi pressimus ægrè;
Tam cupidè sursum revomit magis, atque remittit,
Plus ut parte foras emergant, exsiliantque. 200
Nec tamen hæc, quantu'st in se, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per Inane deorsum cuncta ferantur.
Sic igitur debent Flammæ quoque posse per auras
Aëris expressæ sursum succedere; quanquam
Pondera, quantum in se'st, deorsum deducere pugnent: 205
Nocturnasque faces Cœli sublime volanteis

Nonne

Sanguis è venis exiliens & Trabs Aquis immersa; Quis enim dubitat & succum istum, & Sanguinem, & Trabem istam in *Inani* deorsùm tendere, licet Alter per Truncum ascendat, Alter è venis emicet, & altera ex undis emergat? Observat denique Radios Solis ad Terram deorsùm tendere, Stellas etiam, Meteora ignita, & Fulmina in Terras cadere, & concludit Flammam non vi sua, sed Corporum extrudentium impulsu sursum ferri: καὶ τὰ πρῶτα μὲν ἁπλᾶ, καὶ τὰ ἐξ ἐκείνων συγκρίματα βάρος ἔχει: Plutarchus 1. Plac. Phil. Cap. 12. Et Simplicius docet Epicuri fuisse sententiam πᾶν σῶμα βάρος ἔχειν, τῷ δὲ τὰ βαρύτερα ὑφιζάνειν, τὰ ἧττον βαρέα ὑπ' ἐκείνων ἐκθλίβεσθαι ἐπὶ τὸ ἄνω.

187. *Ne.*) *Nec*, Alii, vitiosè: & imperitè *Timeo* pro *in eo* legit Nardius.

188. *Augmina.*) Alii *Agmina.*

188. *Sursus enim vorsus*, &c.) Est tacita ἀνθυποφορὰ. Sursum enim inquies fertur Ignis, ad quam versu sequenti respondet, sed Fruges & Arbores in altum feruntur propter vim subigentem, quæ è Terris prorumpens, in altum crescere cogit, cùm tamen omnia pondera naturaliter (quantum in se est) ferantur deorsum. Faber.

193. *Sine vi subigente.*) Ita Lambinus uno MS. adjutus. Alii Omnes *Subjecta.*

197. *Quam magi' mersimus.*) *Quam magis urgimus*, B. & alii Codd. *urgere* enim apud Veteres ut *Fervere*, Alii *Ursimus.*

199. *Revomit.*) Meliùs quam *Removet.*

206. *Sublime.*) Virgilius
Jamque Humiles, jamque elati sublime feruntur.

e vides longos flammarum ducere tractus,
ıscunque dedit parteis Natura meatum?
cadere in terram Stellas, & Sidera cernis?
:iam summo de vertice dissupat omneis 210
'em in parteis, & lumine conserit arva:
ras igitur quoque Solis vergitur ardor.
;versosque volare per imbres Fulmina cernis:
; hinc, nunc illinc abrupti nubibus Ignes
ursant, cadit in terras vis Flammea volgò. 215
ıd in his quoque Te rebus cognoscere avemus:

Cor-

Non cadere in Terram Stellas, Fallitur, inquies *Epicurus*, & lo unà *Lucretius*; neque enim cadunt: Ita est: Sed muta no- pro Stellis pinguem, sulphu- & oleaginosam exhalationem, quod dicit verum erit tamen: Lambinus & Pareus è Virgilio nt Lucretium,

— *Sua dentque cadentia Sidera somnum*;

inspice, eosque viros nihil age- 'ehendes.

Vergitur.) Servius ad 12. Æ-

vergat *Pondere lethum*,

vergat, nam morientes Inferos . Et hæc meliùs Lucretium ex- quàm illa quæ Alii Interpretes rio ad 6. Æneid. proferunt:

Frontique invergit vina Sacerdos.

: est conversa in sinistram par- nu ita fundere, ut Patina con- ır, quod in Infernis sacris fit: ;unt *Spargitur*

Abrupti.) Virgilius.

- Erupti *nubibus ignes*
- Proruptus *Corpore Sudor*

:id. 3. v. 199. melius ex Codd. ;atur

– Abrupti *nubibus Ignes*

Abruptis.

Illud in his rebus quoque.) De am motu naturali deorsum, & :o sursum fusè Poeta disputavit: utem motus ille violentus nisi ? At Gravia æquali velocitate am per Inane descendentia nun- quam concurrerent, Alia nunquam assequerentur alia, proinde nulla foret omnino Generatio, nihilque existeret.

Desertum præter spatium & Primordia cæca:

Hoc vitio laborabat *Democriti* sententia, qui unicum tantum motum κατὰ πληγὴν (ita enim legendum, non κατὰ πλάγιον, ut ex Cicerone manifestum est, qui libro de Fato, *Quandam vim motus*, inquit, *habebunt*, *Impulsionis*, *quam Plagam ille appellat*, *à Te*, *Epicure*, *Gravitatis & Ponderis*:) agnovit: Plutarch. de Plac. Phil. l I. C. 23. Epicurus igitur duas species motus naturalis constituit, Aliam ad Perpendiculum, aliam ad Declinationem, Ἐπίκουρος δύο εἴδη τῆς κινήσεως, τὸ κατὰ σταθμὴν, καὶ τὸ κατὰ παρέγκλισιν. Plutarchus de Plac Phil l. I. C. 23. Motus hic Declinationis idcirco necessarius est visus, quoniam alioquin nullus inter Atomos ictus futurus fuisset, nullaque proinde extitisset unquam ullius rei generatio. *Cicero in* 1. *lib. de Fin.* Censet Epicurus eadem illa Individua & solida Corpora ferri suo deorsum pondere ad lineam, hunc naturalem esse omnium Corporum motum: Deinde ibidem Homo acutus, cùm illud occurreret, si omnia deorsum è regione ferrentur, &, ut dixi, ad lineam, nunquam fore ut Atomus altera alteram possit attingere, itaque attulit rem commentitiam: Declinare dixit Atomum perpaullum quo nihil possit fieri minus, ita effici complexiones, & copulationes, & adhæsiones

F Atomo-

Corpora cum deorsum rectum per Inane feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore ferme,
Incertisque locis spatio decedere paullùm:
Tantùm quod Momen mutatum dicere possis.
Quod nisi Declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris uti guttæ, caderent per Inane profundum:
Nec foret Offensus natus, nec Plaga creata
Principiis: ita nil unquam Natura creasset.
Quod si forte aliquis credit Graviora potesse
Corpora, quò citiùs tectum per Inane feruntur,
In

Atomorum inter se, ex quo efficeretur Mundus omnesque partes Mundi quæ in eo sunt: Hanc sententiam v. 35. explicat *Lucretius*.

217. *Rectum per Inane.*) Id est motu perpendiculari, ita autem dicitur *Rectum per Inane*, ut *Recta regione viaï:* neque enim necesse est legere *Vastum per Inane* quod cuipiam videatur. Faber: Alii illam, quam apposui, Interpretationem sequuntur.

. 219. *Decedere.*) *Secedere*, Lambinus. Antiqui omnes Codd. *Se pellere.* Sic Cicero in l. I. de Nat. Deorum: *Omnis autem ista rerum effigies quomodo ex individuis Corporibus oritur, quæ etiamsi essent, quæ nulla sunt*, Pellere se ipsa tamen, *& agitari inter se concursu fortasse possent, formare, figurare,* &c. *non possent.*

219. *Incertisque locis.*) *Incerto tempore*, non uno definito, sed modò hoc, modò illo tempore; *Incertis locis*, Aliis atque Aliis: Ita moventur Semina tanquam Animalia, quæ v. 256.

—— *Declinant motus, nec tempore* certo
Nec Regione loci certa, *sed ubi ipsa tulit Mens:*

ita *Lucretius* malignus Providentiæ hostis stupida sua & bruta semina tantùm non Animo, & voluntate donat.

220. *Tantum quod Momen*, &c.) Ita vet. Lib. Turnebus legit *Momen mutatus*, i. e. mutationis (ut ipse Lucret. *In* Commutatum *veniunt:*) ut sit hæc sententia, vix dicere possis levem mutationem esse factam: Alii, *Tantum quoad Momen:* Alii, Quod *Minimum mutatum:* Cicero lib. de Fi *Cur declinet Atomus* uno minimo, *declinet duobus aut tribus?* & Luc infra v. 243.

—— *Paullum clinare necesse est*
Corpora, nec plus quàm minimum
Gassendus: *Minimum momentum.*

221. *Quod nisi declinare*, &c.) I viter v. 4. hunc motum declinati admittendum docet. Alioquin disj cta semper & discreta ferrentur se na, tanquam Imbris guttæ, nulla rent adhæsiones, & complexione tomorum, & proinde nulla Compo

225. *Quod si forte aliquis*, &c.) tum hunc ad Declinationem, *κὰ κατὰ παρέγκλισιν* ita deperit *Lucre* ut illum nullo modo sibi extorqueri tiatur; idcirco v. 18. acriter insu in eos, qui existimant graviora sen per Inane descendentia posse asse Leviora, & illa percutere; ita ut opus sit ista, quàm fingit Semi declinatione: Asserit omnia Sen æquivelocia esse, & pari pernici per Inane ferri, ideoque illa quæ p subeunt nunquam posse assequi pr dentia; Medium quidem facere ali admotus accelerationem & retarda nem, & Corpora ejusdem materiæ p dere inæqualia, cùm per Aquam Aërem superne deorsum cadant, æquivelocia esse, quod falsum est, cedit: Vult autem motum eò velo rem semper fieri, quò spatium libe seu inanius est, ut ubi spatium d que liberrimum inanissimumque motus sit velocissimus, & qui pl in eo sunt, motus ii sint æquè velo

dere è ſupero Levioribus, atque ita Plagas
iere, quæ poſſint genitaleis reddere motus:
is à vera longè ratione recedit.
per Aquas quæcunque cadunt, atque Aëra deorſum: 230
pro ponderibus caſus celerare neceſſe 'ſt,
terea, quia corpus Aquæ, naturaque tenuis
haud poſſunt æquè rem quamque morari:
itiùs cedunt Gravioribus exſuperata.
ntra nulli de nulla parte, neque ullo 235
ore Inane poteſt Vacuum ſubſiſtere reij,
, ſua quod natura petit, concedere pergat.
a quapropter debent per Inane quietum
ponderibus non æquis concita ferri.
igitur poterunt Levioribus incidere unquam 240
pero Graviora, neque Ictus gignere per ſe,
arient motus, per quos Natura genat res.
ıre etiam atque etiam paullùm clinare neceſſe 'ſt

Corpora

Plagas.) Ita Lamb. è v. 241. *nere ictus*, licet omnes Libri xhibeant.
Deorſum.) Alii *Rarum*: Quæ ondet v. 232.
— *Naturaque tenuis*

Haud æque poſſunt.) *Haud æ*-eſt, non æqualiter; non ſimi-am Aqua magis ſubſiſtit Corpo-quam Aër: Hæc *Lambinus*, ſed ia eſt, eaque ipſa, quam appo-icretii ſententia.
Inane quietum.) Quod nulli rei nam quò liberius eſt ſpatium, cior ſecundum Epicuræos mo-ὶ μὴν καὶ ἰσοταχεῖς ἀναγκαῖον ιμους εἶναι, ὅταν διὰ τοῦ κενοῦ ται, μηδενὸς ἀντικόπτοντος, οὔτε βαρεῖς θᾶττον οἰσθήσονται τῶν ὅταν γε δὴ μηδὲν ἀπαντᾷ αὐ-τε αἱ μικραὶ τῶν μεγάλων, ὡς πόρον σύμμετρον ἔχουσαι, ὅταν ηδὲ ἐκείναις ἀντικόπτῃ, οὐθ' ἡ λάγιον διὰ τῶν κρούσεων φορὰ, τω διὰ τῶν ἰδίων βαρῶν τῇ τα-διαφέρει· Epicurus ad Herodo-

Æque Ponderibus.) *Atque Ponderibus*, è ſuis forſan, quos alibi jactat, MSS. Codd. edidit *Fayus*, tales Codd. tam eleganti viro non invideo.
241. *Per ſe.*) id eſt ſolo motu ad Lineam, ſine ulla Declinatione.
242. *Genat.*) Gifanius & Pareus huic voci, quam deperit Lambinus, nimium quantùm infenſi legunt *Gerat*, quaſi *Genat* non meliùs reſpondeat v. 228.
Quæ poſſint genitaleis reddere motus.
243. *Quare etiam atque etiam.*) Refutata, quam modò expoſuerat, opinione, concludit v. 8. Semina declinare perpaullum, & quo nihil poteſt minus eſſe, ita etiam ut non *obliquè* moveri dicantur: Senſus enim ipſi docent Gravia deorſum tendentia non obliquo motu ferri: At iidem ſenſus non negant Gravia minimùm declinare, declinatio enim minor eſt quàm ut percipi poſſit; Ideoque cùm non refragentur ſenſus, & poſtulat rerum generatio, quæ ſine iſto motu nunquam prorſus foret, admittenda eſt Seminum Declinatio.
243. *Clinare.*) Alii *Inclinare*; ſed quis *Clinare* rejiceret, qui *Clinamen* v. 292. admittit?

Corpora, nec plùs quàm minimùm, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet. 245
Namque hoc in promptu, manifestumque esse videmus:
Pondera, quantum in se'st, non posse Obliqua meare,
Ex supero cum præcipitant, quod cernere possis.
Sed nihil omnino recta regione viaï
Declinare, quis est, qui possit cernere, sese? 250
Denique si semper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur semper novus ordine certo,
Nec Declinando faciunt Primordia motus
Principium quoddam, quod Fati fœdera rumpat,

Ex

245. *Obliquos*, &c.) Modestè, at motus vel maximè obliquos æquiùs postulâsset, si sensuum judicium timeat, abeant isti molesti sensus, & hoc uno se falli patiantur; Non Iniquior est Postulatio: Nam & ipsa Declinatio (*Cicero primo libro de Finibus*) ad libidinem fingitur, ait enim Epicurus Atomos declinare sine causa, quo nihil turpius est Physico, & illum motum naturalem omnium ponderum è regione inferiorem locum petentium sine Causa eripuit Atomis: Nec tamen id, cujus Causa hæc finxerat, assequutus est. Nam sive omnes Atomi declinabunt, nullæ unquam cohærescent, sive aliæ declinabunt, aliæ suo nutu rectè ferentur, primum erit hoc quasi provincias Atomis dare, quæ rectè, quæ obliquè ferantur; deinde eadem illa Atomorum, in quo etiam Democritus hæret, turbulenta Concursio hunc Mundi ornatum efficere non poterit.

250. *Declinare sese.*) Virgilius Æneid. 4.

—— *Dulci declinant lumina somno.*

& Cicero de Fato, *Quæ ergo nova causa est in natura quæ declinet Atomum?*

251. *Denique si motus*, &c.) Pro declinatione seminum iterum pugnat *Lucretius*, v. 43. Quosdam motus esse voluntarios omnes sentiunt, Libertatem in seipso quilibet percipit, & similem esse in aliis Animalibus non ineptè conjicit; illa enim videt motus suos non certo tempore, certoque ordine peragere, sed pro libitu variare, & nutu suo vivere. Imo cùm Carceres subitò patefiant, tantùm non videmus ipsam voluntatem equi prorumpentem & longè præcurrentem antequam moveantur Artus: Primo plausu erigitur, internus Animi motus præceps fertur, dum Spiritus, qui per nervos in singula membra dirigendi sunt, tardiùs conveniant, Animique motui morosiùs obsequantur. Deinde cùm externa vi impellimur, aliquid intus latet quod vi isti obsistat & repugnet; Et aliud planè nos agere sentimus, cùm nostro nutu, quàm cùm aliorum impulsu moveamur. Unde verò hæc Libertas? Excute Semina ipsa, nihil tale in iis latet, ex motu directo & ad lineam Fati & Necessitatis Catena nectitur, ex Ictu (si potest esse Ictus sine Declinatione) eadem sequitur Necessitas. Relinquitur igitur Sola Declinatio cui se debeat Libertas. Motum hunc Declinationis *Plutarchus de An. solert.* docet ab Epicuro induci, ὅπως εἰς τὴν ζωὴν ἡ τύχη παρεισέλθῃ, καὶ τό ἐφ' ἡμῖν μὴ ἀπολῆται. *Hanc Epicurus rationem induxit ob eam rem, quòd veritus est ne, si semper Atomus gravitate ferretur naturali & necessaria, nihil liberum nobis esset, cum ita moveretur Animus, ut Atomorum motu cogeretur:* Et alibi: Epicurus ab Atomis petit præsidium, easque de via deducit, & uno tempore suscipit res duas inenodabiles: Unam, ut sine causa fiat aliquid, ex quo existet ut de nihilo quippiam fiat, quod nec Ipsi,

nec

Ex infinito ne causam causa sequatur: 255
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde est hæc (inquam) fatis avolsa Voluntas,
Per quam progredimur, quo ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit Mens. 260
Nam dubio procul his rebus sua cuique Voluntas
Principium dat: & hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere Equorum
Vim cupidam tam desubitò, quàm Mens avet ipsa? 265
Omnis enim totum per Corpus materiaï
Copia conquiri debet, concita per artus
Omneis, ut studium Mentis connexa sequatur:
Ut videas initum motus à Corde creari,
Ex Animique voluntate id procedere primùm: 270
Inde dari porro per totum Corpus, & artus:
Nec simile'st, ut cùm impulsi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu,
Nam tum materiam totius Corporis omnem

Per-

nec cuiquam Physico placet: Alteram, ut cùm duo Individua per inanitatem ferantur, alterum è regione moveatur, alterum declinet: *Cicero de Fato.*

255. *Ex Infinito ne Causam*, &c.) Fatum enim nihil aliud est quàm εἱρμὸς seu συμπλοκὴ αἰτιῶν τεταγμένη: Et qui introducunt Causarum seriem ordinatam ac sempiternam, ii mentem Hominis *Libertate* spoliatam Fati necessitate devinciunt. *Cicero* de Fato.

259. *Declinamus.*) Inclinamus, variamus, dirigimus, & absurdè *Fayus* Vitamus.

262. *Rigantur.*) Gassendus *Vagantur*: Alii Reguntur: De Anima Mundi *Manilius*,

—— *Cum Spiritus unus*
Per cunctas habitet partes, *atque* irriget *Orbem*
Omnia pervolitans, *Corpusque Animale figuret.*

265. *Vis cupida Equorum.*) Ut apud Virgilium

—— *Odora Canum vis.*

265. *Desubitò.*) Ennius, Nævius, Cæcilius, Omnes veteres utuntur: Ennius,

Cum desubito *me orat Mulier lachrymansque ad genua accidit.*

266. *Omnis enim totum*, &c.) v. 6. Motus voluntarios Animalium obiter, nec inepte explicat: Vult ipse Animus, deinde colligit Spiritus, qui sibi obsequantur, per nervos in membra dirigit, languidos fovet, novos & vigentes subministrat, ita movetur Animal, & continuatur illius motus.

268. *Connexa.*) Cum Aliis *Commixa* libentiùs legerem.

272. *Nec simile est*, &c.) Explicatum modò voluntarium motum v. 12. illustrat, comparatione facta inter eum & motum violentum; nam motu violento acti vim externam sentimus, cùm nutu nostro procedamus, nihil tale: Deinde vi externæ repugnat Voluntas nostra, aliquando etiam vincit: Unde patet esse aliquod Principium internum motus, liberum plane, nec ulla necessitate vinctum.

Perſpicuu'ſt nobis invitis ire, rapique, 277
Donicum eam refrænavit per membra Voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere ſæpe,
Præcipiteiſque rapit, tamen eſſe in pectore noſtro
Quiddam, quod contrà pugnare, obſtareque poſſit, 280
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrænatur, retroque reſidit.
Quare in Seminibus quoque idem fateare neceſſe'ſt,
Eſſe aliam præter Plagas, & Pondera cauſam 285
Motibus, unde hæc eſt nobis innata poteſtas:
De Nihilo quoniam fieri Nil poſſe videmus.
Pondus enim prohibet, ne Plagis omnia fiant,
Externa quaſi vi, ſed ne Mens ipſa neceſſum

Inteſti-

277. *Extera.*) Meliùs quàm *Extima* Lambini.

283. *Projecta.*) Quaſi procul rejecta, *Fayus:* Ama Interpretem.

284. *Quare in Seminibus*, &c.) E Libertate Voluntatis motum Declinationis v. 10. demum adſtruit: Ex Ictu nunquam naſcetur iſta Libertas, Ictus quippe eſt vis externa, quæ Libertati maxime adverſatur, Pondus, licet ſit Principium motus internum, dum tamen deorſum eodem ſemper tenore tendat, non minùs adverſatur Libertati, quàm ipſe Ictus: Sola igitur reſtat Declinatio, quæ nec certo tempore, nec certo loco facta neceſſitatem iſtam, quam & Ictus & Pondus inducunt, evitat, & rumpit Fati fœdera.

286. *Nobis.*) E vett. Codd. *Lambinus*, dum Alii legunt *Ollis:* Cicero lib. I. de Nat. Deorum: *Epicurus*, cùm videret ſi Atomi in inferiorem locum ſerrentur ſuopte pondere, nihil fore in noſtra poteſtate, quòd illarum motus eſſet certus & neceſſarius, invenit *Declinationem*, ut hanc Neceſſitatem effugeret.

287. *De nihilo quoniam*, &c.) Id eſt, res non fiunt ex Nihilo, quia Pondus & Ictus Atomorum id impediunt, at Pondus & Ictus Atomorum non faciunt, ut nobis innata ſit Libertas agendi: Hæc *Fayus:* Quibus nihil abſurdius vel ipſe *Fayus:*

289. *Ne Mens ipſa neceſſum Inteſtinum*, &c.) Codices omnes *Ne Res ipſa;* Iſtis omnibus Codicibus præferenda eſt Lambini conjectura, ſententia ipſa poſtulat *Mens:* Hunc locum, de quo nihil Interpretes, difficilem exiſtimo, & ita explicandum: De nihilo nihil fit, Ergò Libertas voluntatis ex aliquo oritur; quodnam verò iſtud ſit jam inquirendum eſt; Motus Seminum eſt duplex, Alter naturalis deorsùm, qui à *Pondere* procedit, Alter violentus ſursùm, qui ab *Ictu:* Jam ab *Ictu* Omnia non fieri manifeſtum eſt, quoniam aliquis motus à Pondere procedit; Iſte autem motus qui à *Pondere* procedit, dum ſit naturalis, & eodem ſemper tenore labatur, *Libertati* non magis favet, quàm ipſe *Ictus;* Ne igitur Animus, qui ex Seminibus conſtat, neceſſitate aliqua interna, i. e. motu qui à *Pondere* procedit determinetur, ſola poteſt Seminum *Declinatio* efficere, quæ in incerto loco, incerto etiam tempore facta illius *Libertatis* Cauſa eſſe poteſt.

289. *Neceſſum.*) *Neceſſe* eſt nomen, nam *Neceſſus*, *Neceſſis*, *Neceſſitas*, & *Neceſſum* lectum eſt: Donatus ad Sc. 5. Act. 5. Eunuchi Terent.

ſtinum habeat cunctis in rebus agendis; 290
levicta quaſi cogatur ferre, patique:
acit exiguum CLINAMEN Principiorum
regione loci certa, nec tempore certo.
ec ſtipata magis fuit unquam Materiaï
ia, nec porro majoribus intervallis. 295
a neque adaugeſcit quicquam, neque deperit inde.
propter quo nunc in motu Principiorum
pora ſunt, in eodem anteacta ætate fuere,
oſthac ſemper ſimili ratione ferentur;
uæ conſuerunt gigni, gignentur eadem 300
ditione: & erunt, & creſcent, inque valebunt,
ntum cuique datum'ſt per fœdera Naturaï,
rerum Summam commutare ulla poteſt vis.
n neque quo poſſit genus ullum Materiaï
gere ex Omni, quicquam'ſt, neque rurſus, in Omne 305
e coorta queat nova vis irrumpere, & Omnem
ram rerum mutare, & vertere motus.
ud in his rebus non eſt mirabile, quare
ia cum rerum Primordia ſint in motu,
MA tamen ſumma videatur ſtare quiete, 310
erquam ſi quid proprio dat corpore motus.
is enim longè noſtris ab ſenſibus infra
IORUM natura jacet: quapropter ubi illa

Cer-

. *Nec ſtipata magis*, &c.) Se- nutari non poſſe olim docuit *Lu-* , jam v. 14. aſſerit Univerſam iam nec minoribus unquam, nec m majoribus intervallis diſtin- quippe nullum ſemen perit, ita tus relinquatur; nullum novum introducitur, unde ſpiſſius fie- iiverſum: Deinde motus ſemi- ſſe immutabiles, eosdem olim , qui nunc ſunt, & eosdem in m futuros: Ideoque quales res roductæ erant, tales iterum pro- oſſe: Quippe ubi eadem ſemina, emper Pondus, & ubi nulla vis a introduci poſſit, ibi idem mo- ui ex illo Pondere profluit, ſit : eſt.

Et Poſthàc.) *Poſthoc* Giſanius; & in ſequenti verſu, *Quæ conſuerunt.*

308. *Illud in his rebus*, &c.) Contra *Lucretium* forſan aliquis objiciat, ipſos ſenſus hanc de perpetuo Seminum motu opinionem evertere, nam ſi Univerſa materia agitaretur, unde Rerum ſumma τὸ πᾶν tam alta quiete torpeſcere videatur? Reſpondet Poeta v. 25. inepte id objici, neceſſe enim eſt ut motus ſeminum ſit imperceptibilis, cùm ipſa Semina aciem Oculorum fugiant: Deinde ſubjungit, rerum etiam ſenſibilium motus oculos noſtros è longinquo ſpectantes non rarò latere, quod exemplis Ovium per agros reptantium, & militum per Campos diſcurrentium illuſtrat.

312. *Infra.*) *Ipſa*, Alii exhibent; ſed Lambinus nihil mutare auſus eſt.

Cernere jam nequeas, motus quoque ſurpere debent:
Præſertim cùm, quæ poſſimus cernere, celent 315
Sæpe tamen motus ſpatio diducta locorum.
Nam ſæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant Pecudes, quo quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et ſatiati Agni ludunt, blandéque coniſcant: 320
Omnia quæ nobis longè confuſa videntur,
Et veluti in viridi candor conſiſtere colli.
Præterea magnæ Legiones cum loca curſu
Camporum complent, belli ſimulacra cientes:
Et circumvolitant Equites, medioſque repente 325
Tramittunt valido quatientes impete campos:
Fulgur ibi ad Cœlum ſe tollit, totaque circum
Ære renideſcit Tellus, ſubterque virûm vi
Excitur pedibus ſonitus, clamoreque Montes
Icti rejectant voces ad Sidera mundi: 330
Et tamen eſt quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis conſiſtere Fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,

Qualia

314. *Surpere.*) *Surripere*, *Subducere*, Horatius Od. 13. Lib. IV.

Quo motus, quid habes illius, illius,
Quæ ſpirabat Amores,
Quæ me Surpuerat *mihi?*

320. *Coniſcant.*) Lambinus *Coruſcant*, vel *Coruſſant* à κορύτλω Cornibus peto: *Theocritus* Idyll. 3.

Τὸν Λιϐυκὸν Κνάκωνα φυλάσσεο μὴ τὺ κορύψῃ·

Schol. μὴ τὺ κορύψῃ· μή σε κερατίσῃ, τὸ γὰρ κερατίζειν κορύτλειν οἱ Ἀττικοὶ λέγουσιν, ὡς συνεχόντων ἀλλήλοις τῶν κρειῶν, καὶ τὰς κορυφὰς πλυττόντων, καὶ ῥηγνυμένων. At *Coniſcans* utitur Cicero in Piſonem, *Caput opponis cum eo Coniſcans.* Quintiliani Inſt. lib. VIII. Cap. III. quidni igitur *Coniſcant* retineamus, cùm ſit appoſita vox, & ſignificet *Arietare*, vel *cornibus petere?* Hic verò mira commentus eſt *Fayus*; docet enim Quintilianum lib. VI. Ciceronem voce *Coniſcans* utentem, & hunc ipſum *Lucretii* verſum laudare: Ita Iſti ſemper errant, qui alienis, non ſuis oculis utuntur.

326. *Impete.*) Sic lib. V.

Aut hominem tanto membrorum eſſe impete natum.

& alibi.

329. *Clamoreque Montes Icti rejectant.*) Alii Codd. *Clamor quoque montes Icit, & ejectat.*

333. *Nunc age*, &c.) De ſoliditate Seminum, & de affectionibus, Pondere, viz. & Motu, quæ ex illa profluunt, copioſè diſputavit: Jam de alia Seminum affectione, Figura, viz. quæ Magnitudinem conſequitur, (Figura enim terminus & modus magnitudinis) dicturus, monet v. 5. Atomos eſſe diverſimode figuratas. Non profectò quod ipſarum figuræ diſcerni viſu magis valeant, quàm de magnitudine eſt dictum, ſed quòd ea figuratio rationibus variis comprobari poſſit: *Epicurus* apud *Plutarchum* docet Atomos, ἴδια ἔχειν σχήματα λόγῳ θεωρητά· Epicurus Epiſt. ad Herodotum, τὰ ἄτομα τῶν σωμάτων καὶ μεστὰ, ἐξ ὧν καὶ αἱ συγκρίσεις γίνονται, καὶ εἰς ἃ διαλύονται, ἀπερίληπτά ἐστι ταῖς διαφοραῖς

Qualia sint, & quam longè distantia formis,
Percipe, multigenis quàm sint variata FIGURIS: 335
Non quòd multa parum simili sint prædita forma,
Sed quia non volgò paria omnibus omnia constant.
Nec mirum: nam cùm sit eorum Copia tanta,
Ut neque finis (uti docui) neque Summa sit ulla:
Debent nimirum non omnibus omnia prorsum 340
Esse pari filo, similique affecta Figura.
Præterea genus Humanum, mutæque natantes
Squammigerûm Pecudes, & læta Arbusta, Feræque,
Et variæ Volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circum ripas, fonteisque, lacusque: 345
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim sumere perge,
Invenies tamen inter se distare Figuris.
Nec ratione alia Proles cognoscere Matrem,

Nec

φορὰς τῶν χημάτων· ὐ γὰρ δύνατον γενέσθαι τὰς τοσαύτας διαφορὰς ἐκ τῶν αὐτῶν (forsan Ατόμων) *χημάτων περιειλημμένων.*

336. *Non quod multa parum*, &c.) Intelligit multa esse simili figura, non autem infinita: Faber. Contrà Lucretius v. 522.

—— *Primordia rerum*
Inter se simili quæ sunt perfecta figura
Infinita cluere.

vid. v. 691. è quo quid hæc sibi velint disces.

338. *Nec mirum cum*, &c.) Primò v. 4. Docet Semina diversimodè esse figurata, quod verisimile non sit Corpuscula illa, cùm sint infinita, esse figuræ uniusmodi. Res quaslibet contemplemur, quò major earum numerus, eò major plerumque figurarum varietas, & idem, quod de rebus aliis, est de Seminibus sentiendum.

341. *Esse pari filo.*) A. Gellius, Lib. XIV. Cap. 4. Chrysippus facit imaginem Justitiæ, fierique solitum esse dicit à Pictoribus, Rhetoribusque antiquioribus ad hunc ferme modum: forma atque *filo* virginali, &c. Et Plautus dixit satis scitum *filum* mulieris, pro forma & figura mulieris: & ipse Lucretius alibi.

342. *Præterea Genus Humanum*, &c.) Secundò v. 7. Variæ Principiorum figuræ arguuntur ex eo, quòd omnia naturalia ex iis contexta, Homines, Feræ, Aves, Pisces, &c. diversimode figurentur.

344. *Lætantia.*) Quid sibi velit hæc vox *Lætantia* nescit Lambinus, nisi forsan ab effectu loca aquarum dicantur *Lætantia*, quia volucres lætificent: Conjicit autem Legendum *Fluitantia*, vel *Lactantia*, i. e. invitantia. Faber legit *Liquentia*, suamque conjecturam tuetur autoritate Virgilii, qui dixit *Campos liquentes*. Vossius ad Catullum p. 234. *Lætantia* defendit; & confirmat ex v. 884. Lib. V.

—— *Puer haud quaquam, quin sæpe etiam tunc*
Ubera Mammarum in somnis lætantia *quærit.*

348. *Distare figuris.*) Alii *Differre figuris.*

349. *Nec ratione alia*, &c.) Quartò v. 22. ostendit hanc diversimodam figurationem, non tantùm in rerum generibus, sed in Individuis ejusdem generis manifestam esse & conspicuam: Ex sola enim diversa figuratione agnitio Matris à Prole, Prolis à Matre in Brutis: Hoc argumentum illustrat

F 5 præ-

Nec Mater posset Prolem: quod posse videmus,
Nec minùs atque homines inter se nota cluere.
Nam sæpe ante Deûm vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen,
At Mater virideis saltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
Omnia convisens oculis loca, si queat usquam
Conspicere amissum Fœtum: completque querelis
Frundiferum nemus adsistens; & crebra revisit
Ad stabulum, desiderio perfixa Juvenci:
Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis,
Oblectare animum, subitamque avertere curam:
Nec Vitulorum aliæ species per pabula læta
Derivare queunt aliò, curaque levare:
Usque adeo quiddam proprium, notumque requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus Hœdi
Cornigeras nôrunt Matres, Agnique petulci

Balan-

præclara descriptione vaccæ mactatum vitulum requirentis: & demum quædam de agnitione Matrum ab Hœdis & Agnis subjungit.

351. *Nota cluere.*) Animalia viz. inter se, vel sibi invicem nota sunt.

353. *Turicremas.*) Virgilius,

Vidit turicremis *cùm dona imponeret Aris.*

356. *Linquit.*) Nescio quis *Non quit.* *Quit* à *Quio*, quiesco: *Non quit*, id est, non *facit quiescere* vestigia, ut apud Plautum *Quiesce istam rem: Quiesce istum tumultum:* Si esset vox *Quio*, quam nondum inveni, lectionem veram esse judicarem.

359. *Adsistens.*) Nescio quis *Adsittens*, ex voce σίττα, Hesychius Σίττα; ἐπιφώνημα αἰξίν. Scholiastes ad quartum Idyllium *Theocriti*, Σίττα; ἐπίφθεγμα βουκολικὸν, ὅπερ λέγουσιν οἱ βουκόλοι, ὁμοίως καὶ τὸ ψίττα. Idem ad quintum Idyllium: Σίττα, ψίττα; ποιμενικὰ, αἰπολικὰ, βουκολικὰ ἐπιφθέγματα. Ita hæc conjectura Vaccam Lucretii in Pastorem, Caprarium, vel Armentarium convertit: *Adsectans*, Alii; *Adsistens*, i. e. Proximum; Lambinus: *Adsistens*, Luctu & dolore orbitatis perfixa ibi stans, stupefacta, ἐπιστήσασα ἑαυτήν. Faber.

359. *Crebra.*) Virgilius

——*Pede terram*
Crebra *ferit.*

359. *Revisit ad stabulum.*) Sic Terentius, *ad eum visam*, & Plautus; *nunc ad eum inviso.*

365. *Derivare queunt aliò.*) Alii *Animum:* ut v. 363.

Oblectare Animum: & Virg.

—— *Non mollia possunt*
Prata movere Animum ——

Alii

Derivare queunt, Animum curaque levare:

Pro *Aliò* Reliqui pugnant; & laudant Ciceronem alicubi dicentem, *Aliò* responsionem suam derivavit.

368. *Agnique petulci.*) *Petulci* appellantur, qui protervo impetu & crebro petunt lædendi alterius gratia: *Festus*: Ex hoc loco Festi edit. corrige.

ı: pecudes: ita, quod natura reposcit,
uisque fere decurrunt ubera lactis. 370
mo quodvis Frumentum, non tamen omne
: suo in genere inter se simile esse videbis,
ercurrat quædam distantia formis,
ımque genus parili ratione videmus
telluris gremium, qua mollibus undis 375
ncurvi bibulam pavit Æquor arenam.
iam atque etiam simili ratione necesse'st,
uoniam constant, neque facta manu sunt,
l certam formam Primordia rerum,
inter se quædam volitare Figura. 380
le'st jam animi ratione exsolvere nobis,
ulmineus multò penetralior ignis,
ster fluat è Tedis terrestribus ortus.
ıim possis cœlestem FULMINIS ignem
magis è parvis constare figuris: 385
leo transire foramina, quæ nequit ignis
ic è Lignis ortus, Tedaque creatus.
ea Lumen per cornu transit: at Imber
r: Quare? Nisi Luminis illa minora

Corpora

ntum Pecudes.) Ita Vet. Alii scribunt *Balantes pecu-*

remo quodvis, &c.) Ean-
m, seu (ut loquuntur) in-
differentiam agnosci docet,
attendat, non modò in her-
m in granis frumenti, in
similibus: & demùm v. 4.
mina ipsa, cùm à nullo
unam formam facta sint,
minùs quàm res cæteras
ersis figuris ornari.
dvis frumentum.) è versu
Sumere perge.
it.) Ita Lambinus è MS.
n Veteres pro *ferire*. *Cice-*
de Divinatione. Sed quia
ıtur necesse est aliquid ex
& Terram *pavire*, Terri-
ıò, post Terripudium di-
Alii scribunt *Lavit* autore
in voce *Lavit* hunc ver-

facile est jam animi ratio-ne, &c.) Hanc pro varietate figurarum contentionem non inanem & inutilem esse, sed variis naturæ Phænomenis explicandis necessariam demonstrat; & ex iis ipsis Naturæ Phænomenis varietatem figurarum egregie & copiosè probat. Primò v. 9. docet, cur Ignis Fulminis faciliùs & fortiùs res penetrat quam Ignis è Teda vel è Lignis ortus; nempe Ignis fulminis è parvis & subtilibus seminibus constat, dum crassiora sunt & hebetiora semina istius ignis, qui è Teda aut Lignis oritur. Ita Alia semina Aliis minora.

382. *Penetralior.*) Quidam Codd. *Penetralius*: ut & v. 384. *Cœlestis* pro *Cœlestem*.

385. *Subtilem magis è parvis.*) *Et Parvis*, mavult *Faber*, & sapit.

388. *Præterea Lumen per Cornu*, &c.) *Per Cornum*, Alii è Veteribus: v. 3. docet eandem Diversitatem figurarum, Caussam esse cur Lux per Cornu transit dum Aqua in superficie sistitur.

389. *Minora.*) Bono animo sit Fayus, non

Corpora sunt, quàm de quibus est liquor Almus Aquarum:
Et Quamvis subitò per colum Vina videmus
Perfluere, at contra tardum cunctatur Olivum;
Aut quia nimirum majoribus est Elementis,
Aut magis hamatis inter se, perque plicatis.
Atque ideo fit uti non tam deducta repente
Inter se possint Primordia singula quæque
Singula per cujusque foramina permanare.
Huc accedit, uti Mellis Lactisque liquores
Jucundo sensu linguæ tractentur in ore;
At contrà tetra Absinthî natura, ferique
Centaurî fœdo pertorquent ora sapore:
Ut facilè agnoscas è lævibus, atque rotundis
Esse ea, quæ sensus jucundè tangere possunt:
At contrà quæ amara, atque aspera cunque videntur,

non secum pugnat Lucretius: Alia semina aliis minora esse libenter agnoscit, nec tamen sibi ipsi repugnàt, licet semina *Minima* esse olim dixerit. Per minima enim nihil aliud volunt Epicuræi quàm simplicia, solida Corpora, ideòque individua.

391. *Quamvis subitò.*) *Quamtumvis subitò*, mallem cum *Lambino*, quàm *Licet subitò* cum *bono Fayo.* Alia semina non tantùm aliis majora, sed Alia hamata & ramosa esse, dum Alia rotunda sint v. 7. demonstrat. Vinum enim ideo citò per Colum transit, dum Oleum tardiùs fluit, quoniam Olei semina hamata sunt, & inde perplexior Principiorum nexus, ita ut non facilè adeo exolvantur, & coli foramina penetrent.

395. *Deducta.*) Tenuia, subtilia; metaphora à lana, ut opinor; exempla passim. Alii *Diducta*, quod in MSS. legitur, quod esset *Divisa*, *Distracta*, *Separata*, &c. sed pessimè, ut opinor, nam in Concretis Atomi non mutant naturam. Ridiculus itaque *Gifanius* qui scribit, *Atomi hamatæ sunt initio, nec statim omnes diductæ:* Faber. Ipse Ridendus: Hamata semina perplexe connecti quis nescit? *Semina in Concretis naturam mutare*, nec Ipse credidit Gifanius, Hamatas verò Atomos subitò diduci non posse existimavit, & recte: *Diducta* igitur libenter legerem, cùm semina hamata, & inter se perplicata, nisi diducantur, per Coli foramina permanare non possunt.

398. *Huc accedit uti mellis*, &c.) v. 10. idem urget argumento è diverso rerum sapore ducto; Lac enim & Mel dulcia sunt, quia constant è Corpusculis ea ratione configuratis, ut in organum gustatus effusa, poruloſque ejus subeuntia apposite ipsis eisdem particulis accommodentur, sicque ipsum deliniant, demulceant, leniter placidèque afficiant: Absynthium verò & Centaurium Amara & Acerba, quod Corpuscula ex quibus constant ea ratione configurentur, ut in porulos Organi subeuntia haud debitam habeant cum ipsis commensurationem, unde & particulas ejusdem compungant, concidant, convellant, organumque adeo dilanient, discerpant, asperiter moveant. Et hinc licet conjectare, Dulcia è lævibus & rotundis Corpusculis componi, Amara ex asperis & hamatis.

401. *Ferique Centauri.*) Ut Absynthium *tetrum*, & lib. IV. *Tristia* Centaurea. Valeant Grammatici cum bellis istis de Immanitate *Chironis* conjecturis, & miser *Fayus* cum suo *Agrestis.*

agis hamatis inter se nexa teneri; 405
:eaque solere vias rescindere nostris
ıs, introituque suo perrumpere corpus.
nia postremo Bona sensibus, & Mala tactu,
le inter se pugnant perfecta Figura:
forte putes Serræ stridentis acerbum 410
:em constare elementis lævibus æquè
ısæa mele, per chordas Organici quæ
bus digitis expergefacta figurant:
simili penetrare putes Primordia forma
eis hominum, cum tetra Cadavera torrent, 415
ı Scena croco Cilici perfusa recens est,
Panchæos exhalat propter odores:
e bonos rerum simili constare Colores
: constituas, oculos qui pascere possunt,
compungunt aciem, lacrymareque cogunt: 420
:da specie tetri, turpesque videntur.
enim sensus quæ mulcet causa, juvatque,
ine Principiali aliquo lævore creata'st:
tra, quæcunque molesta atque aspera constat,
iquo sine Materiæ squalore reperta'st. 425
etiam quæ jam nec Levia jure putantur
ıeque omnino flexis mucronibus Unca:

Sed

?escindere.) Rumpere, Aperi- legunt *Restringere*, quod for- valet.
)mnia postremo bona, &c.) Ha- : dulci & amaro sapore, jam cet res aliis etiam sensibus ju- aut injucundas fieri propter ausam, quoniam viz. Semi- ıus constant sint lævia & ro- el aspera & hamata. Sic in ıis, Odoribus, & Coloribus, & lævia semina, in ingratis mata & aspera agnosces.
Musæa mele.) Cantica elabo- ex arte composita. *Mele* ut r. 504. *Cycnea Mele*: lib. I. *Musæo lepore*, v. 946. *Musæo*). V. v. 336. *Melicos sonores.*
'roco Cilici.) *Croci* enim qui è advehebatur floribus scena ur: *Faber*, Horatius Epist. tum.

Rectè necne Crocum *floresque perambu- let Attæ*
Fabula si dubitem, etc.
417. *Araque propter exhalat.*) Ita mallem quàm *propter odores exhalat.*
419. *Oculos pascere.*) Sic lib.I. v. 36.
Pascit *Amore avidos inhians in Te, Dea, visus.*
Terentius,
Restabit nihil aliud nisi pascere *oculos.*
425. *Squalore.*) *Squalor*, proprie asperitas est, itaque vestis auro et signis aspera *Squalens Auro* dicitur Virgil. *Faber*. Haud [illegible]tæ pretium monere in quibusdam [illegible]d. huic versui subjungi
At quæ lenis & est jucundo prædita sensu
Hæc aliquo sine seminio graviore creata est.
426. *Sunt etiam quæ jam*, etc.) Quoniam sunt quædam Objecta, quæ sensus

Sed magis Angululis paullum proſtantibus, & quæ
Titillare magis ſenſus, quam Lædere poſſunt:
Fæcula jam quo de genere'ſt, Inulæque ſapores. 430
Denique jam calidos Igneis, gelidamque Pruinam,
Diſſimili dentata modo compungere ſenſus
Corporis, indicio nobis eſt Tactus uterque.
Tactus enim, Tactus (pro Divûm numina ſancta!)
Corporis eſt ſenſus, vel cùm res Extera ſeſe 435
Inſinuat, vel cùm lædit, quæ in corpore nata'ſt,
Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res:
Aut ex Offenſu cum turbant Corpore in ipſo

Semina,

ſus organa nec prorſus lacerant, ut Amara, nec ita delectant ut Dulcia, ſed titillant potiùs & grato Dolore excitant, ideo putandum eſt nec prorſus lævia & rotunda eorum ſemina eſſe, nec hamata & aſpera; ſed Angulis quibusdam extantibus figurata, ita ut aliquatenùs pungere valeant lacerare non poſſint, v. 5.

430. *Inulæque.*) Ita Lambinus è Codd. cum Vulgati habent *vinique:* Horatius dixit *Amaras Inulas,*

Erucas virides Inulis *ego primus* Amaris
Monſtravi incoquere, &c.

431. *Denique jam calidos Ignes,* &c.) Ad Tactum tandem venit, & Illius objecta diverſimodè figurata eſſe docet v. 13. quia Calor & Frigus Organa diverſimodè afficiunt. Deinde Tactum (quem Epicuræi unicè admirabantur & amabant) & diverſas illius ſpecies non ſine effuſione quadam Animi, & exultatione explicat.

432. *Dentata.*) Figurata, ne putes Lucretium velle Ignis Atomos anguloſæ eſſe, non orbicularis figuræ, & *ſenſus uterque* (ita legit) dicitur, metonymicôs pro *Utriuſque:* Gaſſendus. Sed plus *Dentata* ſignificat; Semina enim Ignis *compungunt* ſenſum, ideoque neceſſe eſt angulos quoſdam habeant extantes. Frigus ad figuram Trigonicam ſeu Pyramidalem, quæ nimirum conſtat ex quatuor faciebus triangularibus, Epicurus refert. Etenim in Epiſt. ad Pythoclem, Glaciei cauſam declarans, fieri eam dicit κατ' ἔκθλιψιν μὲν τοῦ περιφεροῦς σχηματισμοῦ ἐκ τοῦ ὕδατος, σύνωσιν δὲ τῶν σκαληνῶν καὶ ὀξυγωνίων τῶν ἐν τῷ ὕδατι ὑπαρχόντων καὶ κατὰ τὴν ἔξωθεν τῶν τοιούτων πρόσκρισιν, &c. *Dum exploduntur ex Aqua Orbicularia* (effectricia caloris) *Corpuſcula, coarctantur verò quæ in eadem Aqua reperiuntur Scalena, & Acutangula, aut dum ea Corpuſcula adſciſcuntur extrinſecus, &c.* Eadem *Plut.* in libro de primo Frigido.

434. *Pro Divum Numina ſancta.*) Poeticè non Philoſophicè, certe non κατ' Ἐπίκουρον loquitur (proh Dii immortales) quos fruſtra invoces, ſi illos ſecurum agere ævum credideris. Faber. Inconſideratè, ut & omnia de Tactu: Epicurus Ipſe, ὅρκους δὲ καὶ ὀρκισμοὺς μυρίους τοῖς ἑαυτοῦ βιβλίοις ἐγγράφει, ὀμνύς τε συνεχῶς καὶ Μὰ Δία, καὶ Νὴ Δία, ἐξορκῶν τοὺς ἐντυγχάνοντας, καὶ πρὸς οὓς διελέγετο, πρὸς τῶν θεῶν· vid. Euſebium Præp. Evang. Lib. XIV. Cap. 27. Lucretius imitatur Epicurum, inde hæc exclamatio, & illa infra.

Nam proh Sancta Deum tranquilla
Pectora pace, &c.

435. *Corporis.*) Vir ſummi judicii *Fayus* exiſtimat corpus hoc in loco idem ſignificare ac in lib. I. v. 305.

Tangere enim & tangi, niſi Corpus,
nulla poteſt res.

439. *Confunduntque.*) De voce iſta nihil interpretes, ſemina inter ſe concita Confundunt ſenſum, quia tumultuantur; niſi quis mavult *Compungunt,* ut in v. 420.

na, confunduntque inter se concita sensum:
ı forte manu quamvis jam Corporis ipse 440
: tibi partem ferias, æquè experiare.
propter longè formas distare necesse'st,
ıcipiis, varios quæ possint edere sensus.
)enique, quæ nobis Durata ac Spissa videntur,
æc magis hamatis inter sese esse necesse'st, 445
quasi ramosis altè compacta teneri.
quo jam genere in primis Adamantina saxa,
ıma acie constant, ictus contemnere sueta,
validi Silices, ac duri robora Ferri,
que, quæ claustris restantia vociferantur. 450
la autem debent ex Lævibus atque Rotundis
magis, fluido quæ corpore Liquida constant.
retinentur enim inter se glomeramina quæque,
rocursus item in proclive volubilis extat.
Omnia postremò quæ puncto tempore cernis 455

Diffu-

43. *Edere.*) Alii legunt *Reddere*, il muto, at *Lædere*, quod amat Giur, nullo modo ferri potest.

44. *Denique quæ nobis*, &c.) Hanis diversitatem figurarum probavit iversibus motibus quos in Organis um objecta excitant: jam alia arenta congerit, v. 34. è Firmitate luiditate Rerum ducta. Quædam semina habent hamulos, uncinu-, quibus possint sese invicem ir-:, continere, & spatiolis inani- quantùm fieri potest, seclusis. dire mutuam sese evolvendi disndique libertatem: Ista firma du-: Corpora constituunt, Æs, Fer- Saxa, & similia. Aliæ particulæ sunt & ad orbicularem figuram entes, & ex iis Fluida Corpora onas; nam particulæ lævore & ulari figura præditæ dissociabiles, emobiles, impulsi facilè cedunt, proclivi provolvi possunt.

5. *Ramosis.*) *Per ramos.*) Alii.

). *Æraque quæ Claustris restantia.*) Cardinis stridore intelligendum, inus qui aliter sentiebat, alibi erant certe ibi indiligenter fuit. ntia quasi sustinentia: Faber.

452. *Fluido quæ*, &c.) Quidam Codd. *Liquido quæ Corpore Fluvida constant.*

453. *Glomeramina.*) Faber vix ignoscit Gifanio scribenti Lucretium vocare Atomos orbiculares *Glomeramina*, neque adeo potuit: Sed Fabri Clementiam non implorat Gifanius, & Poeta potuit vocare Atomos *Glomeramina*, vocavit enim. Nisi quis censeat Lucretium de figuris seminum disputantem aliud quàm semina significare velle.

455. *Omnia postremo*, &c.) Quædam sunt Corpora quæ inter Fluida numeremus, v. 9. Fumus, Nebula, Flamma, &c. quæ vel levissimo impetu dissolvi possunt & dissipari, ideoque ex hamatis & inter se perplexis seminibus non constant. Eadem tamen Corpora sensus pungunt, Ut Nebula & Fumus Oculos, Res etiam duras penetrant, ut Flamma, lapides & saxa: Ideoque è lævibus & prorsus rotundis Principiis non componuntur. Hæc autem v. 8. ex Acutis seminibus partim componi afferit: Ista est hujus loci, qui toties exercuit Interpretes, sententia.

Diffugere, ut Fumum, Nebulas, Flammasque necesse'st,
Si minùs omnibu' sunt è Lævibus atque Rotundis,
At non esse tamen Perplexis indupedita,
Pungere uti possint corpus, penetrareque saxa:
Nec tamen hærere inter se, quod quisque videmus 460
Sentibus esse datum: Facilè ut cognoscere possis
Non è Perplexis, sed Acutis esse Elementis.
Sed quod Amara vides eadem, quæ fluvida constant,
Sudor uti Maris est, minimè id mirabile habendum.
Nam quod fluvidum est, è Lævibus atque Rotundis 465
Est, at Levibus, atque Rotundis mista doloris
Corpora; nec tamen hæc retineri Hamata necesse'st:
Scilicet esse globosa, tamen cùm Squalida constent,
Provolvi simul ut possint, & lædere sensus.
Et quò mista putes magis aspera lævibus esse 470
Principiis unde 'st Neptuni corpus acerbum:
Est ratio secernundi, seorsumque videndi.
Humor dulcit, ubi per terras crebriùs idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
Linquit enim suprà tetri Primordia viri 475
Aspera, quò magis in terris hærescere possunt.

Quod

457. *Si minus omnibus sunt.*) Ita legit Muretus, elegantiùs quàm vulgati Codd. qui *Si minus Omnia* exhibent.

460. *Nec tamen Hærere inter se.*) Hos tres versus agnoscunt Codd. rejicit Lambinus; Asseritque supervacaneos esse: quasi non debuit Lucretius affirmare Fluida ista pungentia et penetrantia Acuta semina non minùs quàm lævia et rotunda continere: Atomi enim vel læves vel rotundi non pungunt Corpus, neque penetrant: libenter igitur retinerem si esset quod pro *Sentibus* reponi possit.

463. *Sed quòd Amara vides eadem, &c.*) Alia sunt fluida, quæ simul & Amara aut Acerba, v. g. Aqua Marina; Hæc omnia componi asserit v. 14. partim è lævibus & rotundis, unde istorum Fluiditas, partim è squalidis & asperis, unde Acerbitas & Amaritudo; denique demonstrat istiusmodi corpora ex particulis diversimode figuratis compingi, quoniam separari possunt, Percoletur enim per Arenam Aqua Marina, asperas particulas deponit, & cum lævibus suis tantùm & rotundis seminibus dulcis fluit.

464. *Sudor uti Maris est.*) Faber legit *Sudor amarus ut est*, & asserit *Lucretium* his 7. v. de sudore tantum disputare: Hæc conjectura illi mirificè placet, & fruatur; non invideo. *Sudor Maris* seu *Udor Maris* lege, non quia, ut Interpretes, Empedocles olim vocavit Mare *Sudorem terræ*, (ἱδρῶτα τῆς γῆς Aristoteles 2. Meteorolog.) Sed quia *Sudor* seu ut Alii *Udor*, idem est ac *Humor*: Vid. Varronem de lingua Lat. Lib IV. voce Udus. De *Sudore* autem & non de Aqua marina hic loci agere Poetam illi soli dicunt qui indiligenter legunt.

466. *Doloris Corpora.*) Squalida seu Aspera, unde dolor, & insuavis motus.

468. *Scilicet esse Globosa.*) Scilicet, *scire licet*, ut sæpe Lucretius; quodcunque enim est Fluidum ex orbicularibus & globosis principiis constat.

ıod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
oc apta fidem ducit: Primordia rerum
a variare FIGURARUM ratione.
l si non ita sit, rursum jam Semina quædam — 480
infinito debebunt corporis auctu.
que in eadem una cujuscujus brevitate
oris, inter se multum variare Figuræ
possunt: Fac enim minimis è partibus esse
ora prima tribus, vel paullo pluribus auge; — 485
pe ubi eas parteis unius Corporis omneis,
na atque ima locans, transmutans dextera lævis,
imodis expertus eris, quam quisque det ordo
ıaï speciem totius Corporis ejus:
l superest, si forte voles variare figuras, — 490
ndum parteis alias erit: inde sequetur
nili ratione alias, ut postulet ordo,

Si

Quod quoniam docui, &c.) Hoc d probandum suscipit; Variant : Atomorum, & est illarum va- gnitudo, ut jam ostensum est, indefinita, seu incomprehensi- Id primò probat v. 22. ex ipsa m, quam olim demonstraverat, ıte: ut enim Figurarum varie- et Infinita, necesse est ut im- sit seminum quorundam moles, la immensa magnitudo sit infi- arietatis figurarum capax. Si s figuram mutare velis, trans- artes, quot sunt diversæ posi- tot erunt diversæ figuræ; Idem ine aggredere, omnibus modis , quæ in illo concipi possunt, & transpone, & finitam tantùm um varietatem in tantillo Cor- noſces. Epicurus docuit, εἶναι ιαὶα τῶν Ἀτόμων ἀπερίληπτα, ιρα· *Plutarchus* de Placit. Phil. Cap. 3. Ἄτομοι ταῖς διαφοραῖς λῶς ἄπειροί εἰσιν, ἀλλὰ μόνον πτοι, εἰ μὴ μέλλει τις καὶ τοῖς σιν ἁπλῶς εἰς ἄπειρον αὐτὰς ιν, ἅ τε ἐν τῷ ὡρισμένῳ μεγέ- ιέρους ἐννοεῖν διαφορὰς ἀδύνατον. us ad Herod. Ita recte legit *us*: Meibomius autem suis emendationibus omnia turbavit.

478. *Apta.*) Ἐξαφθεῖσα, Ἐχομένη, Annexa, Connexa, Pendens. *Fidem* autem Probationem, ut & Græcis πίστις in eadem notione. Faber. *Adepta*, Barthius. ut in v. 636. Claudiani de Bello Getico,

O meritum nomen fælicibus apta triumphis.

479. *Finita variare ratione.*) Qui- dam Codd. *Variata.* Alii *Finitas ra- tiones.*

482. *Cujuscujus.*) *Cujusvis* è Codd. *Gifanius*, & numeros esse Ennianos contendit.

485. *Tribus vel Pluribus auge.*) Non Tres aut plures partes addas, ut alii Interpretes; sed supponas, è tribus aut pluribus, i. e. definito partium numero constare. Quælibet figuratio positionem partium peculiarem exigit, porro autem partes magnitudinis finitæ tot modis transponi, & componi pos- sunt, ut nullus tandem positionis mo- dus superstes fiat: alioquin enim no- væ & novæ in infinitum partes essent, ex quibus magnitudo tandem infinita conciperetur, cujusmodi sane in Ato- mo non est, quæ infra visum longè consistit. *Gassendus.*

Si tu forte voles etiam variare figuras.
Ergo formaï novitatem corporis augmen
Subſequitur : quare non eſt ut credere poſſis,
Eſſe infinitis diſtantia ſemina formis,
Ne quædam cogas immani maximitate
Eſſe, ſuprà quod jam docui, non poſſe probari.
Jam tibi Barbaricæ veſtes, Melibœaque fulgens
Purpura Theſſalico concharum tincta colore, &
Aurea Pavonum ridenti imbuta lepore,
Sæcla nova rerum ſuperata colore jacerent:
Et contemptus odor Myrrhæ, Melliſque ſapores,
Et Cycnea mele, Phœbæaque dædala chordis

Car

497. *Maximitate.*) Sic *Proximitas* apud Ovidium, *Optumitas* & *Opulentitas* apud Plautum.

499. *Jam Tibi Barbaricæ veſtes,*&c.) v. 15. Aliam accipe rationem : Si aliæ & aliæ figuræ in Infinitum concederentur, nullæ eſſent extremæ qualitates rerum naturalium certæ & determinatæ ; quando figuratione nova ita variarentur, ut & quacunque optima melior, & quacunque peſſima deterior exoriri poſſit. Veſtes pretioſiſſimi coloris, odores, ſoni, & ſapores optimi ab Aliis ſuperarentur, nec amplius in Honore eſſent ; dum quæ jam ingratiſſima videntur, & quæ maximè averſamur, præ aliis deterioribus quotidie exortis eligeremus.

499. *Barbaricæ veſtes.*) Phrygiæ, Perſicæ, Babylonicæ, *Melibœaque.*) A Peneo ad Sepiada, Gyrtona, *Melibœa*, Caſtanæa ; pares ad famam, niſi quod Philoctetes Alumnus Melibœam Illuminat. *Pomponius Mela* lib. II. Cap. 3. Ad quem locum *Voſſius ;* Non ob Philoctetem tantum urbs hæc illuſtrior erat aliis iſtis duabus, ſed. & ob Purpuræ tincturam, Lucretius lib. II.

—— *Melibœaque fulgens*
Purpura Theſſalico concharum tincta colore.

Sed & Virgilii locum, cum inquit
—— *Quam plurima circum*
Purpura Meandro duplici Melibœa *cucurrit.*

de hac ipſa urbe interpretantur : tamen quod ſciam Theſſalicæ, vel libœenſis purpuræ non meminet Præterea, Feſtus Pompeius dici ſulam fuiſſe, *Melibœa purpura mine inſulæ, in qua tingitur, vo* Atqui hæc *Melibœa* in receſſu S quem Oſſæ & Pelii promontori ciunt, erat ſita, nihilque minu quàm Inſula. Locum itaque Lu & Virgilii de Phœnicia purpura piendum eſſe exiſtimo : In di enim Apamiæ, quæ Pella dicta Macedonibus, caputque fuit alic diu omnium Syriæ civitatum. Inſ Melibœam eleganter deſcribit O nus, ſitam in Oronte flumine, antequam mari mergitur, late illam ſtagnat. *Theſſalicas* verò conchas, dixit Lucretius, qu Theſſalis vel condita eſt, vel n nata eſt iſta Phœnicia Melibœa. T ſali enim & Macedones innumeri riæ locis paria indidere cognon Hinc illa in Syria vocabula, Berr Edeſſa, Lariſſa, Heraclea, A Chalcis, Europos, Dium, M nea, Pieria, Cyreſtica, aliaque finita.

503. *Myrrhæ.*) Vet. Codd. Sı næ ; idem ſonat, *μύῤῥα γὰρ ἡ σμ παρ' Αἰολεῦσιν, ἐπειδὴ τὰ πολλὰ μύρων διὰ Σμύρνης ἐσκευάζετο·* A næus p. 688. vid. etiam *Theophra* de Odoribus.

a consimili ratione oppressa silerent. 505
e aliis aliud præstantius exoreretur.
re item retrò possent in deteriores
sic parteis, ut diximus in meliores:
e aliis aliud retrò quoque tetrius esset
s, Auribus, atque Oculis, Orisque sapori. 510
quoniam non sunt in rebus reddita, certa &
trinque tenet Summam: Fateare necesse'st.
ım quoque finitis differre Figuris.
ique, ab Ignibus, ad gelidas hiemisque Pruinas
st, retroque pari ratione remensu'st. 515
nim Calor, ac Frigus, mediique Tepores
ıtrumque jacent, explentes ordine Summam.
inita distant ratione creata,
ti quoniam mucrone utrinque notantur,
Flammis, illinc rigidis infessa Pruinis. 520
d quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
c apta fidem ducit: Primordia rerum,
se Simili quæ sunt perfecta figura,
ı cluere: etenim distantia cum sit
rum finita, necesse'st, quæ Similes sint, 525
finitas: aut summam Materiaï

Fini-

enique ab Ignibus, &c.) Con- · 7. quia vulgò res determi- ntrariis qualitatibus, quæ ita sunt, ut plures quidem gra- ios, at nullum prorsus extra nt.

b Ignibus.). Hunc locum de ipiendum (de iis enim *Lam-* rpretatur) non puto, sed de issima Ignis, de frigore, de &c. *Faber.*

ncipiti mucrone.) Duplici ter- empe hinc Calore, illinc Fri- ii tepores includuntur: *No-* etaphora a terminis depactis.

nfessa.) Obsessa, circumfusa, sta: Turnebus *Infessa Pruinis*, *a in Pruinis*, seu desinentia in, seu Pruinis finita; ita inge- acumine suo abutitur Vir ille, ut imperiti Librarii errores, & *defendat*.

521. *Quod quoniam docui.*) Probavit dissimiles figuras finitas esse; jam v.7. subjungit aliam Epicuri sententiam, *Semina, viz. quæ sunt similis figuræ numero Infinita esse*; Infinita Orbicularia, Infinita Ovata, Infinita Pyramidalia, atque ita de cæteris; Addit deinde rationem ex Infinitate seminum superius probata; Quippe, cùm species figurarum finitæ sint, perspicuum est, si, quæ sub ipsis continentur Atomi, finito forent numero, nullam fore in Universo Atomorum Infinitatem. Καθ' ἑκάστην δὲ σχηματισιν ἁπλῶς ἄπειροί εἰσιν Ἄτομοι, οὐ γάρ τὸ πᾶν εἴη τῷ πλήθει τῶν Ἀτόμων ἄπειρον, εἰ μὴ ἁπλῶς ἄπειροι ἂν εἶσιν αἱ καθ' ἑκάστην τε σχημάτισιν ὁμοίαι. Epicurus ad Herodotum.

524. *Etenim.*) Pro *Enim* contendunt Gifanius & Pareus, quibus nihil magis displicet quàm versus Integer.

Finitam constare: id quod non esse probavi.
Quod quoniam docui, nunc suaviloquis, age, paucis
Versibus ostendam, corpuscula Materiaï
Ex infinito summam rerum usque tenere, 530
Undique protelo Plagarum continuato.
Nam quod rara vides magis esse animalia quædam,
Fœcundamque minùs Naturam cernis in illis;
At regione, locoque alio, terrisque remotis
Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri. 535
Sicuti Quadrupedum cum primis esse videmus
In genere anguimanos Elephantos, India quorum
Millibus è multis vallo munitur eburno,
Ut penitus nequeat penetrari; tanta ferarum
Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus. 540
Sed tamen id quoque uti concedam, quamlibet, esto
Unica res quædam nativo corpore Sola,

Cui

528. *Quod quoniam docui.*) Quatuor sequentes versus tanquam inidoneos argumento explicando prætermisit *Gassendus*; Et abesse possunt, si consideremus *Lucretium* de figuris seminum disputare, si verò particulare, quod sequitur, argumentum spectemus, necessarii videntur: Atomorum sub unaquaque figura infinitatem modò probaverat: Objectionem verò imminentem prævidet, quæ ut meliùs unà cum responsione intelligatur, quatuor his versibus Lectorem monet, quid expectare debuit.

531. *Protelo.*) *Protelum* propriè est *Tenor ille ducti Aratri per sulcos.* Itaque *Protelum* erit continuata actio & ἀπαυ-στ@· Faber. *Protelare*, Fugare, Terent. Phor. Act. 1. Sc. 3.

Ne Te iratus suis sævidicis dictis protelet.

Vid. denique *Vossium* ad Catullum. p. 123.

532. *Nam quòd rara vides*, &c.) Objicit sibi, posse videri finitas esse Atomos sub aliquibus figuris, cùm rariora quædam, & minùs frequentia Animalia esse videamus; & Respondet v. 37. primùm, Illa, quæ hic sunt rara, abundare alibi; Elephantes v. g. quos *Roma vix unquam vidit*, in India esse plurimos. Deinde quamvis unica unius generis res esse in Orbe concederetur, nisi tamen infinitæ ejusdem formæ essent Atomi, futurum non fuisse, ut ea res nasceretur, & procresceret: Idque allata comparatione egregiè illustrat.

533. *Fœcundamque minus.*) Alii *magis*, quos sequi nolo; *Fœcundam minus naturam in illis*, Infœcundiora Animalia, *Gassendus*: Quod displicet.

535. *Numerumque repleri.*) Qui respondeat aliorum frequentiæ: Faber.

537. *Anguimanos.*) *Manus*, Elephanti Proboscis, tortilis, flexilis, serpentis in modum.

538. *Vallo munitur Eburno.*) In Extremis Africæ postium vicem in domiciliis præbere, sedesque in iis, & pecorum stabulis palos Elephantorum dentibus fieri Polybius tradit, autore Golussa Regulo: Plin. lib. VIII. C. 10. idem *Lucretium* voluisse *Lambinus* docet, & ex illo *Fayus*: Frigide: Respicit tabulam aliquam in qua India vallo eburno cincta esset: *Faber*, qui Lucretium ubique *Tabulas* spectantem inducit: Maximam Indiæ vim in Elephantis sitam esse quis nescit? Illorum ope se, suamque patriam Indi defendebant. Hæc cogita, & mentem Lucretii attinges.

ſimilis toto terrarum non ſit in orbe:
ita tamen niſi erit vis Materiaï,
: ea progigni poſſit concepta; creari 545
poterit: neque quod ſupereſt, procreſcere, alique.
ɪippe etenim ſumant oculi, finita per Omne
ora jactari unius genitalia reij;
:, ubi, qua vi, & quo pacto congreſſa coibunt
riæ tanto in pelago, turbaque aliena? 550
(ut opinor) habent rationem conciliandi:
quaſi naufragiis magnis multisque coortis,
ctare ſolet magnum mare tranſtra, guberna,
ɪnas, proram, malos, tonſasque natanteis,
errarum omneis oras fluitantia apluſtra; 555
ideantur, & indicium mortalibus edant,
i maris inſidias, vireisque, dolumque
itare velint, neve ullo tempore credant,
ola cum ridet placidi pellacia ponti:
bi ſi finita ſemel Primordia quædam 560
:itues, ævum debebunt ſparſa per omne
ctare æſtus diverſi Materiaï:
ɪuam in concilium ut poſſint compulſa coire:
remorari in concilio, nec creſcere adaucta.
um utrumque palam fieri manifeſta docet res, 565
s progigni, & genitas procreſcere poſſe:
gitur genere in quovis Primordia rerum
ta palam'ſt, unde omnia ſuppeditantur.
c ſuperare queunt motus utique Exitiales

Perpe-

Materiæ Pelago.) Non potuit tiùs, cùm perpetuò agitantur, & ſint omni æquore magis ir- a.

Turbaque aliena.) *Inhabili ad* Fayus, ut ſolet: Lucretius intelligit *Atomos* quæ ad conſti- m aliorum generum neceſſariæ

Conciliandi.) Quidam Codd. ri.)

Multiſque.) Ita Leg. & *Ven-* :jice.

Tonſæ.) Remi: Virgilius :*ento luctantur marmore* Tonſæ.

Fluitantia Apluſtra.) Apluſtra ı ornamenta in prora. *Cicero* in Arato,

Navibus abſumptis Fluitantia *quærere* apluſtra.

559. *Pellacia.*) Unde hæc vox Ipſe Lucretius docet, lib. V. v. 1002.

Nec poterat quenquam placidi Pellacia *ponti*
Subdola Pellicere *in fraudem ridentibus undis.*

Virgilius 2. Æneid.

—*Invidia poſtquam* Pellacis Ulyſſei.

561. *Omne.*) *Omnem* Gifanius; & fruatur: *Ævus* enim Veteres.

562. *Æſtus Materiaï.*) Modò dixit *Materiæ Pelagus*, & jam *Æſtus Materiæ.*

569. *Nec ſuperare queunt,* &c.) Aliud

 v. 12.

Perpetuò, neque in æternum sepelire salutem; 570
Nec porro rerum Genitales Auctificique
Motus perpetuò possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine Principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum:
Nunc hic, nunc illic superant vitalia rerum, 575
Et superantur item; miscetur Funere Vagor,
Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora secuta'st,
Quæ non audierit mistos Vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, & funeris atri. 580
Illud in his obsignatum quoque rebus habere
Convenit, & memori mandatum mente tenere:
Nil esse, in promptu quorum natura tenetur,
Quod genere ex uno consistat Principiorum:
Nec quicquam, quod non permisto Semine constet; 585
Et quàm quicque magis multas vis possidet in se,
Atque potestates, ita pluria Principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.
Principiò, Tellus habet in se Corpora prima,

Unde

v. 12. continetur argumentum, quod superius consequitur: Si finita uniusmodi figuræ semina supponamus, tum res ex iis finitis seminibus constitutæ, cùm semel solutæ fuerint, nunquam instaurarentur: Si finita fuerint semina frustra generationem & augmentationem rerum expectaremus. At quid certius quàm Res alias nasci & augeri, alias diminui & interire? Unde semina similis figuræ numero infinita esse concludendum.

576. *Vagor.*) Festus: *Vagorem* posuit Ennius pro *Vagitu*, lib. XVI. & hunc versum *Lucretii* ibidem laudat; ut & Nonius.

581. *Illud in his, &c.*) Hactenus de infinitate Atomorum sub unoquoque genere figurarum, jam v. 8. docet *Memmium* Res compositas ex seminibus unius & ejusdem figuræ componi non posse; & varias rerum facultates oriri ex varietate seminum, quam varietas etiam contexturæ sequatur necesse est: Quod fusè satis probat.

581. *Obsignatum.*) Dicimus *reconde hos imis sensibus*, Virgilius,

Sensibus hoc imis, res est non parva, reconde.

sed quæ talia sunt ut condantur ferè plerumque obsignantur, iis ἐπιβολὴ σημείου apponitur, &c. Itaque metaphoricôs; Hæc in Animo habe, serva.

586. *Multas vis.*) Sic Lucretius lib. III. *Multæ vis*, & Salustius; *Malo jam assuetum ad omnes vis controversiarum.*

589 *Principio Tellus, &c.*) Primum argumentum v. 9. ducit è Terra, quam è diversis seminum generibus constare nemo negabit, qui fontes ebullientes, flammas erumpentes ex illius visceribus viderit, aut qui illam arbores producere, & Hominibus Ferisque Alimenta subministrare considerayerit. Ista enim omnia ex seminibus ejusdem magnitudinis, ponderis, & figuræ oriri nequeunt. Deinde v. 61. multa subjungit de Terra, prout Mater Deorum & Cybele dicta à Veteribus

Poetis

e Mare immensum volventes flumina fontes 590
luè renovent: habet, Ignes unde oriantur.
ı multis succensa locis ardent sola terræ;
niis verò furit ignibus impetus Ætnæ.
ı porrò nitidas Fruges, Arbustaque læta
tibus humanis habet unde extollere possit. 595
e etiam fluidas Frondeis, & Pabula læta
ıtivago generi possit præbere ferarum,
uare magna Deûm mater, materque ferarum,
ıostri genetrix Hæc dicta 'st Corporis una.
c veteres Graiûm docti cecinere Poëtæ 600
imem in curru bijugos agitare leones:
; in spatio magnam pendere docentes
ırem; neque posse in Terra sistere Terram.
ınxere Feras, quia quamvis effera proles
:iis debet molliri victa parentum. 605
alique caput summum cinxere Corona:
ıiis munita locis quòd sustinet Urbeis:
nunc insigni per magnas prædita terras
ificè fertur divinæ Matris imago.
: variæ gentes antiquo more sacrorum 610
m vocitant matrem, Phrygiasque catervas

Dant

fuit, ornamenta illius Deæ de-, mysteria totius fabulæ expli-eridet superstitionem, & tandem *lentiam* ipsam convellit.

Volventes flumina.) *Frigora*, Vossii, quod Salmasio unicè pla-

. *Sola Terræ.*) *Loca*, Gassendus.

. *Eximiis.*) Magnis, Plautus nummo dixit *Eximios sumptus.*

Fluidas.) Molles, teneras, seu facile mobiles, Codex Vossii *Flu-* Quæ vox v. 874. aliquo modo natur, sed *Fluidas* malo.

Quare magna Deûm, &c.) In-'abula, Favete; Terra, quæ mnia, Mater Deorum, Homi-: ferarum dicta est, sacra insti-r, quæ partim ad Physicam, ad Ethicam trahit *Lucretius*; æ Jovem spectant proponit deri-: Sed ipsa prodit Dea.

Sublimem in curru, &c.) *Sedibus*, Codd. Gifanius: *Seditus*, *Seduli*, vel *Sedulem*, Palmerius: Sed istorum Omnium libris vel conjecturis præferendus est antiquissimus Lambini Codex.

607. *Eximiis.*) Alii *Extremis*: Nihil interest. Alii *Ex imis*; Gifanius *Eximis*, quod nec magis necesse est.

609. *Horrificè.*) Sic v. 623.

—— *Impia Pectora vulgi*
Conterrere metu, *quæ possunt numine Divæ.*

Non potest satis laudari istud *Horrificè*: Quis enim (de vulgo loquor) non imis medullis cohorrescat, cùm pulsatis æramentis nugæ prodeunt hujusmodi?

611. *Idæam vocitant matrem*, &c.) VeramEtymologiam esse arbitror (quod dico aliis indictum est) non quam Lucretius, & omnes alii attulere; sed hanc: ἴδαι sunt montes, & Loca saltuosa, (Hesychius, Eustathius, Herodotus, unde & ἴδη pro ligno, seu

 materia

Dant comites, quia primùm ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem Fruges cœpiſſe creari.
Gallos attribuunt, quia numen qui violârint
Matris, & ingrati Genitoribus inventi ſint, 615
Significare volunt indignos eſſe putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, & Cymbala circum
Concava, rauciſonoque minantur Cornua cantu,
Et Phrygio ſtimulat numero cava Tibia menteis, 620
Telaque præportant violenti ſigna furoris,
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ poſſint numine Divæ.
Ergo cùm primùm magnas invecta per urbeis
Munificat tacita Mortaleis muta ſalute: 625
Ære atque Argento ſternunt iter omne viarum
Largifica ſtipe ditantes, ninguntque roſarum

Flori-

materia tectonica apud eundem.) At primi homines glande veſcebantur, & in quercu penuarium iis erat; Hinc itaque mater Deûm *Idæa*: Sed poſt inductum Tritici uſum *φρυγία* dicta fuit, nam Triticum *φρύγειν* ſeu *torrere* ſolebant: Notandum imprimis quod ait *Lucretius*, eas appellationes ex antiquo ritu ſacrorum profectas: Addo ampliùs ex Virgilio & Aliis, ritum illum ſeu *τελετὴν* ex Creta in oras Helleſponti deportatum: Sed Cretes id omne à Syris habebant: *Faber*. His aliquid reponeretur ſi otium fuiſſet, at quid damni ſi veras omnium Deorum Gentium Etymologias neſciremus?

615. *Matris.*) Si fabulas enarrare vellem de *Gallis*, de *Tympanis*, de *Cymbalis*, proferrem multa; ſed hæc nihil ad Lucretium; tantum monebo *Fayum*, Poetam de *Magna illa Deum matre* in hoc verſu nihil cogitâſſe; Matres, quibus nos homines puſilli orti ſumus, divinitate donat; & impios adverſus illas liberis prorſus indignos eſſe aſſerit.

620. *Phrygio.*) Phrygius numerus, Enthuſiaſticus; & ad furorem excitandum maximè idoneus.

621. *Telaque præportant.*) Telis iſtis non tantùm terrebant vulgus, ſed ſibi lacertos quandoque conſcribillabant; inde v. 631.

— *In numerumque exultant* ſanguine pleti.

625. *Munificat*, &c.) Verſus plane admirabilis, & ſcomma acutiſſimum. *Mater* enim illa *Magna* Lapis rudis, nec dum arte elaboratus, non admodum loquax & garrula, beneficia multa haud dubiò contulit, at quæ dedit tacebat Ipſa. Interim miſelli Homines ſpargebant flores, & ſtipem erogabant, immemores Antiſthenis, qui Nummum pro Dea poſcenti dixit, *οὐ τρέφω τὴν μητέρα τῶν θεῶν, ἣν οἱ θεοὶ τρέφουσιν*.

626. *Iter omne viarum.*) Meliùs quàm, *Iter omnia circum.*

627. *Ninguntque.*) Νιφάδες ῥόδων. (utinam Latinè dicere poſſim) ita apud Pindarum Danaë dicitur ad ſeſe recipere Jovem *auro ningentem*:

Κρυσῷ μεσονύκτιον
Νιφόντα δεξαμένα
Τὸν φέρτατον θεῶν· Faber.

Quidam Codd. *Pinguntque*.

ous, umbrantes Matrem, comitumque catervas.
rmata manus (Curetas nomine Graij
memorant Phrygios) inter ſe forte catenas 630
nt, in numerumque exſultant ſanguine læti; &
ficas capitum quatientes numine criſtas,
eos referunt Curetas: Qui Jovis illum
tum in Creta quondam occultâſſe feruntur,
pueri circum puerum pernice chorea 635
ti in numerum pulſarent æribus æra,
Saturnus eum malis mandaret adeptus,
numque daret Matri ſub pectore volnus;
terea Magnam armati Matrem comitantur:
quia ſignificant Divam prædicere, ut armis, 640
irtute velint Patriam defendere terram:
idioque parent, decorique Parentibus eſſe.
uæ benè, & eximiè quamvis diſpoſta ferantur,
è ſunt tamen à vera ratione repulſa.
mnis enim per ſe Divûm natura neceſſe'ſt 645
ortali ævo ſumma cum pace fruatur,
ta à noſtris rebus, ſejunctaque longè.

Nam

Forte Catenas ludunt.) Olim it Lambinus, *Terque quaterque*: e approbata Turnebi ſententia *atenas* edidit, & *Ducunt* pro *Lu-* cribendum putavit: Addit *Fa-* Locum hunc ſibi corruptum vi- t Gifanius, (qui amat Catervâ, Catervatim) Ego autem nihil dum contendere poſſum, non r locum illum notiſſimum ex A- s, *Tu intèr eas reſtim ductans ſal-* ſed propter alium longè aptio- x 27. Livii petitum. Is ita ſe ha- *In Foro pompa conſtitit, & per reſte data Virgines, ſonum vocis edum modulantes, inceſſerunt.* Alii nt *Canentes.* Quidam *Coruſcans*: us enim clypeos & enſes coruſcâſ- um eſt, & mox ipſe *Lucretius* mat.

. *Sanguine læti.*) Alii *Fleti*, i. e. ſi. Alii *Pleti*, i. e. Repleti, vi- 621.

. *Numine.*) Horrore Deæ, *Fay-* iz. Magna mater criſtis Curetum inſidet: *Numine*, Nutu, ſic Servius ad 4. Æneid.

647. *Mandaret.*) ταῖς γνάθοις ὑποβάλλοι, intra maxillas conderet, *Faber.* *Manderet*, Gifanius, quem, qui velit, audiat.

640. *Prædicere.*) Malim *Prodicere*, eſt enim ſignificantius, & plenius: *Faber.*

643. *Quæ bene & eximie.*) Ingenium Poëtarum agnoſcit, Rem ipſam rejicit; Quid enim beata otio æterno Numina Terras, Colonos, Arva, & Segetes curarent? Vocibus *Neptuno*, *Cerere*, *Baccho*, pro *Mari*, *Segete*, *Vino*, uti licet, at Deos ne fingas.

645. *Omnis enim per ſe, &c.*) Molliſſima Epicuræi Dei Imago, ut languidus otio, ut ſupinus jacet; τὸ μακάριον ϗ ἄφθαρτον, ὔτε αὐτὸ πράγματα ἔχει, ὔτε ἄλλῳ παρέχει, ὥστε ὔτε χάρισι συνέχεται· ἐν ἀσθενεῖ γὰρ πᾶν τὸ τοιοῦτον. Epicurus ad Menæceum. Quis talem Principem, imo Hominem non deſpuat?

Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira. 650
Terra quidem vero caret omni tempore Sensu:
Sed quia multarum potitur Primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina solis.
Hîc si quis Mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet Fruges, & Bacchi nomine abuti 655
Mavolt, quam Laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus ut hic terrarum dictitet Orbem
Esse Deûm Matrem, dum re non sit tamen apse.
Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes & equorum duellica proles, 660
Buceriæque greges sub eodem tegmine cœli,
Ex unoque sitim sedantes flumine aquaï,
Dissimili vivunt specie, retinentque parentum
Naturam, & mores generatim quæque imitantur:
Tanta'st in quovis genere Herbæ Materiaï 665
Dissimilis ratio: tanta 'st in Flumine quoque.
Jam verò quamvis animantem ex omnibus unam
Ossa, Cruor, Venæ, Calor, Humor, Viscera, Nervi
Constituunt, quæ sunt porro distantia longè
Dissimili perfecta figura Principiorum. 670
Tum porro quæcunque Igni flammata cremantur;

Si

654. *Hic siquis.*) *Hinc & Huc siquis:* Alii.

659. *Sæpe itaque*, &c.) Finita *Magnæ Matris* pompa, ad institutum redit, & secundò v. 8. probat varia seminum genera in rebus singulis inveniri, v. g. in iisdem Herbis, in eadem Aqua, quæ cùm Alimento sint tam variis Animantium generibus, Equis, Bobus, &c. necesse sit varia contineant Principiorum genera, quæ singulis accommodentur.

660. *Duellica.*) Bellica; ut *Duellum*, Bellum.

661. *Buceriæque.*) *Buceræque* seu *Bucera æque*, Alii: Βύκερος enim & Βȣ́κερως legitur, at Βυκέριος frustra quæres.

663. *Retinentque Parentum.*) Quidam Codd. *Retinente Parente*, i. e. Tellure retinente suam Naturam: quo nihil ineptius.

667. *Jam vero*, &c.) Priori argumento aliud v. 4. connectit: Quin etiam quæ accommodantur uni Animanti, necesse est generum adhuc diversissimorum sint, cùm varia variis ipsius partibus, Venis, Visceribus, Nervis, Ossibus, &c. coaptentur.

671. *Tum porro quæcunque*, &c.) Quarto v. 7. arguit ex Ligno, & aliis rebus igne resolutis; Cùm enim in ignem, in lucem, in fumum, & cineres resolvantur, existimandum esse videtur non fieri resolutionem in alia quàm quæ reipsa continebantur; neque ex Ligno perire aliud, quàm connexionem & situm partium, sive specialem existendi modum, Formam, Qualitatem, Speciem, Accidens, Eventum, cujus

præterea, tamen ex se ea corpora tradunt.
Ignem jacere, & Lumen summittere possint:
lasque agere, ac latè differre Favillam.
ı consimili mentis ratione peragrans, 675
es intus multarum Semina rerum
re celare, & varias cohibere Figuras.
ıique multa vides, quibus est Odor, & Sapor una
:a sunt cum Odore; imprimis pleraque dona
:one animum turpi cum tangere parto. 680
gitur variis debent constare Figuris:
enim penetrat, qua Succus non it in artus:
; item seorsum, & rerum Sapor insinuatur
us, ut noscas primis differre figuris.
ııles igitur Formæ glomeramen in unum 685
:niunt: Et res permisto Semine constant.
ın etiam passim nostris in versibus ipsis

Mul-

ıusa erat, & dicebatur Lignum. Ligno aliisque rebus varia illa seminum, è quibus Lux, Fu- Cineres constant, latere conce- n est.

Ex se ea Corpora.) *Hæc in se* ı, ut *In* pro *Intus* sive ἔνδοθεν ac- ır; Gifanius. *Ex se ea Corpora*, ınus restituit; Alii legunt *Ex se*, r *suo Corpore*.

. *Jacere.*) *Lacere*, i. e. Elicere, us, qui ingenio nimis indulget.

Denique multa vides, &c.) ım v. 9. subjicit argumentum; qualitates sentimus in eodem e contineri; Odorem v. g. & n; Odorem autem & Saporem ibus disparis figuræ constare ıst, Diversos enim sensus affi- & dum Alter per Nares insi- Alter linguam & Palatum

Reddita sunt cum odore.) Alii, ; : Hunc versum rejicit Lam- equentem etiam delet *Faber*. Latinitas? *Tungeris Animum* turpi parto? Dein, cur hoc n potiùs quàm aliud quodvis? ecesse sit immolare Capellam, &c. ut noscamus multa esse, quibus & Odor & Sapor una sint? Hæc *Faber*: Acutè, ut solet, Uter- que enim, aut Neuter rejiciendus: Neutrum rejicio, Latinitas enim haud absimilis isti, quam v. 63. legimus; & quamvis non necesse sit immolare Capellam, Ovem, &c. ut noscamus multa esse quibus Odor & Sapor una sint; tamen haud indecorum Poëtæ Epicuræo duos versiculos subinde in- farcire, quibus Deos obiter sugillet, & rideat Pietatem. Alii legunt *Contin- gere parato*; Tibi nempe parato con- tingere sive inquinare Animum turpi religione: & *Contingere* faciunt Tri- syllab. ut infra *degere duellum*: Impe- ritè ut patet ex. v. 660.

—— Lege autem,
—— *Quibus & Odor & sapor unà*
Reddita sunt, cum adoles ————

683. *Et rerum.*) *Seorsum*, Codd. rectiùs; ut & *Privis* pro *Primis* in se- quenti versu haud absurde legitur.

685. *Glomeramen in unum.*) Gassen- dus: *Glomerantur in unum.*

687. *Quin etiam passim*, &c.) Sen- tentiam suam illa, qua sæpe utitur, si- militudine v. 12. illustrat, objectionem subinde proponit, & solvit. Si enim, dicet aliquis, communia sunt multis rebus

Multa Elementa vides multis communia verbis;
Cùm tamen inter se Versus, ac Verba necesse'st
Confiteare alia ex aliis constare Elementis:
Non quòd multa parum communis Littera currat,
Aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem:
Sed quia non vulgò paria omnibus omnia constant.
Sic aliis in rebus item communia multa,
Multarum rerum cum sint Primordia, longè
Dissimili tamen inter se consistere summa
Possunt: ut meritò ex aliis constare ferantur
Humanum genus, ac Fruges, Arbustaque læta.
Nec tamen omnimodis connecti posse putandu'st
Omnia: nam vulgò fieri Portenta videres,
Semiferas Hominum species existere; & altos

Interdum

rebus semina, unde res ipsæ sunt diversæ? Similia Semina res similes efficerent. Hunc verò Argutatorem Lucretius jubet intueri versus suos, in illis multas literas communes multis vocibus inveniet, at voces ipsas inter se diversas esse, ex iis etiam diversa Carmina componi negari non potest. Pari ratione, licet in multis rebus communia sint Semina, res tamen ipsæ, quæ ex istis seminibus similibus componuntur, prorsus diversæ esse possunt.

691. *Non quòd multa parum*, &c.) Debet ad id referri quod de similium figurarum infinitate dixerat, v. 525. contra autem de numero finito dissimilium v. 481. Cui & aliquid germanum post paucos versus occurret, viz. v. 721.

696. *Dissimili summa.*) i. e. Res dicantur ex dissimili seminum congerie, si totam compagem simul intueare, componi.

699. *Nec tamen Omnimodis*, &c.) Quamvis multa semina sint multis rebus communia, Unaquæque tamen res eam exigit dispositionem, ut Atomi ipsam constituentes eas, quæ sunt sibi congruæ, adsciscant, ac velut consocient, alias prætereant, & respuant: Ex quo rursùm fit, ut cùm res dissolvitur, congruæ quæque se mutuo trahant, & ab incongruis expediant. Sed audire pleniùs ex Lucretio juvat, qui rem ipsam v. 10. proponit, & causam reddit, quòd alioquin monstra quotidie nascerentur; Centauros, Chimæras, & omnia Poëtarum figmenta videremus. Nulla autem istiusmodi apparent portenta, quia ex certis quibusdam, non ex omnigenis Seminibus nascuntur res; certis insuper aluntur.

701. *Et altos interdum Ramos egigni*, &c.

Egigni Corpore vivo, ut apud Horat.
——— *Tanto emetiris acervo.*

Ramos de corpore vivo) Ramos è vivo Corpore Hominis egigni prorsus mirabile sit, sed nec fortasse mirabile non sit quod de Prunulo in Regione Thoracis, Pastoris, Terraconensis sive, ad sternum frutescente narrat Gassendus, l. V. de vita Peireskii. Pastor Tarraconensis in prunulum incidit, spinaque ad eam partem implantata, sic per biennium radices egit, ut post refectos surculos varios, aliqui tandem prodierint, in quibus flores & fructus visi: Non destitit instare Peireskius, donec Cardinalis Barberinus curavit fidem fieri per illius loci Archiepiscopum, & Eques Puteanus non literas modò attestantes, sed surculos etiam accepit, & cum illo communicavit: Hæsit verò deinceps minùs, cùm accepit simile

quid-

Ramos egigni corpore vivo:
connecti Terrestria membra Marinis.
mam tetro spiranteis ore Chimæras
aturam per terras omniparenteis. 705
ıil fieri manifestu'st: omnia quando
certis certa genetrice creata
e genus crescentia posse videmus.
id certa fieri ratione necesse 'st;
cuique Cibis ex omnibus intus in artus 710
ıscedunt; Connexaque convenienteis
notus: At contra aliena videmus
ı terras Naturam: Multaque cæcis
s fugiunt è corpore percita plagis,
ıe connecti cuiquam potuere, neque intra 715
otus consentire, atque animari.

Sed

ıtigisse in Thuscia, circa
sdam collum, & Fron-
citania, circa digitum
n quem cùm implantata
a Scorpionis marini, res
Chirurgus inde eduxerit
ıs generis Scorpionum;
ec omnia qui viderit, fi-
ıtiorem potest.
re Naturam.) Alere se,
placet, vastare, depasce-
totam Naturam: *Fayus:*

et id certa, &c.) Octo qui
sus non tam constituunt
umentum, quàm præce-
s posteriorem partem ex-
: enim è certis seminibus
n crescunt, genus suum
nec in aliud degenerant:
ex alimento istas tantùm
las quæ sibi aptæ & con-
t, incongruas verò secer-
t: Hinc Rami vivo Cor-
n egignuntur, quoniam
ıum particulas materiæ
ıdis aptæ ejicit, nec in
quam convertit: & idem
onstris dicendum.
Convenientia, Specifica:
id educit Homo per co-
Speciei *humanæ conve-*
nit, Canis contra quod Canino generi. *Faber.*

713. *Multaque cæcis*, &c.) Multa quæ non vides è cujusque Animantis Corpore vi quadam imperceptibili ejiciuntur, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι συνῆφθαι τοῖς ἐκ ὁμοιογενέσι. Quod Statica Experimenta egregie confirmant.

715. *Neque intra.*) Quidam Codd. *Inter:* Alii *Inte:* Forsan *indu* legendum.

716. *Animari.*) Hæc est conjectura Lambini contra omnes libros, qui *Imitari* exhibent, suamque conjecturam v. 146. lib. V. tuetur,

Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.

Faber dicit quærendum esse aliquid quod ab illa scriptura *Imitari* propius abesset: Nullum autem videt verbum quod Sententia magis conveniat, & ad libros manu descriptos accedat magis, quàm *adagitari*; Si verò (quod Infinita apud Lucretium exempla suadent) vocem istam diviseris interserendo *que*, non male huic loco consultum fuerit. Legit igitur *atque igitari*, i.e. *& adagitari*; seu *agitari intra vitales motus.* Nulla certe vox magis propria occurrere possit, & quàm sententia pronius admittat. Sed cùm istud *Igitari* non intelligerent Exscriptores, suum

Sed ne fortè putes animalia ſola teneri
Legibus his: Eadem ratio res terminat omneis.
Nam veluti tota natura diſſimiles ſunt
Inter ſe genitæ res quæque, ita quamque neceſſe'ſt
Diſſimili conſtare figura Principiorum;
Non quòd multa parum ſimili ſint prædita forma:
Sed quia non vulgò paria omnibus omnia conſtent.
  Semina cùm porro diſtent, differre neceſſe 'ſt.
Intervalla, Vias, Connexus, Pondera, Plagas,
Concurſus, Motus: quæ non Animalia ſolùm
Corpora ſejungunt, ſed Terras, ac Mare totum
Secernunt, Cœlumque à Terris omne retentant.
  Nunc age dicta meo dulci quæſita labore
Percipe: ne fòrtè hæc Albis ex Alba rearis
Principiis eſſe, ante oculos quæ Candida cernis:
Aut ea, quæ Nigrant, Nigro de Semine nata:
Neve alium quemvis quæ ſunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod Materiaï

Corp

ſuum Iſtud *Imitari* procuderunt, quod & Senſus reſpuit, & Latinitas probare non poteſt. *Faber. Micare* id eſt *Moveri*, Turnebus.

717. *Sed ne forte putes.*) Quod de Animalibus dixerat, id porro exiſtimandum de cæteris rebus, quæ pari modo ex certis, proprioque modo diſpoſitis Atomorum generibus conſtant: Communia licet in omnibus ſemina reperiantur; Alia tamen certa ſemina ſingulis propria accedunt, illa efficiunt ut diverſa ſint intervalla, diverſi motus, ſitus, poſituræ, &c. Et inde oritur rerum varietas, & differentia.

718. *Eadem ratio res terminat omneis.*) Lambinus, cùm Codd. *Diſterminat Omnia*, quod probo.

728. *Cœlumque à Terris omne retentant.*) *Retentant*, ne Cœlum cum Terris miſceatur, *Lambinus*: Optime concludit: Semina quidem diſtant, ſed niſi Intervalla, Viæ, Motus, &c: itidem different, Omnia prorſus, Cœlum, Mare, Sidera, &c. confunderentur: *Faber.* Ita vox iſta *Retentant* eſt vis maximæ, niſi illa impedir[et] Cœlum Mari, Mare Terris miſcer[e]tur, at nihil tale voluit *Lucreti[us]* apud illum *Retentant* idem plane qu[od] *diſtinguunt*, aut *faciunt differre.*

729. *Nunc age, dicta meo*, &c. Καὶ μὴν καὶ τὰς Ἀτόμους νομιστέον, [μη]δεμίαν ποιότητα τῶν φαινομένων π[ροσ]φέρεσθαι πλὴν σχήματος, καὶ βάρ[ους] καὶ ὅσα ἐξ ἀνάγκης σχήματος συμ[φυῆ] ἐστι. Ποιότητες γὰρ ἄλλαι, οἷον [χρῶ]μα τε, καὶ θερμότης, παρὰ τὴν [θέσιν] τῶν Ἀτόμων μεταβάλλουσιν, διὸ καὶ Ἀτόμοις οὐκ ἐνυπάρχουσι. *Epicur[us ad] Herodotum.* Eandem ſententia[m Lu]cretius exponit, & v. 9. Semi[na] firmat colorum expertia, neque eſſe alborum ſeminum, ut Albu[m fie]ret Compoſitum, neque nigroru[m ut] Nigrum.

733. *Quæ ſunt induta.*) Emen[datio] *Lambini*, in Cod. *Imbuta*: Quod [La]ni Sermonis ratio improbat. De[inde] ex Epicuri ſententia Corpora non ſunt dici imbuta Colore. *Faber*: crederem ſi probâſſet. *Quem*, ſendus.

ora consimili sint ejus tincta colore. 735
is enim Color est omnino Materiai
oribus, neque par rebus, neque denique dispar.
quæ corpora si nullus tibi fortè videtur
animi injectus fieri, procul avius erras:
cum Cæcigeni, Solisque umina nunquam 740
ere, tamen cognoscant corpora Tactu,
eunte ævo nullo contincta colore:
licet menti quoque nostræ Corpora posse
in notitiam nullo circumlita fuco.
ue nos ipsi cæcis quæcunque tenebris 745
imus haud ullo sentimus tincta Colore.
od quoniam vinco fieri; nunc esse docebo.
is enim Color omnino mutatur in omneis:
facere haud ullo debent Primordia pacto,
tabile enim quiddam superare necesse 'st; 750

Ne res

Tincta Colore.) *Tacta*, Lam-

In quæ Corpora si, &c.) Sensit
s se multis ægre persuasurum
ullos esse in Seminibus, &
neque in ipsis Compositis, Co-
Præjudiciis enim penitùs obe-
, pauci credunt se aliquid Cor-
posse concipere, quod non sit
um; ideoque semina, quæ men-
pi non possunt, utpote Coloris
, sibi obtrudi non ferunt:
æjudiciis v. 9. breviter occur-
eci res percipiunt, quarum ta-
lores nunquam viderint; nec
erum perceptio unà cùm Sole
in densissimis tenebris non
lla, quæ tangimus, percipi-
uàm illa quæ medio die & luce
a versamus.
Animi injectus.) Venustè ad-
: Res percipiendæ ab Animo
r remotæ, in eas sese injicit
& arreptas percipit: Alii pro
Ferri.
Nullo Colore.) Relative ad Cæ-
: Neque enim unquam Corpo-
a cognitionem sibi peperere ope
Faber. *Contincta*, Lambinus
: Ut & *Tactu*, v. 746.

747. *Quod quoniam vinco fieri.*) Quo-
niam probavi Semina Coloris expertia
percipi posse, *Nunc esse docebo*, Rerum
Principia nullis coloribus esse tincta:
Ita ut deesse videtur versus

Corpora Materiæ nullo contincta Colore.

Vinco fieri) ut apud Horatium,

Vincit enim Stultos ratio insanire Poetas.

Integer verò sit locus, conjecturam
meam non pertinaciter defendam: Lu-
cretius v. 9. primò probat Rerum Se-
mina non esse colorata, quia omnis Co-
lor mutari potest: At Semina Rerum
sunt immutabilia, aliter Omnia in Ni-
hilum reciderent. Ποιότης πᾶσα Ατό-
μοις ἐνυπάρχουσα καὶ ἰδία μὴ μεταβάλλει,
ὡς καὶ αἱ Ατόμοι ουδὲν μεταβάλλουσιν·
ἐπειδήπερ δεῖ τι ὑπομένειν ἐν ταῖς δια-
λύσεσι τῶν συγκρίσεων στερεὸν καὶ ἀδιά-
λυτον, ὃ τὰς μεταβολὰς οὐκ εἰς τὸ μὴ
ὂν ποιήσεται. Αἱ δὲ ποιότητες οὐκ ἐνυ-
πάρχουσαι, καὶ μὴ ἴδιαι, οἷον χρῶμα
τε καὶ θερμότης, ἐν τῷ μεταβάλλοντι οὐκ
ὥσπερ ἐκεῖναι καταλείπονται, ἀλλ᾽ ἐξ
ὅλου τοῦ σώματος ἀπόλλυνται. Epicu-
rus Epist ad Herodotum. Inde *Lucre-
tius*, Si Color esset intrinsecus Semi-
nibus, Semina forent mutabilia,
Omnis enim Color mutabilis.

Ne res ad Nihilum redigantur funditùs omnes.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè.
Proinde Colore cave contingas Semina rerum:
Ne tibi res redeant ad Nilum funditùs omnes.
Præterea, ſi nulla Coloris Principiis eſt
Reddita natura, at variis ſunt prædita Formis;
E quibus omnigenos gignunt variantque Colores.
(Præterea magni quòd refert Semina quæque
Cum quibus, & quali poſitura contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque:)
Perfacilè exemplò rationem reddere poſſis,
Cur ea, quæ Nigro fuerint paullo ante Colore,
Marmoreo fieri poſſint Candore repente:
Ut Mare, cùm magni commôrunt Æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim poſſis Nigrum, quod ſæpe videmus,
Materies ubi permiſta 'ſt illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita, demptaque quædam,
Continuò id fieri ut Candens videatur, & Album:
Quòd ſi Cæruleis conſtarent Æquora ponti
Seminibus, nullo poſſint Albeſcere pacto.
Nam quocunque modo perturbes, Cærula quæ ſint
Nunquam in Marmoreum poſſunt migrare Colorem.
Sin alio, atque alio ſunt Semina tincta colore,

(

756. *Præterea ſi nulla Coloris*, &c.) Secundò v. 19. Docet Semina nullis Coloribus imbuta eſſe, quia fruſtrà aliquis ſemina Colore tingat: Varias figuras Atomis attribue, & ex diverſo Earum Ordine, Diſpoſitione, & poſitura varii Colores orirentur. Exempli gratia, Mare eſt Cærulei Coloris, at agitatum fluctibus albeſcit: Semina, viz. quæ in uno ordine diſpoſita Cæruleum colorem exhibeant, jam in alio Conſtituta, album colorem induunt: At verò ſi Color Cæruleus eſſet Seminibus nativus, nulla agitatione iſta Principia ſpeciem album oſtentarent.

759. *Præterea.*) *Propterea:* Gifanius: Rectè.

766. *Candenti marmore.*) Corpus politum marmor dicitur, etiamſi dum non ſit. Ita Græci, Ita La de Mari, de Papillis, &c. *Fab*

775. *Sin alio atque alio*, &c.) xerit fortaſſe quiſpiam aquam M ex variis & diverſicoloribus At concreviſſe, unde ille & ille C modò Cæruleus, modò Albus en tur, uti Quadratum ex duobus quatuor Triangulis incluſis com tur, quæ ipſa Triangula alias int ſe figuras habeant: Sed non ita quit, v. 8. Nam in Quadrato dif les formas cernere potes, extra eſt Quadratum: (id eſt quas in habet, & continet Quadratum Aqua autem Marina nihil tale vi *Faber.*

Maris efficiunt unum purumque Nitorem:
)e ex aliis Formis, variisque Figuris
ır quiddam Quadratum, unæque figuræ:
niebat, uti in Quadrato cernimus esse
ileis formas; ita cernere in Æquore ponti 780
io in quovis uno puroque Nitore,
ileis longè inter se, variosque colores.
terea, nihil officiunt, obstantque Figuræ
iles, quo Quadratum minùs omne sit extra:
ii rerum impediunt, prohibentque Colores, 785
ninùs esse uno possit res tota Nitore.
n porro, quæ ducit & inlicit, ut tribuamus
)iis rerum nonnunquam, causa, Colores,
t, ex Albis quoniam non Alba creantur:
uæ Nigra cluent, de Nigris: sed Variis de. 790
e etenim multo procliviùs exorientur
la de nullo, quam de Nigrante colore;
io quovis qui contra pugnet, & obstet.
terea, quoniam nequeunt sine Luce Colores

Esse,

Unæque figuræ.) Sic *Istæ*, *Al-olæ*, *Ullæ*, *Nullæ*, Plautus, ıs, Cicero, Lucretius.
Præterea nihil officiunt, &c.) loc effugium nullum esse de-t, Corpora enim diversæ figu-teram diversam figuram con-ossunt, ut Triangula in Qua-, at non eadem est Colorum nec diversi Colores unquam mplicem componunt.
Minus omne sit extra.) Ita s è Codd. dum *Marullus*, & : *Minus esset in illis.*
Tum porro quæ ducit, &c.) Ite-7. pugnat; Qui dicunt unum m colorem ex Seminibus alio lio Colore tinctis effici posse, deserunt Opinionem, unicam-sententiæ rationem evertunt: postulabant Colorata Semina, Corpora ex Albis Seminibus, ex Nigris orirentur. Si ta-'rincipiis diversimode coloratis aut Albus Color oriretur, to-cui priùs fidebant, Ratio pe-nde subjungit *Album Colorem* (& idem de aliis dicendum) citiùs na-sci posse ex Seminibus nullo, quàm è Principiis vel nigro, vel alio quovis Colore tinctis. Ita hos versus expono, quos Alii Interpretes nondum intelle-xerint.

787. *Ducit & inlicit.*) Id est, *Sua-det*: Ita fæliciter restituit *Lambinus* locum maxime corruptum.

791. *Quippe etenim.*) Insuper obser-vandum: Hanc interpretationem tota disputatio confirmat.

794. *Præterea quoniam nequeunt*, &c.) Iterum v. 15. concludit *Lucretius* Se-mina esse Colorum expertia, quia Color nil aliud sit quàm Lux in Corpore re-fracta, vel à superficie opaci Corporis reflexa: De Luce refracta nihil Poëta, at si Prisma seu Trigonum vitreum vulgare oculis apponas, senties radios Lucis geminam refractionem passos va-rios Colores exhibere: Observat au-tem Plumas circa Columbæ collum, aut in Pavonis Cauda prout recto aut obli-quo radio Lucis illustratæ sunt, modo flavum, modo viridem, modo flam-meum, &c. Colorem diffundere. Et

H Inde

Esse, neque in Lucem existunt Primordia rerum: 795
Scire licet quàm sint nullo velata Colore.
Qualis enim cæcis poterit Color esse tenebris,
Lumine qui mutatur in ipso, propterea quòd
Recta aut obliqua percussus Luce refulget?
Pluma Columbarum quo pacto in Sole videtur: 800
Quæ sita cervices circum, collumque coronat:
Namque aliàs fit uti rubro sit clara Pyropo:
Interdum quodam sensu fit, uti videatur
Inter Cæruleum virideis miscere Smaragdos.
Caudaque Pavonis, larga cum Luce repleta 'st, 805
Consimili mutat ratione obversa Colores.
Qui, quoniam quodam gignuntur Luminis ictu,
Scilicet id sine eo fieri non posse putandu 'st.
Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
Pupula, cùm sentire Colorem dicitur Album, 810
Atque aliud porro, Nigrum cùm, & cætera, sentit,
Nec refert ea, quæ tangis, quo fortè Colore
Prædita sint, verùm quali magis apta Figura:

Scire

Inde arguit in densis tenebris in quas Lux nulla penetrat, & ex quibus nulla reflectitur, nullos prorsus Colores esse; ac proinde Colores qui redeunte Luce in rebus cernuntur, procreari ab ipsamet Luce, pro dispositionibus quas res habent ad eam recipiendam, reflectendam, refringendam, & referendam ad Oculos. Ideoque quoniam Semina nunquam in Lucem veniunt, aut radios reflectunt, quasi in densissimis tenebris obruta, sunt prorsus excolora. Epicurus in libro adversus Theophrastum secundo dicit, *οὐκ εἶναι τὰ χρώματα συμφυῆ τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ γεννᾶσθαι κατὰ ποιάς τινας τάξεις, καὶ θέσεις πρὸς τὴν ὄψιν.* Et rursum, *οὐκ οἶδα ὅπως δεῖ τὰ ἐν σκότει ὄντα φῆσαι χρώματα ἔχειν.* Plutarchus adv. Colorem.

799. *Recta aut obliqua*, &c.) Nam ex variantia Anguli recti aut obliqui variatur Color.

801. *Quæ sita.*) Quæ circumposita, *περικειμένη*: *Coronat*: Cingit collum & cervicem Columbæ, Cervix, *τὸ πυχὺ*, & *τὰ ὄπισθεν*, Collum, *τὸ πρόμηκες*, & *τὰ ἔμπροσθεν* significabit. *Faber.*

802. *Rubro sit clara Pyropo.*) Ita cum *Lambino* contra omnes Codd. *Rubrum Pyropum* dixit *Lucretius*, ut v. 804. *Virides Smaragdos.*

808. *Scilicet id sine*, &c.) Gifanius & Alii. *Scire licet sine eo fieri non posse putandum.*

809. *Et quoniam Plagæ*, &c.) Aliud argumentum v. 7. continetur: In omni Coloris perceptione Pupilla oculi percutitur, Alium verò ictum sentit cùm albus Color repræsentetur, & alium cùm Niger, aut quivis alius. At quid Semina postulent Colores quibus diversimode percutere & ferire possint? Principia ista sint, tantum diversimode figurata, diversimode etiam disposita, à quibus Oculus diversimode percuteretur. Visus enim secundum Epicurum, *διὰ τοῦ τῶν εἰδώλων εἰς τὴν ὄψιν ἐμπτώσεως.*

814. *Opus esse colores.*) Ita Nonius: Plautus,

Omnis

icet, nil Principiis opus esse Colores:
ıriis Formis varianteis edere tactus. 815
terea, quoniam non certis certa figuris
tura Coloris, & omnia Principiorum
menta queunt in quovis esse Nitore:
ı, quæ constant ex illis, non pariter sunt
genis perfusa Coloribus in genere omni? 820
niebat enim Corvos quoque sæpe volanteis
ɔis album pennis jactare colorem,
ros fieri nigro de semine Cycnos,
lio quovis uno, varioque colore.
ınetiam quantò in parteis res quæque minutas 825
hitur magis, hoc magis est ut cernere possis
scere paullatim, stinguique Colorem:
: ubi in parvas parteis discerpitur Aurum,
ra, Pœniceusque color clarissimu' multo,
n cùm distractus disperditur omnis: 830

Noscere

s maritimi Milites jam opus sunt ibi.
r Cicero, & Cæsar: Lucretius I. v. 1050.
Infinita opus est vis Materiai.
II. v. 981.
Materies opus est.
Præterea quoniam, &c.) Aliud bjungit Argumentum, partim ɛssione eorum contra quos dis- partim ex constantia Colorum, diversis rerum generibus appa- luctum. Qui colorata fingunt certos Colores certis figuris non ınt, non affirmant Quadrata Semina Nigra esse, nec Rotun- , Triangularia Cærulea, &c. gitur ista in quibusdam rerum us constantia? Cur omnes Cor- *i*, Cygni interim *Albi?* Pro- rumque genus variis coloribus m videremus, cùm Semina, è componuntur, variis coloribus i possint.
Non certis.) è MSS. *Lambinus*. *tis*, Nardius, imperitè.
Ex Albis album pennis.) Me san. *Pennis* quàm *Pariter* Gas-

825. *Quin etiam quanto*, &c.) Iterum 8. v. disputat. Quodlibet Corpus coloratum divide, quò minutiores fiunt particulæ, eò dilutior fit Color, & tandem, imo dum particulæ manent sensibiles, evanescit: Imprudenter igitur expectamus Colores in seminibus rerum, quos in exilioribus Corporum partibus frustra quærimus.
827. *Stinguique Colorem.*) Sic. lib. I. v. 667.
—— *Ignes in cœtu stingui.* ——
lib. IV. v. 1091.
— *Ardorem in membris qui stinguere possit.*
Item Cicero in Arato:
Quem neque Tempestas perimet, neque longa vetustas
Interimet, stinguens *præclara insignia Cœli.*
Gassendus, tamen *strictim*. Faber arbitratur *stinguique colorem* esse imitationem *Platonis*, qui Colorem flammam è Corporibus manantem esse dixit; frigidè. Certè *Lucretius* vel nunquam inspecto *Platone* dixisse potuit Purpureum & Puniceum Colorem, qui pene igniti videntur, extingui.

Noscere ut hinc possis, prius omnem efflare Colorem
Particulas, quàm discedant ad Semina rerum.
Postremo, quoniam non omnia Corpora vocem
Mittere concedis, neque Odorem: propterea fit,
Ut non omnibus attribuas Sonitus, & Odores: 835
Sic, Oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam constare orba Colore,
Quàm sine Odore ullo quædam, Sonituque remota:
Nec minùs hæc animum cognoscere posse sagacem,
Quàm quæ sunt aliis rebus privata, notisque. 840
Sed ne forte putes solo spoliata Colore
Corpora prima manere: Etiam secreta Teporis
Sunt, ac Frigoris omnino, calidique Vaporis:
Et Sonitu sterila, & Succo jejuna feruntur:
Nec jaciunt ullum proprio de corpore Odorem. 845
Sicut Amaracini blandum, Stactæque liquorem,
Et Nardi florum, nectar qui naribus halant,

Cum

833. *Postremo quoniam.*) Demum v. 8. premit adversarios. Omnes concedunt ea Corpora quæ Nares sentire nequeant inodora esse; Illa insuper quæ Aures non audiunt sonum non habere. Quidni igitur fatendum illa etiam Corpora quæ Oculi percipere non valent esse Colorum expertia? De qualitatibus enim soli sensus judicant, nec credendum est ullam qualitatem alicui Corpori competere, quàm illi sensus non attribuunt.

841. *Sed ne forte putes, &c.*) Satis de coloribus. Cæteris etiam omnibus qualitatibus, Odore, Frigore, Calore, Sono, Humiditate, Sapore, Mollitie, Lentitudine, Raritate, &c. v. 23. sua semina carere demonstrat. Tribus utitur argumentis, primo Si odorem Seminibus concedas, turbabis omnia, Gratissimi Odores Seminum grave-olentium interventu sordescerent, ut in componendis unguentis nisi artifex inolens Oleum misceat, suavissimi odores ab Oleo corrumperentur. Idem etiam de Sapore, Sono, Calore, & Frigore dicendum. Secundo, Semina dividi non possunt, ideoque nec *Odorem*, neque *Saporem*, neque *Calorem*, neque *Frigus*, quæ constant è particulis è Corpore emissis, emittere valent. Tertio, Si Mollitiem, Lentitudinem, Raritatem, Fragilitatem, &c. Seminibus apponas, mutabilia insuper efficies, & interitui obnoxia, ideoque Res in nihilum reciderent.

844. *Et Sonitu sterila.*) Vulg. *Sterilia:* Sed recte *Sterila*, ut *Deforma* apud Tertullianum: & lib. I. v. 341. *Sublima.*

846. *Amaracini.*) Qui plura de unguentis velit, Plinium, Dioscoridem, Theophrastum, Athenæum legat. Qualia qualia sunt unguenta, eadem est argumenti Lucretiani vis & virtus.

847. *Nardi florum.*) Lambinus *florem:* Unguentum, viz. ex Nardi flore confectum. Solenne optimis auctoribus id quod eximium cujusque rei Florem appellare: Sic *Flos vini* apud Plautum, *Flos flammæ* apud Lucretium: *Flos populi* apud Ennium:

Flos illibatus populi, suadæque medulla.

Festus in voce *Nectar* legit.

Et Nardi florem Nectar qui floribus halet.

facere instituas: cumprimis quærere par est,
ıd licet, ac potis es reperire, inolentis Olivi
ram, nullam quæ mittat Naribus auram: 850
n minime ut possit mistos in corpore Odores,
octosque, suo contactos perdere viro.
ɔpterea demum debent Primordia rerum
adhibere suum gignundis rebus Odorem,
Sonitum, quoniam nihil ab se mittere possunt: 855
imili ratione Saporem denique quemquam,
Frigus, neque item calidum, tepidumque Vaporem, &
:a, quæ cùm ita sunt tandem, ut mortalia constent,
Lenta, Fragosa Putri, Cava corpore raro,
ia sunt à Principiis sejuncta necesse 'st, 860
ırtalia si volumus subjungere rebus
ımenta, quibus nitatur summa salutis:
bi res redeant ad Nilum funditùs omnes.
nc ea, quæ Sentire videmus cunque necesse 'st
ıSensilibus tamen omnia confiteare 865
piis constare: neque id manifesta refutant,
ontra pugnant, in promptu cognita quæ sunt:
ıagis ipsa manu ducunt, & credere cogunt,
sensilibus, quod dico, Animalia gigni.
ppe videlicet, vivos existere Vermeis 870
re de tetro, putrorem cum sibi nacta 'st
ɔestivis ex imbribus humida tellus:
terea cunctas itidem res vertere sese.

Vertunt

Potis es reperire.) Carrio è ɔtis est reperiri.
Quæ mittat.) *Quod mittat*, Alii.
Molli Lenta, Fragosa Putri, ı legit *Turnebus*. Sensus est, ɪr, Frigus, Tepor reperiun-cesse est Corpora esse Lenta, cedentia, flexibilia propter ı, fragilia propter putredi-octionem, cava propter rari-quæ in Principiis si statuas, ia ruant necesse est. Hæc *Fa*-ıatur Lectio, sed Interpretatio ; nam Mollities, Raritas, & ıalitates æque ac Sapor, Odor, Frigus & Calor, videntur his ı Seminibus separari.
[a]ctenùs semina rerum Calore, Frigore, Odore, sapore, Colore, cæterisque qualitatibus destituta esse demonstravit *Lucretius*, ex iis tamen Res calidas frigidas, sapidas & olentes constituit: Jam majus opus movet, & docet Res sensiles è Principiis nullo prorsùs sensu præditis componi posse: Primo, Fidem Experientiæ implorat v. 9. E stercore putrido Vermes nascuntur, at in stercore isto frustrà vitam, aut sensum aliquem requiras.

866. *Neque id manifesta refutant.*) solennis *Epicuri* ratio, οὐ μάχεται τοῖς φαινομένοις & οὐδὲν τῶν φαινομένων τούτοις ἀντιμαρτυρεῖ *Faber*.

873. *Præterea cunctas*, &c.) Neque Exemplum tantum proponit in Vermiculis

Vertunt se Fluvii, Frondes, & Pabula læta
In Pecudes: vertunt Pecudes in Corpora nostra 875
Naturam, & nostro de Corpore sæpe Ferarum
Augescunt vires, & corpora Pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, & hinc Sensus animantum procreat omneis:
Non alia longè ratione, atque arida ligna 880
Explicat in flammas, & in igneis omnia versat.
Jamne vides igitur, magni Primordia rerum
Referre in quali sint ordine quæque locata,
Et commista quibus dent motus, accipiantque?
Tum porrò quid id est, animum quod percutit ipsum? 885
Quod movet? & varios sensus expromere cogit,
Ex Insensilibus ne credas Sensile gigni?
Nimirum, Lapides, & Ligna, & Terra quòd una
Mista, tamen nequeunt vitalem reddere Sensum.
Illud in his igitur fœdus meminisse decebit, 890

Non

culis & Animalibus dum gignuntur, sed in Animalibus etiam genitis, v. 12. cum Cibus assumptus ex inanimi Animatus evadit: Alimentis insensilibus, Gramine, Frondibus, &c. Pecudes, & Aves, res totæ sensiles, nutriuntur, istis vescitur Humanum genus, ideoque è particulis insensilibus Graminis & Frondium tandem constituitur. Hæc omnia apposita similitudine illustrat: Lignum aridum in Ignem & Flammam resolvitur, at non magis distat Insensile Alimentum à carne viva & sentiente, quàm Lignum à Flamma lucente & clara: Et quemadmodum oportet ex Ligno extricari particulas, quæ sese cientes, explicantes, novaque ratione disponentes, nova illa lucendi, calefaciendique vi polleant, ita ex cibo secerni oporteat spirituosas particulas, quæ certa ratione diductæ, novoque modo dispositæ energiam hanc sentiendi obtineant. Sensus enim Sensilisve rei procreatio ex Insensilibus principiis debetur certæ & speciali eorum Magnitudini, Figuræ, Positioni, Ordini, & Motui.

885. *Tum porro quid est*, &c.) Ne argumentis ab Experientia ductis repugnare videatur ipsa Experientia, cavet v. 16. Negare non potuit Ligna Lapides Terramque commista aliquando, Insensilia manere, aliter viventes Domos, & Turres sensiles efficeret. Fatetur igitur Res Insensiles nisi certa figura, & magnitudine donentur, debito motu agitentur, certoque ordine disponantur, nunquam efficere res Sensiles; at debita omnia & requisita adhibeantur, Animal nascitur è re maximè Insensili. Putrescat enim Lignum, aut Glebæ Imbribus resolvantur, & Animalium huc & illuc reptantium agmina subitò admirabere.

887. *Ex Insensilibus.*) Priscianus legit *Ex Insensibili: Credat* pro *Credas:* Lambinus, *Et ni* pro *ne:* Gifanius.

889. *Vitalem reddere Sensum.*) Gassendus: *Virtutem reddere Sensus.*

890. *Fœdus.*) Ita Lambinus è quatuor MSS. Et *Fœdus* interpretatur illam conventionem & pactionem, per quam à me dissentire desinas, mihique assentiare: Sed non tanta est librorum autoritas, *Illud fœdus* nunquam in Lucretio invenies, sed passim *Illud in his rebus*, quod Alii rectiùs amplectuntur.

ex omnibus omnino, quæcunque creant res;
ia extemplo, & Sensus me dicere gigni:
nagni referre, ea primum quantula constent,
e quæ faciunt, & qua sint prædita Forma,
ous, Ordinibus, Posituris denique quæ sint: 895
um nil rerum in Lignis, Glebisque videmus.
men hæc cùm sunt quasi putrefacta per imbreis,
iculos pariunt, quia Corpora materiaï
uis ex Ordinibus permota nova re,
iliantur ita, ut debent Animalia gigni. 900
inde ex Sensilibus cum Sensile posse creari
ituunt, porro ex aliis sentire suetis;
a tum faciunt: nam Sensus jungitur omnis
ribus, Nervis, Venis, quæcunque videmus
a mortali consistere corpore creta. 905
l tamen esto jam posse hæc Æterna manere:

Nempe

Sensilia extemplò.) Alii: *Sensi-* *templo.* Florentini autem Co- *chibent.*

'e propigni extemplo, & producere planè vitiose.

Posituris denique quæ sint.) id *ualia sint posituris;* sed Alii me- unt.

Posituris denique queis sint.

Debent Animalia.) *Debeant,* Lambinus, ut hæc sit senten- ı conciliantur, id est, tali or- njiciuntur & coëunt, ut ex iis ectis & congressis Animalia gi- eant.

Deinde ex Sensilibus, &c.) A- *cretii* argumentum v. 5. conti- quia si Principia, ex quibus est sensilia sint, erunt igitur ipsa , cùm nulla res dura, solidave, ĸ Sensus: quare & erunt cor- ia, quippe cùm, nisi solida sint, possint, atque idcirco suam n amittere: atqui debent Re- ncipia, ut declaratum superiùs orrupta perseverare. Ita opti- osophus *Gassendus:* Grammati- ò *Lambinum* audiamus: Dein- statuant Sensile ex sensilibus osse, quæ quidem Sensilia ex aliis sentire consueverunt, nempe ex Venis, Visceribus, Nervis, & simi- libus; tum faciunt illa Sensilia Mol- lia, & ita Mortalia: Hæc Grammati- cus, dum verba potiùs quàm sensum spectat, quippe vitiosos Codices se- quutus desipit: Quid enim sibi velint istæ voces. *Ex Sensilibus, porrò ex aliis sentire suëtis,* cùm Illi, *Plato & Ana- xagoras,* contra quos disputat *Lucretius* ipsa Rerum *Principia* statuerunt Sensi- lia? Nullis igitur libris adjutus, sed re ipsa admonitus audacter lego.

Denique Principiis *qui sensile posse creari,* &c.

903. *Tum faciunt.*) è Codicibus ne- scio quibus *cum* exhibet *Gifanius,* & conjicit legendum, *Confaciunt.*

906. *Sed tamen esto jam,* &c.) Aliud v. 12. proponit argumentum: Suppo- namus Sensilia hæc rerum Principia, quæ *Plato & Anaxagoras* statuerunt, ac proinde mollia, æterna esse posse, nec interitui obnoxia, haberi tamen Sensi- lia non possunt, neque ut Partes, quia partes separatæ non sentiunt, neque ut Tota, quia hoc modo essent quædam Animalia, ac ideo mortalia, seu cor- ruptibilia, quod adversatur suppositio- ni.

Nempe tamen debent aut Senſum partis habere,
Aut ſimilia totis Animalibus eſſe putari.
At nequeant per ſe Partes ſentire, nec eſſe.
Namque aliûm Senſus membrorum reſpuit omnium: 910
Nec Manus à nobis potis eſt ſecreta, neque ulla
Corporis omnino ſenſum pars ſola tenere.
Linquitur, ut totis Animalibus adſimulentur;
Vitali ut poſſint conſentire undique Senſu.
Qui poterunt igitur rerum primordia dici, 915
Et lethi vitare vias, Animalia cum ſint,
Atque Animalibu' ſint mortalibus una, eademque?
Quod tamen ut poſſint: ab cœtu concilioque,
Nil facient, præter volgum, turbamque Animantum;
Scilicet ut nequeant Homines, Armenta, Feræque, 920
Inter ſeſe ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra Homines, Armenta, Feraſque.
Quòd ſi forte ſuum dimittunt corpore ſenſum,

Atque

910. *Namque aliûm Senſus*, &c.) Interpretes diſputant quo modo legendus ſit hic verſus, & quo ordine collocari debeat: *Lambinus*, *Gaſſendus*, *Faber*,

Namque alium Senſus membrorum reſpuit omnes.

& v. 912. ſubjungunt: Quaſi dixiſſet *Lucretius*: Pars à Toto ſuo ſeparata aliorum omnium membrorum ſenſus reſpuit, ergo pars ſola, i. e. à Toto ſejuncta Totius Corporis ſenſum tenere non poteſt: Diſplicet hæc interpretatio; ſufficit enim, (Reſpondeant illi qui ſtatuunt Semina ſenſilia) ſi pars ſejuncta ſenſum ſibi peculiarem, licet non totius Corporis ſenſum retineat. Legendum autem exiſtimo,

Namque alium Senſus membrorum res petit omnis:

& v. 909. ſubjungendum: viz. quælibet pars poſtulat unionem cum aliis membris, ut ſenſûs capax ſit, nam ſine vitali partium conſenſu, ut ſæpe *Lucretius*, nullus eſt omninò ſenſus.

917. *Animalibus una eademque.*) Una eademque cum Animalibus. *Idem facit Occidenti*: Horatius: Faber.

918. *Quod tamen ut poſſint.*) Ulterius progreditur v. 5. Quia licet admittantur & quaſi Animalia, & immortalia ſimul, tum nullum Animalium, qualia jam viſuntur gigni poterit, ſui ſcilicet generis, coalitumve in unam ſpeciem; ſed Acervus ſolummodo & congeries variorum Animalculorum. Hæc *Gaſſendus*: Alia *Faber*, ſed pejora: Ponamus Senſibilia eſſe Principia, neque tamen corruptibilia, quando ita vis, quid tandem ex illis fieri poterit? Nihil certè præter Animalia, non Arbor, non Metallum, &c.

922. *Per Veneris res.*) Pro hoc verſu Alii libri exhibent,

Sic itidem quæ ſentimus ſentire neceſſe eſt.

è Libro quodam cum MSS. comparato ſubſtituit *Lambinus*,

Per Veneris res, &c.

rejicit *Giſanius*: Nec valdè neceſſarius videtur, quippe auferas illum, valet tamen *Lucretii* argumentum.

923. *Quod ſi forte ſuum.*) Deinde v. 7. ridet illos qui aſſerunt Semina ſenſu quidem prædita eſſe, at non eo qui poſtea in Animalibus apparet, & aliud ſubjicit argumentum illi, quod v. 870. continetur, affine: Ex Ovis naſcun-

Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? Tum præterea, (quod fugimus ante,) 925
Quatinùs in Pullos animaleis vertier Ova
Cernimus Alituum, Vermeisque effervere, terram
Intempestivos cum putror cepit ob imbreis:
Scire licet gigni posse ex non Sensibu' Sensus.
Quòd si forte aliquis dicet, duntaxat oriri 930
Posse ex non Sensu Sensus, sed mobilitate

Ante

nascuntur Aves, Vermes è putri Terra exiliunt, at Sensilia Ova, aut Glebas viventes quis dixerit?

925. *Quod fugimus ante.*) *Fugimus*, negavimus, non concessimus, *Lambinus*: & idem reliqui Interpretes: addit *Faber*: Vox est ex usu forensi, ubi *Defendere* pro affirmare, assumere; Respicit autem locum illum,

Quorum nil rerum in lignis glebisque videmus:

v. 896. Sed qui locum inspicit, sat scio, huic observationi nequaquam consentiet. Legendum igitur arbitror *Figimus*, id est, Ponimus seu Probamus: Et vox ista non incommode respiciet v. 870. ubi pars hujus argumenti proponitur.

927. *Vermesque effervere, terram Intempestivos cum*, &c.) Alii legunt

Vermesque effervere terram,
Intempestivos quam, &c.

930. *Quod si forte aliquis*, &c.) Duos sequentes versus ita legit Gifanius:

Posse ea non sensu, sensus mutabilitate,
Aut aliquo tanquam partu, quod proditur extra.

Nardius,

Posse ex non sensu: Sed sensus mobilitate
Ante aliqua tangi partum, quàm proditur extra.

Hunc locum difficilem & obscurum esse *Gassendus*, *Lambinus*, Omnes fatentur: *Gassendo* judice sensus videtur esse: Non bene dici rem sensilem ex principio insensili gigni, si intelligamus illud immutari, & variis immutationibus in sensum tandem perfici: Similemque esse, ut dum fœtus initio minimus paulatim grandescit, ac pariter magnus. Siquidem, inquit, non unum principium, non singula seorsim sumpta, mutationis capacia sunt; sed natura solùm, concreta ex principiis pluribus; unde & ista variè dispersa possunt sensu destitui, & idonea tamen ratione coëuntia contexi in rem sensilem: Nec valet fœtus similitudo, quando is quoque ab initio ex multis constat partibus, pro quarum ratione est magnus, cùm singulare principium mutationi nulli subjaceat. Hæc *Gassendus*: Tres diversas lectiones & interpretationes in Lambino quæras, omnes enim displicent: Legendum autem,

Quod si forte aliquis dicet, duntaxat oriri
Posse ex non sensu sensus mutabilitate
Ante aliqua, totum *partum quam proditur extra.*

Et pro obscura & difficili, plana subitò erit & facilis sententia. Aliquis enim forsan dicat, Principia rerum quidem esse Insensilia, at vi & virtute rei generantis illa Principia mutari in sensilia, & sensu gaudere antequam in Animal coalescunt: Huic v. 13. *Lucretius* respondet, Principia seorsim sumpta mutationis esse prorsus incapacia, nec sensum alicujus Animalis produci posse, antequam ipsum Animal perficiatur; quia sensus postulat eum vitalium motuum consensum, quem in rerum principiis, quæ per Aërem, Aquam, Terram, Ignemque (istos Philosophos tangit qui omnia è quatuor Elementis componi docuerunt) dispersa volitant frustra requiras.

Ante aliqua tanquam partum, quàm proditur extra:
Huic ſatis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, niſi concilio ante coacto:
Nec commutari quicquam ſine conciliatu 5
Primorum, ut nequeunt ullius corporis eſſe
Senſus ante ipſam genitam naturam Animantis.
Nimirum quia Materies disjecta tenetur
Aëre, Fluminibus, Terris, Flammaque creatis:
Nec congreſſa modo vitaleis convenienti 5
Contulit inter ſe motus, quibus omnituentes
Accenſi Senſus animantem quamque tuentur.
Præterea quamvis Animantem grandior ictus,
Quàm patitur natura, repente adfligit, & omneis
Corporis, atque animi pergit confundere Senſus. 9
Diſſolvuntur enim poſituræ Principiorum,
Et penitùs motus vitales impediuntur,
Donec Materies omnes concuſſa per artus,
Vitaleis Animæ nodos è corpore ſolvit,
Diſperſamque foras per caulas ejicit omneis. 9
Nam quid præterea facere ictum poſſe reamur
Oblatum, niſi diſcutere, ac diſſolvere quæque?
Fit quoque, uti ſoleant minus oblato acriter ictu

Re

935. *Commutari.*) *Coagmentari*, vel *coamentari*, Muretus: Sed *Commutari* placet, ut & *Principium* pro *Primorum* in ſequenti verſu, quanquam *Prima* aliquot locis apud Lucretium pro *Principiis* ſumantur.

939. *Flammaque creatis.*) Giſanius, *Terraque creatis:* Quaſi Terra creata diverſum aliquod ab ipſa Terra Elementum conſtituerent.

941. *Quibus omnituentes.*) Alii *Quibu' convenienter.*

942. *Accenſi ſenſus.*) Infrà Lucretius,

—— *pænè amiſſos* accendere *Senſus*,

& lib. III.

—— Accenſus *nobis per viſcera ſenſus.*

943. *Præterea quamvis Animantem*, &c.) Opus proſequitur, & rurſus v. 10. fidem Experientiæ implorat: Quippe vehemens ictus, qui nil aliud agit, quàm ut ſolvat texturam & compages corpuſculorum è quibus conſtat A[nimal], omnem Senſum penitus deſtr[uit] torpet Animal, diſſipatur Anima, particulis illius per poros & meat[us] Corpore ejectis, conſequitur interit[us]

949. *E Corpore.*) Alii legunt *à C[or]pore:* Alii *in Corpore.*

950. *Caulas.*) Vox Lucretiana, [po]ros ſeu meatus Corporis ſignifica[ns] Sic lib. III. v. 256. lib. VI. v. 491. [&] alibi.

953. *Fit quoque uti ſoleant*, & Declarat etiam conſequenter v. 9 ictus fuerit paullò remiſſior, poſſe [ ] aliquantulam Corpuſculorum extu[r]tionem ſtatus reſtitutionem fieri, q[ua]ſi diſpoſitione ad motus vitales do[mi]nante adhuc, neque omninò reſolu[ta] Sic ſopiti excitantur ſenſus, ab i[psis] mortis limine redit, & convaleſcit [A]nimal. Hæc omnia, fateor, vo[luit] *Lucretius*, ſed an hi verſus hæc om[nia] ſatis exprimant, meritò dubium:

iiæ motus vitalis vincere sæpe,
e, & ingenteis plagæ sedare tumultus, 955
suos quicquid rursus revocare meatus,
asi jam lethi dominantem in corpore motum
ere, ac pœne amissos accendere Sensus.
quare potius lethi jam limine ab ipso
am possint conlecta mente reverti, 960
quo decursum prope jam siet, ire, & abire?
terea, quoniam dolor est ubi Materiai
ra vi quadam per viscera viva, per artus
tata suis trepidant in sedibus intus:
locum quando remigrant, fit blanda Voluptas: 965
licet, nullo Primordia posse dolore
ri: nullamque Voluptatem capere ex se:
loquidem non sunt ex ullis Principiorum
ribus, quorum Motus novitate laborent:
liquem fructum capiant Dulcedinis almæ. 970
igitur debent esse ullo prædita sensu.
nique, uti possint sentire Animalia quæque,

Prin-

m integrior foret sententia, si ur versus 1009. (*Neve putes* lego *interna*) una cum duobus ibus (quos in isto, in quo nunc ır, loco nihil agere demonstra- versui 958. subjungatur: Hic ositus *Lucretii* mentem explica- vim objectionis franget, con- m non satis provisum videtur: aliquis dicat, si ab ictu minùs nti Animæ particulæ disjunge-, nunquam iterum recolligi pos- d dispersæ avolarent, & Animal t: Ideoque ictus iste, qui sen- errumpit, aliquid aliud omni-:, quàm ut particulas Animæ it, & disjungat. Resp. *Lucre-* icet ea Semina, quæ in rerum ie sita sunt, quolibet ictu dis- avolent; illa tamen, quæ in Corporis venis continentur, n facilè dissipari.

Conlecta mente.) *Conjecta*, Gi- & Alii, imperitè.

Præterea quoniam Dolor, &c.) v. 10. probat Semina Volupta- Doloris, atque ideo omnis sen- sus expertia; quippe Dolor oritur ex Principiorum exturbatione ab eo, quo sunt, statu, ita & Voluptas à restitu- tione in eundem statum; At Rerum principia sunt simplicia, nec eorum partes ab eo, in quo sunt, statu ex- turbari possunt, nec in eundem iterum restitui.

964. *Sollicitata.*) Concussa: *Trepi- dant* autem *moventur*; Virgilius cre- brò, idque ubi nullus formidini locus, itaque sæpenumero & *Festinare* signifi- cat.

968. *Ex ullis.*) Gifanius *ex illis*. Et docet *Motus* in sequenti versu non voci Κίνησις, ut *Lambinus* voluit, sed voci Κινήσεως respondere.

972. *Denique, uti possint*, &c.) Tan- dem ad absurda adigit Adversarios, v. 18. quippe si debeant res, sensiles cùm sint, gigni ex sensilibus, hoc est simi- les ex similibus, necesse est ergo Ho- minem v. c. constare ex Principiis quæ ipsa rideant, plorent, ratiocinentur, de mistura rerum, deque sciplis disse- rant, requirantque è quibus principiis constent: Nam ridet, plorat, & ra-

tioci

Principiis si etiam'st Sensus tribuendus eorum:
Quid? Genus humanum propritim de quibu' factum 'st,
Scilicet & risu tremulo concussa cachinnant,
Et lacrymis spargunt rorantibus ora, genasque,
Multaque de rerum mistura dicere callent,
Et sibi proporro quæ sint primordia quærunt.
Quandoquidem totis mortalibus adsimulata
Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis;
Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
Quippe sequar, quodcunque Loqui, Ridereque dices,
Et Sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut sit.
Quòd si delira hæc, furiosaque cernimus esse;
Et ridere potest ex non ridentibu' factus,
Et sapere, & doctis rationem reddere dictis,
Non ex Seminibus sapientibus, atque disertis;
Quî minus esse queant ea, quæ Sentire videmus,
Seminibus permista carentibus undique Sensu?
Denique cœlesti sumus omnes semine oriundi;
Omnibus ille idem Pater est, unde alma liquenteis
Humorum guttas Mater cum Terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbustaque læta,
Et genus humanum, & parit omnia sæcla ferarum,
Pabula cùm præbet, quibus omnes corpora pascunt,

tiocinatur Homo: Si verò Res ridens, plorans, & sapiens è Principiis neque ridentibus neque plorantibus, neque sapientibus componi possit, cur non res sensilis è Principiis prorsus insensilibus? Aliud insuper premit absurdum, nam si Res ridentes, plorantes, &c. è Seminibus ridentibus, plorantibus, &c. constituas, ista etiam Semina ex aliis similibus componi debent, inde processus in Infinitum, nec ullus foret terminus ubi consistere valeas.

973. *Si etiam.*) Alii *Si jam.* Pro *Factum*, v. 974. & *Factus*; v. 985. Gifanius legit *Auctum* & *Auctus*: Pro *Mistura*, v. 977. Gassendus *Natura.*

974. *Propritim.*) Propriè: *Nonius.*

979. *Totis mortalibus.*) *Totis Animalibus*: Gassendus.

990. *Denique cœlesti sumus.*) Longam de ortu Rei sensilis disputationem v. 3[illegible]. egregiè concludit; colligit [illegible] argumenta antehac deducta, fo[illegible] urget collecta, & deinde totam sen[illegible] tiam de ortu Sensus explicat: [illegible] Terra imbres ex Æthere descende[illegible] receperit, fertilis fit, parit sege[illegible] gramina, & fructus, quibus H[illegible] nes & Bestiæ, Res Sensiles, nutr[illegible] tur. At Pater ille Æther Insensi[illegible] Imbres etiam descendentes, Tellus Mater non magis Sensilis: Disso[illegible] denique Animalia partim in Æt[illegible] avolant, partim in Terram, Res p[illegible] sus Insensiles, relabuntur: Sic Pa[illegible] culæ uno modo nullo Sensu prædi[illegible] alio modo, alioque ordine dispos[illegible] Sensiles evadunt. Res etiam Sens[illegible] mutato ordine & dispositione Se[illegible] num torpescunt, & omnem sentie[illegible] vim amittunt.

990. *Semine.*) Alii *Stirpe.*

dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
apropter merito Maternum nomen adepta'st.
dit item retrò de Terra quod fuit ante,
terras: & quod missum'st ex Ætheris oris,
rursum Cœli rellatum templa receptant: 1000
ec sic interimit mors res, ut Materiaï
rpora conficiat, sed cœtum dissupat ollis:
de aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
s ut convertant formas, mutentque colores,
capiant Sensus, & puncto tempore reddant: 1005
noscas referre, eadem Primordia rerum
m quibus, & quali positura contineantur,
quos inter se dent motus, accipiantque:
Neve putes æterna penes residere potesse

Corpora

1009. *Neve putes*, &c.) Lambinus omnibus libris invenit scriptum, *ve putes æterna penes*, &c.) Atque c scripturam Quidam interpretan-, *Neve putes Corpora prima posse re-re penes profundum immensum*: Nul-aut certe absurda sententia. Tur-us *penes æterna residere* sic explicat, *ternis textis remanere*. Lambinus, *ve putes Corpora prima residere posse s æternitatem omni motu privata*. I-a aliquando putavit legendum *minus penes*: & tandem conjectando fes-versum hunc cum duobus sequenti-rejicit: *Æterna penes*, in ipsis Pe-ralibus, *Palmerius*: Nescio quis t hic nihil sollicitandum, *Penes* id *penes nos*, & *minus* subintelligitur. is versibus explicandis multus est er, aliorum sententias rejicit, suam-his verbis exhibet. Locus omnino icilis. Turnebus *penes æterna* sumit æternis Textis, quod mihi nimis ieum, nimis *μετέωρον* & metaphy-m videtur, quàm ut ita sentire *retium* existimem. *Lambinus* olim timavit pro *penes* legendum *minus*, d mihi in mentem etiam venerat, squam ejus commentarios legissem. certe ratio postulat, sed quia du-culum ei videtur, *Corpora prima lent æterna*, ideo aliò confugit, ut t hos tres versus, qui tamen mihi magnoperè Lucretiani videntur, tolli posse; vel ita explicandum *τὸ residere*, ut privationem ab omni motu signifi-cet, & *penes æterna* positum fuerit pro *penes æternitatem*. Sed eam quoque sen-tentiam ipsemet *Lambinus* sibi non satis probari ibidem ostendit, & meritò quidem. Gifanius ita scribit, Ita om-nes vet. lib. Marullus *parum*, & ita Vulg. & Lamb. malè: *residere penes æ-terna* (quod profundum alibi vocat) & in rerum adspectu & facie extare, op-posuisse videtur Poeta. Ex quibus li-quidò cuivis constare potest vim sen-tentiæ nulla omninò ratione assecutum eum esse. Sed ubi illud tandem apud Lucretium, ut *Profundum* pro *æternis* sumatur? Quærat modo. Nam nos *τὸ Profundum* in hoc ipso libro pro *Infini-to* sumi scimus. Dein, quis dubitet omnia Corpora, non modò simplicia, sed & concreta esse in *Infinito*? Ubi enim esse queant nisi in *Infinito* haud sa-ne video. De Latinitate nihil dicam, quippe qui legi sciam apud Tertullia-num *penes* pro *in*. *Infantes*, inquit, *penes Africam Saturno immolabantur*, in Apologetico. Sed missa hæc facio, ne-que enim id agitur utrum res sint in *Profundo*, seu *penes æterna*, quod ni-hil est; sed hoc Lucretius ait, Corpo-ra quæ in concretis perire videntur, non perire tamen, neque ideo *minus*

æterna

Corpora prima, quòd in summis fluitare videmus
Rebus, & interdum nasci, subitoque perire:)
Quin etiam refert nostris in Versibus ipsis,
Cum quibus, & quali sint ordine quæque locata.
Namque eadem Cœlum, Mare, Terras, Flumina, Sol
Significant: eadem Fruges, Arbusta, Animanteis:
Si non omnia sint, at multo maxima pars est
Consimilis: Verùm Positura discrepitant hæc.
Sic ipsis in rebus item jam Materiaï,
Intervalla, Viæ, Connexus, Pondera, Plagæ,
Concursus, Motus, Ordo, Positura, Figuræ
Cum permutantur, mutari Res quoque debent.
Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.

æterna esse, quod videre debuerat Gifanius. Itaque ut id ingenuè dicam quod sentio, pro *penes* necessariò legendum arbitror *minus*, aut *parum*, ut in Vulgat. Denique etsi nullum exemplum proferri possit, in quo *Residere* positum fuerit pro *Esse*, non continuò sequitur errare illum qui ita existimet. Certè *Lucretius* plurimis locis usurpavit *Manere* pro *Esse* simpliciter: At ni frequentia exemplorum probâsset, ea de re dubitaremus. Sed ut res tota, qua de agitur, perspicuè magis appareat, paucula quædam addi necesse est. Vult probare *Lucretius* mortem ipsam nil prorsum in Corporibus primordialibus ad nihilum redigere, sed ab ea situm modò, figuram, & alia id genus mutari: *Nec sic interimit mors res, ut Materiæ Corpora conficiat*, inquit, id est destruat, consumat: Sed tantùm cœtum dissipat. *Inde* (id est ex iis corporibus) *aliud aliis conjungit, & efficit omnes res ut convertant formas suas, & capiant sensus* (animentur,) *& puncto tempore reddant*, (id est, moriantur, nam hæc ad Animalia præsertim pertinent,) *ut noscas plurimi referre, &c. Et ne putes prima Corpora ideo minus æterna esse, quod illa in concretis fluctuare videntur, modò nasci, modò interire:* Qui enim nasci illa, & interire putant, falluntur; nam ex oculis nostris subducuntur per interitum συγκριμάτων, sed non pereunt, quippe ad cætera primordia reducuntur, seu *ad sua s*[...] ut mox loquitur, *recedunt*, done[...] tu sibi ingenito in cœtus novos red[...] &c. *Quod dixi autem de positura* [...] *latione, potest id à simili, ex lite*[...] *Elementis probari, &c.* An i[...] nunc, Lector, tres illos versus t[...] dos esse putabis? Hæc *Faber* ve[...] immeritis nimis favens. Lego a[...]

Neve putes interna minus, &c. & v. 958. subjungo: Placet ista c[...] ctura, & scio alios Interpretes meliùs protulisse.

1017. *Discrepitant hæc.*) Liter[...] Elementa. Alii *Res* inepte: emendationem *Lambini* judicio mus.

1019. *Viæ.*) Appositè *Virgili*[...] se Epicuræus, in lib. I. Georg.

Verùm ubi tempestas, & Cœli [...]
Humor
Mutavere vias. ———

1022. *Nunc animum nobis*, Seminibus jam ritè præparatis, [...] tu instructis demandat opus, qu[...] certè majus, nihil prudentius, a[...] gustius: Alios Terrarum orbes Astra, alios Soles, innumeros de mundos in spatio infinito ædi[...] Novum hoc quidem & incredibil[...] non ideo rejiciendum: Modò [...] *mius* attendat argumenta, & rem aliquamdiu contempletur, mini[...] solens & admirabilis quotidie a[...] bit; multa enim sunt prorsus stu[...]

bi vehementer nova res molitur ad aureis
e, & nova se species ostendere rerum.
que tam facilis res ulla'st, quin ea primum 1025
s magis ad credendum constet: itemque
o magnum, nec tam mirabile quicquam
io, quod non minuant mirarier omnes
m; ut Cœli clarum purumque colorem,
ue in se cohibent palantia sidera passim, 1030
ae, & solis præclara luce nitorem:
quæ si nunc primùm mortalibus adsint,
roviso ceu sint objecta repente:
agis his rebus poterat mirabile dici,
nùs ante quod auderent fore credere gentes? 1035
opinor, ita hæc species miranda fuisset;
tibi jam nemo fessus satiate videndi
re in cœli dignatur lucida templa:
quapropter novitate exterritus ipsa
re ex animo rationem: sed magis acri 1040
perpende, &, si tibi vera videtur,
nanus: aut, si falsa est, accingere contra.
rit enim ratione Animus, cum summa loci sit

Infini-

sueti Homines non amplius
:, v. 25. ἀλλὰ μὴν κ̀ Κόσμοι
τιν, οἵθ' ὅμοιοι τέτῳ οἵτ' ἀ-
Epicurus ad Herodotum.
Quod non minuant mirarier om-
i Codd. exhibent, *Quod non*
mirabile cunctis, & pro *mira-*
uam in priori versu Lambinus
ibile quoiquam. Minuant mi-
erentius, Andr. Act. 2. Sc. 3.
causa minueris hæc quæ facis.
Ante quod.) *Ante quid*, Lam-
t sequentem versum ita legit,
opinor ita hæc species miranda
sset /
ibi: ———
lectionem sequor, utpote
iorem.
pinor, ita hæc species miranda
sset:
n autem versum ita emendat

(id est, *cum*) *tibi jam nemo*
:.

quasi diceret, *Et tamen (ita assueti sunt oculi huic spectaculo) nemo hodiè dignatur suspicere in Cœlum.* Illud autem *Tibi* (Servii voce utor) *vacat;* Ut *mihi* apud Virgilium, Geor. 1. *Jam tum mihi Taurus Aratro.*

1037. *Satiate videndi.*) Hunc ipsum versum laudat Nonius in voce *Satias*, docetque Accium, Varronem, Lucilium, Salustium, & Terentium eadem voce usos fuisse. In sequenti versu pro *in Cœli*, Alii legunt *hinc Cœli.*

1040. *Exspuere.*) Sic omnes fere Codices. Lambinus tamen amat *Respuere.*

1043. *Quærit enim ratione Animus.*) De quatuor hisce versibus litigant Interpretes, dum Alii fastidiunt, quos Alii amplectuntur: Ego quidem nec absurdos esse video, nec inutiles; explicant enim futuræ disputationis argumentum, idque non inepte, si modò ita ut edidi legantur. *Fayus* legit: *Quærit enim Ratione animi*, id est, *an Animus*

Infinita foris hæc extra mœnia mundi;
Quid ſit ibi porro, quò proſpicere uſque velit mens, 1045
Atque animi jactus liber quo pervolet ipſe.
Principio, nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infra, ſuperaque, per Omne
Nulla'ſt finis, (uti docui) res ipſaque per ſe
Vociferatur, & elucet natura Profundi. 1050
Nullò jam pacto veriſimile eſſe putandum'ſt,
Undique cum vorſus ſpatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, ſummaque profunda
Multimodis volitent æterno percita motu:
Hunc unum Terrarum orbem, Cœlumque creatum: 1055
Nil agere illa foris tot corpora Materiaï,
Cum præſertim hic ſit natura factus, & ipſa
Sponte ſua forte offenſando ſemina rerum
Multimodis, temerè, incaſſum, fruſtraque, coacta
Tandem coolucrint ea, quæ conjecta repente 1060
Magnarum rerum fierent exordia ſemper,
Terraï, Maris, & Cœli, generiſque Animantum.

Quare

mus inquirit, aut dubitat? & quarto verſui notam interrogationis ſubjungit. Non opus eſt iſto acumine.

1047. *Principio nobis in cunctas,* &c.) Infinitum eſſe Spatium, & in illo ſpatio infinita Semina volitare, ſi Epicurum audias, certum eſt: at in hunc, quem nos incolimus, mundum omnia iſta Infinita Semina non coaluerunt; quid ni igitur credamus Semina in alia ſpatii infiniti parte compages huic noſtro mundo vel prorſus ſimiles vel diſſimiles componere, præſertim cùm eadem *Natura* ubique regnat, & in omnibus Spatii infiniti partibus eodem jure utitur. Hoc argumentum v. 19. continetur: αἵ τε γὰρ Ἄτομοι ἄπειροι οὖσαι φέρονται καὶ πόρρω τούτου, καὶ ἄλλυδις ἄλλαι εἰς ἀπεργασίαν Κόσμων ἀπείρων συνέρχονται· οὐ γὰρ κατηνάλωνται αἱ τοιαῦται Ἄτομοι (ἐξ ὧν ἂν γένοιτο ὁ Κόσμος οὗτος, ἢ ἐξ ὧν ἂν ποιηθείη ἄλλος) οὔτ᾽ εἰς ἕνα, (ita legit Meibomius) οὔτ᾽ εἰς πεπερασμένους, οὔθ᾽ ὅσοι τοιοῦτοι, οὔθ᾽ ὅσοι διάφοροι τούτῳ, ὥστε οὐδὲν τὸ ἐμποδίζον ἐστὶ πρὸς τὴν ἀπειρίαν τῶν Κόσμων. Epicurus ad Herodot.

1050. *Profundi.*) Infiniti: Vide v. 1094.

1052. *Undique cùm vorſus.*) Ita omnes libri; Lambinus tamen legit *Cum quoquo vorſus.* Iſtamque Lectionem, ut & omnia inepta *Fayus* approbat.

1054. *Æterno motu.*) Eſt enim ingenitus Atomo motus. *Faber.*

1060. *Coolucrint.*) Cùm reperiſſem in libris ſcriptis partim *colarint*, partim *coierint*, partim *coierunt*, *Coolucrint* repoſui; quæ Scriptura perſpicuè vera eſt. *Cooleſcere* autem valet *concreſcere*, & *coagmentari*: *Oleſcere* enim (ut docet Feſtus) valet *Creſcere*: Quo verbo utitur idem *Lucretius* infra eodem libro.

Donec oleſcendi *ſummum tetigere cacumen*,

ubi tamen quidam legunt *aleſcendi*, malè. *Lambinus.*

1061. *Exordia ſemper.*) Peſſimè: Neque enim *Semper* cum *Repente* convenire poteſt. Errorem autem, ut viderent Interpretes, certè Scripturæ varie-

etiam atque etiam taleis fateare necesse 'st
ios alibi congressus materiaï,
hic est, avido complexu quem tenet æther. 1065
terea, cùm Materies est multa parata:
Locus est præsto: nec res, nec causa moratur
geni debent nimirum, & confieri res.
& Seminibus si tanta 'st copia, quantam
erare ætas animantum non queat omnis: 1070
e eadem, & natura manet, quæ Semina rerum
ere in loca quæque queat, simili ratione,
huc sunt conjecta: Necesse 'st confiteare
lios aliis Terrarum in partibus orbeis,
ias Hominum genteis, & Sæcla Ferarum. 1075
c accedit, ut in Summa res nulla sit una,

Unica

satis efficere debuerat. Hic rsus in lib. V. repetitus fuit, ro etiam mendo deformatus: n ibi legitur,

m convenient ea, quæ conjun-
la, repente
rarum rerum fiant exordia sæpe.

ic & illic scribendum est non non *sæpe*, sed *nempe*;

rarum rerum fierent exordia,
empe
r, Maris, & Cœli, &c.

autem ex compendiaria scribenæ natum est, nam pro *nempe*, ocuderunt illud *sæpe*, quemadex *sæpe* τὸ *semper* procreavere; At vero ista tinnientia,

— *Conjecta repente*
— *Exordia nempe*

tis pati potest?

Avido.) Vasto, Ingenti: Sic

Avidam partem montes, sylvæque
rarum
lere: Lambinus.

Præterea cum materies est, &c.) v. 10. hoc modo arguit. Posibus ad rem aliquam producenuisitis, quidni res ista produ- At est sufficiens materiæ copia, insuper locus, nec deficit ista ræ, quæ hunc mundum ex Sefortuitò occursantibus compofuit; quidni igitur præparatam & sibi obedientem materiam, in aliis etiam Spatii Infiniti partibus conjungat, & Cœlum, Terras, Mare, Homines, atque Animalia producat? Metrodorus dicit, ἄτοπον εἶναι ἐν μεγάλῳ πεδίῳ ἕνα στάχυν γενηθῆναι, καὶ ἐν τῷ ἀπείρῳ ἕνα κόσμον· ὅτι δὲ ἄπειροι κατὰ τὸ πλῆθος, δῆλον ἐκ τοῦ ἄπειρα τὰ αἴτια εἶναι, εἰ γὰρ ὁ μὲν Κόσμος πεπερασμένος, τὰ δ' αἴτια πάντα ἄπειρα ἐξ ὧν ὅδε ὁ Κόσμος γέγονεν, ἀνάγκη ἀπείρους εἶναι· ὅπου γὰρ τὰ πάντα αἴτια, ἐκεῖ καὶ τὰ ἀποτελέσματα. Plutarchus de Placit. Phil. lib. I. Cap. 5. ita hoc & superius argumentum complectitur *Metrodorus* familiaris Epicuri.

1068. *Geni.*) *Geri*, Gifanius, qui de hac voce cum Lambino perpetuò litigat; suam sententiam è libris tuetur *Gifanius*: Se defendit *Lambinus*, v. 1077.

Unica quæ gignatur, &c.

1068. *Confieri.*) Alibi Lucretius, & Virgilius, lib. 4. Æneid.

—— *Nunc qua ratione quod instat*
Confieri possit, paucis adverte, docebo.

1076. *Huc accedit, ut in Summa, &c.*) Tertium denique v. 13. proponit argumentum; Res omnes creatas circumspice in unoquoque genere plurima, quæ vocant, Individua invenies;

I In

Unica quæ gignatur, & unica, solaque crescat:
Quin cujusque sient sæcli, permultaque eodem
Sint genere: in primis animalibus indice mente.
Invenies sic montivagum genus esse Ferarum,
Sic Hominum genitam prolem, sic denique mutas
Squamigerum pecudes, & corpora cuncta Volantum.
Qua propter Cœlum simili ratione fatendum 'st,
Terramque, & Solem, Lunam, Mare, cætera, quæ
Non esse unica, sed numero magis innumerali,
Quandoquidem vitæ depactus terminus altè
Tam manet his, & tam nativo hæc corpore constant,
Quàm genus omne, quod his generatim rebus abunda
Quæ benè cognita si teneas: Natura videtur
Libera continuò Dominis privata superbis,
Ipsa sua per se sponte omnia Diis agere expers.

In genere humano Homines, in ferino Feras, &c. Unicum igitur Solem, unicamque Terram dices? Ineptè id quidem, cùm Sol, Terra, Cœlum, &c. sint tam interitura, (ideo autem Genera Animalium plurima complectuntur, quia singula intereunt, ut isti Philosophi affirmant, contra quos disputat Lucretius) quàm cætera concreta.

1078. *Quin cujusque*, &c.) Hic versus cum sequenti Lucretianus non est, quod & *Lambinus* vidit. *Faber:* Libros sequitur *Gifanius*, retinet, licet non approbet. Corrupti forsan, at mutilus sine illis locus, ideo omissis aliorum conjecturis, hos modo corrigendos censeo:

Unica quæ gignatur, & *unica solaque crescat*
Cujuscunque siet *sæcli; Permultaque eodem*
Sunt genere: Imprimis Animalibus injice mentem,
Invenies sic montivagum, &c.

Injice mentem à Lipsio accepi; & ex his vocibus commoda & digna *Lucretio* sententia effingi potest.

1081. *Genitam prolem.*) Nescio quis *geminam*, i. e. utrumque sexum.

1085. *Unica.*) *Unum*, MS. Nonii, qui laudat hunc versum in voce *Innumeralis:* At MS. isti ne credas.

1089. *Quæ bene cognita si tene[as]* V. 15. E positis pro more Lu[cretius] in Providentiam impetum facit; & otio Deos olim donavit, qui[a] beatum quod negotiosum: Ja[m] fœlix beatumque Numen aliqui[b]ris distringi posse supponamus: autem vis Infinitos mundos r[egere] quæ Solibus, Terris, &c. in[finiti]ris præsidere valeat? Infiniti mundi major sunt provincia, qu[àm ut] à Deo vel maximè negotioso co[mmode] administrari possit. Hæc Impi[i] pusillo isto Deo quem Homini fi[nxit] effinxit. Scommate denique, [quo A]thei communiter utuntur, co[mmunia] omnia, & certe fœlicius Sco[mmate] quàm Argumento contra Provid[entiam] pugnatur. Καὶ μὴν ἐν τοῖς μ[ετεώροις] φοράν, κ̀ τροπήν, κ̀ ἔκλειψιν [κ̀ ἀνατολὴν κ̀ δύσιν] κ̀ ἀνατολὴν, κ̀ δύσιν, κ̀ τὰ σύστοιχα τούτοις, μήτε λειτουργοῦντός τινος [νομίζειν γίνεσθαι] χρὴ νομίζειν, μήτε διατάττοντος ἢ διατάξαντος, κ̀ ἅμα τὴν πᾶσαν μακαριότητα ἔχοντος μετὰ ἀφθ[αρσίας]· οὐ γὰρ συμφωνοῦσι πραγματεῖαι φροντίδες, κ̀ ὀργαὶ κ̀ χάριτες [μακα]ριότητι, ἀλλ᾽ ἀσθενείᾳ, κ̀ φό[βῳ κ̀] προσδεήσει πλησίον. Epicurus [ad Pho]thoclem.

Nam (proh sancta Deûm tranquilla pectora pace,
Quæ placidum degunt ævum, vitamque serenam!)
Quis regere Immensi Summam, quis habere Profundi
Indu manu validas potis est moderanter habenas? 1095
Quis pariter Cœlos omneis convertere? & omneis
Ignibus ætheriis terras suffire feraceis?
Omnibus inque locis esse omni tempore præsto?
Nubibus ut tenebras faciat, cœlique serena
Concutiat sonitu? tum fulmina mittat, & ædeis 1100
Sæpe suas disturbet, & in deserta recedens
Sæviat exercens telum, quod sæpe nocenteis
Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis?
Multaque post Mundi tempus genitale, diemque

Primi-

1095. *Indu.*) Vel *endo*, i. e. *in*: Sic lib. IV. v. 773. lib VI. v. 890.

1096. *Cœlos.*) Quia Infinitos mundos statuebant Epicuræi, hinc factum esse ut Lucretius Epicuræus τὸ *Cœlos* numero multitudinis, quæ vox ἑνικῶς semper dicitur, teste Frontone Cornelio apud Gellium, lib. XIX. cap. 8. Tanaquillus Faber ad Lucretium observabat Ingeniosè, τὸ *Cœli* tamen πληθυντικῶς occurrit in hoc versu vetustissimi Poëtæ,

Jupiter in Cœlis, Cæsar regit omnia Terris. Menagius.

1097. *Suffire.*) Calfacere, suffumigare, vaporare, sic lib. IV.

Et miseram terris se suffit *odoribus ipsa.*

Et Virgilius, Georgic. IV.

Et suffire thymo, cerasque recidere inanes.

1099. *Cœlique serena.*) Hic multa *Faber*, quasi oblitus sui fuisset Lucretius, qui alibi negabit, & quidem accuratè, fieri unquam posse ut Cœlo *sereno* tonet; vel saltem ex vulgi sententia, non sua loqueretur. *Cœli serena* melius interpreteris *ampla & spatiosa Cœli templa*, quid enim ex Vulgi sententia loqueretur Poeta, cùm ad argumentum suum nihil faceret? quid denique Cœlum *serenum* cogitaret, cujus faciem tenebrosis nubibus in priori versus parte *obscuraverat*; *Nihil hic* de palponibus Sacerdotibus *Lucretius*; nihil *Virgilius*, cùm cecinit, Georg.I.

Non aliàs Cœlo ceciderunt plura sereno Fulmina ———

Nec Aulæ imponere voluit Horatius,

Plerumque per purum tonantes
Egit equos volucremque currum.

Naso opus est, ut inquis, *Faber*, ut caussas, rationesque, & consilia scriptorum sagaciter odorari possis, sed Nasum nolo nimis nasutum.

1101. *Diserta.*) *Diversa*, Gassendus: & in sequenti versu pro *quod*, quidam Codd. exhibent *quo*.

1103. *Indignos.*) Ut ipse explicat, *immerentes*. Sic Horatius, Sat. 2. lib. II.

Cur eget Indignus *quisquam te Divite?* ———

Et *Cicero*, *Tuscul.* 4. Misericordiam datam esse dicunt ad opem ferendam, & calamitates Hominum *indignorum* sublevandas.

1104. *Multaque post Mundi*, &c.) Mundos infinitos extruxit, mortales asseruit Animalibus similes, atque ideo nutriri, crescere, aliquando etiam diminui, senescere, & ad interitum vergere affirmat v. 17. Infinitum enim Universum subministrat semina, quibus receptis & debite conjunctis crescit Mundus, & fit vegetior; cùm tot semina emittit quot recipit, tum consistit, id est, neque crescit, ne-

I 2 que

Primigenum Maris, & Terræ, Solisque coortum, 1
Addita corpora sunt extrinsecùs, addita circum
Semina quæ magnum jaculando contulit OMNE:
Unde Mare, & Terræ possent augescere: & unde
Adpareret spatium Cœli domus, altaque tecta
Tolleret à terris procul; & consurgeret Aër. 11
Nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora distribuuntur, & ad sua sæcla recedunt:
Humor ad Humorem, Terreno corpore Terra
Crescit; & Ignem ignes procudunt, Ætheraque Æther:
Donicum ad extremum crescendi perfica finem 11
Omnia perduxit rerum Natura creatrix:
Ut fit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
Vitaleis venas, quàm quod fluit, atque recedit:
Omnibus his ætas debet consistere rebus:
His Natura suis refrænat viribus auctum. 11

Nam, quæcunque vides hilaro grandescere adauctu,
Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ:
Plura sibi adsumunt, quàm de se corpora mittunt,

D

que diminuitur: cùm verò plura è Mundo emittuntur Semina, quàm recipiuntur & debite conjunguntur, tum debilior fit Mundus, & senescit.

1107. *Semina, quæ magnum*, &c.) Sine dubio hic versus non est *Lucretii*, sed ab aliquo sibi nimium arrogante pro *Lucretiano* interpositus est, quasi aliquid deesset, itaque eum delendum censeo. *Lambinus*. quam sententiam qui sequitur, errabit. Vid. lib. I. v. 995.

1109. *Adpareret.*) Ita optime in secunda editione emendavit *Lambinus*. (*Aptaret*, alii) *Adparere* autem ab *adpario*, proprie est quod græce προσκτᾶσθαι, *acquirere* aliquid, *adjungere*. Faber.

1112. *Ad sua sæcla.*) *Ad sua semina cedunt*, Alii. *Ad sua fœdera*, Alii. frustra: dum & Codices, & ipse Poëta alibi exhibet *sua sæcla*.

1115. *Perfica.*) *Effectrix, Perfectrix: Perfice*, Gifanius, & Pareus, id est, perfectè: ne credas Lector. Alia vero præter Naturam Dea olim dicebatur *Perfica*. Arnobius, lib. 4. adversus *Gentes, p. 131: Etiamne* Perfica *una est è populo numinum, quæ obscænas & luteas voluptates ad exitum pe[rfecta] dulcedine inoffensa procedere?* Et p. *Pertunda* Perficam conjungit.

1119. *His ætas*, & *His natura*. *Hic ætas*, & *Hic natura*, è Codici[bus]

1121. *Nam quæcunque vides*, [...] Quoniam Mundos suos aliquando [cre]scere, aliquando diminui afferuit. [...] tam rationem & incrementi & d[ecre]menti in Animalibus (& eadem e[st re]rum aliarum ratio) vers. 23. expl[icat]. Crescunt autem Animalia, quia in [pri]ma ætate plus Alimenti convertit[ur in] Animalis substantiam, quàm ex [ea] depereat; media tantundem conv[erti]tur, quantum deperit: ideo con[sistit] Animalis ætas, id est, neque cre[scit] nec decrescit Animal: Extrema a[utem] ætate amplius deperit quàm conv[erti]tur. Ita crescunt & decrescunt [Ani]malia, at unde evenit quòd in p[rima] ætate plus recipitur & adjungitur [...] media tantundem, in extrema mi[nus], nondum inquirit Poeta, latet Ca[usa], & id scio Atheos semper latebit.

facilè in venas cibus omnis diditur: & dum
ita sunt latè disperſa, ut multa remittant: 1125
lus diſpendi faciant, quàm veſcitur ætas,
certè fluere, ac decedere corpora rebus
a, manus dandum 'ſt: ſed plura accedere debent,
cum oleſcendi ſummum tetigere cacumen.
minutatim vireis, & robur adultum 1130
git, & in partem pejorem liquitur ætas.
pe etenim quantò eſt res amplior, augmine demto,
iò latior eſt, in cunctas undique parteis
a eò diſpergit, & à ſe corpora mittit:
facilè in venas cibus omnis diditur eij: 1135
ſatis eſt, pro quàm largos exæſtuat æſtus,
queat tantum ſuboriri ac ſuppeditare,
tum opus eſt: & quod ſatis eſt, Natura novare.

Jure

. *Quam veſcitur ætas.*) Aliquis
r. In illo verſu,
us diſpendi faciunt quam veſcitur ætas.
liquid eſt quòd contra Poëtæ
i faciat, conſtat quippe hæc
uam veſcitur, oppoſita illis eſſe.
pendi faciant: itaque τὸ *Veſci*
ret *acquirere*, parare, &c. cui
guæ Latinæ uſus reclamat.
orem hunc locum ita ſemper le-
i exiſtimavi:
us diſpendi faciant quam nancitur *ætas.*
r autem fit à *Nancior*, id à
eſt, quod olim uſurpavit *Grac-*
t ex *Priſciano*, novimus: Ex
utem nova proles orta eſt *Nan-*
quam recentior uſus retinuit,
autem ſignificat *occupo*, *pre-*
capio, In XII. Tab. *Siquid*
nancitor ſibi habeto. Inde *re-*
apud Paulum Diaconum Feſti
ſten, pro *reprehendit*, ſeu *ite-*
hendit. Faber. Feſti tamen
xhibent *Renanciſcitur;* Lucre-
l. *Veſcitur*, quæ vox forſan
è retineri poteſt.
Ac decedere) *Atque recedere*,
pro *multa*, *manus dandum eſt*,
nti verſu, *Multimodis*, *dan-*

1129. *Donicum oleſcendi*) Vid. verſ. 1060.
1132. *Augmine demto*) Bene: nec *Augmine adepto* rectè ſcribitur.
1136. *Nec ſatis eſt, proquam largos*, &c.) *Lambinus* legit,
Nec ſitis eſt quæ per largos, &c.
totumque verſum tanquam adulterinum rejicit. *Faber* ita legit,
Nec ſatis eſt præquam *exæſtuat* auctus.
Cujus hic erit ſenſus. *Ubi Corpus ad creſcendi cacumen venit, tum defluere & minui debet, quia nihil ſatis eſt unde tantum ſuboriri poſſit, præquam exæſtuat largos auctus*, id eſt: *Subſtantiam prius acquiſitam amittit.* Auctum enim vocat eam ſubſtantiam, qua illud aut illud Corpus auctum eſt, ut alibi. Nulla eſt utriuſque interpretis conjectura, Iniquus ille, qui rejicit hunc verſum, nec æquior ille qui emendat. Quis enim neſcit Corpora Animalium tantum effluviorum copiam quotidie emittere, ut Alimentum, niſi copioſè ſubminiſtratum illis reparandis non ſufficiat? Jure igitur legitur, *Nec ſatis eſt;* Quis etiam ignorat Effluvia iſta in modum Aquæ è fiſtulis expreſſæ erumpere? Quænam igitur vox ſignificantior iſta voce *Æſtus?*

Jure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
Sunt; & cum externis succumbunt omnia plagis: 1140
Quandoquidem grandi cibus ævo denique desit:
Nec tuditantia rem cessant extrinsecùs ullam
Corpora conficere, & plagis infesta domare.
Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi
Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas. 1145
Omnia debet enim cibus integrare novando:
Necquicquam, quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est, neque quantum opus est, natura ministrat.
Jamque adeo affecta 'st ætas, effœtaque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit 1150
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud (ut opinor) enim mortalia sæcla superne
Aurea de Cœlo demisit funis in arva:
Nec mare, nec fluctus plangentes saxa creârunt;
Sed genuit Tellus eadem, quæ nunc alit ex se, 1155
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit.
Ipsa dedit dulceis fœtus, & pabula læta:
Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore:
Conterimusque boves, & vires agricolarum: 1160

Conficimus

1144. *Sic igitur magni quoque.*) Demum v. 29. concludit. Mundum eo modo quo Animalia senescere, Meatus, viz. quos in Animalibus Venas voces, assiduis corporum externorum ictibus labefactati, ægrè recipiunt materiam Mundo reparando idoneam ex *Infinito* defluentem: Et jam tam late expansa est hæc compages, ut plus Materiæ è se dimittat, quàm ex Infinito accipit, atque ideo diminuatur necesse est, & devigescat. Quin ut *Epicurus* statuit, Omnia genera Animalium Fruges, Arbores, &c. sponte sua Tellus olim produxit, quam tamen hodie effœtam sentimus, ideoque ipsam senescere fatendum est.

1145. *Putresque ruinas.*) Gassendus, *Tristesque.*

1146. *Omnia enim debet cibus*, &c.) Huic versui nonnulli subjungunt versum prorsus ineptum,

Et fulcire cibis, ac omnia sustentare.

Hic enim delendus est, Imò, si Libri permitterent, tres alios rejicerem.

1149. *Jamque adeo affecta est ætas*, &c.) Lambinus præfert

Jamque adeo fracta est ætas, effœtaque Tellus,

nec rejicit

Jamque adeo affecta est ætas, affectaque Tellus.

1152. *Haud, ut opinor enim*, &c.) E Terra inquam hæc omnia orta, neque enim, ut isti Providentiæ assertores aiunt, Animalia è Cœlo per catenam illam, quam unus Hominum *Homerus* vidit, demissa sunt; neque porro Mari, & fluctibus littora pulsantibus edita: Sed quæ Tellus hodie omnia genera alit, illa ipsa est quæ cuncta protulit. *Faber.*

1160. *Conterimusque boves*, &c.) Hi duo versus unde olim malum pedem tulere,

pnficimus ferrum vix arvis suppeditati:
Usque adeo pereunt fœtus, augentque labores.
Jamque caput quassans grandis suspirat arator
Crebriùs incassum magnum cecidisse laborem:
Et cùm tempora temporibus præsentia confert 1165
Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis:
Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
Perfacilè angustis tolerârit finibus ævum,
Cum minor esset agri multò modus ante viritim:
Nec tenet, omnia paullatim tabescere, & ire 1170
Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto.

..., eò & referre debent, neque enim ...retii lucerna digni sunt. *Faber.* ...nius legit

Conterimusque Boves, & vires Agricolarum
Conficimus. Seris vix arvis suppeditati:
Usque adeo pereunt fœtus, &c.

...a autem Arva, Tristia, quæ fru...m ægrè reddunt: Ut *Sera* mors, ...eid. 6. Mors *gravis*; & *serum* Bel...a apud Salustium, *Grave* bellum. ...nius. Quidam legunt:

...nficimus, ferrum vix arvis suppeditârit:

...162. *Usque adeo pereunt fœtus.*) ...merius *Parcunt* fœtus, id est, par...i redduntur, & augentur Labores.

...167. *Et crepat antiquum genus*, &c.) ...umento, quod modò duxerat ex ...curi placitis, subjungit Poëtarum ...ulas de aureo sæculo, viz. tunc ...poris mire fertilis erat Terra, omnia ...ite produxit, quæ jam multo labore subacta ægre Homines sustentat: Conscius autem Poëtas istos hanc Terræ fertilitatem Numinis benevolentiæ Piis hominibus faventis attribuisse, istam opinionem Scommate impugnat, & despicit ignorantiam illorum, qui Tellurem Senio effœtam fieri nondum intellexerint.

1168. *Perfacile tolerarit ævum.*) Beati viverent: Sic enim hunc locum capio, ut illum Terent. *Quam vos facile vivitis.* Inde apud Homerum, Dii ῥεῖα ζώοντες dicuntur. *Faber.*

1171. *Ad Scopulum.*) Ad interitum: Translatum à navi quæ infligitur scopulo. *Lambinus.* Per *Scopulum* intelligit exitium, Labem, ruinam, *Faber.* Salmasius autem asserit *Scopulum* esse metam, seu parvum scopum, sic Suetonius, in Domitiano cap. 19. Nonnunquam Pueri procul stantis, præbentisque pro *Scopulo* dispansam dextræ manus palmam, &c.

IN hoc Libro positæ sunt omnes *Epicuri* fortunæ, Exiguæ quidem istæ, quas tamen multi olim afflixerunt, & Tullius diripuit. Instaurare demum magno conatu nititur *Lucretius*, eo successu, quem meretur: Idem enim *Epicuri* opinionibus acci... quod Fœtui mali staminis, copio...a licet, & saluberrimum Alimentum ingeras, debilis tamen manet, & infirmus.

A. v. 66. ad v. 82. Docet Poëta Motum esse, nec diffitemur: Motum etiam rerum Omnium è Motu seminum oriri, illud quoque agnoscimus: Sed dum v. 82. Pondus Seminibus, & inde Motum attribuit, nimium sibi & suis Atomis indulget: Quis pondus omni Materiæ, & quis Corporibus

ejusdem molis idem pondus concedat? Sensus enim & Experientia reclamant. Vidit autem *Epicurus* Lapides, Ligna, cuncta denique intra Mundi hujus ambitum contenta deorsum tendere, atque ideo credidit Omnia ab æterno descendisse, quam opinionem qui amplectitur, næ ille erit nitidissimus de grege Epicuri Philosophus: Idem enim ac si diceret, rotas, elateres, & reliqua machinæ alicujus membra id factura seorsim, quod conjunctim faciunt. Sed ut hoc quoque largiamur: Habemus tandem infinita Semina per Inane infinitum pari passu, & æquali velocitate deorsum tendentia. In immensitate Latitudinum, Longitudinum, Altitudinum, Infinita vis innumerabilium volitat Atomorum, quæ interjecto Inani cohærescunt tamen inter se, & Aliæ alias apprehendentes continuantur, ex quo efficiuntur hæ rerum formæ & figuræ. Unde verò Aliæ alias apprehendant, cum pari velocitate omnes ferantur? viz. Paullùm, & quàm minimum declinant, v. 221. Sed ipsa hæc declinatio ad libidinem fingitur (ait enim *Lucretius* declinare Atomos sine Causa, quo nihil turpius Physico) & illum motum naturalem omnium ponderum è regione inferiorem locum petentium sine Causa eripuit Atomis. Nec tamen id, cujus causa hæc finxerat, assecutus est; nam sive omnes Atomi declinabunt, nullæ unquam cohærescent; sive aliæ declinabunt, aliæ suo nutu rectè ferentur, erit hoc quasi provincias Atomis dare, quæ rectè, quæ obliquè ferantur. *Tullius* primo de Finibus.

Hanc difficultatem sensit ipse *Lucretius*, v. 225. ubi non tam solvit, quàm vi ejus succumbit oppressus & prostratus: Sed v. 251. aliam difficultatem movet, cujus ope vim prioris effugere conatur; vel, ut Sepia, tenebras & caliginem offundit, ut difficiliùs inveniri & capi possit. Asserit enim sine ista seminum Declinatione Libertatem voluntatis, quam in omnibus Animalibus sentimus, explicari non posse. Respondet *Cicero lib. I. de natura Deorum.* Hoc persæpe facitis *Epicuræi*, ut cum aliquid non verisimile dicatis, & reprehensionem effugere velitis, afferatis aliquid quod omninò ne fieri possit: Ut satius fuerit illud ipsum, de quo ambigebatur, concedere; quàm tam impudenter resistere: Velut *Epicurus*, cùm videret, si Atomi ferrentur in locum inferiorem suopte pondere, nihil fore in nostra potestate, quod esset eorum motus certus & necessarius: Invenit quo modo necessitatem effugeret, quod, videlicet, *Democritum* fugerat: Ait Atomum, cùm pondere & gravitate directo deorsum feratur, declinare paullum. Hoc dicere turpius est, quàm illud, quod vult, non posse defendere. Et Libro de *Fato.* *Epicurus* uno tempore res duas suscipit inenodabiles, unam, ut sine Causa fiat aliquid, ex quo existet ut de nihilo quippiam fiat; quod nec ipsi, nec cuiquam Physico placet; alteram, ut cùm duo Individua per Inanitatem ferantur, alterum è regione moveatur, alterum declinet. Fusiùs deinde hanc causam agit in *eodem libro.* Quæ ergo nova Causa in Natura est quæ declinat Atomum? Aut num sortiuntur inter se, quæ declinet, quæ non? Aut cur minimo declinet intervallo, majore non? Aut cur declinet uno Minimo, non declinet duobus aut tribus? Optare hoc quidem est, non disputare; nam neque extrinsecùs impulsam Atomum loco moveri & declinari dicis, neque in illo Inani, per quod feratur Atomus, quidquam fuisse causæ cur ea non è regione ferretur, nec in ipsa Atomo mutationis aliquid factum est, quamobrem naturalem sui ponderis motum non teneret. Ita cùm attulisset *Epicurus* nullam causam quæ istam declinationem efficeret, tamen aliquid sibi dicere videtur, quum id dicat quod omnium mentes aspernentur & respuant. Ita Hortos *Epicuri* vastat *Cicero*, & evertit totam illam, quæ Providentiæ iniquior est, Philosophiam.

Meliùs tamen succedit longa illa à v. 333. ad versum 580. Disputatio de varietate Figurarum quæ in seminibus invenitur; similiter illa de Seminibus diversimodè figuratis in unoquoque Composito contentis, à v. 581. ad v. 728. Argumentum enim fabulis subinde

introductis ornat, & sententiam
varils, iisque firmissimis ratio-
s confirmat.

ec ullus unquam Epicureæ Philo-
iæ adversarius effugiet ista argu-
ta, quibus à v. 729. ad v. 1021.
nstrat Semina Coloris, Odoris,
ris, omnis denique qualitatis, &
ts esse expertia: Originem sensus
, fateor, non rectè explicat, at
m Animalium sensilibus Princi-
(quod unum in hoc libro agit)
nè deberi, eo, quo *Lucretium*
it, acumine persuadet.

od denique à v. 1022. ad v. 1103.
merabiles Mundos extruit, hoc
ferri potest, si aliquem Archite-
adhibuisset. Sed quis credit ex
norum concursione fortuita hunc
di pulcherrimum ornatum esse
ctum? An cùm machinatione
m aliquid moveri videmus, ut
ram, ut Horas, ut alia permul-
non dubitamus quin sint opera illa
nis: Cùm autem impetum Cœli
cum admirabili celeritate moveri, ver-
tique videamus, constantissimè confi-
cientem vicissitudines Anniversarias
cum summa salute & conservatione re-
rum omnium, dubitamus quin ea non
solum ratione fiant, sed etiam excel-
lenti quadam divinaque ratione? Quòd
si Mundos efficere potest concursus A-
tomorum, cur Porticum, cur Tem-
plum, cur Domum non potest, quæ
sunt minùs operosa, & multò quidem
faciliora? Hæc *Cicero* Providentiæ gra-
tissimus vindex.

Demum à v. 1104. ad v. 1172. Mun-
dos innumerabiles quotidiè nascentes,
& intereuntes contemplare, & Beatum
Te judicabis, Lector, qui inter tot
tantasque ruinas integer manes & illæ-
sus: Interim ridebis lactentes istos, &
senescentes mundos, modò fame ene-
ctos, modò pinguedine nimis obesos.
Certo enim certius, tum perire omne
Lucretii acumen cùm Providentiæ ad-
versetur.

FINIS LIBRI SECUNDI.

LIBRI TERTII
ARGUMENTUM.

HACTENUS, *duobus nempe superioribus libris Naturam & Affectiones quas dicimus Atomorum, ritè explicâsse sibi visus est Poeta. Nunc quatuor reliquis libris ea, quæ ex Atomis istis fiunt, attentiùs speculatur: Atque uti par fuit, primas detulit partes Animæ & Animo, de quibus hoc toto libro jam disputat. Hunc autem auspicatur librum ab* Epicuri *laudibus, quem à v.* 1. *ad v.* 94. *prædicat primum docuisse non à Deo, sed ex fortuito Atomorum concursu Mundum hunc & omnia fuisse facta; atque inde Hominum mentes Deorum, Mortis, & Pœnarum post mortem metu liberâsse: Hoc autem unus* Epicurus *feliciter perfecit, quod alii Philosophi frustra conati sunt. Pauca hæc de* Epicuro *præfatus, docet à v.* 94. *ad v.* 137. *Animum & Animam partem esse Hominis æque ac Pedes, Manus, Brachia, Caput, & reliqua membra, & non Habitum vitalem totius Corporis, seu omnium partium Corporis intentionem, & concentum, quam quidam veteres Philosophi* Harmoniam *dixerunt. Ne verò minùs distinctè disputare videatur, dum vocibus* Animus & Anima *promiscuè utitur, à v.* 138. *ad v.* 161. *docet* Animum & Animam *unam quidem rem esse,* Animum *verò præcipuam esse partem, & in Corde residere, quippe ibi Metus, Gaudium, & reliquæ Passiones quæ Animum sequuntur, sese ostentant; dum* Anima, *in qua locomotiva facultas unicè sita est, per totum Corpus dissita ad nutum* Animi *movetur: Inde à v.* 162. *ad v.* 177. *demonstrare conatur* Animi & Animæ *naturam esse Corpoream: Animus enim tangit Animam, quam movet, Anima autem Corpus; nullus verò, nisi inter Corpora, Contactus. A v.* 178. *ad v.* 323. *docet Corporeum hunc Animum componi è seminibus minutissimis quidem, tenuis-*

imis, & maximè rotundis: Et si rem ipsam spectemus, e
, Vento, seu Vapore, & Aere; & alia insuper re, quæ
uissimis, minutissimis, & maximè mobilibus seminibus con-
est Sensus *Principium & Origo: Quo verò modo Calor,*
s, Aer, & quarta illa res innominata misceantur, expli-
non posse liquidò fatetur. A v. 324. ad v. 350. asserit A-
i & Corpus ita conjuncta esse, ut sine utriusque pernicie se-
non possint: Deinde à v. 351. ad v. 370. non solum Ani-
sed etiam Corpus sentire *affirmat, seu potius totum Ani-*
rem è Corpore & Anima compositam: Posthæc à v. 371. ad
. refutat opinionem Democriti, *qui singulas Animæ partes*
s Corporis partibus appositas & conjunctas esse docuit: Et ut
firmâsset Animum esse potiorem totius Compositi partem, sic
imò *potiùs quàm ab* Anima *vitam dependere, & salutem*
alis conservari asserit. Deinde à v. 418. ad v. 842. Animos
imas nasci & interire cum Corporibus viginti octo argumen-
monstrare conatur, & Transmigrationem Pythagoræ *obi-*
ridet. Demum à v. 842. ad v. 882. Mortem nihil esse do-
ium post mortem nihil est mortali Animæ timendum, imo si
i Immortalis (ut Platoni visum est) concedatur, Mortem
nihil esse, cùm Anima separata non meminerit se unquam
extitisse. Proinde à v. 906. ridet Hominum vanam de se-
a solicitudinem: Deinde demonstrat Mortem *non esse Ma-*
quia mortui non indigent istis bonis quibus vivi gaudent, ne-
is Doloribus afficiuntur qui miseros mortales cruciant, ad v.
Vitam etiam ipsam non esse desiderabilem, quippe quæ nihil
fferat, sed easdem semper voluptates usque ad nauseam sub-
rat, ad v. 988. Ne verò istæ fabulæ, quas Poetæ narrant,
eris & Pœnis post mortem terreant mortales, ad v. 1036.
illas commoda interpretatione elevat. Deinde usque ad fi-
ujus libri monet plerosque Mortalium ineptè & absurdè de
e queri, cùm sapientissimi Hominum, & Potentissimi Du-
& Imperatorum vim diræ Necessitatis senserint: Docet ideo
les vitam sollicitam & inquietam agere, quòd hanc Mortis
nplationem refugiant, & ineptè votis omnibus vitam expete-
m aliquando amissuri sunt, quæ nullam novam Voluptatem
t, innumeris verò Doloribus & Periculis obnoxia reddatur;
tim cùm vivendo nihil detrahunt de tempore Mortis, quæ
manet æterna.

TAN.

TAN. FABRI
IN LIBRUM TERTIUM
PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

HIC verò ille Lucretii liber est, qui præter cæteros, cùm delectu & acri quodam judicio legi debeat. Cùm enim in eo corpoream esse animi nostri naturam demonstrare conetur Poëta, periculum fortasse fuerit, ne quidam nimium creduli, ad illius sese rationes adjungant; alii autem, dum ejusmodi doctrinam omnibus calculis damnandam existimabunt, ultro se tam præclari libri lectione privatum eant. Id ne fiat, non abs re fuerit meminisse, multos è veteribus ita existimare, Dæmonas in rerum corporearum numero habendos. Ex iis fuerunt non Porphyrius modò, in admirabili illa Πραγματεία περὶ ἀποχῆς, &c. sed & Plotinus & Jamblichus; ut è Nostris quoque Tertullianus, Basilius, Augustinus, ut ne recentiores appellemus. Hanc itaque de Angelis sententiam si Veteres illi impunè secuti sunt, nihil, ut opinor, esse debet, quamobrem Lucretii opinione de animis corporeis tantopere offendamur; Cùm huc usque nil sit, quod audire sine offensione non possis. Sed utinam ibi stetisset Lucretius: Nam alii quidem animorum nostrorum, quos ejusdem cum dæmonibus naturæ esse putaverunt, immortalitatem tutabantur; & suum illis aut jus, aut Dei beneficium, servabant; At hic noster, ubi corporeæ naturæ animos hominum esse ostenderit, ibi strenuè & incunctanter colliget, Fieri nulla ratione posse, ut ne illos interitus & dissipatio consequantur; Quin & turpiter errare vulgus hominum asseret, qui religionibus attoniti, fracti & abjecti,

Æternas

Æternas nigra pœnas in morte timendum
ſtimant. Saxa itaque & ſcopulos vides, Lector, à quibus
gè longéque refugiſſe debes. Quamobrem diligenter facien-
n erit, ut deſerta tantiſper Epicuri ſecta, ad rationem Pla-
iicorum te conferas, qui animos noſtros in immortalitatem
ruerunt. Sed tutiùs multò, ſi, omiſſis fluctuantis Philo-
hiæ concertationibus, ad Eum rectà tranſeas, qui rerum
nium Parentem, VIVENTIUM DEUM: NON AUTEM
RTUORUM ESSE demonſtravit. Alterum vero, mi Lector,
d ego ante oculos perpetuò habendum arbitror, hoc erit:
imi noſtri vel ſpirituales habeantur, vel corporei, ſi voles;
certè Lucretii argumentis haud ſanè magnopere moveri de-
nus, cum nobis, qui Chriſtiani ſumus, planiſſimè &
μφιβόλως perſuaſum ſit, fore etiam aliquando, ut hæc
ita corporis moles, quam nunc animus noſter circumfert,
diuturno annorum curriculo computruerit, dein ſparſa fue-
ac disjecta, denuo tamen coaleſcat, & ex aquis, aëre, ter-
collecta & conquiſita, ad interminabilem ſæculorum ſeriem
ſeveret. Probet igitur Lucretius quàm lubebit, corpoream
animorum naturam, atque adeo illos interitui obnoxios eſ-
nil ille profecto dixerit, quod hominem verè Chriſtianum
ſit percellere; cùm corporis noſtri reſurrectionem & immor-
tatem præter univerſas Phyſiologiæ vulgaris, ac Chymiæ
us rationes (nam admirabilis illa *Operatio*, de qua & Quer-
nus, & alii, nil ad reſurrectionem corporum facit) futu-
credamus, quæ res, ſi non majorem, (quanquam majo-
) parem certè in ſeſe difficultatem habet. Hoc tantum ad-
, Tertulliani Tractatum, qui *de Anima* inſcribitur, in
nis facere ad hunc librum intelligendum: Eum ſi leges,
ſtantiſſimum Viri Magni opus legeris. Sed tamen eſt aliud
m tantillum quod te volebam: Si quid à me ex mente Lu-
ii, vel in hocce libro dictum fuerit, vel in aliis, facito quæ-
t memineris, *Actorem* eſſe me, non *Poetam*. Quidquid
e tale properanti exciderit, id ego omne pro indicto haberi
: Neque enim ea vitæ noſtræ ratio eſt, ut, quem exitum
ura brutis animantibus eſſe voluit, eum nos libenter, ubi
nctus à corpore animus fuerit, expectemus. Vale.

T. LU-

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER TERTIUS.

E Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, illustrans commoda vitæ:
Te sequor ô GRAIÆ gentis decus, inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis,
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem,
Quod te imitari aveo: Quid enim contendat Hirundo

Cycn

1. *Tam clarum extollere lumen.*) Id Græci dicunt αἴρειν πυρσὸν, & cùm quid è speculis ea ratione significabant, id διὰ πυρσῶν, & παρὰ πυρσῶν nunciari dicebatur. Hinc sumpta Metaphora qua *Lucretius* usus est. *Faber.* Alloquitur autem v. 30. *Epicurum* Atheniensem Philosophiæ Epicurææ Principem: Invenit quidem *Democritus*, sed ita expolivit & perfecit *Epicurus*, ut Pater rerum & inventor à *Lucretio* haud absurdè diceretur. Huic quidem felix ingenium gratulatur, beneficia agnoscit quæ contulit hominibus, dum Naturam rerum explicavit, & omnem de Providentia opinionem & Terrores inde natos dispulit: Idem denique asserit, quod L. Torquatus in *Ciceronis* prim. lib. de Fin. Ego arbitror Epicurum unum vidisse verum, maximisque erroribus Hominum a[...] mos liberâsse, & omnia tradidis[...] quæ pertinerent ad benè beatéque [...] vendum.

2. *Illustrans.*) Qui extollit Lum[...] proculdubio illustrat: in versu sequ[...] ti pro *Gentis decus*: *Gentis dux*, G[...] fendus.

4. *Fixa.*) Quidam ἀρχαϊκῶς fic[...] (nec enim Lambinus id negare de[...] quod Diomedes, aliique veteres Gra[...] matici asseruerunt) sed quod ejusd[...] significationis sit. *Faber.*

6. *Hirundo.*) Cygnorum enim c[...] tus admirantur omnes, qui ingrat[...] Hirundinum garrulitatem damnant

Τί σοι θέλεις ποιήσω;
Τί κωτίλη χελιδών; Anacr. Od.

Ita enim legendum: non Τί σοι, λ[...] χελιδών, Κώτιλος autem ἀπκωτη[...]
α[...]

Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus Hœdi
Consimile in cursu possint, ac fortis Equi vis?
Tu Pater, & rerum Inventor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuisque ex, Inclute, chartis, 10
Floriferis ut apes in saltibus omnia limant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpetua semper dignissima vita.
Nam simul ac Ratio tua cœpit vociferari,
Naturam rerum haud Divina mente coortam, 15
Diffugiunt Animi terrores; mœnia mundi
Discedunt, totum video per Inane geri res.
Apparet Divûm numen, sedesque quietæ:
Quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
Adspergunt, neque nix acri concreta pruina 20
Cana cadens violat: semperque innubilus æther
Integit, & largè diffuso lumine ridet.
Omnia suppeditat porrò Natura, neque ulla

Res

ἀκυτιῶν, δόλιχος, λάλος, κωτίλη, λαλιστάτη. Hes.

7. *Artubus.*) Alii *Artibus*, quod olim usurpare solebant; sed ego *Artubus* prætulerim: cùm sciam ab *Artes* (τέχναι) dici *Artitos*: Ut *Artitus* in Glossis Philoxeni vertitur πάντεχνος, δαίδαλος, sic ab *Artus Artutos*, id est, *Robustos* vocabant. Sunt tamen quibus hæc minùs certa videantur, sed nihil ad Lucretium. *Faber.*

9. *Patria.*) Modo dixerat *Epicurum* esse Patrem & Inventorem rerum.

11. *Limant.*) Ita *Lambinus* è Codd. Alii *Libant*: quæ vox cum sequenti *Depascimur* meliùs convenit.

15. *Haud divina.*) *Haud*, abest ab omnibus libris, sed restituit, sententia ipsa postulante, *Lambinus*: conjicit etiam legendum *Divum fine*: *Coortam*) Alii *coactam* malunt, quidam etiam libri *creatam* exhibent.

17. *Discedunt.*) Longè latiora & ampliora fiunt, Animus nullos fines habet quos intra coërceatur ut antea. *Faber*. Meliùs verò *Lambinus* dividuntur & hiant; Per diducta enim & hiantia mundi mœnia in magnum Inane prospicit: M. Tull. Off. 3. Cùm Terra *discessisset* magnis quibusdam Imbribus. Et Virgilius,

— *Video medium* discedere *Cælum.*

18. *Apparet Divum numen.*) Sed cur *apparet Divum numen?* Scilicet, quæ ante Epicurum vulgus Philosophorum sentiebat, ita ab eorum Natura aliena erant, nihil ut de iis certi haberetur, &c. Fortasse etiam non minùs rectè dixeris, Apparet Numen Deorum quietum, (sequitur enim *sedesque quietæ*) ita ut ab iis nil male metuendum, cùm jam molesta illa odiosaque Providentia remota sit. Hæc *Faber*. Frigidas verò istas observationes respuit Poëta: *Apparet Divum Numen*, quoniam per hiantia Mundi mœnia in immensum Inane prospiciens non minùs Deos, quàm cæteras res vidit: v. 25.

—— *Nusquam apparent Acherusia templa.*

21. *Innubilus.*) Quidam Codd. (*sine nubibus*) meliùs tamen *Innubilus* leg. dum Homerus, è quo Hi quatuor versus desumpti sunt, utitur voce ἀνέφελος: Odyss. Z.

23. *Omnia suppeditat Natura.*) Diis, viz. sic lib. I. v. 60.

Ipsa suis pollens opibus, nil indiga nostri.

Res animi pacem delibrat tempore in ullo.
At contra nuſquam apparent Acheruſia templa:
Nec Tellus obſtat, quin omnia diſpiciantur,
Sub pedibus quæcunque infra per Inane geruntur.
His tibi me rebus quædam divina Voluptas
Percipit, atque Horror, quod ſic Natura tua vi
Tam manifeſta patet ex omni parte retecta.
Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia ſint: & quàm variis diſtantia formis
Sponte ſua volitent alterno percita motu,
Quoque modo poſſint ex his res quæque creari:
Haſce ſecundum res ANIMI natura videtur,
Atque ANIMÆ claranda meis jam verſibus eſſe:
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo;
Omnia ſuffundens mortis nigrore: neque ullam
Eſſe voluptatem liquidam puramque relinquit.
Nam, quòd ſæpe homines morbos magis eſſe timendos,
Infamemque ferunt vitam, quàm Tartara lethi,

24. *Delibrat.*) Quaſi *decorticat*, & *extenuat:* Lambinus: Alii *delibat*, quos ſequor.

26. *Nec Tellus obſtat.*) Ratio enim omnia obſtantia pervadit. *Faber.*

28. *His tibi me rebus*, &c.) Iſtud *Tibi* ut σοί, σὲ, *Me*, *Te*, paſſim apud Græcos, paſſim apud Latinos παρέλκον eſt: *Faber.* Lucretius, lib. II. v. 137.

Quum Tibi *jam nemo feſſus ſatiate videndi*, &c.

His ubi, Giſanius: Et interpretatur *ubi* in qua re, in qua ratione, præceptis, via, Philoſophia, imperitè. *Fayus* verò, *ubi*, poſtquam, cum, quoniam, Relativè ad vocem *quoniam* v. 31. Lambinus legit *Tibi* ſup. *fateor.* Quæ demonſtrant ſacrificulum iſtum ne legere quidem *Lambinum* potuiſſe.

29. *Percipit.*) Alii *Perciit:* Quidam legunt

—— *Quòd ſit Natura tua vi*
Tam manifeſta patens ex omni parte retorta.

Retorta autem eſt Evoluta, quæ priùs quaſi contorta, & involuta videbatur.

31. *Et quoniam docui.*) In primo & ſecundo libro multa de Seminibus ipſis, de eorum figuris & motibus: jam v. 10. accuratam de *Anima* diſputationem promittit, ut Homines metu mortis, & pœnarum poſt mortem liberaret.

33. *Alterno.*) Leg. *Æterno:* Quomodo enim Semina *alterno* motu percita *ſponte ſua* volitarent? Lib. II. v. 1054. & lib. IV. v. 28. ubi hi verſus repetuntur.

35. *Secundum.*) Poſt, ἑπομένως τούτοις, ἑξῆς. Faber.

36. *Claranda.*) Lib. IV. v. 779.

Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum *eſt.* ——

39. *Omnia ſuffundens mortis nigrore.*) Quibus nemo unquam aliquid venuſtius: Omnia quæcunque Alii protulerunt excutias, nunquam pulchrior Imago.

41. *Nam, quod ſæpe Homines*, &c.) Dicat forſan aliquis, idem alios Philoſophos præſtitiſſe quod Lucretius promittit, nec ſolum *Epicurum* metum iſtum Acheruntis præcipitem egiſſe, cùm

: ſcire Animi naturam ſanguinis eſſe,
prorſum quicquam noſtræ Rationis egere:
; licet advertas animum, magis omnia Laudis, 45
etiam Venti, ſi fert ita forte voluntas,
.ri cauſa, quàm quod res ipſa probetur:
rres itidem patria, longèque fugati
pectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
ıibus ærumnis affecti denique vivunt: 50

Et

lurimi docuerint Animas interiıullaſque poſt mortem pœnas tiıs eſſe: *Empedocles*, v. g. dixit ım eſſe cordi ſuffuſum ſangui-Atque ideo *Epicurum* non tantas i laudes, nec *Lucretium* majus cium conferre mortalibus, quàm lim contulerint. Reſpondet Poë-14. Omnes iſtos Philoſophos forıidem verba loqui, ſed Mortem e æquè ac vulgus Hominum: Inolores, Infamiam, Anguſtias violerant; & cum Periculis, Mor-&c. premantur, nunquam invenagis humiles Animos, aut ſuperıi magis obnoxios.

Et ſe ſcire Animi, &c.) Duos verſus delet *Faber*; quia prinihil opus illis eſt, dein quænam : Latinitas, *Natura Animi eſt inis?* Iſte autem verſus

c quidquam prorſum noſtræ Rationis egere.

›oni tandem habet? Hinc diſci-'em profecto mirabilem, bellam, ɛgantiæ Lucretianæ! viz. Aninoſtrum non egere noſtra ratione. :abilem profecto rem! Quaſi *Ra*ıd Lucretium non ſit *Philoſophia*, & vox iſta *ſe* in priori verſu cum *Egere* in hoc verſu minùs conveniat. Leg. autem,

Et ſe ſcire Animi naturam ſanguine ineſſe.

Et tum ſententiam *Empedoclis*, qui dixit Animum eſſe cordi ſuffuſum ſanguinem, *Cicero*, 1. *Tuſc. quæſt.* non ineptè adumbratam aſſero. Quis etiam neſcit *Lucretium*, licet Carmina Empedoclis admiratus ſit, Opiniones tamen illius ubique convellere?

46. *Si fert ita forte voluntas.*) Quidam *fera voluntas*: Unde Palmerius *fera voluntas*: i. e. ſtulta, ſiniſtra, turpis: Giſanius *fera* retinet, de metro minime ſolicitus: *Dira* ſcribit Faber: Dum Alii *Corde* reponunt ex Virgilio, lib. VI. Æneid.

——— *Si fert ita* Corde *voluntas.*

An verò hæc verba illos ſpectant qui laudem iſtam aut auram popularem ambiunt, an ſubjungenda ſint,

Hinc licet advertas animum: Alii diſputent.

Et quocunque tamen miseri venere, parentant,
Et nigras mactant pecudes, & Manibu' divis
Inferias mittunt: Multoque in rebus acerbis
Acriùs advertunt animos ad Relligionem.
Quò magis in dubiis hominem spectare periclis 55
Convenit, adversisque in rebus noscere qui sit.
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Ejiciuntur, & eripitur Persona, manet Res.
Denique Avarities, & Honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transcendere fineis 60
Juris, & interdum socios scelerum, atque ministros
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opeis: Hæc vulnera vitæ
Non minimam partem Mortis formidine aluntur.
Turpis enim Fama, & Contemptus, & acris Egestas 65

Semota

51. *Parentant.*) Mortuis sacra faciunt, ideoque Animas post mortem superesse credunt: Itaque Nugæ, Fumi, quicquid isti gloriosuli vulgò prædicant: Quid enim verba audimus cùm facta videamus?

52. *Et Manibus.*) Alii *Quas Manibus.*

55. Alios Philosophos, quos tanquam *Epicuri* æmulos Sectatores sui prædicabant, rejecit, quoniam illorum dogmata Metum Mortis non penitùs abstulerant: Deinde 4. v. addit minimè credendum esse istis, qui lætis rebus florentes magnificè loquuntur, spectandi autem sunt Homines periculis cincti & miseriis oppressi, si tum se fortes præstent, tum fatendum est illis Philosophiam profuisse.

58. *Ejiciuntur.*) Sic jacere, rejectare, & mittere vocem, *Lucretius*: Alii tamen è Codd. *Eliciuntur.*

59. *Denique Avarities*, &c.) Versus 28. qui mox legentur, ab Homine rerum Ethicarum perito non possunt satis legi, relegi, tanta in iis vis boni reperitur; Certum enim est Mortis formidinem, Avaritiæ, Perfidiæ, Ambitionis, Crudelitatis, Invidiæ, Desperationis, &c fontem esse. *Faber.* Et hinc oritur magna *Epicuri* gloria, qui præceptis suis Metum mortis, è quo tot mala fluunt & derivantur, fugat.

62. *Præstante.*) Sic lib. II. v. 12. Alii Codd. *Perstante*; id est: Assiduo, Improbo, & Pertinaci.

64. *Non minimam partem.*) Sic lib. VI. v. 1247. Et Cæsar, lib. IV. de bell. Gall. *Non multum frumento, sed maximam partem lacte vivunt.*

65. *Turpis enim fama*, &c.) Quidam Codd. *Turpis enim ferme:* Unde Alii scribunt *Turpis enim Formæ:* At Codicibus istis & conjecturis melius Lambini judicium, qui edidit *Turpis enim fama*, &c. Epicuri autem præceptum fuit, ἐνδοξίας ἐπὶ τοσοῦτον ὀρέγ-

ota ab dulci Vita ſtabilique videntur:
uaſi jam Lethi portas cunctarier ante:
e homines, dum ſe falſo terrore coacti
giſſe volunt longè, longèque receſſe:
uine civili rem conflant: divitiaſque 70
duplicant avidi, cædem cædi accumulantes.
leles gaudent in triſti funere Fratris:
Conſanguineûm menſas odere, timentque.
onſimili ratione ab eodem ſæpe timore
erat invidia: ante oculos illum eſſe potentem, 75
n aſpectari, claroque incedere honore;
ſe in tenebris volvi, cœnoque queruntur.
eunt partim ſtatuarum, & nominis ergò:
æpe uſque adeo, Mortis formidine, vitæ
ipit humanos odium, luciſque videndæ, 80
ibi conſciſcant mœrenti pectore Lethum,
ti fontem curarum hunc eſſe Timorem,
c vexare pudorem, Hunc vincula amicitiaï
ıpere, & in ſumma pietatem evertere fundo.
ı jam ſæpe homines patriam, caroſque parenteis 85
iderunt, vitare Acheruſia templa petentes.
am veluti Pueri trepidant, atque omnia cæcis
enebris metuunt: Sic nos in luce timemus
dum, nihilo quæ ſunt metuenda magis, quàm

Quæ

ισθαι, ἐφ' ὅσον μὴ καλαφρονεῖ-

Dum ſe Refugiſſe.) Alii Codd. *ſſe*.. & pro *Receſſe*, *Remaſſe*, pro aviſſe, vel *Remoſſe*, vel *Re-*. *Me* autem, & *Te*, & *Se*, es uſurpabant in modo infinitivo, ώντας, *Omnes homines qui ſeſe præſtare aliis Animalibus*. Saluſt. *ſeſe* poterat abeſſe: Faber. Tes in Andria, *Quæ ſeſe inboneſtè parare hic divitias potius, quam ria boneſtè vivere.*

Claroque incedere bonore.) Alii *qui incedit Honore.*) Alii *Clarus endit Honore.* Fayum vide Le- & ridebis.

Statuarum.) In quibuſdam Codd. . Alii *Intereuntes faſtus tantum, tereuntque potentatus.*

80. *Vitæ percipit humanos odium.*) Ita Terentius, in Eun. *Neque Agri, neque Urbis odium me unquam percipit.* Plautus, in Truculento: *Si bene facere incœpit, ejus eum citò odium percipit.* Lucretius, ſupra v. 27.

His tibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit. Ubi tamen Alii legunt *Perciit.* Pro *Humanos* Gaſſendus legit *Ingratos.*

84. *Pietatem evertere fundo.*) Nonnuli *ſuadet* improbè. *Funditus*, Giſanius: Sed *fundo* agnoſcit Virgilius, Æneid. 10. v. 88.

Noſne Tibi fluxas Phrygiæ res vertere fundo
Conamur? ——

87. *Nam veluti &c.*) Hi v. 7. leguntur lib. II. v. 54. & lib. VI. v. 34.

Quæ Pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse 'st
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed Naturæ species, Ratioque.
Primùm ANIMUM dico (mentem quem sæpe vocamus
In quo consilium vitæ, regimenque locatum 'st,
Esse hominis Partem nihilo minus, ac Manus, & Pes,
Atque Oculi partes animantis totius extant.
Quamvis multa quidem Sapientum turba putârunt
Sensum animi certa non esse in parte locatum:
Verùm Habitum quendam vitalem corporis esse, 1c
Harmoniam Graij quam dicunt, quod faciat nos
Vivere cum sensu, nulla cùm in parte siet Mens:
Ut bona sæpe Valetudo cùm dicitur esse
Corporis, & non est tamen hæc pars ulla Valentis:
Sic Animi sensum non certa parte reponunt: 10
Magnopere in quo mî diversi errare videntur.
Sæpe utique in promptu Corpus, quod cernitur, ægrit
Cur

94. *Primum Animum dico*, &c.) Veteres quidam Philosophi, inter quos *Aristoxenus*, docuerunt, Animum esse Habitum vitalem Corporis, qualis sit *Valetudo* in Homine valente. Cicero, I. Tuscul. *Aristoxenus Musicus, idemque Philosophus, Animum esse censet ipsius Corporis intentionem quandam, velut in cantu & fidibus, quæ Harmonia dicitur; sic ex Corporis totius natura & figura varios motus cieri, tanquam in cantu sonos: Hic ab artificio suo non recessit, & tamen dixit aliquid, quod tamen quale esset, erat multò ante & dictum & explanatum à Platone.* Ut in Phœdone, ubi hæc leguntur. Καὶ γὰρ ἂν ὦ Σώκρατες, οἶμαι ἔγωγέ καὶ αὐτόν σε τοῦτο ἐντεθυμῆσθαι, ὅτι τοιοῦτό τι μάλιστα ὑπολαμβάνομεν τὴν ψυχὴν εἶναι, ὥσπερ ἐντεταμένου τοῦ σώματος ἡμῶν, καὶ συνεχομένου ὑπὸ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ, τοιούτων τινῶν κρᾶσιν εἶναι, καὶ ἁρμονίαν αὐτῶν τούτων καὶ ψυχὴν ἡμῶν, ἐπειδὰν ταῦτα καλῶς καὶ μετρίως κραθῇ πρὸς ἄλληλα. Quamvis aliud Aristoxenus, aliud Plato videtur docuisse. Lactantius, 7. Instit. *Sicut in fidibus ex intentione nervorum efficitur concors sonus atque cantus, quem Musici Harmonia vocant, ita in Corporibus & compage viscerum, ac vigore sensuum vis sentie[ndi] existit.* Hanc opinionem Poëta pri[mùm] v. 19. explicat & evertit, quippe [cùm] corpore aliquando dolet, Anim[us] [læta]tur, & qui nihil doloris in Cor[pore] sentit, Animo miserrimè cruci[atur]. Anima igitur non est totius Cor[poris] intentio & concentus, sed pars [Homi]nis à Corpore distincta, non [mi]nùs quàm Pes, Manus, Caput, &c. partes Humani Corporis à se in[vicem] distinctæ.

94. *Quem.*) *Quam* Alii, V[eterum] Grammatici autoritate, & v. 9[?] *Putarunt*, Gifanius, *Putârit.*

100. *Vitalem.* Gassendus, [...]

102. *Cum sensu.*) Ita Codd[...] ctè. Tacere tamen non possum aliquando placuisse *Concentu*, ista[m] vox voci *Harmonia* non absona v[idetur].

107. *Ægrit.*) Ita Veteres, [...] *Ægret.* Gifanius tamen & Ali[i] *grum est.* Recte autem illi fac[iunt] qui v. 108. retinent *Latenti.*, &

amen ex alia lætamur parte latenti:
·ò fit, uti contra sit sæpe vicissim,
niser ex animo, lætatur corpore toto: 110
lio pacto, quàm si Pes cùm dolet ægri,
lo Caput interea sit forte dolore.
:erea molli somno cùm dedita membra,
nque jacet sine sensu Corpus onustum:
ıd tamen in nobis, quod tempore in illo 115
ıodis agitatur, & omneis accipit in se
: motus, & curas cordis inaneis.
.c Animam quoque ut in membris cognoscere possis
ıeque Harmoniam corpus retinere solere:
ıiò fit, uti detracto Corpore multo, 120
amen nobis in membris Vita moretur.
eadem rursus cum Corpora pauca caloris
:re, forasque per os est editus aër:
: extemplo venas, atque ossa relinquit:
e ut hinc possis, non æquas omnia parteis 125
a habere, neque ex æquo fulcire salutem:

Sed

ıtenti: An verò *Ubi* vel *Uti* :at in sequenti versu litigent :es. Suumque *Labore*, v. 112. *Fayus*, dum Alii *Dolore* præ-

Præterea molli, &c.) Aliud tum priori simile v. 5. propo- nno relaxentur membra, nulla tio membrorum, nullus sit concentus, sed effusa jaceant languida, interim tamen va- mniis aliquid quod ad Homi- tinet, agitatur, dolet, gau- . Hoc autem quod sentit est : Animus igitur non est Cor- rmonia, relaxato enim som- ıre, ut in Fide laxatis nervis Harmonia.

Onustum.) Alii Cibo, aut Potu, a, vel labore; Ego mallem sic *sopor gravissimus*, v. 953. In versu sequenti pro *Aliud* res *Aliquid*.

Nunc Animam quoque, &c.) argumentum, quo probatur non esse corporis Harmoniam, v. 13. sic se habet. Ut in fidibus detractis quibusdam nervis totus perit concentus, sic abscissis quibusdam membris tota totius Corporis Harmonia interiret, nulla itaque vita foret, nullus sensus. At Homines membra mutilos & vivere & sentire, non est quod quis dubitet: Licet autem detractis multis membris integra maneat vita, & sensus integer: si tamen quædam Caloris & Aëris particulæ è Corpore diffugiant, corruit Animal, nulla relinquitur aut vita, aut sentiendi vis. E quibus conficitur, vitam & sensum non ex intentione omnium Membrorum, Nervorum, & Viscerum oriri, sed ab istis Caloris & Aëris particulis dependere.

118. *In membris.*) In numero membrorum, Lambinus, & post illum Alii. At hic *in membris* idem sonat quod in v. 121.

125. *Æquas partes.*) Animæ, viz. *Lambinus* & Alii: Diversam interpretationem sequutus sum.

Sed magis hæc, Venti quæ sunt, calidique Vaporis
Semina, curare in membris ut Vita moretur.
Est igitur Calor, ac Ventus vitalis in ipso
Corpore, qui nobis moribundos deserit artus. 130
Quapropter, quoniam 'st Animi natura reperta,
Atque Animæ, quasi pars Hominis: redde Harmoniai
Nomen ab organico saltu delatum Heliconis,
Sive aliunde ipsi porro traxere: & in illam
Transtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat, 135
Quic-

130. *Moribundos.*) *Moribundis.* Faber.

131. *Quapropter quoniam,* &c.) Disputationem de Harmonia, v. 6. cum Scommate, ut erat pronus ad Scommata, concludit: Habeant igitur sibi boni isti & faceti Musici Harmoniam istam, vocem inepte fictam, & ineptiùs applicatam, quid enim in istorum nugis refutandis diutius immorarer?

133. *Ab organico saltu delatum Heliconis.*) Cur *Harmonia nomen ab Heliconis organico saltu delatum* dicat Lucretius; id verò unum est quod mihi nunquam placere potuit, quippe qui *montem organicum* seu *musicum* (nam Organici, haud dubie Musici dicuntur, ut ex ipsomet Lucretio alibi constat) Montem inquam Musicum, non magis quàm Grammaticum, aut Dialecticum dici posse putem: Inde adeo factum est ut semper legerim, neque adhuc scripsisse Lucretium aliter arbitrer,

Nomen ab organico cantu ductum Ci-
therai.

sed cum ex *Citheraï*, id est, *Citharæ*, Librarii τὸ Cithæronis fecissent, facilè fuit doctis, qui vitium in metro animadverterint, eam vocem mutare in τὸ Heliconis, ut laboranti versui subveniretur: Cætera autem, uti & corrupti Carminis ratio postulabat, pro captu cujusque mutata, versa, interpolata fuerunt. Quod autem addit Lucretius,

Sive aliunde *ipsi porro traxere* ——

Non temerè factum, cùm *Harmonia* sumatur etiam pro junctura, seu compage ligni, vel solidioris alicujus materiæ. Inde apud Aristophanem ἁρμονιῶν διαχασκουσῶν, inde & Hesychius in quodam loco veteris scriptoris, quem ipse quidem non nominat, sed nos Herodotum esse scimus, ἁρμονίαν interpretatur σύζευξιν, seu conjunctionem: Hæc *Faber*, cujus ingenio plurima indulgerem, si sibi ipsi imperare potuisset. Saltum Heliconis non absurde dici, probari potest ex Manilio ejusdem fere ætatis scriptore,

—— *Primusque novis Helicona movere*
Cantibus & viridi nutantes vertice sylvas.

Astronomicôn, lib. I. Illum Saltum dici posse *Organicum*, utpote Musarum, Carminumque plenum nemo dubitabit, qui meminerit eum toties à Poëtis *vocalem* fuisse dictum. Est tamen qui legit,

Ad Organicos alto delatum Helicone,

Et pro *Traxere* in sequenti versu, *Texere.*

135. *Proprio quæ tum res nomine egebat.*) Miror nam ante *Harmoniam* usitata nomina erant θυμὸς, ψυχὴ, νῦς; sed de θυμὸς propter πολυσημασίαν, est qui contradicere, quanquam frustra, possit; de νῦς dixerit aliquis esse actionem non facultatem; at de ψυχὴ non video quî contra stari possit, nam quòd ψυχὴ aliquando pro sanguine positum legimus, (quippe locus est ad rem in nebulis Aristophanis, ubi Cimices, quos Corinthios vocat, τὴν ψυχὴν ἐκπίνουσιν) id ita intelligi debet ut Orientales vulgò sentiebant, qui sedem Animæ in sanguine ponebant. Hæc item *Faber*, qui labori suo parcere potuisset, si hæc

Quicquid id eſt, habeant: Tu cætera percipe dicta.
Nunc Animum, atque Animam dico conjuncta teneri
Inter ſe, atque unam naturam conficere ex ſe:
Sed Caput eſſe quaſi, & dominari in corpore toto
Conſilium, quod nos Animum, Mentemque vocamus: 140
Idque ſitum media regione in pectoris hæret.
Hic exſultat enim Pavor, ac Metus hæc loca circum
Lætitiæ mulcent: hìc ergo Mens Animuſque 'ſt.
Cætera pars Animæ per totum diſſita corpus
Paret: & ad numen Mentis, momenque movetur: 145
Idque ſibi ſolum per ſe ſapit, & ſibi gaudet:
Cùm neque res Animam, neque Corpus commovet ulla.
Et quaſi cùm Caput aut Oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: ſic Animus nonnunquam læditur ipſe, 150
Lætitiaque viget, cùm cætera pars Animaï
Per membra, atque artus nulla novitate cietur.
Verùm ubi vehementi magis eſt commota metu Mens,
Conſentire Animam totam per membra videmus:
Sudores itaque & pallorem exiſtere toto 155
Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri,

Caligare

ſi hæc omnia eſſe Scommatum plena percepiſſet.

137. *Nunc Animum atque Animam, &c.*) Vocibus *Anima* & *Animus* indiſcriminatim uſus eſt *Lucretius*, & quidni id faceret, cùm *Animus* & *Anima* unam tantùm naturam conſtituant? Animus autem in quo ratio ſita eſt, iſtius naturæ præcipua pars in Corde ſitus eſt, ubi omnes Paſſiones ſedes ſuas habent, & ſeſe oſtentant: Τὸ δὲ λογικὸν ἐν θώρακι ὡς δῆλον ἔκ τε τῶν φόβων, καὶ τῆς χαρᾶς. *Diogenes Laertius.* Docet etiam Epicurus τὰ πάθη καὶ τὰς αἰσθήσεις ἐν τοῖς πεπονθόσι τόποις eſſe. Plutarchus, de Plac. Phil. Anima verò hujus Naturæ pars inferior in qua facultas locomotiva præcipue ſita eſt, per totum corpus diffuſa eſt, & ad nutum Animi movetur. Licet tamen illi obſequatur, non omnes illius affectiones ſentit, ſed vehementes tantùm; Hinc dolore & triſtitia Animus afficitur, cùm tranquillam ætatem Anima agat; At ſi magno dolore tota Anima commovetur, deliquium patitur Animal, nec in tutò ipſa vita eſt. Unde certum eſt Animum eſſe Animæ conjunctum, quoniam movet Animam, & ab illo impulſa Anima Corpus etiam propellit: Hæc omnia v. 25. Pro *Conjuncta* quidam Codd. *Convincta.* Δημόκριτος, Ἐπίκουρος, διμερῆ τὴν ψυχὴν, τὸ μὲν λογικὸν ἔχουσαν, ἐν τῷ θώρακι καθιδρυμένον, τὸ δὲ ἄλογον, καθ' ὅλην τὴν σύγχυσιν τοῦ σώματος διεσπαρμένον. Plutarchus Placit. Phil. lib. IV. cap. 4.

156. *Vocemque aboriri.*) Ita Codd. Aboriri verò proprie abortum facere, *Nonius*; eaque voce utitur *Arnobius* Lucretianarum vocum conſervator, Lib. III. adv. Gentes. *Et quoniam quædam ſunt fœminarum generis propria, ſequitur ut eas* (Deas, viz.) *quoque credamus circumactis perſolvere ſuas menſibus leges, faſtidioſos ducere, atque habere*

Caligare oculos, ſonere aureis, ſuccidere artus.
Denique concidere ex Animi terrore videmus
Sæpe homines, facilè ut quivis hinc noſcere poſſit,
Eſſe Animam cum Animo conjunctam; quæ cum Animi vi 160
Percuſſa 'ſt, exin corpus propellit, & icit.
Hæc eadem ratio naturam Animi, atque Animaï
Corpoream docet eſſe, ubi enim propellere membra,
Conripere ex ſomno corpus, mutareque voltum,
Atque hominem totum regere ac verſare videtur: 165
(Quorum nil fieri ſine tactu poſſe videmus:
Nec tactum porro ſine Corpore) nonne fatendum 'ſt
Corporea natura Animum conſtare, Animamque?
Præterea pariter fungi cum Corpore: & una
Conſentire Animum nobis in corpore cernis. 170
Si minùs offendit vitam vis horrida teli

Oſſibus

bere conceptus, aboriri, *perferre*, &c. Aliquando tamen legi *Abderi*.

157. *Sonere.*) Ita Accius:

Atque adeò valvas ſonere *ſenſi regias.*

Ennius,

Tum clypei reſonunt, *& ferri ſtridet acumen.*

Lucretius, infra v. 887.

Scire licet non ſincerum ſonere ——

161. *Exin.*) Seu *Exhinc* legi poteſt, nullo verò modo *Extra*.

162. *Hæc eadem ratio*. &c.) Eodem argumento probat, v. 7. Animum & Animam eſſe Corporeæ naturæ; dum Animus movet Animam, illam tangat neceſſe eſt, dum Anima Corpus propellit, ibi etiam contactus; At

Tangere & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res.

Hoc, & quod proximè ſequitur argumentum his verbis ipſe Epicurus complectitur, οἱ λέγοντες ἀσώματον εἶναι τὴν ψυχὴν ματαιάζουσιν, οὐδὲν γὰρ ἂν ἐδύνατο ποιεῖν, οὔτε πάσχειν, εἰ ἦν τοιαύτη· νῦν δὲ ἐναργῶς ἀμφότερα ταῦτα διαλαμβάνει περὶ τὴν ψυχὴν τὰ συμπτώματα.

164. *Conripere ex ſomno.*) Iſte verſus mihi nunquam placuit, & ſi Codices permitterent, rejicerem.

169. *Præterea pariter fungi*, &c.) Aliud v. 9. continetur argumentum; Cum Corpore patitur Animus, Alteri infligas vulnus, & languet alter; ſive autem Telum, ſive Corpus, læſum hos motus & perturbationes in Animo excitaret, perinde eſt, utrumque enim Animum Corporeæ naturæ eſſe probat.

169. *Fungi*) Pati, ſic lib. I. v. 444.

At facere & fungi ſine Corpore nulla poteſt res.

171. *Teli*) Alii *Lethi*, præfero *Teli*, ex v. 177. Hunc & quatuor ſequentes verſus ſuppoſititios eſſe & Lucretio indignos ſuſpicatur *Lambinus*, illiuſque ſuſpicionem vir maximi judicii *Gaſſendus* approbat, cujus ſententiam mille Gifaniis & Pareis libenter præfero. *Faber* illuſtrare, & corrigere conatur:

In terra mentis qui gignitur æſtus.

v. 174. mutat in

Interdum moriendi gignitur æſtus:

Deinde addit, Hoc quid ſit nôrunt optimè, qui Lipothymiam ex Animi anxietate aliquando paſſi ſunt; tunc enim non ſine aliquo jucunditatis & ſuavitatis ſenſu *Terram ſuccidui petimus*, & interdum *mori lubet*, interdumque voluntas incerta fluctuat inter vivendi moriendive conſilium. Cæterum *moriendi æſtus* erit moriendi impetus,

ıs ac nervis disclusis intùs adacta:
.en insequitur languor, terræque petitus
s, & in terra Mentis qui gignitur æstus,
lumque quasi exsurgendi incerta voluntas. 175
corpoream naturam Animi esse necesse 'st:
ɔreis quoniam telis, ictuque laborat.
ı nunc Animus quali sit corpore, & unde
:iterit, pergam rationem reddere dictis.
ipio esse aio persubtilem atque minutis 180
ıam Corporibus factum constare: id ita esse,
licet advertas animum, ut pernoscere possis,
ıdeo fieri celeri ratione videtur,
n si Mens fieri proponit, & inchoat ipsa:
s ergo Animus, quàm res se perciet ulla, 185
oculos quarum in promptu natura videtur.
ıod mobile tantopere 'st constare rotundis
ıam seminibus debet, perquàmque minutis:
ıine uti parvo possint impulsa moveri.
que movetur Aqua, & tantillo momine flutat: 190
Quippe

certum consilium, &c. Qui tristiores sunt vel à natura, vel .mnis, hæc opinor probabunt, fortasse alii improbabunt. Ego ı & à natura, & ab ærumnis tristior, hæc tamen improbo. bationes motusque Animi in 'e vulnerato describit Poëta, ad n ictum collabitur, dum humi ıovos sentit motus, interdum- ɔit Voluntas, ea autem non cer- s & confirmata, à Terra sur- Hæc omnia Vulnerati sentiunt, : isti experti sunt quidni narret ius? *Mentis in Terra* igitur in- :or,

ıı una cum Corpore vulnerato humi jacentis.

ınen legunt *Inter mœrentes.* Alii *lamentas. Lamentas* autem pro ıtationes, Pacu. Harmonia, r.

Is tibi nunc Animus, &c.) Ani- ıaturæ corporeæ esse satis, si Lu- :redimus, demonstratum. Quo Corporum genere constet hic ıs, docet v. 31. Atomi, viz. quæ Animum constituunt, minutæ sunt, tenues, & rotundæ; Quippe Animus est maximè mobilis, at quod maximè mobile est debet componi ex iis particulis quæ tum propter texturam, tum propter molem & figuram sunt ad motum aptæ. Res enim alias contemplemur, ideo mobilis Aqua, quia partes ejus parvæ sunt, & volubiles; Mel interim motum difficulter recipit, quia componitur è partibus magis implicatis & perplexis. Pariter levi vento Papaveris aliorumve granorum Acervus dissipatur, dum spiculorum aut lapidum acervus forti resistit, si causam requiras, Tela ista & Lapides Grandia sunt Corpora, & aspera, grana verò rotunda, lævia, & minuta. Ψυχὴ συγκεῖται ἐξ Ατόμων λειοτάτων, καὶ στρογγυλοτάτων, (istam particulam interponit Gassendus) πολλῷ τινὶ διαφερουσῶν τῶν τοῦ πυρός· Epicurus.

190. *Flutat.*) Id est *fluitat:* Lucretio indignum inquit *Gifanius* (qui legit *fluctuat*) vellem causam diceret. *Faber.*

Quippe volubilibus, parvisque creata figuris.
At contrà Mellis constantior est natura;
Et pigri latices magis, & cunctantior actus.
Hæret enim inter se magis omnis materiaï
Copia: Nimirum quia non tam lævibus extat
Corporibus, neque tam subtilibus atque rotundis:
Namque Papaverum, aura potest suspensa, levisque
Cogere, ut ab summo tibi diffluat altus acervus:
At contra Lapidum conjectum, Spiclorumque
Nenu potest: igitur parvissima corpora quantò
Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.
At contrà quò quæque magis cum pondere magno,
Asperaque inveniuntur, eò stabilita magis sunt.
Nunc igitur, quoniam'st Animi natura reperta
Mobilis egregie: Perquàm constare necesse 'st
Corporibus parvis & lævibus atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, O BONE, rebus
Utilis invenietur, & opportuna cluebit.
Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,

193. *Actus.*) Cursus, Fluxus, *Lambinus.* Tenor, Ductus, *Faber.*

197. *Namque Papaverum.*) Ita Codd. & rectè: Alii Nam *pappos*, qua voce utitur *Lucretius*, v. 387. At *Pappos* istos seu carduorum flores, lævigatos & rotundos quis dixerit?

199. *Conjectum.*) Alii *Conlectum*, *Spiclorumque.* Alii *Spicarumque* seu *Spicorumque*, Veteres enim dicebant *Spicum.* *Spiculorum* verò huic loco, & Poëtæ menti magis convenit.

200. *Nenu potest.*) Non potest, ita lib. IV. v. 713.

Nenu queunt contrà rapidi constare Leones.

Et frustra sunt illi qui legunt *Nulla.* *Quanto.*) Alii *Proquam* vel *Perquam*, & in sequenti versu *Mobilitate*, & *Mobilitate fruuntur.*

202. *Cum Pondere.*) Fateor Gravia motui resistere, at meliùs huic loco convenit *Corpore.* Quis enim nescit Aquam esse Oleo graviorem? Licet verò gravior sit, quoniam è minutioribus Corporibus seu Particulis componitur, ideo mobilior.

205. *Hæc quoque res etiam*, &c.) Animum constare ex Atomis minutis, lævibus, & rotundis docuit, quia est maxime mobilis; jam v. 23. demonstrat Animi & Animæ naturam subtilem esse, tenuis texturæ, & è minutis Corporibus conjunctam; Quippe moriatur animal, tota avolat Anima, at si metiaris Cadaver, eadem est Mortui, qui fuit Viventis membrorum moles; si expendas, idem pondus: Igitur quod avolat est subtile quoddam & minutum, solidam enim aliquam partem magnamve detrahas, diversa erit totius moles, & diversum pondus. Breviter, ut judicamus Florem Vini, Odorem Unguenti, & Saporem sapidi alicujus Corporis constare è particulis subtilibus & minutis, quoniam postquam Vinum vapidum fiat, Unguentum istud amittit odorem, & sapidum Corpus insipidum reddatur, Corpora tamen ista ejusdem sunt molis, & ejusdem ponderis quo priùs; similiter etiam propter eandem rationem idem de Anima judicandum est. Ψυχὴ σῶμά ἐστι λεπτομερὲς παρ' ὅλον τὸ ἄθροισμα

Quàm tenui conſtet textura; quàmque loco ſe 210
Contineat parvo, ſi poſſit conglomerari:
Quòd ſimul atque Hominem lethi ſecura quies eſt
Indepta, atque Animi natura, Animæque receſſit:
Nil ibi limatum de toto Corpore cernas
Ad ſpeciem, nil ad pondus: Mors omnia præſtat, 215
Vitalem præter ſenſum, calidumque vaporem.
Ergo Animam totam perparvis eſſe neceſſe 'ſt
Seminibus, nexam per venas, viſcera, nervos:
Quatinus omnis ubi è toto jam Corpore ceſſit,
Extima membrorum circum-cæſura tamen ſe 220
Incolumem præſtat: Nec deſit ponderis hilum:
Quod genus eſt Bacchi cùm flos evanuit, aut cùm
Spiritus Unguenti ſuavis diffugit in auras:
Aut aliquo cùm jam Succus de corpore ceſſit:
Nil oculis tamen eſſe minor res ipſa videtur 225
Propterea, neque detractum de pondere quicquam:
Nimirum, quia multa, minutaque ſemina Succos
Efficiunt, & Odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atque etiam Mentis naturam, Animæque
Scire licet perquam pauxillis eſſe creatam 230
Seminibus: Quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamen hæc ſimplex nobis natura putanda'ſt.

Tenuis

μα παρεσπαρμένον. Epicurus.

209. *Deliquat.*) Declarat; vox minùs nota, ideo Alii præferunt *Dedicat*, ut lib. I. v. 368.

213. *Indepta.*) Indepiſci, aſſequi, adipiſci, *Feſtus.*

214. *Limatum.*) Detractum: Alii *Libatum*: ſed Lambinus maximè probaret *Nil delibratum.*

220. *Circum-cæſura.*) Περικοπὴ, Extremitas. Infra, lib. IV. v. 650.

> *Ut ſunt diſſimiles extrinſecus, &*
> *generatim*
> *Extima membrorum* circum-cæſura
> *coërcet.*

222. *Quod genus eſt Bacchi.*) *Quod genus aut Bacchi*, Lambinus. *Flos Vini*, apud Plautum, in Curcul. & in Ciſtel.

> *Quiaque adeo me complevi* flore Liberi.

227. *Quia multa.*) Niſi vox iſta *multa* ſileat, vereor ne Poëta ſibi parùm conſtare videatur: ſint enim Minuta Semina, at *multa* detrahas, & Moles & Pondus diminuetur: vid. etiam v. 279.

232. *Nec tamen hæc ſimplex*, &c.) Subtiles has Atomos è quibus Animam compoſuit, non eſſe unius & ejuſdem generis aſſerit, v. 6. Obſervaverat enim in morientibus exhalari Auram, eamque calidam, una cum Aëre (ſine quo Calor eſſe non ſolet) intermiſto; At qui moritur, efflat vel expirat Animam; Ideoque Anima iſta ex Aura, Aëre, & Calore conſtat. Ψυχὴ σῶμά ἐςι λεπτομερὲς παρ' ὅλον τὸ ἄθροισμα παρεσπαρμένον, προσεμφερέςατον δὲ πνεύματι θερμȣ̃ τινὰ κρᾶσιν ἔχοντι, κ̀ πῆ μὲν τȣ́τῳ προσεμφερὲς, πῆ δὲ τȣ́τῳ. Epicurus. Et apud Plutarchum adverſus Colotem Epicuræi dicuntur τὴν τῆς ψυχῆς ȣ̓σίαν συμπηγνύντες ἐκ

τινῶν

Tenuis enim quædam moribundos deserit Aura
Mista Vapore, Vapor porro trahit Aëra secum;
Nec Calor est quisquam, cui non sit mistus & Aër.
Rara quòd ejus enim constat natura necesse'st
Aëris inter eum primordia multa cieri.
Jam triplex Animi'st igitur natura reperta.
Nec tamen hæc sat sunt ad Sensum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens posse creare
Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura necesse'st
Attribuatur: (ea'st omninò nominis expers:)
Qua neque mobilius quicquam, neque tenuius extat,
Nec magis è parvis, aut lævibus ex elementis:
Sensiferos motus qui didit prima per artus.

τινὸς θερμοῦ, καὶ πνευματικοῦ, καὶ ἀερώδους.

237. *Cieri.*) Cum Turnebo *Cieri*, vel cum Aliis *Moveri* legas, perinde est.

238. *Jam triplex Animi est*, &c.) Anima hæc ex Aura, Aëre, Calore constans. est planè imperfecta, nondum vim sentiendi aut cogitandi sortitur; Quartum igitur aliquod, quodcunque illud sit, nomine enim tenus Epicuræis ignotum, addendum est: Istud quartum è minutissimis, maximè lævibus & subtilibus Atomis constat, quippe Primum movetur, & tum Calorem, Auram, & Aërem per membra excitat, omnesque partes Corporis pro diverso motu vel dolorem vel voluptatem sentiunt. Si motus hic vehementior sit quàm Animi textura pati possit, si usque ad Ossa & Medullas penetret, dissipatur Anima, & Mors insequitur: Si minùs vehemens, si in Corporis superficie sistatur, tum integra manet Anima; & Sensus, sive Doloris, sive Voluptatis oritur. Hæc, v. 21. *Plutarchus* & Alii dicunt Epicurum non fecisse simplicem Animæ naturam, sed esse voluisse κρᾶμα ἐκ τεσσάρων, ἐκ ποιοῦ πυρώδους, ἐκ ποιοῦ ἀερώδους, ἐκ ποιοῦ πνευματικοῦ, ἐκ τετάρτου ἀκατονομάστου, ὃ ἦν αὐτῷ αἰσθητικόν. De Placit. Phil. Lib. IV. Cap. 3.

241. *Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.*) Gifanius,

Sensiferos motus quædam, quæ mente volutent:

Eum, uti solet, sequitur *Pareus*, [illegible] tamen interpretatur; *Quia ratio Animi non approbat quicquam horum trium posse sensiferos motus curare, qui motus aliquas cogitare & volutare queant.* [illegible] verò Gifanii lectione nihil nequius aut ridiculum magis, prior autem illa [illegible] stare potest, quid enim sani habet id, quod jam lecturus es? *Mens nihil horum recipit posse creare motus, qui mente quædam volutent.* Itaque pro his verbis,

Quædam qui mente volutent,

sic legendum existimo,

Queis omnia mobilitantur.

Certè ita postulat ratio, cui auscultandum est, invitis centum millibus MSS. Codicum. *Faber.* Ita scribere debuisse *Lucretium* dicat *Faber.* Ita scripsisse minimè concedo;

Et *sensiferos motus, quædam qui mente volutent*,

Aliquis non minùs intelligat quàm

Motus istos sensiferos, qui cogitationi inserviant.

Alii tamen legunt,

Sensiferos motus, qui dant quæ mente volutes.

246. *Didit.*) *Dividit.* Sic infra, v. 272.

——— *Mobilis illa*

Vis,

Prima cietur enim parvis perfecta figuris,
Inde Calor motus, & Venti cæca potestas
Accipit: inde Aer: inde omnia mobilitantur:
Tum quatitur sanguis, tum viscera persentiscunt 250
Omnia; postremò datur ossibus, atque medullis
Sive voluptas est, sive 'st contrarius ardor.
Nec temere huc dolor usque potest penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Usque adeo ut vitæ desit locus, atque Animaï 255
Diffugiant partes per caulas Corporis omneis.
Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
Motibus, hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc, ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Compta modis vigeant, rationem reddere aventem 260
Abstrahit invitum patrii sermonis egestas.

Sed

Vis, initium motus ab se quæ dividit *ollis.*

250. *Tum quatitur sanguis.*) Ita rectiùs, & sonantiùs Lambinus, dum Alii scribunt *Concutitur tum sanguis.*

252. *Contrarius ardor.*) Quidam legunt *Contrarius Ægror*, seu *Angor*; sed nihil mutant Interpretes, cùm apud Catullum, *Ardor sit Dolor.*

Credo ut gravis acquiescat Ardor.

licet voci isti nequius aliquid subesse *Vossius* existimet.

259. *Nunc ea quo pacto*, &c.) Difficile opus jam aggreditur Poëta, & cui pro dignitate sua perficiendo Latina Lingua non suppeditat voces congruas & aptas; Pergit tamen, & v. 30. docet quatuor istas res, Calorem, Auram, Aërem, quartamque innominatam rem inter se perfecte misceri, ut inde fiat una quædam, eaque tenuissima substantia, quæ per totum Corpus Animalis fusa tum ab ipso contineatur, tum ipsi causa salutis sit. Omnibus verò non eadem regio & sedes; Pars illa quæ Animus proprie dicitur, interiùs & altiùs sita, est veluti totius Animæ fundamentum: Aura verò, Calor, & Aër, ita inter se miscentur, ut unam, pro diversa Animalium natura, substantiam componant: Sic Calor, Sapor, Odor, in quolibet viscere miscentur; non tamen diversa, sed unum tantùm Corpus constituunt.

260 *Compta.*) *Juncta*, Alii: Nihil mutat *Lambinus*, sic lib. 4. v. 31.

Et quibus è rebus cum Corpore comta *vigeret.*

Faber tamen legit *Copta* seu *Coapta*: Ratio enim vociferatur eo vocabulo opus esse, cui convenire possit *Inter se se mista*, quod, viz. Colligationem, nexum, & vinculum aliquod notet. *Coaptus* autem seu *Coptus* idem est quod alibi dixit *Uniter aptus*, infra, v. 851.

Quibus è sumus uniter apti.

Vides, ex *illis apti sumus*, quod hic unica voce expressit, *Coaptum* dicens, item infra, v. 858.

—— *Qui cœtu conjungioque*
Corporis, atque Animæ consistimus uniter apti.

Adde quòd in lib. IV. est locus, qui facilè & πάσῃ ἀνάγκῃ probet τὸ *Comptus* vitiosum esse. Quis enim Latinè dixerit, *Anima est compta cum corpore?* quod tamen visurus es,

Atque Animi quoniam docui natura quid esset,
Et quibus è rebus cum Corpore compta *vigeret*:

Ibi itaque restituendum,

—— *Cum corpore* côpta vigeret.

Id est, uniter apta, *coapta*, connexa, συναφθεῖσα.

Sed tamen, ut potero ſummatim attingere, tangam.
Inter enim curſant Primordia principiorum
Motibus inter ſe, nihil ut ſecernier unum
Poſſit; nec ſpatio fieri diviſa poteſtas: 265
Sed quaſi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis Animantum viſcere volgò
Eſt Odor, & quidam Calor, & Sapor: Et tamen ex his
Omnibus eſt unum perfectum Corporis augmen.
Sic Calor, atque Aër, & Venti cæca poteſtas 270
Miſta creant unam naturam, & mobilis illa
Vis, initium motus ab ſe quæ dividit ollis,
Senſifer unde oritur primùm per viſcera motus,
Nam penitus prorſum latet Hæc natura, ſubeſtque:
Nec magis Hac infra quicquam eſt in corpore noſtro: 275
Atque Anima 'ſt Animæ proporro totius ipſa:
Quod genus in noſtris membris, & corpore toto
Miſta latens Animi vis eſt, animæque poteſtas;
Corporibus quia de parvis, paucisque creata 'ſt:
Sic tibi nominis Hæc expers Vis, facta minutis 280
Corporibus latet: Atque Animaï totius ipſa
Proporro'ſt Anima, & dominatur corpore toto.
Conſimili ratione neceſſe'ſt Ventus, & Aër,
Et Calor inter ſe vigeant commiſta per artus:
Atque aliis aliud ſubſit magis, emineatque: 285
Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne Calor, ac Ventus ſeorſum, ſeorſumque poteſtas
Aëris interimant ſenſum, diductaque ſolvant.
Eſt etiam Calor ille animo, quem ſumit in ira,

Cum

266. *Multæ vis.*) Sic lib.II. v.586. *Et quàm quidque magis multas vis poſſidet in ſe.* Saluſtius, *Male jam aſſuetum ad omnes vis controverſiarum.* Priſcianus, lib.VI.

268. *Quidam Calor.*) Libri, *Color.*

270. *Venti poteſtas.*) Ventus ipse, v. 278. *Animi vis*, & *Animæ poteſtas.* v. 288. *Aëris poteſtas.*

274. *Latet ſubeſtque.*) Maximè intima eſt Homini, ultra quam non datur pergere. *Faber.*

275. *Nec magis hac infra.*) Hic verſus *Lambino* non placet, nec mirum, cùm *Infra* interpretatur *Infra noſtros ſenſus*: ſitum enim non exiguitatem quartæ naturæ innominatæ Poëta exprimit; ut Anima Corporis intima, ſic quarta iſta vis expers nominis ipſi Animæ; & eſt quaſi Anima totius Animæ, quoniam ſicut Anima Corpus, ſic Animam ipſa vegetat, & ſenſus perficit.

281. *Atque Animaï.*) Lambinus, dum quidam Codd. *Animæ quaſi.*

289. *Eſt etiam Calor ille Animo*, &c.) Ex Aura, Calore, & Aëre Animos componi probat, v. 35. Admittas enim, & variæ Animalium temperies commodè explicari poſſunt. Unde, v. g. *Leo* ad Iram proclivior, niſi quòd *Calor* in illius

:rviſcit, & ex oculis micat acribus ardor. 290
'rigida multa comes formidinis Aura:
iet horrorem in membris, & concitat artus.
ım quoque pacati ſtatus Aëris ille,
: tranquillo qui fit; voltuque ſereno.
lidi plus eſt illis, quibus acria corda, 295
laque mens facilè efferviſcit in ira;
ɜnere in primis vis eſt violenta Leonum:
. qui fremitu rumpunt plerumque gementes,
pere irarum fluctus in pectore poſſunt.
ıtoſa magis Cervorum frigida mens eſt, 300
das citiùs per viſcera concitat auras:
:emulum faciunt membris exiſtere motum,
ıra Boum placido magis Aëre vivit,
mis iraï fax unquam ſubdita percit
ı ſuffundens cæcæ caliginis umbras; 305
lidi torpet telis perfixa pavoris:
troſque ſita'ſt, Cervos, ſævoſque Leones.
Hominum genus eſt, quamvis Doctrina politos
uat pariter quoſdam, tamen illa relinquit
: cujuſque Animæ veſtigia prima. 310
dicitùs evelli mala poſſe putandum'ſt,

Quin

ıimo emineat? Unde cervo-
ditas, quia in illorum Anima-
dominatur. Boum verò con-
neque Iræ nimis neque Metui
ı Aëri tranquillo acceptam re-
'alorem enim ex Irati oculis
m, & ſcintillas tantùm non
tes videmus: Tremunt & hor-
'ervi; & tranquilla eſt Boum
. Huc, ſi *Gaſſendus* permit-
lla è *Stobæo* deſumpta refer-
ὶ μὲν πνεῦμα κίνησιν, ὁ δὲ ἀὴρ
τὸ δὲ θερμὸν τὴν φαινομένην
κ τοῦ σώματος, τὸ δὲ ἀκατο-
τὴν ἐν ἡμῖν ἐμπνεῖ αἴσθησιν.
in Hominibus etiam aliquod
:rium dominari docet v. 16.
enim ad Iram, Alii ad metum
:, dum alii manſueti ſint ac
Et quoniam hæc tria commiſce-
varietate ob graduum varieta-
ınt, inde morum diverſitates
as ſequi. Philoſophia autem
vitioſam naturam emendari aliquate-
nùs, ſed ita ut veſtigia quædam τῆς
Κακίας remaneant; (quippe Homines
doctrina exculti & maxime politi ſunt
quibuſdam pravis affectionibus obno-
xii) id quod non impediet quo minùs
quis jucunde vivat.

289. *Eſt etiam.*) *Eſt etenim.* Faber, quippe eorum rationem affert, quæ v. 287. ſcripſerat,

Ne Calor, ac Ventus ſeorſum, ſen-
ſumque poteſtas
Aëris, &c.

Conjecturam non improbo, ſed inepta ratio quam adducit.

290. *Acribus.*) Virgilius, 22. Æneid.

—— *totoque ardentis ab ore*
Scintillæ abſiſtunt oculis micat acri-
bus *ignis.*

Giſanius tamen, *Acrius*, v. 295. *Acria corda.*

Quin proclivius Hic iras decurrat ad acreis;
Ille metu citius paullò tentetur: at Ille
Tertius accipiat quædam clementius æquo.
Inque aliis rebus multis differre necesse 'st
Naturas hominum varias, moresque sequaceis:
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere causas,
Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus videor firmare potesse,
Usque adeo Naturarum vestigia linqui
Parvola, quæ nequeat Ratio depellere dictis:
Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.
Hæc igitur Natura tenetur Corpore ab omni,
Ipsaque corporis est custos, & causa salutis;
Nam communibus inter se radicibus hærent:
Nec sine pernicie divelli posse videntur,
Quod genus è Turis glebis evellere Odorem
Haud facile 'st, quin intereat natura quoque ejus.
Sic Animi, atque Animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile 'st, quin omnia dissolvantur:
Implexis ita principiis ab origine prima
Inter se fiunt consorti prædita vita:

320. *Videor*, Rectè, *Faber*, nec *Video* pati possumus.

321. *Naturarum.*) Quibusdam placet *Naturai*. Et pro *Dictis* in sequenti versu *Doctis* scribitur.

323. *Dignam Diis.*) Ita vim & efficaciam suæ Philosophiæ deprædicat Poëta, imitatus Epicuri jactantiam, *ζήσῃ δὲ ὡς θεὸς ἐν ἀνθρώποις*, &, *οὐδὲν γὰρ ἔοικε θνητῷ ζῶν ἄνθρωπος ἐν ἀθανάτοις ἀγαθοῖς.*

324. *Hæc igitur Natura*, &c.) Animam ex Aura, Calore, Aëre, & quarto innominato formatam, v. 14. ita Corpori conjungit, & immiscet, ut neque Corpus sine Anima incolume, neque Anima sine Corpore integra maneret: Epicuræi censuerunt Animam à Corpore contineri, (*Epicurus* apud *Lucretium* utitur verbo σεγάζεσθαι, apud *Empiricum* διακραζεῖσθαι) Corpus etiam mutuò ab Anima teneri, ne prorueret in exsolutionem. Nempe voluerunt Animal esse quasi Telam qua stamen esset Corpus, subteg verò Anima, adeo ut utrumque m intertextum opus constans evade alterò verò dissoluto, alterum, a ideo utrumque simul, exsolver Exemplum velis? en Thuris glel Odorem ab isto Thure separa, & Odor neque Thus integrum man & idem de Animo & Corpore sen dum.

329. *Haud facilè est.*) Ita alibi jusmodi μείωσιν usurparet, nam *facilè* significat planè ἀδύνατον. Fa

333. *Consorti vita.*) Notandum sivè sumi, non temerè alibi: Ta auctor Ceiridis, seu ille Virgilius seu quis Alius,

Si me jam summa sapientia pan
arce,
Quatuor antiquis quæ Hæredib
data consors.

Faber.

Nec ſine vi quicquam alterius ſibi poſſe videtur
Corporis, atque Animi ſeorſum ſentire poteſtas: 335
Sed communibus inter eos conflatur utrinque
Motibus accenſus nobis per viſcera Senſus.
Præterea, Corpus per ſe nec gignitur unquam,
Nec creſcit, nec poſt mortem durare videtur.
Non enim ut Humor aquæ dimittit ſæpe vaporem, 340
Qui datus eſt, neque ab hac cauſa convellitur. ipſe,
Sed manet incolumis: non, inquam, ſic Animaï
Diſcidium poſſunt artus perferre relicti:
Sed penitùs pereunt convolſi, conque putreſcunt.
Ex ineunte ævo ſic Corporis atque Animaï 345
Mutua vitaleis diſcunt contagia motus,
Maternis etiam in membris, alvoque repôſta;
Diſcidium ut nequeat fieri ſine peſte, maloque:
Ut videas, quoniam conjuncta 'ſt cauſa ſalutis,
Conjunctam quoque naturam conſiſtere eorum. 350
Quod ſupereſt, ſi quis Corpus ſentire renutat:

Atque

334. *Nec ſine vi quicquam alterius ſibi.*) Alii legunt,

Nec ſibi quæque ſine alterius vi ——

335. *Sentire.*) Codd. *Conſtare*, quibus minimè credendum.

337. *Accenſus.*) Sic lib. II. v. 942.

—— *Quibus omni-tuentes*

Accenſi *ſenſus Animantem quamque tuentur.*

338. *Præterea, Corpus*, &c.) Iſtam Animæ & Corporis adunationem, v. 13. iterum demonſtrat. Corpus neque generatur, neque creſcit ſine Anima, & cùm Anima avolet, diſtrahuntur illius particulæ, reſolvuntur vitalia vincula, putreſcunt membra, denique perit Corpus. Quid interim de Anima exiſtimandum? nempe illa diſpergitur in tenues auras, & evaneſcit: Cùm verò neutrum ſine altero maneat integrum & incolume, credendum eſt, eorum ſubſtantias conjunctas eſſe, atque intimè unitas.

340. *Vaporem.*) Nonnulli Codd. *Saporem*, improbe: neque *ab hac cauſa* in *ab ea cauſa* mutandum.

351. *Quod ſupereſt, ſi quis Corpus*, &c.) Modò aſſeruerat Poëta, neque Corpus ab Anima ſeparatum, neque Animam à Corpore ſeparatam per ſe aliquid agere, aut ſentire poſſe, ſed ſenſum per viſcera excitari ex communi Utriusque conjunctim agentis motu: Deinde Philoſophos aggreditur qui ſolam Animam iſtius motus quem ſenſum vocamus capacem affirmabant; Iſtos autem ad Experientiam provocat, Concedatur enim Corpus ſentire, non magis iſtius ſenſus conſcii eſſemus, quàm jam nunc ſumus; ideo Corpus ſentire confitendum eſt: Dicat autem aliquis, Si Corpus ſentiat, unde dimiſſa Anima vim iſtam & facultatem ſentiendi non retineat? Quia nempe non Corpori ſoli, ſed Corpori Animæ conjuncto vis iſta & facultas competit. Hæc omnia v. 9. Similiter *Epicurus* apud Laertium, lib. X. ἐ μὴν (Anima) εἰλήφει ἂν ταύτην (ſentiendi facultatem) εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ λοιποῦ ἀθροίσματος ἐσεγάζετό πως· τὸ δὲ λοιπὸν ἄθροισμα παρασκευάσαν ἐκείνη τὴν αἰτίαν ταύτην, μετείληφε καὶ αὐτὸ τοιούτου συμπλώματος παρ᾽ ἐκείνης· διὸ ἀπαλλαγείσης τῆς ψυχῆς οὐκ ἔχει τὴν αἴσθησιν, οὐ γὰρ αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ ἐκέκτη-

 το

Atque Animam credit permiſtam Corpore toto
Suſcipere hunc motum, quem Senſum nominitamus:
Vel manifeſtas res contra, verasque repugnat.
Quid ſit enim Corpus ſentire quis afferet unquam, 355
Si non ipſa palam quod res dedit ac docuit nos?
At dimiſſa Anima corpus caret undique ſenſu,
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo:
Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo:
Dicere porro Oculos nullam rem cernere poſſe: 360
Sed per eos Animum ut foribus ſpectare recluſis,
Deſipere 'ſt, contra cùm ſenſus dicat eorum:
Senſus enim trahit, atque acies detrudit ad ipſas.

Fulgida

το τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἑτέρῳ ἅμα συγγεγενημένῳ αὐτῷ αὐτὴν ἡ φύσις παρεσκεύαζεν. Renutat) ita Lambinus, dum Alii *refutat* præferunt.

355. *Quid ſit enim Corpus ſentire quis afferet.*) Alii *Aſſeret:* Sed Faber, *quod aſſerat:* Et hoc modo explicat: *Quid ſit enim* quod adſerat (id eſt probet) *Corpus noſtrum ſenſu præditum eſſe, & vere ſentire, niſi illud quod res ipſa docet?* Explicat autem quod dixerat

Vel manifeſtas res contra. verasque repugnat.

neque enim petit Poëta *quid ſit ſenſus?* (quod faceret tamen ſi recepta Lectio ſequenda foret) ſed ait Hominem quemque ſentire Corpus ſuum ſenſu præditum eſſe itaque tanta argumentorum mole nihil eſſe opus. Præterea, hoc addam quoque, neminem, qui quidem ſani Capitis fuerit, ſic unquam locutum, *Quis Homo id aſſeret niſi Experientia?* ridiculum eſt ac delirum, & tamen ita loqueretur *Lucretius* niſi mendum vidiſſemus: *Quis id aſſeret niſi quod res,* &c. Hæc *Faber*, qui raró quidem errat, niſi cùm inſigniter fallatur. Quid enim his verbis luculentius, *Quis unquam afferet quid ſit Corpus ſentire, niſi id ſit quod res ipſa palam dedit, ac docuit nos?*

358. *Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo.*) Hunc verſum rejicit Lambinus, & ſequentem, *Multaque præterea,* &c. retinet, quem *Faber* & Alii ſequuntur: *Giſanius* ejusque ſequaces una cum *Gaſſendo* parentheſi includunt. Ego veró retinendum cenſeo, nec affirmare dubitem illum potiori jure hunc locum poſſidere, quàm *Multaque præterea*, quem Codex Vaticanus non agnoſcit. Rationem petis? En validam ex ipſis Epicuri verbis ductam: Διὸ ἀπαλλαγείσης τῆς ψυχῆς οὐκ ἔχει τὴν αἴσθησιν, οὐ γὰρ αὐτὸ (Corpus) ἐν ἑαυτῷ ἐκέκτητο τὴν αἴσθησιν. Laertius lib. X. Ubi eidem objectioni idem reſpondet *Epicurus*, quod hoc verſu Lucretius amplectitur.

360. *Dicere porro oculos rem*, &c.) Quia fuerunt, qui exiſtimarent non debere totum Compoſitum, putà Animal, dici ſentire, ſed Animam per ſe & ſolam id munus ita exſequi, ut Organa nihil cooperarentur. Sed eſſent quaſi meræ fores per quas recluſas Anima intus exiſtens externa perciperet; Inter quos emicuit *Epicharmus* dicens, νοῦς ὁρᾷ, νοῦς ἀκούει, v. 11. ſubjungit Lucretius, & duobus argumentis demonſtrat futilem iſtius opinionis vanitatem; Nempe ſi Oculi eſſent tantum fores, unde vim aliquam aut laborem à fulgidis objectis ſentiunt? Deinde Oculos, (fores iſtas) evellas, meliùs externa perciperet Anima, dum liberior daretur proſpectus.

362. *Deſipere eſt.*) Ita rectè *Lambinus* contra Codd. qui exhibent, *Difficile eſt.*

363. *Senſus enim*, &c.) Omnes, ſi unum *Fayum* excipias, (quanquam quis iſte?)

Fulgida præsertim cùm cernere sæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur: 365
Quod foribus non fit: neque enim, quà cernimus ipsi,
Ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.
Præterea, si pro Foribus sunt lumina nostra,
Jam magis exemptis Oculis debere videtur
Cernere res Animus sublatis postibus ipsis. 370
Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
Democriti quod sancta viri sententia ponit,
Corporis atque Animi primordia singula primis
Adposita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cùm multò sunt Animaï elementa minora, 375
Quàm quibus è Corpus nobis & Viscera constant,
Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
Dissita sunt, duntaxat ut hoc promittere possis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora sensiferos motus in Corpore, tanta 380
Intervalla tenere exordia prima Animaï.
Nam neque Pulveris interdum sentimus adhæsum
Corpore, nec membris incussam insidere Cretam,
Nec Nebulam noctu, nec Aranei tenuia fila

Obvia

iste?) Interpretes hunc versum rejiciunt.

370. *Postibus ipsis.*) *Foribus:* Sic lib. IV. v. 275.

Primus item citra postes *qui cernitur Aër.*

seu *Fores cum Postibus*, ut explicat *Lactantius*, lib. de opificio Dei: Cap. VIII.

371. *Illud in his rebus*, &c.) Olim declaravit Lucretius Animam esse mole parvam, totamque illius substantiam exiguo loco posse excipi, si seorsum conglomeretur; id jam longè uberiùs edisserit, v. 26. adversus *Democritum*, qui quot essent partes Corporis, totidem partes Animæ illis applicitas ponebat. Inde enim sequeretur nos omnia sentire quæ parti alicui Corporis applicarentur; nam cùm Corporis particula, & Animæ pars illi apposita moveatur, quidni sensus oriretur? At plurima sunt, ut ex allatis exemplis constat, quæ Corpori nostro applicita nequaquam percipimus; Frustra igitur singulas partes Animæ singulis partibus Corporis aliquis conjungat.

372. *Democriti quod sancta viri.*) *Sancta sententia viri Democriti*, pro ipso Democrito, commode & eleganter dici non posse *Faber* existimat, ideoque legit, ut & in v. 601. lib. V.

Democriti quod sancta sibi *sententia sumit.*

ut in lib. I.

—— *Id quod Anaxagoras* sibi sumit.

374. *Nectere.*) Ita omnes libri, *Fayus* tamen *Vertere.*

378. *Promittere.*) Affirmare; *Horatius*, Sat. IV. l. I.

—— *Siquid* promittere *de me Possum aliud*, *verè* promitto: ——

382. *Adhæsum.*) lib. IV.

—— *Locis quia non potis est adfigere* adhæsum.

Et lib. VI.

Suspensæ cùm concipiunt humoris adhæsum.

383. *Insidere.*) Alii *Sidere:* & in sequenti versu *nebulam noctis.*

Obvia ſentimus, quando obretimur euntes:
Nec ſupra caput ejuſdem cecidiſſe vietam
Veſtem, nec Plumas avium, Pappoſque volanteis,
Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum cujuſviscunque Animantis
Sentimus, nec priva pedum veſtigia quæque,
Corpore quæ in noſtro Culices, & cætera ponunt.
Uſque adeo priùs eſt in nobis multa ciendum
Semina, corporibus noſtris immiſta per artus,
Quàm primordia ſentiſcant concuſſa Animaï,
Et quàm intervallis tantis tuditantia poſſint
Concurſare, coire, & diſſultare viciſſim.
Et magis eſt Animus vitaï clauſtra coërcens,
Et dominantior ad vitam, quàm vis Animaï.
Nam ſine Mente, Animoque nequit reſidere per artus
Temporis exiguam partem pars ulla Animaï:
Sed comes inſequitur facilè, & diſcedit in auras;
Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
At manet in vita, cui Mens Animusque remanſit,
Quàmvis eſt circum-cæſis lacer undique membris:
Truncus, ademta Anima circum, membriſque remotis,
Vivit, & ætherias vitaleis ſuſcipit auras:
Si non omnimodis, at magna parte Animaï
Privatus, tamen in vita cunctatur, & hæret.

Ut

387. *Pappoſque.*) Carduorum flores: *Feſtus*, qui hunc verſum laudat.

390. *Priva.*) *Singula*, Lucilius, Sat. lib. I.

Ad cænam adducam, & primum his abdomina Thynni
Advenientibus priva *dabo.*

Lucretius, lib. III.

Quod ſi forte Animas *extrinſecus inſinuari*
Vermibus, & privas in Corpora quæque venire
Credis: Nonius.

392. *Prius eſt in nobis multa ciendum.*) Ita paſſim *Lucretius:* Alii verò, *Prius in nobis ſunt multa cienda.*

395. *Et quàm intervallis tantis.*) Giſanius: *Et quantis intervallis*, ex v. 567. Lambinus magis probat, *Et quàm ſis intervallis:* id eſt, *Et quàm ſuis.*

397. *Et magis eſt Animus*, &c.) v. 137. Animum in quo Ratio & vis ſentiendi ſita eſt, in Pectore poſuit; Animam verò, in qua loco-motiva facultas ſita eſt, toti Corpori adjunxit; jam v. 21. iſti Animo præcipuas in vita conſervanda partes attribuit: nec abſurdum hoc, quicquid Alii ſentiant, aut Philoſophiæ Epicureæ diſſonum: Animus v. 274. qui magnam partem conſtat ex quarto illo Epicuri innominato, quod ſolum ſentiendi facultatem largitur, ita Animali conjungitur, ut nulla res magis ſubſit, imò eſt totius Animalis, & ipſius Animæ fundamentum: Subſtracto autem fundamento tota moles corruat neceſſe eſt. Animum & Animam Oculo rectè compares, ubi Animus Pupillæ vicem ſuſtineat, Anima reliqui Orbis; Pupillam laceres Cæcitas inſequitur; Alias Oculi partes, manet videndi poteſtas.

;erato Oculo circum si Pupula mansit
mis, stat cernendi vivata potestas; 410
nodo ne totum corrumpas luminis orbem,
rcumcidas aciem, solamque relinquas:
ɔque enim sine pernicie confiet eorum,
antula pars Oculi media illa peresa 'st,
mis quamvis alioqui splendidus orbis, 415
it extemplo lumen, tenebræque sequuntur:
nima atque Animus vincti sunt fœdere semper.
ıc age, nativos animantibus, & mortaleis
nimos, Animasque leveis ut noscere possis;
iisita diu, dulcique reperta labore 420
tua pergam disponere carmina vita.
: utrumque uno subjungas nomen eorum,
Animam, verbi causa, cùm dicere pergam,
lem esse docens; Animum quoque dicere credas:
ıus est unum inter se, conjunctaque res est. 425
ıcipiò, quoniam tenuem constare minutis

Corpori-

Vivata.) Infra, v. 559. Vividus à Poëtis dicuntur, à ı. *Festus.*
Dummodo ne totum, &c.) Gi- & qui illum sequuntur hos a legunt ex Codd.
modo ne totum corrumpas Luminis orbem,
ircumcidas Aciem solamque relinquas,
ıoque enim sine pernicie non fiet *rum.*
a Acie non læsa visum manere, :n si Oculum ita undecunque as, & circumcidas, ut præter u Pupillam nihil relinquas. *Fanius*, cui nemo credet qui equentem legit,
tantula pars oculi.
ırationem accuratiùs perpen- num non rectè perciperet *Memmius*, monet, omnia sua argumenta æquè contra Animum ac Animam, è quibus una tantum res constituitur, militare.

Vincti.) Quidam Codd. *Juncti.*
Nunc age, *Nativos*, &c.) A- ɪrtales esse probaturus profite-8. Se in hac disputatione non tem fore, quoniam verò Ipse ab Anima distinxerit, & *Stoi-*ıè distinguunt, ne vim ratio-

421. *Tua vita.*) Te, neque aliter boni scriptores Latinitatis: *Faber*: Aliquando tamen legi *Tuo vate.*

422. *Tu fac utrumque uno.*) Sic MSS. Codd. non *Tu face*, jam quod sequitur *Uno subjungas*, si Scriptura emendata est, positum pro *sub Uno jungas*; vel *Uno* dictum pro *Uni*, vel legendum *Uni.* Lambinus.

426. *Principio quoniam.*) Primum argumentum, quo probat Animam (quo nomine etiam Animum comprehendit) mortalem esse, ducit, v. 20. ex illius subtilitate & tenuitate olim demonstrata, & hic loci ulterius confirmata: Est enim quid Corporeum longè tenuius, mobilius & dissolutioni magis obnoxium, non modò quàm Aqua, verum etiam quàm Nebula aut Fumus, quippe cùm percellatur rebus fumo nebulaque tenuioribus, (ut puta illorum simulachris, ex quorum per somnium appulsu res ejusmodi cogitamus) ac ideò necesse sit illam dissi-

 pari

Corporibus docui, multòque minoribus esse
Principiis factam, quàm liquidus humor Aquaï 'st.
Aut Nebula, aut Fumus: Nam longè mobilitate
Præstat, & à tenui causa magis icta movetur; 430
Quippe ubi Imaginibus Fumi, Nebulæque movetur:
Quod genus in somnis sopiti ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferreque Fumum:
Nam procul hæc dubio nobis Simulacra genuntur:
Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis 435
Diffluere Humorem, & Laticem discedere cernis:
Et Nebula ac Fumus quoniam discedit in auras:
Crede Animam quoque diffundi, multòque perire
Ociùs, & citiùs dissolvi corpora prima,
Cùm semel omnibus è membris ablata recessit. 440
Quippe etenim Corpus, quod vas quasi constitit ejus,
Cùm cohibere nequit conquassatum ex aliqua re,
Ac rarefactum detracto sanguine venis,
Aëre qui credas posse hanc cohiberier ullo?
Corpore qui nostro rarus magis am cohibessit? 445
Præterea, gigni pariter cum Corpore, & una
Crescere sentimus, pariterque senescere Mentem.
Nam velut infirmo Pueri, teneroque vagantur
Corpore; sic Animi sequitur sententia tenuis.
Inde ubi robustis adolevit viribus ætas: 450
Consilium quoque majus, & auctior est Animi vis:
Post ubi jam validis quassatu'st viribus ævi
Corpus; & obtusis ceciderunt viribus artus:

Clau-

pari quàm ista faciliùs: Frustra autem aliquis dicat illam à Corpore solutam in Aëre integram manere posse, quid enim tenuis Aër illam conservet incolumem, quæ per meatus crassi Corporis sæpe effluit?

431. *Imaginibus.*) Simulacris, *Epicurus* enim neque quicquam cerni, neque etiam cogitari, aut somniari posse voluit sine Imaginibus.

434. *Genuntur.*) An *Geruntur* legi debeat, litigent *Gifanius* & *Lambinus*: meliùs forsan Ille qui *Feruntur* legit.

440. *Omnibus è membris.*) Alii Codd. *Ex Hominis membris*: Gifanius, *Ex omnibus membris*: Omnibus autem *Terentius* & *Plautus* sæpè corripiunt.

445. *Am cohibessit.*) *Am*, i. e. *Eam*: Ita Veteres: *Cobibessit*, Cohibuerit. Similiter *Servassit*, *Negassit*, *Supplicassit*. Apud Plautum. Alii verò, *Hanc cobibessit*.

446. *Præterea, pariter gigni*, &c.) Secundò, v. 14. Hoc modo disputat, Quod cùm Corpore gignitur, adolescit, senescit, & deficit, id mortale est: At hæc omnia de Animo dicenda; Pueri enim æquè Mentem ac Corpus debiles incedunt, Adolescenti cum firmioribus viribus accrescit firmius judicium, dum Senis Mens & Corpus pariter vacillant.

Claudicat Ingenium, delirat Linguaque, Mensque,
Omnia deficiunt, atque uno tempore desunt. 455
Ergo dissolvi quoque convenit omnem Animaï
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras:
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
Crescere, & (ut docui) simul ævo fessa fatiscit.
Huc accedit, uti videamus Corpus ut ipsum 460
Suscipere immaneis morbos, durumque dolorem;
Sic Animum curas acreis, luctumque, metumque,
Quare participem lethi quoque convenit esse:
Quinetiam Morbis in Corporis avius errat
Sæpe animus, dementit enim; deliraque fatur: 465
Interdumque gravi Lethargo fertur in altum,
Æternumque soporem oculis, nutuque cadenti:
Unde neque exaudit voces, neque noscere vultus
Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
Circumstant lachrymis rorantes ora, genasque. 470
Quare Animum quoque dissolvi fateare necesse'st,
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi:

Nam

454. *Linguaque Mensque.*) Alii, *Lingua Animusque*: nescio quis legit *Lingua*, *madet Mens.* ut v. 478.

457. *Ceu fumus.*) *Ceu Fumum* Gifanius. Quanquam non video quid ibi agat *Fumus*:
Qui argumentum perpendit, fatebitur *Lucretium* scripsisse *cum Corpore*: nam, v. 456.

——— *Gigni pariter* cum Corpore, *& una*
Crescere sentimus ———

458. *Pariterque videmus.*) Alii legunt

——— *Pariterque* videtur
Crescere, *&*, *ut docui*, *simul ævo fessa* fatisci.

non tanti est, priorem tamen lectionem libenter præferam.

460. *Huc accedit*, &c.) Tertiò, v. 15. Cùm Corpus morbo tentetur; Mæror, Timor, &c. Animum occupant; At morbo isto Corpus corrumpitur, par igitur est ut Animus mærore corrumpatur. Imò Morbis, quorum sedes in ipso Corpore esse omnes consitentur, Mens aliquando attingitur, Sic insani Animus delirat, Lethargici sopitur; Cùm verò vis Morbi & Dolor ad Animum usque penetrent, mortem etiam insequi maximè credendum.

461. *Durumque dolorem.*) *Durumque laborem*, Alii: quam lectionem non rejicerem cum v. 367.

Ostia suscipiunt ullum reclusa laborem:

Dolorem verò defendi potest, è v. 473.

Nam Dolor, *& morbus lethi fabricator uterque est.*

quamvis aliqui legunt *Pavor.*

465. *Dementit.*) Alii *Dementia.* Verbum tamen *Dementire* mihi suspectum est, quod à nemine alio, quod sciam, usurpatum est, nisi fortè à Lactantio, lib. IV. ubi fortasse pro *Dementire* legendum est *Dementare*: Usitatius enim est *Dementare*, eoque utuntur Apuleius, & Tertullianus; *Lambinus.*

467. *Oculis*, *nutuque cadenti.*) Ut *Sonitu sonanti*, & *Ludo jocanti.* Alii, *Vultuque cadenti*: Utrumvis eligas, nullibi verò invenies Lethargum venustiùs depictum.

Nam Dolor, ac Morbus lethi fabricator uterque'ſt,
Multorum exitio perdocti quod ſumus antè.
Denique cur, hominem cùm Vini vis penetravit 475
Acris, & in venas diſceſſit diditus ardor,
Conſequitur gravitas Membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardeſcit Lingua? madet Mens?
Nant oculi? Clamor, Singultus, Jurgia gliſcunt?
Et jam cætera de genere hoc quæcunque ſequuntur? 480
Cur ea ſunt, niſi quòd vehemens violentia Vini
Conturbare Animam conſuevit Corpore in ipſo?
At quæcunque queunt conturbari, inque pediri,
Significant, (paullò ſi durior inſinuârit
Cauſa) fore ut pereant, ævo privata futuro. 485
Quinetiam, ſubita vi morbi ſæpe coactus
Ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu,
Concidit, & ſpumas agit, ingemit, & tremit artus,
Deſipit, extentat nervos, torquetur, anhelat,
Inconſtanter & in jactando membra fatigat: 490
Nimirum, quia vis Morbi diſtracta per artus
Turbat agens Animum, ſpumans ut in æquore ſalſo
Ventorum validis ferveſcit viribus Unda.

Expri-

475. *Denique cur Hominem*, &c.) Quartò, v. 11. Ebrium in ſcenam producit, delirantem, clamantem, Cœlum denique cum Terra miſcentem; Cujus, ut neque Manus neque Pes, ita nec Aures nec Oculi, neque Mens ipſa officium ſuum faciunt: Unde verò hæc omnia, niſi quod ſpiritus vini agiles & impetuoſi per Corpus omne diffuſi turbant, agitant, & distrahunt Animum: At quicquid imbelli vi turbari disjicique poſſit, idem [illegible]ri impetu corrumperetur.

[illegible]*re in ipſo.*) Tota argu[illegible] his duabus voculis ſita eſt. [illegible] *ævo futura*, v. 485. & [illegible], v. 507. *Faber.*

[illegible]*etiam ſubita vi Morbi*, &c.) [illegible]23. Poſt Ebrium, Specta[illegible] illepidum, Comitiali mor[illegible]um, horrendum quidem, [illegible]mo libenter ſpectaret, ocu[illegible] exhibet, attamen Venuſtas [illegible] *Lucretii* facit ut [illegible] ditate contemplemur; ita enim diſtendit miſerum, ita ſua membra jactantem depingit, ut quamvis ingenio malè collocato iraſcamur, Artifici tamen ignoſcere debeamus: Comitiali morbo affectus deſipit & delirat; Deſipientia verò iſta diſſolutionem ſubſtantiæ Animi, ſaltem conturbationem indicat, Quod verò in ipſo Corpore diſſipari poſſit, quis arbitretur in aperto Aëre (Anima Corpore exſoluta in Aëre degat neceſſe eſt) integrum manere? Idem enim diceret Aquam in Vaſe undique conquaſſato manere poſſe, quæ Vaſe perforato diffunderetur.

490. *Inconſtanter.*) Al. *Incunctanter.*

492. *Spumans ut in*, &c.) Alii, *Spumans volat*: Alii, *Spumantes æquore ſalſo Ventorum ut*, &c. Gifanius, *Spumantes ut in æquore ſalſo*, & literam *ſ* in *Spumantes* abradit: En litem Grammaticis dignam!

ıitur porro Gemitus, quia membra dolore
ıtur, & omnino quòd semina vocis 495
ıtur, & ore foras glomerata feruntur,
uasi consuerunt, & sunt minuta viaï.
entia fit, quia vis Animi, atque Animaï
rbatur, & (ut docui) divisa seorsum
tatur, eodem illo distracta veneno. 500
ubi jam Morbi se flexit causa, reditque
ebras ater corrupti Corporis humor,
quasi talipedans primùm consurgit; & omneis
tim redit in sensus, animamque receptat.
igitur tantis ubi morbis Corpore in ipso 505
ur, miserisque modis distracta laboret:
andem credis sine Corpore in Aëre aperto
validis ventis ætatem degere posse?
quoniam Mentem sanari, Corpus ut ægrum,
mus, & flecti medicina posse videmus; 510
oque præsagit mortalem vivere Mentem:
e enim parteis, aut ordine trajicere æquum'st,
liud prorsum de summa detrahere illûm,
nutare Animum quicunque adoritur, & infit;
Aliam quamvis naturam flectere quærit: 515
que transferri sibi parteis, nec tribui vult,
ortale quod est quicquam, neque defluere hilum.
quodcunque suis mutatum finibus exit,
inuò hoc mors est illius quod fuit ante.
Animus sive ægrescit, mortalia signa 520

Mittit

. *Quà quasi consuerunt.*) Qui E-am hujus versus cum *Gifanio* ntur, isti sibi habeant. Id no-um cum omni sua venustate ab-sse.

. *Tum quasi talipedans.*) *Talipe-*t vacillare pedibus; & quasi ta-stere, *Festus*. Omnes verò Codd. *ms*.

. *Aëre aperto.*) In supremis Æ-Auris, *Fayus:* ubi, viz. nulli Venti, nullæ sæviunt procellæ.

. *Et quoniam Mentem*, &c.) v. 18. Animum hunc delirantem ipientem Medicinæ ope restitui posse, & in pristinam sanitatem reduci cernimus; Ideo fit aliqua in Animo mutatio, Ergo adduntur novæ partes, detrahuntur aliquæ, aut alio ordine particulæ Animi collocantur; Omnis enim alteratio fit vel adjectione, vel detractione, vel trajectione particularum. At quod novas partes recipit, quod aliquas amittit, id etiam, cujus partium situs & ordo mutatur, mortale fit necesse est. Sive igitur ægrescit Animus, ut argumenta superiùs allata probant, sive convalescit, suam mortalitatem confitetur.

511. *Mentem.*) Alii, *Vitam.*

Mittit (uti docui) ſeu flectitur à medicina:
Uſque adeo falſæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti:
Ancipitique refutata convincere falſum.
Denique ſæpe hominem paullatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere ſenſum:
In pedibus primùm Digitos liveſcere, & Ungueis,
Inde Pedes, & Crura mori: Poſt inde per artus
Ire alios tractim gelidi veſtigia lethi:
Scinditur atqui Animæ quoniam natura, nec uno
Tempore ſincera exiſtit, mortalis habenda 'ſt.
Quòd ſi forte putas ipſam ſe poſſe per artus
Introrſum trahere, & parteis conducere in unum,
Atque ideo cunctis ſenſum deducere membris:
At locus ille tamen, quò copia tanta Animaï
Cogitur, in ſenſu debet majore videri.
Qui quoniam nuſquam 'ſt, nimirum, (ut diximus ante)
Dilaniata foras diſpergitur; interit ergo.
Quin etiam, ſi jam libeat concedere falſum,
Et dare, poſſe Animam glomerari in Corpore eorum,
Lumina qui linquunt moribundi particulatim:
Mortalem tamen eſſe Animum fateare neceſſe 'ſt.
Nec refert, utrum pereat diſperſa per auras,
An contractis in ſe partibus obbruteſcat:
Quando Hominem totum magis, ac magis undique ſenſus
Deficit, & vitæ minus, & minus undique reſtat.
Et quoniam Mens eſt Hominis pars una, locoque

F

525. *Denique ſæpe Hominem*, &c.) Septimò, v. 22. Homines ſæpe membratim moriuntur, & ſenſim exſpirant, ideo etiam Anima ſenſim perit, quis enim dicat Animum, vividam, viz. rem & ſentientem, in mortuis & ſenſus expertibus Corporis membris reſidere: Quòd ſi exiſtimes Animam introrſum ſe recipere è membris moribundis recedentem, cur in iſtis partibus ubi conglomeratur Anima non vividior apparet ſenſus? An Anima ita conſtipata & in Anguſtias redacta vim ſentiendi amitteret? cave ne id fatearis, illud enim quod ita contractum interiret, æque mortale eſt ac quod per Aëra diſperſum & diſtractum v tat.

525. *Cernimus ire.*) Alii *Cernis ab* Sic v. 532. *Quod ſi forte putas*, & 542. *Fateare neceſſe eſt.* Verſu quenti Quidam legunt *Diſpergere.*

544 *Obbruteſcat.*) Ita hunc verſ legit *Nonius* in voce *Brutum*, Brut autem Hebes & obtuſum.

547. *Et Quoniam Mens eſt*, & Octavò, v. 10. Animus eſt pars minis, ut ſuperiùs, v. 94 probat eſt, certoque loco continetur, pe de ac Nares, & Oculi; At Oculos fodias, & abſcindas Nares, nec Colores, neque iſtæ Odores percipi

manet certo, velut Aures, atque Oculi sunt,
: alii sensus, qui vitam cunque gubernant:
:luti Manus, atque Oculus, Naresve seorsum 550
ta à nobis nequeant sentire, neque esse:
amen in parvo linquuntur tempore tali.
.nimus per se non quit sine corpore, & ipso
Homine, illius quasi quod Vas esse videtur:
aliud quidvis potis es conjunctius eij 555
:re, quandoquidem connexus corpori adhæret.
:nique Corporis, atque Animi vivata potestas
se conjuncta valent, vitaque fruuntur.
sine Corpore enim vitaleis edere motus
potest Animi per se natura, nec autem 560
m Anima Corpus durare, & sensibus uti:
et, avolsus radicitùs ut nequit ullam
cere ipse Oculus rem seorsum Corpore toto:
nima atque Animus per se nil posse videntur:
rum, quia per venas & viscera mistim 565
nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni.

Nec

gitur de Anima separata dicen-t, dum illa non sit minùs quam partes Corpori conjuncta.

Sed tamen in parvo, &c.) Qui-git, *Sed tamen in parvo liquun-spore tali:* Sed utraque Lectio *so* displicet. *Fayus* vulgatam em tuetur, & dicit Poëtam hoc Pedes, Oculi, Manus, &c. entiunt, etiamsi vel minimò :e separata sint à Corpore. Re-*ussendus*, & profectò hunc ver-:cio quis inseruit, ut commoda 'etatione voces istas *neque esse* in enti versu illustraret; Nec du-um scripsisse.

tamen in parvo liquuntur *tempore* tabi.

Denique Corporis atque Animi, Nonum argumentum, v. 22. etur: Dum Corpus & Anima guntur, vivit Animal, & sen-beat Anima, insensile fit Cor-pariter Anima à Corpore soluta nsilis: Animam dicas Oculum 'is, at quis in effosso Oculo vi-uerat? Præterea si Animæ Se-mina non cohiberentur venis & nervis, nunquam istis motibus, è quibus sen-sus oritur, affici possint; Omnes enim isti motus certum spatium, & limites definitos postulant. Si verò dicas Ani-mam à Corpore solutam ritè ab Aëre cohiberi posse, perinde est ac si affir-mares Aërem esse Animalem, quod Absurdissimum simul & falsissimum vi-detur. Καὶ μὴν καὶ λυομένου τοῦ ὅλου ἀ-θροίσματος, καὶ ψυχὴ διασπείρεται, καὶ οὐκέτι ἔχει τὰς αὐτὰς δυνάμεις, οὐδὲ κινεῖται, ὥς τε οὐδ' αἴσθησιν κέκτηται. Οὐ γὰρ οἷόν τε νοεῖν αὐτὸ αἰσθανόμε-νον μὴ ἐν τούτῳ τῷ συστήματι ταῖς κινή-σεσι ταύταις χρώμενον, ὅταν τὰ στεγά-ζοντα, καὶ περιέχοντα μὴ τοιαῦτα ᾖ, οἷς νῦν οὖσα ἔχει τὰς κινήσεις. Epicu-rus ad Herodotum.

561. *Cassum.*) *Cassum*, Veteres *Inane* posuerunt, & arbitrandum est ejus verbi proprietatem magis ab Aranea-rum *Cassibus* dictam, quòd sint levis ac nullius ponderis; non ut quibusdam videtur, quasi *quassum:* Plaut. Aul. *Virginem habeo grandem, dote cassam, atque illocabilem.* Nonius.

Nec magnis intervallis Primordia possunt
Libera dissultare, ideo conclusa moventur
Sensiferos motus; quos extra corpus in auras
Aëris haud possunt post mortem ejecta moveri:
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit Aër, si cohibere
Sese Anima, atque in eo poterit concludere motus,
Quos ante in Nervis, & in ipso Corpore agebat.
Quare etiam atque etiam resoluto Corporis omni
Tegmine, & ejectis extra vitalibus auris,
Dissolvi sensus Animi fateare necesse 'st.
Atque Animam, quoniam conjuncta est causa duobus.
  Denique cùm Corpus nequeat perferre Animaï
Discidium, quin id tetro tabescat odore:
Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
Emanârit, uti Fumus, diffusa Animæ vis?
Atque ideo tanta mutatum putre ruina
Conciderit Corpus penitus, quia mota loco sunt
Fundamenta foras animæ; manantque per artus,
Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt,
Atque foramina? Multimodis ut noscere possis
Dispertitam Animæ naturam exisse per artus:
Et prius esse sibi distractam Corpore in ipso,
Quàm prolapsa foras enaret in Aëris Auras? 590
  Quinetiam, fineis dum vitæ vertitur intra,

Sæpe

568. *Moventur Sensiferos motus.*) Ut ab Horatius dictum est,
Motus moveri gaudet Ionicos
Matura Virgo. Faber.
572. *Atque Animans.*) Aliis placet *Æque Animis.* In sequenti versu *In eo* (viz. Aëre) rectè legit *Faber:* id enim tum versus proximè inferior,
Quos ante in nervis, &c.
omninò probant.
578. *Atque Animam.*) Quidam *Animæ.*
579. *Denique cum Corpus*, &c.) Decimum argumentum, v. 12. inclusum est. Subducta Anima, quæ in partibus intimis sita est veluti totius Animalis fundamentum, Corpus collabascens putrescit, & in pulverem abit, Unde verò ista tanta Corporis ruina nisi quòd Anima quæ membra omnia fulcire & continere videbatur, per poros & meatus Corporis emanârit? quæ verò sic minutim divisa fuit in ipso sui egressu, comparata ad dispersionem videtur.
580. *Quin id.*) improbè *Quin vi.*
589. *Prius esse sibi.*) Gifanius *Ipse sibi*, ut mox *Ire Anima*, v. 593. non sequor.
591. *Quinetiam fines vitæ*, &c.) Undecimum, v. 14. In vulgò vocato Animi deliquio Animæ Animique vis sic fracta est, ut paullò graviore causa incidente planè dissolvenda arguatur: Cùm verò ita labefactari possit Animus dum Copus illum tegit & tuetur, quis credat tenuem istam substantiam suo tegmine exutam procellarum & aliarum

aliqua tamen è causa labefacta videtur
nima, & toto solvi de corpore membra:
ıasi supremo languescere tempore voltus,
aque exangui cadere omnia Corpore membra: 595
l genus est, Animo male factum cum perhibetur,
Animam liquisse, ubi jam trepidatur, & omnes
:mum cupiunt vires reprendere vinclum.
uassatur enim tunc Mens, Animæque potestas
is: & hæc ipso cum Corpore conlabefiunt: 600
'avior paullo possit dissolvere causa.
ıid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
cilla foras, in aperto, tegmine dempto,
modò non omnem possit durare per ævum,
ıinimum quodvis nequeat consistere tempus? 605
sibi enim quisquam moriens sentire videtur
ıras Animam incolumem de Corpore toto,
priùs ad jugulum, & superas succedere fauceis:
m deficere incerta regione locatam:
nsus alios in parti quemque sua scit 610
lvi: Quòd si immortalis nostra foret Mens:
jam se moriens dissolvi conquereretur:
ıagis ire foras, vestemque relinquere, ut Anguis,
Gauderet,

rum jugiter incurrentium im-erferre posse?
Et quasi supremo.) Hunc & se-m versum multi rejiciunt, nec idem illos injuriarum postulo.
Animo malè factum.) Nam 'lautum & Terentium *Animo l* significat *Animi deliquium pa-* Quidam amant *Quod genus, esse*; sed τὸ *Est* damnari non debet.

Ubi jam trepidatur.) Ab astan- *Omnes* Astantes, tota familia, , *Fayus*: judicet Lector.
Conlabefiunt.) *Conlabascunt* Gi-, viz. existimavit ille Poëtam. n ingeniosam) cùm infirmum l descripserit, infirmos & va-:s versus de industria fecisse.
Prodita.) Ex interiore loco :ns; *Festus*.
Non modò non omnem possit.)
Non modò non omne incolumis.
606. *Nec sibi enim quisquam*, &c.) Duodecimum, v. 9. Et nequid intentatum relinquat, ad morientes provocat: Quis autem morientium experitur Animam suam ab extremis partibus surgentem per os suum integram exire, & non potiùs in singulis partibus, ut quemlibet sensum in suo organo, deficere? Nec dubitandum est Morientes Animarum dissolutionis conscios esse, aliàs quid quererentur? Læti profectò deponerent exuvias, ut Anguis Pellem, vel Cervus prælonga Cornua.
608. *Succedere.*) *Sursum cedere & ascendere*, lib. II. v. 204.
—— *Per auras*
Ætris expressa sursum succedere.
Alii, *Accedere.*
613. *Ut Anguis.*) Virgilius,
Qualis ubi in lucem Coluber *mala gramina pastus*,

Frigida

Gauderet, prælonga ſenex aut cornua Cervus.
Denique cur Animi nunquam mens conſiliumque 61
Gignitur in Capite, aut Pedibus, Manibuſve; ſed unis
Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret:
Si non certa loca ad naſcendum reddita cuique
Sunt: & ubi quicquid poſſit durare creatum:
Atque ita multimodis pro totis artubus eſſe, 62
Membrorum ut nunquam exiſtat præpoſterus ordo?
Uſque adeo ſequitur res rem, neque Flamma creari in
Fluminibus ſolita 'ſt, neque in Igni gignier Algor.
Prætereà, ſi immortalis natura Animaï 'ſt,
Et ſentire poteſt ſecreta à Corpore noſtro: 62
Quinque (ut opinor) eam faciendum 'ſt Senſibus auctam
Nec ratione alia noſmet proponere nobis
Poſſumus infernas Animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, & Scriptorum ſæcla priora
Sic Animas introduxerunt ſenſibus auctas. 63
At neque ſeorſum Oculi, neque Nares, nec Manus ipſa
Eſſe poteſt Anima, neque ſeorſum Lingua, nec Aures
Abſque anima per ſe poſſunt ſentire, nec eſſe.

Frigida ſub Terra tumidum quem Bruma tegebat,
Nunc poſitis novus Exuviis, nitiduſque juventa,
Lubrica convolvit ſublato pectora tergo
Arduus ad ſolem, & linguis micat ore triſulcis.

De Cervis verò *Plinius*, Nat. Hiſt. lib. VIII. C. 32. *Cornua mares habent, ſolique Animalium omnibus Annis ſtato Veris tempore amittunt.*

615. *Denique cur Animi nunquam mens*, &c.) Decimum tertium, v. 9. Olim docuit Pectus eſſe Animi ſedem, & jam inde concludit illam ita pectori eſſe alligatam, ut extra iſtud degere non poſſit: Animum in Aëre exiſtentem quæras, & Flammam in Aqua, Gelu in Ignibus expectes.

617. *Omnis inhæret.*) Codd. *Omnibus hæret*, & Gifanius, *Omnis hæret.*

620. *Atque ita multimodis.*) Hunc cum ſequenti verſu *Lambinus*, *Gaſſendus*, Alii rejiciunt: *Gifanius* retinet, Illum ſequitur *Fayus*, & dicit *Lambinum* delere hos verſus ſine ratione, namque rectè conferunt ad rem, ut [illegible] tet ex ipſorum interpretatione noſt[illegible] En bellam interpretationem! *Et fieri, ut nunquam ordo artuum ſit* [illegible] *verſus variis modis ſecundum varia* [illegible] *membra.* Aliam appoſui, quæ m[illegible] ipſi non placet. Codd. exhibent [illegible] *totis: Pro totis: In totis: De totis:*

624. *Præterea ſi Immortalis*, &[illegible] Decimum quartum, v. 10. Anim[illegible] ſeparatam & immortalem concipe, ſ[illegible] ſtantiam ſentientem concipies: E[illegible] quinque ſenſibus ornatam; At u[illegible] ſenſus, cùm Senſuum organa Oc[illegible] Nares, Manus, Lingua, Aures, derelicto Corpore putreſcant?

633. *Abſque Anima per ſe poſſunt*, & Codd. *Auditum per ſe poſſunt*: Auditu i. e. Sonum, ſeu rem auditam: *Gi[illegible] nius. Salmaſius* in Epictetum & Si[illegible] plicium, p. 324. Ex optimo & ve[illegible] ſtiſſimo Codice illuſtriſſimi Voſſii [illegible] verſus ita legit,

At neque ſeorſum oculi, neque nar[illegible]
nec manus ipſa

Et quoniam toto ſentimus Corpore ineſſe
Vitalem ſenſum, & totum eſſe animale videmus, 635
Si ſubitò medium celeri præcideret ictu
Vis aliqua, ut ſeorſum partem ſecernat utramque:
Diſpertita proculdubio quoque vis Animaï,
Et diſciſſa ſimul cum Corpore disjicietur:
At quod ſcinditur, & parteis diſcedit in ullas, 640
Scilicet æternam ſibi naturam abnuit eſſe.
Falciferos memorant currus abſcindere membra
Sæpe ita deſubitò permiſta cæde calenteis,
Ut tremere in terra videatur ab artibus id quod
Decidit abſciſſum: Cùm Mens tamen, atque hominis vis 645
Mobilitate mali non quit ſentire dolorem:
Et ſimul in pugnæ ſtudio quòd dedita Mens eſt,
Corpore cum reliquo pugnam, cædeiſque petiſſit:
Nec tenet amiſſam lævam cum tegmine ſæpe

Inter

Eſſe poteſt Anima, neque ſeorſum Lingua, neque Auris
Auditum *per ſe poſſunt ſentire, neque eſſe.*

Auris Auditum dixit pro Auditu. Quid ſibi velit Magnus ille vir Alii conjiciant. Aliquid è textu Lucretiano excidiſſe exiſtimavit *Lambinus*, cùm videret argumentum non plane explicatum fuiſſe. Atque ideo ſubjungit,

Nec ſenſus ipſi ſeorſum conſiſtere poſſint
Naribus, atque manu, atque oculis, atque auribus, atque
Lingua, nec poſſunt per ſe ſentire, neque eſſe.

At quid tres novi verſus fingendi ſunt, ut unum prorſus inutilem retineamus? Dele iſtum

Abſque Anima per ſe poſſunt ſentire nec eſſe:

in præcedente verſu lege

Eſſe poteſt Animæ, &c.

atque argumentum erit integrum, & ſatis explicatum.

634. *Et quoniam toto ſentimus*, &c.) Decimum quintum, v. 36. Quoniam Anima per totum Corpus fuſa ſit, ſcindi mediam neceſſe eſt, ſi Corpus medium raptim ſcindatur: Si, exempli cauſa, falcifero curru præcidatur militis membrum, Animam unà ſectam arguit partis reſectæ motio, quàm fuſè & ornate deſcribit Poëta, quæ etiam clariùs in partibus ſectæ Serpentis obſervatur: Fatendum eſt igitur plures Animas eſſe in Uno Animali, Homine, viz. aut Serpente, & aciem ferri, temerè licet impacti, membra iſtius Animalis tam accurate partiri, ut ſingulis Animabus ſuæ ſedes relinquerentur. Quæ tamen nemo ſanus dixerit: Vel concedendum eſt, Unam Animam per totum corpus Animalis fuſam in multas partes diſciſſam, & proinde mortalem eſſe.

643. *Deſubito.*) Sic lib. II. v. 265.

Vim cupidam tam de ſubitò, *quàm mens avet ipſa.*

de Curribus falciferis iterum *Lucretius*, lib. V. v. 1300.

647. *In pugnæ ſtudio dedita.*) Lib. IV. v. 813.

Præterquam quibus *eſt* in rebus deditus *ipſe.*

Et Catullus,

—— In mala
Deditus *Vir* adultera.

648. *Petiſſit.*) Antiqui *Petiſſere* dicebant pro *Petere*, ea quidem forma verbi qua ſunt *Laceſſere*, & *Inceſſere*, ſed ut mihi videtur, tum ſignificabant

ſævum

Inter equos abſtraxe rotas, falceiſque rapaceis: 650
Nec cecidiſſe alius dextram, cùm ſcandit, & inſtat.
Inde alius conatur adempto ſurgere crure,
Cùm digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput abſciſſum calido, viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculoſque patenteis, 655
Donec relliquias Animaï reddidit omneis.
Quin etiam tibi ſi lingua vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore, utrinque
Sit libitum in multas parteis diſcindere ferro;
Omnia jam ſeorſum cernes ancisa recenti 660
Volneri tortari, & terram conſpergere tabo.
Ipſam ſeque retrò partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morſu premat icta dolore.
Omnibus eſſe igitur totas dicemus in illis
Particulis Animas? At ea ratione ſequetur, 665
Unam animantem Animas habuiſſe in Corpore multas.
Ergo diviſa 'ſt ea, quæ fuit una ſimul cum
Corpore, qua propter Mortale utrumque putandum 'ſt,
In multas quoniam parteis diſcinditur æquè.
Præterea, ſi immortalis natura Animaï 670
Conſtat, & in Corpus naſcentibus inſinuatur:
Cur ſuper anteactam ætatem meminiſſe nequimus?
Nec veſtigia geſtarum rerum ulla tenemus?
Nam ſi tantopere 'ſt Animi mutata poteſtas,
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum: 675
Non (ut opinor) id ab letho jam longiter errat.

Qua-

ſæpius petere, ut *Petiſſant* ſæpiùs petant. *Feſtus*. Cicero: *Qui hanc laudem petiſſunt nullum fugiunt dolorem.*

650. *Abſtraxe.*) Sic lib. I. v. 986. *Conſluxet.*

658. *Caudam procero corpore.*) Caudam longam & proceram: *Lambinus*: Alii tamen legunt,

——— *Minacem*
Serpentem, & *Cauda procero corpore.*

660. *Ancisa.*) *Am* olim ex ἀμφὶ pro *circum* dicebant, Exempla innumera in vocibus compoſitis: *Faber.*

670. *Præterea, ſi immortalis*, &c.) Decimum ſextum, v. 9. Si Anima ſit immorta[illegible] ante perfectum Corpus integra ex[illegible] erat Pythagoræ & Platonis ſententia) in Corpus tandem infundatur: Cur nemo (uno Pythagora excepto) anteactæ vitæ recordetur? Quòd ſi Anima iſto in Corpus ingreſſu omnem recordationem amiſerit, quidni res tantopere vitiata, ſit ulteriori corruptioni, morti obnoxia?

674. *Mutata.*) Al. *Vitiata*: Et in ſequenti verſu,

Omnium ut actarum, &c.

675. *Retinentia.*) Vox [illegible], neque enim alibi quàm apud *Lucretium* invenitur. *Faber*: Infra, v. 863. *Repetentia*, eaque voce Arnobius, in lib. 2. utitur.

676. *Longiter.*) Ita *Chariſius*, [illegible] Gram. lib. II. pag. 183.

Quapropter fateare necesse 'st, quæ fuit ante,
Interiisse: Et quæ nunc est, nunc esse creatam.
Præterea, si jam perfecto corpore nobis
Inferri solita 'st Animi vivata potestas. 680
Tum cùm gignimur, & vitæ cùm limen inimus:
Haud ita conveniebat, uti cum Corpore, & unà
Cum membris videatur in ipso sanguine crêsse:
Sed velut in cavea, per se sibi vivere solam
Convenit, ut sensu Corpus tamen affluat Omne. 685
Quare etiam atque etiam nec originis esse putandum 'st
Experteis Animas, nec lethi lege solutas.
Nam neque tantopere adnecti potuisse putandum 'st
Corporibus nostris extrinsecus insinuatas:
Quod fieri totum contrà manifesta docet res. 690
Namque ita connexa 'st per Venas, Viscera, Nervos,
Ossaque, uti Dentes quoque sensu participentur:
Morbus ut indicat, & gelidaï stringor aquaï,
Et lapis oppressus sub dente è frugibus asper:
Nec tamen contextæ cùm sint, exire videntur 695
Incolumes posse, & salvas exsolvere sese
Omnibus è Nervis, atque Ossibus, Articulisque.
Quòd si forte putas extrinsecus insinuatam
Permanare Animam nobis per membra solere,

Tantò

679. *Præterea, si jam perfecto*, &c.) Decimum septimum, v. 18. Si Anima inferretur in Corpus perfectum, id sic deberet fieri ut in ipso degeret, quasi Avis in cavea, non ut videretur cum eo crescere, atque ita contexi, ut inde exire non potis sit incolumis, proderet se ortui atque interitui obnoxiam.

681. *Limen inimus.*) Alii *Lumen adimus.*

685. *Convenit*, &c.) Hunc versum delet *Lambinus*, *Gassendus*, Alii: Plures retinent. Sine illo quidem argumentum est satis explicatum, & forsan *affluat omne corpus sensu* Latium non agnoscit.

693. *Stringor Aquaï.*) Frigus Aquæ quo dentes perstringuntur, cum aqua frigida bibatur.

694. *Et Lapis oppressus*, &c.) Omnes Codd. *Oppressus subitis è frugibus:* Unde Quidam *subitò de frugibus:* Faber, *Subitus offractibus.* Legi tamen potest,

Et lapis expressus *subito de frugibus asper.*

698. *Quod si forte putas*, &c.) Decimum octavum, v. 15. Formetur igitur extra Corpus, ut isti volunt, Anima, & demum infundatur; dum per varios & flexus & meatus Corporis diffusa sit, necesse est ut mutetur, situs & ordo partium mutetur, tota denique substantia distrahatur. Quælibet enim res tot fistulas, tot meatus & foramina quot in corpore sunt, permanet, eamque multis modis distractam senties; Alimentum considera, dum per venas, aliosque ductus ad singula Corporis membra defertur, deposita priori forma aliam prorsus diversam induit. Credendum ideo Animam quoque pa-

rem

Tantò quæque magis cum corpore fusa peribit; 70[illegible]
Quod permanat enim, dissolvitur: Interit ergo.
Dispertitur enim per caulas Corporis omneis:
Ut cibus in membra atque artus cùm diditur omneis,
Disperit, atque aliam naturam sufficit ex se:
Sic Anima atque Animus quamvis integra recens in 70[illegible]
Corpus eunt, tamen in manando dissolvuntur;
Dum quasi per caulas omneis diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc Animi natura creatur:
Quæ nunc in nostro dominatur Corpore nata
Ex illa, quæ tunc peritat partita per artus. 71[illegible]
Quapropter neque natali privata videtur
Esse die natura Animæ, neque funeris expers.
Semina præterea linquuntur, necne, Animaï
Corpore in exanimo? quod si linquuntur, & insunt,
Haud erit, ut meritò immortalis possit haberi; 715
Partibus amissis quoniam libata recessit.
Sin ita sinceris membris ablata profugit,
Ut nullas parteis in Corpore liquerit ex se:
Unde cadavera rancenti jam viscere vermeis
Expirant? atque unde animantum copia tanta 720
Exos, & exsanguis tumidos perfluctuat artus?
Quòd si forte Animas extrinsecus insinuari
Vermibus, & privas in corpora posse venire
Credis, nec reputas cur millia multa Animarum
Conveniant, unde una recesserit: Hoc tamen est ut 725
Quærendum videatur, & in discrimen agendum:
Utrùm tandem Animæ venentur semina quæque

Ver-

rem mutationem subituram esse, & proinde mortalem.

700. *Tanto quæque.*) *Tanto nempe*, Faber.

710. *Peritat.*) Al. Periit.

713. *Semina præterea linquuntur*, &c.) Decimum nonum, v. 28. Si Anima discedens è Corpore quasdam sui particulas in eo relinquat, dissolubilem arguunt delibatæ particulæ; Si non relinquat, reddi causa nequeat quamobrem tot Vermes gignantur in Cadavere; cùm dicere quidem tot Animas eò confluere extrinsecùs unde una excesserit, perabsurdum sit, ac magis adhuc, dicere unamquamque aut deligere Semina, ex quibus fabricetur sibi Corpus proprium, ut ea patiatur incommoda, quæ sine Corpore esse nequeunt, aut subire in Corpus jam elaboratum, cum quo connecti intimè, & consentire non valeat.

717. *Sinceris membris.*) *Sincera ex membris*, Faber: Non enim id agitur nunc, *utrum cum Anima abit*, *integra manent membra* (quis enim ea de re unquam dubitet?) *sed utrum Anima, cum abiit, deminuta sui parte, & libata recedat.*

iculorum, ipsæque sibi fabricentur ubi sint:
m corporibus perfectis insinuentur.
que, cur faciant ipsæ, quareve laborent, 730
e suppeditat, neque enim, sine corpore cùm sint,
itæ volitant morbis, algoque, fameque.
ıs enim magis his vitiis adfine laborat:
ıla multa Animus contage fungitur ejus.
amen his esto quamvis facere utile Corpus, 735
subeant: At qua possint, via nulla videtur.
igitur faciunt Animæ sibi corpora, & artus.
amen est ut jam perfectis insinuentur
ıribus: Neque enim poterunt subtiliter esse
exæ; neque consensu contagia fient. 740
nique cur acris violentia triste Leonum
ıium sequitur: Dolu' Volpibus, & fuga Cervis
ribus datur, & patrius pavor incitat artus?
n cætera de genere hoc, cur omnia membris
eunte ævo ingenerascunt, inque genuntur, 745
n certa suo quia semine seminioque

Vis

Algoque.) Ita *Nonius*, contra .lii pro *Algu* pugnant.
Adfine vitiis.) *Cicero*, Affinis , *& turpitudini*: *Noxæ* affinis :

Contage.) Seu *Contagi*, perin- Sic lib. IV. v. 336. *Quæ* con- ı *palloribus omnia pingunt.*
Quamvis utile.) Quantumvis

Cum subeant.) *Quod subeant*: rectè: olim enim ita scriptum, *uom*, & tandem *Cum*.
Denique cur acris violentia,&c.) ıum, v. 29. Si Animæ istæ ales toties hactenus commutas- nimalium Corpora (Pythago- Platonem urget) deberet sen- immutata Animalium indoles; jam Leo esset non ferox, Cer- ı timidus, Vulpes non dolosa, ıis Cervum fugeret, Accipiter am; Bruta saperent, & Ho- lesiperent; quippe Anima Co- Accipitri, Anima Bruti Homi- vice versa, sæpe jungeretur. rerò dicat Animarum indolem una cum Corporibus mutari, easque cujuscunque generis sint, induere eos mores, qui istis Corporibus conveniant, nihil amplius requirimus. Quicquid enim mutari potest, illud mortale est, cùm in omni mutatione sit partium trajectio, atque ideò dissolutio. Sin verò affirmet Animas, exempli causa, Humanas immigrare solùm in Humana Corpora, cur illa Anima, quæ modò in Homine adulto sapiens vixit, in Puerum infusa desipit? An in tenero Corpore tenerascit Animus? tum mutatur; Et nemo sanus asseret rem tantopere mutatam immortalem esse.

742. *Seminium triste.*) Crudele, noxium; Virgilius, Eccl. III.

Triste *lupus stabulis*, *maturis frugibus imbres.*

745. *Inque genuntur.*) Ita *Lambinus*: Codd. tamen *Ingenioque*, *Ingenerascunt* habet aliquid latius, & quod ad speciem magis pertinet; At *Ingenuntur* ad singularia, seu individua, ut vocant, *Faber*.

Vis Animi pariter crescit cum corpore toto?
Quòd si immortalis foret, & mutare soleret
Corpora, permistis animantes moribus essent:
Effugeret Canis Hyrcano de semine sæpe 750
Cornigeri incursum Cervi, tremeretque per auras
Aëris Accipiter fugiens veniente Columba:
Desiperent Homines, saperent fera sæcla Ferarum.
Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt,
Immortalem Animam mutato Corpore flecti: 755
Quod mutatur enim, dissolvitur: Interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
Denique ut intereant unà cum Corpore cunctæ.
Sin Animas hominum dicent in Corpora semper 760
Ire humana, tamen quæram cur è sapienti
Stulta queat fieri, nec prudens sit puer ullus?
Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi vis?
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis Animi pariter crescit cum Corpore toto. 765
Scilicet in tenero tenerascere Corpore Mentem
Confugient; quod si jam fit, fateare necesse'st,
Mortalem esse Animam, quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, sensumque priorem.
Quove modo poterit pariter cum Corpore quoque 770
Con-

747. *Corpore toto.*) Rectiùs ille qui legit *Corpore quoque*, ut v. 765, & v. 770.

758. *Quare dissolvi quoque*, &c.) Deletis duobus hisce versibus, integra foret sententia, & argumentum satis explicatum.

767. *Confugient.*) Al. *Confingent*] Lambinus *Non fugient*, id est, non poterunt negare. Hoc enim significat *Lucretius*, non poterunt negare mentem esse teneram in tenero Corpore, verbi causa, mentem pueri bimuli, aut trimuli, non poterunt negare esse teneram & imbecillam: Quod si verum sit, mentem modò robustam in tenero Corpore teneram fieri, Ergò mortalis est. Et hæc suadent, ut malim *Non fugient*, Ferri tamen potest *Confugient*: Cùm enim Alii dicant, v. 755. *Animum mutato Corpore flecti*; Cur non Alii, ut vim argumentorum evitarent, *Animum in tenero Corpore tenerascere* docerent? Et ista voce *Scilicet* sæpe utitur Poëta cùm Adversario effugium velit præcludere.

770. *Quove modo poterit*, &c.) Post pugnam summis viribus magnaque Animi intentione depugnatam, & fugatos, uti opinatur, adversarios, argumenta quædam levis armaturæ tanquam ad prædam colligendam emittit. Primum autem, v. 7. inquirit unde Anima adultum Corpus tam impotenter deperiret, & votis suis omnibus optaret? Unde etiam membra Senio confecta fugeret, & exire properaret? Immortalis enim sit, & nunquam teneri Corporis imbecillitatem, aut senescentis ruinam metuet.

Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis Animi, nisi erit consors in origine prima?
Quidve foras sibi vult membris exire senectis?
An metuit conclusa manere in Corpore putri?
Et domus ætatis spatio ne fessa vetusto 775
Obruat? At non sunt Immortali ulla pericla.
Denique connubia ad Veneris, partusque ferarum
Esse Animas præsto, deridiculum esse videtur:
Et spectare immortaleis mortalia membra
Innumero numero, certareque præproperanter 780
Inter se quæ prima, potissimaque insinuetur:
Si non fortè ita sunt Animarum fœdera pacta,
Ut, quæ prima volans advenerit, insinuetur
Prima, neque inter se contendant viribus hilum.
Denique in æthere non Arbor, non æquore in alto 785
Nubes esse queunt, nec Pisces vivere in arvis,
Nec Cruor in lignis, nec saxis Succus inesse.
Certum ac dispositum 'st, ubi quicquid crescat, & insit:
Sic Animi natura nequit sine Corpore oriri
Sola, neque à nervis, & sanguine longiùs esse. 790
Hoc si posset enim, multò priùs ipsa Animi vis
In Capite, aut Humeris, aut imis Calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret.

Quod

772. *Vis Animi*, &c.) Hunc versum quidam Codd. non agnoscunt.

773. *Membris senectis.*) Sic lib. V. v. 884.

Sic ubi equum validæ vires ætate senecta
Membraque deficiunt ———

& v. 894.

——— *Neque proficiunt ætate* senecta.

Salustius,

Omnes quibus senecto *Corpore Animus militaris erat.*

776. *Non sunt Immortali.*) Al. *Non sunt jam Immortali.*

777. *Denique connubia ad Veneris*, &c.) Secundum, v. 8. docet ridiculum esse credere Animarum quasi examen circumstare ad coitus, partusque Animalium, & de insinuatione in Corpus inter se mutuò contendere, nisi forte conventum sit, ut primò advenientis sit conditio potior.

785. *Denique in æthere non arbor*, &c.) Tertium, v. 16. observat, quòd ut certa nascendi, crescendi, existendique regio definita sit rebus cæteris, ita quoque Animo ipsi, ac proinde non magis possit extra Corpus, in quo nascitur, crescit & existit, degere, quàm Piscis extra Aquam, quàm Arbor in Aëre, aut in Mari Nubes. Quòd verò cum toto Corpore nascatur, crescat, & existat Anima, minimè dubitandum est, quippe aliàs Anima modò in Capite, modò in Humeris, imò Calcibus formari, & inde per totum Corpus sensim diffundi sentiremus.

790. *Longius.*) Al. *Longiter.*

794. *Tandem in eodem Homine, atque in eodem vase maneret.*) Hunc versum

Quod quoniam in nostro quoque constat Corpore certum 795
Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit
Seorsum Anima, atque Animus: Tanto magis inficiandum
Totum posse extra Corpus durare, genique.
Quare, corpus ubi interiit, periisse necesse 'st
Confiteare animam distractam in Corpore toto. 800
Quippe etenim Mortale Æterno jungere, & unà
Consentire putare, & fungi mutua posse,
Desipere'st: quid enim diversius esse putandum 'st,
Aut magis inter se disjunctum, discrepitansque,
Quàm, Mortale quod est, Immortali, atque perenni 805
Junctum, in concilio sævas tolerare procellas?
Præterea, quæcunque manent Æterna, necesse 'st,
Aut quia sunt Solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quicquam, quod queat arctas
Dissociare intus parteis; ut Materiai 810
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante;
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut Inane 'st;

Quod

sum negligunt Interpretes, *Faber* legit,

Tandem in toto Homine, Aqua ut in toto *Vase maneret.*

Est quidem in illo versu Anapæstus, sed ejus libertatis tot exempla sunt apud *Lucretium*, *Virgilium*, cæterosque Poëtas, præsertim vetustiores, ut iis proferendis supersedendum existimem. Ratio autem ita legendum suadet, cogit: Nam ex falsa suppositione, *Anima primò in Capite*, *Humeris*, *aut imis Calcibus esset*, *tandem in toto Homine*, *uti Aqua in toto Vase maneret.* Quemadmodum Aqua quæ infunditur primò partem infimam Vasis, mox mediam, denique totum Vas impleret. Hæc *Faber:* Quæ ingeniosè quidem excogitata à veterum Codd. scriptura quàm maximè absunt: & rejiciendus potiùs est iste versus, qui nihil profectò hic loci agit, quàm talis Emendatio admittenda. Aliquis tamen legit,

Tandem in eodem Homine, *atque in eodem vase manere*,

viz. *Soleret manere in eodem Vase*, id est, in Capite, Humeris, aut Calcibus: Omnia displicent.

801. *Quippe etenim mortale*, &c.) Quintum, v. 6. asserit summam esse dementiam putare res adeò diversas ut sunt Immortale & Mortale conjungi posse, & Rem Mortalem (Corpus) quæ cùm separata sit à Re ista immortali (Anima) nullis incommodis aut malis objiciatur, unitam Immortali tot doloribus & molestiis, quot Homines quotidiè experiuntur, affici.

807. *Præterea*, *quæcunque manent*, &c.) Sextum, v. 23. ita se habet. Nihil est æternum & immortale, nisi aut ob soliditatem, ut Atomus; aut quia plagæ est expers, ut Inane; aut quia nullus est locus ex quo Corpora advenientia diffringant, aut in quem partes illius solutæ excedant, ut (τὸ πᾶν) Universum. Anima verò tale Nihil est: Nam res est composita è seminibus, atque ideo non perfectè solida: Non est Inane, quia afficit Corpus, & ab illo vicissim afficitur: Animam verò τὸ πᾶν Universum esse nemo dixit: Anima igitur est mortalis.

manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
deo, quia nulla loci fit copia circum, 815
quasi res possint discedere, dissoluique:
Summarum Summa'st æterna, neque extra
locus est, quò diffugiat: neque corpora sunt, quæ
it incidere, & valida dissolvere plaga:
:que (uti docui) Solido cum corpore Mentis 820
ra'st, quoniam admistum 'st in rebus Inane;
tamen est ut Inane: neque autem corpora desunt,
finito quæ possint fortè coorta
iere hanc Mentis violento turbine molem,
liam quamvis cladem importare pericli: 825
porro natura Loci, spatiumque Profundi
it, exspergi quò possit vis Animaï,
ilia quavis possit vi pulsa perire:
. igitur lethi præclusa 'st janua Menti.
iòd si fortè ideo magis Immortalis habenda'st, 830
l lethalibus ab rebus munita tenetur;
uia non veniunt omnino aliena salutis:
uia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt
priùs, quàm, quid noceant, sentire queamus:
et à vera longè ratione remotum 'st. 835
:r enim quàm quòd morbis tum Corporis ægrit,
nit id, quod eam de rebus sæpe futuris
rat, inque metu malè habet, curisque fatigat:
Præ-

Neque ab ictu fungitur hilum.) nbinus; nec *frangitur* admitten-

Quo diffugiat.) viz. summa rum: Alii *Diffugiant:* viz. par-umæ summarum.

Proruere.) Codd. *Corruere.* nus *Proruere*, quoniam *Corruere* urpatur ἐνεργητικῶς: Alii Lamon credunt, dum verò eadem sit tia, de syllaba litigent Gram-.

Quòd si fortè ideo, &c.) Sep-., v. 12. continetur. Si quis icat Animum vel esse adversus ria munitum, vel quæ contra-veniunt ad ipsum usque non per-:; vel si pertingant priusquam it repelli, id refutent Corporis morbi quibus ipse etiam Animus laborat: Adde Curas, Metus pœnarum post mortem, Conscientiam quæ Impios fatigat, Insaniam denique & Lethargum, & fateberis Animum à Rebus perniciosis munitum non esse, at ab illis misere oppressum.

831. *Quod lethalibus.*) Alii *Vitalibus*, ineptè: Ut & *Plena salutis* in sequenti versu.

836. *Præter enim quàm quod Morbis tum Corporis ægrit:*), Ita Lambinus, aliquando legebat,

Præter enim quod tum Morbi est,
cum Corpori ægrè est.

Alii,

Præter enim quàm quod Morbi est
cum Corpu' ægrotat:

Præteritisque admissa annis peccata remordent.
Adde furorem Animi proprium, atque oblivia rerum, 840
Adde quòd in nigras Lethargi mergitur undas.
Nil igitur Mors est, ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura Animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore sensimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis; 845
Omnia cum belli trepido concussa tumultu
Horrida contremuere sub altis ætheris auris:
In dubioque fuit sub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis esset, terraque marique:
Sic ubi non erimus, cùm Corporis, atque Animaï 850
Discidium fuerit, quibus è sumus uniter apti,
Scilicet haud Nobis quicquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, sensumque movere:
Non si terra mari miscebitur, & mare cœlo.
Et si jam nostro sentit de Corpore, postquàm 855
Distracta

839. *Præteritisque admissa Annis.*) Rejice verò

Præteritisque admissa malis,

Et

Præteritisque, malè admissis.

842. *Nil igitur Mors est*, &c.) Quid verò si Anima mortalis, si aliquando nata, olim etiam peritura foret, quid inde lucri? Respondet Lucretius, v. 13. Mortem ipsam, & pœnas post mortem, quas Vulgus Hominum tantoperè timet, nos Toti mortales non ampliùs metuemus. Ut enim Nos nondum natos Pugnæ, Tumultus, Punica denique bella non turbârunt, sic etiam mortuos, quoniam Anima æquè ac Corpus interit, Bella, Tumultus nulla solicitudine afficient. M. Tull. lib. I. Tuscul. Quæ. *Qui enim satis viderit id quod est luce clarius, Animo & Corpore consumpto, totoque Animante deleto & facto interitu universo, id Animal quod fuerit factum esse nihil; is planè perspiciet, inter Hippocentaurum, qui nunquam fuerit, & Regem Agamemnonem, qui fuit, nihil interesse: Nec pluris nunc facere M. Camillum hoc civile bellum quàm illo vivo Ego fecerim Romam captam.* Συνέθιζε δὲ σεαυτὸν ἐν τῷ νομίζειν μηδὲν πρὸς ἡμᾶς εἶναι τὸν θάνατον, ἐπεὶ πᾶν ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐν τῇ αἰσθήσει, στέρησις δὲ ἐστιν αἰσθήσεως ὁ θάνατος, ὅθεν γνῶσις ὀρθὴ μηδὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς τὸν θάνατον. Epicurus apud Laertium.

847. *Auris.*) Alii *Oris*: sequentem versum rectè edidit *Lambinus*, licet Codd.

In dubioque fuere *utrorum* ad *regna.*

Unde Gifanius,

In dubioque fueret *utrorum* ad.

851. *Uniter apti.*) Festus, *Comprehendere vinculo antiqui* Apere *dicebant*, unde *Aptus* is qui *convenienter alicui junctus est.* Catullus, Ep. 38.

Aptis sarcinulis & expeditis.

855. *Et si jam nostro sentit*, &c.) Deinde, v. 19. hæc addit. Quin etiam licet supponatur, Animam secretam aliquid sentire, nihil hoc ad Nos spectat, qui non sola Anima, sed quidpiam ex Corpore & Anima compositum sumus. Imò supponatur, Nos eosdem, qui jam existimus, redituros; ob varios, viz. motus concursusque Atomorum quas ad idem Corpus rursus constituendum iterum cogi nihil repugnet: Nihil tamen seu Nos, qui jam sumus, seu qui tum erimus, attinebit. Quemadmodum viventes jam nihil

acta 'st Animi natura, Animæque potestas:
tamen hoc ad Nos, qui cœtu, conjugioque
oris, atque Animæ consistimus uniter apti.
, si materiam nostram conlegerit ætas
obitum, rursumque redegerit, ut sita nunc est; 860
e iterum Nobis fuerint data lumina vitæ,
neat quicquam tamen ad Nos id quoque factum,
rupta semel cùm sit repetentia nostra.
unc nil ad Nos de nobis attinet, antè
fuimus, nec jam de illis Nos afficit angor, 865
s de materia nostra nova proferet ætas:
ı cùm respicias immensi temporis omne
eritum spatium, tum motus Materiaï
imodi quàm sint; facile hoc adcredere possis,
na sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta: 870
memori tamen id quimus deprendere mente.
enim jecta'st vitaï pausa, vagéque
râruut passim motus ab Sensibus omnes:
ebet enim, miserè quoi fortè ægrèque futurum'st,
quoque esse in eo tum tempore, cùm malè possit 875
lere: At quoniam mors eximit im, prohibetque,
ı, cui possint incommoda conciliari
eadem, in quibus & nunc Nos sumus, antè fuisse;
Scire

iciti sumus aut de iis qui olim nus, aut de iis qui olim sumus : Id nimirum, quia nobis dissoea sit extandi interruptio, post nulla memoria viget status ejus ɔ fuerimus, ut neque jam ulla asio illius in quo futuri sumus.

. *Materiam nostram.*) seu *No-* nt & in v. 866. legas, perinde

. *Repetentia nostra.*) Optima Lamemendatio. Intelligit, contra Alii interpretantur, abruptam *ἀνάμνησιν* actionis, atque adeò nil Nos, &c. Id ipsum est quod licit,

ter enim jecta est Vitaï pausa, vageque
errârunt passim motus ab sensibus omnes.

explicationes à scopo abeunt. *Fa-* ambinus tamen ipse interpretaepetentiam, *ἀνάμνησιν*, recordationem, è ver. 871.

Nec tamen id quimus memori reprebendere Mente.

Gifanius, *Retinentia*: viz. Cum semel desimus retineri, manere, esse: Alii *Repetentia*. id est, Vitæ cursus.

874. *Debet enim miserè quoi*, &c.) v. 9. Idem Argumentum fusiùs explicat. Is qui forte Miser futurus est, debet existere in eo tempore quo mala & ægritudo premant; At Mortuus desinit esse, nec unquam à sepulchro revertetur.

Vestigia nulla retrorsum.

Ideo Mortuus nullo modo Miser esse potest.

876. *Eximit im.*) id est: *Eum:* Plautus Epidico, *Ita non omnes potesrunt è cruciatu eximere Epidicum.* Alii tamen è Codd. *Eximit, Esseque probibet*, quibus si *Salmasio* credimus nihil est aptius.

878. *In quibus & Nos nunc sumus.*) Alii

Scire licet Nobis nihil esse in morte timendum:
Nec miserum fieri, qui non est, posse: neque hilum 8
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.
Proinde ubi se videas hominem miserarier, ipsum,
Post mortem fore, ut aut putrescat corpore pôsto;
Aut flammis interfiat, malisve ferarum: 8
Scire licet, non sincerum sonere, atque subesse
Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
Credere se quemquam sibi Sensum in morte futurum.
Non (ut opinor) enim dat, quod promittit; & inde
Nec radicitus è vita se tollit, & eicit; 8
Sed facit esse Sui quiddam super inscius ipse.
Vivus enim Sibi cùm proponit quisque, futurum
Corpus uti volucres lacerent in morte feræque;
Ipse Sui miseret: neque enim Se vindicat hilum,
Nec removet satis à projecto corpore: & illud 8

Alii *Quibus ægri nunc sumus.* Ineptè verò Gifanius cum suis Codd. *Quibus è nunc nos sumus.*

881. *Differre.*) Lambinus, *Referre.*

882. *Mors immortalis.*) Ut apud Catullum,

Nox est perpetua una *dormienda.*

883. *Proinde ubi se videas*, &c.) v. 24. Increpat quosdam Homines de sepultura nimis solicitos, eamque solicitudinem ex opinione de Animi immortalitate natam asserit: Quid enim Ille, qui nihil sensurum se post Mortem credit, Cadaver curaret? Respexisse autem videtur ad tritum illud de *Diogene*, qui rogatus quemadmodum curari vel[illegible], cùm mortuus foret, projici se in[illegible]atum jussit, & causantibus quòd [illegible]is & Volucribus laniaretur, ap[illegible] ad manum jussit Baculum, quo [illegible]llas abigere, & excipientibus [illegible] posset, viz. ut Sensu sic Mo[illegible]s; *Quid igitur*, inquit, *si* [illegible] *mea intererit quomodocun*[illegible] *tur?*

[illegible] *[illegible]ier ipsum.*) Alii *Indi*[illegible] [illegible]ud a[illegible]ent quibus placet.

[illegible] *Corpore po[illegible]o.*) Corpore huma[illegible] in Terra condito, *Lambinus:* [illegible]go verò, *Corpore posto*, ut à Volucribus laceretur; Qui enim p[illegible]dere Terræ est obtritus, v. 906. proculdubiò est in Terra conditus humatus: Quid igitur timeret *putre re Corpore pôsto*, qui *Pondere terræ primi* non timeat?

885. *Aut Flammis interfiat.*) Al[illegible] vox ista *Flammis*, nisi forsan ali[illegible] doleret se *Flammis absumi* posse, [illegible] v. 903. se *Ignibus* imponi patie[illegible] ferat: si alia vox occurreret, app[illegible]rem, interim lege, è v. 893. & v. [illegible] *Aut interfiat* morsu *malisve ferarum.*

885. *Interfiat.*) Lib. II. v. 1068 lib. 5. v. 889. *Confieri.*

886. *Sincerum sonere.*) Lib. III. 157. *sonere* autem Veteres.

889. *Quod promittit, & inde.*) [illegible] *Promittit abunde.*

890. *Eicit.*) Ejicit.

894. *Miseret.*) Democritum insi[illegible]lavit Epicurus, quasi diceret [illegible] mortem in Corpore sensum fu[illegible] *Tull. Lib. I. Tuscul. quæst.* & eum Philosophum Lucretius hic loci stigat.

894. *Se vindicat.*) Alii *dividit*, [illegible] vox veteris lectionis vestigiis, *n[illegible] enim se vidit*, magis insistit.

895. *Removet satis.*) Feras, & A[illegible]

Fo

ıgit, ſenſuque ſuo contaminat adſtans.
indignatur ſe Mortalem eſſe creatum,
videt, in vera nullum fore morte alium Se;
poſſit ſibi vivus ſibi Se lugere peremptum,
que jacentem, nec lacerari, urive dolore. 900
ſi in morte malum 'ſt malis morſuque ferarum
tari, non invenio quî non ſit acerbum
us impoſitum calidis torreſcere flammis;
in melle ſitum ſuffocari, atque rigere
re, cùm in ſummo gelidi cubat æquore ſaxi: 905
rive ſuperne obtritum pondere terræ.
m non domus accipiet te læta, neque uxor
ma, nec dulces occurrent oſcula nati
pere, & tacita pectus dulcedine tangent;

Non

. Lepide: Cadaver, viz. Fe-
Volucres abigeret: Tam bellum
retem Diogenes, ſatis ſcio, ca-
t.

Senſuque ſuo contaminat adſtans.)
, dum credit, *ſe* poſt mortem
er illud futurum, ſenſum ſuum
uodammodo transfert. *Faber.*

Ignibus Impoſitum, &c.) Tres
ſepulturæ tangit, Qui crema-
, Qui Terra obruebantur, Et
lapideis arcis cum melle conde-
, quos ait in gelidi æquore ſaxi
; Hæc breviter *Salmaſius* ad So-
, p. 850. Forſan verò *Lucretius*
t *Heraclidem Ponticum*, & *De-
tm;* de quibus *Varro*. Quare
ides Ponticus plus ſapit, qui
it ut comburerent, quam *De-
us*, qui ut in Melle ſervarent,
ſi Vulgus ſecutus eſſet, peream
m denariis calicem Mulſi emere
us. Indigna enim Philoſophis
tida ſepulchri cura; Fortiùs &
tiùs ipſe Petronius: At enim
us obruto non contingit Sepultu-
nquam interſit periturum Cor-
æ ratio conſumat, Ignis, an
s, an Mora; Quicquid feceris
nia eodem ventura ſunt; Feræ
Corpus lacerabunt: Tanquam
Ignis accipiat.

At jam non Domus accipiet, &c.) Quoniam vulgò habetur Malum privari iſtis rebus, quibus in vita fruimur, & actionibus quibus fungimur, vanam hanc Opinionem deridet Lucretius, v. 18. dum vulgaria refert lamenta, quibus mortuos Amici proſequi ſolent, quaſi Illi hæc, quæ moriendo demiſerunt, deſiderent. Mortuus jacet ſenſus & cupiditatis expers, nihil optat, petit, aut indiget, quid igitur deflendus? *Socrates* in Dialogo qui apud Plat. *Axiochus* inſcribitur, Ἤκουσα δὲ ποτὲ καὶ τοῦ προδίκου λέγοντος, ὅτι ὁ θάνατος οὐ περὶ τοὺς ζῶντας ἐστὶν, οὐ περὶ τοὺς μετηλλακότας· ὅτι περὶ μὲν τοὺς ζῶντας οὐκ ἔστιν, οἱ δὲ ἀποθανόντες οὐκ εἰσὶν, ὥστε οὐ περὶ σε νῦν ἔστιν, (οὐ γὰρ τέθνηκας) οὔτε, εἴ τι πάθοις, ἔσται περὶ σε, σὺ γὰρ οὐκ ἔσῃ. Μάταιος οὖν ἡ λύπη περὶ τοῦ μὴ ὄντος, μήτε ἐσομένου περὶ Ἀξίοχον, Ἀξίοχον ὀδύρεσθαι, καὶ ὅμοιον, ὡς εἰ περὶ τῆς Σκύλλης, ἢ τοῦ Κενταύρου τὶς ὀδύροιτο, τῶν μήτε ὄντων, μήτε ὕστερον περὶ τὴν τελευτὴν ἐσομένων. Τὸ γὰρ φοβερὸν τοῖς οὖσιν, τοῖς δὲ οὐκ οὖσι πῶς ἂν εἴη;

907. *At jam non Domus.*) Vetus Gronovii Codex, *Vim jam non domus*, unde *Salmaſius* conjicit legendum *Quin*, ſeu potiùs *Im* pro *Eum*; ut *Is Tu*, *Is Ipſe*, id eſt, Qualis hic es, non talem accipiet ibi domus læta. Tandem verò dicit optimè legi, *I, non jam Domus*.

Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
Præsidio: Miser! ô miser! aiunt, omnia ademit
Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt, Nec tibi earum
Jam desiderium insidet rerum insuper una.
Quod benè si videant animo, dictisque sequantur;
Dissolvant animi magno se angore, metuque.
Tu quidem ut es letho sopitus, sic eris ævi
Quod superest, cunctis privatu' doloribus ægris:
At nos horrifico cinefactum te propè busto.
Insatiabiliter deflebimus, æternumque
Nulla dies nobis mœrorem è pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærendum 'st, quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu?
Hoc etiam faciunt, ubi discubuere, tenentque
Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant, Brevis hic est fructus homullis;
Jam fuerit, neque post unquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cumprimis hoc sit eorum

Quod

mus. Frustra hæc omnia, & nihil profectò putidius *Salmasio* cùm *Lucretium* interpretetur.

910. *Non poteris factis tibi*, &c.) Alii,

Non poteris factis florentibus esse cuiquam:

Gifanius verò,

Non poteris factis florentibus esse tuis

Quos versus amat! In sequenti versu quidam *Misero miserè*.

914. *Desiderium rerum insuper.*) Alii, *Desiderium rerum super insidet.*

922. *Ab hoc.*) Gifanius, *Ob Hoc*: & forsan meliùs.

925. *Hoc etiam faciunt ubi*, &c.) Stolidi quidem isti qui Mortuos insatiabiliter lugent, Stolidiores verò, qui commessationibus indulgentes etiam inter pocula mortis memoriam refricant, quasi siti inexpleta conficiendi essent, aut alicujus aliûs rei desiderio vexarentur, postquam è vita migraverint. Somno sopiti nihil cupiunt, nec re aliqua indigent, quid igitur stulti timeant desiderium in Morte quæ magis disjicit Animæ Principia quàm somnus, & eorum motus à sensu reddit magis alienos?

927. *Brevis hic est fructus Homullis*) *Homulli*, Faber: Quia nisi *Homulli* legatur, tum Solœcismus in oculos involabit. (*Jam fuerit*) alioqui scribendum erat (*Jam fuerint*) Homulli, viz. Totius enim loci hæc est sententia: Benè & volupe faciamus: Genium memorem brevis ævi nunc placandi tempus est, seu Corallus ille, seu Vina, Sermonesve suaves, & molliculas Escas, seu quid etiam est jucundius, malit: Si nescis, hæc vera vitæ gaudia sunt, sed Eheu! quàm citò prætervolant! Manum itaque injice, *Brevis hic est fructus Homulli*, Horæ momento *fuerit* (id est, *perierit*, ut, *fuit Ilium*) *neque post unquam revocare licebit.*

Quòd ſitis exurat Miſeros, atque arida torreat, 930
Aut aliæ cujus deſiderium inſideat rei.
Nec ſibi enim quiſquam tum Se, Vitamque requirit,
Cum pariter Mens & Corpus ſopita quieſcunt:
(Nam licet æternum per nos ſic eſſe ſoporem.)
Nec deſiderium noſtri nos adtigit ullum: 935
Et tamen haudquaquam noſtros tunc illa per artus
Longè ab ſenſiferis Primordia motibus errant:
Quin conreptus homo ex ſomno ſe conligit ipſe.
Multò igitur mortem minùs ad Nos eſſe putandum,
Si minùs eſſe poteſt, quàm quod nihil eſſe videmus. 940
Major enim turbæ disjectus Materiaï
Conſequitur letho, nec quiſquam expergitus exſtat,
Frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta.
Denique ſi vocem rerum Natura repente
Mittat, & hoc aliquoi noſtrum ſic increpet ipſa: 945
Quid tibi tantopere 'ſt Mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam ſi grata fuit tibi vita anteacta, priorque,
Et non omnia pertuſum congeſta quaſi in vas
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere: 950
Cur non, ut plenus vitæ Conviva, recedis?

Æquo

930. *Torreat.*) *Terra*, Lambinus, fruſtra: In ſequenti verſu Alii legunt *Res*, ita enim Veteres.

934. *Nam licet æternum*, &c.) Hunc verſum ſequenti ſubjicit *Salmaſius*, & cùm in Cod. Gronovii invenerit *Praemo* pro *Soporem*, legit,

Nam licet æternum per nos ſic eſſe Suprema,

Per nos, inquit, licet ſic eſſe ſuprema, mortem nempe ipſam, ut eſt ille Somnus: Vel etiam fortaſſe

Sic eſſe Supremo.

Supremo nempe ſopore vel ſomno, ſic licet eſſe per nos æternum, ut & iſto quotidiano quo requieſcimus. Ita laborant illi, quibus nihil placet præter difficiles nugas.

942. *Expergitus.*) Ab alio excitatus, quem ſolemus dicere expergefactum: *Feſtus*: Expergo pro Expergefacio, *Nonius* & Aulus Gellius, lib. VI. C. 10. *tum vel maximè juvenis Animos iſta re* expergebat.

943. *Pauſa.*) Virgilius inſeruit operi ſuo & Græca verba, ſed hac licentia largiùs uſi ſunt Veteres, quippe illi dixerunt, *Pauſam*, *Machæram*, *Aſotiam*, & *Malacen*. Macrobius.

944. *Denique ſi vocem rerum Natura*, &c.) Ut magis valeret contra timorem mortis diſputatio, Naturam inducit loquentem, ſuaque argumenta Perſonæ autoritate ſuſtentat, V. 21. Si rebus adverſis uſus fuiſti, (Naturam audis) recede Miſer, & quietem tandem diſce pati: Si proſperis, tum Bonis illis, quæ tam benignè contuli, contentus abi: Nova ne expectes, ut Temporum ſic etiam rerum omnium converſio, iiſdem ſemper eadem ſuccedunt: ſi vires tuas Senectus nondum confecerit, bona omnia quæ Tibi proponere poſſum percepiſti: Si ſenex ſis, quid eſt quod moraris emori?

Æquo animoque capis securam, Stulte, quietem?
Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profusa,
Vitaque in offensu 'st; cur amplius addere quæris,
Rursum quod pereat malè, & ingratum occidat omne: 955
Nec potiùs vitæ finem facis, atque laboris?
Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
Quod placeat nihil est: eadem sunt omnia semper.
Si tibi non annis Corpus jam marcet, & artus
Confecti languent: eadem tamen omnia restant, 960
Omnia si pergas vivendo vincere sæcla:
Atque etiam potiùs, si nunquam sis moriturus.
Quid respondeamus, nisi justam intendere litem
Naturam? & veram verbis exponere causam?
At qui obitum lamentetur miser ampliùs æquo, 965
Non meritò inclamet magis, & voce increpet acri?
Aufer ab hinc lacrymas, Barathro, & compesce querelas.
Grandior hic verò si jam, Seniorque queratur:
Omnia perfructus vitaï præmia, marces?
Sed quia semper aves, quod abest, præsentia temnis, 970
Imperfecta tibi elapsa 'st, ingrataque vita,
Et nec-opinanti Mors ad caput adstitit antè
Quàm satur, ac plenus possis discedere rerum.
Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte,
Æquo animoque, agedum, jam aliis cencede: necesse 'st. 975

Jure

962. *Atque etiam potius.*) Hunc versum quidam improbè rejiciunt.

965. *At qui obitum*, &c.) Modò Natura mitiùs egit cum Vitæ cupidis, jam omnes immodeste appetentes, & præsertim Senes, v. 26. acriùs castigat: Singulis hominibus, ut in Scena, suæ sunt partes, nec immodestiùs Persona, quæ nihil agat, quàm Senex in hac vita moratur. Abi Fatue, Aliis concede locum, nihil habes quod ampliùs agas, ideoque agas Animam. Quid horres? Quies alta & sopor æterna Te manent; Quid Sedes infernas, & pœnas post Mortem? Fabulas times: Poëtarum figmenta ista nihil quidem veri in se continent, & jam vivi patiuntur Homines mala, quæ futura inepte metuunt.

967. *Barathro.*) Qui Barathro dignus est, videndus est Aristophanis Scholiastes in duobus locis. *Faber.* Apud Ammonium Moschopulum, & alios Grammaticos invenies, Βάραθρος ὄρυγμά τι εἰς ὃ τοὺς κακούργους ἐνέβαλον· ἀπὸ τούτου λέγεται καὶ ἄνθρωπος Βάραθρος, ὁ ὀλέθρου ἄξιος. Alii tamen *Barde*, id est, Stulte, Fatue, Alii *Baro*: qua voce utitur *Tullius*, de *Divinat.* lib. II. & *Persius*, Sat. 5. *Heinsius* autem ad tertiam Elegiam tertii lib. Amorum Ovidii;

Aufer, abi, *hinc lacbrymas*, Balatro, *&* *compesce*, &c.

Balatronem autem videntur Veteres sumsisse pro Homine nihili & nugaci, quo significatu etiam apud Varronem occurrit, lib. II. de *Re rustica*: vid. etiam Festum in *Balatrones*.

Jure (ut opinor) agat, jure increpet, incilietque,
Cedit enim rerum novitate extrufa vetuftas;
Semper & ex aliis aliud reparare neceffe 'ft:
Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus eft, ut crefcant poftera fæcla : 980
Quæ tamen omnia Te vita perfuncta fequentur.
Nec minùs ergo ante hæc, quàm nunc, cecidere, cadentque:
Sic alid ex alio nunquam defiftet oriri,
Vitaque mancupio nulli datur, omnibus ufu.
Refpice item quàm nihil ad Nos anteacta vetuftas 985
Temporis æterni fuerit, quàm nafcimur antè.
Hoc igitur fpeculum nobis Natura futuri
Temporis exponit poft mortem denique noftram:
Num quid ibi horribile apparet? num trifte videtur
Quicquam? nonne omni fomno fecurius exftat? 990
Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte profundo
Prodita funt effe, invita funt omnia nobis.
Nec mifer impendens magnum timet aëre faxum
Tantalus, ut fama 'ft, caffa formidine torpens:
Sed magis invita Divûm metus urget inanis 995
Mortaleis, cafumque timent, quemcunque ferat Fors.

Nec

976. *Incilietque.*) Increpet, *Probris incilians:* Attius. *Siquis hac me oratione inciliet, quid refpondeam?* Pacuvius, atque Alii.

979. *Decidit.*) Quidam agnofcunt *Deditur*, & v. 982.

Quam Tu pro *Quàm nunc*, legunt: Gifanius,

Nec minùs ergo ante hæc quàm quæ cecidere cadentque.

984. *Vitaque Mancupio.*) Ea *Mancipio* accepiffe dicimur, quorum dominium eft nobis acquifitum. *Quis tibi hanc dedit* mancipio, *aut unde emifti?* Plautus, & appofite Arnobius, *ufu fructu illis eft Vita non* mancipio *tradita.*

989. *Ibi.*) In tempore præterito, *Lambinus:* Alii, in tempore poft mortem futuro.

991. *Atque ea nimirum quæcunque, &c.*) Ut Mortis metum Hominum Animis penitus evelleret, v. 46. Poëtarum Fabulas de Tantalo, v. 6. de Tityo, v. 11. de Sifypho, v. 8. de filiabus Danai, v. 8. de Cerbero, Furiis, & lacu Sulphuris, v. 13. commode explicat & illuftrat: Quippe iftæ fabulæ narrantur de vivis, Superftitiofus eft Tantalus; Tityus verò ille qui fœda Libidine captus, & victus ducitur: Sifyphus repræfentat illum qui Imperia & Magiftratus impotenter ambit, nec unquam eft voti compos. Filiæ Danai funt Cupidi, & infatiabiliter Avari. Cerberum autem, Furias, & id genus reliqua inter Carnifices requiras; feu potiùs in ipfa, maximo ifto Tortore, Impiorum Confcientia.

993. *Impendens Aëre Saxum.*) Ifta, ut quibufdam Poëtis placuit, apud Inferos Tantali pœna, Eurip. in Orefte,

Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον
Ἀέρι ποτᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην.

996. *Cafumque.*) Lufus quidem & Scomma in ifta voce, & *Cafus* Saxum impen-

Nec Tityon Volucres ineunt Acherunte jacentem,
Nec, quod ſub magno ſcrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profecto,
Quamlibet immani projectu Corporis exſtet, 1000
Qui non ſola novem diſpenſis jugera membris
Obtineat, ſed qui Terraï totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem,
Nec præbere cibum proprio de corpore ſemper:
Sed Tityos nobis Hic eſt, in amore jacentem 1005
Quem volucres lacerant, atque exeſt anxius angor;
Aut alia quavis ſcindunt cuppedine curæ.
Siſyphus in vita quoque nobis ante oculos eſt,
Qui petere à populo faſceis, ſævaſque ſecureis
Imbibit; & ſemper victus, triſtiſque recedit: 1010
Nam petere imperium, quod inane'ſt, nec datur unquam,
Atque in eo ſemper durum ſufferre laborem,
Hoc eſt adverſo nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi. 1015
Deinde animi ingratam naturam paſcere ſemper,
Atque explere bonis rebus, ſatiareque nunquam,
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cùm redeunt: fœtuſque ferunt, varioſque lepores,

Nec

impendens & Caſurum reſpicit: iſte luſus forſan puerilis, ſed maximi viri ingenio nonnunquam abutuntur.

1000. *Projectu.*) Ad hæc verba Virgilii,

—— Projectaque *ſaxa Pachini*
Radimus: ————

Projecta, ſi ſecundum conſuetudinem dicatur, intelligitur *Abjecta:* Si ſecundum Veteres, *Projecta*, porro jacta, ut alibi ait,

—— Projecto *dum pede lævo.*
Aptat ſe pugnæ —— Macrobius, Satur. lib. VI. Cap. 4. Fruſtra verò hæc, nec ad Veteres fugiendum; Livius, lib. XXII. Cap. 20. *Nec Continentis modò* projectas *oras prætervecta.*

1001. *Qui non ſola novem*, &c.) Nota Tityi moles,

Viſcera præbebat Tityus lanianda, novemque
Jugeribus diſtractus erat: Ovidius.
Per tota novem cui jugera Corpus
Porrigitur: Virgilius:

1001. *Diſpenſis.*) Alii *Diſperſis*, imperitè.

1007. *Cuppedine.*) Giſanius, *Torpedine*, è Codd. Quibus etiam Ego crederem, ſi bonus ille Vir acutam aliquam *torpedinem*, qua *Curæ ſcindant* demonſtraret.

1009. *Faſces ſævaſque ſecures.*) Honores & Magiſtratus, proprie Conſulatum.

1010. *Imbibit.*) Sic lib. VI. v. 71.
Ut ex ira pœnas petere imbibat *acres.*
M. Tullius, *Quòd ſi facere nolit, atque* imbiberit *ejuſmodi rationibus illam ad ſuas conditiones perducere:* Et *Combibere* eodem ſenſu utitur Arnobius.

Nec tamen explemur Vitaï fructibus unquam; 1020
Hoc (ut opinor) id eſt, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertuſum congerere in vas:
Quod tamen expleri nulla ratione poteſtur.
Cerberus & Furiæ jam verò, & lucis egenus
Tartarus horriferos eructans faucibus æſtus, 1025
Hæc neque ſunt uſquam, neque poſſunt eſſe profecto.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Eſt inſignibus inſignis, ſcelcriſque luela
Carcer, & horribilis de ſaxo Jactu' deorſum,
Verbera, Carnifices, Robur, Pix, Lamina, Tædæ: 1030
Quæ tamen & ſi abſunt, at Mens ſibi conſcia facti
Præmetuens, adhibet ſtimulos, torretque flagellis;
Nec videt interea, qui terminus eſſe malorum
Poſſit, nec quæ ſit pœnarum denique finis:
Atque eadem metuit magis hæc ne in morte graveſcant: 1035
Hinc Acheruſia fit Stultorum denique vita.
Hoc etiam tibi Tute interdum dicere poſſis,:

Lumi-

1023. *Poteſtur.*) Plautus,
Demum igitur, cum Senex ſis, tunc in otium
Te colloces, dum poteſtur.
Pacuvius apud Nonium,
Siqua poteſtur *inveſtigaria via,*
& Ennius apud Diomedem,
Nec retrahi poteſtur *imperiis.*

1028. *Scelerisque luela.*) A fugio & caveo, *fugela*, *cautela*, ita *luela* à luo. Alii legunt *Numella*: *Numella* autem eſt machinæ genus ligneum, ad cruciandos noxios comparatum, quo & Collum & Pedes immittunt: *Nonius.* Eſt genus vinculi quo quadrupedes ligantur: *Feſtus.* Plautus in Aſin. *Nervos, Catenas, Carcerem*, Numellas, *Pedicas*, *Boias.*

1029. *De Saxo jactus deorſum.*) Saxum Tarpeium; Horat. Sat. 6. lib. I.
—— *Audes*
Dejicere è ſaxo *Cives aut tradere Cadmo?*

1030. *Robur, Pix, Lamina, Tædæ.*) Varia Tormentorum genera; *De Robore præcipitati ſunt*: Val. Maximus, lib. VI. Cap. 3. *Atra Pix te agitet apud Carnificem, & Capiti tuo illuceat.* Plautus in Capt. *Laminas* autem ardentes, & *Tædas* quis neſcit?

1037. *Hoc etiam tibi Tute*, &c.) Demum, v. 29. Vulgus Hominum, Numerum iſtum, ut loquitur *Horatius*, & fruges conſumere natum increpat. Quid enim iſti Sibi Aliiſque prorſus inutiles indignarentur ſe iiſdem legibus Neceſſitatis ſubjici, quibus maximi Imperatores, Conditores Legum atque Urbium, Scientiarum Authores, & Ingenio Artibuſque illuſtres viri jam tenentur, & olim tenebantur: deterior debet eſſe eorum Conditio, & tamen de æqua queruntur Immodeſti! *Ancus Martius*, quartus Romanorum Rex, v. 5. *Xerxes* ille Perſarum imperator, v. 5. *Scipio Africanus*, v. 2. olim obierunt. Poëtæ omnes, & eorum Pater *Homerus*, v. 3. *Democritus* denique, v. 3. Atque Epicurus reliquis omnibus præſtantior Philoſophus interiit, v. 3. Abi igitur Tu, quicumque es, nec deplora iſtam ſortem, quam tales tantique Viri, præcipuè *Democritus* & *Epicurus* læti ſubierunt.

Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
Qui melior multis, quàm, Tu, fuit Improbe, rebus.
Inde alii multi reges, rerumque potentes 1040
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitârunt,
  Ille quoque ipſe, viam qui quondam per mare magnum
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus ſalſas docuit ſuper ire lacunas:
Et contemſit, aquis inſultans, murmura ponti, 1045
Lumine ademto, animam moribundo corpore fudit.
Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Oſſa dedit terræ, proinde ac famul infimus eſſet.
  Adde repertores doctrinarum, atque leporum,
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus 1050
Sceptra potitus, eadem aliis ſopitu' quiete 'ſt:
  Denique Democritum poſtquam matura vetuſtas
Admonuit memorem motus langueſcere Mentis,
Sponte ſua letho caput obvius obtulit ipſe.
  Ipſe Epicurus obît decurſo lumine vitæ, 1055
Qui

1038. *Lumina ſis oculis.*) Viz. *Suis oculis*; nam *Sis*, *Sos*, *Sas*, pro *Suis*, *Suos*, *Suas*, Veteres. Ennius:

Virgines nam ſibi quiſque domi Romanus habet Sas: Nævius.

Sis *Pœni contremiſcunt artubus.*

Fruſtra igitur quidam legunt, *Lumina ſic etiam ſolis.*

1038. *Bonus Ancus.*) De quo Livius: *Avitæ gloriæ memor, medium erat in eo ingenium, & Numæ & Romuli memor, cuilibet ſuperiorum Regum belli paciſque & artibus & gloria par.*

1042. *Ille quoque Ipſe.*) Xerxes, qui Helleſponto juncto (Tullii verbis, in lib. II. de Fin. utor) Mare ambulavit.

1045. *Atque inſultans.*) Ita rectè *Lambinus*: *Inſultare ſolo*, Virgilius. *Inſultare buſto*, Horatius. *Giſanius* verò *Equis inſultans*, cui favet *Salmaſius*; Quaſi id ageret *Lucretius*, ut ſciremus Xerxem Helleſponto juncto tam Equites quàm Pedites trajeciſſe.

1048. *Famul.*) Oſcorum vox pro *Famulus*: Ennius,

Mortalem ſummum Fortuna repente Reddit, ut ex ſummo Regno famul infimus eſſet.

Idem *Debil* Homo pro *Debilis*: Varro, *Facul* & *Difficul*, *Quod utrum ſit magnum, an parvum, Facul, an Difficul.*

1050. *Unus Homerus.*) Alii *Avus*, imperitè.

1052. *Denique Democritum*, &c.) *Hermippus* apud Laërtium hunc locum explicat, Democritus cum jam Senio confectus, & propinquus morti videretur, mœrentem Sororem, quod illo ἐν τῇ τῶν θεσμοφορίων ἑορτῇ morituro, ipſa Deæ vota exſolvere nequiret, bono Animo eſſe juſſit, paneſque calidos ſibi quotidie afferre; Eos igitur cùm naribus admoviſſet, vivum ſe donec ea celebritas tranſiret, ſervavit: ubi verò dies illi tranſierunt (tres autem erant) ἀλυπότατα τὸν βίον προήκατο. Diogenes Laërtius, lib. IX. in vita Democriti.

1055. *Ipſe Epicurus.*) Quidam huc retrahunt præcedens *Ipſe*, ita ut ſit *Ipſe Ipſe Epicurus*, & pro *Lumine* legunt *Limite.*

Qui genus humanum ingenio ſuperavit, & omneis
Præſtinxit, ſtellas exortus uti ætherius Sol.
Tu verò dubitabis, & indignabere obire,
Mortua quoi vita eſt prope jam vivo, atque videnti?
Qui ſomno partem majorem conteris ævi? 1060
Et vigilans ſtertis, nec ſomnia cernere ceſſas,
Sollicitamque geris caſſa formidine mentem?
Nec reperire potes, quid ſit tibi ſæpe mali, cùm
Ebrius urgeris multis Miſer undique curis,
Atque animi incerto fluitans errore vagaris? 1065
Si poſſent Homines, proinde ac ſentire videntur,
Pondus ineſſe Animo quod ſe gravitate fatiget,
Et quibus id fiat cauſis cognoſcere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore conſtet;
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus. 1070
Quid ſibi quiſque velit, neſcire, & quærere ſemper,
Commutare locum, quaſi onus deponere poſſit.
Exit ſæpe foras magnis ex ædibus Ille,
Eſſe domi quem pertæſum 'ſt, ſubitoque revertit:
Quippe foris nihilo meliùs qui ſentiat eſſe. 1075
Currit agens mannos ad villam Hic præcipitanter,
Auxilium tectis quaſi ferre ardentibus inſtans;
Oſcitat extemplo, tetigit cùm limina villæ:
Aut abit in ſomnum gravis, atque oblivia quærit,

Aut

1057. *Præſtinxit.*) Hanc vocem multis contra Barbaros, ut loquitur, defendit *Lambinus*, è contra *Salmaſius*, *Lego è ſcriptis* Reſtinxit, *ubi perperam Lambinus* Præſtinxit, contra fidem Librorum, & Latinè Loquentium uſum; Epicurus omnes ingenio ſuo ſuperavit, *& extinxit, ſive reſtinxit, ut Sol adventu ſuo ſtellas reſtinguit, cum lumen ſuum illis adimit:* Sic l. V.

Præclarumque velit Solis reſtinguere *lumen.*

Tertullianus, *Reaccenduntur Stellarum radii, quos matutina Succenſio* extinxerat. Attamen poſt tanta certamina, tam *Reſtinxit*, quàm *Præſtinxit*, ſine ullo incommodo legamus.

1066. *Si poſſent Homines,* &c.) Mortis timorem, fontem & originem omnis ægritudinis ſupra docuit *Lucretius*: idem jam agit, v. 23. Nec aliunde Tumultus & Inſtabilitas in vita Hominum: Modò in Villam tendunt, modò in Urbem revertuntur; Hæc jam appetunt, deinde eadem fugiunt, in omni conditione Cura atque Ægritudo, quippe hunc metum, omneſque cupiditates ex illa natas ſecum ferunt; Veram autem Philoſophiam, *Epicuri*, viz. Sapientiam ſequantur, Animum mortalem eſſe diſcant Homines, & deponet quisque ſarcinam, quàm gravem ſentit.

1068. *Et quibus id fiat cauſis cognoſcere.*) Alii,

E quibus id fiat cauſis quoque noſcere.

1078. *Oſcitat extemplo.*) Oſcitatio quippe Hominis eſt faſtidientis quæ adſunt, & quæ abſunt deſiderantis.

Aut etiam properans urbem petit, atque revisit. 1080
Hoc se quisque modo fugit: At, quem scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit,
Propterea, morbi quia causam non tenet æger:
Quam benè si videat: jam, rebus quisque relictis
Naturam primùm studeat cognoscere rerum, 1085
Temporis æterni quoniam, non unius horæ
Ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis
Ætas post mortem, quæ restat cumque, manenda.
Denique tantopere in dubiis trepidare periclis
Quæ mala nos subigit vitaï tanta cupido? 1090
Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat,
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.
Præterea, versamur ibidem, atque insumus usque:
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur 1095
Cætera: post aliud, cùm contigit illud, avemus;
Et sitis æqua tenet vitaï semper hianteis:
Posteraque in dubio'st fortunam quam vehat ætas,
Quidve ferat nobis casus, quive exitus instet.
Nec prorsum, vitam ducendo, demimus hilum 1100
Tempore de mortis, nec delibrare valemus,
Quò minùs esse diu possimus morte peremti.
Proinde licet quot vis vivendo condere sæcla,
Mors æterna tamen nihilominùs illa manebit:

Nec

1082. *Ingratis.*) Præter voluntatem: *Ingratiis:* Vossius: Sic Plautus in Casina,

Vobis invitis, atque amborum ingratiis:

& in Mercatore,

Tuis ingratiis:

infra, lib. VI. v. 215.

—— *Cadant* ingratis *illa necesse est*
Semina, quæ faciunt fulgorem:

1084. *Rebus relictis.*) Idem valet ac *rebus omnibus aliis relictis:* Sic Plautus,

Ego relictis rebus *Epidicum operam quærendo dabo*:

Terentius,

Herus me, relictis *rebus, jussit Pamphilum*
Hodiè observare:

1089. *Denique tantoperè in dubiis.*) Demum, v. 4. Stultè id fugimus, quod evitare non possumus; Imo si multas ætates viveremus, eadem tamen nos teneret Cupiditas Vitæ, v 7. quæ nullam novam voluptatem afferret, quæ incerta semper, & malis obnoxia: & v. 8. Mors erit æquè Immortalis & æterna, si hodie, ac si cras occupet.

1091. *Certa quidem.*) Rectiùs quàm *Certè equidem.*

1098. *Vehat.*) Alii, *Ferat.*

1101. *Delibrare.*) Rectius *Delibare*, Faber.

1102. *Morte peremti.*) Virgilius,

—— *Indigna Morte peremti.*

Et

—— *Cæde peremtis*:

c minùs Ille diu jam non erit, ex hodierno 1105
mine qui finem vitaï fecit, & ille
:nfibus atque annis qui multis occidit antè.

Dùm de Materia, ejusque motibus, (si modo opiniones quæ Providentiam impugnent excipias) disputet Lucretius, quis Philosophorum prudentiùs aut rei ipsi accommodatiùs? De ıs, verò à Sensu remotis, de Aa, ejusque facultatibus differente .o vanior aut ineptior: Qualem ı sibi Animam effingit? En ipsa t; Substantia Corporea tenuis, posita è minutis & volubilibus iculis Auræ, Aëris, & Caloris, ita per totum Corpus sitæ sunt, arvis intervallis sint à se invicem ınctæ: His tribus addas quartum :io quid innominatum persubtile, ıaximè mobile, quod in pectore n sit sensus principium, & Imas ab omnibus rebus venientes perıt, & tum perfecta & consummarit *Epicuri* Anima. Breviter, Con- Araneum in pyxide, per totam s pyxidis cavitatem telam texat, iamque ipse incolat: advolent de- Muscæ, & fila moveant, quo ı excitatus Araneus filamenta tra-, Muscas irretiat, & captas det: Hæc concipe & habebis Imam Epicuræ Animæ captantis *si*-ı, quo nulla unquam fuerit simi- Hæc verò digna sunt Philosocommenta!

ıimam non esse Corporis Harmoı, à v. 94. ad v. 136. satis prom. Inde usque ad v. 162. fru- Animum, Dominum, viz. vili ı Animæ conjungit: vehementi ı concusso Animo, laborat Anifateor, sic tremente Citharædo os sonos Cithara non reddit. Paccessu usque ad v. 177. Animum ɔreum esse evincere conatur, enim argumentis confirmare debuit, id tanquam certum sibi sumit; Pertinaciter enim affirmamus Contactum posse esse sine Corpore.

Dum verò Animam Corpoream esse nondum probaverit, quid de illius subtilitate usque ad v. 231. inquiramus? Fatendum tamen Poëtam evidenter demonstrasse Animæ particulas (si modò Corporea foret) debere esse subtiles & volubiles: Nec de Compositione Animæ usque ad v. 323. litigemus, nam ex Aëris, Auræ, & Caloris Seminibus non minùs aptè componat Animum quàm ex alicujus aliùs materiæ particulis: Quòd verò, v. 280. tribus hisce rebus quartum aliquod innominatum addat, ideo confitetur nullum genus Corporis concipi, aut excogitari posse, quod sensus sit principium.

Prudenter autem tenuis Animi salutem denso validoque Corpori commendat usque ad v. 350. & usque ad v. 370. Corpori etiam facultatem sentiendi largitur: Quid autem stultius? quid à communi sensu remotius? Quid denique ipsius Placitis minùs accommodatum? Unde enim Corpus sit sensus particeps cui nihil quartæ istius innominatæ rei immiscetur? Deinde ad v. 396. contra Democritum feliciter disputet, nec repugno, non enim inquiro utra Sententia potior sit, dum utraque est absurda: Et ut modò Animum Corpori conservandum credidit, sic ad v. 417. Corporis custodiam vicissim Animo commendet: Istam tutelam non invideo: Argumenta verò quibus ipsum Animum expugnat, consideremus.

Primum, à v. 425. ad v. 445. Tenuem & subtilem Corpoream Substantiam, qualem Animum supponit esse, distrahit & dispergit: Atque id fiat per me licet, Corporeus sit Animus, &

& quamvis crassus, & è particulis implexis conjunctus sit, eum tamen dissolubilem fatebor.

Secundum, a v. 445. ad v. 459. Tertium, a v. 460. ad v. 464. & Quartum, a v. 464, ad v. 473. Nihil efficiunt: Animum enim unà cum Corpore nasci, adolescere, & senescere minimè sentimus; Corpus nasci, adolescere, atque senescere sentimus, in Animo neque decrementum neque incrementum experimur; At verò in Infante non viget Animus, in Sene deficit: Quo argumento? nempe ineptus est Puer, & Senex desipit. Similiter Artificem peritissimum in Machina colloces, Aliæ verò partes istius Machinæ nimis rigescant, Aliæ sint æquo flaccidiores, deterantur aliæ, aliæ autem nimis turgescant; & deinde stultè expectabis ordinatos motus, licet maximè elaboret peritissimus ille Artifex. Deinde curas, luctumque suscipit Animus: Ergo est dissolubilis: Quia, viz. (alia non jam occurrit ratio) Luctus *Penetrans* & Curæ *Edaces* alibi appellantur. Digna mortali & Corporeo Animo ista ratiocinatio! Quarto autem argumento eadem responsio, quæ secundo, satisfacit.

Tribus sequentibus argumentis, à v. 475. ad v. 524. Medici respondeant, quanquam nil opus est responso: Crura vacillent, tardescat Lingua, & natent Oculi, quid hæc ad Animum? Jurgia denique gliscant; Neque id quidem mirum, quemadmodum quantumlibet alioquin peritus fuerit Citharistes, non poterit tamen non dissonantes cantilenas exprimere, si perturbatè intenderis, ac distenderis chordas Citharæ, quæ harmonicè ante pulsabatur. Similiter in morbo Epileptico ater ille Humor organa deturbat, atque inde isti motus incompositi. Cùm verò Organa tantum afficiat, & debilitet Morbus, quid aliud restituat Medicina? Septimum, à v. 525. ad v. 546. asserit Animam Hominis membratim morientis sensim deficere atque interire: Quasi frigescere non possint Artus nisi Anima etiam frigescat: Hoc verò argumentum supponit Animam Corpoream esse & per totum Corpus diffusam, quod nemodum probavit, & certè scio nemo unquam demonstrabit.

Octavum, a v. 547. ad v. 556. nihil agit, Neque enim ab alio intelligendi aut ratiocinandi vim habet Anima, quemadmodùm Auris audiendi, aut Oculus videndi mutuatur, verùm à seipsa id habet, ac idcircò mirum non est, si sejuncta à Corpore Auris non audiat, neque sejunctus Oculus videat, secreta autem à Corpore Mens intelligat ac ratiocinetur.

Nono, à v. 557. ad v. 578. hoc modo respondendum: Ut dum videmus Militem gladio, aliisque armis pugnantem, non dicimus tamen illum Armis destitutum non posse plagam ullam inferre, cùm manus adhuc suppetant quibus infligere ictus possit; sic cùm Anima membris undique, ut panoplia quadam induatur, organisque adeò corporeis varias functiones obeat, dicendum tamen non est, ubi istum omnem quasi militarem apparatum exuerit, nullam ipsi neque intelligendi neque sentiendi superesse functionem.

Decimi argumenti, à v. 589. ad v. 590. vires nemo ágnoscet, nisi qui senserit Animum esse quasi fundamentum totius Animalis, & Corpus Animo tanquam Sale aliquo condiri, ne fœteat & putrescat.

Undecimum, à v. 591. ad v. 605. nihil aliud est quàm in verbo lusus; ideo enim vim aliquam videtur habere, quia ista spirituum defectio appellatur *Animi* deliquium.

Duo sequentia, à v. 606. ad v. 623. negant Animam exire posse integram, nisi per fauces expiretur, nec absurdè quidem, si Corporeus foret Animus: Addunt insuper Animam futuram dissolutionem metuentem ægrè atque invitò exire; Respondet apud Ciceronem Cato, *Quid Quòd sapientissimus quisque æquissimo Animo moritur, stultissimus iniquissimo? Nonne vobis videtur Animus is, qui plus cernat & longius, videre se ad meliora proficisci; Ille autem cujus obtusior acies, non videre? Equidem efferor studio*

ıres v..ros, quos colui & dilexi,
i; neque verò eos solum convenire
sed illos etiam, de quibus audi-
& legi, & ipse conscripsi. Quo
ı me proficiscentem, haud scio quis
retraxerit; Quòd si quis Deus
argiatur, ut ex hac ætate repue-
ı, & in cunis vagiam, valde re-
; nec verò velim, quasi decurso
à Calce ad Carceres revocari. De-
affirmant Animum, quoniam in
e Hominis semper situs est (si
rum, viz. audiamus) extra pe-
on posse integrum manere, qua-
s in nido natæ extra illum ver-
equeant.
imum quintum, à v. 624. ad
. ejusdem est cum reliquis fari-
& Vulgus sapit: Nec Decimum
n, à v. 634. ad v. 669. tam fu-
plicâsset Poëta, si motum Ani-
ı, eaque instrumenta quæ isti
iendo inserviunt perspexisset. Se-
i à v. 670. ad v. 678. Plato &
gotas respondeant, istos enim
premit, & alia jam ago: De-
ı septimum & octavum, à v.
ad v. 712. supponunt Animum
reum per totum Corpus diffun-
: cunctis illius partibus alligari,
ihil falsius, aut absurdius: in
:, tanquam Princeps in Solio
t, ibique dominatur.
m futilis sit ista, à v. 713. ad
). de Vermibus observatio Om-
ntiunt, qui Vermes in Terra,
ı, Caseo, rebus profectò nun-
Animatis genitos viderunt.
i Animarum transmigrationem
lunt, isti effugiant nodos quos
Poëta, à v. 741. ad v. 769. Et
: à v. 770. ad v. 776. Absurdus
Animus, nisi cuperet Corpus
m & vigens, fugeretque senio
confectum. De sequentibus à v. 777. ad v. 784. Isti videant, si qui sint, qui Pythagoricas nugas aliquid esse putent: Quoniam verò Vigesimum quartum, à v. 785. ad v. 800. idem est cum Decimo quarto, ideo non alia hic quàm illic adhibenda est responsio.

A v. 801. ad v. 866. Rem immortalem rei mortali conjungere Præstantissimis Philosophis nondum visum fuit incongruum, aut absurdum; Deinde contra, à v. 807. ad v. 829. quartum genus rerum constituo, incorporeas, viz. substantias immortales: idque impudenter negabit Epicurus, cùm Deos suos æternos & indissolubiles constituerit. Demum, à v. 830. ad v. 841. Luctu penetranti affici, & curis edacibus vexari Animum, & Corpore morbis quibusdam correpto illum debitas functiones exercere non posse confitemur, at verò Animum inde fieri mortalem pertinaciter negamus.

Jam verò copiosiùs ostenderem frustra hæc omnia argumenta congerere & explicare *Lucretium*, Mortis enim metum non tollunt: Quippe iis qui bonis prosperisque rebus utuntur, quid calamitosius ista morte quæ sit *στέρησις αἰσθήσεως*? & Miseris talem mortem proponere qua extinguantur penitùs, sicque miseriarum sit finis, perinde est ac si jactato tempestatum sævitia proponatur naufragium, quo submersus suffocatusque procellam deinceps sensurus non sit: Hoc est egregium, quod præstant *Epicuri* dogmata, solatium; Quod tamen, quale quale est, Bonis omnibus & Piis invisum ac ingratum, & impios solos, quos nulla Philosophia curare debuit; juvabit.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBRI QUARTI
ARGUMENTUM.

I. QUA *supra libro primo usus est comparatione* Lucretius, *ut* Memmii *sui animum tantisper à contentione relaxaret; eadem hunc librum quartum à v.* 1. *ad v.*26. *auspicatur, ut auditorem sibi docilem reddat, & attentum.* II. *Libri hujus proponit argumentum, quod ex industria cum superioribus connectit. Cùm enim primo & secundo Libro abundè docuerit, quæ & qualia sint rerum* Primordia, *quibus figuris distincta, quo motu ferantur, ac cæteras res procreent, Libro verò tertio* Animæ *atque* Animi *naturam fusiùs explicaverit, meritò sanè à v.* 26. *ad v.* 46. *hanc aliam subnectit disputationem de sensatione tam vigilantium quàm dormientium. Quam disputationem ut ex ordine absolvat, à* Simulachris *exorditur, quibus omnem sensationem fieri contendit. Docet itaque* III. *à rerum superficie tenuia quædam & subtilissima* Simulachra *mitti quæ passim per Aera volitant, sigillatim tamen sub visum non cadunt, nisi à speculis aut Aqua repulsa in oculos incurrant, à v.* 46. *ad v.* 108. IV. *Subtilitatem horum* Simulachrorum *demonstrat, & subinde exiguitatem* Primordiorum *confirmat, ad v.* 129. V. *Simulachrorum duplex distinguit genus, alterum eorum, quæ sponte sua generantur in Aere, qualia nonnunquam videmus fieri in nubibus, quæ modò Gigantum, modò Montium aut Belluarum imagines imitantur, alterum eorum quæ à rerum superficie avolant, quasi tenues rerum Exuviæ: & deinde à Rerum superficie has Exuvias perpetuò oriri docet, & ea motus celeritate per Aera ferri, ut Luminis solaris jactum facilè superarent, à v.* 129. *ad v.* 217. VI. *Quia* Visus *Omnium sensuum primus habetur, ab eo exorditur, quem ex* Simulachrorum *seu* Imaginum *incursu fieri docet: Interim autem explicat ea omnia*

nia quæ ad Visus *causas spectant, variaque de* Visu *problemata proponit, quæ ritè solvit & explicat, à v.* 217. *ad v.* 471. *VII. Nè verò aliquis ex problematis modò explicatis sensus fallaciæ arguat, illorum dignitatem copiosè adstruit, à v.* 471. *ad v.* 524. *Et subinde* Scepticos, *præcipuè à v.* 471. *ad v.* 479. *refutat: & demum asserit omnem Veritatem fidei sensuum inniti. VIII. His ita de* Visu *disputatis, cæteros sensus aggreditur, ac primùm docet* Vocem *ac* sonum *corporeas esse Imagines, quæ aurem pariter feriant & auditum faciant, Vocis naturam atque formaturam explicat. Cur eadem vox percipiatur à multis, rationem reddit; Quid sit* Echo, *quomodo fiat, à v.* 524. *ad v.* 619. *IX. Deinde de* Sapore, *&* Gustu, *de* Odore, *&* Olfactu *docet; Quid nempe sit* Sapor, *quid* Odor, *& cur non ab omnibus sentiantur. Cur* Cibus *idem aliis dulcis, Aliis amarus fiat; Cur* Odor *alius aliis sit magis aptus, &* Vox *aliis terrorem incutiat, quæ alios juvet, saltem non terreat, à v.* 619. *ad v.* 726. *X. de* Imaginatione *atque* Cogitatione *agit, quas per tenuissima rerum* Simulachra *seu imagines quæ in mentem incurrant, fieri pariter ait, inde varia de cogitationibus problemata proponit & explicat, Cur, v. g. videamur in Somnis videre illos, qui jam mortui sunt: Cur* Simulachra *rerum seu Imagines videantur nobis morari dum cogitamus ea. Cur subitò quisque cogitat quæ lubuerit: Cur in Somnis cernimus moveri, à v.* 726. *ad v.* 820. *XI. à v.* 821. *ad v.* 905. *Docet* Linguam, Oculos, Aures, Nares, *omnia denique sensationis Organa priùs nata esse quàm eorum usum, secùs verò in artificiosis rebus quæ pendent ex prævisa indigentia: XII. De* Somno, *ac* Insomniis *agit, imprimisque docet qua ratione fiat Somnus in nobis, & in cæteris Animantibus: Somniorum varias assignat causas, & demum ad res Venereas delapsus à v.* 1050. *usque ad finem libri de* Amore, Sterilitate, Fœcunditate, *&c. liberiùs forsan & apertiùs quàm par erat, (sed Philosophi in hisce rebus sibi maximè indulgent) disputat.*

T. LU-

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBER QUARTUS.

AVia Pieridum peragro loca nullius antè
Trita solo, juvat integros accedere fonteis:
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores,
Insignemque Meo capiti petere inde coronam,
Unde priùs Nulli velârint tempora Musæ. 5
Primùm quòd magnis doceo de rebus, & arctis
Relligionum animos nodis exsolvere pergo;
Deinde, quòd obscura de re tam lucida pango
Carmina, musæo contingens cuncta lepore:
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur. 10
Nam veluti Pueris absynthia tetra Medentes,
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circùm
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Ut Puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum 15
Absynthî laticem, deceptaque non capiatur;

Sed

1. *Avia Pieridum.*) Istos 25. versus quibus attentum sibi Memmium suum, aut alium quemvis Lectorem reddere conatur, vid. lib. I. v. 925.

2. *Integros.*) Terentius, Prol. Adel.

Plautus hunc locum
Reliquit integrum.

9. *Lepore.*) Quidam Codd. *Liquore*, imperitè: lib. I. v. 29.

Quò magis æternum da dictis, Diva, leporem.

Sed potiùs tali tactu recreata valescat.
Sic Ego nunc, quoniam hæc Ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab Hac; volui tibi suaviloquenti 20
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi Museo dulci contingere melle;
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum; ac persentis utilitatem. 25
  Sed quoniam docui, cunctarum Exordia rerum
Qualia sint, & quàm variis distantia formis
Sponte sua volitent æterno percita motu:
Quoque modo possint res ex his quæque creari:
Atque Animi quoniam docui natura quid esset, 30
Et quibus è rebus cum Corpore compta vigeret;
Quove modo distracta rediret in Ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, esse ea, quæ rerum Simulacra vocamus:
Quæ quasi Membranæ summo de corpore rerum 35
Dereptæ volitant ultro citroque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificant, atque in somnis, cùm sæpe figuras

Con-

17. *Tactu.*) Alii pro *Pacto* contendunt, *Tractu*, id est *Haustu*, Gifanius: Non tanti.

25. *Persentio.*) Ut in præcedente versu *Perspicis*: *Præsentis* Lambini admitti non debet.

26. *Sed quoniam docui*, &c.) V. 7. breviter recenset ea quæ in præcedentibus libris disputaverat, Primo & Secundo libro *Atomorum* Naturam, Affectiones, Motus denique & Concilia absolverat, in tertio Principia Animæ Animamque ipsam tam Corpori conjuncta, quàm à Corpore separatam consideraverat; & deinde, v. 13. hujus libri quarti argumentum complectitur, viz. aget de Simulachris, quæ veluti membranæ corticesque Corporum à rerum superficie perpetuò fluunt, nobisque illarum species & figuras deferunt; Si sincera integraque adveniant, tum res veras percipimus; Si mutilata, inversa, aut cum aliis conjuncta, inde Centaurorum, & aliorum id genus monstrorum phantasmata; aliquando etiam (namque Animæ cum Corporibus intereunt) Mortuorum spectra.

31. *Cum Corpore compta.*) Cōpta, seu *Coapta.* Faber: Ut & lib. III. v. 260.

—— *Quibusque*
Cōpta modis vigeat ——

32. *Ordia prima.*) Primordia.

34. *Rerum Simulachra.*) Intelligit species rerum, quas vulgò intentionales vocant, εἴδωλα, τύπους, ὑμένας, membranulas, effluvia ex superficie corporea, quæ ex omnibus omninò rebus perpetuò emanant, & Animos impellunt. Latinis *Spectra*: *Figuræ*, *Imagines*, *Effigies*: *Quarum incursu*, ut inquit Cicero ex Epicuro, 1. de Fin. *non modò videmus*, *sed etiam cogitamus.*

Contuimur miras, ſimulacraque luce carentum;
Quæ nos horrificè languenteis ſæpe ſopore 40
Excierunt: Ne fortè Animas Acherunte reamur
Effugere, aut Umbras inter vivos volitare:
Neve aliquid noſtri poſt mortem poſſe relinqui,
Cùm Corpus ſimul, atque Animi natura peremta,
In ſua diſceſſum dederunt Primordia quæque. 45
Dico igitur, rerum Effigias, tenueiſque figuras
Mittier ab rebus ſummo de corpore earum;
Quæ quaſi Membrana, vel Cortex nominitanda 'ſt,
Quòd ſpeciem, ac formam ſimilem gerit ejus Imago,
Quoiuſcunque cluet de corpore fuſa vagari. 50
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde;
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffuſa ſolutè,
Robora ſeu Fumum mittunt, ignesque Vaporem:
Et partim contexta magis, condenſaque ut olim 55
Cùm veteres ponunt tunicas æſtate Cicadæ;
Et Vituli cùm membranas de corpore ſummo
Naſcentes mittunt, & item cùm lubrica Serpens
Exuit in ſpinis veſtem: Nam ſæpe videmus
Illorum ſpoliis vepreis volitantibus auctas. 60
Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet Imago
Ab

40. *Horrificè.*) Lib. II. v. 609.
Quo nunc inſigni per magnas prædita terras
Horrificè *fertur divinæ Matris imago.*

41. *Ne fortè Animas.*) Huc tendit *Lucretius*, nam ex inſtituto *Epicuri* τὰ φυσικὰ perluſtranda exiſtimabat, ideo tantùm, ut Hominum Animi Religionis vinculis expediri poſſint faciliùs: *Faber.*

46. *Dico igitur rerum effigias.*) Quæ, v. 34. *Simulachra*, jam *Effigias rerum, tenues Figuras, Membranam*, & Corticem appellat; Eaque mitti à rerum ſuperficie, v. 5. aſſerit: & deinde, v. 19. hoc modo probat. Res multæ (idque ipſi Oculi agnoſcunt) è ſe mittunt Corpora, quædam rara & tenuia, Sic Lignum Fumum, Calorem Ignis; quædam ſpiſſa magis & compacta, ſic Cicadæ & Serpentes pelles ſuas; Quis autem tenuia quædam *Simulachra* avolare à rerum ſuperficie dubitet, cùm videat ſpiſſa magis & ſolida deponi? Præſertim cùm ſint minuta Corpuſcula in rerum ſuperficie, ſeu prima fronte collocata, quæ facilè ſeſe expedire poſſunt, & avolare. Epicurus ipſe, καὶ μὲν καὶ τύποι ὁμοιοσχήμονες τοῖς στερεμνίοις εἰσὶ, λεπτότησιν ἀπέχοντες μακρὰν τῶν φαινομένων, τούτους δὲ τοὺς τύπους εἴδωλα προσαγορεύομεν. *Effigias* verò, ut apud Plautum, *Hæc eſt Veneris* Effigia.

47. *Summo de Corpore.*) Rectè, ſi unquam alias, Lambinus Giſanium cum ſuo *Cortice* è Codd. deſumpto caſtigat. *Effigies*, viz. *de rerum Cortice*, nominanda eſt *Cortex*: Quid ineptius? Epicurus autem hæc *Simulachra* excitat ἀπὸ τῆς σωμάτων ἐπιπολῆς. Vid. etiam v. 35. & v. 62.

56. *Veteres.*) *Teretes*, Alii: Et pro *Æſtate*, *Ætate*, fruſtra.

61. *Hæc quoniam.*) *Quæ quoniam.*

'ebus mitti summo de corpore earum.
, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
n quæ tenuia sunt, hiscendi 'st nulla potestas.
ertim cum sint in summis corpora rebus 65
a minuta, jaci quæ possint ordine eodem
fuerint, veterem & formæ servare figuram;
ultò citiùs, quantò minùs endopediri
ı queunt, & sunt in prima fronte locata.
m certè jaci, atque emergere multa videmus, 70
solùm ex alto, penitusque, ut diximus ante,
m de summis ipsum quoque sæpe colorem:
lgò faciunt id lutea, russaque Vela,
rrugina, cùm magnis intenta Theatris
nalos volgata, trabeisque trementia flutant: 75
que ibi consessum Caveai subter, & omnem
i speciem, Patrum, Matrumque, Deorumque,
unt, coguntque suo fluitare colore:
antò circum mage sunt inclusa Theatri

Mœnia,

Hiscendi est nulla potestas.) Ne quidem licet, nulla omnino ddi potest: Ita ex optimis Codd. *us*, & vani isti qui *Ostendi* præ-

Veterem & formæ.) Alii *Soli-*uidam *& consimilem*, seu *& em*: Gifanius,
on *formæ servare figuram*:
servare: *Forma* autem secun-icurum est id, quod in Corpo-rficie continenter remanet, ipsa : tanquam Spolio continenter :: Aliquid, viz. Coloris Soli-ret, aliquid derasum transfer-od sit simulachrum.

'auca queunt.) Ait Poëta, *Sum-ebus multa minuta Corpora esse possint*, &c. Et reverà longe esse ea debent, alioque unde perenne illud Specierum efflu-Vides eam esse *Lucretii* senten-'orpora *multa* minuta esse in rebus, quæ quanquam sint amen tantò citiùs jaciuntur, ninùs impediri possunt *Pauca*: ı dicere, non modò inconstan-inis est, sed ejus etiam, qui rei Physicæ imperitissimus sit: Itaque non *Pauca* legi, sed *Parva* necesse est; Pergit enim, & ut probet *multa* Cor-pora profundi ex rebus, hos versus subjicit:

Nam certè jaci, atque emergere multa *videmus*
Non solùm ex alto, penitusque, ut diximus antè,
Verum de Summis, &c. Faber.

Pro *& sunt*, Gifanius *ut sint.*

70. *Nam certè jaci*, &c.) V. 15. confirmat quod superiori argumento, quo constat *Colores* ita delibrari à sum-mis Corporibus ut *Imaginum* quoque direptionem arguant: Quippe Vela Theatris intenta totum scenæ appara-tum, Populumque spectantem suo Co-lore perfundunt:

Nam jacier certè, *atque emergere*: Gassendus:

Alii, *Nam certè jaci* ac tergeri: vel *Nam* detergeri *atque emergere*:

75. *Vulgata.*) Volitantia, Sic lib. II. v. 163, & 364. *Pervolgant*; & jam in-fra, v. 208, & lib. V. v. 1161.

77. *Deorum.*) Nam tibi Deorum Si-mulachra

Mœnia, tam magis hæc intus perfusa lepore 80
Omnia conrident conrepta luce diei.
Ergo Lintea de summo cùm corpore fucum
Mittunt, Effigias quoque debent mittere tenueis
Res quæque, ex summo quoniam jaculantur utræque.
  Sunt igitur, jam formarum vestigia certa, 85
Quæ vulgò volitant subtila prædita filo,
Nec singillatim possunt secreta videri.
  Præterea, Omnis odos, Fumus, Vapor, atque aliæ res
Consimiles, ideo diffusæ rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt intrinsecus ortæ, 90
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Ostia sunt, qua contendunt exire coortæ.
At contrà, tenuis summi membrana Coloris
Cum jacitur, nihil est, quod eam discerpere possit,
In promptu quoniam 'st in prima fronte locata, 95
  Postremo, in Speculis, in Aqua, Splendoreque in omni
Quæcunque apparent nobis Simulacra necesse 'st,
Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum,
Esse in imaginibus missis consistere eorum:

Nam

-mulachra, quippe Ludi id genus Religionis pars erant.

85. *Sunt igitur*, &c.) His 3. v. concludit ex disputatis & probatis hactenus esse ista, de quibus agitur, rerum Simulachra: Pro *certa* quidam legunt *cæca*, quos Ego non sequor.

88. *Præterea*, *Omnis odos*, &c.) Supra, v. 66. docuit, *Simulachra jaci ordine eodem*
Quo fuerint, veterem & formæ servare figuram.
V. 8. ostendit se ineptè illud docuisse, ideo enim eundem ordinem servant, quoniam avolant à Corporis superficie, unde omnes *Simulachrorum* partes æquè facilè se expediunt, inde per nullos meatus, & viarum anfractus feruntur, ut Odor, Fumus, Vapor, & id genus alia quæ è rerum partibus interioribus fluunt, & eam ob causam confusa volitant, & dispersa.

96. *Postremò, in Speculis*, &c.) Denique probat, v. 13. dari Imagines è rerum Superficie dereptas; *Simulachra* quæ à nobis cernuntur in Speculis, in Aqua, & in re qualibet plana & lævigata, simillima sunt iis rebus quarum sunt *Simulachra*: Ergo necesse est ista *Simulachra* ex Imaginibus ab ipsis rebus dereptis componi; Nam nulla alia causa reddi potest tam exactæ similitudinis, nisi cortex summus ille, qui toti re dudum hærens, quasi membrana separatur, & appellit in Speculum, aut Aquam: Notabis autem singulas rerum imagines, quæ in speculis aut in Aqua cernuntur non unas esse, sed multas, quæ jugi repulsu ad Oculos rejectæ non plures, sed quasi una Imago videantur. Sanè Experientia monstrat Imagines ex ipsis usque Corporibus in Specula transmitti, quando illis præsentibus appellunt in Speculum, re quapiam interposita à progressu in Speculum arceantur, ac si moveantur Corpora, moventur & ipsæ, si invertantur; si discedant, abeunt; si absint, sunt nullæ.

99. *Esse eorum.*) Τὸ εἶναι, ἡ οὐσία,

Nam cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant 100
Corpora res multæ quæ mittunt Corpore aperto,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi 'ſt nulla poteſtas.
Sunt igitur tenues formarum, conſimileſque
Effigiæ, ſingillatim quas cernere nemo
Cùm poſſit; tamen aſſiduo, crebroque repulſu 105
Rejectæ, reddunt Speculorum ex æquore viſum:
Nec ratione alia ſervari poſſe videntur
Tantopere, ut ſimiles reddantur quoique figuræ:
Nunc age, quàm tenui natura conſtet Imago,
Percipe: & imprimis quoniam Primordia tantum 110
Sunt infra noſtros ſenſus, tantoque minora,
Quàm quæ primùm oculi cœptant non poſſe tueri.
Nunc tamen id quoque uti confirmem, Exordia rerum
Cunctarum quàm ſint ſubtilia, percipe paucis.
Primùm Animalia ſunt jam partim tantula, eorum 115
Tertia pars nulla ut poſſit ratione videri.
Horum inteſtinum quodvis quale eſſe putandum 'ſt?
Quid? Cordis globus aut Oculi? quid? Membra? quid? Artus?
Quantula ſunt? quid? præterea Primordia quæque,
Unde Anima, atque Animi conſtet natura neceſſum 'ſt, 120
Nonne vides, quàm ſint ſubtilia, quàmque minuta?
Præterea, quæcunque ſuo de corpore odorem

Exſpirant

102. *Hiſcendi.*) Ita ſuprà, v. 64. idem ac v. 128.
—— *Dicere nemo eſt*
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.

109. *Nunc age, quàm tenui*, &c.) Harum Imaginum affectiones explicaturus, primò, v. 13. docet ſummam tenuitatem, talem quidem quæ vix concipi poſſit illis convenire: Res ut declaretur, cogita duntaxat ut Nihil eſſe aliud Imagines quàm Atomorum tenuiſſimas, pellicularum inſtar, contexturas: At quanta ſit Atomorum ſubtilitas, quarum innumeræ Myriades neceſſariæ ſunt minutiſſimo Animalculo, *Acari*, v. g. membrulove etiam ejus compingendo? Id nempe ſatis eſt ut intelligas, Si Imago conſtiterit ex ejuſmodi Atomis quæ non κατὰ βάθος, quòd eſt *Epicuri* verbum, cohæreſcant, eſſe debere Imaginem multis myriadum myriadibus ipſa unius *Acari* particulæve ejus craſſitudine tenuiorem. Epicurus ipſe, καὶ μὴν καὶ τύποι ὁμοιοσχήμονες τοῖς στερεμνίοις εἰσί, λεπτότησιν ἀπέχοντες μακρὰν τῶν φαινομένων, τούτους δὲ τοὺς τύπους εἴδωλα προσαγορεύομεν: & alibi, ὅτι τὰ εἴδωλα ταῖς λεπτότησιν ἀνυπερβλήτοις κέχρηται, οὐδὲν ἀντιμαρτυρεῖ τῶν φαινομένων.

112. *Quàm quæ primum Oculi.*) Summum cacumen concretorum: *Faber*. Vid. lib. I. v. 593.

122. *Præterea, quæcunque ſuo*, &c.) Horum 8. v. ſenſus eſt. Cùm tanta Corpuſculorum copia ex hiſce Herbis graveolentibus exhaletur, ut vicinum Aërem compleat, dici non poteſt quan-

tula

Exſpirant acrem, Panaces, Abſinthia tetra,
Abrotonique graves, & triſtia Centaurea:
Horum unumquodvis leviter ſi fortè ciebis, 125
Quamprimum noſcas rerum Simulacra vagare
Multa modis multis, nulla vi, caſſaque ſenſu.
Quorum quantula pars ſit Imago, dicere nemo 'ſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
Sed ne fortè putes ea demum ſola vagare, 130
Quæcunque ab rebus rerum Simulacra recedunt:
Sunt etiam, quæ ſponte ſua gignuntur, & ipſa
Conſtituuntur in hoc cœlo, qui dicitur aër:
Quæ multis formata modis ſublimè feruntur,
Nec ſpeciem mutare ſuam liquentia ceſſant: 135
Et

tula ſit pars quæ ex ſuperficie deripitur, ac proinde cùm Imago ſit ex iis duntaxat quæ ex ſuperficie dimanant, & cum Viſus ſenſorio habent Analogiam, excedere fidem, quantæ tenuitatis eſſe Imago debeat, & maximè, cùm poſt multum tempus nihil quòd ſenſibile ſit exhalatum deprehendatur; Mira ſane tenuitas Vaporis odoriferi, ac proinde Corpuſculorum ex quibus vapor totus conſtat, cum v. g. ex pomo per aliquot menſes continuos emanat; & Pomum tamen nihilo factum minutius obſervetur. Cogita porro quàm craſſus ſit iſte vapor reſpectu Imaginis, & agnoſces *Imagines*, quæ per plures annos funduntur, ſi compoſitæ fuerint, non effecturas tantam molem; quanta eſt vaporis uno momento temporis effluentis.

125. *Ciebis.*) Alii *Movebis:* Voſſius verò ad Carullum, p. 270. *Revolvas;* & in ſequenti verſu è veteris ſcripturæ veſtigiis, *Quin potis es noſcas.*

127. *Caſſaque ſenſu.*) Alii interpretantur, *Privata ſenſu*, ut *Aër lumine caſſus; Caſſum Anima Corpus*, &c. quaſi id ageret *Lucretius*, ne hæc Simulachra ſenſum non habere neſciamus: At verò *Nulla vi*, *Caſſaque ſenſu* meliùs interpreteris, Quæ vi tam debili feruntur, ut Organa movere, ſenſumque excitare non poſſint.

130. *Sed ne forte putes*, &c.) Poſt expoſitum familiarem illum, ac præcipuum modum generationis Imaginum, quas ἀποστάσεις & ἀποῤῥοίας vocat *Epicurus*, quia fiunt continua quadam direptione avolationeque tenuium quaſi membranularum ab extimis Corporibus; v. 14. explicat aliud Genus Imaginum, quas συστάσεις vocat *Epicurus*; quia ſunt quaſi quædam coagmentationes ſponte ſua in medio Aëre natæ, tanquam nubes, neque è rebus ipſis reverà profluunt. Inde Gigantes, Montes, Urbes, & id genus alia inter nubes ſæpe videmus, & ſtulti admirantur; Diodorus Siculus ſpectra commemorat formari ſponte ſolita in Africæ regionibus, quæ ſunt ultra Syrtes & Cyrenen ſitæ: περὶ γὰρ τινὰς καιροὺς καὶ μάλιστα κατὰ τὰς νηνεμίας, Συστάσεις ὁρῶνται κατὰ τὸν ἀέρα παντοίων ζώων ἰδέας ἐμφαίνουσαι: τούτων δ' αἵ μὲν ἠρεμοῦσιν, αἱ δὲ κίνησιν λαμβάνουσι, καὶ ποτὲ μὲν ὑποφεύγουσι, ποτὲ δὲ διώκουσι, &c. Epicuri voce Συστάσεις utitur *Diodorus*, ipſe Epicuræus. Similia habet *Pomponius Mela* de Mauritania quæ retrò Atlantem, Similia *Plinius* de Scythiæ regionibus quæ infra Imaum: Nota etiam ſunt, quæ de *Morgana*, ſeu celebri illo Rhegionorum ſpectaculo prodidit Kircherus: & in omni fere regione iſtiuſmodi Spectra plurimi vident, ſaltem putant ſe vidiſſe.

ıoiusque modi formarum vertere in ora.
ıbeis facilè interdum concrescere in alto
mus, & mundi speciem violare serenam,
mulcenteis motu: Nam sæpe Gigantum
⁊olare videntur, & umbram ducere latè: 140
lum magni montes, avolsaque saxa
ibus anteire, & solem succedere præter:
alios trahere; atque inducere bellua nimbos.
ınc ea quàm facili, & celeri ratione genantur,
tuòque fluant ab rebus, lapsaque cedant. 145
er enim summum quidquid de rebus abundat,
l jaculentur: & hoc alias cùm pervenit in res,
sit, ut in primis Vestem: Sed in aspera Saxa,
ın materiem ut Ligni pervenit; ibi jam
itur, ut nullum Simulacrum reddere possit. 150
ım, splendida quæ constant, oppôsta fuerunt,
ıque, ut in primis Speculum 'st: Nihil accidit horum,
neque uti vestem possit transire, neque ante
i, quàm meminit lævor præstare salutem.

Qua-

Aëra mulcentes motu.) Alii, *Aëre* :*es motum*: Gifanius, *Aëra mul-* *notum*: id est, impellentes, vel es: Sic Ennius,
ferat *huc navem compulsam fluctu-* *bus Pontus.*
in Arati Phœnomen.
opterea se Aquila ardenti cum Cor- *pore portat*
ferum mulgens *tremebundis Aëra* *pennis.*
Aëra *mulcantes* motu: *Mulcare* verberare, & pene mutilare est, utem dixit,
faciem violare *Serenam.*
hi versus sunt in Codd. miserè , in aliquem saltem ordinem : *Lambinus*, forsan non in opti- versum igitur 143.
alios trahere atque inducere bel- lua *nimbos,*
ıo motum versui 138.
ıdi speciem violare serenam,
gas, & cum Gassendo legas:
alios trahere, *atque inducere* Nu- bila *nimbos*. Nihil tamen muto.
Nunc ea qua facili & celeri, &c.) Perpetuo & jugi fluore & omni temporis momento Simulachra à rebus mitti, v. 18. probat argumento à *Speculis* ducto; Profer Speculum, cujuslibet rei objectæ Imago subitò apparet, quod tamen non fieret, nisi istius rei Imago ab ipso Corpore fluens ab isto Speculo rejiceretur: Si inquiras cur aliæ res non repellant Imagines? Respondet, alias esse raras, quas *Simulachra* permeant; alias porosas aut asperas esse quibus scinduntur Imagines & dissipantur; In læve verò, & æquabile Corpus impingant, quale est Speculum, subitò ad Oculos reflectuntur. *Epicurus* apud Laërtium, ἡ γένεσις τῶν εἰδώλων ἅμα τῷ νοήματι συμβαίνει, καὶ γὰρ ῥεῦσις ἀπὸ τῆς σωμάτων ἐπιπολῆς συνεχὴς συμβαίνει, σώζουσα τὴν ἐπὶ τοῦ στερεμνίου θέσιν, καὶ τάξιν τῶν Ατόμων ἐπὶ πολὺν χρόνον, εἰ καὶ ἐνίοτε συγχεομένη ὑπάρχει.

152. *Nihil accidit horum.*) Gifanius, *Nihil occidit*, viz. Nihil Simulachrorum tum perit; Hæc quidem ferri potest lectio, sed altera probabilior.

Quapropter fit, ut hinc nobis Simulacra genantur, 155
Et quamvis ſubitò, quovis in tempore, quamque
Rem contra Speculum ponas, apparet imago:
Perpetuò fluere ut noſcas è corpore ſummo
Texturas rerum tenueis, tenueiſque figuras.
Ergo multa brevi ſpatio Simulacra genuntur, 160
Ut meritò celer his rebus dicatur origo.
Et quaſi multa brevi ſpatio ſummittere debet
Lumina Sol, ut perpetuò ſint omnia plena:
Sic à rebus item ſimili ratione neceſſe 'ſt
Temporis in punсto rerum Simulacra ferantur 165
Multa modis multis in cunctas undique parteis:
Quandoquidem Speculum queiſcunque obvertimus oris,
Res ibi reſpondent ſimili forma, atque colore.
Præterea, modò quom fuerit liquidiſſima cœli
Tempeſtas, perquàm ſubitò fit turbida fœdè 170
Undique, uti tenebras omneis Acherunta reeris
Liquiſſe, & magnas cœli complèſſe cavernas.
Uſque adeò tetra nimborum nocte coorta,
Impendent atræ formidinis ora ſuperne.
Quorum quantula pars ſit Imago, dicere nemo 'ſt, 175

Qui

158. *Perpetuo fluere.*) Ea enim eſt *Epicuri* ſententia, Imaginem, quæ in Speculo cernitur non eſſe quid unum conſtans, certum, ſtabile, & idem, ſed alias atque alias Imagines, alteram in alterius locum, deinceps & ſine ulla interruptione ſuccedentes.

159. *Texturas.*) Meurſius, *Exturas rerum.*

162. *Et quaſi multa brevi,* &c.) Perpetuum jugemque Imaginum fluorem, v. 7. illuſtrat & confirmat; Ut Luce plena ſint omnia, radii à Sole perpetuò mittendi ſunt, pari ratione Simulachra à rebus avolent neceſſe eſt, quocunque enim obvertas Speculum, apparet rei oppoſitæ Imago; nec, quamdiu res ſitum ſuum ſervat, iſta diſparet Imago.

167. *Queiſcunque obvertimus Oris.*) Alii,

—— Quocunque *obvertimus*, illuc
Res tibi reſpondent; Alii;
—— *Speculum* quoicunque *obvertimus Æris.*

Lambinus maluit,
Quoicunque *obvertimus* oræ.
Alius verò neſcio quis legit,
Quocunque *obvertimus*, omneis
Res tibi *reſpondent.*

169. *Præterea, modò cùm fuerit,* &c.) Aliud, ſed id minùs validum argumentum, v. 8. ſequentes continent; Serenum Cœlum videmus ſubitò denſis nubibus obductum; Iſtæ verò Nubes è Terra aut è Mari ſurgunt, ſpiſſa ſunt graviaque Corpora: Quid igitur tenues leveſque Imagines moretur?

169. Hos verſus iniquo loco diſpoſitos eſſe exiſtimat *Nardius*, & ſuperiùs collocari debere, quà de Imaginum exilitate agitur, ſed quis iſte *Nardius?*

172. *Cæli complèſſe cavernas.*) Varro.
Nubes Aquaï frigido velo leves
Cæli cavernas *aureas ſubduxerant.*
Cicero in Arato,
Dicitur & latè Cæli luſtrare cavernas.

possit, neque eam rationem reddere dictis.
Nunc age, quàm celeri motu Simulacra ferantur,
Quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita sit, longo ut spatio brevis hora teratur,
In quemcunque locum diverso numine tendunt, 180
Suavidicis potiùs, quàm multis versibus edam:
Parvus ut est Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.
Principio, persæpe leveis res, atque minutis
Corporibus factas, celereis licet esse videre. 185
In quo jam genere 'st Solis lux, & vapor ejus,
Propterea quia sunt è primis facta minutis:
Quæ quasi truduntur, perque Aëris intervallum
Non dubitant transire, sequenti concita plaga.
Suppeditatur enim confestim lumine lumen, 190
Et quasi protelo stimulatur fulgure fulgur.
Quapropter Simulacra pari ratione necesse 'st
Immemorabile per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primùm quòd parvola causa
Est procul à tergo quæ provehat, atque propellat: 195
Inde, quòd usque adeo textura prædita rara

Mittun-

Nunc age quàm celeri, &c.) V. 7. *Lucretius*, se de Imaginum habilitate breviter disputaturum; profectò longa disputatione opus, Simulachra vagari ea motus celeritate, qua nulla major potest concipi, illa demonstrant.

In quemcunque locum.) *In quem*, Alii, meliùs: & pro *Numine* legunt *Momine*.

Principio, persæpe leves, &c.) Celeritatem trajectionis Imaginum explicat, Comparatione facta inter motum Simulachrorum & Radiorum Solarium à Cœlo ad Terram tempore imperceptibili pertingentium. enim ista Radiorum Solarium celeritas? nempe exigua sunt Corpora subtilia, facilè emittuntur è Corpore Solari, ab aliis radiis perpetuò instantibus protruduntur, & res tam subtiles Aër interjacens non impedit; quæ hæc faciunt ut Radii Solares celerrime ferantur, Eadem etiàm efficient, ut Simulachrorum trajectio sit celerrima.

189. *Non dubitant.*) Properant, seu non cessant, sic lib. VI. v. 1190.
A pedibusq; minutatim succedere frigus
Non dubitabat.

191. *Et quasi Protelo.*) Lib. II. v. 531.
Ex Infinito rerum Summam usque tenuere,
Undique Protelo *plagarum continuato.*

194. *Quòd parvola Causa.*) Faber,
—— *Primum quòd* Plurima *Causa*
Est, *procul à tergo quæ provehat*, ——
Videbit Lector ipse (quid enim pluribus opus est?) quanta hic absurditas antea lateret, *Monstrum horrendum, ingens*, &c. Et tamen hoc illud est quod omnes legebant, quod omnes probabant: Nos, nisi fallimur, saniùs: Hæc quidem Ille, satis arroganter: Non opus autem ista emendatione, si *Parvola* non voci *Causa*, sed *Simulachra* jungas, vid. v. 66.

O 2

Mittuntur, facilè ut quasvis penetrare queant res,
Et quasi permanare per Aëris intervallum.
Præterea, si, quæ penitus Corpuscula rerum
Ex alto in terras mittuntur, Solis uti lux, 200
Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
Per totum cœli spatium diffundere sese:
Perque volare mare, ac terras, cœlumque rigare
Quòd supera 'st: Ubi tam volucri hæc levitate feruntur.
Quid? quæ sunt igitur jam prima in fronte parata 205
Cum jaciuntur, & emissum res nulla moratur,
Nonne vides citiùs debere, & longiùs ire:
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant lumina cœlum?
 Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur, 210
Quàm celeri motu rerum Simulacra ferantur,
Quòd simul ac primùm sub divo splendor Aquaï
Ponitur, extemplo, cœlo stellante, serena
Sidera respondent in Aqua radiantia mundi.
Jamne vides igitur, quàm puncto tempore imago 215
Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?
 Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare necesse 'st

Corpora,

199. *Præterea, si quæ penitus*, &c.) Modò probavit Imagines pari celeritate cùm Solis radiis ferri, jàm majorem, v. 11. illis attribuit; Quippe subtiliores sunt Imagines, &, quod ad illarem celeritatem vehementer facit, fluunt à rerum Superficie, & sese facile expediunt, dum Calor & Lux ab interioribus Solis partibus mittuntur. Quidam legunt,

—— *Quæ penitus Corpuscula rerum*
Ex altoque foras *mittuntur*: ——

& forsan rectiùs.

203. *Cœlumque rigare.*) Per Cœlum diffundi, & illud complere: Sic lib. V. v. 593.

Tantulus ille queat tantum Sol mittere lumen
Quod Maria, ac Terras omnes, Cœlumque rigando
Compleat, *& calido perfundat cuncta vapore.*

Sic Atomorum trajectiones Epicurus ad Pythoclem vocat ἐπιρ[illegible].

206. *Emissum.*) Emissionem, ejaculationem, ἀπορροήν.

208. *Multiplexque.*) Alii, *Multiplicisque.*

209. *Pervolgant.*) Sic alibi, & lib. IV. v. 75. & lib. V. v. 428. *Volgata.*

210. *Hoc etiam in primis Specimen*, &c.) Sibi in subsidium vocat Experientiam, v. 7. Omnis visio per Imagines, at Speculum vel Aquam sub dio ponas, & momento temporis omnium Stellarum Imagines à Speculo isto aut Aqua resilientes in Oculos incurrunt: Quanta igitur trajectionis istarum Imaginum celeritas?

216. *Ad Terrarum accidat.*) Alii, *In Terrarum incidat.*

217. *Quare etiam atque etiam*, &c.) Hic autem fluor Imaginum ad Oculos admittendus est, quoniam, v. 14. ad omnes alios Sensus è rebus effluxus quidam allabuntur. Eodem argumento usus est *Epicurus* teste Macrobio, Sat. lib. VII. cap. 14. *In propatula est*

quod

Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant:
Perpetuòque fluunt certis ab rebus Odores:
Frigus ut à fluviis, Calor à sole, Æstus ab undis 220
Æquoris, exesor mœrorum litora circùm.
Nec variæ cessant Voces volitare per auras:
Denique in os salsi venit humor sæpe Saporis,
Cùm mare versamur propter: Dilutaque contra
Cùm tuimur misceri absinthia, tangit amaror. 225
Usque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur: & in cunctas dimittitur undique parteis,
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
Perpetuò quoniam sentimus, & omnia semper
Cernere, Odorari licet, & sentire Sonorem. 230
Præterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam, cognoscitur esse eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore; necesse'st
Consimili causa Tactum, Visumque moveri.
Nunc igitur, si Quadratum tentamus, & id nos 235
Commovet in tenebris; in luci quæ poterit res
Accidere ad speciem, Quadrata nisi ejus imago?
Esse in Imaginibus quapropter causa videtur

Cernendi

quòd decepit Epicurum, à vero enim lapsus est, aliorum quatuor sensuum secutus exemplum: quia in audiendo, gustando, & odorando, atque tangendo nihil è nobis emittimus, sed extrinsecus accipimus quod sensum moveat, quippe & Vox ad Aures ultrò venit, & Auræ in Nares influunt, & Palato ingeritur quod gignat saporem, & Corpori nostro applicantur tactu sentienda; Hinc putavit & ex Oculis nostris nihil foras proficisci, sed Imagines rerum in Oculos ultrò meare.

219. *Odores.*) Vulg. *Obortu*, imperitè. *Obortu* verò in ultima editione rejicit Lambinus, & ridiculus est *Fayus*, dum Calumnias *Parei* impudenter recitat.

222. *Per Auras.*) Rectiùs quàm *per Aures*, ut patet ex v. 230.

225. *Tangit Amaror.*) Virgilius, Georg. lib. II. v. 246.

At Sapor indicium faciet manifestus, & Ora
Tristia tentantum sensu torquebit Amaror.

Vid. A. Gellii Noct. Att. lib. I. C. 21.

230. *Sentire Sonorem.*) Rectè quidem, & id ipsum agnovit Lambinus, qui aliquando legit *Exaudire Sonorem*: Gifanius tamen *Sentire sonare*.

231. *Præterea, quoniam, &c.*) Aliud, v. 9. continetur argumentum. Corpus aliquod, quadratum, v. g. manu in Tenebris tractemus, Illud Corpus quadratum esse cognoscimus, unde verò nisi ex figura ejus quadrata? Idem Corpus in Luce nostris Oculis usurpemus, cognoscimus quadratum, unde verò nisi ex Imagine quadrata?

236. *In luci.*) Luce: *Accidere ad Speciem*, interpretor *ad Oculos pervenire*: & rectè quidem, cùm *Species*, v. 243. Oculos significet.

238. *Esse in Imaginibus, &c.*) Hanc Epicuri sententiam ita explicat A. Gellius, Noct. Att. lib. V. C. 16. *Epicurus autem affluere semper ex omnibus Corporibus Simulachra quædam Corporum ipsorum, eaque sese in Oculos inferre,*

 atque

Cernendi, neque poſſe ſine his res ulla videri.
Nunc ea, quæ dico, rerum Simulacra feruntur 240
Undique, & in cunctas jaciuntur didita parteis;
Verùm, nos oculis quia ſolis cernere quimus,
Propterea fit, uti, ſpeciem quò vertimus, omnes
Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.
Et quantùm quæque à nobis res abſit, Imago 245
Efficit ut videamus, & internoſcere curat.
Nam cum mittitur, extemplo protrudit, agitque
Aëra, qui inter ſe cumque'ſt, oculoſque locatus;
Iſque ita per noſtras acies perlabitur omnis:
Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit. 250
Propterea fit, uti videamus quàm procul abſit
Res quæque: & quantò plus aëris antè agitatur,
Et noſtros oculos perterget longior aura,

Tam

atque ita fieri ſenſum videndi putat. Macrobius autem, Sat. lib. VII. C. 14. *Cenſet Epicurus ab omnibus Corporibus jugi fluore quædam Simulachra manare, nec unquam tantulam moram intervenire, quin ultrò ferantur inani figura cohærentes Corporum Exuviæ, quarum receptacula in noſtris Oculis ſunt, & ideo ad deputatam ſibi à natura ſedem proprii ſenſus recurrunt.* Epicurus ipſe apud Laërtium docet Simulachra ἐπεισιέναι: Et apud Plutarchum, εἰδώλων εἴσκρισις Simulachrorum inſinuatio, & apud Ciceronem, εἰδώλων ἐμπτώσεις occurrunt.

240. *Nunc ea quæ dico, &c.*) V. 5. docet Imagines à Corporum ſuperficie perpetuò fluentes ubique adeſſe, noſque circumſtare, ita ut per ipſas videre nihil nos prohibeat, ſi Oculos modo converterimus illis percipiendis ſolos deſtinatos. Δεῖ δὲ καὶ νομίζειν ἐπεισιόντος τινὸς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν τὰς μορφὰς ὁρᾷν ἡμᾶς, καὶ διανοεῖσθαι· οὐ γὰρ ἂν ἀποσφραγίσαιτο τὰ ἔξω τὴν ἑαυτῶν φύσιν τοῦ τε χρώματος, καὶ τῆς μορφῆς, διὰ τοῦ ἀέρος τοῦ μεταξὺ ἡμῶν τε κἀκείνων· οὐδὲ διὰ τῶν ἀκτίνων, ἢ οἵων δήποτε ῥευμάτων ἀφ' ἡμῶν πρὸς ἐκεῖνα παραγινομένων, οὕτως, ὡς τύπων τινῶν ἐπεισιόντων ἡμῖν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ὁμοχρόων τε, καὶ ὁμοιομόρφων, κατὰ τὸ ἐναρμόττον μέγεθος εἰς τὴν ὄψιν, ἢ τὴν διάνοιαν, ὠκέως ταῖς φοραῖς χρωμένων. Epicurus, ad Herodotum.

245. *Et quantum quæque à nobis, &c.*) Multa ſunt, eaque Inſignia de Viſu problemata, quorum nonnulla proponit & explicat Lucretius: Primò certum eſt, Nos non tantùm Colores formaſque Rerum cernere, ſed unà ſimul intelligere quantùm Res viſæ à nobis diſtant. Qua autem ratione id efficiant Imagines à Rerum ſuperficie fluentes? Reſpondet Poëta, v. 12. Imago in Oculum contendens protrudit Aërem ante ſe, prolixiorem quidem dum eminùs appellit, compendioſiorem dum cominùs: Quò longior autem aut brevior ſit iſte Aëris tractus qui ab Imagine protruſus Oculum perlabitur, eò longiùs breviuſve Intervallum inter rem objectam & Oculum intercipi ſentitur.

246. *Curat.*) Efficit: Sic infra, v. 821.

Quod ne miremur Sopor atque Oblivia curant.

249. *Omnis.*) Ita neceſſariò legendum ut edidit *Giſanius* etiam confitente *Fabro*, acri nimis & nonnunquam iniquo *Giſanii* Cenſore: Lambinus, *Omnes.*

Tam procul esse magis res quæque remota videtur:
Scilicet hæc summè celeri ratione geruntur, 255
Quale sit ut videamus: Et unà quàm procul absit.
Illud in his rebus minimè mirabile habendum 'st,
Cur ea, quæ feriant oculos Simulacra, videri
Singula cùm nequeant, res ipsæ perspiciantur:
Ventus enim quoque paullatim cùm verberat, & cùm 260
Acre ferit Frigus, non privam quamque solemus
Particulam Venti sentire, & Frigoris ejus;
Sed magis unversum: fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in nostro, tanquam aliquæ res
Verberet, atque sui det sensum corporis extra. 265
Præterea, Lapidem digito cùm tundimus, ipsum
Tangimus extremum Saxi, summumque colorem.
Nec sentimus eum tactu, verùm magis ipsam
Duritiem penitùs Saxi sentimus in alto.
Nunc age, cur ultra Speculum videatur Imago 270
Percipe, nam certè penitus remmota videtur.
Quod genus illa, foris quæ verè transpiciuntur,
Janua cùm per se transpectum præbet apertum,

Multa

256. *Quale sit.*) Nisi malles, *Qua & sit.*

257. *Illud in his rebus*, &c.) Inquirat verò aliquis, cur res ipsæ cernantur cùm Imagines quæ oculos feriunt singulæ videri non possunt? Respondet pro more suo *Lucretius*, & v. 13. à pari confirmat illud esse minimè mirabile. Singulas partes Venti aut Frigoris non sentimus, ipsum verò Universum Ventum seu Frigus sentimus: Imagines autem singulis partibus Frigoris aut Venti, Res verò ipsas Universo Frigori aut Vento pares existima, & rem declaratam habebis: Idem de Tactu duri Lapidis dicendum.

261. *Privam.*) Lambinus legit *Primam*, & defendere conatur, sed frustra! *Privam* enim rectiùs opponitur voci *Universum*, v. 263. & Lib. III. v. 390.

Sentimus nec priva pedum vestigia quæque.

264. *Aliquæ res.*) Ex antiqua Latinitate; Alii *Aliqua.*

270. *Nunc age, cur ultra Speculum.*) Rerum Imagines à Speculi Superficie repulsæ non videntur in ista Superficie, sed intus quasi, & in profundo: Hoc verò, v. 23. explicat Poëta: Quantum Res visæ distant ab Oculo cognoscitur per appulsum Aëris ab Imagine ad Oculum protrusi: Ubi igitur duplex Aër protruditur, Intervallum quoque magis extendi & duplicari necesse est: Imago autem Speculi (Speculum enim ipsum unà cum re cujus Imago reflectitur videmus) unum Aëra propellit; Imago repulsa alterum, ideoque non in Superficie Speculi, sed intùs quasi, & in profundo hæc Imago apparet. Hanc explicationem illustrat allato exemplo rerum, quæ directè & procul cernuntur ex loco intra ædificium: Simulachris Aërem protrudentibus, tum per extraria ad Limen usque Spatia, tum per interiora à Limine ad Oculum usque.

271. *Remmota.*) seu *Remota* legas, perinde est; *Semota* verò rejice.

Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
Is quoque enim duplici, geminoque fit Aëre Visus. 275
Primus enim 'st, citra posteis qui cernitur Aër.
Inde fores ipsæ dextra, lævaque sequuntur.
Post extraria lux oculos perterget, & Aër
Alter, & illa, foris quæ verè transpiciuntur.
Sic ubi se primùm Speculi projecit Imago, 280
Dum venit ad nostras acies, protrudit, agitque
Aëra, qui inter se cunque'st oculosque locatus:
Et facit, ut priùs Hunc omnem sentire queamus,
Quàm Speculum: Sed ubi Speculum quoque sensimus ipsum
Continuò à nobis in id hæc, quæ fertur, Imago 285
Pervenit, & nostros oculos rejecta revisit:
Atque alium præ se propellens Aëra volvit,
Et facit, ut priùs hunc, quàm se, videamus: eoque
Distare à Speculò tantùm remmota videtur.
Quare etiam atque etiam minimè mirarier est par 290
Illis, quæ reddunt Speculorum ex æquore visum,
Aëribus binis, quoniam res consit utroque.
Nunc ea, quæ nobis membrorum dèxtera pars est,
In Speculis fit ut in læva videatur, eo quòd
Planitiem ad Speculi veniens cùm offendit Imago, 295
Non convertitur incolumis; sed recta retrorsum

Sic

278. *Extraria Lux.*) Externa, seu Extranea. Terentius:

Nam hanc conditionem si cui tulero Extrario.

Et Scriptor ad Herennium:

Assumtiva pars est, cum per Se defensio infirma est, sed assumta extraria *re, comprobatur.*

289. *Tantum remmota.*) V. 271. *Penitùs remmota:* tantùm enim ultra Speculum Imago apparet, quantum à nobis distat ipsum Speculum.

290. *Quare etiam atque etiam,* &c.) Hos tres versus delendos censet Lambinus, nec sanè video cur unquam Censuræ pudeat, nam hic loci otiosi sunt, & nihil agunt.

293. *Nunc ea quæ nobis*, &c.) Opinioni Epicuri repugnat, quòd in Speculis Imago adversa contemplatorem suum respicit, cùm debeat, siquidem nobis orta recto meatu proficiscitur, posteram sui partem, cùm discedit, ostendere, ut læva lævam, dextra dextram respiciat; nam & Histrio personam sibi detractam ex ea parte videt, qua induit, viz. non faciem sed posteriorem cavernam. Hæc *Macrobius*, Saturnal. lib. VII. C. 14. Huic difficultati ut satisfaciat Poeta, illo exemplo, quo Adversarii utuntur, suam sententiam tuetur. Personam (larvam) fictilem, non induratam quidem, sed madidam adhuc, ad trabem aut columnam aliquam allidas, ita ut retrorsum invertatur, & Facies Cavernam impleat, tùm enim in Persona videbis id factum quod jam in Speculo miraris. Imagines autem, utpote res tenuissimas, ad Speculum allisas ita retrorsum inverti posse non est dubitandum.

294. *Fit ut in læva.*) *Fit uti læva*, Muretus.

Sic eliditur, ut ſiquis priùs arida quàm ſit
Cretea perſona, adlidat pilæve, trabive:
Atque ea continuò rectam ſi fronte figuram
Servet, & eliſam retro ſeſe exprimat ipſa: 300
Fiet ut, ante oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc ſit lævus, & è lævo ſit mutua dexter.
Fit quoque de Speculo in Speculum ut tradatur Imago:
Quinque etiam, ſexve ut fieri Simulacra ſuerint.
Nam quæcunque retro parte interiore latebunt: 305
Inde tamen, quamvis tortè, penituſque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc Speculis videantur in ædibus eſſe.
Uſque adeo è Speculo in Speculum tralucet imago,
Et cùm læva data 'ſt, fit rurſum ut dextera fiat: 310
Inde retrorſum reddit ſe, & convertit eodem:
Quinetiam, quæcunque latuſcula ſunt Speculorum

Adſi-

298. *Cretea Perſona.*) Nam è gypſo aut luto figulari fiebat; ideo *Cerea Perſona* rejicitur: Lambinus verò amat *Creſſam*, ſeu *Creteam Perſonam*. Vetuſti Codd. quos *Heinſius* vidit, conſtanter exhibent, *Cretea Perſona*. In Catalectis Petronianis,

Dum ſumit creteam *faciem Sertoria*, *cretam*
Perdidit illa ſimul, perdidit & faciem:

298. *Pilæve.*) Apuleius, *Pila*, media quæ Stabuli trabes ſuſtinebat. Virgilius, Æn. 9. v. 710.

Qualis in Euboïco Baiarum littore quondam
Saxea Pila *cadit:* ———

299. *Rectam ſi fronte.*) Quidam legendum cenſent, *Rectam ſi forte.*

302. *Mutua.*) Mutuò: Sic infrà, v. 946.

——— *Nec motu* mutua *fungi.*

303. *Fit quoque de Speculo*, &c.) Imaginum eliſionem atque inverſionem ulterius, v. 9. confirmat, nam ex interiori ædium parte per Specula ritè diſpoſita veluti educitur Imago, & in quamlibet partem transfertur; Illa autem Imago quæ ſiniſtram partem dextræ objecti parti in primo Speculo oppoſitam exhibebat, in ſecundo Speculo convertitur, & dextras partes dextris objecti partibus adverſas refert.

304. *Quinque etiam ſexve ut fieri.*) In quibusdam Codd.

Quinque etiam ſex ut fieri: Horatius, Ep. 1. lib. I.
Si quadringentis ſex Septem *millia deſunt.*

311. *Inde retrorſum reddit Se.*) Giſanius, qui integros verſus non amat, omittit *Se*, Quidam tamen Codd.

Inde retroverſum redit, &c.

312. *Quinetiam quæcunque latuſcula*, &c.) 7. v. Subjungit de Speculis quorum ſunt latuſcula (facieculæ) varia, inſtar, viz. Speculorum plurium ad dextram lævamque ſic oppoſitorum, ut ex reflexione unius in aliud, & porro in Oculum ſitus reſtituatur, aut potiùs quorum latera ſint partes, regioneſve ejuſdem Speculi concavi, è quo reflexa, & poſt factam radiorum decuſſationem, ſpectata Imago eo exhibeatur ſitu, ut dextra ad dextram, ſiniſtra ad ſiniſtram ſit; tametſi aliunde pars ſuperior inferior, & inferior ſuperior evadit. *Gaſſendus.*

O 5

Adſimili lateris flexura prædita noſtri:
Dextera ea propter nobis Simulacra remittunt,
Aut quia de Speculo in Speculum transfertur Imago, 315
Inde ad nos eliſa bis advolat; aut etiam quòd
Circumagitur, cùm venit Imago, propterea quòd
Flexa figura docet Speculi convertier ad nos.
Indugredi porro pariter Simulacra, pedemque
Ponere nobiſcum credas, geſtumque imitari: 320
Propterea, quia de Speculi qua parte recedas,
Continuò nequeunt illinc Simulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit natura referri,
Ac reſilire ab rebus ad æquos reddita flexus.
Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri: 325
Sol etiam cæcat, contra ſi tendere pergas,
Propterea, quia vis magna 'ſt ipſius: & altè
Aëra per purum graviter Simulacra feruntur,
Et feriunt oculos turbantia compoſituras.
Præterea, Splendor, quicunque 'ſt acer, adurit 330
Sæpe oculos, ideo quòd ſemina poſſidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt inſinuando.
Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur

Arqua-

313. *Adſimili lateris*, &c.) Hoc eſt, exhibeant partes Imaginis reſpondentes iisdem noſtris partibus, nempe dextras dextris, lævas lævis, *Fayus*. Imperitè. Iſta enim *flexura adſimilis lateris noſtri* ad ipſum Speculum pertinet, & idem ſignificat quod *Flexa Figura Speculi*, v. 318.

319. *Indugredi pariter*, &c.) His v. 6. docet Imagines in Speculis videri nobiſcum incedere, noſtrumque geſtum imitari, quoniam qua de parte Speculi recedamus, ſtatim ex ea Imago nequeat reverti, nam quæcunque ab rebus Simulachra mittuntur, ea ad æquos & pares angulos referuntur; Itaque appoſite id refert ad variatas Speculi partes, ex quibus aliis ac aliis neceſſarium eſt reflexionem in oculum fieri, ac proinde Imaginem progredi videri.

322. *Nequeunt illinc.*) Lambinus *Nequeunt illuc*, quæ lectio admitti non poteſt, *Remitti* Gaſſendus pro *Reverti*.

325. *Splendida porro*, &c.) Splendida objecta Oculi pati non poſſunt, & Sol excæcat, quoniam, v. 8. Splendidum objectum emittit multa Ignis ſemina quæ oculos adurunt, vel eſt Senſibile exuperans ſenſorium, atque ideo corrumpit, quòd ipſius texturam ſolvens debitam in eo temperiem commenſurationemque pervertat, ac deſtruat, adeo ut aliis ſenſibilibus deinceps excipiendis incapax evadat. *Laberius*, apud Gellium, lib. X. Cap. 17.

Democritus Abderites Phyſicus Philoſophus
Clypeum conſtituit contra exortum Hyperionis;
Oculos effodere ut poſſit ſplendore æreo,
Ita radiis Solis aciem effodit Luminis.

326. *Tendere.*) Oculos, viz. Alii *Intendere*, & Giſanius *Cernere*.

333. *Lurida præterea*, &c.) Ictericis omnia objecta apparent Lurida, quia, viz. v. 5. lurida multa ſemina ab Ictericis fluunt, & venientia rerum Simulachra tingunt, ſaltem in oculos intrantia inficiunt.

uati, quia luroris de corpore eorum
ina multa fluunt Simulacris obvia rerum, 335
ltaque sunt oculis in eorum denique mista,
e contage sua palloribus omnia pingunt.
tenebris autem quæ sunt in luce tuemur,
pterea, quia cùm propior caliginis Aër
: init oculos prior, & possedit apertos: 340
quitur candens confestim lucidus Aër,
quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
s illius: Nam multis partibus hic est
bilior, multisque minutior, & mage pollens.
simul atque vias oculorum luce replevit, 345
ne patefecit quas ante obsederat ater:
tinuò rerum Simulacra adaperta sequuntur
e sita sunt in luce, lacessuntque, ut videamus.
od contra facere in tenebris à luce nequimus,
pterea, quia posterior caliginis Aër 350
sior insequitur, qui cuncta foramina complet:
iditque vias oculorum, ne Simulacra
int ullarum rerum conjecta moveri.
uadratasque procul turreis cum cernimus urbis:
pterea fit uti videantur sæpe rotundæ, 355
ulus obtusus quia longè cernitur omnis,
etiam potiùs non cernitur; ac perit ejus

Plaga

. *Arquati.*) Icterici, quorum & oculi virent quasi in *Arqui*, Poëtæ Irim vocant, similitudi- Lucretius, lib. VI.
um color in nigris extabat nubibus Arqui
onius.

. *E tenebris autem.*) Deinde ex ris ea videntur quæ sunt in luce, tem in luce quæ in tenebris: Id e fit, v. 16. propter protrusio- diversi Aëris, nam cùm lucidus enebrosum sequitur, purgat mea- uli, ita ut rerum Simulachra in- possint, Aër enim lucidus est te- , mobilior saltem. & majori vi is; Cùm verò tenebrosus Aër lu- subsequatur, tum meatus Oculi o inerti Aëre ita implentur, ut ientibus rerum Simulachris ex- cipiendis incapax evadat.

340. *Ater init.*) Sive *Init*, & *Possidit*, & v. 346. *Obsiderat*, ut *Obsiditque vias*, v. 352. perinde est: omnino autem legendum *è luce*, non *à luce*, v. 349. & v. 353. *Conjecta*, non *Contecta*, ut Lambinus contendit, quoniam vox *adaperta*, in v. 347. legitur.

354. *Quadratasque procul*, &c.) Turres quadratæ nobis procul aspicientibus apparent Rotundæ, quia, viz. v. 11. Turris quadratæ imago dum procul ad nos per Aëra advolat, sæpius percutitur Aëre occursante, quo fit ut anguli illius deterantur saltem ita obtundantur, ut cùm ad nos pervenit quasi tornata, & rotunda sub forma ferit Oculos nostros, licet ista rotunditas non sit adeo distincta ac si Turris ipsa rotunda foret, & cominùs spectaretur.

Plaga, nec ad noſtras acies perlabitur ictus:
Aëra per multum quia dum Simulacra feruntur,
Cogit hebeſcere eum crebris offenſibus Aër. 360
Hinc, ubi ſuffugit ſenſum ſimul angulus omnis,
Fit, quaſi tornata ut ſaxorum ſtructa tuantur:
Non tamen ut coram quæ ſunt, verèque rotunda,
Sed quaſi adumbratim paullum ſimulata videntur.
Umbra videtur item nobis in Sole moveri, 365
Et veſtigia noſtra ſequi, geſtumque imitari,
(Aëra ſi credas privatum lumine poſſe
Indugredi, motus hominum, geſtusque ſequentem.
Nam nihil eſſe poteſt aliud niſi lumine caſſus
Aer, id, quod nos Umbram perhibere ſuëmus.) 370
Nimirum, quia Terra locis ex ordine certis
Lumine privatur Solis, quacunque meantes
Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, uti videatur, quæ fuit Umbra
Corporis, è regione eadem nos uſque ſecuta. 375
Semper enim nova ſe radiorum lumina fundunt,
Primaque diſpereunt, quaſi in ignem Lana trahatur.
Propterea facilè & ſpoliatur lumine Terra:
Et repletur item, nigraſque ſibi abluit Umbras.
Nec tamen hic Oculos falli concedimus hilum: 380
Nam

362. *Saxorum ſtructa.*) Ut *ſtrata viarum*, & *clauſa domorum*: *Tornata* verò rotunda, *Tornare* rotundum efficere; Cicero in Timæo, *Atque ita tornavit, ut nihil effici poſſit rotundius.*

365. *Umbra videtur item*, &c.) Non ſolùm Imago in Speculis, ſed Umbra Corporis videtur nobiſcum incedere, & geſtum imitari; quoniam, viz. v. 15. Umbra nihil aliud eſt niſi Aër lumine privatus à Corpore aliquo denſo Soli obverſo, ideoque ut Corpus iſtud denſum moveatur, ut ſeſe erigat, aut inclinet, Umbram etiam variari neceſſe eſt, quoniam ab iſto Corpore movente, erecto, inclinato, &c. alius aliusque Aër alio alioque modo lumine privatur.

377. *Quaſi in Ignem Lana trahatur.*) Proverbium Græcum, quo uſus eſt Plato, ξαίνειν εἰς πῦρ, de re inutili ἀνηνύτῳ, & quæ abſolvi non poſſit: *Faber.* Et hæc optimè conveniunt menti Poetæ, & perpetuum iſtum radiorum Solis interitum ſatis aptè exprimunt: *Scaliger* autem Obſer. ad Tibullum legit.

—— *Quaſi* Carmine *lana trahatur.* Carmen autem eſt inſtrumentum lanificum.

380. *Nec tamen hic Oculos*, &c.) Abſoluta de Viſu & Viſione diſputatione, à duobus problematis ultimò propoſitis occaſionem arripit defendendi certitudinem ſenſuum, quam non tantùm iſta problemata, ſed alia etiam, quæ uſque ad v. 470. enumerat, labefactare videantur; Quæ omnia explicare non opus eſt, dum plana ſint & familiaria: Senſus verò certos eſſe ideo arguit, quia accipiunt rerum Imagines quales ſibi deferuntur; non cognoſcunt naturas rerum, non judicant, neque aliquid pronunciant, ideo nullus

r, quocunque loco ſit Lux, atque Umbra, tueri
um eſt, eadem verò ſint lumina, necne:
oraque, quæ fuit hic, eadem num tranſeat illuc:
potiùs fiat, paullo quod diximus antè:
Animi demum Ratio diſcernere debet: 385
poſſunt Oculi naturam noſcere rérum.
nde Animi vitium hoc Oculis adfingere noli.
ua vehimur Navi, fertur, cùm ſtare videtur:
e manet in ſtatione, ea præter creditur ire:
ugere ad puppim colles, campique videntur, 390
s agimus præter navim, velisque volamus.
idera ceſſare ætheriis adfixa cavernis
cta videntur: at adſiduo in ſunt omnia motu:
ndoquidem longos obitus exorta reviſunt,
n permenſa ſuo ſunt cœlum corpore claro: 395
ue pari ratione manere, & Luna videtur
tatione, ea quæ ferri res indicat ipſa.
xſtanteſque procul medio de gurgite Montes,
ſibus inter quos liber patet exitus, idem
arent, & longè divolſi licet, ingens 400
la conjunctis tamen ex his una videtur.
tria verſari, & circumcurſare columnæ
ue adeo fit uti pueris videantur, ubi ipſi
ierunt verti, vix ut jam credere poſſint,
n ſupra ſeſe ruere omnia tecta minari. 405
mque rubrum tremulis jubar ignibus erigere altè
n cœptat Natura, ſupraque extollere monteis;
s tibi tum ſupra Sol monteis eſſe videtur,
inus ipſe ſuo contingens fervidus igni,
abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ; 410
etiam curſus quingentos ſæpe veruti:

Inter

s in iis error, omnes autem erro- r opinatu Animi naſcuntur.

). *In ſtatione.*) Portu: Virgi-

—— Statio *maleſida carinis.*

). *Idem Apparent, & longe divolſi*) Quidam Codd. non agnoſcunt, *mbinus* rejicit.

5. *Jubar.*) Varrò, Feſtus, Ser- ad 4. Æn. *rtis* jubare *exorto delecta juventus:* docent *Jubar* Luciferum eſſe; Hos ſequitur Lambinus, at nihil certius quàm unam eandemque rem in hoc verſu *Jubar*, & v. 408. Solem appellari.

411. *Veruti.*) Verutum eſt telum breve & acutum, *Saluſt.* lib Hiſt. III. *Saxaque ingentia, & Axe vincta trabes per pronum incitabantur, Axibuſque eminebant in modum Ericii militaris* Veruti *binum pedum.* Nonius.

Inter eos, Solemque jacent immania ponti
Æquora, ſubſtrata ætheriis ingentibus oris:
Interjectaque ſunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, & ſæcla ferarum. 415
At conlectus aquæ digitum non altior unum,
Qui lapides inter ſiſtit per ſtrata viarum,
Deſpectum præbet ſub terras impete tanto,
A terris quantum cœli patet altus hiatus:
Nubila deſpicere, & cœlum ut videare videre, & 420
Corpora mirando ſub terras abdita cœlo.
Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæſit
Flumine, & in rapidas amnis deſpeximus undas;
Stantis equi corpus tranſverſum ferre videtur
Vis, & in adverſum flumen contrudere raptim: 425
Et, quocunque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adſimili nobis ratione videntur.
Porticus æquali quamvis eſt denique ductu,
Stanſque in perpetuum paribus ſuffulta columnis;
Longa tamen parte ab ſumma cùm tota videtur, 430
Paullatim trahit anguſti faſtigia coni,
Tecta ſolo jungens, atque omnia dextera lævis:
Donicum in obſcurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, & condere lumen: 435
Quippe ubi nil aliud niſi aquam, cœlumque tuentur,
Ne leviter credas labefactari undique ſenſus.
At maris ignaris in portu clauda videntur

Navigia

421. *Corpora mirando*, &c.) Huic verſui iniquus eſt *Lambinus*, & rejicit, emendat *Faber*, legitque,

Corpora mirando ſub Terras abdita pacto.

quippe quid ſit iſtud *mirandum ſub Terras Cœlum*, Ipſe non intellexit, nec alios unquam intellexiſſe putat: Quaſi verò iſtud Cœlum in collectione Aquæ apparens non admirabile & ſub terras videatur, cùm tam profundus ſit & admirabilis in iſtud Cœlum deſpectus. Alii verò,

Corpora mirandi *ſub terras abdita* Cœli.

429. *Stanſque in perpetuum.*) In longum extenſa: Servius, ad Æneid. 7.

Perpetuis *ſoliti patres conſidere menſis.*
Perpetuis menſis, Longis, ad ordinem exæquatis ſedentum.

430. *Longa.*) Alii, *Longè*, id eſt *procul.*

433. *Donicum in obſcurum*, &c.) Nam cùm Tectum deſcendere, Pavimentum ſurgere, & Parietes concurrere videantur, in acutum Conum proſpectus deſinat neceſſe eſt.

438. *In Portu.*) Legendum *in Ponto*, Quid enim Navigia *in Portu* obnitantur undis?

438. *Clauda.*) Remos enim Navigiorum crura pedeſque exiſtimes quibus per fluctus incedunt: Ideo cùm hi Remi

Navigia, aplustris fractis, obnitier undis.
Nam quæcunque supra rorem salis edita pars est 440
Remorum, recta'st; & recta supernè Guberna:
Quæ demersa liquore obeunt, refracta videntur
Omnia converti, sursumque supina reverti:
Et reflexa prope in summo fluitare liquore.
  Raraque per cœlum cùm venti nubila portant 445
Tempore nocturno, tum splendida Signa videntur.
Labier adversum nubeis, atque ire supernè
Longe aliam in partem, quàm quo ratione feruntur.
  At si fortè oculo manus uni subdita subter
Pressit eum, quodam sensu fit, uti videantur 450
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo;
Bina Lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare Supellex:
Et duplices Hominum facies, & corpora bina.
  Denique cùm suavi devinxit membra sopore 455
Somnus, & in summa corpus jacet omne quiete:
Tum vigilare tamen nobis, & membra movere
Nostra videmur, & in noctis caligine cæca
Cernere censemus Solem, lumenque diurnum:
Conclusoque loco Cœlum, Mare, Flumina, Monteis 460
Mutare, & campos pedibus transire videmur:
Et sonitus audire, severa silentia noctis
Undique cùm constent, & reddere dicta tacentes.
  Cætera de genere hoc mirando multa videmus,

Quæ

mi fracti appareant Navigia dicantur elauda.

439. *Aplustris.*) Aplustra, propriè Navis ornamenta, Hoc autem loco omnes navigii partes, quæ aquis extant, significant, ut sequentia demonstrant.

446. *Rorem salis.*) Aqua Maris: Virgilius,

—— *Spumas* Salis *ære ruebant.*

448. *Quàm quò ratione.*) Quidam Codd. *Ac vera ratione.*

450. *Pressit eum, quodam.*) *Pressit, cum quodam:* Gifanius, & v. 452. pro *florentia* alii legunt *flagrantia*, quos non sequor.

460. *Conclusoque loco.*) Alii, *Conclusique loco:*

461. *Mutare.*) Notandum ab Interpretibus fuerat: Istud *Mutare* imitatio Græci sermonis, est, γῆν ἀμείβειν, item ἄλλην ἄλλοτε ἀμείβων, Plato, Plutarchus, Lucianus, &c. item apud Herodotum in Terpsichore, τὰς θύρας ἀμείβειν; *Faber.* Vid. *Fayi* interpretationem, & ride.

462. *Severa silentia.*) Non erat cur locum hunc mutari vellet *Lambinus*; Nec enim est ut quidquam Homini Poetæ placeat magis quàm severum illud noctis silentium: *Faber.* Lambinus, *Sonora*, quod putidum est, aut *Serena.*

464. *Cætera de genere, &c.*) Fallimur in iis rebus circa quas sensus versantur, id certum est, inde verò fallaces sensus quis arguat? cùm isti, v. 7.

rerum

Quæ violare fidem quasi ſenſibus omnia quærunt; 465
Nequicquam: quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus Animi, quos addimus ipſi,
Pro viſis ut ſint, quæ non ſunt ſenſibu' viſa.
Nam nihil egregius, quàm res ſecernere apertas
A dubiis, Animus quas ab ſe protinus addit. 470
  Denique, nil Sciri ſiquis putat, id quoque neſcit,
An Sciri poſſit, qui ſe nil Scire fatetur:
Hunc igitur contra mittam contendere cauſam,
Qui capite ipſe ſuo inſtituit veſtigia retrò.
  Et tamen hoc quoque uti concedam, ſcire, at id ipſum 475

Quæ-

rerum Imagines accipiunt, quales ſibi deferuntur; non cognoſcunt naturas rerum, non judicant, neque aliquid pronunciant, ideo nullus in illis error, omnes autem errores ex opinatu Animi naſcuntur: Repræſentant ſenſus, judicat Ratio, ſæpe autem temere & inconſiderate. Hæc Ipſe *Epicurus* ad Herodotum: Καὶ πᾶσα μὲν φαντασία εἴτε διανοίᾳ, εἴτε αἰσθήσει καταλαμβανομένη, οὐ μέν τοι διαλαμβανομένη, ἐστιν ἀληθής· τὸ δὲ ψεῦδος, καὶ τὸ διημαρτημένον ἐν τῷ προσδοξαζομένῳ αἰεί ἐστιν κατὰ τὴν κίνησιν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς συνημμένην μέν τινι φανταστικῇ ἐπιβολῇ, διάληψιν δὲ ἔχουσαν, καθ' ἣν τὸ ψεῦδος γίνεται, &c. Et appoſitè Cicero, in Lucullo, *Timagoras Epicurus negat ſibi unquam, cum oculos torſiſſet,* (vid. v. 450.) *duas ex lucerna flammulas eſſe viſas, Opinionis enim eſt mendacium, non Oculorum.*

467. *Quos addimus ipſi.*) Opinatum ita exprimit *Epicurus* ad Herodotum: κίνησις ἐν ἡμῖν αὐτοῖς συνημμένη μέν τινι φανταστικῇ ἐπιβολῇ διάληψιν δὲ ἔχουσα.

469. *Nam nihil egregius.*) Alii Codd. *Nam nihil ægrius eſt*, & recte: Hos duos verſus rejiciunt Interpretes, improbe: v. 467. docuit, *Nos addere opinatus Animi*, Igitur in v. 470. pro *Abdit* legatur *Addit*, & tum omnia plana erunt & facilia: Fallimur in omnibus iſtis exemplis quæ modò enumeravit, idque etiam admoniti, difficile enim profectò eſt non addere opinionem Animi rebus à ſenſu delatis.

471. *Denique nil ſciri*, &c.) V. 9. Academicos novos quorum princeps fuit *Arceſilas*, aggreditur, & Veteres qui Socratem ſequuti ſunt: Siquis enim dixerit *nihil ſciri poſſe*, id etiam ipſum *Nihil ſciri poſſe* neſciat neceſſe eſt, alioquin aliquid ſciret. Inde *Metrodorus Chius* apud Ciceronem in Lucullo, *Nego ſcire nos, ſciamuſne aliquid, an nihil ſciamus, ne id ipſum quidem neſcire, aut ſcire nos, nec omnino ſit aliquid, aut nihil ſit:* Sed cùm iſtiuſmodi Hominibus non eſt diſputandum, qui quid ſit Verum, quid Falſum, quid Certum quid Incertum, quid ſit Scire, quid Neſcire, pariter ignorant, & ſe ignorare gloriantur.

472. *Qui.*) Alii, *Quo*, & Gaſſendus, *Quom.*

473. *Hunc igitur*, &c.) Hos duos verſus omnes Codd. agnoſcunt, ſuſpectos tamen habet *Lambinus*, tandem verò legit,

Hunc igitur contra quidnam *contendere* curem:

Alia eſt *Fabri* ſententia, qui hæc habet: Locus eſt luculentiſſimus; Qui manibus ingrediuntur prono in terram capite, quod Hiſtrionum pueri vulgò faciunt, non niſi retrò incedere poſſunt; quod facilè ad explicandam *Lucretii* ſententiam transferre poſſis. Transferamus igitur, & hæc ſit ſententia: Non eſt diſputandum cum illo qui omnia pervertit, quod novos Academicos feciſſe certum eſt.

ram, (quom in rebus veri nil viderit antè,)
ɜ ſciat, quid ſit Scire, & Neſcire viciſſim:
tiam veri quæ res, falſique creârit;
ubium certo quæ res differre probarit?
venies primis ab Senſibus eſſe creatam 480
tiam veri, neque Senſus poſſe refelli:
ı majore fide debet reperirier illud,
ıte ſua veris quod poſſit vincere falſa.
ɪ majore fide porro, quàm ſenſus haberi
ɜt? An ab ſenſu falſo Ratio orta valebit 485
ɾe eos contra, quæ tota ab Senſibus orta 'ſt?
niſi ſint veri, Ratio quoque falſa fit omnis.
ɔoterunt Oculos Aures reprehendere? An Aureis
us? an hunc porro Tactum Sapor arguet oris?
ɔonfutabunt Nares, Oculive revincent? 490
(ut opinor) ita 'ſt: Nam ſeorſum quoique poteſtas
ſa 'ſt: ſua vis quoique 'ſt: ideoque neceſſe 'ſt,
d molle, aut durum eſt, gelidum, fervenſve, ſeorſum
ıolle, aut durum gelidum, fervenſve videri;
ɔorſum varios rerum ſentire Colores, 495
uæcunque coloribu' ſunt conjuncta, neceſſe 'ſt.
ſus item Sapor oris habet vim, ſeorſus Odores
untur, ſeorſum Sonitus: ideoque neceſſe 'ſt,
poſſunt alios alii convincere Senſus.
porro poterunt ipſi reprendere ſeſe: 500
a fides quoniam debebit ſemper haberi.
ıde, quod in quoque 'ſt his viſum tempore, verum 'ſt.

Et,

. *Invenies primis ab ſenſibus,* &c.) ındem, ṽ. 22. ſenſus eſſe Criteritatis demonſtrat. Id enim Ve- Criterion ſit neceſſe eſt, quod ı corrigere & refutare poſſit: verò faciunt Senſus. Ipſos auenſus quid corrigat, aut refellat? atio? Ratio autem à Senſibus endet. An alii Senſus alios conıt? Hoc minimè dicendum, ſinguli ſenſus circa propria ſua :a verſantur, Nec quid alii Sen;unt, curant, aut cognoſcunt: em igitur Senſus ſeipſos emen- Id fieri non poteſt, quoniam us æqua fides eſt ſemper adhibenda. Simplici igitur Senſuum repræſentationi (id eſt *primis ſenſibus*) fidendum. *Epicurus* docuit Κριτήρια ἀληθείας εἶναι τὰς αἰσθήσεις, οὐδ' εἶναι τὸ δυνάμενον αὐτὰς διελέγξαι.

481. *Neque Senſus.*) *Senſibus*, Giſanius: imperitè.

487. *Ratio quoque falſa ſit omnis.*) Πᾶς γὰρ λόγος ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἤρτηται, πᾶσα δὲ αἴσθησις ἄλογος:) Epicurus.

488. *An poterunt Aures,* &c.) Οὔτε ἡ ὁμοιογενὴς αἴσθησις ὁμοιογενῆ διελέγξαι δύναται διὰ τὴν ἰσοσθένειαν, οὔτε ἡ ἀνομοιογενὴς τὴν ἀνομοιογενῆ, οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν κριτικαί. Epicurus.

Et, ſi non poterit ratio diſſolvere cauſam,
Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul ſint
Viſa rotunda; tamen præſtat rationis egentem 505
Reddere mendoſè cauſas utriuſque figuræ,
Quàm manibus manifeſta ſuis emittere quæquam;
Et violare fidem primam, & convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur Vita, Saluſque.
Non modo enim Ratio ruat omnis, Vita quoque ipſa 510
Concidat extemplo, niſi credere ſenſibus auſis,
Præcipiteiſque locos vitare, & cætera, quæ ſint
In genere hoc fugienda; ſequi, contraria quæ ſint.
Illa tibi eſt igitur verborum copia caſſa
Omnis quæ contra ſenſus inſtructa, parata 'ſt. 515
Denique ut in Fabrica, ſi prava 'ſt Regula prima,
Normaque ſi fallax rectis regionibus exit,
Et Libella aliqua ſi ex parti claudicat hilum;
Omnia mendoſè fieri, atque obſtipa neceſſum 'ſt,
Prava, cubantia, prona, ſupina, atque abſona tecta; 520
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque,
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.
Sic igitur Ratio tibi rerum prava neceſſe 'ſt,
Falſaque ſit, falſis quæcunque ab Senſibus orta 'ſt.
Nunc alii Senſus quo pacto quiſque ſuam rem 525
Sentiat,

503. *Et, ſi non poterit*, &c.) Cùm verò ſæpe fallimur, cùm, v. g. Turris quadrata eminus viſa appareat rotunda, quid agendum eſt? Reſpondet Lucretius, v. 13. Satius eſſe negligere iſta Problemata, aut quamcunque cauſam aſſignare, quàm Senſibus diffidere, quibus tota Vita & Salus innitatur, nam ſine illis Salubria eligere, aut Noxia, Præcipitia, v. g. Flammas, & ejuſmodi alia vitare non poſſumus: Hîc verò tangit *Scepticos*, de quorum Principe Pyrrhone Diogenes Laërtius. *Μηδὲν ἐκτρεπόμενος, μηδὲν φυλαττόμενος ἢν ἅπαντα ὑφιστάμενος, ἁμάξας, εἰ τύχοι, καὶ κρημνοὺς, καὶ κύνας, καὶ ὅσα τοιαῦτα, μηδὲν ταῖς αἰσθήσεσιν ἐπιτρέπων.*

516. *Denique ut in fabrica*, &c.) Longam hanc diſputationem, v. 9. concludit: Senſus ij ſunt, ad quorum fidem res omnes exigimus; Ideoque ſi iſti fallaces ſint, de omni Certitudine & Scientia erit actum. Nec minùs nos erraremus quàm Faber ille, qui fallaci Regula, Norma, & Libella utitur.

519. *Obſtipa.*) Curvata, obliqua, inflexa, Cicero in Arati Phænomen.

Obſtipum *caput, & tereti cervice reflexum.*

Horatius, Sat. 5. lib. II.

—— *Davus ſis Comicus, atque Stes capite* obſtipo: ——

525. *Nunc alii Senſus*, &c.) Hactenus de *Viſu*, & *Simulacbris*, Jam uſque ad v. 618. de Voce & Auditu: Primo autem, v. 14. docet quid ſit *audire*: Audimus verò cùm Vox Aures attingit, ſuoque Corpore movet & impellit Senſum Voci iſti percipiendæ deſtinatum. Quòd autem Vox Corporea ſit, id verò eſt manifeſtum, radit enim fauces, facit aſperas & lædit, ideoque tangat neceſſe eſt, at quod tangit,

at, haud quaquam ratio scrupofa relicta 'ft.
incipio, auditur Sonus, & Vox omnis, in Aureis
uato suo pepulere ubi corpore sensum.
orcam quoque enim Vocem constare fatendum 'ft.
onitum, quoniam possunt impellere Sensus. 530
erradit enim Vox fauceis sæpe, facitque
iora foras gradiens arteria Clamor.
pe, per angustum turba majore coorta
oras ubi cœperunt primordia Vocum,
et expletis quoque janua raditur oris 535
a viis, & iter lædit qua Vox it in auras.
l igitur dubium est, quin Voces, Verbaque constent
oreis è principiis, ut lædere possint.
ec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
ıhat ex Hominum nervis, ac viribus ipsis 540
etuus Sermo nigraï noctis ad umbram,
ræ perductus ab exoriente nitore;
ertim si cùm summo 'ft clamore profusus:
corpoream Vocem constare necesse 'st,
a loquens quoniam amittit de corpore partem. 545
peritas autem Vocis fit ab asperitate
ipiorum, & item lævor lævore creatur.
simili penetrant Aureis primordia forma,
n Tuba depresso graviter sub murmure mugit,
reboant raucum Retrocita cornua bombum: 550
Vallibus

, aut tangitur, est Corpus. μὲν καὶ τὸ ἀκούειν γίνεται ῥεύματ⸗ος φερομένου ἀπὸ τοῦ φωνοῦντος, τος, ἢ ψοφοῦντος, ἢ ὅπως δή-ἰκουστικὸν πάθος παρασκευάζον- Epicurus ad Herodotum.

Scrupofa.) *Scrupi* dicuntur as-ıxa, & difficilia attrectatu, un- aliquam *Scrupulosum* dicimus, se habet aliquid asperi. *Festus.*

. *Scilicet expletis.*) *Expletis oris*, *locis*, Lambinus, qui versum tem rejicit: Retineri autem po-lum ad rem facit, & commodam retationem patitur.

. *Nec Te fallit item.*) Priori ar-ıto alium, v. 7. subjungit ab ex-tia ductum: Aliquis magna con-ıe loquatur, debilis fiet & lan-guidus. Non autem dubitabit Vocem Corpoream esse, cùm magnam Corporis sui partem, dum loquitur, detractam senserit.

546. *Asperitas autem vocis*, &c.) Jam aliud quoque argumentum, v. 7. desumitur ex ipsa voluptate & molestia, qua nos Sonus, prout concinnus, inconcinnusque est, afficit: Siquidem censet *Epicurus*, quæ Corpuscula subingrediuntur autem, organumque afficiunt, certa ratione configurari, & omnem suavitatem aut acerbitatem Soni, non aliunde esse, quàm ex eo quòd hujusmodi Corpuscula in organum subeuntia ipsum delineant, exasperentve, pro conditione lævitatis, aut asperitatis qua configurantur.

550. *Et reboant*, &c.) *Retrocita*

Cornua,

Vallibus & Cycni gelidis orti ex Heliconis
Cùm liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Hafce igitur penitus Voces cùm corpore noftro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,
Mobilis articulat verborum dædala lingua; 555
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
Atque ubi non longum fpatium 'ft unde illa profecta
Perveniat vox quæque, neceffe 'ft Verba quoque ipfa
Planè exaudiri, difcernique articulatim.
Servat enim formaturam, fervatque figuram. 560
At fi interpofitum fpatium fit longius æquò,
Aëra per multum confundi Verba neceffe 'ft,
Et conturbari Vocem, dum tranfvolat auras.

Ergo

Cornua, Alii *Barbara:* Hunc verfum Lucretio abjudicat *Lambinus*, fed Lucretius, fi viveret, ad alios Judices provocaret: Interpres, viz. non viderat, neque multi vident quid tandem illud fit *Retrocita barbara*, vel *Cornua:* At ego videor firmare poffe intelligi illud inftrumentum Muficum, Syriacæ, opinor, originis, quod *Sacbute*, vel *Saque-bout* vocamus, à veteri voce Gallica *Saquer* quod trahere eft, & *bouter* quod pulfare fignificat. Qui inftrumentum illud Muficum nôrunt, facile intelligent cur *Retrocita* dicatur à Lucretio. *Faber.* Voffius ad Catullum, p. 227. dicit *Retrocita* vulgò ineptè legi, fcribit autem,

Et reboat raucum Berecynthia barbara *bombum;*

Berecynthia barbara, id eft, Tibia Phrygia, Αὐλὸς βερεκύντιος, ut habet Hefychius, in βερεκύνται, &c.

551. *Vallibus & Cycni*, &c.) Mirifica, ficubi alias, circa hunc locum variantium lectionum multitudo eft, nam in quibufdam legitur,

Vallibus & validis ne tortis ex Heliconis;

in Aliis,

Vallibus & Cycni nece detorti ex Heliconis;

in Aliis,

Et gelida Cycni nece torti ex antro Heliconis.

Lambinus,

Vallibus & Cycni gelidis orti ex Heliconis.

loco *Orti* Faber fubftituit *corti*.

Voffius tandem ad Catullum legit,

Et validis *Cycni* torrentibus *ex Heliconis:*

Ex Helicone nempe, tum alii torrentes, tum ipfe Helicon amnis profluit. Breviter, *Nece torti*, vel *nece detorti* omnino rejiciendum; Iftarum enim vocum fententia, fiqua effet, in fequenti verfu continetur; Sed *Fabrum* aut *Voffium* fequaris, perinde eft.

553. *Has igitur penitus voces.*) Vocem hanc Corpoream, v. 4. Lingua & Labra formant & figurant, & inde Verba. Cicero, lib. II. de Nat. Deorum: *Deinde in ore fita lingua eft finita dentibus, ea vocem immoderatè profufam fingit & terminat, fonofque vocis diftinctos & preffos efficit, cum & ad dentes & alias partes pellit oris. Itaque Plectri fimilem linguam noftri folent dicere, chordarum dentes, Nares cornibus iis, quæ ad nervos refonant in cantibus.*

557. *Ac ubi non longum*, &c.) Varia fubjungit Problemata, primum, v. 10. Voces longiùs progrediendo hebetantur, & ex diftinctis confufæ fiunt, nempe quia illæ moleculæ, feu fingulares voculæ crebro Aëris offenfæ laceratæ amittunt illam figuram, & conformationem quam à Lingua & Labris acceperant.

Ergo fit, Sonitum ut poſſis audire, neque hilum,
Internoſcere Verborum ſententia quæ ſit, 565
Uſqueadeo confuſa venit Vox, inque pedita.
Præterea, Edictum ſæpe unum perciet aureis
Omnibus in populo emiſſum præconis ab ore:
In multas igitur Voces Vox una repente
Diffugit, in privas quoniam ſe dividit aureis, 570
Obſignans formam verbis, clarumque ſonorem.
At quæ pars Vocum non aureis accidit ipſas,
Præterlata perit fruſtra diffuſa per auras:
Pars ſolidis adliſa locis, rejecta ſonorem
Reddit, & interdum fruſtratur imagine Verbi. 575
Quæ benè cùm videas, rationem reddere poſſis
Tute tibi atque aliis, quo pacto per loca ſola
Saxa pareis forma Verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites cùm monteis inter opacos
Quærimus, & magna diſperſos voce ciemus. 580
Sex etiam, aut ſeptem loca vidi reddere Voces
Unam cùm jaceres: Ita colles collibus ipſis
Verba repulſantes iterabant dicta referre.

Hæc

564. *Neque hilum.*) Rectè Lambinus, quamvis tam *Illa* quàm *Illam* recipi poteſt.

567. *Præterea Edictum*, &c.) Deinde, v. 5. loquatur aliquis, Innumeræ aures adſtantes verba percipient: Unde verò hoc? Concipiendum eſt unam eſſe quaſi totalem, ſive mavis, generalem vocem, quæ ab ore emittitur, ſed quæ diſſiliat tamen in voculas innumeras, inter ſe conſimiles; Ideo cùm emittitur vox, Corporum erumpentium formatura ita comprimitur, eliditur, ac veluti conteritur, ut abeat in fruſtula, ſeu in parvas moleculas, omnino conſimiles, & conſimiliter formatas, quæ & confeſtim diſſiliant per Aëra, ſeu per circumfuſum ſpatium, & ſimilitudinem eam conſervent uſque dum ad Aures perveniant. Quo fit ut eadem vox à multis audiri dicatur.

572. *At quæ pars*, &c.) Quæcunque partes vocis aures attingunt, illæ audiuntur; aliæ partes per Aëra diffuſæ evaneſcunt; Aliæ in Corpora ſolida, & utcunque lævigata (quippe & poroſa nimis prætermittunt, & ſcabroſa nimis concidunt atque diſſipant) incidentes, & inde repercuſſæ efficiunt, ut eandem vocem iteratò audiamus; Inde *Echo*: Inde etiam nocturni ſonitus, quos, ad v. 589. Superſtitioſum vulgus agreſtibus Numinibus acceptos refert.

575. *Imagine verbi.*) Virgilius,

—— *Aut ubi concava pulſu*
Saxa ſonant, *Vociſque* offenſa *reſultat* Imago.

Horatius ad Auguſtum,

—— *Cujus recinet jocoſa*
Nomen Imago
Aut in umbroſis Heliconis oris,
Aut ſuper Pindo, *gelidove in Hæmo?*

577. *Per loca ſola.*) Deſerta, ut v. 596. *Plautus* in Rudente,

Neque magis ſolæ *terræ ſunt*, *quàm hæc loca.*

583. *Iterabant dicta referre.*) Codd. *Iterabant dicta referri*: *Fabro* autem ingratum eſt illud *Iterabant*, ideoque legit *Tradebant.*

P 3

Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos esse loquuntur; 585
Quorum noctivago strepitu ludoque jocanti
Adfirmant volgò taciturna silentia rumpi,
Chordarumque sonos fieri, dulceisque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum:
Et genus Agricolûm latè sentiscere, cùm Pan 590
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrit hianteis,
Fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
Cætera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur,
Ne loca deserta ab Divis quoque fortè putentur 595
Sola tenere: Ideo jactant miracula dictis.
Aut aliqua ratione alia ducuntur, ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.
Quod superest, non est mirandum, qua ratione
Quæ loca per nequeunt Oculi res cernere apertas, 600
Hæc loca per Voces veniant, Aureisque lacessant.
Conloquimur clausis foribus: quod sæpe videmus.

Nimi-

584. *Capripedes.*) Satyri mempe caprinis pedibus incedebant: Horat. Od. 19. lib. II.

Nymphasque discentes, & aures
Capripedum *Satyrorum acutas.*

590. *Et Genus Agricolûm*, &c.) Caprarius apud Theocritum,

Οὐ θέμις ὦ ποιμὰν, τὸ μεσαμβρινὸν, οὐ θέμις ἄμμιν
Συρίσδεν, τὸν Πᾶνα δεδοίκαμες, ἦ γὰρ ἀπ' ἄγρας
Τανίκα κεκμακὼς ἀμπαύεται· ἐντί γε πικρός,
Καί οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται.

592. *Percurrit.*) Quod necesse est, si fistula composita utaris, qualis est,

Fistula disparibus septem compacta cicutis. Faber.

lib. V. v. 1406.

Et supra calamus unco percurrere labro.

596. *Sola tenere.*) Ita omnino legendum; Agricolæ enim suum cum Divis commercium jactant.

598. *Avidum nimis Auricularum.*) Id est, omnes Homines portenta & miracula libenter narrant, eaque à multis audiri jucundissimum illis est. *Faber.*

599. *Quod superest non est*, &c.) Igitur voces accipimus ab illo qui loquitur expressas & formatas, æquè ac Simulachra à Rerum superficie fluentia; Cur igitur audimus aliquem quem videre nequeamus? Respondet Lucretius, v. 20. voces formatæ obliquos meatus, & tortuosa Corporum foramina integræ transeunt, in quibus franguntur, ut suprà docuit, Imagines: Seu potiùs hoc fit, quia vox in voculas dissiliat, quæ sursum, deorsum, prorsum, retrorsum, lævorsum, & in omnem obliquitatem, ut scintillulæ à scintilla dissultantes, abeunt; sicque in Aures etiam alibi, quàm in directum constitutas incidant; tale verò quid ipsis Imaginibus non contingat: vox autem hujusmodi meatus penetrans debilior fit, atque indistinctior.

602. *Conloquimur*, &c.) Hunc versum Rejicit *Lambinus*: Alii legunt *Cum loquimur*, &c. Gifanius verò, è Codd.

Conlo-

Nimirum, quia Vox per flexa foramina rerum
Incolumis transire potest, Simulacra renutant;
Perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant: 605
Qualia sunt vitri, species quæ travolat omnis.
Præterea, parteis in cunctas dividitur Vox,
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur; ubi una
Dissiluit semel in multas exorta, quasi ignis
Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis, 610
Ergo replentur loca Vocibus, abdita retrò
Omnia quæ circùm fuerint, sonituque cientur.
At Simulacra viis directis omnia tendunt,
Ut sunt missa semel, quapropter cernere nemo
Se supra potis est; at Voces accipere extra, 615
Et tamen ipsa quoque hæc, dum transit clausa viarum,
Vox obtunditur, atque aureis confusa penetrat:
Et Sonitum potiùs, quàm Verba, audire videmur.
Hæc, queîs sentimus succum, lingua atque palatum,
Plusculum habent in se rationis, plusque operaï. 620
Principio, succum sentimus in ore, cibum cùm
Mandendo exprimimus: ceu plenam spongiam aquaï
Si quis fortè manu premere, exsiccareque cœpit;

Inde,

Conloquium *clausis foribus* quoque *sæpe* tenemus.
Versum subditivum esse affirmat *Faber*, sed omnes Codd. agnoscunt: & *Cum loquimur*, rectiùs legendum.

606. *Travolat.*) Sive *Quà trameat*, sive *quà traviat* (nam Viare apud Plautum) legas, perinde est.

619. *Hæc queîs sentimus*, &c.) *Nec queîs sentimus*, cùm Fabro legas, non enim plura sunt & difficiliora explicatu de Gustu, quàm de visu & Auditu, problemata: Gustamus enim, v. 18. cùm Succus è re sapida, tanquam Aqua è spongia, expressus in Organum, Palatum, Linguamve, penetret. Qui Succus si constet ex Corpusculis ea ratione configuratis, ut in Organum Gustatus effusa, porulosque ejus subeuntia apposite ipsis iisdem particulis accommodentur, sicque ipsum deliniant, demulceant, & leniter placideque afficiant, Suavis videtur; Si verò Corpuscula ea ratione configurentur, ut in porulos Organi subeuntia, haud debitam habeant cùm ipsis commensurationem, unde & particulas ejusdem compungant, concidant, discerpant, aut asperiter moveant, Insuavis videtur, sive Amarus, Salsus, Acidus, Acerbus, Acris, Acutus, Austerus, &c. Hanc opinionem, ut multas alias è *Democrito* sumsit Epicurus, ille enim singulis saporibus suam figuram tribuit. Δημόκριτος δὲ σχῆμα περιτιθεὶς ἑκάστῳ, Γλυκὺν μὲν τὸ στρόγγυλον, καὶ εὐμεγέθη ποιεῖ· Στρυφὸν δὲ τὸ μεγαλόσχημον, Τραχὺν δὲ τὸ πολυγώνιον καὶ ἀπεριφερῆ· Δριμὺν δὲ τὸ περιφερῆ, καὶ λεπτόν, καὶ γωνοειδῆ, καὶ καμπύλον· Ἁλμυρὸν δὲ τὸ γωνοειδῆ καὶ σκόλιον, καὶ ἰσοσκελῆ· πικρὸν δὲ τὸ περιφερῆ, καὶ λεῖαν ἔχοντα σκολιότητα, μέγεθος δὲ μικρόν· Λιπαρὸν δὲ τὸ λεπτόν, καὶ στρόγγυλον, καὶ μικρόν. Theophrastus, de Causis Plant. lib. VI. Cap. 2.

Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, & raræ perplexa foramina linguæ. 625
Hæc ubi lævia sunt manantis corpora Succi,
Suaviter attingunt, & suaviter omnia tractant
Humida linguaï circum sudantia templa.
At contrà pungunt sensum, lacerantque coorta,
Quantò quæque magis sunt asperitate repleta. 630
Deinde voluptas est è succo in fine palati,
Cùm verò deorsum per fauceis præcipitavit;
Nulla voluptas èst, dum diditur omnis in artus:
Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur,
Dummodo, quod capias, concoctum didere possis 635
Artubus, & stomachi humectum servare tenorem.
Nunc aliis alius cur sit Cibus, ut videamus,
Expediam; quareve, aliis quod triste, & amarum 'st,
Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri.
Tantaque in his rebus distantia, differitasque 'st, 640
Ut

628. *Linguæ sudantia templa.*) Satis audax Metaphora videri queat *Templum Linguæ* pro palato; Sed omnis locus extensus & patens in veteri Latio *Templum* dicebatur: Deinde τὸ ὑπερῷον, seu ὑπερῷα, qua voce Græci *Palatum* significant, ut & οὐρανὸς non minoris audaciæ videri debent, quanquam non aliter Pedestres scriptores loquebantur. *Faber.*

631. *In fine Palati.*) Voculam *In* delet Palmerius. *Fine Palati*, id est quousque Palatum pertingit: Sic Salustius,

Fine inguinum ingrediuntur Mare.
Apuleius:

Paulisper fine inguinum lacinia remota.

634. *Nec refert quicquam*, &c.) His versibus adjungas illud Epicuri ad Menœceum: Τὸ συνεθίζειν οὖν ἐν ταῖς ἁπλαῖς, καὶ οὐ πολυτελέσι διαίταις, καὶ ὑγιείας ἐστι συμπληρωτικὸν, καὶ πρὸς ἀναγκαίας τοῦ βίου χρήσεις ἄ[illegible]νον ποιεῖ τὸ ἄνθρωπον.

637. *Nunc aliis alius*, &c.) Jam, v. 40. caussam explicat, cur idem Cibus sit uni non modò jucundus, sed etiam salubris, qui alii erit non modò ingratus, verùm etiam noxius: Organum Gustatus in sui textura, sive Atomorum, Spatiorumque inter ipsas interceptorum configuratione, in variis seu Hominibus, seu Animalibus differt, perinde ac differunt partes cæteræ, speciatimque ipsæ externæ: Differentes autem meatus differentia succi corpuscula (Et omnis res, è qua Succus exprimitur, continet semina diversimodè figurata) admittant necesse est; nec omnia omnibus conveniunt: Inde quod alteri Animali Alimentum, alteri Venenum; quod Huic gratum, illi insuave. Imò quotiescunque vel per ætatem, vel occasione morbi, Organi temperies, seu textura immutatur, eadem res apparet mutati Saporis, in qua mutatum tamen nihil est: Ita qui febre laborat, Amara judicat ea quæ Sanus dulcia: quòd propter mutatam Organi texturam ea Corpuscula quæ priùs accommodabantur, nunc non congruant, Organumque proinde lacerent & discerpant.

640. *Differitasque est.*) *Differentia*, Nonius. Usus hac voce est *Arnobius*, qui *Lucretium* libenter imitatur.

uod alîs Cibus eſt, aliis fuat acre venenum.
ıtique, ut Serpens hominis contacta ſalivis
:rit, ac ſeſe mandendo conficit ipſa.
æterea, nobis Veratrum eſt acre venenum,
'apris adipes, & Coturnicibus auget, 645
quibus id fiat rebus, cognoſcere poſſis,
:ipiò meminiſſe decet, quæ diximus an
na multimodis in rebus miſta teneri.
ɔ omnes, quæcunque cibum capiunt Animantes,
ınt diſſimiles extrinſecùs & generatim 650
na membrorum circumcæſura coërcet,
ıde ac Seminibus diſtant variantque figura.
na cùm porro diſtent, differre neceſſe 'ſt
valla, Viaſque, Foramina quæ perhibemus,
ıibus in membris, & in oré, ipſoque palato. 655
minora igitur quædam, majoraque debent,
triquetra aliis, aliis quadrata neceſſe 'ſt:
:a rotunda, modis multis multangula quædam.
ıque Figurarum ut ratio, motuſque repoſcunt,
ıde Foraminibus debent differre figuræ: 660
ariare viæ, proinde ac textura coërcet.
ubi quod ſuave 'ſt aliis, aliis fit amarum:
queis ſuave 'ſt, læviſſima corpora debent
:rectabiliter caulas intrare palati.
ontrà, quibus eſt eadem res intùs acerba: 665
ra nimirum penetrant, hamataque fauceis.
unc facile ex his eſt rebus cognoſcere quæque.
ɔpe, ubi quoi Febris, bili ſuperante, coorta 'ſt,
alia ratione aliqua 'ſt vis excita morbi;
urbatur ibi totum jam Corpus, & omnes 670
ımutantur ibi poſituræ Principiorum:

Fit,

. *Et generatim.*) *Variatim* legen-
:ſſe multis contendit *Faber*. Nam
ntque figura, v. 652. & *Variare*
v. 661. vocem iſtam confirmant.
ue non agitur nunc de differen-
cundum unumquodque *genus* Ani-
m; quatenus, viz. Species à
e differt; Nam in Specie huma-
ot ſunt ſingularia ſeu individua,
nt varii Guſtatus, Ergo, &c. Et
ctò aliquid dixiſſet *Faber*, niſi
Poëta inſtituiſſet hiſce verſibus docere,
quam ob cauſam una eademque res al-
teri Generi Animalium ſalubris, alteri
foret noxia; *Generatim* igitur legen-
dum.

651. *Circumcæſura.*) Alii, *Circum
textura*: Sed *Circumcæſura* utitur Ar-
nobius, & Lucretius ipſe, lib. III.
v. 220.

Extima membrorum circumcæſura *ta-
men ſe.*

Fit, priùs ad ſenſum ut quæ corpora conveniebant,
Nunc non conveniant, & cætera ſint magis apta,
Quæ penetrata queunt ſenſum progignere acerbum.
Utraque enim ſunt in mellis commiſta ſapore, 675
Id quod jam ſuperà tibi ſæpe oſtendimus antè.
Nunc age, quo pacto Nareis adjectus odoris
Tangat, agam. Primùm res multas eſſe neceſſe 'ſt,
Unde fluens volvat varius ſe fluctus Odorum.
Nam fluere, & mitti volgò, ſpargique putandum 'ſt. 680
Verùm aliis alius magis eſt Animantibus aptus,
Diſſimileis propter formas, ideoque per auras
Mellis apes quamvis longè ducuntur odore:
Volturiique cadaveribus: tum fiſſa ferarum
Ungula quò tulerit greſſum, promiſſa Canum vis 685
Ducit: & humanum longè præſentit odorem
Romulidarum arcis ſervator, candidus Anſer.
Sic aliis alius nidor datus ad ſua quemque
Pabula ducit, & à tetro reſilire veneno
Cogit; eoque modo ſervantur ſæcla ferarum. 690
Hic Odor ipſe igitur, nareis quicunque laceſſit,

Eſt

677. *Nunc age, quo pacto,* &c.) Guſtum & Saporem Odor & Odoratus ſequitur, & v. 24. Ut ſimulachra à rebus fluunt, ut Sonus ejicitur, ut exprimuntur ſucci, ſic Odores emittuntur: Quòd verò omnia Animalia hos Odores perpetuò emiſſos non æque ſentiant, efficit varietas & diſſimilitudo figurarum (vid. lib. II. v. 414.) quæ omnium Animalium Organa non pariter movent & afficiunt: ſic Apes Mellis, Vultures Cadaverum, Ferarum Canes, & Anſer Hominis Odorem longe ſentiunt, dum nares Hominis iſti Odores vel non omnino, vel languide laceſſunt: *ἡ ὀσμὴ οὐκ ἄν ποτε πάθος οὐθὲν ἐργάζεται, εἰ μὴ ὄγκοι τινὲς ἦσαν ἀπὸ τοῦ πράγματος, ἀποφερόμενοι σύμμετροι πρὸς τὸ τοῦτο τὸ αἰσθητήριον κινεῖν, οἱ μὲν τοῖοι τεταραγμένως, καὶ ἀλλοτρίως, οἱ δὲ τοῖοι ἀταράχως καὶ οἰκείως ἔχοντες:* Epicurus ad Herodotum.

679. *Volvat ſe.*) Meliùs quàm *Se ſolvat.*

685. *Promiſſa Canum vis.*) Id eſt *Immiſſa*: Inde *ἐπακτῆρες* pro Venatoribus, apud *Callimachum*, & *ἐπάγειν*, apud Plutarchum in Apophthegm. pro *Venatum ducere*, ſeu *promittere*, *Faber*: Lambinus, *longè & porro tenus miſſa*, vel *è longinquo loco odores ſentiens*: At venatores meliùs quàm Grammatici intelligunt, cur Canis Venatici vis dicatur *Promiſſa*. Alii *Permiſſa*: ut v. 692. *Permitti*.

687. *Romulidarum,* &c.) Nota Hiſtoria eſt, Capitolium ab Anſeribus ſervatum, aſcendentibus Gallis.

691. *Hic odor ipſe,* &c.) V. 19. de motu odoris diſſerit, eumque tardiùs moveri per Aërem quàm Sonum, diſtrahi quoque & diſſipari faciliùs, & longè minùs per Aërem diffundi affirmat: Quoniam ex intimis Corporis odori partibus, ſeu Subjecti profunditate effluit, (nam Res odoræ dum franguntur, conteruntur, &c. magis redolent) major etiam eſt principiorum illius moles, dum illi meatus quos Vox penetrat Odorem non admittunt, ideoque neceſſe eſt ut Odor tardiùs feratur,

Est alio ut possit permitti longiùs alter.
Sed tamen haud quisquam tam longè fertur eorum,
Quàm Sonitus, quàm Vox, mitto jam dicere, quàm res,
Quæ feriunt Oculorum acies, visumque lacessunt. 695
Errabundus enim tardè venit, ac perit antè
Paullatim facilis distractus in Aëris auras:
Ex alto primùm quia vix emittitur ex re.
Nam penitùs fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quòd fracta magis redolere videntur 700
Omnia, quòd contrita, quòd igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus esse creatum
Principiis Voci: Quoniam per saxea septa
Non penetrat, quà Vox volgò, Sonitusque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facilè esse videbis 705
Investigare, in qua sit regione locatum.
Refrigescit enim cunctando plaga per auras:
Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum.
Errant sæpe Canes itaque, & vestigia quærunt.
Nec tamen hoc solis in Odoribus, atque Saporum 710
In genere est: Sed item Species rerum, atque Colores
Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
Ut non sint aliis quædam magis acria visu.

Quin-

ratur, & faciliùs ab occursante Aëre dissipetur. Huc etiam referri potest causa, cur, cùm facilè judicare liceat qua ex parte Sonus adveniat, non perinde tamen dignoscamus ad quam nobis partem sit situm Corpus quod Odorem diffundit.

692. *Est alio*, &c.) *Est* Illo *ut possit permitti longius* Ille. Ubi enim de duobus agitur, non potest dici, *Alter est major Alio*. Faber.

699. *Atque recedere.*) Ita Codd. *Lambinus* tamen mavult, *At decedere*, seu *atque excedere*.

701. *Igni conlabefacta.*) Sic lib. I.

Conlabefactatus *rigor Auri solvitur æstu*;

Gifanius verò, *Concalefacta*.

703. *Voci.*) Id est, majoribus principiis quàm sunt Vocis Principia.

707. *Refrigescit.*) Sequenti versu *Plaga* dicitur *calida*, ideoque dum cunctatur, *refrigescit*: Constat autem intensissimum frigus obstare effusioni liberiori Odorum. In omnibus vetustis Exemplaribus Versus Lucretii sic leguntur,

Refrigescit enim cunctando plaga per Auras,
Nec calida ad sensum decurrunt *nuntia rerum.*

Recedes à sensu *Lucretii* & rei veritate, si *Nuntia* construas cum *Plaga:* Vossius ad Catullum, p. 173.

710. *Nec tamen hoc*, &c.) Quod iidem Odores & Sapores sint aliis ingrati, aliis jucundi, minimè dubitandum; nec ipsæ rerum Imagines omnium oculis pariter conveniunt: Galli aspectu terretur Leo, (Gallinaceorum cristæ Leones maximè terrent: Plinius, Nat. Hist. Lib. VIII. Cap. 96.) nam Imago Galli è Seminibus constat quæ fodiunt & lacerant Oculos Leonis, ut contrà tendere non audeat.

Quinetiam Gallum, noctem explaudentibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare, 715
Nenu queunt rapidi contra constare Leones,
Inque tueri: Ita continuò meminere fugaï:
Nimirum, quia sunt Gallorum in corpore quædam
Semina, quæ, cùm sunt oculis immissa Leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem 720
Præbent, ut nequeant contrà durare feroces;
Cùm tamen hæc nostras acies nil lædere possint:
Aut quia non penetrant, aut quòd penetrantibus illis
Exitus ex Oculis liber datur, in remeando
Lædere ne possint ex ulla lumina parte. 725
Nunc age, quæ moveant Animum res, accipe, & unde,
Quæ veniunt, veniant in Mentem, percipe paucis.
Principiò hoc dico, rerum Simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique parteis
Tenuia, quæ facile inter se junguntur in auris, 730
Obvia cùm veniunt, ut aranea, bracteaque auri.
Quippe etenim multò magis hæc sunt tenuia textu,
Quàm quæ percipiunt Oculos, visumque lacessunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara, cientque
Tenuem Animi naturam intùs, sensumque lacessunt. 735
Centauros itaque & Scyllarum membra videmus,
Cerbe-

714. *Noctem explaudentibus alis.*) Noctem cùm sonitu, & veluti plausu excutientibus atque exturbantibus; *Lambinus* Hæc verò verba cum versu proximo otiosa sunt; Nihil enim *Lucretius* de cantu Galli, quod alii Interpretes temerè existimàrunt.

726 *Nunc age, quæ, &c.*) De Sensibus satis disputatum: Cùm verò sopitis sensibus plura imaginemur, non indigna est Philosopho de Imaginatione quæstio; eam autem explicat Poëta usque ad v. 820. Asserit igitur tenuissimas Imagines partim ab ipsis rebus fluentes, partim sponte in Aëre formatas. & partim ex variis variè mistas undique vagari; has verò in Animum penetrare lacessendoque ipsum efficere ut intelligat seu imaginetur: Inde de Centauris, Scyllis, aliisque monstris quæ nemo unquam sensibus usurpavit, de mortuis etiam cogitamus, v. 27. *Cicero*, Ep. Fam. Lib. XV. scribens ad Cassium qui recens se Epicuræis addixerat; *Fit nescio quid*, inquit, *ut coram adesse videaris cùm scribo aliquid ad te, neque id κατ᾽ εἰδώλων φαντασίας, ut dicunt tui Amici novi, qui putant etiam τὰς διανοητικὰς φαντασίας spectris Catianis excitari.*

733. *Percipiunt.*) Penetrant, ut ægritudo me *percipit*: Lib. V.

Est etiam quoque uti non magno Solis ab Igne
Aëra percipiat *calidis fervoribus Ardor.*

Alii *Percutiunt.*

735. *Sensumque lacessunt.*) *Mentemque lacessunt*: Faber, rectè: Sic. v. 752.

Tenuis enim Mens *est*, &c.

Et v. 762.

Mens *animi vigilat*, &c.

Cerbereasque canum facies, simulacraque eorum,
Quorum morte obita tellus amplectitur ossa:
Omne genus quoniam passim simulacra feruntur,
Partim sponte sua quæ fiunt Aëre in ipso: 740
Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt:
Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
Nam certè ex vivo Centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
Verum ubi equi atque hominis casu convenit imago, 745
Hærescit facilè extemplo, quod diximus antè,
Propter subtilem naturam, & tenuia texta.
Cætera de genere hoc eadem ratione creantur.
Quæ cum mobiliter summa levitate feruntur,
Ut priùs ostendi, facilè uno commovet ictu 750
Quælibet una animum nobis subtilis imago.
Tenuis enim mens est, & mirè mobilis ipsa.
Hæc fieri (ut memoro) facilè hinc cognoscere possis,
Quatinus hoc simile est oculis, quod mente videmus,
Atque oculis simili fieri ratione necesse'st: 755
Nunc igitur quoniam docui me fortè Leones
Cernere per simulacra, oculos quæcunque lacessunt:
Scire licet mentem simili ratione moveri
Per simulacra Leonum cætera, quæ videt æquè,
Nec minùs, atque oculi: nisi quòd mage tenuia cernit. 760
Nec ratione alia, cùm somnus membra profudit,
Mens animi vigilat, nisi quòd simulacra lacessunt,

Hæc

738. *Quorum morte obita tellus*, &c.) Lib. I. v. 136.

Cernere uti videamur eos audireque coram,
Morte obita *quorum Tellus amplectitur Ossa.*

742. *Consistunt.*) Quidam Codd. *Constant*, Lambinus,

Partim *quæ* constant *ex* harum *facta figuris.*

745. *Convenit.*) Alii *Concurrit*, & in sequenti versu *Accrescit*, pro *Hærescit.*

753. *Hæc fieri ut memoro.*) Id totum de quo jam quæritur per Simulachra effici demonstrat, v. 8. Res enim illa, v. g. Leo, quem cogitamus, prorsus similis est Leoni isti quem oculis usurpamus: At dum Visus per Simulachra fiat, per Simulachra itidem, quæ par Visui est, Imaginatio.

761. *Nec ratione alia.*) Raró Vigilantes, at Sopitos Mortuorum Imagines lacessunt: Nempe quoniam, v. 11. Imagines quaquaversum oberrantes sic in dormientem incurrunt, ut in Animum ejus penetrantes ipsum pervellant, & earum rerum quarum Imagines sunt imaginationem creent. Istos verò jam diu mortuos coràm adesse falsò credimus, quoniam Sensus, quibus solis Verum à Falso distinguimus, sopiti officium suum facere non possunt; Torpet etiam Memoria, & illum qui videtur adesse coram, mortuum fuisse non ampliùs meminimus.

Hæc eadem noſtros animos, quæ, quom vigilamus:
Uſque adeo, certè ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitaï jam mors, & terra potita 'ſt. 765
Hoc ideo fieri cogit Natura, quòd omnes
Corporis effecti ſenſus per membra quieſcunt,
Nec poſſunt falſum veris convincere rebus.
Præterea, Meminiſſe jacet, languetque ſopore,
Nec diſſentit, eum mortis, lethique potitum 770
Jampridem, quem Mens vivum ſe cernere credit.
Quod ſupereſt, non eſt mirum, Simulacra moveri,
Brachiaque in numerum jactare, & cætera membra.
Nam fit, ut in ſomnis facere hoc videatur Imago.
Quippe, ubi prima perit, alioque eſt altera nata 775
Endo ſtatu, prior hæc geſtum mutâſſe videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum'ſt.
Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Claran-

765. *Reddita Vitaï*, &c.) Id eſt, Cui mors cum Vita commutata eſt, *Lambinus*. *Reddita vita:* Salmaſius à *Reddire:* apud Plautum *Reddibo* legitur. *Faber*, denique *Reddita vitaï jam* Pauſa.

Pauſa vitæ, Mors: ita ſæpe Lucretius.

770. *Diſſentit.*) Quid ſi *Diſcernit?*

770. *Lethique petitum.*) Ita ſæpe Plautus, *Potitus hoſtium*, id eſt, in poteſtatem Hoſtium redactus.

772. *Quod ſupereſt*, &c.) Sed hæc Simulachra quæ per Somnum apparent, huc & illuc diſcurrunt, vagantur, ſaltant: Quoniam, v. 6. dum aliquamdiu in eadem cogitatione perſeveramus, non eadem conſiſtente Imagine nos utimur, ſed pluribus continuo fluxu ſibi ſuccedentibus, quæ ſi eodem ſitu maneant res immota videbitur, ſi variato, tum res neceſſario videbitur mota.

777. *Scilicet id fieri*, &c.) Huic verſui Codd. ſubjungunt,

Tanta eſt mobilitas, *& rerum copia tanta*,
Tantaque ſenſibili quovis eſt tempore in uno
Copia particularum, ut poſſit ſuppeditare.

Rejiciunt Interpretes, nec repugno, quamvis Sententia probabilis, & huic loco conſentanea elici ex iis poſſit.

778. *Multaque in his rebus quæruntur.*) Seu *Quærendum*. Uſque ad v. 820. Difficultates quaſdam proponit, & explicat: Primam, v. 9. complectitur, Cum per Simulachra Mens percipiat, unde de re, quacunque libet, cogitamus? Voluntatem enim noſtram obſervare, & ad nutum accurrere Imagines, id quidem ridiculum videtur. Deinde, v. 6. Cùm Simulachra aptè, numeroſè, & decorè ſaltare videantur, an ea credemus hos motus didiciſſe? Iſta profecto eſſet digna Philoſopho cogitatio. Reſpondet *Lucretius*, v. 21. Præſto adeſſe omne genus Simulachra, ſed cùm tenuiſſima ſint, Animum percipere non poſſe, niſi ſe contendat, nam negligentem Animum æque ac negligentem Oculum fugiunt tenuia. Deinde in ſingulis iis, quæ nos putamus, temporis momentis multa ſunt momenta, ita ut plurima Simulachra, quæ ſunt maxime mobilia, quolibet momento Temporis accurrant, & inter illa Imago iſtius rei de qua cogitare placuit. Hæc quidem mihi videtur hujus loci Sententia.

Clarandum'ſt, planè ſi res exponere avemus.
Quæritur in primis, quare, quod quoique libido 780
Venerit, extemplò Mens cogitet ejus idipſum.
Anne voluntatem noſtram Simulacra tuentur?
Et ſimulac volumus, nobis occurrit Imago?
Si Mare, ſi Terram cordi 'ſt, ſi denique Cœlum,
Conventus hominum, Pompam, Convivia, Pugnas, 785
Omnia ſub verbone creat Natura, paratque?
Quom præſertim aliis eadem in regione, locoque
Longè diſſimileis Animus res cogitet omnis?
Quid porro, in numerum procedere quom Simulacra
Cernimus in ſomnis, & mollia membra movere, 790
Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt?
Et repetunt oculis geſtum pede convenienti?
Scilicet arte madent Simulacra & docta vagantur,
Nocturno facere ut poſſint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno 795
Cùm ſentimus id: ut cùm vox emittitur una:
Tempora multa latent, ratio quæ comperit eſſe:
Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
Præſto ſint Simulacra locis in queiſque parata?
Tanta eſt mobilitas, & eorum copia tanta. 800
Et quia tenuia ſunt, niſi ſe contendit, acutè
Cernere non potis eſt Animus; proinde omnia, quæ ſunt
Præterea, pereunt, niſi ſic ſeſe ipſe paravit.
Ipſe parat ſeſe porro, ſperatque futurum,
Ut videat, quod conſequitur rem quamque: fit ergo. 805
Nonne vides, Oculos etiam, quom, tenuia quæ ſint,
Cernere cœperunt, contendere ſe, atque parare,
Nec ſine eo fieri poſſe, ut cernamus acutè?
Et tamen in rebus quoque apertis noſcere poſſis,
Si non advertas Animum, proinde eſſe, quaſi omni 810
Tempore ſemotæ fuerint, longèque remotæ.
Cur igitur mirum eſt, Animus ſi cætera perdit,
Præter quàm quibus eſt in rebus deditus ipſe?

Deinde

779. *Exponere.*) Seu *Expandere* legas, perinde eſt.
792. *Repetunt Oculis.*) Abeat Vox *Oculis*, & ſuccedat *Ollis*, Brachiis, viz. meliori jure.
793. *Arte madent.*) Ita Codd. & rectè: Alii tamen, *Valent.*
796. *Cum ſentimus id*, &c.) Alii, Conſentimus, id eſt, *cum Vox emittitur una*: ejiciunt Interpretes meliores, nec Ego revoco.
813. *In rebus deditus.*) Sic lib. III. v. 648.

Et

Deinde adopinamur de ſignis maxima parvis:
Ac nos in fraudem induimus, fruſtramur & ipſi. 815
Fit quoque ut interdum non ſuppeditetur Imago
Ejuſdem generis, ſed Fœmina quæ fuit antè,
In manibus Vir tum factus videatur adeſſe:
Aut alia ex alia facies, ætasque ſequatur:
Quod ne miremur, Sopor, atque Oblivia curant. 820
Illud in his rebus vitium vehementer, & iſtum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina non facias Oculorum clara creata,
Proſpicere ut poſſimus: &, ut proferre viaï

Proce-

Et ſimul in pugnæ ſtudio quod dedita Mens eſt.

815. *Fruſtramur & ipſi.*) Codex Voſſii, *Fruſtraminis. In fraudem induimus nos*) Cicero: *Antiochus in id ipſum quod timebat ſe induebat:* Plautus,

Cur vos induitis in eas captiones, quas nunquam explicetis?

816. *Fit quoque ut interdum*, &c.) Tertia, (ſi ſit alia à præcedentibus) difficultas, v. 5. continetur: Eadem, viz. Imago modò Mas, modò Fœmina, modò Puer, & ſubitò Senex per ſomnum apparet; Sed iſta eo modo quo reliquæ explicari poteſt: Saltem in explicandis Somniis quorum maximam partem obliti ſumus fruſtra moramur.

821. *Illud in his rebus vitium*, &c.) Gifanius,

Illud in his rebus vitium vehementer ineſto,
Effugere illorumque errorem præmeditemur.

Alii,

Illud in his rebus vitium vehementer viſe
Effugere, *errorem vitareque* præmetuenter.

Faber,

Illud in his rebus vitium vitare memento,
Effugere illorumque errorem præmetuenter.

Id eſt cautè, ſedulò, conſideratè.

Neſcio quis,

Illud in his rebus vitium vehementer nôſſe
Et fugere errorem, vitareque præmetuenter:

Subauditur χρῆ, oportet: Nardius denique,

Effugere errorem illorum, qui hæc præmeditentur.

Sed de his litigent Grammatici; Præcedenti diſputationi ſubjicit, v. 35. aliam Epicuri opinionem, quam, niſi Providentiam admitteret, explicare & defendere fuit neceſſe. Hæc autem eſt, Nihil in procreandis Animalibus Providentiæ ratio molita eſt, nam neque Oculi facti ſunt ad videndum, neque Aures ad audiendum, neque Lingua ad loquendum, neque Pedes ad ambulandum, quoniam priùs hæc nata ſunt quàm eſſet Loqui, Videre, Audire, Ambulare: Uno verbo, docuit *Epicurus*, non membra facta ex deſtinatione ad Uſum, ſed membris caſu genitis, oblatum Uſum arreptum fuiſſe: Nam ut quidpiam ob Uſum fiat aliquem præcognoſci debet Uſus, aut præexiſtere aliquid ex quo is Uſus neceſſarius commodusvè ſignificetur. Nempe niſi Uſus quidam præfuiſſet pugnandi, indormiendi, ſitim reſtinguendi, futurum non fuit ut Arma, Cubilia, Pocula excogitentur. Oculus verò Videndi cauſa non potuit fieri, cùm nihil eſſet Viſum, & ignoraretur quidnam Viſio foret; Neque Auris Auditus cauſa, cùm & nihil foret Auditum, & neſciretur quid eſſet Auditio: Atque ita de aliis.

:eros paſſus, ideo faſtigia poſſe 825
ırum, ac Feminum pedibus fundata plicari:
;hia tum porro validis ex apta lacertis
, Manusque datas utraque à parte miniſtras,
facere ad vitam poſſimus, quæ foret uſus.
ætera de genere hoc inter quæcunque pretantur: 830
nia perverſa præpoſtera ſunt ratione.
adeo quoniam natum 'ſt in Corpore, ut uti
emus, ſed quod natum 'ſt, id procreat uſum;
fuit ante Videre Oculorum lumina nata:
dictis Orare priùs, quàm Lingua creata'ſt: 835
potiùs longè Linguæ præceſſit origo
nonem, multòque creatæ ſunt priùs Aures,
.m Sonus eſt auditus: & omnia denique membra
è fuere (ut opinor) eorum quàm foret uſus.
.d igitur potuere utendi creſcere cauſa. 840
t contrà conferre manu certamina pugnæ,
acerare artus, fœdareque membra cruore,
è fuit multò, quàm lucida tela volarent.
volnus vitare priùs natura coëgit,
.m daret objectum parmaï læva per artem. 845
:ilicet & feſſum corpus mandare quieti,
tò antiquius eſt, quàm lecti mollia ſtrata.
èdare ſitim priùs eſt, quàm pocula, natum.
: igitur poſſent utendi cognita cauſa
lier, ex uſu quæ ſunt vitaque reperta. 850
quidem ſeorſum ſunt omnia, quæ priùs ipſa
ı, dedere ſuæ poſt notitiam utilitatis.
genere in primis Senſus, & Membra videmus,
re etiam atque etiam procul eſt ut credere poſſis,
tatis ob officium potuiſſe creari. 855
.ud item non eſt mirandum, Corporis ipſa

Quod

ı. *Quæ foret.*) Rectiùs quàm *quæ*

.. *Videre.*) Uſus videndi, ut Re-
ıctantius, lib. III. de Opif. Dei,
i.

. *Quam daret objectum*, &c.)
fortaſſe eſt quamobrem hic aliud
quod prima fronte apparet, quæ-
, ſed nec abs re tamen fuerit di-
Clypeatos olim, & *præcipuè*
Peltaſtas diſcurſare per hoſtilia caſtra
ſolitos, eo tantum fine, ut obvios pro-
truderent, quò cæteræ copiæ diſturba-
tos jam & perculſos aggrederentur.
Faber.

850. *Vitaque.*) Ita hoc loco uſurpat
Vitam, ut Græci τὸν βίον, non ζωήν,
pro Experientia, viz. & πράξει τῶν ἐν
τῷ βίῳ. *Faber.*

856. *Illud item non eſt*, &c.) Circa

Famen

Quod natura Cibum quærit quoiusque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus
Multa modis multis docui, sed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ sunt exercita motu; 860
Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur,
Multa per os exhalantur, quom languida anhelant:
His igitur rebus rarescit Corpus; & omnis
Subruitur natura, dolor quam consequitur rem:
Propterea capitur Cibus, ut suffulciat artus, 865
Et recreet vireis interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item discedit in omnia quæ loca cunque
Poscunt Humorem, glomerataque multa vaporis
Corpora quæ stomacho præbent incendia nostro, 870
Dissupat adveniens liquor, ac restinguit, ut ignem:
Urere ne possit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro
Abluitur, sic expletur jejuna cupido.
Nunc qui fiat, uti Passus proferre queamus, 875
Cùm volumus, varièque datum sit membra movere:

Et

Famem & Sitim siquis difficultatem moveat, illam, v. 19. facilè expediet *Lucretius*; E rebus omnibus multa Corpora emittuntur, ex Animalibus plurima, multa per poros Corporis, multa per Os effluunt; Subductis autem hisce partibus, cæteræ minùs cohæreant, ideoque totum Corpus languidius fiat necesse est; Ut hæc intervalla repleantur, Cibus sumitur, pariterque Potus, inde iterum Corpus fit integrum, & vires reficiuntur; Potus insuper reprimit Calorem istum qui Stomachum & Viscera nimiùm torreret.

859. *Sed Plurima.*) Faber *Pluria*: Nihil muto.

866. *Atque patentem*, &c.) Hæc & quæ sequuntur venustissima, ubi enim Fames patulis suis faucibus hians convenientiùs quam in exsiccatis penè venis hospitetur? & quid accommodatius dici possit quàm anhelam sitim de Corpore nostro infuso Humore ablui?

875. *Nunc qui fiat uti*, &c.) De motu Voluntario Animalium, v. 30. breviter inquirit, & hoc modo explicat: Simulachra quædam quibus Voluntas movendi in Animo excitari potest, pulsant Animum: Inde Vult Animus, & ut perficiat quod voluit, Animam sibi conjunctam & per totum Corpus diffusam (vid. lib. II. v. 260.) excitat; & inde protruditur tota moles: Quoniam verò tanto oneri movendo Anima tenuis illa & subtilis substantia impar videretur, Aër externus venit in subsidium, qui Corporis rarescentis (nam Corpora motu exercita rarescunt) poros & meatus subiens onus pariter propellit, atque ita Corpus ab Anima intùs laborante, & Aëre externo subeunte, ut Navis velis & remis promovetur. Tenuia quidem hæc sunt instrumenta, sed & Ventus tenuis qui magnam navim protrudit, Manus debilis at Navim regit, & Gubernaculum contorquet, & Machinæ quædam vi non magna agitatæ immensa pondera sustollunt.

876. *Varièque.*) Meliùs quàm *Vareque*, quod quidam Codd. exhibent.

Et quæ res tantum hoc oneris protrudere nostri
Corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
Dico Animo nostro primùm simulacra meandi
Accidere, atque Animum pulsare, ut diximus antè. 880
Inde Voluntas fit: neque enim facere incipit ullam
Rem quisquam, quam Mens providit, quid velit, antè.
At, quod providet, illius rei constat Imago.
Ergo Animus cùm sese ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplo, quæ in Corpore toto 885
Per membra, atque artus, Animaï dissita vis est:
Et facile'st factu, quoniam conjuncta tenetur.
Inde ea proporro Corpus ferit, atque ita tota
Paullatim moles protruditur, atque movetur.
Præterea, tum rarescit quoque Corpus, & Aër, 890
Scilicet ut debet qui semper mobilis exstat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus;
Et dispergitur ad parteis ita quasque minutas
Corporis: hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
Corpus uti, ut Navis velis, ventoque, feratur. 895
Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
Tantula quòd tantum Corpus Corpuscula possint
Contorquere, & onus totum convertere nostrum.
Quippe etenim Ventus subtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine Navim: 900
Et manus una regit quantovis impete euntem:
Atque Gubernaclum contorquet quolibet unum.
Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi sustollit Machina nisu.
Nunc quibus ille modis Somnus per membra quietem 905
Inriget,

883. *At, quod providet*, &c.) At id quod Mens prævidet, illius rei, quàm quis facere instituit, est Imago: *Lambinus*. Aliam sententiam, & quàm veriorem existimo, sequutus sum.

890. *Tum rarescit.*) Animalium, quæ sunt motu exercita rarescit Corpus: vid. v. 860.

894 *Hinc igitur.*) *His igitur*: Faber: Et versu sequenti pro *Velis Ventoque*, optimè conjecit *Gassendus* legendum, *Remis Ventoque*, alioqui *Velis & Vento* una eademque res significaretur. *Gifanius* verò,

Corporis ut hæc navis velis ventoque feratur:

ineptè.

902. *Quolibet Unum.*) Rectiùs forsan quàm *Una*, viz. Manus, vel *Unus* Navis Rector.

903. *Trochleas.*) Vulgò *Poulie*: *Tympanum* autem est rota è solidis tabulis facta.

905. *Nunc quibus Ille modis*, &c.) Animal omnibus Sensuum operationibus perfunctum in cubili collocat *Lucretius*, non tamen deserit, sed dormit, contemplatur de *Somno*, usque

Inriget, atque Animi curas è pectore ſolvat:
Suavidicis potiùs, quàm multis verſibus, edam,
Parvus ut eſt Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.
Tu mihi da tenueis aureis, animumque ſagacem, 910
Ne fieri negites, quæ dicam poſſe; retroque
Vera repulſanti diſcedas pectore dicta:
Tutemet in culpa quom ſis ne cernere poſſis.
Principiò Somnus fit, ubi eſt diſtracta per artus
Vis Animæ, partimque foras ejecta receſſit: 915
Et partim contruſa magis conceſſit in altum.
Diſſolvuntur enim tum demum Membra, fluuntque.
Nam dubium non eſt, Animaï quin opera ſit
Senſus hic in nobis, quem cùm Sopor impedit eſſe,
Tum nobis Animam perturbatam eſſe putandum 'ſt, 920
Ejectamque foras, non omnem; namque jaceret
Æterno Corpus perfuſum frigore lethi:
Quippe ubi nulla latens Animaï pars remaneret

In

ad v. 958. & de *Inſomniis* quibus agitatur, uſque ad v. 1030. diſputans: Somnus autem fit, cum ita labefactatur Anima, ut Artus ſuffulcire non valeat, (Anima enim eſt Corporis fundamentum) inde membrorum languor, & ſenſuum remiſſio: Quòd autem perturbatur Anima, illud quidem manifeſtum eſt; Nam Corpus ab Aëre externo & ab Aëre inſpirato perpetuò labefactatur: Aër enim iſte non tantùm Corporis ſuperficiem radit, ſed poros & meatus pervadens ad partes intimas admittitur, eaſque verberat. Inde prima Corpora disjunguntur, eamque disjunctionem ipſius Animæ diſſolutio ſequatur neceſſe eſt, ita ut pars ejiciatur, pars (ut Plinii verbis utar) in mediam ſeſe recedat; reliqua verò pars diſtracta nimis per membra diſpergatur. Hinc denique intelligi poteſt, cur Cibum aut laſſitudinem graviſſimus Somnus ſequatur: Nam Cibus obturat nimis atque infarcit iſtos meatus, per quos Anima debet liberè ferri, inde major diſperſio aut conſtipatio Animæ; Laſſitudine verò debilior fit Corpus, atque inde eadem ſequuntur. *Ὕπνος τε γίνεται πονουμένων τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν τῶν κατ᾽ ὅλην τὴν σύγκρισιν παρεσπαρμένων, ἢ ἐγκατεχομένων, ἢ διαφορουμένων, ἤτε καὶ συμπιπτόντων τινῶν τοῖς ἐσπαρμένοις, τὰ μὲν ἐξαυθέντων, τὰ δὲ συνταραττόντων·* Epicurus ad Herodotum.

905. *Ille Somnus.*) Non temerè ponitur *Ille*, *ἐξοχὴν* enim ſignificat, ut alibi; à quo, viz. tot & tanta in humanum genus promanant bona.

906. *Inriget.*) Virgilius,

—— *Placidam per membra quietem*
Inrigat. ————

nunquam Vox venuſtior: Latini enim propriè *Rigua* appellant id genus rigationis quæ rivo fit & ſulco, hinc *Rigua Nili* Plinio ſunt Rivi, & *διώρυγες* è Nilo ductæ, & *Rigua aquæ dulcis* apud eundem derivationes ex Aqua dulci: Qui autem intelligit quomodo Quies Artus omnes & Venas permanat, hæc etiam intelliget.

910. *Tenues Aures.*) Alii, *Teneras* interpretantur, Ego verò *Acutas*: Lucretius, lib. I. v. 45. Vacuas Aures.

912. *Diſcedas.*) Meliùs quàm *Diſcedant.*

In membris, cinere ut multa latet obrutus Ignis,
Unde reconflari Senſus per membra repente 925
Poſſit ut ex igni cæco conſurgere Flamma.
Sed quibus hæc rebus novitas confletur & unde
Perturbari Anima, & Corpus langueſcere poſſit,
Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.
Principiò, externa Corpus de parte neceſſum'ſt, 930
Aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulſarier ictu.
Proptereaque fere res omnes, aut Corio ſunt,
Aut Seta, aut Conchis, aut Callo, aut Cortice tectæ.
Interiorem etiam partem ſpirantibus Aër 935
Verberat hic idem cùm ducitur, atque reflatur.
Quare utrinque ſecùs quom Corpus vapulet, & quom
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima;
Fit quaſi paullatim nobis per membra ruina. 940
Conturbantur enim poſituræ principiorum
Corporis, atque Animi, ſic, ut pars inde Animaï
Ejiciatur & introrſum pars abdita cedat;
Pars etiam diſtracta per artus, non queat eſſe
Conjuncta inter ſe, nec motu mutua fungi: 945
Inter enim ſepit aditus Natura, viaſque.
Ergo Senſus abit mutatis motibus altè.
Et quoniam non eſt quaſi quod ſuffulciat artus,
Debile fit Corpus, langueſcunt omnia membra:
Brachia, Palpebræque cadunt, Poplitesſque procumbunt. 950

Deinde

925. *Reconflari.*) Ita ſuprà, *Accenſi Senſus*, & *Accendunt Senſus*.

926. *Cæco.*) Ita Codd. & rectè. Vulg. *Tecto*.

632. *Tundier.*) Rectè, ut v. 955. *Contuſa*. Alii, *Trudier*.

933. *Proptereaque.*) Id eſt, ut res ſint ab injuria Aëris externi tutiores, & munitiores.

934. *Aut Seta.*) Giſanius, *Aut etiam*; Alii, *Aut cute concluſæ*.

945. *Motu mutua fungi.*) Sic lib.II. v. 75.

—— *Inter ſe Mortales* mutua *vivunt*.

946. *Aditus.*) Giſanius *Coitus*: Sed illius Codicibus *Lambini* conjecturam libenter præfero.

947. *Altè.*) Penitùs: Qui aliter ſentit, Idem cum Fayo *Altè*, Intus, ſeu Intrinſecus, ineptè interpretetur.

950. *Procumbunt.*) Giſanius, *Procubant*, ut luxatus verſus luxatis poplitibus conveniat; putide. *Cubant pro*, Turnebus. Alii autem legunt,

—— *Poplitesſque cubanti*,

& ſubjungunt,

Sæpe etiam ſummittuntur, *vireſque reſolvunt*.

Alii,

Sæpe tama *ſummittuntur*, *vireſque reſolvunt*.

 Dici-

Deinde cibum ſequitur Somnus, quia quæ facit Aër,
Hæc eadem Cibus, in venas dum diditur omneis,
Efficit: & multò Sopor ille graviſſimus exſtat,
Quem ſatur, aut laſſus capias, quia plurima tum ſe
Corpora conturbant magno contuſa labore. 955
Fit ratione eadem conjectus porro Animaï
Altior, atque foras ejectus largior ejus,
Et diviſior inter ſe, ac diſtractior intus.
Et quoi quiſque fere ſtudio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multùm ſumus antè morati, 960
Atque in qua ratione fuit contenta magis Mens,
In Somnis eadem plerumque videmur obire:
Cauſidici cauſas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, ac prœlia obire:
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum: 965
Nos agere hoc autem, & Naturam quærere rerum
Semper, & inventam patriis exponere chartis.
Cætera ſic ſtudia, atque artes plerumque videntur
In Somnis Animos Hominum fruſtrata tenere.
Et, quicunque dies multos ex ordine ludis 970
Adſiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Quom jam deſtiterint ea Senſibus uſurpare,
Reliqüas tamen eſſe vias in Mente patenteis,

Qua

Dicitur autem *Tama*, cùm labore viæ Sanguis in crura deſcendit, & tumorem facit: Feſtus. *Lambinum* verò ſequor, qui legit *procumbunt*, & verſum *Sæpe*, &c. rejicit.

954. *Quia plurima*, &c.) De Somno ſaturi jam actum eſt, at quatuor Verſus, qui deinceps ſequuntur, docent, cur graviſſimus ſit ille Somnus quem Laſſus capiat; atque inde facile intelligi poteſt quid velint voces *Magnus Labor*, v. 955. ab Interpretibus nondum ſatis explicatæ.

959 *Et quoi quiſque*, &c.) Jam de Inſomniis; Cenſet autem Epicurus, ut ſuprà declaratum eſt, Animos dormientium externis & adventitiis Simulachris pulſari; Inde Inſomnia: Quòd verò ea ſomniemus maximè quibus per vigiliam ſtudiosè incubuerimus, cùm omne genus Simulachra præſtò adſint, id fit, quia iſti meatus, per quos toties intrârunt Simulachra, patent; & faciliùs admittunt Imagines quæ ad iſta Studia, quàm quæ ad res alias pertinent. Et non tantùm Hominum ſed aliorum Animalium Inſomnia hoc modo explicari poſſunt. Alia autem Inſomnia magis terrent quàm alia: Nec id quidem mirum, ea enim terreant neceſſe eſt, & acriùs laceſſant, quorum Simulachra è Seminibus aſperis compacta ſunt, & pungunt mentes in quas incidunt.

963. *Componere leges.*) Sunt qui legunt, *Lites*.

965. *Contractum cernere bellum.*) Gifanius, *Degere bellum*: At Plautus, *Certamen cernere*.

973. *Reliqüas tamen.*) His verbis voculam *At* præponit Gifanius, cui nullus placet verſus, niſi vitioſus.

Qua possint eadem rerum Simulacra venire.
Permultos itaque illa dies eadem obversantur 975
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere saltanteis, & mollia membra moventeis:
Et citharæ liquidum carmen, chordasque loquenteis
Auribus accipere, & consessum cernere eundem,
Scenaïque simul varios splendere decores. 980
Usque adeo magni refert studium, atque voluntas,
Et quibus in rebus consuerint esse operati
Non Homines solùm, sed verò Animalia cuncta.
Quippe videbis Equos forteis, cùm membra jacebunt,
In Somnis sudare tamen, spirareque sæpe, 985
Et quasi de palma summas contendere vireis,
Tunc quasi Carceribus patefactis sæpe quiete:
Venantumque Canes in molli sæpe quiete
Jactant crura tamen subitò, vocesque repente
Mittunt, & crebras redducunt naribus auras, 990
Ut vestigia si teneant inventa ferarum.
Expergefactique sequuntur inania sæpe
Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant;
Donec discussis redeant erroribus ad se:
At consueta domi Catulorum blanda propago 995
Degere, sæpe levem ex oculis, volucremque soporem
Discutere, & corpus de terra conripere instant,
Proinde quasi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quàm quæque magis sunt aspera semina eorum,
Tam magis in Somnis eadem sævire necessum'st. 1000
At variæ fugiunt Volucres, pennisque repente
Sollicitant Divûm nocturno tempore lucos,

Accipi-

987. *Tunc quasi Carceribus*, &c.) Hunc versum rejiciunt Interpretes, retineri tamen posse judicat Lambinus, si legatur, è lib. II.

Tunc quasi Carceribus patefactis tempore puncto,

è quo loco forsan in locum alienum delatus est.

994. *Erroribus.*) Ita *Turnebus*, & rectè quidem; Valeant autem Codd. *Gifanii* cum suis *Terroribus*, quid enim terreat Canes vestigia feræ, Leporis forsan, persequentes?

996. *Degere*, &c.) Hunc versum postulante sententia inseruit *Lambinus*.

999. *Semina eorum.*) Viz. Canum, Lambinus: Sed fallitur Interpres, nam tota de Canibus disputatio absoluta est, & jam agitur de Insomniis terrificis, quæ excitantur à Simulachris fluentibus è rebus quæ ex asperis Seminibus componuntur: Rectiùs igitur legendum, *Seminiorum:* Seu potiùs, *Semina rerum.*

1002. *Sollicitant*, &c.) Agnosce Scomma Lucretio dignum, Divi, viz. hospites suas Aves ab Imagine Accipitris tueri non valent.

Accipitres ſomno in leni ſi prœlia, pugnaſque
Edere ſunt perſectantes, viſæque volantes.
Porro Hominum mentes magnis quæ motibus edunt? 1005
Magna etenim ſæpe in Somnis faciuntque, geruntque.
Reges expugnant, capiuntur, prœlia miſcent;
Tollunt clamores, quaſi ſi jugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemituſque doloribus edunt;
Et quaſi pantheræ morſu ſævique leonis 1010
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de Magnis per Somnum rebu' loquuntur,
Indicioque ſui facti perſæpe fuere:
Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
Se quaſi præcipitent ad terram corpore toto 1015
Exterrentur, & ex Somno, quaſi mentibu' capti,
Vix ad ſe redeunt permoti corporis æſtu.
Flumen item ſitiens, aut fontem propter amœnum
Adſidet, & totum prope faucibus occupat amnem.
Puſi ſæpe lacum propter, ſe, ac dolia curta, 1020
Somno devincti credunt extollere veſtem,
Totius humorem ſaccatum ut corpori' fundant:
Cùm Babylonica magnifico ſplendore rigantur.
Tum, quibus ætatis freta primitus inſinuantur,

Semen

1004. *Viſæque volantes.*) Dicebant veteres, *Hæc Accipitris:* Faber.

1020. *Puſi.*) *Puſi*, *Puri*, *Pueri*, legi poteſt, eadem enim omnium ſignificatio: *Faber.*

1020. *Dolia curta.*) In urbe populoſiſſima, ſiqua unquam fuit, (Romam dico) dolia in angulis platearum erant, in quæ peregrini homines, vel Cives qui de faciendo domi lotio (ſic enim loqui ſolent Latini) antequam in publicum prodirent, non cogitârant, veſicam exonerare ſoliti fuerunt; Unice ad hunc locum facit quod apud *Macrobium* legere eſt, lib. II. cap. 12. Saturnal. *Inde ad Comitium vadunt, ne litem ſuam faciant;* dum eunt, *nulla eſt in* angiporto amphora, *quam non impleant*, *quippe qui Veſicam plenam vini habeant.* *Curta* autem, ſemifracta, ad eos uſus ſatis apta: Cæterum Dolia illa erant lateritia, vel figlini operis, non lignea. *Faber.*

1022. *Humorem ſaccatum.*) Honeſtè poſitum pro *Lotio*, iiſdem vocibus utitur Arnobius: Notum quid ſit *Saccus* & *Saccatus*, cùm de Vino & laticibus percolandis agitur: Martialis,

Cæcuba ſaccentur, quæque annus coxit Opimi.

1023. *Cùm Babylonica magnifico ſplendore.*) Babylonica ſtrata magnifica & ſplendida, ut apud Virg.

—— *Equos ſplendore nivali.*

1024. *Tum quibus ætatis*, &c.) Ubi Quidam *Lucretii* immodeſtiam, ibi Ego illius Artem agnoſco & ſuſpicio: Neque profectò Ille unquam aliquid de hujuſmodi Inſomniis, niſi ad connectendam ſequentem de Libidine & Amore diſputationem neceſſaria fuiſſet iſtorum explicatio.

1024. *Ætatis freta.*) Ætatis æſtus, & fervor, Adoleſcentia ſcilicet. *Faber.*

Semen ubi ipſa dies membris matura creavit; 1025
Conveniunt Simulacra foris è corpore quoque,
Nuntia præclari voltus, pulchrique coloris:
Qui ciet inritans loca turgida ſemine multo,
Ut, quaſi tranſactis ſæpe omnibu' rebu' profundant
Fluminis ingenteis fluctus, veſtemque cruentent. 1030
Sollicitatur id in nobis, quòd diximus antè,
Semen; adulta ætas cùm primùm roborat artus.
Namque alias aliud res commovet, atque laceſſit:
Ex homine humanum Semen ciet una Hominis vis.
Quod ſimulatque ſuis ejectum ſedibus exit, 1035
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa; cietque
Continuò parteis genitaleis corporis ipſas:
Inritata tument loca Semine, fitque voluntas
Ejicere id, quò ſe contendit dira libido; 1040
Idque petit corpus mens, unde'ſt ſaucia amore;
' Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illam
' Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,
' Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.
Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum, 1045
Sive Puer membris muliebribus hunc jaculatur,

Seu

1026. *E corpore quoque.*) *Quoique*, Gifanius.

1029. *Tranſactis omnibus rebus.*) Quaſi τὴν Ἀφροδίτην τελέσαντες, uti optimum Scriptorem, & harum rerum peritum loqui ſcimus. *Faber.* Theocritus, Idyll. 2.

—— Επεράχθη τὰ μέγιςα· ——

1030. *Fluminis.*) Alii, *Seminis.*

1031. *Sollicitatur id in nobis*, &c.) Tota Libido, tam quæ ad Animum, tam quæ ad Corpus ſpectat, v. 18. explicatur: Formoſa, viz. Simulachra Animum commovent; Ille verò ſemen ex omnibus membris in partes Genitales deducit, quæ partes tument, & deinde res ipſa peragitur. Præter hæc nec Venerem nec Cupidinem expectes.

1034. *Una Hominis vis.*) Sive Imago formoſi Corporis commovens Animum, ſive Animus ipſe ſemen è toto Corpore deducens.

1036. *Corpore toto.*) *Toto* inquit, quod non temere; Hinc itaque ſæpiſſime fit ut mutilati parte aliqua Corporis mutilatos etiam gignant, quod certiſſimis exemplis probari poſſit: *Faber.* Hoc quidem verum, ſed aliud agebat *Lucretius*, quod alii conjiciant meliùs quàm Ego exprimam.

1040. *Dira libido.*) Huic quidam ſubjiciunt,

Incitat irritans loca turgida ſemine multo,

fruſtrà.

1042. *Namque omnes plerumque*, &c.) Hunc & duos ſequentes verſus rejiciunt Interpretes, qui tamen ad rem facere, & non indigni *Lucretio* videntur.

1047. *Membris muliebribus.*) *Mollicellis*, *delicatis*, *quæ meram ſpirant Cyprin.* Faber. Quænam verò ſint *Membra pueri muliebria*, inquirant qui neſciunt; Certè Puer mollicellus & delicatus æquè ac *Mulier toto Corpore* amorem jactaret. Sed rectè *Faber.*

Seu Mulier toto jactans è corpore amorem,
Unde feritur, eo tendit, gestitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Namque voluptatem præsagit multa cupido. 1050
Hæc Venus est nobis, hinc autem 'st nomen Amoris:
Hinc illæ primum Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, & successit fervida cura.
Nam si abest quod ames, præsto Simulacra tamen sunt
Illius, & nomen dulce obversatur ad aureis. 1055
Sed fugitare decet Simulacra, & pabula amoris
Absterrere sibi, atque aliò convertere mentem:
Et jacere humorem conlectum in corpora quæque:
Nec retinere semel conversum unius amore:
Et servare sibi curam, certumque dolorem. 1060

Ulcus

1052. *Hinc autem est Nomen Amoris.* Levis est mutatio, tamen necessaria: Leg. *Numen.*

1054. *Fervida Cura.*) Eam lectionem certe quilibet probabit qui ex Animi sententia dixit

- - - *Nunc scio quid sit Amor.*

Cura illa, de Amore dico, fervida est, coquit, urit ille Nitor, *μαλεϱὸν βέλ⁊, πυϱόεντα βέλεμνα, πυϱὶ πάντα βέϐαπ]αι.* Faber: Probabit etiam ille, qui observat *Lucretium* ortum Cupidinis, atque incrementum explicare; Primùm Veneris gutta in Cor stillat, deinde vehemens cupido, quæ per Simulachra jugiter advenientia, imò per fabulas nutritur.

1057. *Sed fugitare decet.*) In toto Latio, quantum quantum est, nihil, ut opinor, quidquam leges, quod æquè legi oporteat atque eos versus, qui hunc sequuntur. Nam multis argumentis probat Poëta, certissimam Homini pestem ab re Venerea esse, atque adeo cane pejus & angue vitari oportere nugivendulas istas mulierculas, quæ suos amatores offrænatos ductitant: Denique rem, famam, sanam Mentis Corporisque valetudinem ea via defluere ostendit. Sed *Lucretius* quo fine scripsit? An ut Lenoninas operas præberet, & ex pessimo omnium mercimonio rem faceret auctiorem? Hoc quidem multis temporibus alii Poëtæ fecerunt, quibus profuit, & nunc fortasse nonnullis prodest. Sed vitæ integritas, gravitasque morum, ac tot saluberrima præcepta hìc illìc per totum opus sparsa hujusmodi suspicionem longè à *Lucretio* amoliuntur. Hæc de consilio Poëtæ *Faber*, nec falsò: Nihil de dictione, quæ tamen est purissima, nec *Lucretium* in ulla parte totius operis quàm in hac magis diligentem invenies, ita verò simplex & significans, ut interpretationem non admittat. Quippe in iis vocibus quæ parùm verecundæ sunt, Latium, saltem quod ego scio, non est copiosum, *Latina* quidem habet & *Romana* verba (vid. Martialis Lib. XI. Ep. 20. (sed ea tamen parcè invenit, & parciùs utitur.

1058. *Absterrere sibi.*) Infra,

Nec divina satum genitalem numina cuiquam
Absterrent. ———

Alii tamen conjiciunt legendum,

Abstergêre sibi.

1060. *Conversum unius amore.*) Revocandam arbitror quorundam Codicum lectionem, quæ talis est,

Nec retinere semel conceptum *unius* amorem.

Id verius quàm si Tripode ex *Phœbi*: *Faber.*

Ulcus enim vivescit, & inveterascit alendo,
Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
Si non prima novis conturbes vulnera plagis,
Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
Aut alio possis Animi traducere motus. 1065
Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem:
Sed potius, quæ sunt sine pœna, commoda sumit.
Nam certa, & pura est sanis magis inde voluptas,
Quàm miseris, etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor Amantum: 1070
Nec constat quid primùm oculis, manibusque fruantur.
Quod petiere premunt arctè, faciuntque dolorem
Corporis, & denteis inlidunt sæpe labellis.
Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas:
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum, 1075
Quodcunque est, rabies unde illæ germina surgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter Amorem,
Blandaque refrænat morsus admista voluptas.
Namque in eo spes est, unde 'st ardoris origo,
Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam; 1080
Quod fieri contra coram natura repugnat:
Unaque res hæc est, quoius quàm pluria habemus,
Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
Nam Cibus, atque Humor membris adsumitur intus
Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis, 1085
Hoc facilè expletur laticum, frugumque cupido;
Ex hominis verò facie, pulchroque colore,
Nil datur in corpus præter Simulacra fruendum
Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.

Ut

1062. *Ulcus.*) Vid. Mart. Ep. 60. lib. XI. *Inveterascit*) Terentius, Prol. Hecyr.

Novas qui exactas feci ut inveterascerent.

Donatus, *Inveterascerent*, in consuetudinem venirent: Et Cicero, IV. Tuscul. *Inveteratio* autem, ut in Corporibus, ægriùs depellitur quàm Perturbatio.

1064. *Conturbes.*) Quo modo Catullus ad Lesbiam,

Dein cùm millia fecerimus,
Conturbabimus *illa*, &c.

1077. *Rabies illæ.*) *Illius rabiei.* Ita enim Veteres. V. 1053. *illæ* dulcedinis.

1082. *Coram.*) MS. *Totum.*

1090. *Quæ vento raptat spes sæpe misella.*) Rejicit *Lambinus.* Gifanius, *Quæ vento captat spes sæpe misella. Vento* pro *frustra*; id est, quæ non tam sibi quàm vento, ut ea ille differat, captat: Ita mox, *frustraque laborat.* Hunc verò locum sex septemve dies in Animo versans *Faber* tandem ad veram lectionem pervenit,

Tenuia,

Ut bibere in ſomnis Sitiens quom quærit & humor 1090
Non datur, ardorem in membris qui ſtinguere poſſit:
Sed laticum Simulacra petit, fruſtraque laborat:
In medioque ſitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus Simulacris ludit Amanteis,
Nec ſatiare queunt ſpectando corpora coram: 1095
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Poſſunt, errantes incerti corpore toto.
Denique quom membris conlatis flore fruuntur
Ætatis, quom jam præſagit gaudia corpus,
Atque in eo eſt Venus, ut muliebria conſerat arva; 1100
Adfigunt avidè corpus, junguntque ſalivas
Oris, & inſpirant preſſantes dentibus ora,
Nequicquam: Quoniam nihil inde abradere poſſunt,
Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto
Nam facere interdum id velle, & certare videntur: 1105
Uſqueadeo cupidè Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liqueſcunt.
Tandem ubi ſe rupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pauſa parumper;
Inde redit rabies eadem, & furor ille reviſit, 1110
Quom ſibi quod cupiant ipſi, contingere quærunt:
Nec reperire malum id poſſunt quæ machina vincat:
Uſque adeo incerti tabeſcunt volnere cæco.
Adde quòd abſumunt vireis, pereuntque labore.
Adde quòd alterius ſub nutu degitur ætas. 1115
Labitur interea Res, Vadimonia fiunt,
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans;

Unguenta,

Tenuia, quæ Venti ſuevit raptare procella.

At verſum, Lector, vel ita emendatum rejice.

1099. *Flore fruuntur.*) Gifanius, *Flore utuntur*. Palmerius, *Flore Luuntur*, id eſt, λύονται, Flos autem eſt,

Id quod ſponte ſua ſolet remitti,
Cum Mens eſt pathicæ memor puellæ.

Luuntur quàm hic propriè, nemo ignorat, qui hoc ſciat modo, cùm perficiunt, ſolvi: Vid. v. 1108. De qua conjectura ita *Faber*. Vides, præclara ingenia non amant quæ in medio poſita ſunt; Quid enim facilius, Latiniuſvè quàm *frui ætatula*, *flore ætatis frui?* Quare Palmerio alius comes quærendus eſt, Ego ſolus eo. Lambinus, *Flore juvantur.*

1115. *Adde quod abſumunt*, &c.) V. 28. recenſet Incommoda Amoris, quæ res damnoſa eſt, & miſera ſervitus; ſuſpicionibus obnoxia, & cujus, niſi prorſus inſanias, pœniteat neceſſe eſt.

1118. *Officia.*) Ovidius, Remed. Amoris, v. 627.

Nec quæ ferre ſolet ſpatiantem porticus illam,

Te

Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet & grandes viridi cum luce smaragdi
Auro includuntur, teriturque thalassina vestis 1120
Assiduè, & Veneris sudorem exercita potat:
Et benè parta patrum fiunt Anademata, Mitræ:
Interdum in pallam, ac Melitensia, Ceaque vertunt.
Eximia veste & victu Convivia, Ludi,
Pocula crebra, Unguenta, Coronæ, Serta parantur; 1125
Nequicquam: Quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat:
Aut quòd conscius ipse Animus se fortè remordet,
Desidiosè agere ætatem, lustrisque perire:
Aut quòd in ambiguo Verbum jaculata reliquit: 1130
Quòd cupido adfixum cordi vivescit, ut Ignis:
Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
Quod putat, in voltuque videt vestigia risus.
Atque in Amore mala hæc proprio, summèque secundo
Inveniuntur, in adverso verò, atque inopi sunt, 1135
Prendere quæ possis oculorum lumine aperto,

Innu-

Te ferat, Officium *neve colatur idem*.

1119. *Unguenta*, &c.) Unguenta locum hìc habere nequeunt, fortasse itaque legendum *Unioque*, &c. Nam & calceis additos Uniones & Margaritas fuisse, notum est. Fortasse *Fibulaque*, nam & fibulis gemmeis nonnunquam utebantur Luxuriosi nepotes: Sed & multa alia possunt substitui, *Faber*: Et ipse alibi substituit *Tyrrhena*; nam noti sunt Tyrrheni calcei, ut & Sicyonii. Utrique enim & splendido rum hominum erant, & delicatiorum. Tullius, de Oratore, lib. I. *Si mihi calceos Sicyonios attulisses, non uterer, quamvis essent habiles, & apti ad pedem, quia non essent viriles*: Vid. denique Julium Pollucem.

1121. *Thalassina vestis.*) Cærulei quidem coloris, sed qui viridantis aliquid habet.

1123. *Anademata.*) Redimicula, Fasciolæ, Catenulæ, &c.

1124. *Melitensia*, *Ceaque.*) Hesychius, Μελίτια, ὀθόνιά τινα διάφορα ἐκ Μελίτης τῆς νήσυ: Cicero, Verrina secunda, meminit multoties *Melitensium Vestium*, & Verrina quarta, Melitam oppidum Verri ait *textrinum per triennium ad muliebrem vestem conficiendam fuisse*, & inter Melitenses artifices commendat imprimis Diodorus, τὰς ὀθόνια ποιῦντας τῇ τε λεπτότητι καὶ τῇ μαλακότητι διαπρεπῆ· *Bochartus.* Plinius, lib. IV. de Ceo insula, *Ex hac profectam delicatiorem fœminis vestem auctor est Varro.*

1128. *In ipsis floribus angat.*) Tum maximè cùm Amor suas delicias & nectar amantibus propinat.

1135. *Amore proprio.*) Amor proprius est, cùm quis à muliercula ita amatur, ut omnes alios illa abs se segreget, cui opponit Lucretius, *Amorem adversum & inopem*, id est, in quo multa tibi adversa sunt, & quo Amicam habes non satis morigeram.

1137. *Lumine aperto.*) In adverso Amore tot tantæque sunt calamitates, ut nemo non illos facile pervideat. Alii tamen legunt *operto*, id est, *cæco*, Quilibet, viz. vel cæcus videat.

Innumerabilia: ut meliùs vigilare ſit ante,
Qua docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile eſt quàm captum retibus ipſis 1140
Exire: & validos Veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque poſſis, inque peditus
Effugere infeſtum, niſi Tute tibi obvius obſtes:
Et prætermittas Animi vitia omnia primùm;
Tum quæ Corpori' ſunt ejus, quam percupis, ac vis. 1145
Nam hoc faciunt Homines plerumque cupidine cæci:
Et tribuunt ea, quæ non ſunt his commoda verè.
Multimodis igitur pravas, turpeiſque videmus
Eſſe in deliciis, ſummoque in honore vigere.
' Atque alios alii inrident, Veneremque ſüadent 1150
' Ut placent, quoniam fœdo adflictantur amore:
' Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe.
Nigra, μελίχροος eſt: Immunda & Fœtida, ἄκοσμος·
Cæſia, παλλάδιον· Nervoſa, & Lignea, δορκάς·
Parvola, Pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum ſal: 1155
Magna, atque Immanis, κατάπληξις, plenaque honoris:
Balba, loqui non quit, τραυλίζει· Muta, pudens eſt.
At Flagrans, Odioſa, Loquacula, λαμπάδιον fit.
Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, quom vivere non quit
Præ macie: ῥαδινὴ verò eſt, jam Mortua tuſſi. 1160
At Gemina & Mammoſa, Ceres eſt ipſa ab Iaccho.

Simula,

1140. *Ne laciamur.*) Lacio, in fraudem induco, *Feſtus*, & infra *Lucretius*, *Quæ* lacere in *fraudem poſſit*.

1143. *Et tamen implicitus*, &c.) Sed Miſer jam capitur & adſtringitur, quis expediet? Id agit Poeta, v. 43. meliùs *Chryſippo* & *Crantore*.

1151. *Atque alios alii*, &c.) Hos tres verſus deleri vult Lambinus, Ego nolim; ſunt enim Lucretiani, & optimi ſenſus: Amatores quidam ſuadent amico ſuo qui deformem puellam amat, ut Venerem ſibi propitiam faciat, à qua hujuſmodi amor immiſſus eſt, cùm interim ipſi minùs amabilem, minùs venuſtam ament. *Faber*.

1156. Χαρίτων ἴα.) Sive μία, legas, nihil intereſt.

1158. Τραυλίζει.) Leviſſimum oris vitium, τραυλισμός.

1159. Λαμπάδιον.) Quia faces è picea, &c. crepitant.

1161. Ῥαδινὴ *verò eſt*, *jam mortua tuſſi*.) Quia tuſſis poſtquam in ἕξιν abit, corpora tenuat, ideo ut hoc vitium verbis minuerent, puellas ejuſmodi ῥαδινὰς vocabant: à Theocrito Cypariſſi ῥαδιναὶ dicuntur, ubi ἐπιμήκεις & λεπτὰς ait ſignificari Scholiaſtes.

1162. *Ceres ipſa ab Iaccho.*) Ab Iaccho Ceres, Muſa ut prædicat Lucretii, Mammoſa: *Arnobius*, lib. III. contra gentes. *Ceres ab Iaccho*, id eſt, Ceres ἡ τοῦ Ἰάκχου, quam, viz. amavit Bacchus.

Simula, σιλήνη, ac Satyra 'ſt, Labioſa, φίλημα.
Cætera de genere hoc longum 'ſt ſi dicere coner.
Sed tamen eſto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur: 1165
Nempe aliæ quoque ſunt, nempe hac ſine viximus antè;
Nempe eadem facit, & ſcimus facere omnia turpi:
Et miſeram tetris ſe ſuffit odoribus ipſa,
Quam famulæ longè fugitant, furtimque cachinnant
At lacrymans excluſus Amator limina ſæpe 1170
Floribus & Sertis operit, poſteiſque ſuperbos
Unguit Amaracino, & foribus miſer oſcula figit.
Quem ſi jam admiſſum, venientem offenderit aura
Una modo, cauſas abeundi quærat honeſtas:
Et meditata diu cadat altè ſumpta querela: 1175
Stultitiæque ibi ſe damnet, tribuiſſe quod illi
Plus videat, quàm mortali concedēre par eſt.
Nec Veneres noſtras hoc fallit: quò magis ipſæ
Omnia ſummopere hos vitæ poſtſcenia celant.
Quos retinere volunt, adſtrictoſque eſſe in amore: 1180
Nequicquam: Quoniam tu animo tamen omnia poſſis
Protrahere in lucem, atque omneis anquirere niſus.
Et ſi bello animo 'ſt, & non odioſa viciſſim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.

Nec

1163. *Simula*, σιλήνη.) Quia ferè ſimi pingebantur Sileni Bacchi comites, ut & Satyri: Sileni ſeniores, & Satyrorum Magiſtri.

1163. *Labioſa*, φίλημα.) Inter blanditias erat, *meum Oſculum*, *meum ſuavium*, φίλημα, φιλημάτιον, & habent labioſæ qui oſculentur.

1168. *Nempe eadem facit*, &c.) Eadem facit Turpi, id eſt: *Eadem ac turpis*, ſic ſuprà, lib. III.

—— Eadem *aliis ſopitu' quiete eſt:*

Hæc antè oculos Ovidius, cùm ſcripſerit Rem. Amor. v. 437.

Quid, qui clam latuit reddente, &c.

1174. *Quem ſi jam admiſſum venientem.*) Alii, *Veniens*, & rectiùs; Faber conjicit, *vel Venti*, id eſt, vel leviſſima res, folium, pluma, muſca, &c.

1180. *Vitæ poſtſcenia.*) Metaphora à Theatro, *Poſtſcenium* autem locus poſt ſcenam, ubi multa fiebant quæ à Spectatoribus non cernebantur. Per *vitæ Poſtſcenia* ſignificat *Lucretius*, omnia quæ meretrices domi faciunt cùm ſolæ ſint, quæ ſuis amantibus occulta eſſe volunt.

1184. *Et ſi bello*, &c.) Horum verſuum hæc ſententia eſt, Quin etiam niſi planè difficilis eſt & moroſa, ſatis multa apud illam videbis, quæ efficient ut magno niſu opus non ſit ad deprehendenda Corporis vitia; Sed iſta ſinet ut pervideas, ſperans Te non ita illis offenſum iri, quippe quæ non unius mulieris propria ſint, ſed communia omnium, *Faber*. *Prætermittet* autem ut ſupra, v. 1144.

Et prætermittas animi vitia omnia primùm.

Nec mulier ſemper ficto ſuſpirat amore : 1185
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit.
Et tenet adſuctis humectans oſcula labris.
Nam facit ex animo ſæpe, & communia quærens
Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris:
Nec ratione alia Volucres, Armenta, Feræque, 1190
Et Pecudes, & Equæ maribus ſubſidere poſſent,
Si non, ipſa quod illorum ſubat, ardet abundans
Natura, & venerem ſalientum læta retractat.
Nonne vides etiam, quos mutua ſæpe voluptas
Vinxit ut in vinclis communibus excrucientur? 1195
In triviis non ſæpe Canes diſcedere aventes,
Divorſi cupidè ſummis ex viribu' tendunt,
Cùm interea validis Veneris compagibus hærent?
Quod facerent nunquam, niſi mutua gaudia nôſſent:
Quæ lacere in fraudem poſſent, vinctoſque tenere. 1200
Quare etiam atque etiam (ut dico) eſt communi' voluptas.
Et commiſcendo cùm Semen fortè virile
Fœmina commulxit ſubita vi, conripuitque;

Tum

1186. *Nec mulier ſemper*, &c.) De Meretriculis, quæ tantùm propter quæſtum faciunt, & prohibent conceptum, ſatis: Jam dicturus cur Liberi ſint modò Patribus, modò Matribus, modò utrique Parenti ſimiles, aliquando verò Avos & Proavos referant; Præmittit v. 17. quibus docet quaſdam fœminas ex Animo facere, propter voluptatem quam non minùs quàm Mares percipiunt, Communia enim ſunt Veneris gaudia, quod Brutorum Animalium conjunctiones abundè probant.

1193. *Si non, ipſa quod illorum ſubat, ardet.*) Subat, atque ardet: Alii, *ſubitò ardet:* Subare autem quadrupedes Fœminæ dicuntur, cùm libidine flagrantes Marem appetunt, & maximè ſues. *Feſtus.*

1197. *In Triviis non.*) Melius cùm Giſanio, *In Triviis quum:*

1201. *Quæ lacere.*) Ita ſuprà, v. 1139.

Plagas in Amoris ne laciamur.

1203. *Et commiſcendo*, &c.) Cùm Semina inter ſe permiſta coaleſcant, ſi Virile ſuperaverit, Patri ſimilis provenit, ſive Mas, ſive Fœmina; Si Muliebre prævaluerit, progenies cujuſque Sexus ad imaginem maternam reſpondet. Hincque plerumque fieri ſolet, ut unius tantùm lineamenta prætendant: ſi verò æqua fuerit ex pari Semine permiſtio, figuræ quoque miſcentur, ut Soboles illa communis aut neutrum referre videatur, quia totum ex altero non habet; aut utrumque, quia partem de ſingulis mutuata eſt: Quòd autem Nati Avos aut Proavos aliquando referant, id fit, quia Semen contexitur è Moleculis pluribus, quæ non ſemper exſolutæ omnes ad Atomos uſque, nec proximè ipſas in generatione prima proximave aliqua, ſeſe deinceps in aliqua conſequentium ſic explicant, ut quod potuiſſent in proxima, id agant ſolùm in remota. Hæc, v. 24. Salmaſius, Ep. 51. legit,

Et commiſcendo cum ſemine, *forte virilis*
Fœmina vim vicit, *ſubita vi corripuitque.*

n similes Matrum materno semine fiunt:
Patribus patrio: sed quos utriusque figuræ 1205
vides juxtim, miscenteis. volta Parentum:
pore de Patrio, & Materno sanguine crescunt,
ına quom Veneris stimulis excita per artus
via conflixit conspirans mutuus ardor:
ıeque utrum superavit eorum, nec superatum'st. 1210
quoque, ut interdum similes exsistere Avorum
int, & referant Proavorum sæpe figuras,
ɔterea, quia multa modis primordia multis
:a suo celant in corpore sæpe Parentes,
: Patribus Patres tradunt à stirpe profecta. 1215
: Venus varia producit sorte figuras:
ɔrumque refert voltus, vocesque, comasque.
ndoquidem nihilo minùs hæc de semine certo
ıt, quam Facies, & Corpora, Membraque nobis.
Muliebre oritur patrio de semine sæclum: 1220
ernoque mares exsistunt corpore creti.
per enim partus duplici de semine constat:
ıe, utri simile est magis id, quodcunque creatur,
habet plus parte æqua, quod cernere possis,
Virûm suboles, sive'st Muliebris origo. 1225
ec divina satum genitalem Numina quoiquam
errent, pater à natis ne dulcibus unquam
elletur, & ut sterili Venere exigat ævum;
d plerique putant: Et multo sanguine mœsti
spergunt aras, adolentque altaria donis, 1230
ravidas reddant uxores semine largo:
uicquam Divûm numen, sorteisque fatigant.
ı steriles nimium crasso sunt semine partim:
quido præter justum, tenuique vicissim.
ıe, locis quia non potis est adfigere adhæsum, 1235
itur extemplo, & revocatum cedit ab ortu:

Crass-

7. *Volta.*) Vultus: Ita veteres:
ſ.
3. *Duplici de semine.*) Quoniam
ı
membra atque artus decedit Corpore toto. v. 1036.
7. *Nec Divina satum*, &c.) sterilitatis quas attulit ex tempere Seminis, v. 31. probæ quidem & veræ: quas è motibus nequioribus, v. 15. illæ non absurdæ, sed parùm pudicæ: A Diis autem Viro vel Fœminæ sterilitatem immitti negat, neque id mirum, si è thalamis excludat istos Deos, quos in intermundiis collocavit.

Craſſius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur; aut non tam prolixo provolat ictu,
Aut penetrare locos æquè nequit; aut penetratum,
Ægrè admiſcetur muliebri Semine Semen. 1240
  Nam multùm harmoniæ Veneris differre videntur.
Atque alias alii complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque graveſcunt.
Et multæ ſteriles Hymenæis antè fuerunt
Pluribus, & nactæ poſt ſunt tamen, unde puellos 1245
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci:
Et, quibus antè domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Uxores parere, inventa 'ſt illis quoque compar
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam.
Uſque adeo magni refert, ut Semina poſſint 1250
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ quoi juncta viro ſit fœmina per Veneris res.
  Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
Namque aliis rebus concreſcunt Semina membris, 1255
Atque aliis extenuantur, tabentque viciſſim.
Et quibus ipſa modis tractetur blanda Voluptas,
Id quoque permagni refert: Nam more Ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere Uxores, quia ſic loca ſumere poſſunt 1260
Pectoribus poſitis, ſublatis Semina lumbis.
Nec molles opu' ſunt motus Uxoribus hilum.
Nam Mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat,
Clunibus ipſa viri Venerem ſi læta retractet:

Atque

1240. *Locos.*) Sic τόποι, apud Ariſtot. Hiſt. An. lib. VII. cap. 3. Cicero item ſimpliciter *Locos*, Varro, *Locos muliebres.*

1242. *Harmoniæ Veneris.*) Intellige temperamenti convenientiam.

1248. *Fœcundæ.*) Fœcundæ licet ſint, & alio viro fieri poſſint gravidæ.

1253. *Liquida craſſis.*) Huic verſui ſubjungit Lambinus, & rectè quidem è Codd.

Quæ quoi juncta viro ſit Fœmina per Veneris res.

1265. *Clunibus ipſa.*) Res turpicula eſt, inquit *Faber*, atque adeo paucis attingenda: Audi itaque Donatum ad Eunuchum Terentii, Act. 3. Sc. 1. ubi inter cætera hæc ſcribit: Aparte ergo ſui meretrices *Scorta* dicuntur, vel ἀπὸ τῦ σκαίρειν, quod Græcè *palpitare* intelligitur, quod illæ faciunt ſaltando aſſiduè, vel potiùs *Criſſando*, ut Lucretius ait, lib. IV. ob eam cauſam, ut concinniorem Venerem exhibeant viris, & ſibi abigant conceptum: Leg. igitur, *Criſſans ipſa viri:* Dubitari enim non poteſt quin hunc Lucretii locum ante oculos haberet Donatus, cùm cætera quæ profert hîc legantur: Ut:

Nam

Atque exoſſato ciet omni pectore fluctus. 1265
Ejicit enim Sulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit Seminis ictum.
Idque ſua cauſa conſuerunt Scorta moveri,
Ne complerentur crebrò, gravidæque jacerent,
Et ſimul ipſa viris Venus ut concinnior eſſet: 1270
Conjugibus quod nil noſtris opus eſſe videtur.
Nec divinitus interdum'ſt, Venerisque ſagittis
Deteriore fit ut forma Muliercula ametur.
Nam facit ipſa ſuis interdum Fœmina factis,
Morigeriſque modis, & mundo corpori' cultu, 1275
Ut facilè inſueſcat ſecum Vir degere vitam.
Quod ſupereſt, Conſuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo ſpatio tamen, atque labaſcit.
Nonne vides, etiam guttas in ſaxa cadenteis 1280
Humoris longo in ſpatio pertundere ſaxa?

Nam mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat:
Et,
Et ſimul ipſa viris Venus ut concinnior eſſet:
Hæc quidem *Donatus*, niſi quòd Faber, *lib.* IV. ex ſuo addidit: Voce autem *Criſſare* & verſu ſequenti nihil unquam nequius: Explicet Martialis, lib. X. Ep. 68. & Schioppius ad Priapeïa, Ep. 18.

1268. *Seminis ictum.*) *Semini' jactum:* Faber: Id enim convenientiùs dicitur, cùm
In eo eſt Venus, ut muliebria conſerat arva.

1269. *Idque ſua cauſa.*) *Sicque ſua cauſa*, vel *Atque*, Lambinus, *Hacque ipſa cauſa*, Faber.

1273. *Nec divinitus eſt interdum.*) Demum cùm Amor à Simulachris excitetur, & Simulachra è formoſis corporibus profluentia eum potiſſimum concilient; unde deformes ſæpe ſint in honore & deliciis, v. 10.? Cave ne divinitùs hoc fieri dixeris, nam Dii id non magis curant quàm Manes ſepulti; in obſequio autem eſt Venuſtas, & à Munditie ſæpe veniunt Sagittæ: Saltem Conſuetudo conciliat Amorem. Et hæc quidem de Amore *Lucretius*, in quibus explicandis ſi paullò brevior fui, prudens ſciensque feci, qui viderem ita comparatum eſſe totum illud negotium, ut ad illius intelligentiam nemo interprete opus habeat. *Faber.* Illud Epicuri adjiciam, ἡ συνουσία ὤνησε μὲν οὐδέποτε, ἀγαπητὸν δ', εἰ καὶ μὴ ἔβλαψε.

IN hoc libro admodùm pauca ſunt quæ approbet Philoſophus; nulla enim in univerſa Philoſophia futilior quàm illa de Simulachris & Imaginibus opinio: Nam credamus tenues exuvias & membranulas à rerum ſuperficie continuò direptas, dum undique volitant, ſe mutuò intercidant & dilacerent neceſſe eſt; Ita denique miſceantur, ut nihil præter Centauros, Scyllas, & ejuſmodi monſtra videremus, aut imaginaremur.

Dicendum tamen *Lucretium* de iſtis

Imagi-

Imaginibus & Simulachris usque ad v. 471. acutè & decorè disputâsse, & benè ornâsse fabulam.

Deinde, ad v. 524. Poëta tractat Scepticos eo quo debuit, fastu, & severitate; Spernenda enim profectò & reprimenda ista Animalia: Neque Ego istam erga *Sensus* indulgentiam improbarem, nisi illis concesserat provinciam majorem quàm commodè administrare possunt: Sensus minimè fallaces agnosco, Ideone verò oculo meo magnitudinem Solis, Lunæ, & Astrorum emetiar? Ne quid acerbius dicam, hæc est nimis rustica opinio.

Sonum, Saporem, Odorem, Corporea esse, omnemque sensationem corporibus peragi, ad v. 725. agnoscent omnes, qui qualitatibus, & aliis ægri Aristotelis insomniis non detinentur.

De Imaginatione verò usque ad v. 820. cùm nulla sint Simulachra, non est ut fusiùs agamus. Et Ridenda prorsus vanissima ista opinio, quæ usque ad v. 855. docet membra nostra tam artificiosè & subtiliter composita, non ideo fuisse facta ut utamur, sed jam facta oblatum sibi usum arripuisse.

De Fame & Siti, usque ad v. 874. protulit quæ ferri possunt: De motu verò Animalium, ad v. 904. inepta omnia. Denique cùm Somnus *Lucretii* dispersionem Animæ consequatur, quidni Nos immortali Anima donati æternùm vigilemus? De Insomniis, ad v. 1031. meræ nugæ: Reliqua verò nocte & tenebris tegenda.

FINIS LIBRI QUARTI.

LIBRI QUINTI
ARGUMENTUM.

I. L*AUDES Epicuri, cui propter inventam atque explicatam Philosophiam plus debent Homines, quàm Cereri, Baccho, Herculi, aliisque Divis, quos grati venerantur, ad v. 56. II. Deinde, ad v. 92. proponit totius Libri argumentum, cujus partes postea explicat: Et III. ad v. 157. Terram, Mare, Cœlum, Solem, Sidera, Mortalia docet, nec, quod Stoici putârunt, Animata, Dei ipsius partes, aut' Sedem & Domicilium Deorum esse, quod Vulgus existimat, asserit. IV. Nequis Mundum à Diis fuisse factum, atque ideo immortalem credat, ad v. 236. varias rationes congerit tam à Natura Deorum, quàm à vitiis hujus mundi ductas, quibus probare conatur hanc compagem non fuisse à Diis constitutam. V. ad v. 417. Quatuor Elementa, Terram, Aquam, Aëra, & Ignem, è quibus Mundus constat, nasci & interire, & proinde Mundum ipsum aliquando incepisse, aliquando etiam periturum arguit; variisque aliis argumentis confirmat hanc compagem nec ab æterno extitisse, neque futuram esse immortalem. VI. ad v. 509. agit de primo Mundi exortu, & singulis ejus partibus, prout graviores aut leviores sunt, sedes suas & locos assignat. VII. ad v. 613. Multa de Cœli & Siderum motibus proponit, at nihil certi decernit: Deinde docet cur Terra, cur tota compages, quod Corpus grave est, nulli fundamento innixa pendeat: Solem denique, Lunam, Sidera metitur, atque illa nec majora nec minora esse, quam nobis apparent, pronunciat. VIII. ad v. 770. Varias utriusque Solstitii, Æstivi & Hyemalis, causas reddit, quo modo Nox fiat, Cur Aurora*

Solem præcedat, cur Dies & Noctes vicissim sese superent; cur Luna vultum & figuram variet, cur denique Sol ac Luna Eclipsin patiantur, disputat. IX. Deinde à Cœlo descendens Herbarum, Arborum, Avium, Brutorum, Hominum origines describit, ad v. 835. X. Monstra quoque, mutila quædam atque imperfecta Animalia nasci concedit, sed Chimæras, Centauros, Scyllas, reliquaque Poëtarum portenta suaviter deridet. ad v. 922. XI. Demum, ad v. 1090. Primorum Hominum Vires, rudem Vitam, Cultum, Victum, Ingenium, Mores, Domicilia, Matrimonia describit, & docet unde Sermo, Voces, & rerum Nomina. XII. Tandem post Ignem in Terras à Fulmine delatum cultior Vita, & Victus mollior, Pacta & Fœdera inierunt Homines, Agros partiti sunt, & pulcherrimi aut fortissimi Reges *constituuntur, at brevi orta Seditione* Respublica *emersit, ad v. 1160. XIII. ad v. 1240. disputat de Deorum Metu, & de ortu Religionis, quam divinæ Naturæ & causarum Naturalium ignorantiæ acceptam refert. XIV. Quæ sequuntur Metallorum ortum, primas bellandi Artes, Artis Textrinæ, Agriculturæ, Musices, & aliarum Artium ortum atque progressum continent.*

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBER QUINTUS.

QUis potis eſt dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majeſtate, hisque repertis?
Quiſve valet verbis tantùm, qui fundere laudes
Pro meritis Ejus poſſit, qui talia nobis
Pectore parta ſuo, quæſitaque præmia liquit? 5
Nemo (ut opinor) erit mortali corpore cretus.
Nam ſi, ut ipſa petit majeſtas cognita rerum,
Dicendum'ſt: Deus ille fuit, Deus, inclute Memmi,
Qui Princeps vitæ rationem invenit eam; quæ

Nunc

3. *Qui fundere laudes.*) MSS. Codd. conſtanter habent *Fingere*, vel *Fundere:* Giſanius tamen legit, *Pingere.* Faber, *Quis*, id eſt, *queis fingere.* Horatius,

—— *Operoſa parvus*
Carmina fingo.

8. *Deus ille fuit*, &c.) Errat Lactantius, qui, lib. III. Cap. 14. de falſa Sapientia, exiſtimaverit hæc de *Epicuro* ſcripta non fuiſſe, ſed de *Pythagora*, aut *Thalete:* Id certè refellit verſus ille,

Cujus ego ingreſſus veſtigia ——

qui mox occurret. Hunc autem locum prorſus reſpiciebat *Cicero*, cùm in I. Tuſcul. ſcripſit, *Quæ quidem cogitans ſoleo ſæpe mirari nonnullorum inſolentiam Philoſophorum, qui Naturæ cognitionem admirantur, ejuſque* Inventori & Principi *gratias exultantes agunt, eumque* venerantur ut Deum; *liberatos enim ſe per eum dicunt* graviſſimis Dominis. *Faber.* Vid. v. 88.

Et dominos acres adſciſcunt.

Verùm Gratus Poeta agnoſcit per quem profecerat, & ſi revera metu, terroribus, ſuperſtitione homines Epicurus liberaſſet, cæteris Divis jure præferendus videretur.

Nunc appellatur SAPIENTIA: quique per artem 10
Fluctibus è tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clara luce locavit.
Confer enim Divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse; 15
Cùm tamen his posset sine rebus Vita manere:
Ut fama'st aliquas etiam nunc vivere genteis.
At benè non poterat sine puro pectore vivi.
Quò magis hic meritò nobis Deus esse videtur,
Ex quo nunc etiam per magnas dedita genteis 20
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.
Herculis antistare autem si facta putabis,
Longiùs à vera multò ratione ferere;
Quid Nemæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille Leonis obesset, & horrens Arcadius Sus? 25
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonaï?
Et Diomedis equi spirantes naribus ignem
Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter, 30
Tantopere officerent nobis? Uncisque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala
Asper, acerba tuens, immani corpore Serpens,
Arboris amplexus stirpem: quid denique obesset, 35
Propter Atlantæum littus, pelageque severa,

Quò

10. *Sapientia.*) Nomen hoc ab Aliis Philosophis relictum suæ Doctrinæ tribuerunt Epicuræi, viri quidem non semper nimis modesti: Authorem quæris? Adest Horatius nitidus istius gregis Porcus:

Parcus Deorum cultor & infrequens
Insanientis dum Sapientiæ
Consultus Erro.

12. *In tam tranquillo.*) Tale aliquid apud *Lucilium*, *Quoque Te* in tranquillum *ex sævis transfert tempestatibus.* Sed & idem legas apud *Terentium.*

17. *Ut Fama est.*) Vid. Diodorum Siculum, lib. III. Id hodieque verum est, nam vix Sexta Orbis pars triticum novit.

28. *Tripectora.*) Virgilius & Horatius dicunt, Geryonem *Tergeminum*, & *Ter amplum.*

36. *Pelageque severa.*) Lib. VI. v. 619.

At Pelage *multa, & latè substrata videmus.*

Eadem voce utitur Manilius, lib. II. v. 90.

Atque hæc Seditio Pelage *nunc sidere Luna*
Mota tenet: ———

Severa autem Pelage, Non navigabilia, aut navigantibus infesta: Sic Virgilius,

——— *Amnemque* severum
Cocyti metuet. ———

Quò neque noſter adit quiſquam, neque Barbarus audet?
Cætera de genere hoc quæ ſunt portenta peremta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: Ita ad ſatiatem terra Ferarum 40
Nunc etiam ſcatit, & trepido terrore repleta'ſt
Per nemora ac monteis magnos, ſylvaſque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque eſt noſtra poteſtas.
At niſi purgatum'ſt pectus, quæ prœlia nobis,
Atque pericula tunc ingratis inſinuandum? 45
Quantæ conſcindunt hominem Cuppedinis acres
Sollicitum curæ? Quantique perinde timores?
Quidve Superbia, Spurcities, Petulantia, quantas
Efficiunt cladeis? Quid Luxus, Deſidiesque?
Hæc igitur qui cuncta ſubegerit, ex animoque 50
Expulerit dictis, non armis, nonne decebit,
Hunc Hominem numero Divûm dignarier eſſe?
Cùm bene præſertim multa, ac divinitus ipſis
Immortalibu' de Divis dare dicta ſuërit;
Atque omnem rerum Naturam pandere dictis. 55
Quoius ego ingreſſus veſtigia, nunc rationes
Perſequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere ſint, in eo quàm ſit durare neceſſum:
Nec validas ævi valeant reſcindere leges.
Quo genere in primis Animi natura reperta 'ſt, 60
Nativo primo conſiſtere corpore creta:
Nec poſſe incolumis magnum durare per ævum:

Sed

40. *Ita ad Satiatem.*) Ad Satietatem, πρὸς κόρον: Id eſt, valdè aut abundè: Et verſu ſequenti, *Scatit:* Sic infra,

Largifluum fontem Scatere, *atque erumpere flumen.*

45. *Atque pericula tunc.*) Gifanius, *Atque pericula eſt: Prælia inſinuandum nobis*, id eſt, Prælia ſunt nobis ſubeunda.

48. *Spurcities.*) Spurcus, ἀσυρὴς: Qui ut interpretatur Polybius, lib. XVII. ὀλοσχερῶς εἰς ἀσέλγειαν ἐξώκειλε, Vid. Caſaubonum ad Theophraſti characteres. p. 180.

56. *Cujus ego ingreſſus*, &c.) V. 36. habes libri argumentum: Probabit enim Poëta Mundum aliquando incepiſſe, aliquando etiam periturum; Deinde Mundi & Animalium originem deſcribet, docebit quæ Animalia naſci potuerunt, quæ finxit Poëtarum vanitas & Vulgi ſuperſtitio: Quomodo Nomina rebus impoſita, & mutua per voces commercia, unde Religio & Metus Deorum dicet. Denique Solis, Lunæ, Siderum curſus explicabit: Eaque Sola vi Naturæ, nulla verò Providentia volvi demonſtrabit. Niſi enim motus cœleſtes explicet, haud facilè tollet omnem de Providentia opinionem: Nam Religio, ut primo libro obſervat,

Caput è Cœli regionibus oſtendit.

56. *Nunc Rationes.*) Alii, *dum rationes*, & forſan meliùs.

Sed Simulacra ſolere in ſomnis fallere mentem,
Cernere cùm videamur eum, quem vita reliquit,
Quod ſupereſt, nunc me huc Rationis detulit ordo, 65
Ut mihi, mortali conſiſtere corpore Mundum,
Nativumque ſimul, ratio reddunda ſit, eſſe.
Et quibus ille modis congreſſus Materiaï
Fundarit Terram, Cœlum, Mare, Sidera, Solem,
Lunaïque globum; tum quæ tellure Animantes 70
Exſtiterint: Et quæ nullo ſint tempore natæ.
Quove modo genus Humanum variante loquela
Cœperit inter ſe veſci per nomina rerum:
Et quibus ille modis Divûm metus inſinuârit
Pectora, terrarum qui in orbi ſancta tuetur 75
Fana, Lacus, Lucos, Aras, Simulacraque Divûm.
Præterea, Solis curſus, Lunæque meatus
Expediam, qua vi flectat Natura gubernans:
Ne forte hic inter Cœlum, Terramque reamur
Libera ſponte ſua curſus luſtrare perenneis, 80
Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:
Neve aliqua Divûm volvi ratione putemus.
Nam, bene qui didicere Deos ſecurum agere ævum,
Si tamen interea mirantur qua ratione
Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis, 85
Quæ ſupera caput ætheriis cernuntur in oris;
Rurſus in antiquas referuntur Relligiones,
Et Dominos acreis adſciſcunt, omnia poſſe

Quos

71. *Et quæ nullo*, &c.) Intellige Chimæras, Centauros, Scyllas, Hermaphroditum, &c.

73. *Inter ſe veſci per nomina.*) Uti rerum nominibus, & ſermones miſcere: Ita legit & interpretatur hunc verſum *Nonius*, in voce *Veſci.*

78. *Natura gubernans.*) Per *Naturam* nihil intelligit Lucretius præter Atomorum in hanc mundi compagem temerè conjectarum vim & motum.

82. *Neve aliqua Divûm.*) Epicurus: καὶ ἡ θεία δύναμις πρὸς ταῦτα μὴ προσαγέσθω, ἀλλὰ ἀλειτούργητος διατηρείσθω, καὶ ἐν τῇ πάσῃ μακαριότητι: ὡς εἰ μὴ τοῦτο πραχθήσεται, ἅπασα περὶ τῶν μετεώρων αἰτιολογία ματαία ἔσαι.

84. *Si tamen interea mirantur.*) Inde Horatius Epicuræus,

Nil admirari *propè res eſt una, Numici,*
Solaque quæ poſſit facere & ſervare beatum:
Hunc Solem, & Stellas, & decedentia certis
Tempora momentis, ſunt qui formidine nulla
Imbuti ſpectent: ——

Iſtum Horatii locum è Lucretio interpretare, & prudentiùs facies quàm alii Interpretes.

88. *Dominos acres.*) Lib. II. *Dominos ſuperbos:* Eadem Velleius apud Ciceronem, lib. de Nat. Deor. I. *Dum Deum rerum Authorem facitis, impoſuiſtis*

Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique 90
Quanam sit ratione, atque altè terminus hærens.
Quod superest, ne Te in promissis plura moremur,
Principiò, Maria ac Terras, Cœlumque tuere:
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis species tam dissimileis, tria talia texta, 95
Una dies dabit exitio: multosque per annos
Sustentata ruet moles & machina Mundi.
Nec me animi fallit, quàm res nova, miraque menti
Accidat, Exitium Cœli Terræque futurum:
Et quàm difficile id mihi sit pervincere dictis: 100
Ut fit, ubi insolitam rem adportes auribus antè,
Nec tamen hanc possis Oculorum subdere visu,
Nec jacere indu Manus, via quà munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis:
Sed tamen effabor: dictis dabit ipsa fidem res 105
Forsitan, & graviter terrarum motibus orbis
Omnia conquassari in parvo tempore cernes:
Quod procul à nobis flectat Fortuna gubernans:
Et Ratio potiùs, quàm Res persuadeat ipsa,
Succidere horrisono posse omnia victa fragore. 110
Qua priùs aggrediar quàm de re fundere fata
Sanctiùs,

fuistis in cervicibus nostris sempiternum Dominum, *quem dies & noctes timeremus; Quis enim non timeat omnia providentem, & cogitantem, & animadvertentem & omnia ad Se pertinere putantem, curiosum & plenum negotii Deum?*

92. *Quod superest*, &c.) Tandem, v. 19. Rem ipsam aggreditur, præclaram quidem illam, sed difficilem; & quam vix persuadebit. Non facilè credimus quod nolumus; Quis autem velit videre Mundi ruinam, quam sine sua pernicie experire non potest? Ipse Poëta talis tantique casus misereri videtur.

——— *Tria talia texta*
Una dies dabit Exitio ——— v. 95.
certè timet, v. 108.

Quod procul à nobis flectat Fortuna gubernans.

101. *Ante.*) Viz. *ante insolitam.*

102. *Visu.*) Visui, Oculis. Veteres autem *Visu:* Sic Terentius, *Vestitu nimio indulges.*

103. *Via qua munita fidei proxima*, &c.) Ea enim maximè credimus, quæ cernimus, aut tangimus.

111. *Qua priùs aggrediar*, &c.) Quoniam verò *Stoicorum* Vanitas, aliorum Ignorantia, & Vulgi superstitio multa præjudicia huic Opinioni opposuerant, illa omnia amolitur *Lucretius;* & primò, v. 36. Stoicos refutat. Quippe isti Homines Solem, Lunam, Mare, Terras, totum denique Mundum Spiritu intus infuso Animatum Deum esse voluerunt. *Manilius*,

Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
Membraque Naturæ diversa condita forma
Aëris, atque Ignis, Terræ, Pelagique jacentis

Via

Sanctiùs, & multò certa ratione magis quàm
Pythia, quæ tripode è Phœbi, lauroque profatur:
Multa tibi expediam doctis solatia dictis:
Relligione refrænatus ne fortè rearis, 115
Terras, & Solem, Cœlum, Mare, Sidera, Lunam,
Corpore divino debere æterna manere:
Propterеaque putes ritu par esse Gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro scelere omneis,
Qui ratione sua disturbent mœnia Mundi, 120
Præclarumque velint cœli restinguere Solem,
Immortalia mortali sermone notantes.
Quæ procul usqueadeo divino ab numine distent,
Inque deûm numero sic sunt indigna videri,
Notitiam potiùs præbere ut posse putentur, 125
Quid sit vitali motu, sensuque remotum.
Quippe etenim non est cum quovis corpore ut esse
Posse Animi natura putetur, Consiliumque.
Sicut in æthere non Arbor, nec in æquore salso
Nubes esse queunt, neque Pisces vivere in arvis; 130
Nec Cruor in lignis, nec saxis Succus inesse:
Certum, ac dispositum 'st, ubi quicquid crescat, & insit.
Sic Animi natura nequit sine Corpore oriri
Sola, neque à nervis, & sanguine longiter esse.
Hoc si posset enim, multò priùs ipsa Animi vis 135
In Capite, aut Humeris, aut imis Calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret.

Quod

Vis Animæ divina regit, sacroque meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat.

Hos autem contemnit Poëta, & indignatur; injuriarum forsan memor, nec nugarum patiens.

120. *Disturbent mœnia Mundi.*) Id est, probant Mundum interiturum. Ita Virgilius, *Ingentes erigit alnos*, id est, describit quo pacto ex Heliadibus Alni surrexerint: Inde apud Aristotelem, οἱ γενῶντες τὸν κόσμον (*generantes Mundum*) qui probant Mundum genitum esse; & illud Platonis notandum, qui τοὺς ῥέοντας (fluentes) alicubi vocat eos è Philosophis, qui omnia in perpetuo fluxu esse dicerent. *Faber.*

124. *Sic sunt indigna.*) Alii, *Qua sunt indigna.*

129. *Sicut in*, &c.) Sequentes 13. v. invenies, lib. III. v. 786, ubi etiam legitur: *Non æquore in alto.*

135. *Hoc si posset enim.*) Quatuor hos versus huc cum aliis temerè translatos conjicit *Faber:* Sed ad rem æquè ac reliqui faciunt. Nam si in ipso nostro Corpore Nervis, Venis, & Sanguine instructo, certa & definita loca sint, ubi Anima & Animus seorsum nascantur & existant; frustra Animam & Animum in Cœlo, Mari, Terra, aliisque Corporibus nullis omnino organis donatis, Aliquis requirat.

Quod quoniam nostro quoque constat Corpore certum,
Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit 140
Seorsum Anima, atque Animus: tantò magis inficiandum,
Totum posse extra Corpus, formamque animalem
Putribus in glebis Terrarum, aut Solis in igni,
Aut in Aqua durare, aut altis Ætheris oris.
Haud igitur constant divino prædita sensu, 145
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.
Illud item non est ut possis credere, sedes
Esse Deûm sanctas in mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura Deûm, longèque remota
Sensibus à nostris, animi vix mente videtur. 150
Quæ quoniam manuum tactum suffugit, & ictum,
Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
Dissimiles debent, tenues de corpore eorum. 155
Quæ tibi posteriùs largo sermone probabo.
Dicere porro, Hominum causa voluisse parare
Præclaram mundi naturam, propptereaque
Id laudabile opus Divûm laudare decere,
Æternumque putare, atque immortale futurum, 160
Nec fas esse, Deûm quod sit ratione vetusta

Gentibus

145. *Haud igitur constant.*) Velleius apud Ciceronem, lib. I. de Nat. Deor. *Qui Mundum ipsum Animantem sapientemque esse dixerunt, nullo modo Animi naturam intelligentes, viderunt, in quam naturam cadere possit.*

147. *Illud item non est.*) Cùm verò Dii sint immortales & æterni, pares sedes habeant necesse est, inde Deos in Cœlis, atque ideo nunquam ruituris, omnes collocant. Respondet Poëta, v. 10. Illud omne esse sive Poëtarum, sive Vulgi figmentum; Nam tenuior est Deorum Natura quàm ut tangat tam crassa Corpora, ideoque ista Deos habitare minime putandum.

155. *Tenues de corpore eorum.*) Quæ tenuitatis differentia est nos inter & Deos ipsos, eadem inter sedes Deorum & nostras est; Itaque *tenues de corpore eorum* significabit, tenues esse, quasi ex iisdem corpusculis constent, quibus & Dii constant. *Faber.* Lambinus legit, *Tenues pro corpore eorum.*

157. *Dicere porro hominum*, &c.) At Dii hunc Mundum fabricârunt, & æternum esse voluerunt. Resp. *Lucretius*, v. 25. Sui an Hominum causa fabricârunt? Sui siquis dixerit, idem dicat, Quid Deo cultus Hominis confert beato, & nulla re indigente. Quid autem erat quòd concupisceret Deus Mundum signis & luminibus tanquam Ædilis ornare? Si ut Deus meliùs habitaret, anteà, viz. tempore infinito in tenebris tanquam in gurgustio habitaverat? post autem, varietatene eum delectari putamus, quiq Cœlum & Terras exornatas videmus? Quæ ista potest esse oblectatio Deo? quæ si esset, non ea tam diu carere potuisset. Hominum causa qui dicit, idem explicet, quomodo nobis non existentibus insuave foret non esse.

Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare suis ullum de sedibus unquam,
Nec verbis vexare, & ab imo evertere summam:
Cætera de genere hoc adfingere, & addere, Memmi, 165
Desipere 'st; quid enim Immortalibus, atque Beatis
Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Ut nostra quicquam causa gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tantò post antè quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem? 170
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obsunt; sed, cui nil accidit ægri.
Tempore in anteacto, cùm pulchrè degeret ævum,
Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita, ac mœrore jacebat, 175
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet, quicunque'st, velle manere
In vita donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam verò vitæ gustavit amorem, 180
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?
Exemplum porro gignundis rebus, & ipsa
Notities Hominum, Divis unde insita primùm?
Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
Quove modo'st unquam vis cognita Principiorum, 185
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen Natura creandi?
Namque ita multa modis multis Primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri, 190
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,

Quæ-

164. *Summam.*) Mundum, viz. Mundum autem dixit *Summam* ex eorum Philosophorum sententia, qui *Unicum* agnoscebant. Lambinus legit, *Fundo.*

174. *Amorem accendere tali.*) Alii, *amore tali: Tali.* Tali ὄντι, seu Deo vel Homini. *Faber.*

181. *Nec fuit in numero.*) Rerum creatarum; *Esse creatum:* Alii, *Esse creato*, ut v. 177. *Esse creatis.*

182. *Exemplum porro*, &c.) Tota omnium rerum notities à Simulachris rerum incurrentibus derivatur. Dii etiam nihil inconsiderate faciunt, quicquid agere constituunt, illud prævident: At nullæ Imagines rerum in Mentem Divinam cadere potuerunt, cùm res ipsæ nondum extiterint; ideo ineptè aliquis dicat Deos Cœlum, Terram, Animalia, Omnia creâsse.

187. *Creandi.*) Lambinus, *Creando:* meliùs.

188. *Multa modis multis.*) *Multimodis multis:* Gifanius.

Quæcunque inter se possint congressa creare,
Ut non sit mirum si in taleis dispositurus
Deciderunt quoque, & in taleis venere meatus,
Qualibus hæc rerum genitur nunc Summa novando. 195
Quòd si jam rerum ignorem Primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis Cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum, tanta stat prædita culpa. 200
Principiò, quantum Cœli tegit impetus ingens,
Inde avidam partem Monteis, Sylvæque ferarum
Possedere, tenent Rupes, vastæque Paludes,
Et Mare, quod latè Terrarum distinet oras.
Inde duas porro prope parteis fervidus Ardor, 205
Assiduusque Geli casus mortalibus aufert.
Quod superest arvi, tamen id Natura sua vi
Sentibus obducat, ni vis Humana resistat,
Vitaï causa valido consueta bidenti
Ingemere, & terram pressis proscindere aratris. 210
Si non fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes cimus ad ortus:
Sponte sua nequeant liquidas existere in auras.
Et tamen interdum magno quæsita labore,
Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent; 215
Aut nimiis torret fervoribus ætherius Sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ,

Flabra-

195. *Genitur.*) Codd. *Geritur*, Nec melior quidem hæc vox *Genitur* Lambini.

196. *Quod si, jam rerum*, &c.) Sequuntur, v. 27. argumenta è vitiosa hujus Mundi constitutione ducta; Quippe Sapientissimi Artificis opus fuisset absolutum, non horridum Montibus, Sylvis, Paludibus, &c. Aliæ partes non rigerent perpetuo gelu, neque alias nimii Calores torrerent: Deinde Fruges potiùs quàm Spinas, Sentes, & cætera inutilia produceret: Denique nullis procellis vexaretur, non aleret Feras Humano Generi infestas, neque varii Morbi varias Anni tempestates sequerentur, & Funera præcipitarent: Sed omnia fuissent optimè disposita & ornata; Quieti atque usibus Humani generis accommoda, & Deo digna.

202. *Avidam partem.*) Magnam, ingentem, Interpretes, Quia, viz. Avidi magna omnia desiderant, vel quia avidè occupata est; Quis feret hæc? *Avidam*, Bibulam, Nardius, nam Terra est Humoris avidissima: Ineptè. Nec porrò Interpretes prætendant,

Avido *complexu quem tenet Æther*, lib. II. v. 1065. non attinet. Meliùs igitur cum vulg. legatur Aliam, sed potius *Habitant:* Neque insolentiùs *Montes habitant*, quàm *Sylvæ possident*.

206. *Geli.*) Veteres tam *Gelus*, quàm *Gelu*.

Flabraque ventorum violento turbine vexant.
 Præterea genus horriferum Natura Ferarum,
Humanæ genti infestum, terraque marique, 220
Cur alit, atque auget? Cur Anni tempora morbos
Apportant? Quare Mors immatura vagatur?
 Tum porro Puer, ut sævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio, cùm primùm in luminis oras 225
Nixibus ex alvo matris natura profudit:
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum'st,
Cui tantum in vita restet transire malorum.
At variæ crescunt Pecudes, Armenta, Feræque:
Nec crepitacula eis opu' sunt, nec cuiquam adhibenda'st 230
Almæ nutricis blanda atque infracta loquela:
Nec varias quærunt Vesteis pro tempore Cœli.
Denique non Armis opus est, non Mœnibus altis,
Queis sua tutentur, quando omnibus omnia largè
Tellus ipsa parit, naturaque dædala rerum. 235
 Principiò, quoniam Terraï corpus, & Humor,
Aurarumque leves animæ, calidique Vapores,
E quibus hæc rerum consistere Summa videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore constant:
Debet tota eadem Mundi natura putari. 240
Quippe etenim quorum parteis, & membra videmus
Corpore nativo & mortalibus esse figuris;
Hæc eadem ferme mortalia cernimus esse,

Et

222. *Apportant.*) *Importa[illegible]*, Lambinus, infra, v. 370.

Aut aliam quamvis cladem importare *pericli.*

223. *Tum porrò Puer*, &c.) V. 13. aliud habes argumentum; Si Dii Mundum fecissent, Melior foret Hominum, quàm Aliorum Animalium conditio, at longè deterior, & si rem ipsam attendas, Brutis Parens videtur Natura, Hominibus Noverca.

225. *Vitali auxilio.*) Ita Muretus, dum Codd. *Vitaï.*

230. *Nec crepitacula eis opus sunt.*) Codd. *Nec crepitacula eis opus est*, & rectiùs: Plautus,

Puero opus est cibum.

236. *Principio, quoniam*, &c.) Depulsis iis præjudiciis quæ Stoicorum vanitas, aut Vulgi superstitio opinioni suæ opposuerat, v. 12. hoc modo disputat; Cùm ea sit Natura Totius quæ Partium, & observemus Mundi partes, Terram, viz. Aquam, Aërem & Ignem subinde mutari, aliquando diminui, & deinde refici; dicendum est totam compagem esse pariter Mortalem.

240. *Debet tota eadem.*) Gifanius, *Debet eodem omnis*, viz. æque nativo & mortali corpore constare.

243. *Hæc eadem ferme.*) Debuit planè & disertè concludere, sed ita alibi locutus est: Donatus, *ferme* pro *facile*: Terent. Andr. Act. 3. Sc. 1.

ıtiva ſimul. Quapropter maxima Mundi
videam membra, ac parteis conſumta regigni. 245
licet, Cœli quoque idem Terræque fuiſſe
ipiale aliquod tempus, clademque futuram.
ıd in his rebus ne me arripuiſſe rearis,
mi, quòd Terram, atque Ignem mortalia ſumpſi
neque Humorem dubitavi, Aurasque perire: 250
e eadem gigni, rurſuſque augeſcere dixi:
ncipiò, pars Terraï nonnulla peruſta
ıus aſſiduis, multa pulſata pedum vi
ːris exhalat nebulam, nubeiſque volanteis,
validi toto diſpergunt aëre venti: 255
etiam glebarum ad diluviem revocatur
ibus, & ripas radentia flumina rodunt.
ːrea, pro parte ſua quodcunque alid auget,
ːur: & quoniam dubio procul eſſe videtur
iparens, eadem rerum commune ſepulcrum: 260
Terra tibi limatur, & aucta recreſcit.
ıod ſupereſt, Humore novo mare, flumina, fonteis
er abundare, & latices manare perenneis,
ɔpus eſt verbis, magnus decurſus aquarum
que declarat: ſed primum quicquid Aquaï 265
ːur, in ſummaque fit, ut nihil Humor abundet,
n quòd validi verrentes æquora venti
.nuunt, radiiſque retexens ætherius Sol:
ːn quòd ſubter per terras diditur omneis.

Perco-

Illud in his rebus, &c.) Quòd ɔræcipuæ partes, & maxima membra, Terra, Aqua, Aër, ignuntur, & intereunt; v. 59. demonſtrat: Multæ Terræ parin altum feruntur, & Aëra ıunt; Multas auferunt flumiin Mare volvunt, v. 14. Aqua ɔva indies naſcitur, at pars il- Solis in Aërem mutatur, pars ıtibus ſubterraneis Terræ forıduit, v. 12. Aërem, qui reciıes particulas è rebus omnibus ıò fluentes, & res illas omnes, nemo dixerit æternum, aut talem, v. 8. De Igne denique oncludendum, cùm Radii Soi unicus eſt Lucis & Ignis fons, quolibet monumento emiſſi pereunt: Ideòque quòd Sol ipſe reparetur, æquè ac Lychni & Tedæ, omninò confitendum, v. 25.

248. *Arripuiſſe.*) Arripere, aſſumere non datum aut conceſſum ab altero: Tullius, lib. I. de Nat. Deor. *Arripere mihi videmini, quaſi veſtro jure, rem nullo modo probabilem.*

258. *Alid auget.*) Alii, *Alit*, *Auget.*

261. *Limatur.*) *Libatur*, melius.

265. *Sed primum quicquid.*) Quidque, ut ſæpe aliàs, & v. 285. item, v. 305. *Nam* primùm quicquid *fulgoris diſperit eij.*

268. *Retexens.*) Ἀναλύων, καταλύων, reſolvens.

Percolatur enim virus, retroque remanat 270
Materies Humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit; inde ſuper terras fluit agmine dulci,
Qua via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.
Aëra nunc igitur dicam qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas. 275
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare: qui niſi contrà
Corpora retribuat rebus, recreetque fluenteis,
Omnia jam reſoluta forent, & in Aëra verſa.
Haud igitur ceſſat gigni de rebus, & in res 280
Recidere aſſiduè, quoniam fluere omnia conſtat.
Largus item liquidi fons luminis, ætherius Sol
Inrigat aſſiduè cœlum candore recenti,
Suppeditatque novo confeſtim lumine lumen.
Nam primum quicquid fulgoris diſperit eij, 285
Quòcunque accidit: id licet hinc cognoſcere poſſis,
Quòd ſimul ac primùm nubes ſuccedere Soli
Cœpere, & radios inter quaſi rumpere lucis,
Extemplo inferior pars horum diſperit omnis;
Terraque inumbratur, qua nimbi cunque feruntur, 290
Ut noſcas ſplendore novo res ſemper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire;
Nec ratione alia res poſſe in ſole videri,
Perpetuò ni ſuppeditet lucis caput ipſum.
Quin etiam nocturna tibi, terreſtria quæ ſunt, 295
Lumina, pendentes Lychni, claræque coruſcis
Fulguribus, pingues multa caligine Tedæ,
Conſimili properant ratione, ardore miniſtro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus inſtant;
Inſtant, nec loca lux inter quaſi rupta relinquit: 300
Uſqueadeo properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammæ.

Sic

272. *Agmine dulci.*) *Agmen*, pro *actu*, & *ductu* quodam ponere non inelegans eſt. Ut

Leni fluit agmine *Tibris.*

Macrobius, Satur. VI. cap. 4.

281. *Fluere omnia conſtat.*) Supra, lib. IV.

Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi.

283. *Inrigat.*) Sol enim *Fons* luminis. Vid. v. 661. & lib. IV. v. 375.

287. *Succedere Soli.*) Virg. Geor. 3.

Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere, *& umbræ.*

Idem, lib. IV.

——— *Atque alto* ſuccedere *Cœlo.*

299. *Tremere ignibus.*) Tremulos radios ſpargunt Lychni, & Tedæ.

Sic igitur, Solem, Lunam, Stellasque putandum
Ex alio, atque alio lucem jactare subortu,
Et primum quicquid flammaï perdere semper: 305
Inviolabilia hæc ne credas fortè vigere.
Denique non Lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas Turreis ruere, & putrescere Saxa?
Non delubra Deûm, Simulacraque fessa fatisci?
Nec sanctum numen fati protollere fineis 310
Posse? Neque adversus naturæ fœdera niti?
Denique non Monumenta virûm dilapsa videmus
Cedere proporro, subitoque senescere casu?
Non ruere avolsos Silices à montibus altis,
Nec validas ævi vireis perferre, patique 315
Finiti? Neque enim caderet avolsa repente,
Ex infinito quæ tempore pertolerassent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.
Denique jam tuere Hoc circum, supraque, quod omnem
Continet amplexu terram; quod procreat ex se 320
Omnia (quod quidam memorant) recipitque peremta:
Totum nativum mortali corpore constat.
Nam quodcunque alias ex se res auget, alitque,
Deminui debet, recreari cùm recipit res.
Præterea, si nulla fuit genitalis origo 325
Terraï

307. *Denique non Lapides*, &c.) Superiora argumenta confirmat, v. 12. Quæ Solidissima videmus, sentiunt vires temporis, & putrescunt. Turres, Templa, Deorum Simulachra (Nec illa Numen ipsum sustentare potest) quis non videt quotidie labantia? Saxa denique, quæ integra vidimus brevi tempore labefacta sunt, & montibus avulsa cadunt: Quis autem dicat illa ab æterno extitisse, quæ temporis finiti vires perferre nequeant?

309. *Fessa fatisci.*) Faber, *Fissa fatisci.*

310. *Protollere fines.*) Proferre: Plautus,

Neque viri Vitam sinet in crastinum protolli.

313. *Cedere proporro*, &c.) Gifanius,

Quærere pro porro sibi cunque senescere credas,

id est, ut credas ea aliquando sibi quærere Senectutem: Sed melior vulgata lectio. *Faber* autem rejicit. *Denique non monumenta*, &c. & legit,

Omniaque *ut porro, subitoque senescere* credas,

Non ruere avulsos, &c.

Sed huic etiam conjecturæ vulgatam lectionem libenter præferam.

319. *Denique jam tuere*, &c.) V. 6. Illos refutat, qui omnia è cœlo oriri, & in Cœlum iterum resolvi sentiunt, & tamen Cœlum ipsum immortale & æternum asserunt; Nam quod in alias res vertitur, & quod ex iis rebus solutis reparatur & reficitur, id Nativum prorsus & Mortale.

325. *Præterea si nulla fuit*, &c.) Mundi novitas, v. 14. probatur, tum ex eo, quòd Historiæ omnium antiquissimæ Thebano aut Trojano bello superiores non sint, ut esse deberent,

Terraï & Cœli, ſemperque æterna fuere:
Cur ſupera bellum Thebanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere Poëtæ?
Quò tot facta virûm toties cecidere? Nec uſquam
Æternis famæ monumentis inſita florent? 330
Verùm (ut opinor) habet novitatem Summa, recenſque
Natura 'ſt Mundi, neque pridem exordia cœpit.
Quare etiam quædam nunc Artes expoliuntur,
Nunc etiam augeſcunt; nunc addita Navigiis ſunt
Multa: Modò Organici melicos peperere ſonores. 335
Denique Natura hæc rerum, Ratioque reperta 'ſt
Nuper, & hanc Primus cum primis Ipſe repertus
Nunc ego ſum, in patrias qui poſſim vertere voces.
Quòd ſi forte fuiſſe antehac eadem omnia credis:
Sed periiſſe hominum torrenti ſæcla vapore, 340
Aut cecidiſſe urbeis magno vexamine Mundi,
Aut ex imbribus aſſiduis exîſſe rapaceis
Per terras Amneis, atque oppida cooperuiſſe:
Tantò quippe magis victus fateare neceſſe 'ſt,

Exi-

ſi Mundus foret, non dico æternus, ſed multo vetuſtior; tum ex eo quòd Artes omnes recens adinventas habemus, ſiquidem Authores omnium memorantur; cùm, ſi Mundus nunquam cœpiſſet, deberent Artes, ac potiſſimùm, Vitæ utiles ſemper extitiſſe. Macrobius, in Somn. Scip. Lib. II. Cap. 10. *Quis non hinc exiſtimet Mundum quandoque cœpiſſe, nec longam retrò hujus ætatem, cum abhinc ultra duo retrò annorum millia de excellenti rerum geſtarum memoria ne Græca quidem extet Hiſtoria. Nam ſupra* Ninum, *à quo Semiramis ſecundum quoſdam creditur procreata, nihil præclarum in libros relatum eſt. Si enim ab initio, imò ante initium fuit Mundus, ut Philoſophi volunt, cur per innumerabilium ſeriem ſæculorum non fuerat cultus, quo nunc utimur, inventus? Non literarum uſus, quo ſolo memoriæ fulcitur æternitas? Cur denique multarum rerum experientia ad aliquas Gentes recenti ætate pervenit? Ut ecce Galli vitem, vel cultum oleæ Roma jam adoleſcente didicerunt; aliæ verò Gentes adhuc multa neſciunt, quæ nobis inventa placuerunt: Hæc omnia videntur æternitati rerum repugnare, dum opinari nos faciunt certo Mundi principio ſingula quæque cœpiſſe.*

336. *Natura hæc rerum.*) Phyſicam intelligit, planè eadem ratione Horatius, qui interdum audacior eſt, de Pythagora dixit,

Naturæ *non ſordidus Author.*
Faber.

339. *Quod ſi forte*, &c.) His argumentis nonnulli Philoſophi hoc modo reſpondent; Olim Artes iſtæ viguerunt, quæ nunc florent, ſed aliquando Ignis, aliquando Aqua delevit, vel Terræ motus hauſit humanum genus: Inde jam novæ videntur nobis & recentes. Hoc reſponſum retorquet Poëta, v. 13. Nam Orbem aliquando Ignibus peruſtum, aliquando Aquis obrutum, aut Terræ motibus diruptum nemo ſanus æternum dixerit: Ideo enim Hominem dicimus Mortalem, quoniam illis Morbis tentatur, qui in alios vehementiùs incidentes eos abſtulerunt.

ium quoque Terraï, Cœlique futurum. 345
ı cùm res tantis morbis tantisque periclis
:arentur, ibi si tristior incubuisset
à; darent latè cladem, magnasque ruinas:
ratione alia mortales esse videmur
: nos, nisi quòd morbis ægriscimus iisdem, 350
ıe illi, quos à vita natura removit.
æterea, quæcunque manent æterna, necesse 'st,
quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
penetrare pati sibi quicquam, quod queat arctas
ɔciare intus parteis, ut Materiaï 355
ɔora sunt, quorum naturam ostendimus antè:
ideo durare ætatem posse per omnem.
ırum quia sunt expertia, sicut Inane 'st,
d manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
etiam, quia nulla loci sit copia circùm, 360
quasi res possunt discedere, dissolvique.
: Summarum Summa 'st æterna, neque extra
; locus est, quò diffiliant: Neque corpora sunt, quæ
nt incidere, & valida dissolvere plaga.
ıeque (uti docui) solido cum corpore Mundi 365
ıra 'st, quoniam admistum 'st in rebus Inane:
tamen est ut Inane: neque autem Corpora desunt,
nfinito quæ possint fortè coorta
uere hanc rerum violento turbine Summam,
aliam quamvis cladem importare pericli. 370
porro natura loci, spatiumque profundi
:it, exspergi quo possint mœnia Mundi,
alia quavis possint vi pulsa perire.
d igitur lethi præclusa 'st janua Cœlo,
Soli, Terræque, nec altis æquoris undis: 375
patet immani, & vasto respectat hiatu.
uare etiam Nativa necessum 'st confiteare
eadem: neque enim, mortali corpore quæ sunt,

Ex

. *Præterea quæcunque*, &c.) Ni-ɛrnum aut immortale agnoscit ·ɯ, præter Corpora perfecte So- Inane, & τὸ πᾶν, Universum: undus non est Corpus perfectè ım, nec Inane, neque, cùm In- int Mundi, hæc compages potest dici Universum: V. 24. Videsis etiam Libri III. versum 808.

377. *Quare etiam nativa*, &c.) Ex eo quod finem habiturus est Mundus, concludit, v. 4. Initium habuisse: Nam quod aliquando peribit, olim periisset.

Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
Immensi validas ævi contemnere vireis. 380
Denique tantopere inter se cùm maxima Mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello;
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Posse dari finem? Vel cùm Sol, & Vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exsuperârint, 385
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur:
Tantum suppeditant Amnes, ultroque minantur.
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti;
Nequicquam: Quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque retexens ætherius Sol; 390
Et siccare priùs confidunt omnia posse,
Quam liquor incœpti possit contingere finem.
Tantum spirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter se cernere certant:
Cùm semel in terra fuerit superantior Ignis, 395
Et semel (ut fama 'st) Humor regnârit in arvis.
Ignis enim superavit, & ambens multa perussit,
Avia cùm Phaëthonta rapax vix Solis equorum
Æthere raptavit toto, terrasque per omneis.
At pater Omnipotens ira tum percitus acri 400
Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram; Solque cadenti
Obvius æternam suscepit lampada mundi;
Disjectosque redegit equos, junxitque trementeis:
Inde suum per iter recreavit cuncta gubernans. 405
Scilicet, ut veteres Graiûm cecinere Poëtæ:
Quod procul à vera 'st animi ratione repulsum.
Ignis enim superare potest, ubi Materaï

Ex in-

381. *Denique tantopere, &c.*) Aliud demum argumentum deducit, v. 36. à pugna continua (Elementorum) præcipuarum Mundi partium. Cùm enim Ignis cum Aqua committatur, & modò Eluviones superent, quidni tandem cum totius Mundi ruina hæc concertatio terminetur? Quòd verò magna Incendia & Diluvia contigerint, de Phaëthonte & Deucalione fabulæ demonstrant, nam Igne vastata, & Aquis obruta erat Terra, licet Poëtæ inepte finxerunt Incendium istud & Diluvium interventu Deorum erupisse, & cessâsse.

382. *Pio nequaquam.*) Impio, quia Bellum hoc est civile & intestinum.

388. *Diluviare.*) Diluvio obruere.

396. *Regnârit.*) *Superârit*, & versu 399. *Terrasque perussit*, Gassendus.

397. *Ambens.*) Ambedens ab *Ambedo*: Sic *Ambesse* pro *Ambedere*. Alii, *Ambiens*.

407. *A vera est animi.*) Meliùs, *Vera nimis est*.

Ex infinito ſunt corpora plura coorta;
Inde cadunt vires aliqua ratione revictæ, 410
Aut pereunt res exuſtæ torrentibus auris:
Humor item quondam cœpit ſuperare coortus,
Ut fama 'ſt hominum, multas quando obruit urbeis:
Inde ubi vis aliqua ratione averſa receſſit,
Ex Infinito fuerat quæcunque coorta, 415
Conſtiterunt Imbres, & Flumina vim minuerunt.
Sed quibus ille modis conjectus Materiaï
Fundârit Cœlum ac Terram, Pontique profunda,
Soliſque & Lunæ curſus, ex ordine ponam.
Nam certè neque conſilia Primordia rerum 420
Ordine ſi quæque, atque ſagaci mente locârunt;
Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
Sed quia multa modis multis Primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibuſque ſuis conſuerunt concita ferri, 425
Omnimodiſque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter ſe poſſent congreſſa creare;
Propterea fit, uti magnum volgata per ævum
Omnigenos cœtus, & motus experiundo,
Tandem ea conveniant, quæ ut convenère repente 430

Magna-

413. *Ut fama eſt Hominum*, &c. Giſanius,

Ut fama eſt, Hominum multos quando obruit *Undis*.

Voſſius, *Hominum multas*, id eſt Crimina Hominum, ſive impios Homines: At quid hic loci *Lucretius* cum criminibus Hominum? profecto Epicuræus nunquam credidit iſtas Aquas ad eluenda Hominum peccata fuiſſe Terrarum Orbi immiſſas.

417. *Sed quibus ille modis*, &c.) Nativi hujus Mundi exordium explicaturus, Deos, omnemque Providentiam longe removet; & totum opus Materiæ permittit, v. 16. Inde *Chaos*, rudis & indigeſta Particularum congeries, quæ huc & illuc agitatæ, tandem pares cum paribus convenerunt, inde Mare, Cœlum, Terra, Sol, Sidera, & quæcunque hic Mundus continet. v. 17. *Plutarchus* ex *Epicuro* de Placit. Phil. lib. I. cap. 4. Ὁ τοίνυν κόσμος συνέστη περικεκλασμένῳ σχήματι ἐσχηματισμένος τὸν τρόπον τοῦτον, τῶν Ατόμων σωμάτων, ἀπρονόητον, καὶ τυχαίαν ἐχόντων κίνησιν, συνεχῶς τε, καὶ τάχιστα κινουμένων, εἰς τὸ αὐτὸ πολλὰ σώματα συνηθροίσθη, καὶ διὰ τοῦτο ποικιλίαν ἔχοντα καὶ σχημάτων, καὶ μεγεθῶν.

419. *Soliſque & Lunæ*.) Alii, *Solis Lunai*.

430. *Tandem ea conveniant*, *quæ ut convenère repente*.) Alii, *Tandem conveniunt* ea *quæ* conjuncta, &c. Et meliùs. V. lib. II. v. 1169. In ſequenti verſu pro *ſæpe* Faber legit, *nempe*. Ut & lib. II. v. 1060. At profectò vox *repente* modum tantùm conjunctionis exprimit, ideoque illa, quam jactat *Faber*, emendatio nulla eſt, vid. lib. II. v. 1060.

Magnarum rerum fiant exordia sæpe,
Terraï, Maris, & Cœli, generisque Animantum.
Hic neque tum Solis rota cerni lumine largo
Altivolans poterat, neque magni Sidera mundi,
Nec Mare, nec Cœlum, nec denique Terra, neque Aër, 435
Nec similis nostris rebus res ulla videri:
Sed nova tempestas quædam, molesque coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere, paresque
Cum paribus jungi res, & discludere Mundum,
Membraque dividere, & magnas disponere parteis 440
Omnigenis è Principiis, discordia quorum
Intervalla, Vias, Connexus, Pondera, Plagas,
Concursus, Motus turbabat, prœlia miscens,
Propter dissimileis formas variasque figuras;
Quòd non omnia sic poterant conjuncta manere, 445
Nec motus inter sese dare convenienteis:
Hoc est à Terris altum secernere Cœlum,
Et seorsum Mare uti secreto humore pateret,
Seorsus item puri, secretique ætheris Ignes.
Quippe etenim primum Terraï corpora quæque, 450

Propterea

438. *Inde loci.*) Id est, *Postea.* Infra, v. 749
Inde loci *sequitur Calor.*
Et v. 789.
Inde loci *Mortalia sæcla creavit.*

439. *Discludere.*) Discernere, Distinguere, &c. At *Disclusis* & *Discludere*, lib III. v. 172. & lib. VI. v. 239. *Diruptis* sonat, & *Perrumpere.* Macrobius, Sat. lib. VI. cap. 2. his comparat illa Virgilii in Sileno,

Namque canebat uti magnum per Inane coacta
Semina Terrarumque, Animæque, Marisque fuissent,
Et liquidi simul Ignis; ut his exordia primis
Omnia, & ipse tener Mundi concreverit Orbis:
Tum durare Solum, & discludere *Nerea ponto*
Cœperit, &c.

447. *Hoc est à Terris.*) Explicatio illarum vocum, *dare motus convenientes*, id est, inquit, separare Cœlum à Terra, &c. *Faber.* Alia verò, quam posui, interpretatio, non est inepta; & *Cœlum* recte Aërem interpretor.

450. *Quippe etenim.*) Cùm rudis & indigesta corpusculorum congeries in ordinem redigatur per motum, omnisque motus à gravitate oriatur, recte inquirit Poëta quid Atomi gravissimæ agunt: Existimavit autem Epicurus coacervatas confusasque Atomos irrequieto & ingenito suo motu ita sese convolvisse, revolvisse, susque deque exagitâsse, ut postremò crassiores omnes versus Medium confluxerint, & tenuiores extrusione facta à crassioribus versus circumferentiam avolârint. Porro ex crassioribus quidem illis conflatum fuisse Terræ corpus, quod Semina Aquæ in se contineret, ut quæ non potuissent perinde avolare cum cæteris: At è cæteris, quòd varii in ipsis tenuitatis gradus forent, quasdam restitisse non longè à Terra, constituisse Aërem, reliquas altiùs emersisse, & consti-

:erea quod erant gravia, & perplexa coibant,
edioque imas capiebant omnia ſedes:
quantò magis inter ſe perplexa coibant,
magis expreſſere ea, quæ Mare, Sidera, Solem,
mque efficerent, & magni mœnia Mundi. 455
ia enim magis hæc è levibus atque rotundis
nibus, multòque minoribu' ſunt Elementis,
n Tellus: ideo per rara foramina terræ
bus erumpens primus ſe ſuſtulit Æther
fer, & multos ſecum levis abſtulit Igneis: 460
alia longè ratione, ac ſæpe videmus,
ı cùm primùm gemmanteis rore per herbas
tina rubent radiata lumina Solis,
lantque Lacus nebulam, Fluviique perennes:
quoque interdum Tellus fumare videtur: 465
ia quæ ſurſum cùm conciliantur in alto,
ɔre concreto ſubtexunt nubila Cœlum:
;itur tum ſe levis, ac diffuſilis Æther
ɔre concreto circumdatus undique ſepſit,
:è diffuſus in omneis undique parteis, 470
ia ſic avido complexu cætera ſepſit.
; exordia ſunt Solis Lunæque ſecuta:

Inter

ɔiſſe ætherem, & extruſa ſimul 'cula ignea coiiſſe in eas moles, illo adhuc collucent, & appel- Sidera. Corpora denique illa ı rotunda, lævia fuiſſe, ad eum ı in circumferentiam per eliſio- ſeu expreſſionem à craſſioribus ſic determinata, ut cùm ex tamen non exirent viis paralle- eque juxtìm inciderent, idcirco ı progreſſu ſibi variè occurſitâ- impetumque acceptum mutuò :rint, quo uſque impetu deni- ſſante, quæ promotiores, ſive io remotiores extiterunt, effe- nt ſibi invicem implicitae, ſe- nutuò continentes, comprimen- tque idcirco ſpeciem quandam rum Mundi creantes; & quae ɔs eò appulerunt, ita ſunt ab il- exae, ut ab aliis ſubinde occur- ıs tota illa aetherea atque cœle- gio fuerit exinde concinnata.

Licebit id forte intelligere ea comparatione, qua Lucretius rem explicat, dum id potuiſſe fieri oſtendit, ut quando Vapores & Halitus ex Aqua Terraque prodeuntes, & ſublimè elati ita ſurſum addenſantur, concreſcuntque in nubila, ut illic fiat quaſi Laquear, ſub quo Aër qui reſtat nobis aſpectabilis contineatur. Hæc, v. 21. vide etiam *Plutarchum*, Cap. IV. lib. I. de Placit. Phil.

452. *In medioque imas.*) Turnebus, *In medio, atque imas.*

460. *Signifer.*) Alii: *Ignifer.*

465. *Ipſa quoque.*) Alii: *Ipſaque ut.*

472. *Hunc exordia*, &c.) Ita Terram totius Mundi fundamentum, ita Ætherem, Mundi mœnia (caeteros Planetas negligit) conſtituit, Solem autem Lunamque mediae inter Ætherem & Aerem, naturae, quorum nempe Principia erant Aeriis leviora, graviora Ætheriis, in ipſis Ætheris Aeriſque

Inter utroſque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neque Terra ſibi adſcivit neque maximus Æther:
Quod nec tam fuerint gravia, ut depreſſa ſederent: 475
Nec levia, ut poſſent per ſummas labier oras:
Et tamen inter utroſque ita ſunt, ut corpora viva
Verſent, & partes ut Mundi totius extent.
Quod genus in nobis quædam licet in ſtatione
Membra manere, tamen cum ſint ea quæ moveantur. 480
His igitur rebus retractis, Terra repente,
Maxima, quà nunc ſe Ponti plaga cærula tendit,
Succidit, & ſalſo ſuffudit gurgite foſſas:
Inque dies quantò circum magis Ætheris æſtus,
Et radii Solis cogebant undique Terram, 485
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulſa ſuo condenſa coiret:
Tam magis expreſſus ſalſus de corpore Sudor
Augebat Mare manando, campoſque natanteis:
Et tantò magis illa foras elapſa volabant 490
Corpora multa Vaporis, & Aëris, altaque Cœli
Denſebant procul à terris fulgentia templa:
Sidebant Campi, creſcebant Montibus altis
Aſcenſus: neque enim poterant ſubſidere Saxa,
Nec pariter tantundem omnes ſuccumbere partes. 495
Sic igitur Terræ concreto corpore pondus

Conſtitit,

riſque confiniis collocat, ubi perpetuò, ut Pulmones & Corda in Animalibus, moventur, v. 9.

473. *Inter utroſque globi.*) Hunc verſum delet *Lambinus*, parentheſi includit *Gifanius*: Faber legit, *Aſtrorumque, globi*: quam emendationem excute, & nulla videbitur. Aſtrorum enim ortum, v. 460. docuit,

—— Se ſuſtulit Æther
Signifer, & multum ſecus levis abſtulit Ignes.

Deinde, v. 477. in quo *Corpora bina* non *Viva* legendum, totam iſtam de Aſtris fabulam evertit: Dele igitur verſum, qui è v. 477. natus videatur.

481. *His igitur rebus*, &c.) Sed Opus nondum perfectum eſt, nullibi enim, Aqua, Aer, Ignis: Fœculenta igitur iſta congeries, quae in imum confluxit, Solis radiis aetheriſque aeſtu ex omni parte preſſa ſe contraxit: Inde Mare tanquam Sudor emanavit, leviores autem particulae altiùs evectae Elementum Ignis & Aeris conſtituerunt: Cùm verò hujus congeriei particulae quaedam durae magis eſſent rigidaeque, omnes non pariter ſubſidebant, inde cava loca Mari recipiendo idonea, inde etiam Fluviorum alvei, inde denique plani Campi, & montium altitudo, v. 18.

483. *Salſu ſuffudit gurgite foſſas.*) *Subtus perfudit, & complevit*, Lambinus, Alii legunt, *Suffodit*: Nam Plutarchus ex Epicuro, καθ' αὑτὸ τὸ ὕδωρ ἐπιστὰν ἐκοίλανε τοὺς ὑποκειμένους τόπους.

Conſtitit, atque omnis Mundi quaſi Limus in imum
Confluxit gravis, & ſubſedit funditus, ut Fæx.
  Inde Mare, inde Aër, inde Æther ignifer ipſe.
Corporibus liquidis ſunt omnia pura relicta; 500
Et leviora aliis alia: & liquidiſſimus Æther,
Atque leviſſimus Aërias ſuper influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus Aëris auris
Commiſcet: ſinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus: ſinit incertis turbare procellis: 505
Ipſe ſuos Igneis certo fert impete labens.
Nam modicè fluere, atque uno poſſe Æthera niſu,
Significat Ponti Mare, certo quod fluit æſtu,
Unum labendi conſervans uſque tenorem.
  Motibus Aſtrorum nunc quæ ſit cauſa, canamus. 510
Principiò, magnus Cœli ſi vertitur orbis:
Ex utraque Polum parti premere Aëra nobis
Dicendum'ſt, extraque tenere, & claudere utrinque;
Inde Alium ſupera fluere, atque intendere eodem,
Quo volvenda micant æterni Sidera mundi: 515

Aſt

499. *Inde Mare, inde Aër*, &c.) **Motus Aſtrorum ut rectiùs explicet, v. 11. præmittit, quibus docet Ætherem leviſſimum & liquidiſſimum ſuper inconſtantem & turbulentum Aërem evectum procellarum omnium eſſe expertem, & conſtanti æquabilique motu fluere, neque enim iſte motus Ætheris incredibilis, cùm perennis neque unquam recurrens ſit Ponti Euxini in Propontidem fluxus.**

500. *Omnia pura.*) Terra enim Limus & Fæx totius Mundi penitus ſubſedit.

505. *Turbare.*) Παθητικῶς: *Faber.*

508. *Ponti Mare.*) Ita rectè Lambinus, qui aliquando ſcripſit, *Tantum Mare.* Non autem fluxus refluxuſque Oceani, quod ridiculè *Fayus* exiſtimavit, (unde enim iſte Oceani motus ſimilis ſit *uni* Ætheris *niſui?*) ſed Maris Euxini curſus intelligendus eſt: *Ponto*, Giſanius, id eſt, *in Ponto*, abſurdè: Sed *Ponto* in Libris invenit: Ita verò, quaſi *Ponto* vel *Pontū* pro *Ponti* Codices nunquam exhiberent.

510. *Motibus Aſtrorum*, &c.) Phyſicorum munere ſe probè fungi exiſtimant Epicuræi, ſi poſſibiles quaſdam Motuum cæleſtium cauſas aſſignent: Id jam agit *Lucretius*, v. 25. Nam ſi totum Cœlum moveatur, tum poteſt eſſe Aër duplex, alter qui ſupernè premat, Cœlumque in Occaſum urgeat, alter qui inferne quaſi ſubtervehat: Si quieſcat Orbis tum rapidæ quædam Ætheris particulæ exitum in Inane Spatium quærentes, nec valida Mundi mœnia perfringere valentes circumverſantur, & ſecum Aſtra rapiunt: Vel Aër aliquis externus irruit & verſat, vel tandem ipſa prorepunt Aſtra, prout Corporibus Igni ſuo alendo idoneis per Cœlum ducuntur.

513. *Extraque tenere.*) Alii: *Et utraque tenere.*

515. *Æterni.*) Cœlum *Epicurus* non dixerit *æternum*: *Faber* autem legit, *Alterni*, Mundum verò ſeu Cœlum *Alternum* dixit, quòd *alternis* dierum noctiumque vicibus modò Sol modò Stellæ prodeant, & Cœlum vertatur.

Aſt Alium ſubter, contrà qui ſubvehat Orbem:
Ut fluvios verſare Rotas, atque Hauſtra videmus.
Eſt etiam quoque, uti poſſit Cœlum omne manere
In ſtatione, tamen cùm lucida ſigna ferantur:
Sive quod incluſi rapidi ſunt Ætheris æſtus, 520
Quærenteſque viam circumverſantur, & Ignes
Paſſim per Cœli volvunt ſe immania templa:
Sive aliunde fluens alicunde extrinſecus Aër
Verſat agens igneis: ſive Ipſi ſerpere poſſunt,
Quo cujuſque cibus vocat, atque invitat eunteis; 525
Flammea per cœlum paſcenteis corpora paſſim.
Nam quid in hoc Mundo ſit eorum, ponere certum
Difficile 'ſt: ſed quid poſſit, fiatque per Omne
In variis Mundis varia ratione creatis,
Id doceo: plureiſque ſequor diſponere cauſas 530
Motibus aſtrorum, quæ poſſint eſſe per Omne.
E quibus una tamen ſit & hæc quoque cauſa neceſſe'ſt,
Quæ vegeat motum ſignis: ſed quæ ſit earum
Præcipere, haud quaquam 'ſt pedetentim progredientis.
Terraque ut in media Mundi regione quieſcat, 535
Evane-

517. *Hauſtra.*) Rotarum Cadi, ab hauriendo; Nonius.

522. *Immania templa.*) Virgilius,

Poſuitque immania *templa.*

Alii tamen *Inania. Volvunt ſe:* Iſtud *Se* delendum.

526. *Paſcentes corpora flammea.*) Ut lib. II.

—— Depaſcimus *aurea dicta.*

Alii autem: *Paſcentes corpora ſua flammea.*

533. *Quæ vegeat motum Signis.*) Alii: *Quæ vegeat motu in ſignis. Veget* autem *Vegetat*, erigit, excitat: Ennius,

—— *Æquora ſalſa* veges *ingentibus ventis.*

535. *Terraque ut in media*, &c.) Meritò autem aliquis inquirat, cùm Telluris grave pondus toties memorat *Lucretius*, cur in medio Aëre quieſcat, cur non perrumpat, & in infinitum Inane præceps deſcendat. Reſpondet Poeta, v. 16. quòd quamvis Telluri Aer Solus circumfuſus eſſe contingat, quia tamen tam Aër quàm Terra cognatione vincta tenentur, ejuſdemque Totius partes ab ipſa ſui origine ſunt, ideo Aëri terra non eſt oneri, ſed quaſi omni gravitate compreſſioneque depoſita illi inſidet: Secùs autem foret ſi Terra hæc ex alio Mundo advehere tur, ſic enim ſuo pondere Aërem iſtum premeret, quemadmodum minimum pondus noſtris corporibus ſentitur ſi extrinſecùs apponatur, cùm tamen nec caput, nec cætera membra ſibi mutuò ſint gravia, quod ſibi mutuò congenea ſint, communique jure vinciantur. Epicurus ad Herodotum dixit, τὴν γῆν τῷ Αἔρι ἐποχεῖσθαι ὡς συγγενῆ. Hanc verò Telluris cùm Aëre connexionem probat, v. 6. quia Fulmine, quod violentos in Aëre motus excitat, concuſſa tremit: Deinde, ne quis miretur Aërem, qui ſit res adeo tenuis, ſuſtinere molem tantopere craſſam, ſubjungit, v. 8. tenuiſſimam rem, Animam, viz. noſtram, ſuſtinere Corpus ponderoſum, imo ſaltu in altum tollere valere.

ıescere paullatim, & decrescere pondus
venit: atque aliam naturam subter habere
neunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
bus Aëriis Mundi, quibus insita sidit.
terea non est oneri, neque deprimit auras: 540
ıa cuique Homini nullo sunt pondere Membra:
Caput est oneri Collo, nec denique totum
oris in Pedibus pondus sentimus inesse.
uæcunque foris veniunt impôstaque nobis
lera sunt, lædunt permultò sæpe minora: 545
ıe adeo magni refert, cui quæ adjaceat res.
gitur Tellus non est aliena repente
ta, atque auris aliunde objecta alienis:
pariter prima concepta ab origine Mundi:
aque pars ejus, quasi nobis Membra, videtur. 550
æterea grandi tonitru concussa repente
a, supra se quæ sunt, concutit omnia motu:
d facere haud ulla posset ratione, nisi esset
ibus aëriis mundi, cœloque revincta.
ı communibus inter se radicibus hærent 555
neunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
ne vides etiam, quàm magno pondere nobis
ineat corpus tenuissima vis Animaï,
terea quia tam conjuncta, atque uniter apta'st?
ique jam saltu pernici tollere Corpus 560
s potis est, nisi vis Animæ, quæ membra gubernat?
ne vides quantùm tenuis natura valere
it, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut Aër
junctus terris, & nobis est Animi vis?
ec nimio Solis major rota, nec minor ardor 565
Esse

). *Insita sidit.*) Optimè *Lambi-* sed non ita Gifanius, qui *Vivit.*
5. *Cui quæ adjaceat res.*) Gifa- *Quid quæ adjaceat res.*
r. *Quis potis est.*) Ita scripserunt i, quia dubitaverunt an dici lati- ssit *Nullum Animal potis est effice-* Idque eò accidit quia Ennium, um, Terentium, alios non le- it, quin nec *Lucretii* latinitatem am observârunt: Ipse enim ali-

Conjunctum est id, quod nunquam sine perniciali
Discidio potis est *sejungi.*
in lib. IV.
Tenue locis quia non potis est *adfigere adhæsum.*
lib. V.
Corpus non potis est *cerni* ——
ideo leg.
Quid potis est. Faber.
565. *Nec nimio Solis major rota, &c.*) De Magnitudine Solis & Siderum Epicurus

Esse potest, nostris quàm sensibus esse videtur.
Nam quibus è spatiis cunque Ignes lumina possunt
Adjicere, & calidum membris adflare vaporem,
Illa ipsa intervalla nihil de corpore limant
Flammarum, nihilo ad speciem'st contractior Ignis. 570
Proinde calor quoniam Solis, lumenque profusum
Perveniunt nostros ad sensus, & loca tingunt:
Forma quoque hinc Solis debet filumque videri,
Nil adeo ut possis plùs, aut minùs addere verè.
Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans, 575
Sive suam proprio jactat de corpore lucem,
Quicquid id est, nihilò fertur majore figura,
Quàm, nostris oculis quam cernimus, esse videtur.
Nam priùs omnia, quæ longè remmota tuemur·
Aera per multum specie confusa videntur, 580
Quam minimum filum: quapropter Luna necesse'st,
Quandoquidem claram speciem, certamque figuram
Præbet, ut est oris extremis cunque notata,
Quanta hæc cunque fuat, tanta hinc videatur in alto.
Postremò, quoscunque vides hinc ætheris Igneis, 585
(Quandoquidem, quoscunque in terris cernimus igneis.
Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum;
Perparvum quiddam interdum mutare videntur

Al-

curus in Epistola ad Pythoclem, *Magnitudo Solis, & reliquorum Siderum, quod ad nos quidem attinet tanta est, quanta & apparet; quod ad ipsam verò rem spectat, aut paullò major, aut paullò minor, aut præcisè tanta, quanta videtur, est: ut Oculi aut nihil aut non multum mentiantur.* Idem asserit Poeta, v. 10. argumentum à sensu desumens: Donec Lumen Calorque Ignis à nobis sentiantur, dum ab Igne recedimus, Ignis nihilo contractior apparet, qnam dum propè sumus. At Lumen Caloremque Solis sentimus, ideo eadem est illius quæ apparet magnitudo. Deinde, v. 10. de Luna addit, nos extremam illius oram, ac summam faciem distinctè cernere: at confusè cerneretur, si tam longè distaret ut aliquid illius magnitudinis longinquitate detereretur. Demum, v. 7. de Sideribus subjungit, ea non multò minora neque multò majora esse, vel tanta esse quanta videantur, quia ista varietate exhibentur & Ignes qui apud nos ex intervallo interdiu noctuque spectantur. Hæc ipse *Epicurus* ad Pythoclem.

569. *Illa intervalla.*) *Nil Visus intervalla*, Gifanius.

572. *Et loca tingunt.*) Alii, *& loca fulgent.* Et versu sequenti, *Filumque*, Lambinus: vid. v. 581. dum Vulg. *Sublime:* & Gifanius, *Illiusque*, id est, *Illincque.* Frustra. *Sublime* autem ferri potest, cùm versu 584. legimus,

Tanta hinc videatur in alto.

588. *Mutare videntur.*) Palmerius, *Mutare videtur*, id est, *mutari Filum:* Hac observatione potuimus carere.

ıtram in partem filum, cùm longiùs absint,)
licet, perquàm pauxillo posse minores 590
vel exigua majores parte, brevique.
.d item non est mirandum, qua ratione
ılus ille queat tantum Sol mittere lumen,
maria, ac terras omneis cœlumque rigando
ıleat, & calido perfundat cuncta vapore. 595
licet hinc Mundi patefactum totius unum
luum fontem scatere, atque erumpere flumen
nni Mundo, quò sic Elementa vaporis
jue conveniunt, & sic conjectus eorum
ıit, ex uno capite hic ut profluat ardor; 600
e vides etiam, quàm latè parvus aquai
riget Fons interdum, campisque redundet?
iam quoque, uti non magno Solis ab igni
percipiat calidis fervoribus ardor.
:tunus ita'st si fortè, & idoneus Aër, 605
eat accendi parvis ardoribus ictus:
genus interdum segetes stipulamque videmus
:re ex una scintilla incendia passim,
ın & rosea Sol altè lampade lucens
eat multum cæcis fervoribus ignem 610
n se, nullo qui sit fulgore notatus,
rum ut tantùm radiorum exaugeat ictum.
ratio Solis simplex, nec certa patescit,

Quo

Illud item non est, &c.) Sed le Calor & Lumen per univer- ıaquà patet, Æthera diffusum) & quasi pedali Sole emanare è videatur. Huic difficultati ıciat *Lucretius*, docet, v. 11. ›ncipi posse ut fontem peren- :is & Caloris, quòd in ipsum Iundo Semina Lucis & Caloris t tanquam in Scaturiginem, n unius Solis, sed totius Mun- ı & Calorem sentiamus. Dein- ıgit, v. 10. fortè Aërem vi- ›li ab illo accendi, multasque articulas nobis quidem incon- irca Solem esse, & inde tan- ·, Lumenque tam longè & la- um.

Erumpere flumen.) Alii, *Lumen*, fortasse meliùs: Aliàs de Solis Lumine, de quo, v. 593. objectionem instituit, nihil dixisse videatur.

604. *Percipiat.*) Sic lib. IV.

Quàm quæ percipiunt *Oculos*, *visumque lacessunt.*

608. *Accipere.*) Sic lib. VI. v. 40.

—— *Aridior porro si nubes* accipit *Ignem.*

Gifanius tamen, *Accendere.*

613. *Nec ratio Solis*, &c.) Annuum Solis, & Menstruum Lunæ cursum per duodecim Signa Zodiaci ut explicet, primò, v. 23. proponit sententiam Democriti, qui docuit inferiora Sidera à summo Cœlo rapi & circumferri, celeriùs aut tardiùs pro rata uniuscujusque Sideris è summo isto Cœlo distantia. Sol igitur celeriùs quàm

Luna

Quo pacto æſtivis è partibus Ægocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens 615
Canceris ut vertat metas ſe ad Solſtitialeis:
Lunaque menſibus id ſpatium videatur obire,
Annua Sol in quo conſumit tempora curſu:
Non, inquam, ſimplex his rebus reddita cauſa 'ſt.
Nam fieri vel cum primis id poſſe videtur, 620
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit:
Quantò quæque magis ſint terram Sidera propter,
Tantò poſſe minùs cum cœli turbine ferri.
Evaneſcere enim rapidas illius, & acreis
Imminui ſubter vireis, ideoque relinqui 625
Paullatim Solem cum poſterioribu' Signis,
Inferior multò quòd ſit, quàm fervida Signa:
Et magis hoc Lunam: & quantò demiſſior ejus
Curſus abeſt procul à Cœlo, terriſque propinquat,
Tantò poſſe minùs cum Signis tendere curſum. 630
Flaccidiore etiam quantò jam turbine fertur
Inferior quàm Sol, tantò magis omnia Signa
Hanc adipiſcuntur, circum, præterque feruntur.
Propterea fit, ut Hæc ad Signum quodque reverti
Mobiliùs videatur, ad Hanc quia Signa reviſunt. 635
Fit quoque ut è mundi tranſverſis partibus Aër
Alternis certo fluere alter tempore poſſit,
Qui queat æſtivis Solem detrudere Signis
Brumaleis uſque ad flexus, gelidumque rigorem:
Et qui rejiciat gelidis à Frigoris umbris 640
Æſtiferas uſque in parteis, & fervida Signa.
Et ratione pari Lunam, Stellaſque putandum'ſt,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,

Aëri-

Luna, ideoque illum rariùs quàm illam Signa aſſequuntur & prætereunt: Neque mirum ſi Luna uno Menſe Signa omnia, in quibus duodecim terit Sol, percurrere videatur. Deinde, v. 13. Duos Aeres Lunæ Solique inſervientes introducit, quorum altero à Cancro ad Capricornum detruduntur, altero à Capricorno ad Cancrum ſtato tempore ſubvehuntur: Et ne illud incredibile videatur, jubet Nubes ſpectare quas diverſi Venti in partes diverſas protrudunt.

615. *Flexus.*) Mox vocat, *Metas:* viz. de Curſu Siderum agens vocibus utitur certamini Curuli accommodatis.

616. *Canceris.*) Ita olim dicebatur, nunc *Cancri:* Apud S. Cyprianum, p. 234. *veluti Cancere infecta*, legimus.

635. *Ad hanc quia Signa reviſunt.*) Alii, *recurrunt:* Sed, *Viſere ad*, & *Reviſere ad*, Optimi Authores, & Ipſe *Lucretius*, lib. II, & VI.

643. *Magnos Annos.*) Stellarum Periodos, & Saturni, Jovis, Martiſque revolutiones reſpicere videtur.

Aëribus poſſe alternis à partibus ire.
Nonne vides etiam diverſis nubila ventis 645
Diverſas ire in parteis, inferna ſupernis?
Quî minùs illa queant per magnos ætheris orbeis
Æſtibus inter ſe diverſis Sidera ferri?
At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo curſu Sol extima cœli 650
Impulit, atque ſuos efflavit languidus igneis
Concuſſos itere, & labefactos aëre multo:
Aut quia ſub terras curſum convertere cogit
Vis eadem, ſupera terras quæ pertulit orbem.
Tempore item certo roſeam Matuta per oras 655
Ætheris Auroram defert, & lumina pandit,
Aut quia Sol idem ſub terras ille revertens
Anticipat cœlum radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, & ſemina multa
Confluere ardoris conſuerunt tempore certo, 660
Quæ faciunt Solis nova ſemper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama'ſt è montibus altis

Diſperſos

649. *At nox obruit*, &c.) Diem ſequitur Nox, quia, v. 6. Sol longo curſu languidus, occaſurus enim langueſcere videtur, extinguitur, vel quia eadem vi qua ſupra Terras diurno tempore volvebatur, ſubter Terras nocturno fertur. Epicurus in Epiſtola ad Pythoclem Ortum & Occaſum Solis & Lunæ, *κατ᾽ ἐμφάνειάν τε ὑπὲρ γῆς, καὶ πάλιν ἐπίκρυψιν*, vel *κατ᾽ ἄναψιν, καὶ κατὰ σβέσιν* poſſe fieri contendit.

650. *Extima.*) Sive *Ultima* legas, perinde eſt.

655. *Tempore item certo*, &c.) Ante Solis exortum Splendor quidam, qui Aurora dicitur, illuſtrat Cœlos, quoniam Sol ſub Terras ab Occaſu in Ortum revertens antequam Ipſe appareat, effundat radios, vel quia diſperſa heſterno itinere Ignis Semina ibi confluunt, & priùs quàm formârunt aut accenderunt Solis globum, debili luce Æthera illuſtrant. Poſteriorem cauſam fabula, quæ apud Pomponium Melam, Lib. V. Cap. 6. & Diodorum Siculum, lib. XVII. legatur, confirmat; & ſi conſtantia illius confluxus cuiquam incredibilis videatur, is conſideret non minorem in multis aliis rebus conſtantiam deprehendi.

655. *Matuta.*) Ino, ſeu Leucothea apud Græcos.

662. *Quod genus Idæis*, &c.) Diodorus Siculus, lib. XVII. p. 491. *Ἴδιον δέ τι καὶ παράδοξον συμβαίνει γίνεσθαι περὶ τοῦτο τὸ ὄρος, κατὰ γὰρ τὴν τοῦ Κυνὸς ἐπιτολὴν ἐπ᾽ ἄκρας τῆς κορυφῆς διὰ τὴν νηνεμίαν τοῦ περιέχοντος Ἀέρος ὑπερπετῆ γίνεσθαι τὴν ἄκραν τῆς τῶν ἀνέμων πνοῆς· ὁρᾶσθαι δὲ τὸν ἥλιον ἔτι τῆς νυκτὸς οὔσης ἀνατέλλοντα τὰς ἀκτίνας οὐκ ἐν κυκλοτερεῖ σχήματι τετραμμένον, ἀλλὰ τὴν φλόγα κατὰ πολλοὺς τόπους ἔχοντα διεσπαρμένην, ὥστε δοκεῖν πυρὰ πλείω θιγγάνειν τοῦ τῆς γῆς ὁρίζοντος. Μετ᾽ ὀλίγον δὲ συνάγεται ταῦτα πρὸς ἓν μέγεθος, ἕως ἂν γένηται τρίπλεθρον διάστημα, καὶ τότε τῆς ἡμέρας ἐπιλαβούσης, τὸ φαινόμενον τοῦ ἡλίου μέγεθος πληρωθὲν τὴν τῆς ἡμέρας διάθεσιν κατασκευάζει.*

Diſperſos igneis orienti lumine cerni:
Inde coire globum quaſi in unum, & conficere orbem.
Nec tamen illud in his rebus mirabile debet 665
Eſſe, quòd hæc Ignis tam certo tempore poſſint
Semina confluere, & Solis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus, floreſcunt tempore certo
Arbuſta, & certo dimittunt tempore florem. 670
Nec minùs in certo denteis cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubeſcere veſte,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina poſtremo, Nix, Imbres, Nubila, Venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni. 675
'Namque ubi ſic fuerunt cauſarum exordia prima,
Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,
Conſequa natura'ſt jam rerum ex ordine certo.
Creſcere itemque Dies licet, & tabeſcere Nocteis,

Et

670. *Dimittunt florem.*) V. 757.
Sol dimittit *languidus Ignes.*
672. *Veſte.*) Virgilius, Æneid. 8.
Aurea Cæſaries illis, atque aurea Veſtis.
Hoc eſt, Barba, unde è contra *Inveſtes* dicimus *imberbes:* Unde eſt,
Tunc mihi prima genas veſtibat *flore juventas.*
Servius.
675. *Non nimis incertis.*) Faber, *Non minùs hæc certis.*
676. *Namque ubi ſic fuerunt.*) Hunc verſum delet *Faber*, & in ſequenti legit, *Namque uti res Mundi*, &c. retineri verò poteſt iſte verſus, ſi legatur, *Namque uti ſanxerunt.* Sic lib. I. v. 581.
Et quid quæque ferunt per fœdera Naturaï,
Quid porro nequeat, ſancitum *quandoquidem extat.*
Ita igitur conjicio legendum, nec pudet conjecturæ.
678. *Conſequa natura eſt rerum.*) E Vetuſto Cod. Gronovius,
Conſequiæ quoque rerum ſunt ex ordine certo.
679. *Creſcere itemque dies*, &c.) Dies noctesque Anni decurſu ſic increſcere & decreſcere, ut prolixitatis ac brevitatis utriusque vices exquiſite per Hyemem Æſtatemque alternentur, Res mira ſemper viſa eſt; Id verò fit, quoniam circuitiones Solis ſupra ac infra Terram nunc celeriùs, nunc tardiùs fiunt, quatenus ipſæ locorum ſeu viarum, quibus Sol incedit, longitudines ſunt alternæ, v. 16. In quibus deſcribit Poëta inæqualia Arcuum diurnorum nocturnorumque ſegmenta in poſitu Sphæræ obliquo, Æquatorem tamen ab hac lege excipit, qui in quavis etiam obliquitate in duas æquas partes ab Horizonte dividitur; ex quo fit ut Sol bis in ipſo intra Annum conſtitutus duo ubivis gentium faciat Æquinoctia: Hinc Signum illud in quo nodum Æquinoctialem eſſe dixit intelligendum duplex eſt, *Aries*, viz. & *Libra*, in cujus utriusque initio mutua fit Signiferi, Æquatorisque interſectio. Deinde ſubjungit, v. 5. Id fieri poſſe, quòd certa ſunt per Ætherem loca, quæ poſſint à Sole ob factam majorem minoremque reſiſtentiam velociùs ſegniùsve percurri. Demum, v. 3. quia alternis Anni partibus tardiùs

inui Luces, cùm sumant augmina Noctes: 680
quia Sol idem sub terras, atque superne,
ribus currens anfractibus ætheris oras
t: Et in parteis non æquas dividit orbem:
uod ab alterutra detraxit parte, reponit
in adversa tantò plus parte relatus, 685
cum ad id signum cœli pervenit, ubi anni
is nocturnas exæquat lucibus umbras.
medio cursu flatus Aquilonis, & Austri,
net æquato cœlum discrimine metas,
er Signiferi posituram totius orbis; 690
a Sol in quo contundit tempora serpens,
quo terras, & cœlum lumine lustrans:
itio declarat Eorum, qui loca cœli
ia dispositis signis ornata notârunt:
it quia crassior est certis in partibus Aër, 695
terris ideo tremulum jubar hæsitat ignis,
penetrare potest facilè atque emergere ad ortus.
terea noctes hiberno tempore longæ
nt, dum veniat radiatum insigne diei:
it etiam, quia sic alternis partibus anni 700
iùs & citiùs consuerunt confluere ignes,
faciant Solem certa de surgere parte.
una potest Solis radiis percussa nitere,
e dies majus lumen convertere nobis
peciem, quantum Solis secedit ab orbe, 705
icum eum contra pleno benè lumine fulsit,

Atque

ut citiùs conveniant isti Ignes ciunt, vel accendunt Solem.
. *Cùm sumant augmina.*) Lib. II. — *Augmina sumunt*, Augentur.
. *Anfractibus.*) Viis sinuosis & ssis.
. *Nodus Anni.*) Propter interem Zodiaci & Æquatoris.
. *Hæsitat,*) Tardiùs sese expe- *Faber.*
. *Luna potest Solis radiis*, &c.) ad Lunam attinet, si lucem à ccipiat, si globosæ sit figuræ, Sole cursum suum peragat, tum n illius multiplicémque vultum lli explicant, qui varia Solis illustratione prout ad Solem accedit, vel recedit à Sole, Phases Lunæ variari existimant, v. 11. Si verò Lucem aliunde non accipiat, tum concipi potest aliud corpus opacum quidem, & cassum omni lumine, quòd unà cum Luna fertur, & illius radios avertit, v. 5. Vel intelligere possumus Lunæ globum ex dimidia tantùm parte lucidum, qui, si circa suum centrum volvatur, varias quas videmus phases exhibebit, v. 9. Quibus hæc omnia displicent, Isti habeant Lunas quotidie nascentes & intereuntes: Id enim certo tempore fieri posse multa alia demonstrant. v. 20.

Atque oriens obitus ejus ſuper edita vidit:
Inde minutatim retrò quaſi condere lumen
Debet item, quantò propius jam Solis ad ignem
Labitur ex alia Signorum parte per orbem: 710
Ut faciunt, Lunam qui fingunt eſſe pilaï
Conſimilem, curſuſque viam ſub Sole tenere:
Propterea fit uti videantur dicere verum.
  Eſt etiam quoque uti proprio cum lumine poſſit
Volvier, & varias ſplendoris reddere formas. 715
Corpus enim licet eſſe aliud, quod fertur, & unà
Labitur omnimodis occurſans officiensque,
Nec potis eſt cerni, quia caſſum lumine fertur.
Verſarique poteſt, globus ut, ſi fortè, pilaï
Dimidia ex parti candenti lumine tinctus: 720
Verſandoque globum varianteis edere formas,
Donicum eam partem, quæcunque eſt ignibus aucta,
Ad ſpeciem vertit nobis, oculosque patenteis:
Inde minutatim retrò contorquet, & aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilaï: 725
Ut Babylonica Chaldæûm doctrina refutans
Aſtrologorum artem contrà convincere tendit:
Proinde quaſi fieri nequeat quod pugnat uterque,
Aut minùs hoc illo ſit cur amplectier auſis.
  Denique, cur nequeat ſemper nova Luna creari 730
Ordine formarum certo, certiſque figuris:
Inque dies privos aboleſcere quæque creata,
Atque alia illius reparari in parte, locoque,
Difficile'ſt ratione docere, & vincere verbis:

Ordi-

714. *Eſt etiam quoque uti.*) Hæc dicitur Anaximandri opinio, quæ tamen ab illius ſententia maximè diſtat; nam ſi forſan Lunam dixerit ἴδιον ἔχειν φῶς *Plut. de Placit. Phil.* lib. II. cap. 26, & 28. ([illegible] : Laertius) aliud tamen Corpus quod unà feratur, quod omnibus modis occurrat & officiat, ne quidem in ſomnis vidit. Plutar. de Pl. Phil. lib. II. cap. 26.

719. *Verſarique poteſt.*) Ita docuit Beroſus ſub Antiocho Sotere Aſtronomia clarus.

726. *Ut Babylonica.*) Per Babylonicam Chaldæûm doctrinam intelligit Chaldæos, qui Beroſi Hypotheſin contra *vulgarem Aſtrologiam* tuebantur. *Chaldæi* enim hoc loco Sectæ nomen eſt, non Gentis: παρὰ δὲ Βαβυλωνίοις, ἢ Ἀσσυρίοις Χαλδαίους, Γυμνοσοφιστὰς παρὰ Ἰνδοῖς: Laertius: Idem Cicero, lib. II. de Divinat.

732. *Aboleſcere.*) *Aboriſci*, Gifanius, Qui tamen fatetur ſe vocem iſtam nunquam legiſſe. Gaſſendus, *Aboriri.*

734. *Difficile eſt.*) Faber, *Id facile*: Quem ſequatur ille qui conjecturam certitudini præfert.

ine cùm videas tam certo multa creari. 735
er, & Venus, & Veneris prænuntius antè
ıatus graditur Zephyrus vestigia propter:
a quibus mater præspergens ante viaï
cta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
loci sequitur Calor aridus, & comes una, 740
erulenta Ceres, & Etesia flabra Aquilonum.
Autumnus adit: Graditur simul Euius Euan:
aliæ tempestates, ventique sequuntur,
onans Vulturnus, & Auster fulmine pollens:
lem Bruma niveis adfert, pigrumque rigorem 745
lit, Hyems sequitur, crepitans ac dentibus Algus.
minùs est mirum, si certo tempore Luna
ıitur, & certo deletur tempore rursus:
. fieri possint tam certo tempore multa.
lis item quoque defectus, Lunæque latebras, 750
bus è causis fieri tibi posse putandum 'st.
ı cur Luna queat Terram secludere Solis
ine, & à terris altum caput obstruere eij,
ciens cæcum radiis ardentibus orbem:
pore eodem aliud facere id non posse putetur 755
ıus, quod cassum labatur lumine semper?
ıe suos etiam dimittere languidus igneis
pore cur certo nequeat, recreareque lumen,
loca præteriit flammis infesta per auras:
faciunt igneis interstingui atque perire? 760
ur Terra queat Lunam spoliare vicissim
ine, & oppressum Solem super ipsa tenere,

Menstrua

. *Crepitans ac dentibus Algus.*) tæ lectionis, *Accentibus Algi*, eminissem, nisi eam *Fayus*, a- & bellus Homo, huic, qua mul- verior aut venustior, prætulis-

. *Solis item quoque*, &c.) De- it Solis defectus, cùm Luna aut opacum corpus subjectum Soli illius excipit, & ab ulteriori ad n progressu prohibet. Luna item , cùm incidit in umbram Ter- ut alterius alicujus opaci corpo- uod è regione Solis interpositum :ctumque sit: Aut denique Sol & Luna, cùm loca quædam Cœli suis ignibus infesta & inimica percurrant, languent; & quasi Deliquium patiun- tur, v. 20.

759. *Flammis infesta.*) V. 769. *Luminibus propriis inimica.* —— Lambinus autem, Flammis immode- ratis oppleta vel occupata, & quo- dammodo infestata & vexata. Huic verò Interpreti ne credas.

762. *Oppressum Solem super ipsa tene- re.*) Lambinus. *Oppressum sub Solem ipsa*, &c. Sed ridiculè facit, qui istud *Super* de *Luna* intelligit, imò ad *Ter- ram* referri debet, quod Ratio, & ver- sus

Menſtrua dum rigidas Coni perlabitur umbras:
Tempore eodem aliud nequeat ſuccurrere Lunæ
Corpus, vel ſupera Solis perlabier orbem, 765
Quod radios interrumpat, lumenque profuſum?
Et tamen ipſa ſuo ſi fulgit Luna nitore,
Cur nequeat certa mundi langueſcere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica pererrat?
Quod ſupereſt, quoniam magni per cærula Mundi 770
Qua fieri quicquid poſſet ratione, reſolvi:
Solis uti varios curſus, Lunæque meatus
Noſcere poſſemus, quæ vis, & cauſa cieret:
Quove modo ſoleant offecto lumine obire,
Et nec opinanteis tenebris obducere terras: 775
Cùm quaſi connivent, & aperto lumine rurſum
Omnia conviſunt clara loca candida luce.
Nunc redeo ad Mundi novitatem, & mollia terræ
Arva, novo fœtu quid primùm in luminis oras
Tollere, & incertis tentárit credere ventis. 780
Principio, genus Herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circum colleis; campoſque per omneis
Florida fulſerunt viridanti prata colore:
Arboribuſque datum'ſt variis exinde per auras
Creſcendi magnum immiſſis certamen habenis. 785
Ut Pluma atque Pili primùm Setæque creantur

Qua-

ſus ſequentes probant. Ita rectè *Faber*: *Fayus* autem, *Retinere Solem abſconditum ſupra ſeipſum*: Oedipum quæras, Ego Davus ſum.

764. *Succurrere.*) Succedere in locum Lunæ: *Fayus*: Digna *Fayo* ſententia. *Succurrere* autem, *Subter ire*.

770. *Quod ſupereſt, quoniam*, &c.) Explicatis ſuo more Solis, Lunæ, & Aſtrorum motibus, à Cœlis ad Terras, v. 11. deſcendit, Rerum ortum & originem è Tellure rerum omnium parente enarraturus.

774. *Offecto.*) Obducto & obſtructo, & per alicuius Corporis interpoſitionem ad tempus excluſo. *Lambinus*.

776. *Cùm quaſi connivent.*) Solem & Lunam tanquam duos hujus Mundi oculos concipe.

781. *Principiò, genus herbarum*, &c.) Ita, v. 18. ortum Rerum è recenti Tellure enarrat Lucretius, ut ipſam originem ſpectâſſe videatur: Nam primùm Herbæ, deinde Arbores, poſtea Animalia minùs perfecta, & demum perfectiora. Quippe cùm Mures, Ranas, & ejuſmodi Animalia ſponte naſci hodiè, cùm totus Mundus conſenuit, videamus, quid à recenti Tellure, & adulto Æthere ſperare non licet?

785. *Magnum immiſſis certamen habenis.*) Arboribus datum, à Natura, viz ut certatim ſine ulla mora, ullove impedimento creſcerent; Allegoria eſt ducta ab Equis quibus Habenæ ab Aurigis inter currendum laxantur. *Lambinus*.

drupedum in membris, & corpore pennipotentum:
ıova tum Tellus herbas virgultaque primùm
ılit: inde loci Mortalia sæcla creavit
:a modis multis varia ratione coorta. 790
ı neque de Cœlo cecidiſſe Animalia poſſunt,
terreſtria de ſalſis exiſſe lacunis.
uitur ut meritò maternum nomen adepta
a ſit, è terra quoniam ſunt cuncta creata.
:aque nunc etiam exiſtunt animalia Terris, 795
ibus, & calido Solis concreta vapore.
minùs eſt mirum, ſi tum ſunt plura coorta,
ıajora nova Tellure, atque Æthere adulto.
incipiò, genus Alituum, variæque Volucres
relinquebant excluſæ tempore verno: 800
culos ut nunc teretes æſtate Cicadæ
uunt, ſponte ſua victum, vitamque petentes.
. tibi Terra dedit primùm Mortalia ſæcla:
:us enim Calor, atque Humor ſuperabat in arvis.
ubi quæque loci regio opportuna dabatur, 805
:ebant Uteri terræ radicibus apti;
; ubi tempore maturo patefecerat ætas
ıtum fugiens humorem, auraſque petiſſens,
ertebat ibi Natura foramina terræ,
ıccum venis cogebat fundere apertis 810
imilem Lactis: ſicut nunc Fœmina quæque
peperit, dulci repletur Lacte, quòd omnis
tus in mammas convertitur ille alimenti.

Terra

Principiò, genus Alituum, &c.) m Volucres Ovis excluduntur, quidem tempore, id enim temıximè opportunum, ſed Plumis, :, iis denique viribus inſtructæ, ınte ſua victum quæritarent. : è quibuſdam Folliculis, quos appellemus, Terræ adhærentiia Animalia, atque ipſi Homiıperunt, quibus alendis idoneus lacti ſimillimus è matris Terıis commodè in ora ſingulorum nam parienti Telluri non miàm Fœminis Lac rectè attribui ır: Ita Tellus Alimentum de- Temperies Aëris fecit ut veſtinon eſſet opus, & molle Cubile præbebat Terra multo gramine abundans, v. 17.

806. *Uteri Terræ radicibus apti.*) Συμφυέντες. Olim *Cenſorinus*, Cap. 2. ut Hodie, *Fayus*, vocem *Radicibus* voci *Terræ* adjunxit: ſed fallitur. Vide omnino Diodorum Siculum, lib. I. magnum enim operæ pretium fuerit: *Faber.*

808. *Fugiens Humorem.*) In quo, viz. Infantes in iſtis uteris incluſi natabant.

809. *Ibi.*) *Ibus* pro *iis*, Lambinus. *Ibi* Faber: *Tum* mihi videtur reſpicere vocem *Ubi*, v. 805.

813. *Impetus Alimenti.*) Nil meliùs poterat, ſentiri poteſt, non explicari.

Terra cibum Pueris, veſtem Vapor, Herba cubile
Præbebat multa & molli lanugine abundans.
At novitas Mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æſtus, nec magnis viribus auras.
Omnia enim pariter creſcunt, & robora ſumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipſa creavit
Humanum, atque Animal prope certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibu' paſſim,
Aëriaſque ſimul Volucreis variantibu' formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Deſtitit, ut Mulier ſpatio defeſſa vetuſto,
Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius ſtatus excipere omnia debet,
Nec manet ulla ſui ſimilis res: omnia migrant,
Omnia commutat Natura, & vertere cogit.
Namque aliud putreſcit, & ævo debile languet:
Porro aliud concreſcit, & è contemtibus exit.
Sic igitur Mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio Terram ſtatus excipit alter,
Quod potuit, nequeat: poſſit, quod non tulit antè.
Multaque tum Tellus etiam portenta creare
Conata'ſt, mira facie, membriſque coorta;

816. *At Novitas Mundi*, &c.) Quomodo autem Vim frigoris aut caloris ferre, aut vivere potuerunt, aut omnino naſci, cùm Sol exureret, Frigus aſtringeret? Quia in Principio Mundi non erat Hyems & Æſtas, ſed perpetua Temperies, & Ver æquabile, v. 3. Ab omni igitur retrò ætate Tellus Mater jure dicta eſt, cùm Volucres, Feras, ipſum denique Hominem produxit.

818. *Omnia enim pariter*, &c.) Ita quoque Æſtas & Hyems, iſta enim hujus verſus ſententia.

824. *Sed quia finem aliquam*, &c.) Cur verò nihil horum fieri etiamnum videmus? Quoniam, v. 11. Temporis conditio mutatur, Terra deſiit parere: Et quid mirum ſi Mundus jam Senex modò calore, modò frigore nimio, & aliis longæ ætatis incommodis vexatus, ſterilis tandem fiat &c tus?

835. *Multaque tum Tellus*, Quoniam fortuitò nata erant lia, putandum eſt in principio alia quædam innumerabilia A miranda ſpecie & magnitudin nata, ſed ea permanere non quòd imperfecta erant, & ſumendi cibi facultas, aut generandique ratio defecit, Nam quæcunque videmus An genera, aut ſuis virtutibus a num cura conſervantur; Le fendunt Vires, Dolus Vulpes, Fuga, &c. Quæ noſtris com ſerviunt, Canes, Boves, Eq Nos ipſi defendimus & tuemu quid imperfecta, & quæ nul forent aleremus?

;ynum inter utrum, nec utrumque & utrinque remotum)
dum partim, manuum viduata viciſſim,
ne ore etiam, ſine voltu cæca reperta,
ıe membrorum per totum corpus adhæſu: 840
:re ut poſſent quicquam; nec cedere quoquam,
ıre malum, nec ſumere quod foret uſus.
de genere hoc monſtra, ac portenta creabat:
uam: quoniam Natura abſterruit auctum:
uere cupitum ætatis tangere florem, 845
erire cibum, nec jungi per Veneris res.
idemus enim rebus concurrere debere,
agando poſſint producere ſæcla.
ɔrimùm ut ſint, genitalia deinde per artus
quà poſſint membris manare remiſſis: 850
que ut maribus conjungi poſſit, habendum
ļueis nectant inter ſe gaudia, utriſque.
ıque tum interiiſſe Animantum ſæcla neceſſe'ſt.
uiſſe propagando procudere prolem.
ıæcunque vides veſci vitalibus auris, 855
us, aut Virtus, aut denique Mobilitas eſt
nte ævo genus id tutata reſervans.
ıe ſunt, nobis ex Utilitate ſua quæ
ndata manent tutelæ tradita noſtræ,
ò, genus acre Leonum, ſævaque ſæcla 860
t Virtus, Vulpeis Dolus, & Fuga Cervos.
ɔmna Canum fido cum pectore corda,
s omne, quod eſt Veterino ſemine partum,
cque ſimul pecudes, & Bucera ſæcla,

Omnia

ıdrogynum, &c.) Quid de
rii verſus lectione inquira-
ı totus deleri debeat? Mo-
en Heinſium ad Claudiani
legere,
*ynen inter neutra, atque ab
'que remotum.*
: hunc verſum inſeruit, An-
Platonis (in Sympoſio) vi-
exiſſe.
Vulta ſine ore.) Alii, *Muta:*
ùs.
bſterruit.) Nonius, in voce
Deſuevi.
Paraſitos amovi, Lenonem ædibus
abſterrui.
850. *Quà.*) Alii, *Quæ.* Et verſu
ſequenti,
——— *habere*
Mutua queis nectant inter ſe gaudia
uterque.
856. *Mobilitas.*) V. 861. *Fuga.* &
quis ferat Barthii *Nobilitas?*
863. *Veterino ſemine partum.*) Veterina Animalia dicuntur omnia quæ
Vehere quid poſſint.

Omnia sunt Hominum tutelæ tradita, Memmi. 865
Nam cupidè fugere Feras, pacemque secutæ
Sunt, & larga suo sine pabula parta labore;
Quæ damus Utilitatis eorum præmia causa.
At, queis nil horum tribuit Natura, nec ipsa
Sponte sua possent ut vivere, nec dare nobis 870
Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Præsidio nostro pasci genus, esseque tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
Indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id natura redegit. 875
Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Esse queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde. 880
Principio, circum tribus actis impiger annis
Floret Equus, Puer haudquaquam: quin sæpe etiam num
Ubera mammarum in somnis lactantia quærit.

Post

871. *Quare.*) Propter quam rem, seu propter quam utilitatem, nam *Quare* hic non interrogat, sed enuntiando referendi vim habet. *Lambinus*, cui nimiùm ne credas.

876. *Sed neque Centauri*, &c.) At Natura rudis licet & imperita, non ea protulit Animalia, de quibus Poetæ tam splendidè mentiuntur. Thessalia nullos unquam vidit Centauros, neque enim Equus & Homo conjungi possunt, cùm non eadem ætate, eodem alimento, neque iisdem moribus uterentur, v. 14. Idem de Scyllis, & ejusmodi monstris dicendum, v. 9. Qui autem Chimæram extitisse credidit, non consideravit Leonis, æquè ac cujuslibet Animalis viscera torreri Igne & consumi posse, v. 7. Qui denique mira & monstrosa istiusmodi Animalia è recenti Terra produci posse statuat, credat insuper aurea, lacteaque flumina, & reliqua otiosorum Poetarum commenta, v. 19. Perpendat tamen multa Herbarum & Arborum semina hodiè (ut olim omnium Animalium Primordia) in Terra contineri; At nunquam nascuntur complexæ Arbores, neque Herbæ Herbis conjunguntur, v 9.

879. *Hinc illinc par vis*, &c.) Turnebus, nec incommodè: Alii aliter: *Faber* autem spretis aliorum conjecturis, hæc habet, Lege,

Hinc illinc par vis ut par[illegible]*ibus esse potis sit.*

Sensu tam necessario, ut al[illegible]ter scribere potuisse *Lucretium* nemo [illegible] suspica[illegible] possit: Rem tribus verbis e[illegible]xponar[illegible] *Nullum Animal ita ex duplici* [illegible] *dic*[illegible] *natura constare potest* (e. g. [illegible] Eq[illegible] Hominis) *ut hinc & illinc* [illegible] à na[illegible] Hominis & Equi) *par vis e*[illegible]*se pa*[illegible] *possit*, id est, duæ illæ pa[illegible]es [illegible] *nentes* nunquam parem vim [illegible] hab[illegible] cùm Species Animantum a[illegible]æ a[illegible] tiùs crescant, citiùs minua[illegible]tur [illegible] ea ipsa est ratio quam affe[illegible]t *L*[illegible] in illis versibus, qui hun[illegible] sequ[illegible] Denique nescio quis legi[illegible] *H*[illegible] *ut non sit, pars illinc esse p*[illegible]*is si*[illegible]

883. *Ubera lactantia.*) [illegible] *ossiu*[illegible]

Poſt ubi Equum validæ vires ætate ſenecta,
Membraque deficiunt fugienti languida vita : 885
Tum demum Pueris ævo florente juventas
Occipit, & molli veſtit lanugine malas:
Ne forte ex Homine, & Veterino ſemine equorum
Confieri credas Centauros poſſe, nec eſſe:
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſeminarinis 890
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
Inter ſe quorum diſcordia membra videmus:
Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt
Corporibus, neque projiciunt ætate ſenecta:
Nec ſimili Venere ardeſcunt, nec moribus unis 895
Conveniunt, nec ſunt eadem jucunda per artus.
Quippe videre licet pingueſcere ſæpe Cicuta
Barbigeras pecudes, Homini quæ 'ſt acre Venenum.
Flamma quidem verò cum corpora fulva leonum
Tam ſoleat torrere, atque urere, quàm genus omne 900
Viſceris, in terris quodcunque & ſanguinis extet:
Qui fieri potuit, triplici cum corpore ut una
Prima Leo, poſtrema Draco, media ipſa Chimæra
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam Tellure nova, Cœloque recenti 905
Talia qui fingit potuiſſe animalia gigni,
Nixus in hoc uno novitatis nomine inani;
Multa licet ſimili ratione effutiat ore:
Aurea tum dicat per terras Flumina volgò
Fluxiſſe, & Gemmis florere Arbuſta ſueſſe: 910
Aut Hominem tanto membrorum eſſe impete natum,
Trans maria alta pedum niſus ut ponere poſſet;

Et

tullum, p. 234. *Lætantia*, quia Pueros lætos reddunt; Sic lib. II.

—— Lætantia *loca Aquarum.*

891. *Scyllas.*) Duæ enim fuerunt, hæc Niſi, illa Glauci: *Faber:* Ideo & *Semimarinis Canibus ſuccincta* Niſi Scylla. At Ovidius, Metam. lib. VIII. v. 148.

—— At aura cadentem
Suſtinuiſſe levis, ne tangeret æquora, viſa eſt;
Pluma fuit: plumis in Avem mutata vocatur
Ciris; & à tonſo eſt hoc nomen adepta capillo.

Pro *rapidis canibus*, leg. *rabidis canibus.*

892. *Diſcordia.*) Legi poteſt *Diſſortia.* Sic Ovidius, lib. VIII. v. 133, de Minotauro,

Diſſortemque *utero fœtum tulit.* ——

Et in prima Epiſtola Sabini,

—— *Nec in uno Corpore* diſſors
Parthenope. ——

899. *Flamma quidem verò.*) Alii, *Ignea flamma quidem.*

912. *Pedum niſus ponere.*) Alii, *Pandere.*

Et manibus totum circum se vertere cœlum.
Nam quòd multa fuere in terris semina rerum,
Tempore quo primùm Tellus Animalia fudit: 915
Nil tamen est signi, mistas potuisse creari
Inter se pecudes, compactaque membra animantum;
Propterea quia quæ de terris nunc quoque abundant
Herbarum genera, ac Fruges, Arbustaque læta,
Non tamen inter se possint complexa creari. 920
Res sic quæque suo ritu procedit: & omnes
Fœdere naturæ certo discrimina servant.
Et genus humanum multò fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, Tellus quod dura creâsset:
Et majoribus & solidis magis ossibus intùs 925
Fundatum, & validis aptum per viscera nervis;
Nec facilè ex æstu, nec frigore quod caperetur:
Nec novitate cibi nec labi corporis ulla.
Multaque per cœlum Solis volventia lustra
Volgivago vitam tractabant more ferarum. 930
Nec robustus erat curvi Moderator aratri
Quisquam, nec scibat ferro molirier arva;
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
Quod Sol, atque Imbres dederant, quod Terra creârat 935
Sponte sua, satis id placabat pectora donum;
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum Tellus etiam majora ferebat: 940

Multaque

923. *Et Genus Humanum*, &c.) Hominum è Terra natorum Vitam, Habitum, Ingenium, Morès fusè describit, & primò quidem, v. 20. docet primos Homines validiori, quàm nunc, constitisse corpore, ob innatam duritiem, quam è dura Terra geniti contraxerant, inde minùs obnoxii morbis erant, & longævi. Nemo autem Agros coluit: Sed Glandibus, Pomis Sylvestribus, & äliis ejusmodi fructibus placabant famem: Ad sedandam sitim fluvii fontesque suo murmure vocabant, v. 8. Nulla illis vestimenta, nullæ domus, Procellarum Frigorisque vim defendebant Sylvæ, Frutices, & Antra, v. 5. Nullæ Leges: nullum commune Bonùm: vivebant rapto, & promiscua Venere (nam vi, blanditiis, aut pretio. Glandibus, viz. Pyris, Pomisve Mares sibi Fœminas conciliaruut) utebantur, vers. 8.

928. *Labi.*) Labe: Sic *Parti*, *Tali*, *Igni*, &c.

930. *Tractabant.*) Alii, *Tolerabant.*

932. *Molirier.*) Aliis, non displicet, *Mollirier.*

Multaque præterea novitas tum florida mundi
Pabula dia tulit, miſeris mortalibus ampla.
At ſedare ſitim Fluvii Monteſque vocabant:
Ut nunc montibus è magnis decurſus aquai
Claricitat latè ſitientia ſæcla Ferarum. 945
Denique noctivagi ſilveſtria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie larga lavere humida ſaxa,
Humida ſaxa ſuper viridi ſtillantia muſco:
Et partim plano ſcatere atque erumpere campo. 950
Necdum res Igni ſcibant tractare, nec uti
Pellibus, & Spoliis corpus veſtire ferarum:
Sed Nemora, atque cavos Monteis, Sylvaſque colebant,
Et frutices inter condebant ſqualida membra,
Verbera ventorum vitare imbreiſque coacti. 955
Nec commune bonum poterant ſpectare, nec ullis
Moribus inter ſe ſcibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
Sponte ſua ſibi quiſque valere & vivere doctus.
Et Venus in ſylvis jungebat corpora amantum. 960
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta Viri vis, atque impenſa libido:
Vel pretium, Glandes, atque Arbuta, vel Pira lecta.
Et manuum mira freti virtute, pedumque,

Confecta-

945. *Claricitat.*) Advocat, Invitat: Et hæc *Simeonis Boyſii* conjectura (Nam Quidam, *Clarè citat ad ſe*, vel, *clarior accitat*) eſt plauſu digniſſima. *Faber.*

946. *Noctivagi.*) Meliùs quam *Nocte vagis.*

962. *Impenſa.*) Vehemens, Magna: Sic *Impenſum Pretium*, Cæſar.

964. *Et manuum mira*, &c.) Hi denique robuſti immiteſque Homines per totos dies Feras Saxis, Stipitibus, & id genus Armis perſequebantur; Et multa cæde fatigati, vel cùm Nox advenerit, ſe frondibus foliiſque involventes humi dormiebant Securi; Securi, inquam, neque enim timuerunt (ea erat abſurda Stoicorum opinio,

Nam rudis ante illos, nullo diſcrimine, Vita
In ſpeciem converſa operum ratione carebat,
Et ſtupefacta novo pendebat lumine Mundi,
Tum velut amiſſis mærens, tum læta renatis
Sideribus ——

Manilius, lib. I. v. 66.) ne adveniente Nocte Dies deinceps non rediret, ob jam perſpectam à prima origine Diei ac Noctis viciſſitudinem, v. 16. Hæc autem vita erat nonnullis incommodis obnoxia: Dormientes feræ invadebant, & inde Mors cita, vel longa graviſque (nondum vires Herbarum noverunt) putreſcentia vulnera ſequuta eſt. Multos Fames abſtulit, Plures noxiæ Herbæ,

quas

Consectabantur sylvestria sæcla Ferarum, 965
Missilibus saxis, & magno pondere clavæ,
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris:
Setigerisque pares Suibus sylvestria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum se foliis ac frondibus involventes. 970
Nec plangore diem magno, Solemque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum rosea face Sol inferret lumina cœlo.
A parvis quod enim consuerant cernere semper 975
Alterno tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirarier unquam,
Nec diffidere, ne Terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine Solis.
Sed magis illud erat curæ, quod sæcla Ferarum 980
Infestam miseris faciebant sæpe quietem:
Ejectique domo fugiebant saxea tecta
Setigeri Suis adventu, validique Leonis,
Atque intempesta cedebant nocte paventes
Hospitibus sævis instrata cubilia fronde. 985
Nec nimio tum plus, quam nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus haustus:

Et

quas inscii legerant: Ne verò quis putet tot malis obrutum fuisse totum Humanum genus, & ad interitum redactum, consideret Feras tum Singulos lacerasse, noxiis Herbis aut Alimenti inopia paucos periisse; At quot Millia rapit una Acies, quot absorbet Mare, quot denique Luxuries enecat, & venenata Pocula! V. 29.

967. *Vitabant pauca latebris.*) Raro fugiebant, & latebrarum præsidio periculum vitabant. *Lambinus.* Utra interpretatio melior sit, Lector judicet.

968. *Sylvestria.*) *Sylvestribus:* Gifanius.

973. *Sed Taciti respectabant.*) Primi illi Homines, quos Horatius, *mutum & turpe pecus* (quippe Epicuri rationem sequebatur, dum id scribebat) genus, Hercule, mirificissimum erat, quippe qui in soporem dati, aliter longe suis oculis utebantur, ac nos hodie utimur: Nos enim ubi semel cœpimus obdormire, nil oculis præter Somnum & Insomnia videmus. Illi somno gravati & oppressi perpetuò *respectabant*, reflexo capitè, viz. Solem orientem. Scribe igitur,

—— *Sed taciti* expectabant. *Faber.* At non magis *expectant*, quàm *respectant* dormientes: Mallem igitur, *Resupinabant.*

987. *Labentis lumina vitæ.*) Ut suprà,

—— Fugienti *languida vita.*

Ista est Mureti emendatio. Codd. *Lamentis.*

Et nemora ac monteis gemitu, ſylvaſque replebat, 990
Viva videns vivo ſepeliri viſcera buſto.
At quos effugium ſervârat, corpore adeſo,
Poſterius tremulas ſuper ulcera terra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vita privârunt Vermina ſæva, 995
Experteis opis, ignaras quid volnera vellent.
At non multa Virùm ſub ſignis millia ducta
Una dies dabat exitio: nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad ſaxa, viroſque.
Sed temerè, incaſsùm Mare fluctibu' ſæpe coortus 1000
Sævibat, leviterque minas ponebat inaneis,
Nec poterat quemquam placidi pellacia Ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum Pænuria deinde cibi, languentia læthο 1005
Membra dabat: contra nunc rerum Copia merſat,
Illi imprudentes ipſi ſibi ſæpe Venenum
Vergebant: nunc dant aliis ſollertius ipſi.
Inde Caſas poſtquam, ac Pelleis, Ignemque parârunt,
Et

995. *Vermina ſæva.*) Vide *Feſtum*, qui hac voce dolores ex vermibus membra interiùs rodentibus natos ſignificari ait: Forſan *Vermina* & Vermes ipſos ſignificabit. *Faber.*

1000. *Incaſſum Mare Fluctibus.*) Codices,

Sed temere, incaſſum, fruſtra, Mare ſæpe coortum:

Sic lib. II. v. 1059.

Multimodis, temere, incaſsùm, fruſtraque:

Voſſius ad Catullum, pag. 230.

Sed temere, incaſſùm, Fluſtro *Mare ſæpe coortum*

Sævibat ——

Fluſtrum autem *Tertullianus de pallio* interpretatur temperatum Maris motum, & Medium inter tranquillum Mare, & quod decumanis aſſurgit fluctibus: (vid. Tertullianum de Pallio, Cap. 2. & Salmaſii notas) Sed Hæc Tertulliani Interpretatio Voſſii Conjecturam refutat, tum enim ſævit Mare, cùm decumanis fluctibus aſſurgit.

1001. *Minas ponebat.*) Alii, *Miſcebat.*

1003. *Ridentibus undis.*) Nihil enim blandius tranquillo Mari.

1008. *Vergebant.*) Infundebant, Plautus, in Curcul. Act. 1. Sc. 2. l. 12.

Invergere in me liquores tuos.
Sino ductim.

Virgilius, Æn. 6. v. 244.

—— *Frontique invergit vina Sacerdos*,

Vergere autem, eſt converſa in ſiniſtram partem Manu ita fundere ut patera convertatur, quod in infernis ſacris fit. *Servius.* Ideo huic loco vox iſta mire convenit

1009. *Inde caſas poſtquam*, &c.) Hactenùs Homines efferos, per ſylvas vagantes, & rapto viventes vidimus: Alii jam in Scenam prodeunt, Manſueti, Mites, & civilis vitæ ſtudioſi: Non enim manebat iſta, quæ in novo Mundo fuit, Aeris temperies, ſed modò durum frigus, modò nimiùs calor, Procellæ & Tempeſtates affligebant: Inde paullatim fractæ iſtorum

Et Mulier conjuncta Viro concessit in unum: 1010
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, Prolemque ex se videre creatam:
Tum genus Humanum primùm mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
Non ita jam possent cœli sub tegmine ferre: 1015
Et Venus imminuit vireis, Puerique parentum
Blanditiis facilè ingenium fregère superbum.
Tunc & amicitiam cœperunt jungere habentes
Finitima inter se nec lædere, nec violare:
Et pueros commendârunt, muliebreque sæclum 1020
Vocibus, & gestu, cùm balbè significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni:
Sed bona, magnaque pars servabant fœdera casti:
Aut genus Humanum jam tum foret omne peremptum, 1025
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.
At varios linguæ Sonitus Natura subegit
Mittere, & Utilitas expressit nomina rerum:
Non alia longè ratione, atque ipsa videtur

Protrahere

vires; Inde domos struxerunt, quibus sese continentes privata Venere utebantur, & Natorum blanditiis assueti mansuetudinem induebant. Deinde Pellibus contra Cœli inclementiam usi, & post repertum Ignem ita erant emolliti, ut Fœdera & Amicitiam inire, à vi & injuriis abstinere necessarium foret, si ipsi salvi esse vellent; Ita tandem concordia conservatum est humamanum genus. V. 18.

1014. *Alsia Corpora.*) Sunt autem *Alsii* & *Alsiosi*, qui frigus ferre non possunt, Varro, lib. II. de Re rustica, cap. 3. de Capris. *Stabulantur pecus meliùs, ad hibernos exortus si spectat, quòd est* Alsiosum. *Lambinus.*

1021. *Balbæ.*) Quippe qui nondum expeditè loqui didicissent, Sermone minimè adhuc constituto. *Faber.*

1027. *At varios linguæ sonitus, &c.*) Sed quo modo Fœdera inter Homines (Mutum & turpe pecus) qui sentire forsan potuerunt, at quæ sentiebant effari nondum didicerant? Respondet *Lucretius*, Homines istos primos suæ facultatis fuisse conscios, & ut unaquæque res sibi objecta Dolorem, Gaudium, Metum, &c. excitabat, diversos sonos expressisse; id enim cogebat Natura, & idem faciunt Aves, Equi, Canes, omnia denique Animalia quæ respirant. Hoc verò modo *balbè* tantùm, v. 1021. significabant: Nondum instituta erant commercia, neque nisi Rebus nomina imponerentur institui potuerunt: Igitur unusquisque Hominum Utile sibi aliisque fore sensit certa Rebus nomina assignare: Ita omnibus, qui eodem fœdere erant juncti, de iisdem vocabilis inter se convenit, & Rerum nomina expressit Utilitas. Quod verò dicat aliquis, (non tantùm Pythagoram, & Platonem, sed & sacram Mosis Historiam mihi videtur convellere) unum, viz. Hominem rebus omnibus nomina dedisse, illud ineptum prorsus & absurdum. Hæc, v. 63.

Protrahere ad gestum Pueros infantia linguæ, 1030
Cùm facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrent.
Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti,
Cornua nata priùs vitulo quam frontibus extent,
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli Pantherarum, scymnique Leonum 1035
Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,
Vixdum cùm ipsis sunt dentes unguesque creati.
Alituum porro genus alis omne videmus
Fidere, & à pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare Aliquem tum nomina distribuisse 1040
Rebus, & inde Homines didicisse vocabula prima,
Desipere 'st: nam cur Hic posset cuncta notare
Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem Alii facere id non quisse putentur?
Præterea, si non Alii quoque vocibus usi 1045
Inter se fuerant: unde insita notities est
Utilitatis, & unde data 'st Huic prima potestas,
Quid vellet facere, ut scirent, animoque viderent?
Cogere item plureis Unus, victosque domare
Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent: 1050
Nec ratione docere ulla, suadereque surdis,
Quid facto esset opus, faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ulla sibi ferrent ampliùs aureis
Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
Postremò, quid in hac mirabile tantopere est re, 1055
Si genus Humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Cùm Pecudes mutæ, cùm denique sæcla Ferarum
Dissimiles soleant voces variasque ciere,
Cùm Metus, aut Dolor est, & cùm jam Gaudia gliscunt? 1060

Quippe

1030. *Infantia linguæ.*) Juvenalis, Sat. X.

Madidi Infantia *Nasi*.

Sed Infantiam linguæ rectè interpretari videor.

1037. *Vixdum cum ipsis.*) Gifanius, *Vix etiam, cum*, &c. Lambinus.

Vix dum etiam cum, vel *Vix dum eis cum*.

1039. *Tremulum auxiliatum.*) Propter tremulum Alarum motum.

1055. *Postremo, quid in hac*, &c.) Si enim nomina ipsa per se cognitionem aliquam τῶν φύσεων afferrent, atque ex sola pronunciatione trium quatuorve Syllabarum singularis aliqua cognitio pararetur, sanè mirandum foret; sed cùm ab Usu, Usus autem à temeritate, fortuna. commoditate, interdum & à Popelli imperitia, &c. pendeat, nihil sane mirabile est, quod ait Lucretius. Faber.

Quippe etenim id licet è rebus cognoſcere apertis.
Inritata canum cùm primum magna Moloſsûm
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis:
Longè alio ſonitu rabie diſtracta minantur:
Et cùm jam latrant, & vocibus omnia complent, 1065
At catulos blandè cùm lingua lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morſuque petentes,
Suſpenſis teneros imitantur dentibus hauſtus:
Longè alio pacto gannitu vocis adulant:
Et cùm deſerti baubantur in ædibus, aut cùm 1070
Plorantes fugiunt ſummiſſo corpore plagas.
Denique non Hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi Equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri ſævit calcaribus ictus Amoris;
Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma: 1075
Ac cùm ſis aliàs concuſſis artibus hinnit?
Poſtremò, genus Alituum, variæque volucres,
Accipitres, atque Oſſifragæ, Mergique marinis
Fluctibus in ſalſis victum vitamque petentes,
Longè alias alio jaciunt in tempore voces, 1080
Et cum de victu certant, prædaque repugnant:
Et partim mutant cum tempeſtatibus unà
Rauciſonos cantus, Cornicum ut ſæcla vetuſta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur & imbreis
Poſcere, & interdum ventos auraſque vocare. 1085
Ergo, ſi varii ſenſus Animalia cogunt,
Muta tamen cum ſint, varias emittere voces:
Quantò mortaleis magis æquum 'ſt tum potuiſſe
Diſſimileis alia, atque alia res voce notare?
Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras: 1090

Fulmen

1063. *Ricta.*) Ut lib. IV. *Volta* pro *Vultus*: Et lib. VI. v. 1193. *Inhorrebat Rictum.* *Fremunt* autem rectè legitur, nec admittendum eſt Nonii *Tremant*, rejiciendum verò, licet mille Codd. exhibeant, Giſanii *Premunt.*

1067. *Morſuque petentes.*) Alii, *Patente.* Certant etiam Grammatici utrùm *Lactant*, an *Jactant* legeretur. In ſequenti verſu pro *Teneros*, Faber, *Veros.* Negligo.

1075. *Ad arma.*) Alius forſan iſtarum vocum ſenſus, ſed turpiculus.

1067. *Sis.*) Suis; ut lib. III.
Lumina Sis *oculis etiam bonus Ancu'* *reliquit.*

1085. *Ventos auraſque vocare, & imbres poſcere.*) Inde Virg. 1. Georg.
Tum Cornix plena pluviam vocat *improba voce.*

1090. *Illud in his rebus.*, &c.) Suprà Ignis mentionem fecit, v. 1009. Jam verò, v. 17. docet Ignem vel

Fulmine

t in terras mortalibus Ignem
de omnis Flammarum diditur ardor.
ıs enim cœleſtibus incita flammis
cœli donavit plaga vapores.
nen cùm ventis pulſa vacillans. 1095
ıos incumbens arbòris Arbor,
ılidis extritus viribus Ignis:
:dum flammaï fervidus ardor,
nter ſe rami ſtirpeſque teruntur:
ımque dediſſe poteſt mortalibus Ignem. 1100
ı coquere, ac flammæ mollire vapore
uoniam miteſcere multa videbant
ıdiorum, atque æſtu victa per agros.
ıgis hi victum vitamque priorem
.ovis monſtrabant rebus, & igni, 1105
ræſtabant, & corde vigebant.
eperunt urbeis, arcemque locare
:ges ipſi ſibi, perfugiumque:
& agros diviſere, atque dedere
uſque, & Viribus, Ingenioque. 1110
ıultùm valuit, vireſque vigebant:
inventa 'ſt, Aurumque repertum,
: Validis; & Pulchris demſit honorem.
n ſectam plerumque ſequuntur
fortes, & pulchro corpore creti. 1115

Quòd

as delatum, vel ex ctatis ramiſque inter ı primò ſe Mortali- Illius autem miniſte- : cibos Homines fuiſ- obſervaverant Solis :ri, & ſibi aptiores ius Victus, alia vi- m invenit ingenioſa

.) Giſanius: *Emi-*

Ita, lib. II.
mutua *vivunt.*
perant Urbes, &c.)
ti meliùs conſultum teſtas defertur Uni, genio, aut Viribus amè Regem effecerat Natura: Ille Urbes, Ille Arces condidit, Sibi Subditiſque ſuis ab Hoſtium injuriis præſidium: Illius arbitrio agebantur omnia, & O fœlix Humanum Genus ſub tali Principe! Sed ſubitò corrupit Avaritia, evertit omnia Ambitio, & ita hodiè dominantur, ut ſi vivere velis, rerum publicarum adminiſtrationem fuge; Difficulter enim obtinetur imperium, & difficiliùs retinetur: Pro voluptatibus curas affert & moleſtias, inſtabile denique & infirmum eſt. Invidia & inſidiis undique petitum. Sed quid moneo? Semper rapuit, ſemperque rapiet Homines,

Ventoſo Gloria curru. Hæc, v. 28.

1111. *Vireſque vivebant.*) Faber, *Vigentes.*

Quòd si quis vera vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini sunt, Vivere parcè
Æquo animo; neque enim 'st unquam pænuria Parvi:
At claros se homines voluere esse, atque potenteis,
Ut fundamento stabili fortuna maneret, 1120
Et placidam possent Opulenti degere vitam;
Nequicquam: Quoniam ad summum succedere honorem
Certantes, iter infestum fecêre viaï.
Et tamen è summo quasi Fulmen dejicit ictos
Invidia interdum contemtim in Tartara tetra: 1125
Ut satiùs multò jam sit parere quietum,
Quàm regere Imperio res velle, & Regna tenere.
Proinde, sive incassum defessi sanguine sudent
Angustum per iter luctantes Ambitionis:
Invidia quoniam seu Fulmine summa vaporant 1130
Plerumque, & quæ sunt aliis magis edita cunque:
Quandoquidem sapiunt alieno ex ore: petuntque
Res ex auditis potiùs, quàm sensibus ipsis:
Nec magis id nunc est, nec erit mox, quàm fuit antè.
Ergo Regibus occisis subversa jacebat 1135
Pristina majestas soliorum, & sceptra superba;
Et capitis Summi præclarum Insigne cruentum
Sub pedibus Volgi magnum lugebat honorem:
Nam cupidè conculcatur nimis antè metutum.
Res itaque ad summam Fœcem Turbasque redibat. 1140

Imperium

1116. *Quòd siquis vera*, &c.) Lege quæ sequuntur, & fateberis Epicurum providum esse & continentem, ab omni Avaritia & Ambitione alienum, nam utraque curas affert & molestias, neutra promovet fœlicitatem: Hinc ipsius effatum, ἥδιστα πολυτελείας ἀπολαύουσιν οἱ ἥκιστα ταύτης δεόμενοι.

1122. *Quoniam ad summum*, &c.) Diversam ab Aliis, sed veram interpretationem apposuisse videor.

1128. *Sanguine sudent.*) Valdè laborent. Interpretes, quibus credo, quoniam quid meliùs dici possit nondum inveni.

1130. *Invidia quoniam.*) Duos hosce versus, si Libri permitterent, delerem, certè ejectis istis integra foret sententia, quæ illorum interventu luxata videtur.

1135. *Ergò, Regibus occisis*, &c.) Deturbatis Regibus iterum vis, Injuriæ, Tumultus, & ad pristinam feritatem rediit Hominum vita, tandem placuit Magistratus creare, Leges constituere, & pœnis coercere injuriosos: Prudenter hoc quidem, nam Metus vehementissima causa est, & Timore Homines maximè continentur. Ne verò quis putet se impune fœdera violare posse, quoniam clam peccet, nam Garrula est Conscientia, & multi vel Morbo delirantes, vel in Somnis suorum scelerum indicium fecerunt.

1139. *Metutum.*) Vox Antiquis nota.

Imperium sibi cùm, ac summatum quisque petebat.
Inde Magistratum partim docuere creare,
Juraque constituêre, ut vellent legibus uti:
Nam genus Humanum defessum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat; quò magis ipsum 1145
Sponte sua cecidit sub leges, arctaque jura:
Acriùs ex Ira quòd enim se quisque parabat
Ulcisci, quàm nunc concessum 'st Legibus æquis;
Hanc ob rem 'st Homines pertæsum vi colere ævum:
Unde Metus maculat pœnarum præmia vitæ. 1150
Circumretit enim Vis atque Injuria quemque,
Atque, unde exorta 'st, ad eum plerumque revertit;
Nec facile 'st placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etsi fallit enim Divûm genus Humanumque, 1155
Perpetuò tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi se multi per Somnia sæpe loquentes,
Aut Morbo delirantes procrâxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dedisse.
Nunc quæ causa Deûm per magnas Numina genteis 1160
Pervolgârit, & ararum compleverit urbeis,
Suscipiendaque curârit solennia sacra,
" Quæ nunc in magnis florent sacra rebu' locisque:

Unde

1141. *Summatum.*) Summum gradum, aut summos honores.

1142. *Docuere.*) Forsan, *Didicere.*

1150. *Unde metus maculat.*) Apertior trium horum versuum sententia, si invertatur illorum ordo,

Circumretit enim vis atque injuria quemque,
Atque unde exorta est ad eum plerumque revertit,
Unde metus, &c.

1158. *Procrâxe.*) Verbum originis Græcæ, à κράζω, ἔκραγον, unde Poëta finxit τὸ procrago, *Faber*: Alii, *Protrâxe* pro Protraxisse.

1160. *Nunc quæ causa*, &c.) A primo Hominum ortu Religio, & Deorum metus; Unde verò ista Numinum notities? à Simulachris quibusdam, è Diis ipsis (quibus quasi Corpus & quasi Sanguinem attribuit Epicurus) profluentibus, an fortuitò natis incertum est. Ista autem Simulachra perpetuo in mentes Hominum tam vigilantium quàm dormientium incursu efficiebant, ut conjicerent Homines extare alicubi ipsis consimiles naturas, Intelligentiæ capaces, quippe Membra movere, & loqui Simulachra videbantur: Immortales etiam quoniam eadem semper Simulachrorum forma, & immensa illorum virtus, v. 4. Beatas denique, quoniam neque Metu Mortis nec Periculis erant vexatæ, & nunquam lassatæ æterno quasi otio fruebantur. v. 4.

1163. *Quæ nunc in magnis*, &c.) Hic versus vel Spurius est, vel extra omnem medendi spem jacet, sensus enim illius esse debuerat,

Quæ nunc in cunctis fumant arisque focisque.

Faber. At sanus videtur versus & integer.

An Divinitus æterna donata salute,
Perpetuo possint ævi labentia tractu, 1215
Immensi validas ævi contemnere vireis.
Præterea, cui non animus formidine Divûm
Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili cùm plaga torrida Tellus
Contremit, & magnum percurrunt Murmura cœlum? 1220
Non Populi, Gentesque tremunt? Regesque superbi
Conripiunt Divûm perculsi membra timore,
Ne quod ob admissum fœdè, dictumve superbè
Pœnarum gravè sit solvendi tempus adactum?
Summa etiam cum vis violenti per mare venti 1225
Induperatorem classis super æquora vertit,
Cum validis pariter Legionibus, atque Elephantis:
Non Divûm pacem votis adit? ac prece quæsit
Ventorum pavidus paces, animasque secundas?
Nequicquam: quoniam violento turbine sæpe 1230
Conreptus nihilo fertur minùs ad vada lethi:
Usqueadeo res humanas Vis abdita quædam
Obterit, & pulchros Fasceis, sævasque Secureis
Proculcare, ac ludibrio sibi habere videtur.
Denique sub pedibus Tellus cùm tota vacillat, 1235
Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur:
Quid mirum si se temnunt Mortalia sæcla?
Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
In rebus vireis Divûm, quæ cuncta gubernent?
Quod superest, Æs, atque Aurum, Ferrumque repertum 'st, 1240

Et

1217. *Præterea, cui non, &c.*) Alia denique Religionis causa est Timor, v 23. Procellis, Terræ-motu, aliisque maximis malis, quæ nulla sua vi, nulla arte aut industria eluctari possunt, Homines attoniti Potestatum invisibilium opem & auxilium implorabant: Inde Preces & vota, &

Primus in orbe Deos fecit timor.

At quid valent vota? sævit ventus, preces simul & vela rapit, nec magis audiunt Numina quàm Tempestas: Casu feruntur, rapiuntur omnia.

1218. *Conrepunt.*) Translatio mirabilis & audax, ideo quidam legendum censent, *Horrescunt.*

1237. *Se temnunt.*) Suæ, viz. imbecillitatis conscii.

1240. *Quod superest, Æs, &c.*) Prima Metallorum Inventio & Usus, quo denique in honore & pretio singula erant, versibus 40. explicatur: Inventio ad Sylvarum exustionem, factamque exinde Metallorum colliquationem refertur, v. 18. Combustis enim (quo modo exortum fuit istud incendium nihil attinet) Sylvis liquefacta quæ in Terræ venis dispersa jacebant Metalla in unam Massam confluebant;

imul Argenti pondus, Plumbique poteſtas:
ubi ingenteis ſylvas ardore cremârat
tibus in magnis, ſeu cœli fulmine miſſo,
quod inter ſe bellum ſylveſtre gerentes,
ibus intulerant ignem formidinis ergo; 1245
quòd inducti Terræ bonitate, volebant
ere agros pingueis, & paſcua reddere rura:
Feras interficere, & diteſcere præda:
ı Fovea, atque Igni priùs eſt venarier ortum,
m ſæpire Plagis ſaltum, Canibuſque ciere. 1250
quid id eſt, quacunque è cauſa flammeus ardor
ibili ſonitu ſylvas exederat altis
radicibus, & terram percoxerat igni,
abat venis ferventibus in loca terræ
cava conveniens Argenti rivus & Auri, 1255
item & Plumbi; quæ cùm concreta videbant
riùs claro in terris ſplendere colore,
ebant nitido capti, lævique lepore:
imili formata videbant eſſe figura,
ıe lacunarum fuerant veſtigia cuique, 1260
ı penetrabat eos; poſſe hæc liquefacta calore,
mlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
rorſum quamvis in acuta ac tenuia poſſe
ronum duci faſtigia procudendo;
ibi tela parent, ſylvaſque excidere poſſint, 1265
Materiem

quàm cùm lævem ſplendidam-
omines viderint, tollebant, ex-
ri cui uſui res iſta tam lævis &
inſerviret. Cùm verò obſerva-
: Maſſæ illius figuram conformem
igura iſtius lacunæ ſeu foveæ in
confluxerat, concludebant ea-
Metalla Igne iterùm reſoluta in
libet formam duci, ita denique
ıari poſſe, ut Mucronem acci-
& Acumen. Inde è quolibet Me-
Inſtrumenta faciebant, quibus
s exciderent, Tigna Trabeſque
arent, &c. Quoniam verò Au-
& Argentum faciliùs obtundeban-
quia molliora; Ideo primis iſtis
nibus Æs videbatur pretioſius,
utilius: Neque Naturam ſequun-
ficeti iſti Homines, qui Auro & Argento inutilibus Metallis ſtupent, Æs & Ferrum utiliora negligunt. v. 21.

1242. *Ignis ubi*, &c.) Idem narrat Poſidonius apud Strabonem, lib. III. de Mineris Turditaniæ ſive Andaluſiæ, Athenæus, lib. VI. cap. 4. Ariſtoteles de Mirabilibus Auſcul. & Diodorus Siculus.

1252. *Altis*.) Meliùs quàm *Altas*: Nam *Altæ* radices in Venas Metallorum deſcendunt.

1265. *Sylvaſque excidere*.) Quidam non abſurde, *Quibu' ſylvas cædere*: In ſequenti verſu ſive legas,

Materiem lævare, dolare, &c.

ſive,

Materiamque dolare, & lævia reddere, &c.

perinde eſt.

Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
Nec minùs Argento facere hæc Auroque parabant,
Quàm validi primùm violentis viribus Æris:
Nequicquam: Quoniam cedebat victa potestas, 1270
Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis Æs, Aurumque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum,
Nunc jacet Æs, Aurum in summum succeſſit honorem:
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum, 1275
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:
Porro aliud succedit, & è contemtibus exit,
Inde dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, & miro 'st mortaleis inter honore.
Nunc tibi quo pacto Ferri natura reperta 1280
Sit, facile 'st ipsum per te cognoscere, Memmi,
Arma antiqua, Manus, Ungues, Dentesque fuerunt,
Et Lapides, & item sylvarum fragmina Rami,
Et Flammæ, atque Ignes postquam sunt cognita primum:
Posterius Ferri vis est, Ærisque reperta: 1285
Et prior Æris erat quàm Ferri cognitus usus:
Quò facilis magis est natura, & copia major.
Ære solum terræ tractabant, Æreque belli

Miscebant

1275. *Volvenda ætas.*) Virgilius, Æn. IX.

Volvenda Dies en attulit ultro.

Volvenda, *Volubilis.* Servius.

1280. *Nunc Tibi quo pacto;* &c.) Cùm Ferri non minùs quàm Æris, Argenti, Plumbique, Venæ Sylvarum ignescentium ardore colliquescere videantur; Unde fere apud Veteres nulla Ferri, plurima autem Æris mentio? Quoniam, v. 16. Æs erat tractabilius Metallum, & major illius copia; Inde Arma primorum Hominum. & Agricolarum instrumenta Ærea; Demum succeſſit Ferrum, induratæ Telluri colendæ, & crescenti indies Hominum feritati aptius Metallum.

1288. *Ære solum Terræ.*) Hesiodus, Ἔργων καὶ Ἡμερῶν, lib. I. v. 150.

Τοῖς δ' ἦν χάλκεα μὲν τεύχεα, χάλκεοι δέ τε οἶκοι,
Χαλκῷ εἰργάζοντο, μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.

In Ærea ætate. Et Eustathius, ad I. Il. v. 236.

χαλκὸν δὲ τὸ σίδηρον λέγει, διὰ τὴν πάλαι χρῆσιν τοῦ χαλκοῦ: &c. His adjungam pauca ex Athenæo, lib. VI. cap. 4. ἱστορεῖ τὰ αὐτὰ καὶ Φανίας, ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ τυράννων· ὡς χαλκῶν ὄντων τῶν παλαιῶν ἀναθημάτων, καὶ τριπόδων, καὶ λεβήτων, καὶ ἐγχειριδίων· ὧν ἐφ' ἑνὸς καὶ ἐπιγεγράφθαι φησίν,

Θάησαί μ', ἐτεὸν γὰρ ἐν Ἰλίου εὐρεῖ πύργῳ
Ἦν, ὅτε καλλικόμῳ μαρνάμεθ' ἀμφ' Ἑλένῃ,
Καί μ' Ἀντηνορίδης ἐφόρει κρείων Ἑλικάων, &c.

Miſcebant fluctus, & volnera vaſta ſerebant,
Et pecus, atque agros adimebant: Nam facilè ollis 1290
Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
Inde minutatim proceſſit Ferreus enſis,
Verſaque in opprobrium ſpecies eſt Falcis ahenæ,
Et Ferro cœpere ſolum proſcindere terræ;
Exæquataque ſunt creperi certamina belli. 1295
Et prius eſt reppertum in Equi conſcendere coſtas,
Et moderarier hunc frænis dextraque vigere;
Quàm bijugo curru belli tentare pericla:
Et Bijugo prius eſt, quàm bis conjungere Binos,
Et quàm falciferos inventum aſcendere Currus. 1300
Inde boves Lucas turrito corpore tetros

Angui-

1289. *Serebant.*) Alii, *ferebant*, id eſt, *Inferebant.* At Tacitus, *Prælia ſerebant*: Livius, *Pugnam conſererent.* Plautus, *Pugnos in faciem ſerere.*

1295. *Creperi.*) Dubii, incerti; *Attius*,

Nunc in re crepera *quid captas conſilii?*

1296. *Et prius eſt reppertum*, &c.) Alii, *Armatum.* Factam in ſuperiori verſu *Belli* mentionem excipiunt, v. 53. quibus efferæ iſtæ, quas bellicas vocamus, Artes primorum Hominum explicantur: Quod autem ſimplicius & faciliùs illud prius jure cenſeatur: Ideo ex Equis primum pugnabant, Equus enim manſuetum Animal, deinde Equos curru jungebant binos, deinde quatuor, iſtosque currus falcibus armabant: Deinde Feræ in Prælia eductæ, Elephantes ab Afris, à Parthis Leones, Tauri, denique Apri, &c. At quis credet? non ipſe *Lucretius*: quoniam verò in quibuſdam Hiſtoriis talia invenerat, ideò recenſet; falſa veris conjungens. Quanquam non videantur prorſus incredibilia, nam quid non invenit ingenioſa feritas, aut quodnam genus auxilii rejiciunt deſperantes & oppreſſi Homines?

1297. *Dextraque vigere.*) Dextra pugnare, *Lambinus.* Giſanius *Vegere*: id eſt, incitare, impellere; Quaſi dextra equos Equites impellunt! *Faber* denique *Virgave viere*: *Vieo* autem eſt *Flecto*, unde *Vimen*, *Vietor*, & *Vietus*: Unde *Viere Equum*, eſt *Flectere Equum*: Uſus autem Virgæ in moderando Equo longè antiquior debet eſſe quàm Uſus frænorum. Quòd ſi *Armatum* (& quidni *Armatum*?) in priori verſu legatur, tota iſta Fabri emendatio concidet; Nam Equites Armatos Equos ſuos *Virga vientes* ſecuri rideamus.

1299. *Et Bijugo.*) *Bijugos*, Faber: & felicior hæc quidem conjectura: Id eſt, *Inventæ ſunt Bigæ ante Quadrigas.*

1301. *Inde Boves Lucas.*) Ut *Campas* pro *Campanus*, apud Plautum alicubi, ita *Lucas* pro *Lucanus*: Sic autem dicti ſunt Elephantes, quòd eos Romani primùm apud Lucanos viderint in bello adverſus Pyrrhum. *Faber.* Plinius, lib. VIII. cap. 6. *Elephantas Italia primum vidit Pyrrhi Regis bello, & Boves Lucas appellavit in Lucanis viſos.* Varro tamen, lib. VI. de Ling. Lat. *Luca Bos Elephas, cur ita ſit dicta duobus modis inveni ſcriptum, nam in C. Ælii commentario à Lybicis Lucas, & in Virginii commentario à Lucanis Lucas, ab eo quod no-*

ſtri

Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit Diſcordia triſtis,
Horribile humanis quod gentibus eſſet in armis: 1305
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentàrunt etiam Tauros in mœnere belli,
Expertique Sues ſævos ſunt mittere in hoſteis;
Et validos Parthi præ ſe miſere Leones
Cum ductoribus armatis, ſævisque magiſtris, 1310
Qui moderarier hos poſſent, vinclisque tenere;
Nequicquam: Quoniam permiſta cæde calentes
Turbabant ſævi nullo diſcrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique criſtas;
Nec poterant Equites fremitu perterrita equorum 1315
Pectora mulcere, & frænis convertere in hoſteis.
Inritata Leæ jaciebant corpora ſaltu
Undique, & advorſum venientibus ora petebant:
Et nec-opinanteis à tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere vinctos: 1320
Morſibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque Sues Tauri, pedibuſque terebant;
Et latera, ac ventres hauribant ſubter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis ſocios cædebant dentibus Apri, 1325

« Tela

ſtri maximam quadrupedem quam ipſi habebant, vocarent Bovem, & in Lucanis Pyrrhi bello primum vidiſſent apud Hoſtes Elephantos, id eſt, Quadrupedes cornutas (nam quos dentes multi dicunt ſunt cornua) Lucam Bovem appellaſſe: Ego arbitror potiùs Lucas à luce, quod longè relucebant, propter inauratos regios clypeos quibus eorum tum ornatæ erant Turres. Frigida Interpretatio.

1301. *Turrito corpore.*) Elephantes dorſo Turres geſtabant.

1302. *Anguimanos.*) Proboſcis Elephanti *Manus* dicitur, ſed illa *Manus* inſtar Serpentis; Unde *Anguimani.*

1307. *Mœnere.*) Alii, in *Munera.*

1314. *Terrificas*, &c.) Hunc Verſum abeſſe hinc velim, neque enim facilè crediderim criſtas Capitibus Leonum annexas, alibi legitur. lib. II. v. 632. ſed ſuo loco, & una voce variat, *Faber.*

1320. *Deplexæque.*) Solutæ, à πλέκω, unde *Implico*, &c. Qui *Depexæ* legunt, id eſt, *Horridæ*, & locum hunc Terentii afferunt, adeo *depexum dabo*, Somnia ſomniant. Hæc *Faber* è *Lambino:* Alii *Devexæ*, id eſt, pronæ & deorſum ruentes: Ego verò *Deplexæ*, alia prorſus ſignificatione; *De* enim auget; Igitur *Deplexæ*, arctè amplexæ, ſeu implicitæ, poſtulante ſententia interpretor; in verſu ſequenti, *adfixæ*, & in hoc verſu vox *Vinctos* idem confirmat.

" Tela infracta suo tinguentes sanguine sævi:
" In se fracta suo tinguentes sanguine tela:
Permistasque dabant equitum peditumque ruinas.
Nam transversa feros exibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant: 1330
Nequicquam: Quoniam à nervis succisa videres
Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Sic, quos antè domi domitos satis esse putabant,
Effervescere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu: 1335
Nec poterant ullam partem redducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Ut nunc sæpe boves Lucæ ferro malè mactæ
Diffugiunt, fera facta suis cùm multa dedere.
Sic fuit, ut facerent: Sed vix adducor, ut antè 1340
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quàm commune malum fuerat, fœdumque futurum.
Et magis id possis factum contendere in Omni,
In variis mundis varia ratione creatis,
Quàm certò atque uno terrarum quolibet Orbi. 1345
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quàm dare quod gemerent hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.
Nexilis antè fuit vestis, quàm Textile tegmen:

Textile

1326. *Tela infracta suo*, &c.) Posteriorem multi, utrumque versum *Lambinus* veruto conficit, nec crudelis Ille.

1329. *Exibant.*) Vitabant; Virgilius,

Corpore tela modò, atque oculis vigilantibus exit.

1338. *Ut nunc sæpe boves Lucæ.*) Lucæ boves, Elephantes, quos in Spectaculis (si ulli Lucretii ætate in Spectaculis Elephantes) aliquando vulnerabant. Lambinus, *Boves Lectæ:* At Gifanius, è Codd. *Boves* Templis *ferro malè* cæsæ.

1338. *Malè mactæ.*) Ferro Cæsæ.

1347. *Quàm dare.*) *Dare*, facere aliquid novi, struere damnum, &c.) Terent. Plaut. & modò Lucretius, *fera facta dederunt*: Faber.

1348. *Armisque vacabant.*) Inermes erant, Sic *Vita vacat*, Furius apud Donat. pro mortuus est. *Faber.*

1349. *Nexilis antè fuit Vestis*, &c.) Si molliores Artes respicias, prima de Vestibus cura; Nexilis autem Vestis, è pellibus, viz. ferinis quæ non erant consutæ, ante textilem; frustra enim textilem ante usum ferri, quo parantur instrumenta textoria, requiras: Neque denique Ars textoria primùm fœminis commissa, illam Viri exercebant, quippe magis solertes & in Artibus ingeniosi: Deinde Agricolæ Viris mollitiem exprobrando effecerunt, ut mollioribus Artibus relictis magis duras excolerent. v. 11.

Textile post ferrum'st: quia ferro tela parantur: 1350
Nec ratione alia possunt tam lævia gigni
Insilia, ac fusi, & radii, scapique sonantes.
Et facere antè Viros lanam Natura coëgit,
Quàm Muliebre genus, nam longè præstat in arte,
Et sollertius est multò genus omne Virile: 1355
Agricolæ donec vitio vertere severi,
Ut Muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipsi potiùs durum sufferre laborem:
Atque opere in duro durarent membra, manusque.
At specimen Sationis, & Insitionis origo 1360
Ipsa fuit rerum primùm Natura creatrix.
Arboribus quoniam baccæ, glandesque caducæ
Tempestiva dabant pullorum examina subter.
Unde etiam libitum'st stirpeis committere ramis:
Et nova defodere in terram virgulta per agros: 1365
Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructusque feros mansuescere terra
Cernebant indulgendo, blandèque colendo.
Inque dies magis in montem succedere sylvas
Cogebant, infraque locum concedere cultis: 1370

Prata,

1350. *Tela parantur.*) Codd. & Gifanius, *Paratur.* *Tela* enim aliquando significat ipsum instrumentum textorium, cui accommodatur Tela.

1352. *Insilia.*) Hæc vox fugit Interpretes: Faber demum existimat *Insilia* esse eam Instrumenti textorii partem, quæ pulsu pedum quatitur, ut staminis pars modò attollatur modò deprimatur, ut fuso seu radio currenti liberè trameare liceat: Idque ab *insiliendo.* Quam conjecturam evertere videtur vox ista adjuncta *Lævia.* Vossius ad Catullum, p. 249. *Ensilia.*

1352. *Scapique sonantes.*) An significent Instrumenta Textoris, quorum pulsu Tela coarctatur & condensatur, vel Jugum circa quod stamina volvuntur, videant Grammatici.

1353. *Lanam facere.*) Lanam carpere, texere, & nere.

1359. *Atque Opere in duro.*) Ostendit versus superior hunc Spurium esse; quod primus, opinor, moneo. *Faber.*

1360. *At specimen sationis,* &c.) Arbores plantare, ab ipsa Natura didicerunt, observabant enim baccas glandesque deciduas nova virgulta producere; Inde idem tentabant Homines, & unusquisque pro ingenio suo aliquid Agrorum Hortorumque culturæ addidit; & exinde tandem ista, quam videmus, Hortorum amœnitas, ista arborum florumque ornata dispositio. v. 18.

1369. *Succedere.*) Sursum cedere, nam excisis, quæ campos vallesque occupabant arboribus, Sylvæ in montes sursum cedere videbantur.

, Lacus, Rivos, Segetes, Vinetaque læta
bus, & campis ut haberent, atque olearum
la diſtinguens inter plaga currere poſſet
umulos, & convalleis, campoſque profuſa:
unc eſſe vides vario diſtincta lepore 1375
ia, quæ pomis interſita dulcibus ornant:
ſtiſque tenent felicibus obſita circùm.
liquidas avium voces imitarier ore
fuit multò, quàm lævia carmina cantu
elebrare homines poſſent, aureiſque juvare. 1380
ephyri cava per calamorum ſibila primum
teis docuere cavas inflare cicutas,
minutatim dulceis didicere querelas,
quas fundit digitis pulſata canentum,
per nemora, ac ſylvas ſaltuſque reperta, 1385
oca paſtorum deſerta, atque otia dia:
num quicquid paullatim protrahit Ætas
edium, Ratioque in luminis eruit oras.
animos ollis mulcebant atque juvabant
ſatiate cibi: nam tum ſunt omnia cordi. 1390
itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
ter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,
magnis opibus jucundè corpora habebant:
rtim cum tempeſtas ridebat, & anni
pora pingebant viridanteis floribus herbas, 1395

Tum

8. *At liquidas Avium.*) Ut aliæ, ſic etiam Muſica primò rudis ulta. Primùm enim in Avium ione conſtitit: Inde Fiſtula è is (nam calami levi vento agibila quædam & murmura emit- compacta: Qua Paſtores mul- curas, aut in lætitiam effuſi ſque maximè oblectabant. Jo- m, feſtivis ſermonibus, & ſal- i, incompoſitæ quidem, ſed ſa- liculæ indulgebant: Inde Riſus, ni, & alia felicis otii delecta- . Neque iſta operoſior qua nos r Muſica nos majori voluptate, rudis iſta illos olim perfudit; Sed nova ſemper placent, & priſtina faſtidimus. v. 44.

1379. *Lævia carmina.*) Nam quod gratum ſenſibus, Illud læve Epicuro.

1381. *Et Zephyri, &c.*) Vid. Ovid. Metam. lib. I. v. 705.

1390. *Nam tum ſunt omnia cordi.*) Faber, *Otia cordi:* venuſtè: Voſſius ad Catullum, p. 167. *Omnia chordæ,* Poſt ſatietatem cibi nihil, inquit, hominibus æquè placet ac Muſica, utpote quæ tunc ſit τὰ πάντα. Nec eſt ut quiſquam miretur Chordas dici Tibias, cùm vice verſa Citharæ accipiantur quoque pro Tibiis.

Tum Joca, tum Sermo, tum dulces esse Cachinni
Consuerant: agrestis enim tum Musa vigebat:
Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis lascivia læta monebat:
Atque extra numerum procedere membra moventeis 1400
Duriter, & duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur Risus, dulcesque Cachinni,
Omnia quod nova tum magis hæc, & mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant solatia somni,
Ducere multimodis voces, & flectere cantus; 1405
Et supera calamos unco percurrere labro:
Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
Et numerûm servare genus didicere; neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedini' fructum,
Quàm Sylvestre genus capiebat Terrigenarum. 1410
Nam quod adest præsto, nisi quid cognovimus antè
Suavius, in primis placet, & pollere videtur;
Posteriorque ferè melior res illa reperta
Perdit, & immutat sensus ad pristina quæque.
Sic odium cœpit Glandis: sic illa relicta 1415
Strata Cubilia sunt herbis, & frondibus aucta.
Pellis item cecidit, vestis contempta Ferina 'st,
Quam reor invidia tali tunc esse repertam;
Ut lethum insidiis, qui gessit primus, obiret:
Et tandem inter eos distractum, sanguine multo 1420
Dispersisse, neque in fructum convertere quisse.
Tunc igitur Pelles, nunc Aurum, & Purpura curis

Exer-

1404. *Solatia.*) Solatium, viz. sumitur pro eo quod rei alicujus amissæ loco datur, unde damnum resarciri queat: *Faber.*

1405. *Ducere multimodis voces.*) Vocem variè fingere & figurare; seu voce variè figurata cantillare; *Flectere cantus.* Hinc *molles in cantu flexiones* apud Ciceronem. *Lambinus.*

1407. *Vigiles.*) Castrenses intelligo: *Faber.* Ego verò curis ægros; ut, v. 1404. *Vigilantibus.*

1418. *Quam reor invidia tali.*) Prima vestis ita cæteris iis Terrigenis placuit, ut Inventori suo mortis causa fuerit. *Faber.*

1420. *Distractum.*) Alii, *Distractam*, Vestem, viz. & in sequenti versu *Disperiisse;* & hæc lectio, quam Codd. Vet. exhibent, & *Heinsius* probat, admitti potuerit, si voces sequentes,

Neque in fructum convertere quisse, commodè paterentur.

1422. *Tunc igitur Pelles,* &c.) Illa autem pro Pelle pugna & cædes excu-

:ent hominum vitam, belloque fatigant.
magis in nobis (ut opinor) culpa refidit.
ıs enim nudos fine Pellibus excruciabat 1425
genas: at nos nil lædit vefte carere
ırea, atque Auro, fignifque ingentibus apta;
Plebeia tamen fit, quæ defendere poffit:
hominum genus incaffum, fruftraque laborat,
ıer & in curis confumit inanibus ævum; 1430
rum, quia non cognovit, quæ fit habendi
, & omnino quoad crefcat vera voluptas:
: minutatim vitam provexit in Altum,
:lli magnos commovit funditus æftus.
vigiles mundi magnum & verfatile templum 1435
k Luna fuo luftrantes lumine circùm
ɔcuere homines Annorum tempora verti:
:rta ratione geri rem, atque ordine certo.
m validis fepti degebant Turribus ævum,
ivifa colebatur, difcretaque tellus. 1440
Mare velivolum florebat navibu' pandis:

Auxilia

ri poffit, nam ante veftes tex-
nventas folis pellibus defende-
rigus; At quis Homines excu-
i bellis & rapinis mifcent om-
ıt auro clari, & infignes pur-
:ulgerent? Sed id agunt quo-
infana habendi cupidine agun-
& ignorant veram voluptatem,
Epicurus docuit, & quæ non
elicias appetit, quàm neceffa-
ntenta eft. v. 13.

}. *Vitam provexit in altum.*)
hora à Navigantibus, verfu fe-
habes, *æftus belli.*

ʃ. *At vigiles Mundi*, &c.) Quo-
diutina experientia certos fecif-
ɔmines Anni tempeftates certo
redire, neque cafu fluere om-
& turbari. (Nam Atomi pri-
fortuitò convenientes ita motus
ibus, & vi naturæ conftituun-
ıt nifi aliqua caufa extrinfecùs
ens impediat, iifdem femper
ıs ferentur) tandem certum
ftabileque vivendi genus amplexi funt;
Inde conftitutæ Reipublicæ, inftituta
etiam inter diverfas gentes commercia:
Tum Literæ inventæ, Nati tum Poetæ Hiftoriarum Patres, denique
inventæ funt iftæ artes, nam omnium Authorum nomina defcribuntur,
quæ Vitæ noftræ aut Voluptati inferviunt, v. 22.

1440. *Difcretaque.*) Alii, *Defcriptaque.*

1441. *Tum Mare velivolum*, &c.) Gifanius,

Tum Mare velivolis *florebat navibus* ponti.

Voffius ad Catullum, p. 77. Hæc habet,

Tum Mare velivolum florebat propter odores.

Hæc eft fcriptura omnium, nifi fallor librorum; quam meritò docti fe non intelligere fatentur: Sic enim, puto, fcripferat *Lucretius;*

Tum Mare velivolum florebat Protei ad oras.

 Proteus

Auxilia, & ſocios jam pacto fœdere habebant:
Carminibus cùm res geſtas cœpêre Poëtæ
Tradere: nec multò priù' ſunt Elementa reperta.
Propterea quid ſit priùs actum reſpicere ætas 1445
Noſtra nequit, niſi quà ratio veſtigia monſtrat.
Navigia, atque Agri culturas, Mœnia, Leges,
Arma, Vias, Veſteis, & cætera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, Picturas, & dædala ſigna polire, 1450
Uſus, & impigræ ſimul Experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientes.
Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clareſcere corde videmus 1455
Artibus, ad ſummum donec venêre cacumen.

Proteus & ipſe Deus marinus, utpote qui primus navigâſſe creditur; *Oræ* verò *Protei*, ſunt oræ in quibus regnabat Proteus, in quibus omnibus navigationem floruiſſe affirmat. Quibus hæc placent, Illis nihil unquam diſpliceat: *Lambinus* invenit in quibuſdam Codd. *Navibus pandis*, & iſtis vocibus ego quidem contentus.

1455. *Videmus.*) Alii, *Videbant*: imperitè.

Quòd à v. 56. ad v. 417. Solem, Terram, Mare, totam denique Mundi compagem nec ab æterno fuiſſe, nec in æternum duraturam aſſerit, id quidem piis omnibus & ſanis Philoſophis commune: Quòd verò veriſimilibus quibuſdam, veris autem multis firmiſque rationibus probat; Illud ſanè Lucretio proprium videtur; Nec meliora unquam (ſemper excipio ſacras ſcripturas) argumenta invenies. Ideoque magis mirandum eſt, tam præclarum ingenium inſeruiſſe futiles iſtos verſus, à v. 157. ad v. 236. quibus evincere conatur Mundum hunc à Deo non fuiſſe factum: fingit enim Deum parcum nimis ſeu potiùs Malevolum, qui nihil noſtri cauſa, omnia verò ſui emolumenti intuitu agat. Qualem ſiquis pingat *Epicurum*, illum dicacis impudentiæ Poeta poſtularet. Deinde ſupponit omnem Dei æque ac Hominis notitiem à Simulachris dependere; At quis Iſte Deus? non Ille quem percipit Mens humana, quem omnes Gentes agnoſcunt, & venerantur: Demum quis ferat illum culpas, quas vocat, Mundi enumerantem, falſò omnes, & vaniſſimè effictas? Hæccine verò vitia in novo & recenti mundo? Id quidem negat ipſe *Lucretius*, ideoque ineptè facit dum labet

ibes ruinasque ædificii longa ætate ehiſcentis imputat Artifici.

A v. 417. ad v. 509. Mundi ortum ſcribit, qua deſcriptione nulla eſt pud Phyſiologos aut magis veriſimi-e, aut magis venuſta: Gravitate ſua runtur Atomi, concurrunt, inde ſiliunt, & pro varia ponderis ictuſ-ae ratione in diverſa loca diſcedunt, ique coaleſcunt.

Quoniam verò, à v. 510. ad v. 770. n unàm certamque cauſam Motuum eleſtium, Eclipſeôn, Diei & No-is, &c. ea, qua Alii ſolent, per-acia aſſignat, ideo quibuſdam vi-tur *fluctuare;* Ego vere contendo am, quam vocant, conſtantiam in picuræo Phyſiologo ridiculam fore, ippe omnia *Caſu* fieri pronuntiat, que quis facilè deprehendat unam certamque cauſam, cùm eadem phæ-nomena pluribus modis explicari poſ-ſunt. Nec Ego quidem illi ſuccen-ſerem qui multas profert cauſas, dum inter eas vera certaque proponatur. De Solis, Lunæ, &c. magnitudine nihil addam, ſuprà enim monui iſtam opinionem plebeiam nimis eſſe, & ruſticam.

Lege quæ ſequuntur, & admirabi-lis ingenii tam vehementer deliran-tis miſerere; Ea autem eſt omnium, qui negant Providentiam, Sors; ut in Ethicis vana doceant, in Phyſicis abſurda; At verò *Primorum* Hominum indoles ea, quæ omnium barbararum gentium, & in *Terrigenis* Lucretii, Margaïtas, Braſilios, pleroſque Indiæ Occidentalis populos agnoſces.

FINIS LIBRI QUINTI.

LIBRI SEXTI
ARGUMENTUM.

P*Rimi* 41. *Versus continent Epicuri Atheniensis laudes, Sequitur ad v.* 95. *quam ab Epicuræo Philosopho expectes, argumenti hujus libri explicatio: Et de Meteoris dicturo primùm occurrunt* Tonitru, Fulgur, Fulmen, *de quibus diligenter disputat; & demum istos deridet qui neglectis causis naturalibus ipsum Jovem fulmina jaculari existimant, ad v.* 421. *His subjungitur (Nam Prester Fulmini affinis) v.* 48. *Presteris brevis explicatio. Deinde, à v.* 450. *ad v.* 533. *multa de Nubibus & Pluvia; Pauca de Iride, de Nive, Vento, Grandine, Pruina, & Gelu. Si Terræ-motus causas velis cognoscere. à v.* 534. *ad v.* 606. *habes fusè explicatas. A v.* 606. *ad v.* 638. *de Mari Poeta disserit. Ad v.* 710. *de Ætna. Sequentes* 30. *v. Nilo destinantur. Deinde, à v.* 740. *ad v.* 840. *de Avernis, aliisque Terræ tractibus, Hominibus, Cervis, Corvis, Equis, &c. noxiis disputatur. Ad v.* 905. *de Puteis, variisque admirandis Fontibus. Et ad v.* 1087. *Magnes diligenter explicatur. Postremò de Morbis & Peste quædam, quibus subjungit elegantem descriptionem Pestis illius, quæ tempore belli Peloponnesiaci Athenas vastavit, è Thucydide desumtam.*

T. LU-

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBER SEXTUS.

PRimæ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ:
Et recreaverunt vitam, Legesque rogârunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cùm genuère VIRUM tali cum corde repertum, 5
mnia veridico qui quondam ex ore profudit:
ujus & extincti propter divina reperta
ivolgata vetus, jam ad cœlum Gloria fertur.
Nam cùm vidit Hic, ad victum quæ flagitat usus,
Et per quæ possent vitam consistere tutam, 10
mnia jam ferme Mortalibus esse parata:

Divitiis

1. *Frugiferos.*) Alii, *Frugiparos:* thenæ Tritici, Olei, &c. inventri-s; Nil tritum magis.

4. *Et primæ.*) *At primæ*, Faber. oc sensu, Athenas quidem multa na hominibus fecisse, inventis frubus, excultis artibus, humanitate, ctrina, legibus, atque aliis rebus nè infinitis; *At* multò etiam melius Hominibus meritas esse, cum Epi-urum protulerint. Ista observatione otuimus carere.

10. *Et per quæ*, &c.) Delet *Lambinus*, quoniam *Vitam tutam consistere* nullo modo dici potest: Et Exempla *Gifanii* ab hac significatione τῦ *consistere* prorsus aliena esse rectè affirmat. *Faber*. Vix tamen à me impetrare possum quin credam Lucretium scripsisse *consistere:* Ista enim vox *Epicuro* propria, qui ἡδονὴν καταστηματικὴν τῦ σώματος, & non solùm ἡδονὴν ἐν τῇ κινήσει agnovit. Vid. Epicuri Epist. ad Pythoclem.

Divitiis homines, & Honore, & Laude potenteis
Affluere, atque bona Natorum excellere fama:
Nec minùs esse domi cuiquam tamen Anxia corda,
Atque animum infestis cogi servire querelis: 15
Intellexit, ibi vitium Vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intùs,
Quæ conlata foris, & commoda cunque venirent,
Partim quod fluxum, pertusumque esse videbat,
Ut nulla posset ratione explerier unquam: 20
Partim quòd tetro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat quæcunque receperat intùs.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem statuit Cuppedinis atque Timoris,
Exposuitque Bonum Summum, quò tendimus omnes, 25
Quid foret, atque viam monstravit tramite prono,
Quà possemus ad id recto contendere cursu:
Quidve Mali foret in rebus mortalibu' passim,
Quod flueret Naturæ vi, varièque volaret,

14. *Cuiquam.*) Alii, *Quidquam.*

16. *Vas.*) Animum ipsum avarum, aut metu superstitioso, opinione de Providentia & pœnis post mortem, tanquam tetro sapore imbutum.

18. *Quæ conlata foris.*) Faber, *Quæ congrata foris:* Id est, *Quæcunque grata & commoda hinc illinc convenirent*, &c. Amat autem *Tmeses* Lucretius, ut infinita in omni genere exempla abunde fidem facere possunt.

19. *Fluxum, pertusumque.*) Avarum vides.

24. *Finem Cuppedinis atque Timoris.*) Epicurus enim cupiditates necessitate & natura terminabat, Metuque Homines exsolvit (id verò non minùs ineptè quàm improbè dictum) dum Providentiam, Religionemque sustulit.

29. *Quod flueret naturæ vi.*) Lambinus, Codd. enim, *Quod flueret naturali:* Gifanius, *Quod flueret naturaï.* Alii, *Quod flueret naturali viro atque veniret.* Faber denique: Sic proponit & partitur Poeta, *Quicquid mali est in rebus mortalibus, id omne vel à Casu est*, vel à Natura profluit; & quantacunque malorum, cladium, calamitatumque agmina percenseas; nunquam referenda fuerint, quàm ad illa duo capita, Nam præter Casum & *Naturam quò confugies alio? Quid erit tertium?* Nam Deus Epicuri penè nemo est. Hinc itaque jam intelligis clarissimi Lambini emendationem stare haudquaquam posse. Dein quod perquam foret vitiosum, in hoc ipso versu diceret Lucretius, quod in sequenti tantùm dici debuit.

Seu casu, seu vi, quòd sic Natura parässet.

Sed cur ea malè quæ naturalia sunt *vi* fieri didicit? Nimirum Lex Naturæ, necessitas naturæ, fœdera naturæ *Vis* est, quam eluctari, quamque eludere non possis: itaque scribit, *Vi quòd sic natura parässet:* quia nempe res nostræ à Natura ita comparatæ fuerunt, ut multa humanæ conditioni annexa incommoda sint. Quamobrem nec *Naturali*, nec *Naturæ vi*, nec Gifanium *Naturaï*, locum habere ullum in versu priori potest. Legendum igitur, *Quod flueret permananter*, vel *permutatim.* Hæc quidem acutè *Faber*,

Casu, seu Vi, quòd sic Natura parâsset: 30
uibus è portis occurri cuique deceret:
enus Humanum frustra plerumque probavit
ere curarum tristeis in pectore fluctus.
am veluti Pueri trepidant, atque omnia cæcis
nebris metuunt, sic Nos in luce timemus 35
dum nihilò quæ sunt metuenda magis, quàm
Pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
c igitur terrorem animi, tenebrasque necesse'st
radii Solis, nec lucida tela diei
itiant, sed Naturæ species, Ratioque: 40
magis inceptum pergam pertexere dictis.
quoniam docui, Mundi mortalia templa
& nativo consistere corpore Cœlum:
uæcunque in eo fiunt, fientque, necesse
ea dissolvi: Quæ restant percipe porro. 45
uandoquidem semel insignem conscendere currum
endi spes hortata 'st, atque obvia cursu

Quæ

foret isto acumine. E quonam *Permananter*, vel *Permutatim* potest? Igitur deleatur iste , & sanè abesse potest, aut ad- ır Lambini: *Naturæ vi*, Lucre- iim solet alio versu explicare n priori obscuriùs dixerat, ita *volaret* voce *Casu* exponit, *Na- i*, istis vocibus *Vi quòd sic Na- râsset.*

Quibus è portis.) Metaphora è itari, è portis Urbium aut Ca- n, è quibus in hostem fit eru-

Nam veluti Pueri, &c.) Vid. v. 54.

Et quoniam docui, &c.) Hacte- *bicuri* laudes: sequitur, v. 53. ienti hujus libri explicatio; : post descriptum Mundi ortum, lestes motus, de *Meteoris* aget, aliis Naturæ admirandis, quo- ausas dum Homines non intel- , illa Diis attribuunt: Inde Re- Numinum metus, timor, soli- , anxietas: Inde periit vera , & dominatur vana Supersti-

44. *In eo fiunt, fientque, necesse esse ea dissolvi.*) Alii, *Fierique necesse est, Pleraque dissolvi:* Meræ Nugæ.

47. *Vincendi spes*, &c.) Gifanius, *Ventorum* (eorum quæ consequetur) *exbortantur spes.* Alii, *Votorum.* Alii,

Quandoquidem semel haud segnis
conscendere currum
Ventosum *spes hortata est*, *atque ob-*
via cursu.

Sive *cursui.*

Lambinus hos tres versus suppositios putavit, Vossius tandem ad Catullum, p. 191. scribit,

Quandoquidem semel insignem con-
scendere currum
Ventorum exhortat pellacia, &
omnia rursum
Quæ fuerant, sunt placato conversa
favore.

Currum, id est, *Navim*, *Rursum*, sive *Retro.* Forsan ita scripsit *Lucre- tius*, neque enim vox ista *Currenti*, v. 92. obstat, nam Horatii Mercator

Currit ad Indos,

Si tamen verior, non est luculentior quam illa altera Lambini lectio.

Quæ fuerant, ſunt placato converſa furore.
Cætera, quæ fieri in Terris, cœloque tuentur
Mortales, pavidis cùm pendent mentibu' ſæpe 50
Efficiunt animos humileis formidine Divûm,
Depreſſoſque premunt ad terram, propterea quòd
Ignorantia cauſarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum: &
Quorum operum cauſas nulla ratione videre 55
Poſſunt hæc fieri Divino numine rentur.
Nam benè qui didicere Deos ſecurum agere ævum:
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis,
Quæ ſupera caput ætheriis cernuntur in oris, 60
Rurſus in antiquas referuntur Relligiones,
Et Dominos acreis aſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique
Quanam ſit ratione, atque altè terminus hærens. 65
Quò magis errantes tota regione feruntur.
Quæ niſi reſpuis ex animo, longèque remittis,
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum,
Delibata Deûm per te tibi numina ſancta
Sæpe aderunt; non quòd violari ſumma Deûm vis 70
Poſſit, ut ex ira pœnas petere imbibat acreis:
Sed quia Tute tibi placida cum pace quietos
Conſtitues magnos irarum volvere fluctus:
Nec delubra Deûm placido cum pectore adibis:
Nec, de corpore quæ ſancto Simulacra feruntur, 75
In menteis hominum Divinæ nuntia formæ,
Suſcipere hæc animi tranquilla pace valebis.
Inde videre licet, qualis jam vita ſequatur.

Quam

66. *Tota regione.*) Alii, *Cæca ratione.*

67. *Longèque remittis, Diis indigna putando.*) Alii *Longèque renutas*, vel *remittis Diis indigna putare.* Ego verò, *Longèque remittis, Diis indigna putando.* Neque ea qua Alii interpretatione uſus ſum. Heinſius autem, *Putata.*

69. *Delibata.*) An *Delibrata* legi debeat, certent Lambinus & Giſanius, dum neutra Vox ferri poteſt. Lege autem *Deirata*, valde irata, iſtamque emendationem illi qui ſequuntur verſus confirmant.

74. *Nec Delubra Deûm.*) Iſta enim erat vaniſſima Epicuri opinio, providentem & omnia curantem Deum terribilem fore & horrendum; Ita ut nunquam Dei imago in mentem venerit, quin metus, timor, anxietas ſequatur.

Quam quidem ut à nobis Ratio veriſſima longè
Rejiciat, quanquam ſunt à me multa profata, 80
Multa tamen reſtant, & ſunt ornanda politis
Verſibus, & ratio Cœli, ſpecieſque tenenda.
Sunt Tempeſtâtes, & Fulmina clara canenda,
Quid faciant, & qua de cauſa quæque ferantur,
Ne trepides cœli diviſis partibus amens, 85
Unde volans Ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hinc partem: quo pacto per loca ſepta
Inſinuârit, & hinc dominatus ut extulerit ſe:
Quorum operum cauſas nulla ratione videre
Poſſunt, ac fieri Divino numine rentur. 90
Tu mihi ſupremæ præſcripta ad candida calcis
Currenti ſpatium præmonſtra callida Muſa,
Calliope, requies Hominum, Divûmque voluptas:
Te duce ut inſignem capiam cum laude coronam.
Principio, Tonitru quatiuntur cærula cœli, 95
Propterea quia concurrunt ſublime volantes
Ætheriæ Nubes contra pugnantibu' Ventis.
Nec fit enim ſonitus cœli de parte ſerena,

Verùm

79. *Ratio veriſſima.*) Epicuri doctrina, quæ rationi conſentanea eſt, & veras rerum cauſas explicat.

80. *Profata.*) Alii, *Profecta.*

82. *Cæli ratio ſpecieſque.*) Ut ſæpe alibi, *Naturæ ſpecies, ratioque.* Alii aliam ſequuntur lectionem, nempe, *Ratio ſuperûm Cælique:* Supera autem, Meteora. Et è libro primo confirmant,

Quapropter bene cùm ſuperis *de rebus habenda*
Nobis eſt ratio ———

84. *Qua de cauſa quæque.*) Alii, *Qua de cauſa cunque.*

85. *Cæli diviſis partibus.*) Hoc pertinet ad Etruſcorum diſciplinam, de qua Cicero, in lib. II. de Divinat. *Cælum in xvj. partes diviſerunt Etruſci, facilè id quidem fuit quatuor quas nos habemus duplicare, poſt idem iterum facere, ut ex eo dicerent fulmen qua ex parte veniſſet.*

91. *Præſcripta ad candida calcis.*) Seneca, Epiſt. 19. docet eam quam nunc in Circo *Metam* dicunt Latini, *Calcem* antiquos appellâſſe, quia, viz. finis curriculi ſæpe *Calce* notaretur. Hinc verò licet colligere, *Lucretium* nunquam plures quàm ſex libros fuiſſe meditatum, jam enim properat *ad præſcripta candida ſupremæ calcis.*

95. *Principio, Tonitru,* &c.) De Meteoris diſputaturus à Tonitru incipit, quod variè explicat, & primùm quidem, v. 12. fit iſte ſonus cùm Nubes adverſis ventis impulſæ colliduntur; Hæc fuit Stoïcorum, Democriti, Aliorum opinio, & ſi hodiernos Philoſophos audiamus, eſt veritati proxima: Siquis verò objiciat Nubes raras eſſe, ideoque ad tantum ſonitum edendum maximè inidoneas; dicendum, quòd licet Lapidum aut Ligni denſitatem non æquant, tamen non adeo raræ ſunt, quin Nives & Grandinem cohiberent.

98. *Cæli de parte ſerena.*) Id enim negabant Epicuræi, ideoque Horatius inſanientem iſtam Sapientiam relicturus, hæc habet, lib. I. Od. 34.

 —*Nam-*

Verùm ubicunque magis denſo ſunt agmine Nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure ſæpe. 100
Præterea, neque tam condenſo corpore Nubes
Eſſe queunt, quàm ſunt Lapides, ac Tigna: neque autem
Tam tenues, quàm ſunt Nebulæ, Fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere preſſæ,
Ut Lapides: aut, ut Fumus, conſtare nequirent, 105
Nec cohibere niveis gelidas, & grandinis imbreis.
Dant etiam ſonitum patuli ſuper æquora mundi,
Carbaſus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeiſque:
Interdum perſciſſa furit petulantibus Euris, 110
Et fragileis ſonitus chartarum commeditatur,
Id quoque enim genus in Tonitru cognoſcere poſſis,
Aut ubi ſuſpenſam veſtem, chartaſve volanteis
Verberibus venti verſant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere Nubes 115
Frontibus adverſis poſſint, quàm de latere ire
Diverſo motu radentes corpori' tractum:
Aridus unde aureis terget ſonus ille diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.

Hoc

Namque Dieſpiter.
Igni coruſco nubila dividens
Plerumque, per purum *tonantes*
Egit Equos, *volucremque currum*, &c.

101. *Tam Tenues.*) Leg. *Tam tenui:* ut v. 101. *Tam condenſo.*

104. *Nam aut cadere abrupto.*) Revocanda eſt vulgata lectio, *Nam cadere aut Bruto.* Bruto id eſt *gravi*, Unde & Horat.

Quo bruta *tellus & vaga flumina*, & apud Donatum, *Corpus brutum*, quod magno molimine movetur.

107. *Dant etiam ſonitum*, &c.) V. 8. Alia Tonitrus explicatio: Una enim Nubes Vento agitata, aliquando vento perſciſſa ſonum edit; Nec diſplicebit hæc explicatio, ſi ſonitum quem Vela latis Theatris intenta, quem Chartæ diruptæ, aut ſuſpenſæ veſtes vento agitatæ dant, cum Tonitru compares.

109. *Malos inter.*) Nam ob loci nimiam amplitudinem trajectis malis vela intendebantur. *Carbaſina autem vela primus in Theatrum duxiſſe traditur Lentulus Spinter Apollinaribus ludis:* Plinius, lib. XIX. Cap. 1. vid. lib. IV. v. 73.

115 *Fit quoque enim interdum.*) Aliquando Tonitrus Murmur eſt Stridori ſimile, id verò fit cùm Nubes Nubis alterius latus radit; Inde enim oritur iſte Stridor quem, v. 118. vocat *Aridum Sonum*, v. 5.

117. *Corporis tractum.*) *Corporis tractum*, id eſt *Corpus*, Giſanius: ridiculè. *Corporis* autem *tractum* nihil elegantius; Nam nubes diverſo motu de latere euntes, totum Corporis tractum, ab altera uſque ad alteram extremitatem, radunt.

119. *Exierit.*) Mallem, *Exierunt:* Nubes, viz.

Hoc etiam pacto Tonitru concussa videntur 120
Omnia sæpe gravi tremere, & divolsa repentè
Maxima dissiluisse capacis mœnia mundi,
Cùm subitò validi Venti conlecta procella
Nubibus intorsit sese, conclusaque ibidem
Turbine versanti magis ac magis undique Nubem 125
Cogit, uti fiat spisso cava corpore circum.
Post ubi commovit vis ejus & impetus acer,
Tum perterricrepo sonitu dat missa fragorem.
Nec mirum, cùm plena animæ Vesicula parva
Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repentè. 130
Est etiam ratio, cùm Venti nubila perflant,
Cur sonitus faciant: etenim ramosa videmus
Nubila sæpe modis multis, atque aspera ferri.
Scilicet ut crebram sylvam cùm flamina Cauri
Perflant, dant sonitum frondes, ramique fragorem. 135
Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti
Perscindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid possit ibi flatus, manifesta docet res.
Hîc, ubi lenior est, in terra cùm tamen alta
Arbusta evolvens radicibus haurit ab imis. 140
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cùm frangitur æstu.

Fit

120. *Hoc etiam pacto*, &c.) V. 11. Ventus in Nube inclusus furit, Inde murmur; tandem facto impetu erumpit, Inde horrendus ille fragor: Qua ratione Plinius declaravit, *posse Spiritum nube cohibitum tonare, natura strangulante sonitum dum rixetur, edito fragore dum erumpat, ut in membrana Spiritu intenta.* Si ridere libet, vid. Aristophanis Nubes, Act. 1. Sc. 4.

124. *Intorsit sese.*) Alii, *Infercit se.*

127. *Commovit.*) Meliùs quàm *Contumuit.*

131. *Est etiam ratio*, &c.) Nubes quasdam videmus quæ arborum ramosarum instar habent partes eminentes, & huc illuc projectas; has si Venti perflare concipiantur, Tonitru sequetur; quippe cùm Venti densas sylvas perflent, rami ab illo agitati fragorem edunt, v. 5.

132. *Ramosa.*) Alibi hamata semina dixit *Ramosa*, eadem significatione.

134. *Flamina Cauri.*) Caurus nempe ventus ab occasu æstivo spirans.

136. *Fit quoque*, *ut interdum*, &c.) Nubes etiam rumpi potest, cùm Ventus ex adverso in illam impingitur, atque inde Tonitru: v. 5. Ventus autem posse Nubes perrumpere nemo dubitabit, qui vidit eversas arbores & radicitùs evulsas.

141. *Sunt etiam fluctus*, &c.) Si hæc omnia displiceant, tandem concipias Aërem tanquam vastum Mare, in quo Nubila sint fluctus; Illa demum collidas, & illum, quem in Mari æstuoso sentis, in Aëre senties fragorem, v. 3.

Fit quoque, ubi è nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis: hæc multo si fortè humore recepit, 145
Ignem, continuò ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum è fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum properè demersimus imbrem.
Aridior porro si Nubes accipit ignem,
Uritur ingenti sonitu succensa repente: 150
Lauricomos ut si per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quàm Phœbi Delphica Laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.
Denique sæpe Geli multus fragor, atque ruina 155
Grandinis, in magnis sonitum dat Nubibus altè.
Ventus enim cùm confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, & grandine misti.
Fulgit item, Nubes ignis cùm semina multa
Excussere suo concursu, seu Lapidem si 160
Percutiat Lapis, aut Ferrum, nam tum quoque lumen
Exsi-

144. *Fit quoque ubi*, &c.) Quidam Philosophi docuerunt à Stellis in madidam nubem decidentibus, & cùm humore colluctantibus Stridens Tonitru oriri; loco Stellarum Lucretius, v. 5. assumit Ignem fulmineum, qui è nube arida excussus in nubem humidam tanquam Ferrum candens demergatur.

146. *Ut magno clamore trucidet.*) Magno cùm stridore extinguat.

148. *Stridit.*) Horatius, lib. II. Sat. 8. v. 77.

—— Tum in lecto quoque videres
Stridere secreta divisos Aure susurros.

149. *Aridior porro*, &c.) Ne aliquam prætermittat causam Tonitrûs, jam, v. 6. Nubem ipsam accendit, & quoniam Laurus, aliæque res accensæ crepitant, idem etiam Nubes posse contendit.

153. *Delphica laurus.*) Laurus manifesto abdicat Ignes crepitu, Duo ejus genera tradit Cato, Delphicam & Cypriam: *Plinius*, *Hist. nat. lib.* XV. *cap.* 30. Apollini autem grata (*vid. Plinium*) quia spectatissima erat in Parnasso monte, & ut ait Hesiodi interpres ἐνεργεῖ πρὸς ἐνθουσιασμοὺς: Notā etiam est de Daphne fabula: Ovid. Metam. lib. I. v. 556.

Cui Deus: At conjux quoniam mea non potes esse,
Arbor eris certè, dixit, mea: semper habebunt
Te coma, Te citharæ, Te nostræ, Laure, pharetræ.

155. *Denique sæpe Geli*, &c.) Deinde, cùm tonat, multa Glaciei fragmina, & Grando decidunt, præcipuè in partibus Septentrionalibus; ideò congelatarum nubium disruptioni Fragor iste jure adscribatur, v. 4.

159. *Fulgit item*, &c.) Hactenùs de Tonitru, deinde de Fulgure inquiritur, quod ex induratis nubibus inter se collisis exprimi potest, ut è Ferro, Silice, aut Ligno, nam in Nubibus non minùs quàm in istis rebus semina Ignis latere putandum est.

Exsilit, & claras scintillas dissupat ignis.
Sed Tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
Fulgere quàm cernant oculi, quia semper ad aureis
Tardiùs adveniunt, quàm visum quæ moveant res. 165
Id licet hinc etiam cognoscere: cædere si quem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Antè fit ut cernas ictum, quàm plaga per aureis
Det sonitum: sic Fulgorem quoque cernimus antè
Quàm Tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni, 170
E simili causa, & concursu natus eodem:
Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.
Ventus ubi invasit Nubem, & versatus ibidem
Fecit, ut antè, cavam, docui, spissescere Nubem, 175
Mobilitate sua fervescit; ut omnia motu
Percalefacta vides ardescere: plumbea verò
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
Ergo fervidus Hic Nubem cùm perscidit atram,
Dissupat ardoris quasi per vim expressa repente 180
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Inde Sonus sequitur, qui tardiùs adlicit aureis,
Quàm quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul altè
Exstructis aliis alias super impete miro. 185
Nec tibi sit fraudi, quòd nos inferne videmus

Quàm

163. *Sed Tonitrum fit uti*, &c.) Si verò Tonitru & Fulgur ex eadem Nubium collisione, cur cernitur Fulgur antequàm auditur Tonitru? Nempe, v. 9. Quia Lux Sono est velocior, imò omni experientia probatur speciem rei visibilis sono velociùs transferri.

167. *Arboris auctum.*) Arborem: alibi *Corporis auctum*, pro *Corpore.*

172. *Hoc etiam pacto*, &c.) Quòd si Tonitru fiat vento Nubes perrumpente, Fulgur quoque fit ab eodem Vento pernici motu, dum inter Nubes rotatur, accenso. v. 14. Hos versus *Gassendus*, & qui illum sequuntur, perperam interpretati sunt.

177. *Plumbea verò glans*, &c.) Id non magis verum quàm quod de sagitta Acestæ scripsit Virgilius, quæ exarsit, & in ventos abiit.

182. *Adlicit.*) Al. *Attigit*, sed eadem est significatio. Alii, *Adficit*, & Palmerius, *Adtigit.* Pro *nictantia*, in præcedenti versu quidam, *minitantia.*

185. *Impete miro.*) Id quidem ferri potest: At meliùs, *Agmine.*

186. *Nec tibi sit fraudi*, &c.) V. 17. Scrupulus propter Nubes visas non ut latas, ita profundas, ideoque non istis fornacibus, & speluncis, quas fingit, extructas. Hunc eximit, & quædam

Quàm ſint lata magis, quàm ſurſum exſtructa quid extent;
Contemplator enim cùm montibus adſimilata
Nubila portabunt Venti tranſverſa per auras:
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis 190
Inſuper eſſe aliis alia, atque urgere ſuperna
In ſtatione locata ſepultis undique ventis:
Tum poteris magnas moleis cognoſcere eorum.
Speluncasque velut ſaxis pendentibu' ſtructas
Cernere, quas venti cùm, tempeſtate coorta, 195
Complerunt, magno indignantur murmure clauſi
Nubibus, in caveiſque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per Nubila mittunt:
Quærenteſque viam circumverſantur, & ignis
Semina convolvunt è Nubibus: atque ita cogunt 200
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intùs,
Donec divolſa fulſerunt nube coruſci.
Hac etiam fit uti de cauſa mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quòd Nubeis ipſas permulta neceſſe'ſt 205
Ignis habere: etenim cùm ſunt humore ſine ullo,
Flammeus eſt plerumque colos & ſplendidus ollis.
Quippe etenim Solis de lumine multa neceſſe'ſt
Concipere, ut meritò rubeant, igneiſque profundant.
Haſce igitur cùm Ventus agens contruſit in unum 210
Compreſſitque locum cogens: expreſſa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colôres.
Fulgit item, cùm rareſcunt quoque Nubila cœli.

Nam

quædam ſubjungit de Vento inter Nubes fremente, & tandem cum Fulgure erumpente.

194. *Saxis pendentibus.*) In ſpeluncis enim Saxa videntur pendere, *Pendentia Tecta*, Virgilius, & paſſim Poetæ.

196. *Magno indignantur murmure.*) De Ventis, Virg.

Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum clauſtra fremunt. ——

200. *E Nubibus.*) Leg. *In Nubibus*, id enim tota poſtulat ſententia.

203. *Hac etiam fit uti*, &c.) Non tantùm Ignis in Nubibus circumrotatus accendi poteſt, ſed ipſæ Nubes multa Ignis corpuſcula, ſive à ſole, ut docuit Empedocles, ſive aliunde accepta continent; Id enim ſplendidus & flammeus Color quarundam nubium demonſtrat; Iſta autem Corpuſcula à Vento, compellente & comprimente Nubes, expreſſa Fulgur efficiunt, v. 11.

213. *Fulgit item*, &c.) Modò dixit Semina

cùm Ventus eas leviter diducit eunteis,
lvitque, cadant ingratis illa necesse'st 215
na, quæ faciunt fulgorem: tum sine tetro
ɔre, & Sonitu fulgit, nulloque tumultu.
ıod superest, quali natura prædita constent
ina, declarant ictus, & inusta vapore
., notæque graveis halantes Sulfuris auras. 220
enim sunt hæc, non Venti signa, neque Imbris.
eterea, per se accendunt quoque tecta domorum,
leri flamma dominantur in ædibus ipsis.
; tibi subtilem cùm primis ignibus ignem
tituit natura minutis, mobilibusque 225
ɔribus, cui nil omninò obsistere possit.
sit enim validè Fulmen per septa domorum,
or uti, ac Voces: transit per saxa, per æra:
ıuidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
t item ut vasis integris Vina repente 230
giant, quia nimirum facilè omnia circum
ɪxat, rareque facit lateramina vasis,
niens calor ejus ut insinuatur in ipsum: &
iliter solvens differt primordia Vini:
l Solis vapor ætatem non posse videtur 235
Effice-

ı Ignis, quæ in Nubibus con-
ır, vi & impetu Venti expri-
ım, v. 5. licet non expriman-
amen diductis & distractis Nu-
partibus decidant necesse est,
inde lene illud & mite Fulgur,
umine oculos perstringit, nul-
em Tonitru percellit Aures.
. *Ingratis.*) Velit nolit, nam
is nubibus necesse est inclusas
scintillas erumpere.
. *Quod superest, quali,* &c.)
Fulmen urat res tactas, cùm
incendat, &c. neminem vi-
ıi ejus naturam igneam esse dif-
r. Quòd autem parietes pene-
ıuòd Aurum, Æs, reliqua Me-
liquefacit, quòd Vase integro
:it liquorem, vel facit ut ef-
id quidem pernici motui, &
subtilitati illius Ignis attribuendum.

219. *Inusta vapore*, &c.) Res tactæ fulmine ustæ videntur, & illis odor sulphureus.

222. *Per se.*) Meliùs quàm, *Sæpe.*

228. *Clamor uti ac Voces.*) Alii, *Clamor uti Vocis.* Sed totus hic versus abesse potest.

232. *Lateramina Vasis.*) Dolia enim vinaria lateritii òperis erant, Horatio, *Testæ.* & ex Latere *Lateramen*, ut ex Ferro *Ferramen*, ex Ære *Æramen*, &c.

235. *Ætatem.*) Terentius, Eun. Act. 4. Sc. 5. *Jamdudum ætatem lites sunt inter eos factæ Maxumæ. Jamdudum ætatem* pro longinquo tempore: Lucilius, *Ut multos mensesque, diesque; non tamen ætatem:* Donatus.

Efficere, usqueadeo pollens fervore corusco:
Tanto mobilior vis, & dominantior hæc est.
Nunc ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere Turreis,
Disturbare domos, avellere tigna, trabeisque, 240
Et Monumenta virûm demoliri, atque ciere,
Exanimare Homines, Pecudes prosternere passim:
Cætera de genere hoc qua vi facere omnia possint,
Expediam, neque Te in promissis plura morabor.
Fulmina gignier è crassis, altèque putandum'st 245
Nubibus exstructis: nam cœlo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus unquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
Quòd tunc per totum concrescunt Aëra nubes
Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur 250
Liquisse, & magnas cœli complêsse cavernas:
Usqueadeo tetra nimborum nocte coorta
Impendent atræ formidinis ora superne,
Cùm commoliri tempestas Fulmina cœptat.
Præterea, persæpe niger quoque per mare Nimbus, 255
Ut picis è cœlo demissum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
Fulminibus gravidam tempestatem, atque procellis,

Igni-

236. *Pollens.*) Rectè Lambinus, & valeat Gifanii *Tollens*, & Aliorum *candens*, vel *cellens*, viz. excellens.

238. *Nunc ea quo pacto gignantur*, &c.) Cùm ortum Fulminis exquiras, observandum est nunquam sine nubibus densis fulminare; Nisi enim spissæ essent nubes, atque altè exstructæ, non illa Grandinis & Imbris copia Fulmen sequeretur: In istis igitur nubibus concipias Ventum pernici motu circumrotatum isto motu calescentem, & multa Ignis Semina è Nubibus istis exprimentem; tandem vel motu suo vel ab Igneis istis particulis accensum ingenti cum fragore, & immani impetu erumpere: Ista autem eruptione ita concutit & distrahit Nubium partes, ut totæ in Grandinem abeant, vel in Imbrem dissolvantur. Hæc, v. 55.

241. *Demoliri.*) Alii, *Commoliri.*

245. *Altè exstructis Nubibus.*) Tullius, *Sepulchrum altius exstruere:* Horat. Sat. 6. lib. II.

Quæ procul exstructis *inerant hesterna canistris.*

250. *Undique*, &c.) Vid. lib. IV. v. 170.

257. *Sic cadit*, *& fertur tenebris procul.*) Fateor, neque me illius pudet, non intelligo, quid hoc sit negotii, *Nimbus fertur tenebris procul:* Lego autem, *Et fertur Terris procul:* Faber. Ego autem videor intellexisse, nempe, *fertur valde tenebrosus per mare*, *procul ab iis qui in Terra collocati horrescunt.*

is ; ac ventis cumprimis ipſe repletus:
ra quoque ut horreſcant, ac tecta requirant. 260
itur ſupera noſtrum caput eſſe putandum'ſt
eſtatem altam: neque enim caligine tanta
rent terras, niſi inædificata ſupernè
forent multis exemto Nubila ſole:
anto poſſent hæc terras opprimere imbri, 265
na abundare ut facerent, campoſque natare,
n exſtructis foret altè Nubibus æther.
igitur Ventis, atque Ignibus omnia plena
ideo paſſim fremitus, & fulgura fiunt:
e etenim ſuperà docui, permulta vaporis 270
a habere cavas nubeis: & multa neceſſe'ſt
pere ex Solis radiis, ardoreque eorum.
bi Ventus eas idem qui cogit in unum
locum quemvis, expreſſit multa vaporis
a, ſeque ſimul cum eo commiſcuit igni: 275
iatus ibi Vortex verſatur in alto,
idis acuit Fulmen fornacibus intùs.
duplici ratione accenditur, Ipſe ſua nam
itate caleſcit, & è contagibus ignis.
ubi percaluit vis Venti, vel gravis Ignis, 280
us inceſſit: maturum tum quaſi Fulmen
ndit ſubitò Nubem, ferturque coruſcis
a luminibus luſtrans loca percitus ardor:
gravis inſequitur Sonitus, diſploſa repente
mere ut cœli videantur templa ſupernè. 285
remor Terras graviter pertentat, & altum
ura percurrunt cœlum: nam tota fere tum

Tempe-

Nec tanto poſſent hæc Terras op- imbri.) Hæc, viz. Nubila, m obruunt Terram caligine, re opprimunt: Nec video cur ctioni præferatur alia,
tanti poſſent venientes opprimere Imbres.
In alto.) In cavis, viz. & lis Nubium ſpeluncis.
Ipſe ſua nam.) Alii, *Ipſe* meliùs forſan, non enim pla-cet vocis iſtius *nam* repetitæ ſonus.

279. *Contagibus.*) *Contages* alibi Lucretius, viz. lib. III. v. 472, 735, 741. id eſt, Contactu.

286. *Pertentat.*) Sæpe Virgilius,
Nonne vides ut tota tremor pertentet *Equorum*
Corpora? ———
Ac dum prima lues udo ſublapſa veneno
Pertentat *Senſus*, &c.

Tempeſtas concuſſa tremit, fremituſque moventur:
Quo de concuſſu ſequitur gravis Imber, & uber,
Omnis uti videatur in Imbrem vertier Æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
Tantus diſcidio nubis, ventique procella,
Mittitur ardenti Sonitus cùm provolat ictu.
Eſt etiam cùm vis extrinſecùs incita Venti
Incidit in validam maturo fulmine Nubem:
Quam cùm perſcidit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine Fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.
Fit quoque ut interdum Venti vis miſſa ſine igni,
Igneſcat tamen in ſpatio, longoque meatu,
Dum venit, amittens in curſu corpora quædam
Grandia; quæ nequeunt pariter penetrare per auras:
Atque alia ex ipſo conradens Aëre portat
Parvula, quæ faciunt ignem commiſta volando:

No

291. *Atque ita præcipitans.*) Mendum in hoc verſu eſſe arbitror, neque Tu, Lector, aliorſum ibis, ſi mecum otioſe & placide ſeriem verborum ipſorum attenderis (*Aër videtur in Imbrem verti, & ad diluviem revocare*) Nihil ſentis? poteras tamen: Quid enim? ille Aër quos, quas revocare videtur? Ecquid dubitas quin Vox aliqua exciderit quæ in quarto caſu eſſet? Deinde, ad quam diluviem? Ogygiamne, an Deucalioneam? Quamobrem à me non eſt ut impetretur, quin pro *Atque ita præcipitans* legi oporteat, *Atque ita Pyrrha nos:* Horat. lib. I. Od. 2.

Terruit urbem,
Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ *nova monſtra queſtæ.* Faber.

Ingenioſè quidem, at tota hæc Critica pendet è ſcrupuloſa nimis vocis [illegible], *revocare*, acceptatione; cui [illegible] ipſe Lucretius: vid. lib. V.

Pars etiam glebarum ad Diluvie[m]
revocatur
Imbribus.

293. *Provolat.*) Alii, *Pervolat.*

294. *Eſt etiam cum Vis*, &c.) [S]
Ventus incluſus Nubem perrumpe[re]
non valeat, à Vento extrinſecùs im-
pingente adjuvari poſſit, quocunq[ue]
autem modo dirumpatur Nubes ma-
turum fulmen excidat neceſſe eſt
v. 5.

296. *Igneus Vortex.*) Vortex è [Nu-]
be effugiens ſine Igne *Typhon* vo[ca-]
tur, non *Fulmen.* Plinius, lib. [II.]
cap. 48.

299. *Fit quoque ut interdum,* [&c.)]
Duos alios modos quibus Fulme[n gene-]
retur ſubjungit Lucretius, quo[rum]
prior, v. 9. continetur. Quippe [Ven-]
tus ſine Igne è Nubibus erump[ens]
longo curſu & pernici motu inc[ale-]
ſcere poſſit & accendi; Neque i[d]
incredibile, cùm globulus, v. g. pl[um-]
beus è tormento emiſſus lique[ſcat.]
Hoc quidem non adeò verum eſt,
multas res motu pernici accendi
minem videas qui diffiteatur.

ıgè ratione, ac plumbea sæpe 305
Glans in cursu, cùm multa rigoris
ııttens ignem concepit in auris.
e, ut ipsius Plagæ vis excitet ignem,
Venti pepulit vis missa sine igni:
ıia cùm vehementi perculit ictu, 310
x ipso possunt elementa Vaporis;
illa, quæ tum res excipit ictum,
ferro cùm cædimus, evolat Ignis:
:igida vis sit ferri, hoc secius illa
currunt calidi fulgoris ad ictum: 315
ıoque res accendi Fulmine debet,
fuit si fortè, & idonea flammis.
omnino planè vis frigida Venti
ex quo tanta vi immissa superne'st:
in cursu si non accenditur igni, 320
tamen veniat commista calore.
autem fit Fulminis, & gravis ictus,
'me pergunt sic Fulmina lapsu:
sa quòd omnino priùs incita se Vis
; magnum conamen sumit eundi. 325

Inde,

rigoris corpora.) Mul-ora: infra, v. 387, & 745.

oque ut ipsius, &c.) ı4. Ventus in rem ali-t, ad ictum tam ex ex re perculsa Semina t: Inde Ventus accen-Fulmen: Talem autem ; confluxum fieri posse rri & Silicis conflictus: ıjiciat Ventum esse fri-l autem minimè conce-•motu tam pernici fer-nim natura non minùs Ferro percusso Ignes

tas autem fit Fulminis, itas & vehementissimus s è supra positis facilè st; Nam Ventus Nubi-:remit & fervet, omnia Nubis latera pertentat, exitumque quærit, ideoque cùm perruperit, ma-gno cum impetu evolet necesse est; v. 7. Adde quòd è minutis & lævi-bus seminibus constat, ideoque per inanes meatus Aeris transit; v. 5. His subjunge illius gravitatem, eam-que ictu maximè adauctam, v. 5. Demum, v. 8. Adde quòd è longin-quo cadit, ideoque plures celeritatis gradus momento quolibet acquirit, forsan etiam ab ipso Aere adjuvatur: Et quid mirum si Corpus grave ma-gna cum vi erumpens, & ab aliis Corporibus protrusum Magna celeri-tate cadat, & graviter percellat om-nia?

325. *Conligit, & magnum sumit co-namen eundi.*) Metaph. ab iis sumpta, qui collectis viribus & spiritu sese ad cursuram parant. *Faber.*

Inde, ubi non potuit Nubes capere impetis auctum,
Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Ut validis quæ de Tormentis missa feruntur.
Adde quod è parvis, ac levibus est elementis:
Nec facile 'st tali naturæ obsistere quicquam: 330
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offensibus in remorando
Hæsitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.
Deinde, quòd omnino natura Pondera deorsum
Omnia nituntur: cùm plaga sit addita verò, 335
Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit:
Ut vehementiùs, & citiùs, quæcunque morantur
Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.
Denique, quod longo venit impete, sumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit eundo, 340
Et validas auget vireis, & roborat ictum.
Nam facit, ut, quæ sint illius Semina cunque,
E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
Forsan & ex ipso veniens trahat Aëre quædam 345
Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.
Incolumeisque venit per res, atque integra transit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat Ignis.
Multaque perfringit, cùm corpora Fulminis ipsa
Corporibus rerum inciderint, quà texta tenentur. 350
Dissolvit porro facilè Æs, Aurumque repente
Confervefacit; è parvis quia facta minutè

Corpo-

342. *Nam facit*, &c.) Longus Ille, viz. impetus: nam Fulminis semina, ut aliarum rerum Corpuscula, Vaga sunt, neque ad certum locum determinata, longo verò illo impetu diriguntur: Hunc locum ab Aliis non satis expiicatum, rectè mihi videor interpretari.

347. *Incolumesque venit*, &c.) Non omnia in quæ incidit, diffringit Fulmen, Rara Corpora integra manent & illæsa, nam per illorum meatus liberè transit subtilis Ignis: Solida, Æs, Aurum, &c. dissolvit, quia in Solida corpora impingit, & eorum Poros ingressus, dum exitum non invenit, disjungit ipsa corpuscula, Metalla liquefacit, Saxa redigit in pulverem.

348. *Foraminibus liquidis.*) Apertis, vel inanibus; Sed *liquidus*, forsan legas, viz. Ignis subtilis.

352. *Corporibus parvis vis facta est.*) Vis Æris & Auri inquit *Lambinus*, sed fallitur, quod & ratio, & versus sequentes probant; Vis enim illa Fulminis est, non Auri,
Quæ facile insinuatur, &c.

Sed

Corporibus vis est, & lævibus ex elementis,
Quæ facilè insinuantur, & insinuata repente
Dissolvunt nodos omneis, & vincla relaxant. 355
Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
Concutitur Cœli domus undique, totaque Tellus;
Et cùm tempora se Veris florentia pandunt.
Frigore enim desunt Ignes, Ventique Calore
Deficiunt, neque sunt tam denso corpore Nubes. 360
Inter utrumque igitur cùm Cœli tempora constant,
Tum variæ causæ concurrunt Fulminis omnes.
Nam fretus ipse anni permiscet Frigus, & Æstum:
Quorum utrumque opus est fabricanda ad Fulmina nobis,
Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu 365
Ignibus, & Ventis furibundus fluctuet Aër.
Prima Caloris enim pars, & postrema Rigoris,
Tempus id est Vernum: quare pugnare necesse 'st
Dissimiles inter se res, turbareque mistas.
Et Calor extremus primo cum Frigore mistus 370
Volvitur, Autumni quod fertur nomine tempus.
Hìc quoque confligunt Hiemes Æstatibus acres.
Propterea sunt hæc Bella anni nominitanda:
Nec mirum 'st in eo si tempore plurima fiunt
Fulmina, tempestasque cietur turbida cœlo, 375
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,

Hinc

Sed res plana est, neque monuissem, nisi adolescentibus ab Autoritate docti Hominis periculum esset. *Faber.*

356. *Autumnoque magis stellis fulgentibus alta*, &c.) Leg. *Stellis fulgentibus apta:* vel cum *Fabro* (quamvis illa Lectio non sit adeò necessaria) *Telis fulgentibus*, id est, *Fulmine:* v. 22. Inquiritur cur Autumno & Vere frequentiùs quàm Hyeme & Æstate (quod quidem de quibusdam Italiæ regionibus intelligendum) fulminet? Quia, viz. cùm Fulmen sit Igneæ naturæ, atque è densibus nubibus erumpit, tum Fulmina sunt maxime expectanda, quando calida est Tempestas, & Frigoris non omnino expers, nam ubi nullus Calor, ibi frustra requiras Ignem; nimius autem Calor non patitur ut densentur Nubes. At in Vere & Autumno Calor cum Frigore miscetur, Inde Nubes, Venti, Ignis, Tumulus tandem in Aëre, è quibus Tonitru, Fulgur, Fulmen.

363. *Nam fretus ipse Anni.*) Ita vocat eas tempestates quæ Frigus & Calorem interjacent, ut Fretum dividens duas continentes: Dicebant autem Veteres *Fretus*, & *Fretum.* Faber. Seneca, Nat. Quæst. Lib. VII. Cap. 28. *Æquinoctium in Calorem Frigusque flectentis Anni signum.*

376. *Ancipiti bello.*) Vere & Autumno Calor & Frigus contendunt; Æstate Calor, Hyeme Frigus dominatur.

Hinc Flammis, illinc Ventis, Humoreque mixto.
Hoc est igniferi naturam Fulminis ipsam
Perspicere, & qua vi faciat rem quamque videre:
Non Tyrrhena retrò volventem carmina frustra 380
Indicia occultæ Divûm perquirere mentis,
Unde volans Ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hic partem, quo pacto per loca septa
Insinuarit, & hinc dominatus ut extulerit se,
Quidve nocere queat de cœlo fulminis ictus. 385
Quòd si Jupiter atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt sonitu cœlestia templa,
Et jaciunt igneis, quo cuique 'st cumque voluptas,
Cur, quibus incautum scelus aversabile cumque 'st,
Non faciunt, icti flammas ut Fulguris halent 390
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potiùs nullæ sibi turpis consciu' rei
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœlesti subitò conreptus & igni?
Cur etiam loca sola petunt, frustraque laborant? 395

An con

378. *Hoc est Igniferi*, &c.) V. 8. Sacrificulorum Augurumque generi insultat; Istuc, inquit, est scire quæ natura sit Fulminis, &c. quod nunquam in vestris libris deliramentorum plenis reperietis: *Retrò volventem*, id est, à capite ad calcem, à calce ad caput volvendo, revolvendo aniles istos libros quos Tyrrheni seu Tusci condiderunt. *Faber*. Nihil dici potuit breviùs, aut elegantiùs.

380. *Tyrrhena.*) Tages enim (ut in libris est Hetruscorum) in agro Tarquiniensi cùm terra araretur, & sulcus esset altiùs impressus, extitisse repentè dicitur; & Haruspicinæ disciplinæ præcepta tradidisse: Vid. Ciceronis lib. II. de Divinat. & Lucani lib. I. v. 530, 587, 606.

38:. *Hinc Dominatus ut extulerit se.*) Nam reditus Fulminis maximè observabatur.

386. *Quod si Jupiter*, &c.) Versibus 36. Jovi, aliisque Diis eripit Fulmina, quibus non satis prudenter uti videantur: Et iisdem argumentis totam Hetruscorum disciplinam refutat, nam nisi Dii jaculentur Fulmina, nulla est Divinatio: Si vero Dii emitterent, cur Scelerati Homines intacti, Innocentes verò sæpe perimuntur? Quid proficit Jupiter, cùm in desertas solitudines Fulmen jacit? Quid cùm in medium Mare? Quid cùm in altissimos montes, quod plerumque fit? Cur denique nullum sine Nubibus Fulmen? Cur sua templa atque aliorum Numinum Simulachra discutit? Hic multa acriter, multa ad ridiculum dicta invenies.

386. *Alii Divi.*) Thuscorum literæ novem Deos Fulmen emittere existimant: *Plinius, lib.* II. *cap.* 52. Arnobius, p. 122. *Diis novem Jupiter potestatem jaciendi sui Fulminis permisit.*

390. *Halent.*) Alii, *Edant*: Et v. 388. *Quo inducit quemque voluptas.*

ı brachia suefaciunt, firmantque lacertos;
aque Patris cur telum perpetiuntur
li? cur Ipse sinit, neque parcit in hosteis?
que, cur nunquam cœlo jacit undique puro
in terras Fulmen, sonitusque profundit? 400
ul ac Nubes succeßere, Ipse in eas tum
dit, propè ut hinc teli determinet ictus?
e qua porro mittit ratione? quid undas
, & liquidam molem, camposque natanteis?
erea, si vult caveamus Fulminis ictum, 405
ıbitat facere, ut possimus cernere missum?
opinanteis autem vult opprimere igni,
ıat ex illa parte, ut vitare queamus?
ıebras antè, & fremitus, & murmura concit?
nul in multas parteis quî credere poßis 410
? an hoc ausis nunquam contendere factum,
nt ictus uno sub tempore plures?
'st numero factum, fierique necesse 'st,
re in multis regionibus, & cadere Imbreis,
ı sic uno fieri sub tempore multa. 415
emò, cur sancta Deûm delubra, suasque
infesto præclaras Fulmine sedes:
facta Deûm frangit simulacra? suisque
maginibus violento volnere honorem?
cur plerumque petit loca? plurimaque hujus 420
Monti-

n con brachia suefaciunt.) *tum brachia consuescunt.*
que parcit. in Hostes.) Nenius frequenter utitur, ut fuerit, hostes suos malè

rguit mare.) Nam cur in iat fulmen Jupiter, nisi il- crimine arguat? Huic ver- ius existimat versum, qui uagesimus est, si modò Lu- st,
io cùm sanguine abest bumo- s omnis,
lum.
eterea, si vult, &c.) His onit duo mira argumenta, lmen Jovi conatur eripere: Vult enim Ille Jupiter ut evitemus Fulmen, aut non? Si velit, cur tanta illius subtilitas, tam pernix motus, ut sensum fugiat? Si non, cur Murmure, Tenebris, &c. monet è qua parte Fulmen mittetur? Deinde in plurimas partes uno tempore Fulmen spargitur; At illud uni Jovi foret nimis laboriosum.

418. *Bene facta Deûm Simulacra,* &c.) At ridiculum istud, *Bene facta.* Quanti enim vænire poterant! Indignum verò Deos tantùm damni facere, tam elaborata Simulachra ad Canonem Polycleteum exacta, ὢ πόποι, hoi hei! *Faber.*

420. *Plurimaque hujus.*) *Plurimaque*

Montibus in summis vestigia cernimus Ignis?
Quod superest, facile 'st ex his cognoscere rebus,
Πρηστῆρας Graii quos ab re nominitârunt,
In mare qua missi veniant ratione supernè.
Nam fit, ut interdum tanquam demissa columna 425
In mare de cœlo descendat, quam Freta circum
Fervisсunt graviter spirantibus incita flabris:
Et quæcunque in eo tum sunt deprensa tumultu
Navigia, in summum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita Venti 430
Rumpere, quam cœpit nubem; sed deprimit, ut sit
In mare de cœlo tanquam demissa columna.
Paullatim, quasi quid pugno, brachiique supernè
Conjectu trudatur, & extendatur in undas:
Quam cùm discidit, hinc prorumpitur in mare Venti 435
Vis, & fervorem mirum concinnat in undis.
Versabundus enim Turbo descendit, & illam
Deducit & pariter lento cum corpore nubem.
Quam simul ac gravidam detrusit ad æquora Ponti,
Ille in aquam subitò totum se immittit, & omne 440
Excitat ingenti sonitu Mare fervere cogens.
Fit quoque, ut involvat venti se nubibus ipse
Vortex,

que plus, Gifanius, cui nunquam placet versus integer.

422. *Quod superest, facile est*, &c.) Fulmen sequitur Presteris explicatio, v. 20. Prester autem Turbo Igneus, qui scilicet Ventus circumactus, & se in ipsa vertigine concitans cùm sit, si pugnacior est & diutiùs volutatur in flammam abit. Si ventus hic è Nubibus excutitur, & recto impetu feratur, tum fit Fulmen; Si Nubem, quæ lenta est, perrumpere non valeat, sed deorsum in Mare extendat, ibique erumpens rapida vertigine omnia torqueat, tum fit Prester, maxima Navigantium Pestis: Quoniam verò de Fulmine satis dixisset, jam Turbinem tantùm explicat, & inde conjicit (perperam ni fallor) Gassendus, Epicuri Presterem esse Ecnephian non igneum, & docet Presterem *ab re à Græcis nominatum*, ita dici non quasi *inflammantem*, seu tumefacientem, quatenus incidens in Mare tumescere ipsum cogit; seu *fervefacientem*, quatenùs Aquam sic commovet, ut veluti *fervescere*, seu quasi bullire videatur.

431. *Quam cœpit Nubem.*) Gassendus, *Quà cœpit*, ita enim postulat sententia.

438. *Lento cum corpore Nubem.*) Nubem, quæ fertur tardo cum corpore, *Fayus:* Agnoscis Ingenium Hominis.

442. *Fit quoque, ut involvat*, &c.) Mare plurimum vexat Prester, Terras autem Turbo ille qui propriè vortex dicitur, qui est rapidus ventus circumactus & circumvolutus in Nube, cùm Nube autem descendens in Terras, ibique erumpens sine Igne, rotat

Vortex, conradens ex Aëre semina nubis,
Et quasi demissum coelo Præstèra imitetur.
Hic ubi se in terras demisit, dissolvitque: 445
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit rarò omninò, monteisque necesse 'st
Officere in Terris: apparet crebriùs idem
Prospectu Maris in magno, cœloque patenti.
Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando 450
Hoc super in Cœli spatio coïere repente
Asperiora, modis quæ possint indupedita
Exiguis, tamen inter se comprensa teneri.
Hæc faciunt primùm parvas consistere Nubeis;
Inde ea comprendunt inter se, conque gregantur, 455
Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
Usqueadeo, donec Tempestas sæva coorta 'st,
Fit quoque uti Montis vicina cacumina cœlo
Quàm sint quæque magis, tantò magis edita fument
Assiduè fulvæ Nubis caligine crassa; 460
Propterea, quia cùm consistunt Nubila primùm,
Ante videre oculi quàm possint tenuia, Venti
Portantes cogunt ad summa cacumina Montis.
Hîc demum fit, uti turba majore coorta,

Condensa,

rotat omnia, & versat: Neque hic quidem Turbo in Terris frequens, nam descensum illius montes impediunt, & vim frangunt. At in lato mari Nautæ miseri sæpe timent.

450. *Nubila concrescunt*, &c.) Unde Nubes docet Lucretius, v. 8. Hamata, viz. quædam asperaque corpora, quæ in Aëre volitant, coëunt, inde tenues primùm nubes, ex istis verò tenuibus simul junctis & condensatis tandem Nubila.

453. *Comprensa.*) Sic potiùs legendum, quàm *Compressa*. Ita, v. 455. *Comprendunt inter se:* Dictum autem, *Comprendunt inter se*, ut *Amant inter se.*

456. *Ventisque feruntur*, &c.) Scilicet crassa hæc moles modicis ventis cietur, vehementibus disjicitur; Ita Quidam, sed frustra; aliam verò interpretationem sequutus sum.

458. *Fit quoque uti Montis*, &c.) Plurimæ autem Nubes de altorum montium cacuminibus surgere videntur, nempe quoniam tenues Nebulæ quæ visum fugiunt, ad Montium vertices à ventis feruntur, ibique conjunctæ & condensatæ fiunt aspectabiles.

460. *Fulvæ Nubis caligine crassa.*) Homerus Il. Ξ. p. 983.

— Τοῖόν τοι ἐγὼ νέφος ἀμφικαλύψω
Χρύσεον, οὐδ' ἂν νῶϊ διαδράκοι ἠέλιός περ.

Eustathius, πυκνότητα πολλὴν ὁ Ζεὺς δηλοῖ νέφους. Χρύσεα δὲ φασὶν οἱ παλαιοὶ νέφη, τὰ ἐν ὑψηλῷ ἀέρι, ἃ πυροειδὴς ὢν Αἰθὴρ χρυσίζειν ποιεῖ.

Condensa, ac stipata simul cernantur, & udo 465
Vertice de Montis videantur surgere in æthram.
" Nam loca declarat sursum ventosa patere
" Res ipsa, & sensus, Monteis cùm ascendimus altos.
Prætereà, permulta Mari quoque tollere toto
Corpora Naturam, declarant littore vestes 470
Suspensæ, cùm concipiunt humoris adhæsum.
Quò magis ad nubeis augendas multa videntur
Posse quoque è salso consurgere momine ponti.
" Nam ratio cum sanguine abest humoribus omnis.
Prætereа, fluviis ex omnibus, & simul ipsa 475
Surgere de terra nebulas, æstumque videmus:
Quæ velut halitus, hinc ita sursum expressa feruntur,
Suffunduntque sua Cœlum caligine, & altas
Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo.
Urget enim quoque signiferi super Ætheris æstus, 480
Et quasi densando subtexit cærula nimbis.
Fit quoque, ut hunc veniant in cœtum extrinsecus illa
Corpora, quæ faciunt Nubeis, nimbosque volanteis.
Innumerabilem enim numerum, summamque Profundi
Esse infinitam docui: Quantaque volarent 485
Corpora mobilitate, ostendi, quàmque repente

Imme-

465. *Condensa ac stipata*, &c.) Alii, *Et condensa atque arta apparere*, *&* *simul ipso*: Hunc versum, cum vers. 467, & vers. 468. Multi rejiciunt: Ferri tamen possunt, seu potiùs videntur necessarii, præcipuè duo posteriores, quibus ventos sursum tendere, atque ideo Nebulas ad Montium cacumina tollere declaratur.

469. *Præterea permulta Mari*, &c.) Ne desit Materia è qua tantæ Nubium moles componantur, è Mari vapores & halitus attollit, v. 11. Deinde è Fluviis & Terra ipsa, non quòd Terrestres aliquas particulas attolli putat (ut Gassendus) sed quòd Terra rore aut pluvia madefacta fumare videtur.

473. *Momine Ponti.*) Meliùs quàm Aliorum *Numine.*

474. *Nam ratio*, &c.) Hunc versum nonnulli subjungunt, v. 404. Alii, v. 522. at quocunque in loco ponas, si sapis subitò iterum ejicies.

480. *Urget enim quoque*, &c.) Si Æstum cum Gassendo, atque Aliis interpreteris *Calorem*, habebis causam quæ dissipet Nubes, at quæ nunquam condenset, neque Te juvabit, quam vocant, Antiperistasis: Igitur per Æstum Ætheris intellige Corpora ista quæ è Cœlo continuò venientia ictibus suis tenues nebulas in nimbos cogunt. Vid. v. 513.

481. *Densando subtexit cærula nimbis.*) Densando Nebulas superinducit illis colorem cæruleum: *Fayus*, Bipedum stupidissimus.

482. *Fit quoque*, *ut hunc*, &c.) Ex Infinito spatio, aliisque Mundus Nubium

morabile per ſpatium tranſire ſolerent.
igitur mirum 'ſt, ſi parvo tempore ſæpe
magnos Monteis tempeſtas, atque tenebræ
:riant Maria, ac Terras, impenſa ſuperne. 490
ue quandoquidem per caulas ætheris omneis,
ıſi per magni circùm ſpiracula mundi
;, introituſque elementis redditus extat.
nc age, quo pacto Pluvius concreſcat in altis
ɔus humor, & in terras demiſſus ut Imber 495
ıt, expediam. Primùm jam ſemina Aquaï
ſimul vincam conſurgere nubibus ipſis
bus ex rebus, pariterque ita creſcere utraſque,
ıbeis, & Aquam, quæcunque in nubibus extat,
riter nobis corpus cum ſanguine creſcit, 500
item atque humor quicunque eſt denique membris.
piunt etiam multum quoque ſæpe marinum
ɪrem, veluti pendentia vellera lanæ
ſupera magnum venti mare nubila portant.
nili ratione ex omnibus amnibus humor 505
ɹr in nubeis: quò cùm benè ſemina aquarum
modis multis convenere undique adaucta:
ctæ nubes vi venti mittere certant

Duplici-

nina, v. 12. accerſit. Alii, in *lum.*

Nunc age, quo pacto, &c.) ɪia ſequitur brevis diſputatio, Multa, viz. Aquæ Corpuıà cum ſeminibus Nubium er, & ut ſanguis aliique Huɪm noſtro Corpore (Nam Nuipi poteſt tanquam Corpus, in ıvia, quæ componatur cum :, continetur) cum nubibus ugentur: His adde iſtas Aquæ ıs, quas Nubes tanquam La:ra, quibus ſimiles videntur, & Fluminibus hauriunt. Ita enæ Nubes, ſi vel Ventorum aut proprio ſuo pondere ıantur, ex iis Guttæ exſiliant eſt: v. 18. Deinde partes diducant Venti, excident inbres; Diſſolvat autem Calor Solis & tum tanquam Cera ab Igne liquæfacta defluent Nubes, v. 4. Vehemens Imber vehementem Nubium compreſſionem ſequitur, v. 2. Diuturna denique Pluvia, cùm à pluribus Nubibus coacervatis continuantur Imber, & Terra pluviam, quam recepit, in vapores reſolutam remittit, v. 5.

500. *Ut pariter nobis Corpus.*) Lambinus, *Ut pariter nobis Sanguis:* & verſum ſequentem delet; Recte forſan: At *Corpus cum Sanguine*, & *Humor cum Membris*, reſpondent verſui 498. *Pariterque ita creſcere utraſque* (Alii Utrumque) Et Nubes & Aquam.

502. *Concipiunt.*) Alii, *Conſugunt*, aut *Conciliant.*

508. *Confertæ Nubes vi Venti mittere certant.*) Viz. Nubes vi venti condenſatæ

Dupliciter: nam vis venti contrudit, & ipsa
Copia nimborum, turba majore coorta, 510
Urget, & è supero premit, ac facit effluere Imbreis.
Præterea, cùm rarescunt quoque Nubila ventis,
Aut dissolvuntur Solis super icta calore:
Mittunt humorem pluvium, stillantque, quasi igni
Cera super calido tabescens multa liquescat. 515
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.
At retinere diu pluviæ, longumque morari
Consuerunt, ubi multa fuerunt Semina aquarum;
Atque aliis aliæ Nubes, nimbique rigantes 520
Insuper, atque omni volgò de parte feruntur:
Terraque cùm fumans humorem tota rehalat.
Hinc ubi Sol radiis tempestatem inter opacam
Adversa fulsit nimborum aspergine contra:
Tum color in nigris existit nubibus Arqui. 525
Cætera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur;
Et quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum
Omnia, Nix, Venti, Grando, gelidæque Pruinæ,
Et vis magna Geli, magnum duramen aquarum:
Et mora, quæ fluvios passim refrænat eunteis: 530

Persa-

satæ aquas collectas mittunt: Ita Interpretes. contenderem verò voces istas *Vi Venti* è sequenti versu fuisse huc delatas, & Lucretium scripsisse, *Imbres tum mittere certant.*

516. *Utroque.*) Alii, *Utrique.*

518. *At retinere diu.*) Morari, domi Homines retinere. *Faber.*

519. *Multa fuerint.*) Nescio quis, *Multa flentur:* ista observatio nulla est.

522. *Rehalat.*) Humorem è Cœlo delapsum iterum atque iterum sursum halat. *Lambinus.*

523. *Hinc ubi Sol*, &c.) De Iride pauca, v. 3. neque multis opus, quippe nubem roridam ex adverso sitam illustrant Solis radii, atque inde Iris: Quoniam verò nihil de coloribus aut Forma Iridis *Lucretius*; Quid Ipse adjiciam?

525. *Color Arqui.*) Ipse cœlestis Arcus, ut Alibi, *Flammæ Colores*, Flamma. Sive *Arcus*, sive *Arci*, sive *Arqui* legatur, nihil interest.

526. *Cætera, quæ sursum crescunt*, &c.) V. 8. De Nive, Vento, Grandine, Pruina, Glacie, nihil speciale Lucretius; Qui verò res has contempletur, qui Nubes, & Imbres consideret, qui denique varias Principiorum formas, figuras, motusque in animo habeat, Ille reliqua quæ non explicantut Meteora commodè explicare possit.

530. *Fluvius refrænat euntes.*) Virgilius,

—— *Glacie cursus* frænaret *aquarum.*

Perfacile'ſt tamen hæc reperire, animove videre,
Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Cùm benè cognôris, elementis reddita quæ ſint.
Nunc age, quæ ratio Terraï motibus extet,
Percipe: Et in primis Terram fac ut eſſe rearis 535
Subter item, ut ſupera 'ſt; Ventis, atque undique plenam
Speluncis, multoſque lacus, multaſque lacunas
In gremio gerere, & rupeis, deruptaque ſaxa:
Multaque ſub tergo Terraï flumina tecta
Volvere vi fluctus, ſubmerſaque ſaxa putandum 'ſt. 540
Undique enim ſimilem eſſe ſui, res poſtulat ipſa.
His igitur rebus ſubjunctis, ſuppoſitiſque:
Terra ſupernè tremit magnis concuſſa ruinis
Subter, ubi ingenteis ſpeluncas ſubruit ætas,
Quippe cadunt toti montes, magnoque repente 545
Concuſſu, latè diſſerpunt inde tremores:
Et meritò, quoniam plauſtris concuſſa tremiſcunt
Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minùs exſultant, ubi currus fortis equûm vis
Ferratos utrinque rotarum ſuccutit orbeis. 550
Fit quoque, ubi magnas in aquæ, vaſtaſque lacunas

Gleba

531. *Reperire.*) Alii, *Te per Te*, quos pauci ſequuntur.

534. *Nunc age, quæ ratio*, &c.) Ut Terræ motus rectè explicetur, nonnulla (quæ tamen nemo unquam negavit) ſupponi debent: Supponas igitur, v. 8. Terram eſſe cavernoſam, in Cavernis autem Halitus contineri, & in illas Ventos poſſe irruere. Supponas denique multos ſub Terra lacus, & lata Aquarum Stagna; multa etiam flumina per interiores Telluris meatus volvi: Atque his ſuppoſitis, Primò fit Terræ tremor, v. 9. cùm Spelunca aliqua longa ætate ſubruta pars Terræ in profundum decidat: Quinetiam Tremorem ab iſtiuſmodi concuſſione oriri poſſe minimè dubitandum, cùm videamus Terram curru vel plauſtro prætereunti ſuccuti.

540. *Submerſaque Saxa.*) Voſſius ad Catullum, p. 269. legit è Codd. *Submerſo capte*, id eſt, Capite.

547. *Plauſtris concuſſa*, &c.) Seneca, Nat. lib. VI. cap. 22. *Si quando magna onera per vices vehiculorum plurium tracta ſunt.* (fort. per Vicos vehiculorum plurium ordine tracta ſunt) *& rotæ majore niſu in ſalebras inciderunt, Terram concuti ſenties: Aſclepiodotus tradit, cum petra è latere montis abrupta cecidiſſet, ædificia vicina tremore collapſa. Idem ſub Terris fieri poteſt, ut ex his quæ impendent rupibus aliqua reſoluta magno pondere, & ſono in ſubjacentem cavernam cadat, eo vehementius, quò aut plus ponderis habuit, aut venit altius: Et ſic commovetur omne tectum cavatæ Vallis.*

551. *Fit quoque*, &c.) V. 5. Alia tremoris Terræ cauſa continetur: Nempe ſi in vaſtam Aquæ paludem decidat gravis Terræ portio, Aquæ iſtius fit agitatio, iſtam verò Aquæ jactationem ſequitur Telluris, quæ

Gleba vetuſtate è terra provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, & fluctu quoque terra vacillet:
Ut vas in terra non quit conſtare, niſi humor
Deſtitit in dubio fluctu jactarier intùs. 555
Præterea, Ventus cùm per loca ſubcava terræ
Conlectus parti ex una procumbit, & urget
Obnixus magnis ſpeluncas viribus altas;
Incumbit tellus quò Venti prona premit vis:
Tum ſupera terram quæ ſunt exſtructa domorum, 560
Ad cœlumque magis quantò ſunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem:
Protractæque trabes impendent ire paratæ:
Et metuunt magni Naturam credere Mundi
Exitiale aliquod tempus, cladem que manere, 565
Cùm videant tantam Terrarum incumbere molem.
Quòd niſi reſpirent Venti, non ulla refrænet
Res, neque ab exitio poſſit reprendere eunteis:
Nunc quia reſpirant alternis, inque graveſcunt,
Et quaſi conlecti redeunt ceduntque repulſi, 570
Sæpius hanc ob rem minitatur Terra ruinas,

Quàm

iſtam Aquam tanquam Vas continet, titubatio.

553. *Ut jactetur Aqua, & fluctu quoque Terra vacillet.*) Alii, *Ut jacte-tur* aquæ fluctu *quoque Terra* vacillans: Nullo verò modo ferri poteſt iſtud Gifanii, Ut jactetur, *aquæ fluctu quoque Terra vacillet.*

554. *Ut Vas in Terra.*) Voſſius ad Catullum, p. 331. *Ut Vas Inferii.* Vinum autem *Inferium* eſt Vinum novum, (*Vinum inferium, id quod in ſacrificando infra pateræ labrum ponebatur, Feſtus*) Quis verò neſcit Vinum novum non contineri in vaſis aut doliis ſi non ſatis deferbuerit; At rem ipſam non ſatis attendit Vir ille doctus: Quis enim vidit dolia ab iſto novo vino quod non ſatis deferbuit jactata? & quæ *Novi vini* neceſſitas, cùm idem efficeret Liquor viliſſimus? Rectè igitur *in Terra* editur.

556. *Præterea, Ventus, &c.*) Tertiò, v. 20. Tellus Vento agitatur, Nam Ventus in Speluncas Telluris irruens, facit ut inclinet Tellus, ſed cùm flatus Venti non ſit continuus, cùm aliquando repulſus cedat, ſe ſua gravitate in priſtinas ſedes, imò in alteram partem nimis prolabitur Terra, Iſtam autem Terræ fluctuationem ſequitur Tectorum diſſolutio, & ruina.

562. *Minent.*) Unde natum *Imminent, Prominent, &c.*

563. *Protractæ Trabes.*) Nam inclinata Tellure, Trabes è ſuis ſedibus excuſſæ protrahi videntur.

564. *Et metuunt credere.*) Et Homines metuunt uſque adeo, ut credant exitium aliquod, cladem que Mundo imminere, *Lambinus:* & forſan hæc eſt verior interpretatio.

568. *Reprendere euntes.*) *Euntes*, impetum facientes, Meliùs *Euntem*; Terram, viz. perituram; Alibi *Ire* pro mori, aut perire.

facit: inclinatur enim, retroque recellit,
pit prolapsa suas se in pondere sedeis:
itur ratione vacillant omnia tecta,
ı magis mediis, media imis, ima perhilum. 575
ıæc ejusdem quoque magni causa tremoris,
ubi, atque Animæ subitò vis maxima quædam,
trinsecus, aut ipsa à tellure coorta
se cava Terraï conjecit, ibique
:as inter magnas fremit antè tumultu: 580
undaque portatur, post incita cùm vis
ıta foras erumpitur, & simul artam
ens terram magnum concinnat hiatum:
ia Sidone quod accidit, & fuit Ægis
ponneso: Quas exitus hic animaï 585
ıat urbeis, & Terræ motus obortus.
ue præterea ceciderunt mœnia magnis
s in terris, & multæ per mare pessum
re suis pariter cum civibus urbes.
ıisi prorumpit, tamen impetus ipse Animaï 590
vis Venti per crebra foramina terræ

Disper-

Retroque recellit.) Reclinat,

na perhilum.) Paullulum mo- nihil, imò nihil omninò, verum non est. *Faber.*

st hæc ejusdem quoque.) In- m Tremoremque Terræ Pul- cussio sæpe comitatur: Nam cavernas perrumpat, dif- Terram, tum Populi, Ur- læ, &c. ingenti hiatu ab- : Si Ventus non perrumpat, m Tremor, & veluti Hor- is, à frigido, viz. Vento Terræ meatus diffuso or- autem nihil parumve timen- tur à Tremore simplici, es- inùs possit cum aliis specie- nctus, nec certus esse quis- at, non ita increbiturum, cepturum Tremorem, ut evertantur, aut Terra non- scat. v. 24.

ima.) *Spiritus*, Interpre- tor, propter Senecam, Nat. Quæst. lib. VI. cap. 20. *Nullam tamen placet* Epicuro *causam esse majorem, quam Spiritum.*

580. *Inter Magnas.*) *Magno*: Faber.

584. *In Tyria Sidone*, &c.) Quod de Sidone ait confirmatur à Posidonio, dum apud Strabonem scribit urbem sitam supra Sidonem Terræ motu absorptam fuisse, & ipsius Sidonis corruisse propemodum Bessem. Quod autem subjicit de Ægis, respicit cladem Helices & Buræ Ægis Peloponnesiacis vicinarum apud Veteres celebrem. Ovid. Metam. lib. XV.

Si quæras Helicen, & Buran, Achaïdas urbes,
Invenies sub aquis, & adhuc ostendere Nautæ
Inclinata solent cum mœnibus oppida mersis.

Dispertitur, ut Horror; & incutit inde tremorem:
Frigus uti nostros penitus cùm venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis: 595
Tecta superne timent, metuunt inferne, cavernas
Terraï ne dissolvat Natura repente:
Neu distracta suum latè dispandat hiatum:
Idque suis confusa velit complere ruinis.
Proinde licet, quamvis cœlum terramque reantur 600
Incorrupta fore æternæ mandata saluti:
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim Tellus subtracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita Summa 605
Funditus, & fiat Mundi confusa ruina.
Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat Æquor.
Principio, Mare mirantur non reddere majus
Naturam, quò tantu' fuat decursus aquarum,
Omnia quò veniant ex omni Flumina parte. 610
Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis:
Omnia quæ maria, ac terras sparguntque, rigantque.
Adde suos fonteis: tamen ad Maris omnia summam
Guttaï vix instar erunt unius ad augmen:
Quò minùs est mirum, Mare non augescere magnum. 615

Præterea,

592. *Horror.*) Celsus, lib. III. cap. 3. de Febribus: *Horrorem voco, ubi totum Corpus intremit.*

597. *Terraï Natura.*) Ipsa Tellus.

599. *Idque suis.*) *Imque*, Lambinus: id est, illumque hiatum.

600. *Proinde licet*, &c.) Demum, v. 7. illis insultat, qui putant Mundum æternum fore & immortalem, cùm Terram magnam illius partem, adeò concussam sentiunt, & labefactatam; imo cùm ipsi totius compagis dissolutionem & ruinam timent.

600. *Proinde licet quamvis.*) Proinde quamtumvis licet: *Lambinus.*

607. *Nunc ratio reddenda*, &c.) Quamobrem ex tot, tantorumque fluminum in mare exoneratione Mare non exundet, sive non excrescat? Respondet *Lucretius*, v. 8. Ista vorago in quam fit Fluminum effusio tam vasta est, ut omnis illorum decursus una cum Imbribus, Nive, Grandine, &c. vix unam guttam infundere videatur. Deinde, v. 7. Sol è Mari alto multum humoris evehit: Tertio, v. 4. Multum venti auferunt. Quartò, v. 4. Nubes rapiunt. Denique, v. 8. ut Fluvii in mare decurrunt, ita per Terræ meatus ad fontes suos relabuntur, ita fit Humoris ejusdem circuitus, ideoque minimè mirandum quòd Æquor non augetur.

609. *Quo tantu' fuat.*) Alii, *Quò sit tantus.*

erea, magnam Sol partem detrahit æstu.
videmus enim vesteis humore madenteis.
re suis radiis ardentibu' Solem.
ige multa, & latè substrata videmus.
: licet quamvis ex uno quoque loco Sol 620
is parvam delibet ab æquore partem:
: in tanto spatio tamen auferet undis.
. porro Venti magnam quoque tollere partem
is possunt verrentes æquora ponti:
octe vias quoniam persæpe videmus 625
, mollisque luti concrescere crustas.
erea, docui multum quoque tollere Nubeis
em magno conceptum ex æquore ponti:
im toto terrarum spargere in orbe,
luit in terris, & venti nubilia portant. 630
emò, quoniam raro cum corpore Tellus
conjunctas oras maris undique cingit:
ut in mare de terris venit humor aquaï,
as itidem manare ex æquore salso;
tur enim virus, retròque remanat, 635
:s humoris, & ad caput amnibus omnis
t: inde super terras redit agmine dulci,
a secta semel liquido pede detulit undas.
c ratio quæ sit, per fauceis montis ut Ætnæ
Exspirent

'elage.) Lib. v. v. 36.
· *Atlantæum littus*, Pelageque
sera.
gitur illi sunt, qui legunt,
ulta.
onjunctas Oras Maris, &c.)
:. At omnes Codd. *Et con-*
t oras Maris undique cin-

Virus.) Salsus Humor Æquo-
lib. v. v. 270.
Nunc ratio quæ sit, &c.) Quo-
:teora, Terræ motus, & quæ-
ris Phænomena sibi videtur
licâsse, Reliqua admiranda,
nem de Diis & Providentia
n facerent, aggreditur: Et
, v. 6. De Ætnæ ignibus
, quos, licet interdum erum-
pentes Siciliam vastarent, non adeò debemus admirari; ut Naturæ vires superare inconsiderate putaremus; Dicat aliquis ingens hoc esse Incendium, & vires illius planè admirandas; Nempe quia non vidit majus, sed in aliis rebus præcipites & inconsiderati perinde fallimur. Nihil est quod magnum dici potest, nihil quod debemus admirari, si Universum infinitum contemplemur; nam ex illo subitò potest confluere immensa seminum Ignis, sive venti copia, quæ Semina in Ætna, seu alio quolibet monte collecta, vim impetumque sumant, Terræ motus efficiant, erumpant demum, longè latèque flammam spargant & favillam. Hujusmodi autem eruptiones sunt veluti morbi, & con-

 vulsiones

Exſpirent ignes interdum turbine tanto, 640
Expediam: neque enim media de clade coorta
Flammæ tempeſtas Siculûm dominata per agros
Finitimis ad ſe convertit gentibus ora,
Fumida cùm cœli ſcintillare omnia templa
Cernentes pavida complebant pectora cura, 645
Quid moliretur rerum Natura novarum.
  Hiſce tibi rebus latè 'ſt, altèque videndum,
Et longè cunctas in parteis diſpiciendum,
Ut reminiſcaris, Summam rerum eſſe profundam,
Et videas, cœlum Summai totius unum 650
Quàm ſit parvula pars, & quàm multeſima conſtet:
Et quota pars Homo Terrai ſit totius unus.
Quod bene propoſitum ſi planè contueare,
Ac videas planè; mirari multa relinquas.
  Num quis enim noſtrûm miratur, ſiquis in artus 655
Accepit calido Febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis Morbi per membra dolorem?
Obturgeſcit enim ſubito Pes, arripit acer
Sæpe dolor Denteis, oculos invadit in ipſos:
Exiſtit ſacer Ignis, & urit corpore ſerpens 660
Quamcunque arripuit partem, repitque per artus.
Nimirum, quia ſunt multarum Semina rerum:

Et ſatis

vulſiones hujus Mundi, Atque ut Morborum ſemina in Hominem (Nam ſæpe febricitat, dolet dentes, &c.) ex hoc Mundo, ita ex Univerſo in hunc Mundum derivari poſſunt: Nam ſi comparationem inſtituas, ut Homo ad Mundum, ita Mundus ad Univerſum.

641. *Media de clade.*) Gronqvii Codex *Media Græcia de coorta*: Salmaſius, *Media è re clade coorta*, id eſt, ex media rerum natura, ex Summa rerum: Sed olim monui *Salmaſium* haud feliciter interpretari Lucretium. *Faber* tandem, *Dia de clade*: *Dia Tempeſtas* eſt θεόπεμπτος ſeu θεήλατος, quaſi diceret *Lucretius*; Quæramus nunc quid cauſæ ſit, quamobrem olim flammarum tempeſtas totam Siciliam pervaſtârit, neque enim putandum eſt Deos tantam vim incendii in Inſulam importâſſe Egregia quidem conjectura, Neque iſtos moror, qui legunt *Mediocri*.

651. *Quàm Multeſima.*) Quàm parva, ſi cum toto comparetur, *Multeſima pars* eſt ea, cui multæ debent eſſe pares aut ſimiles, ad conſtituendum Totum: πολλοστὸν μέρος appellant Græci: *Lambinus*.

660. *Sacer Ignis.*) Celſus, lib. V. cap. 28. *Ignis ſacer malis ulceribus annumerari debet.* Huic addas Paullum Æginetam, lib. IV. cap. 20. Quos, ſi vacet, lege: Nam in illis multa de Sacro Igne. Virgilius, Georg. 3. verſ. 566.

—— *Contactos artus* ſacer Ignis *edebat*.

:t fatis hæc Tellus nobis Cœlumque mali fert,
Jnde queat vis immenfi procrefcere morbi.
ic igitur toti cœlo, terræque putandum 'ft 665
:x infinito fatis omnia fuppeditare,
Jnde repente queat Telllus concuffa moveri,
'erque mare, & terras rapidus percurrere Turbo,
gnis abundare Ætnæus, flammefcere Cœlum.
d quoque enim fit, & ardefcunt cœleftia templa, 670
It Tempeftates pluviæ graviore coortu
unt, ubi fortè ita fe tetulerunt Semina aquarum.
At nimis eft ingens Incendî turbidus ardor.
cilicet, & fluvius, qui non eft, maximus eii 'ft
Qui non ante aliquem majorem vidit: & ingens 675
rbor, Homoque videtur: & omnia de genere omni,
Iaxima quæ vidit quifque, hæc ingentia fingit:
ùm tamen omnia cum Cœlo, Terraque, Marique
Til fint ad Summam Summaï totius omnem.
Nunc tamen, illa modis quibus irritata repentè 680
lamma foràs vaftis Ætnæ fornacibus efflet,
xpediam. Primùm totius fubcava montis
ft natura, ferè filicum fuffulta cavernis:
mnibus eft porro in fpeluncis Ventus & Aër.
entus enim fit, ubi eft agitando percitus Aër. 685
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum

Saxa

663. *Hæc Tellus nobis.*) Alii, *Hæc ellus Morbi.*

669. *Ignis abundare Ætnæus.*) Ripas as videtur fuperare dum erumpit gneum flumen. (Flammefcere *Cœ-um*) dum corufcat & fulgurat. *Fa-w:* Quafi aliquid de Fulgure, & orufcatione, *Lucretius*, cùm de Æt-æ ignibus difputet: Sed in iftius iri ineptiis refutandis non ampliùs norabor.

674. *Scilicet, & Fluvius, qui non t, &c.*) Codd. *Scilicet & Fluviu: ui vifus*, &c. Unde *Salmafius*, *Sci-cet & Fluvius* quis *vifus maximus: j:* Fluvius aliquis vifus eft ei maxi-ius, qui majorem non vidit; Iftam uam Codices exhibent lectionem, fe-ui poffumus, at non rejicienda eft il-la altera *Lambini* lectio.

680. *Nunc tamen, illa modis, &c.*) inquiras cur collectæ in Ætna flammæ erumpant tanto impetu, v. 31. de-claratur ratio: Breviter, vi Venti fit eruptio; Venti autem iftius femi-na ex Univerfo infinito veniunt, & in monte Ætna collecta, flammas vel la-tentes in vifceribus Montis vel ex ipfo monte expreffas ejiciunt, v. 14. Aut Ventus ifte irruit per fpeluncas quæ funt ad radices Montis, & qua-rum ora, cùm Mare à littore recedit (Mare enim radices Montis alluit) aperta funt, atque ita efflat Ignes; v. 7. Denique in ipfis faucibus Mon-tis generantur venti, v. 2. Sic mul-tas ponit caufas, ut inter eas una ve-ra, & certa diceretur. V. 9.

Radices frangit fluctus æstumque resorbet.
Ex hoc usque mari Speluncæ Montis ad altas
Perveniunt subter fauceis: Hàc ire fatendum 'st,
" Et penetrare mari penitus res cogit aperto:
Atque efflare foras, ideoque extollere flammas,
Saxaque subjectare, & arenæ tollere nimbos.
In summo sunt ventigeni Cratêres, ut ipsi
Nominitant, Nos quas Fauceis perhibēmus, & Ora.
Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere ca
Non satis est, verùm plureis, unde una tamen sit.
Corpus ut exanimum si quod procul ipse jacere
Conspicias Hominis: fit ut omneis dicere causas
Conveniat lethi, dicatur ut illius una.
Nam neque eum ferro, neque frigore vincere possis

In

693. *Animaï.*) Venti: Alibi, Horatius,

Impellunt Animæ *lintea Thraciæ*.

698. *Et penetrare Mari*, &c.) Alii,

Et penetrare Mare, & *penitus*, se cogier arcto.

Fatendum est Mare per has speluncas

penetrare aperto, id est, per seu per illas fauces. Istam tationem vitiosa nuce non em placet vox *Animam*, leg. *aperta*, ut alibi, *Manifesta* Ex *Mari aperto* vix aliqu potest exprimi, qui verò i retinet, hoc modo inter

isse, neque à morbo, neque fortè veneno:
n aliquid genere esse ex hoc, quod Concio dicat, 710
is: Item in multis hoc rebus dicere habemus.
us in æstati crescit, campisque redundat
is in terris Ægypti totius amnis.
at Ægyptum medium per sæpe calorem,
uia sunt æstate Aquilones ostia contra 715
tempore eo, quo Etesia flabra feruntur:
ntra fluvium flantes remorantur, & undas
ites sursus replent, coguntque manere.
dubio procul hæc adverso flabra feruntur
ine, quæ gelidis à stellis Axis aguntur. 720
c æstifera parti venit amnis ab Austro
nigra virûm, percoctaque sæcla calore,
ens penitùs media ab regione diei.
quoque, uti possit magnus congestus arenæ
bus adversis oppilare ostia contra, 725

Cùm

tius, quàm Aërem ex omni l Flammam ruere, atque inde ı generari.

Concio.) Turba Hominum adn. Alii, *Quod contigit eij.*

Nilus in Æstati crescit, &c.) tivo Solstitio ad Æquinoctium Autumnale Nilus ita intumet per Ægyptum exundans, obmo agros fœcundet, aliàs steturos, egregium Divinæ Proæ monumentum: (*Ægypti inuarum beneficia percipientes Aolunt*, &c. Julius Firmicus, Prof. Rel.) Huic igitur increıro more suo causas tantùm naassignat *Lucretius*, v. 26. & quidem, v. 12. venti Etesiæ entrione spirantes aquas Ami ab Austro fluit, repellunt, que, ut impleto Alveo exunSi verò Etesiæ ad obsistendum quarum ponderi, lenes enim nti, impares dicantur, tum, rena, quam Mare ab istis ventatum congerit, obstruuntur stia; atque inde Exundatio. Hisçe causis duas alias conjunge, nempe Pluvias, quæ ad fontes Nili decidunt, v 6. & Nives, v. 3. resolutas. Nam omnibus hisce causis conspirantibus Nilus, aut quilibet alius Fluvius exundet.

715. *Aquilones ostia contra, Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur:*) Post biduum exortus Caniculæ Aquilones constantiùs perflant diebus quadraginta, quos Etesias vocant. Plinius, lib. II. cap 47. Et Lucretius, v. 730. *Etesia flabra Aquilonum.* *Fayus* tamen, *Etesiæ*, sunt venti ab Austro, seu à Meridie flantes; & hoc Nili incrementum contendit fieri à duobus ventis contrariis, quorum alter, nempe Aquilo, retardat Aquarum cursus; alter nempe Etesiæ, impellit illas, quoniam Nilus ab Austro in Septentrionem fluit. En dignum Lucretio Interpretem!

719. *Adverso flumine.*) Ut v. 725. *Fluctibus adversis:* (Neque enim leg. *Flamine*) Mallem tamen *Gelidi.*

Cùm Mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minùs exitus amni,
Et proclivus item fiat minùs impetus undis.
Fit quoque, uti pluviæ forsan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Etesia flabra Aquilonum 730
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cùm convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forsit & Æthiopum penitus de montibus altis 735
Crescat, ubi in campos albas descendere ningueis
Tabificis subigit radiis Sol omnia lustrans.
Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cumque lacusque,
Expediam, quali natura prædita constent.
Principiò, quòd Averna vocantur, nomen id ab re 740
Impo-

726. *Ruit intus arenam.*) Sic lib. I. v. 293.

Quamlibet in partem trudunt res antè, ruuntque:

Virgilius, *Cumulos Arenæ* ruere, & *Spumas Salis ære* ruebant.

730. *Aquilonum nubila.*) *Fayus*, Vir in errore constans, & qui eadem chorda semper egregiè oberrat.

737. *Subigit.*) Cogit, Virgilius,

-— *Subigitque fateri:*

Lucilius,

Invitum glebas subigas *proscindere aratro.*

738. *Nunc age, Averna*, &c.) Beneficum Deum non agnoscit, Iratum negat Lucretius, & ut Cœli Aërisque Phænomena Diis Superis, ita noxia quædam & in Terris admiranda Diis Manibus eripit. Nam quædam sunt loca, quæ, v. 9. Averna dicimus quæ Avibus supervolantibus, aliisque Animalibus, quæ fortè illac transierint, sunt perniciosa. Talis est locus apud Cumas, v. 2 in ipsa Athenarum Arce, v. 7. in Syria, v. 4. in quibus locis Atri Ditis januam patere credidit Vulgus, ibique Animas Mortuorum ad Inferos & regna subterranea descendere, v. 9. Ut verò vim naturamque Avernorum distinctiùs explicet, v. 49. Monet Terram continere multa, ut salubria, ita noxia Hominibus, aliisque Animantibus semina, multaque congerit exempla, quibus docet multarum rerum effluvia multis rebus insalubria esse & mortifera. His propositis deniqne rem ipsam aggreditur; & primùm, v. 12. Nempe ex Avernis teter Halitus erumpit, quo transvolaturæ Aves subitò afflatæ repentè decidunt, vel, v. 10. hic Halitus erumpens ita attenuat & discutit Aërem, ut Aves volantes in illo sustentari non possint, decidentes autem in Inani protinus expirent. Hæc omnia, v. 102.

740. *Quod Averna vocantur, Nomen id ab re Impositum est.*) Virgilius Lucretium imitatus, Æn. 6. v. 237.

Spelunca alta fuit, vastoque immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris;
Quam super haud ullæ poterant impunè volantes

Tn-

npositum'st, quia sunt Avibus contraria cunctis,
regione ea quòd loca cùm advenere volantes,
emigii oblitæ pennarum vela remittunt,
ræcipitesque cadunt molli cervice profusæ
ı terram, si fortè ità fert natura locorum: 745
ut in aquam, si fortè lacus substratus Averno'st.
Qualis apud Cumas locus èst montemque Vesevum,
ppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Est & Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
ertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ, 750
uò nunquam pennis appellunt corpora raucæ
ornices, non cùm fumant Altaria donis:
squeadeo fugitant non iras Palladis acreis
ervigili causa, Graiûm ut cecinere Poetæ:
d natura loci hoc opus efficit ipsa sua vi. 755
In

Tendere iter pennis, talis sese halitus atris
Faucibus effundens supera ad convexa ferebat;
Inde locum Graii dixerunt nomine Avernum.

743. *Remigii.*) Virgilius, aliique, *emigium Alarum:* Quippe Alis tanam Remis Aërem secant Volucres. utæ autem in portum succedentes, c remis amplius usi Vela etiam reittebant; Inde Remigium Alarum Vela conjungit Poëta.

744. *Molli cervice profusæ.*) Voluis languidæ, & morientis Imago.

746. *Substratus Averno est.*) *Aver' est.*

747. *Qualis apud Cumas locus est,* :.) De duobus hisce Versibus mul-Interpretes, Omnium commenta utavit *Faber*, & ipse tandem le-:,

Ut *Cumas apud est locus* Euboico sub Monte.

m Cumas in Campania Coloniam è *Euboicam* plurimi testantur; Et i à Lucretio *Mons Euboicus* dicitur, à Virgilio, qui perpetuò Lucretii stigia pressit, *Euboica rupes* dicitur, Æn. 6. v. 42, & v. 2. *Euboicæ Cumarum oræ.* Gassendus.

Qualis apud Cumas Miseni sub pede montis:

ut lectiones variæ conciliari possint tum inter se, tum cum Virgilio, qui, Æn. 6. v. 234. mentione facta Miseni, Averni descriptionem subjicit.

750. *Palladis almæ.*) Fœcundæ, *Fayus:* fœcunda Virgo! ut Virgilii,

—— *Inventa sub Ilicibus Sus,*
Triginta capitum fœtus enixa.
Os Hominis!

752. *Non cum fumant altaria donis.*) Ita illum locum Cornices aversantur, ut etsi in eo sacra fiant, ne tum quidem advolent, quantumvis Carnium nidor illas invitare ad sese videatur.

754. *Pervigili causa*) Vid. Ovid. Metam. lib. II. v. 557.

Abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo
Quid facerent, &c.

Fabula *Corones* notissima est, sed non illud Pervigilium; credibile itaque sit, Lucretium alios secutum esse auctores, quàm qui ad nos pervenerunt. *Faber.*

755. *Ipsa sua vi.*) Alii, *Ipsa sua-*

te.

In Syria quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quò simul ac vestigia primùm
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint Divis mactata repente.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus è causis fiant, apparet origo:
Janua ne his Orci potiùs regionibus esse
Credatur pôsta, hinc Animas Acheruntis in oras
Ducere fortè Deos Maneis infernè reamur:
Naribus alipedes ut Cervi sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.
Quod procul à vera quàm sit ratione repulsum,
Percipe, namque ipsa de re nunc dicere conor.
Principiò hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,
In Terra cujusque modi rerum esse figuras:
Multa Homini quæ sunt vitalia: multaque morbos
Incutere, & Mortem quæ possint accelerare:
Et magis esse aliis alias Animantibus aptas
Res ad vitaï rationem ostendimus ante,
Propter dissimilem naturam, dissimileisque
Texturas inter sese, primasque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
Insinuant nareis infesta atque aspera odore:
Nec sunt multa parùm tactu vitanda, nec autem
Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.

De

pte: Et Vossius ad Catullum, pag. 113. id est, *sponte.*

756. *In Syria quoque fertur item locus esse, videri, Quadrupedes,* &c.) Ita hunc locum emendat *Faber,*

In Syria quoque fertur item spelunca *videri,*
Quadrupedum quo sæcla *simul vestigia* prima
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa.

Videri id est *esse; Ipsa* verò refertur ad *sæcla,* aliter ea esset mutatio generis quæ ferri non possit: Forsan melius legatur,

Locus esse, vigentes *Quadrupedes quoque,* &c.

Locus esse, ut v. 547. *Apud Cu*[illegible] *cus est:* Ista autem vox *quoque* non otio[illegible] nam iste in Syria locus tam Q[illegible] pedibus quàm Avibus noxius; [illegible] tio verò versu *Ipsa* cum *Vis* c[illegible] gi potest. Vid. Strabonem, lib[illegible] de Plutonio.

765. *Naribus alipedes ut Cervi.* Nihil magis ad ridiculum, neq[illegible] quam facetius Scomma: Plini[illegible] tem, lib. XI. Cap. 53. Elepha[illegible] Anima Serpentes extrahit, Cer[illegible] item urit.

e videre licet quam multæ ſint Homini res
r infeſto ſenſu, ſpurcæque, graveſque.
ibus primùm certis gravis umbra tributa'ſt,
adeo, capitis faciant ut ſæpe dolores,
s eas ſubter jacuit proſtratus in herbis. 785
etiam in magnis Heliconis montibus arbos
odore hominem tetro conſueta necare.
t hæc ideo Terris ex omnia ſurgunt
modis multis multarum Semina rerum,
permiſta gerit Tellus, diſcretaque tradit. 790
ſturnumque recens extinctum Lumen, ubi acri
e offendit nareis conſopit ibidem,
re ut pronos qui morbus ſæpe ſuëvit.
toreoque gravi Mulier ſopita recumbit,
nibus nitidum teneris opus effluit eij, 795
ore eo ſi odorata 'ſt quo menſtrua ſolvit.
ltaque præterea languentia membra per artus
nt, atque Animam labefactant ſedibus intus.
ique, ſi in calidis etiam cunctere lavacris,
r & ſolio in fueris ferventis aquaï: 800
facilè in medio fit uti des ſæpe ruinas?
bonumque gravis vis, atque odor inſinuatur
facilè in cerebrum, niſi aquam præcepimus antè?

At

Spurcæ.) Fœtidæ: *Nonius:* ſequenti verſu, *Infeſtant ſen-* ambinus, *Infeſtæ ſenſu,* id eſt, at nihil mutandum.

Heliconis montibus arbos.) Quæ- a ſit, divinabunt alii: Qui- diſtimant eſſe *Taxum*, ſed cur Heliconem mitteret? Taxus requens erat in Italia; Dein, illud de Taxo non eſt, *Floris* ecare.

Nocturnumque recens extinctum) In Codicibus mira varietas, os verſus ita refingit *Faber*, *cturnumque recens extinctum Lu- men, ubi acri lore offendit nares, conſopit ibi- dem,*

Nidore *ut* ſomnos *qui morbus* mit- tere *ſuevit.*

Repetitur vox *Nidore*, ut ſæpe aliàs. Iſte autem Morbus qui Somnos ſue- vit mittere, Lethargus. Giſanius, è Codd.

Disjicere, ut privos *qui morbus ſæ- pe ſuëvit:*

Pro *Privos* leg. *Pronos*, & tum ea erit lectio quam *Faber* tam petulanter ſolicitare non debuit: Morbum enim, qui pronos dejicit, *Morbum Comitia- lem* recte interpreteris.

795. *Nitidum opus.*) Tela, & re- liqua ad laniſicium pertinentia.

800. *Plenior & fueris*, &c.) De Deliquio quod Cibo diſtenti in balneo patiuntur, Juvenalis ſæpe, Horatius, Alii:

At cùm membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor Vini plagæ mactabilis instar. 805
Nonne vides etiam terra quoque Sulfur in ipsa
Gignier? & tetro concrescere odore Bitumen?
Denique ubi Argenti venas, Aurique sequuntur,
Terraï penitus scrutantes abdita ferro;
Qualeis exspirat Scaptesula subter odores? 810
Quidve mali fit ut exhalent Aurata metalla?
Quas Hominum reddunt facies? qualeisque colores?
Nonne vides, audisve perire in tempore parvo
Quàm soleant, & quàm vitaï copia desit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse 'st 815
Hos igitur tellus omneis exæstuet æstus;
Expiretque foras in aperta, promptaque Cœli.
Sic & Averna loca Alitibus summittere debent
Mortiferam vim, de terra quæ surgit in auras,
Ut spatium cœli quadam de parte venenet: 820
Quò simul ac primùm pennis delata sit Ales,
Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
Ut cadat è regione loci, quà dirigit æstus:
Quò cùm conruit, hæc eadem vis illius æstus:
Reiliquias vitæ membris ex omnibus aufert. 825
Quippe etenim primò quasi quendam conciet æstum:

Po-

Alii: *Solium* autem Vas in quo lavabant sedentes.

804. *At cum membra Hominis.*) Gifanius;

> Aut nisi membra prius pertexit frigida Servus,
> Aut sit odos Vini plagæ manabilis mora.

Quasi hæc omnia essent remedia contra vim gravem & odorem Carbonum: Quam lectionem iste ferat, qui amat tales versus.

810. *Scaptesula.*) Nomen generale fodinarum metallarium: *Fossilis materia*, σκάπτειν *fodere* est, ὕλη *materia*. Faber.

823. *Quà dirigit Æstus.*) Dirigit, *deorsum tendit*, Gifanius, at rectè *Faber*, Æstus non dicitur *deorsum tendere*, sed *de Terra surgere in Auras*: v. 819. Ipse autem legit, *Se erigit*: Agitur enim de motu ab inferioribus ad superna: Vereor ne hoc sit nimis inconsideratè dictum; Nam, v. 822. *Avis cæco correpta veneno cadit*: Leg. igitur, *Quâ dirigit æstus*: Et tam plana & perspicua sunt ista verba, ut pluribus illustrari nequeant.

826. *Conciet æstum.*) Strabo, lib. XIII. de Plutonio, ἑωρῶμεν δὲ ἐκ τῆς ὄψεως ὡς ἂν πνιγώδους τινὸς πάθους ἔμφασιν· Qualis autem sit iste Æstus, conjicias è v. 1017. lib. IV.

> *Vix ad se redeunt permoti Corporis* æstu.

ùs fit, uti cùm jam cecidere veneni
teis ipsos, ibi sit quoque Vita vomenda,
rea quòd magna mali sit copia circùm.
quoque ut interdum vis hæc, atque æstus Aver-
ni, 830
qui inter aveis cunque 'st terramque locatus,
iat, propè uti locus hinc linquatur inanis:
ubi è regione loci venère volantes,
cat extemplo pennarum nisus inanis:
iamen utrinque alarum proditur omne. 835
›i nictari nequeunt, insistereque alis,
t in terram delabi pondere cogit
ı; & vacuum propè jam per inane jacentes
gunt Animas per caulas corporis omneis.
'idior porrò in puteis Æstate fit Humor, 840
it quia Terra calore, & semina siqua
vaporis habet, 'properè dimittit in auras.
nagis est igitur Tellus affecta calore:
ıt frigidior, qui in terra 'st abditus, Humor.
e cùm premitur porro omnis terra, coitque, 845
ısi concrescit: Fit scilicet, ut coëundo
nat in puteos, siquem gerit ipsa, Calorem.
apud Ammonis fanum fons luce diurna

Frigi-

Nictari.) Sic legeret Festus; ıd dubiè legendum *Nixari*, ut ssim, quod & optimè vidit ıs: *Faber.*

Frigidior porrò in Puteis, &c.) ridentur adeò humanis usibus ollata, ut benignam quandam ntiam demonstrent: Ita temstivo Aqua in Puteis frigida de istius tempestatis Calor tem; Hyberno autem calida, quâ ariter & recreari possimus: erò difficultatem, v. 8. amo*cretius*, nam in Æstate Terrficie à Solis rarefacta, Semi: quæ in Terra continentur, n erumpunt, Hyberno autem constricta, in Puteos expri, atque inde Tepor Aquæ.

843. *Affecta calore.*) Viz. Solis radiis calefacta: *Lambinus*; Addit *Fayus*, Ideo aqua in puteis hyeme fit calida, quia Terra affecta calore calefacit eam subter: Qua explicatione nihil unquam stupidius.

848. *Esse apud Ammonis*, &c.) Quòd si in omnibus puteis non sit divina Virtus, at præsens est in Fonte apud Jovis Ammonis fanum, de quo Curtius, lib. IV. Sect. 7. *Ammonis nemus in medio habet fontem, Aquam Solis vocant; sub ortum Solis tepida manat, medio die cùm vehementissimus est calor, frigida eadem fluit, inclinato in vesperam, calescit; media nocte fervida exæstuat, quoque propius nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit, donec sub ipsum diei*

ortum

Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant ſubter terras ferviſcere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit:
Quod nimis à vera 'ſt longè ratione remotum:
Quippe ubi Sol nudum contrectans corpus aquaï,
Non quierit calidum ſupera de reddere parte,
Cùm ſuperum lumen tanto fervore fruatur:
Qui queat hic ſubter tam craſſo corpore terram,
Percoquere humorem, & calido ſociare vapori?
Præſertim cùm vix poſſit per ſepta domorum
Inſinuare ſuum radiis ardentibus æſtum?
  Quæ ratio eſt igitur? nimirum terra magis quòd
Rara tenet circum hunc Fontem, quàm cætera tellus.
Multaque ſunt ignis propè ſemina corpus aquaï.
Hinc, ubi roriferis terram nox obruit umbris,
Extemplò ſubtus frigeſcit terra, coitque.
Hac ratione fit, ut, tanquam compreſſa manu ſit,
Exprimat in Fontem, quæ Semina cumque habet ignis,
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque ſaporem.
Inde ubi Sol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit calido miſcente vapore,
Rurſus in antiquas redeunt primordia ſedeis
Ignis, & in terram cedit calor omnis aquaï:
Frigidus hanc ob rem fit Fons in luce diurna.

Præt

ortum aſſueto tempore langueſcat. At hoc quoque fruſtra dictum: Quamvis enim iſti errant, qui cauſam referunt ad Solem ſubter terras poſitum, & per totius Telluris craſſæ corpus calefacientem iſtas Aquas, v. 11. Dici tamen poteſt, v. 13. Quòd Terra frigore nocturno compreſſa veluti eli dat, ſive exprimat, tranſmittatque in Aquam Ignis ſemina, unde & Aqua incaleſcat; Calore verò diurno laxata eadem ſemina veluti reſorbeat, unde multum ex nocturno calore decreſcit Præterea, iſta Aqua, quæ ex Ignis Seminibus propter Aërem tempore nocturno frigidum repreſſis, efficitur calida, evadat deinceps frigida diurno tempore, radiis Solis quam pervadentibus, & rarefa bus, ut liberum iis ſeminibu tum in Aërem faciant: Quippe Solis ita Glaciem diſſolvunt, mittantur leves ſtipulæ, & ej alia quæ conſtricta tenebantur,

858. *Calido ſociare vapori.*) *Calido ſatiare vapore.*

869. *Terram dimovit.*) Meliùs *ram dimovit*, Ita enim ſæpe Virgilius, Æn. 4. v. 6.

Humentemque Aurora polo dim Umbram:

Suprà, v. 864. *Terram Nox Umbris:* In v. 870. *Et rarefecit* intell. *Terram.*

87

:erea, Solis radiis jactatur aquaï
r, & in luci tremulo rarescit ab æstu: 875
:ea fit uti quæ semina cunque habet ignis,
at: quasi sæpe gelum, quod continet in se,
, & exolvit glaciem, nodosque relaxat.
idus est etiam Fons, supra quem sita sæpe
jacit flammas concepto protinus igni: 880
ıe consimili ratione accensa per undas
:ct, quocunque natans impellitur auris:
ım quia sunt in Aqua permulta vaporis
ı, de Terraque necesse'st funditus ipsa
:orpora per totum consurgere Fontem, 885
ul exspirare foras, exireque in auras,
ım viva tamen, calidus queat ut fieri Fons.
erea, dispersa foras erumpere cogit
r Aquam subitò, sursumque ea conciliari:
genus endo mari spirat Fons, dulcis aquaï 890
ıtit, & salsas circum se dimovet undas.
ltis aliis præbet regionibus æquor
em opportuitam sitientibu' Nautis,
dulceis inter salsas intervomit undas.
:ur per eum possunt erumpere Fontem, 895
Et

Vodosque relaxat.) Gifanius num habebat, cùm hoc loco, *e* legebat. *Faber.* Horatius, ›ist. 3.
ısque nivali compede *vinctus.*
'rigidus est etiam Fons, &c.) ı ostendit in Jovis Ammonis .il admirabile esse aut divi-m, v. 27. Jovis Dodonæi Jovi ubique infestus, at-:n Dodone autem Fons, cùm s, & immersas faces extin-extinctæ admoveantur, ac-*'linius*, lib. II. cap. 103. Ni-uoniam sunt in ipsa Aqua, a isti Aquæ subjecta, mul-semina quæ ex Aqua erum-rpori inflammabili, viz. Stu-Γedæ recenter extinctæ ad-& accendunt: Neque magis incredibile Semina Ignis per Fontem erumpere, quàm Aquæ dulcis Scaturiginem per medium Maris oriri; & sæpissimè videmus Tedas recenter extinctas accendi, antequam ipsum ignem, ad quem admoventur, attigerint.

890. *Endo mari.*) Ita omnes ediderunt, quasi sanus foret iste versus, neque medico egeret: At si *Endo Mari* legatur, quò referendæ sunt istæ voces, v. 892. *Multis* aliis *regionibus?* Nam & *multæ istæ* aliæ *regiones* sunt *Endo Mari.* Legatur igitur *Arudius Fons*, de quo Strabó, in libro Geog. VI. Ita enim scripsit *Lucretius*, & voces istæ *In Mari*, sive *Endo Mari*, ad marginem Codicis adnotatæ tandem in versum ipsum irrepserunt.

Et scatere illa foras in stupam Semina: quò cùm
Conveniunt, aut cùm tedaï corpori adhærent,
Ardescunt facilè extemplò: quia multa quoque in se
Semina habent ignis stupæ tedæque tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina Lychnum 900
Nuper ubi extinctum admoveas, accendier antè
Quàm tetigit flammam? tedamque pari ratione?
Multaque præterea, priùs ipso tacta vapore
Eminus ardescunt, quàm cominus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo Fonte putandum'st. 905
Quod superest, agere incipiam quo fœdere fiat
Naturæ, Lapis hic ut ferrum ducere possit,
Quem Magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.

899. *Habent Tedæ tenentes.*) Viz. Tedæ continent, ut lib. I. Amplexi quod habent, id est, Amplectuntur.

906. *Quod superest, agere incipiam*, &c.) V. 182. præclara disputatio instituitur de *Magnete*, Hujus autem idem est, quod & reliquarum disputationum consilium, quod nemo olim observavit. Nam hic Lapis Herculi attribuitur, & vim suam illius Numini acceptam referre creditur: Jam Fontes suos amisit Jupiter, & quid Filio parcat Lucretius, qui Patri non pepercit? Ut virtutem attractricem Magnetis rectiùs explicet Lucretius, quatuor capita præmittit, quæ tametsi aliàs comprobata fuerint, hic tamen inculcata vult ob insignem difficultatem; Unum caput est, effluere continuò corpuscula quædam ex omnibus rebus, v. 15. Alterum, nullum esse Corpus adeò Solidum, quod non inania spatiola intercepta contineat, v. 23. Tertium, emissa corpuscula non omnibus rebus eadem ratione congruere, v. 20. Quartum, inania spatiola non uniusmodi circumscriptionis in rebus omnibus esse, quare nec eadem quibuslibet corpusculis accommodari, v. 17. His ita præmissis dicere aggreditur causam seu modum quo Magnes Ferrum attrahit, Ferrumve ad Magnetem fertur. Is autem in eo consistit, ut effluant e Magnete corpuscula, ex quo fiat, ut Aer circa Magnetem discutiatur, atque idcirco multa inania Spatiola creentur; Et quia, cùm Ferrum collocatur intra discussi Aëris Sphæram, multum Inanis inter ipsum & Magnetem est interceptum, tunc evenit, ut in eam partem corpuscula Ferri liberiùs prosiliant (nam omnium Corporum semina in vacuum spatium subitò prorumpunt) ac versus Magnetem proinde ferantur, non possunt verò eò contendere, quin pelliciant simul cohærentia, (Ferri autem semina sunt maximè implicita) atque idcirco totam Ferri Massam: v. 19. Interea verò, quia Ferrum tendit indiscriminatim sursum, deorsum, transversum, & in quamcunque obliquitatem, prout ad Magnetem appositum fuerit, docet non posse id fieri, nisi ratione inducti Vacui, in quod Corpora, alioquin deorsum solùm prolabentia, indiscriminatim ab ictibus aliorum corporum protrudantur, v. 5.

908. *Quem Magneta vocant*, &c.) Vid. Bocharti Geog. Sa. par. Post. lib. I. cap. 38.

nc Homines Lapidem mirantur, quippe catenam 910
ex annellis reddit pendentibus ex se.
jue etenim licet interdum, plureisque videre
ıe demisso, levibus jactarier auris,
ubi ex uno dependet subter adhærens;
oque alius Lapidis vim, vinclaque noscit: 915
:adeo permananter vis pervalet ejus.
c genus in rebus firmandum 'st multa priùs, quàm
reij rationem reddere possis:
mium longis ambagibus est adeundum:
magis attentas aureis, animumque reposco. 920
ıcipiò, omnibus à rebus, quascunque videmus,
tuò fluere, ac mitti, spargique necesse'st
ɔra, quæ feriant oculos visumque lacessant:
tuòque fluunt certis ab rebus odores,
s ut à fluviis, Calor à sole, Æstus ab undis 925
ris exesor mœrorum littora propter:
ɾarii cessant sonitus manare per Aureis.
jue in Os salsi venit humor sæpe saporis,
mare versamur propter; dilutaque contra
tuimur misceri Absinthia, tangit Amaror: 930
:adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
r, & in cunctas dimittitur undique parteis:
nora, nec requies inter datur ulla fluendi,
tuò quoniam sentimus, & omnia semper
:re, Odorari licet, & sentire Sonorem. 935
nc omnes repetam quàm raro corpore sint res,
nemorare, quod in primo quoque carmine claret.
pe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
:re, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
de differere aggredior, firmare necesse'st 940
:sse in promptu, nisi mistum Corpus Inani.
ncipio fit, ut in speluncis saxa superna

Sudent

Auris.) Alii, *Hamis*: Isti ve-trà; Neque enim ista voce hoc ɔnteretur Lucretius, qua ante ı, 1087. uti non debuit: ne-ımis jactantur Annuli, at levibus auris agitari quis nescit, qui vidit Annulos suspensos?

921. *Principio*, *omnibus*, &c.) Vid. lib. IV. v. 217.

Sudent humore, & guttis manantibu' ſtillent:
Manat item nobis è toto corpore Sudor,
Creſcit barba, pilique per omnia membra, per artus: 945
Diditus in venas cibus omneis, auget, alitque
Corporis extremas quoque parteis unguiculoſque.
Frigus item tranſire per æs, calidumque vaporem
Sentimus: ſentimus item tranſire per aurum,
Atque per argentum, cùm pocula plena tenemus. 950
Denique per diſſepta domorum ſaxea voces
Pervolitant, permanat Odos, Friguſque, Vapoſque
Ignis: quin Ferri quoque vim penetrare ſuëvit,
Undique qua circum corpus lorica coërcet;
Morb[illegible]

946. *Diditus.*) Sive *Diditur* legas, perinde eſt.

954. *Undique qua circum Corpus*, &c.) Ita aliquando *Lambinus*, viz. Penetrare ſuevit vis morbida Ferrum ea parte, qua parte Lorica corpus undique circum coërcet: id eſt, Morbus etiam Loricatum tentat, & corripit; neque Lorica, quæ totum Hominis corpus tegit & circumdat, arcere vim & cauſam morbi externam poteſt, quò minùs in Corpus penetret: In iterata editione legit, *qua circum Corii lorica*, id eſt, qua parte circulum & ambitum corii, quod Loricæ ſupponitur, & ſubjicitur, coërcet. Giſanius, *Coli circum*. Coli autem circus, ſive circulus, eſt Pectus. Venter, & latera; Vel potiùs *Colobi circum*, Nam *Colobium* ambiebat Pectus, cui *Colobio* inducebatur inſuper Lorica. Salmaſius, Epiſt. 52. ita conſtituit,

—— *Permanat odos, friguſque, vapoſque*
Ignis, qui *Ferri quoque vim penetrare ſuëvit.*
Denique, *qua circum* cœli *lorica coërcet*
Morbida vis quacunque extrinſecus inſinuatur.

Poſtremò inquit quacunque, qua circum Cœli lorica coërcet, id eſt, ſub Cœli tegmine, vel, ut alibi, [illegible] nos Cœli ambit amictus, morbida [illegible] Corporibus inſinuatur. Faber tand[em]

—— *Quin ferri quoque vim pe*[*netrare ſuëvit*],
Undique quam *circum* corii *lori*[*ca*] *coërcet*,
Morbida vis quæcunque extrinſec[*us*] *inſinuatur.*
Nam Tempeſtatem *Cælo*, *Terr*[*a*] coortam
Vel Ferri natura timet, circum[*que*] que fatiſcit.

Senſus erit, vi tempeſtatis Ferrum ipſum diſcuti & diffringi, non itaque debere tantoperè mirum videri, ſi per poros & meatus Loricæ corio munitæ Morbida vis, ſive peſtilens & noxius Aër quandoque inſinuetur. Nihil placet; at quid addam vix habeo: Quid enim de *Loricato* Lucretius, quis enim unquam crediderit vim morbidam militis loricati loricam penetrare? Quid inſuper de Cœli ambitu? Nugæ: imo Nihil. Igitur pro *Morbida Vis*, in v. 955. legatur *Fervida Vis*, & tum plana erunt omnia & perſpicua, ſæpe enim loricati milites, dum urbem expugnant, Pice, Sulphure, ſeu Aqua fervente aſperſi vim fervidam loricas ſuas penetrantem ſenſerunt. Hæc optimè conveniunt præcedenti-bus

a vis quæcunque extrinsecus insinuatur. 955
pestates terra cœloque coortæ
emotæ terraque repente facessunt,
ɔquidem nihil est, non raro corpore nexum.
accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
a cunque ab rebus, eodem prædita sensu, 960
eodem pacto rebus sint omnibus apta.
iò, Terram, Sol excoquit, & facit are.
iem dissolvit, & altis montibus altè
ctas ningueis radiis tabescere cogit,
e cera liquescit in ejus pôsta vapore, 965
em liquidum facit æs, aurumque resolvit:
a, & carnem trahit, & conducit in unum.
aquæ porro ferrum condurat ab igni,
a, & carnem mollit durata calore:
ras oleaster eò juvat usque Capellas, 970
t ambrosia quasi verò, & nectare tinctus:
il est, Homini fronde hac quod amarius extet.
ıe Amaracinum fugitat Sus & timet omne
ntum; nam, setigeris subus acre venenum'st,
nos interdum tanquam recreare videtur. 975
ıtrà Nobis Cœnum teterrima cùm sit
ies, eadem Subus hæc res munda videtur,
biliter toti ut volvantur ibidem.
etiam superest, ipsa quam dicere de re
lior, quod dicendum priùs esse videtur. 980
foramina cùm variis sint reddita rebus,
ili inter se natura prædita debent
& habere suam naturam quæque, viasque,
e etenim varii sensus Animantibus insunt,
m quisque suam propriè rem percipit in se. 985
penetrare alià sonitus, aliaque saporem

Cerni-

sequentes versus mihi videor plicare.

Facessunt.) Discedunt, Lambin. Mallem, Penetrant, & per omnia.

In ejus.) Alii, *In Ignis.*

Res munda.) Alii, *Hæc jùvis.* Spurcities, quæ lectio, quicquid sentit *Lambinus*, ferri potest.

986. *Nam penetrare alià sonitus, &c.*) Sine omni judicio *Gifanius* in utraque editione scripsit *alid*, alioque; cùm agatur de meando, penetrando, subeundo, unde mox legas, *per Saxa*, per *Lignum*, per *Aurum*, & *meare vitro*, id est, per Vitrum. *Faber.*

Cernimus è ſuccis, aliâ Nidoris odores,
Propter diſſimilem naturam, textaque rerum:
Præterea manare aliud per Saxa videtur:
Atque aliud per Ligna: aliud tranſire per Aurum: 990
Argentoque foras aliud, Vitroque meare.
Nam fluere hac Species, illàc Calor ire videtur:
Atque aliis aliud citiùs transmittere eâdem.
Scilicet id fieri cogit Natura viarum,
Multimodis varians, ut paullò oſtendimus antè. 995
Quapropter benè ubi hæc confirmata atque locata
Omnia conſtiterint nobis præpôſta, parata:
Quod ſupereſt, facilè hinc ratio reddetur, & omnis
Cauſa patefiet, quæ Ferri pelliciat vim.
Principio, fluere è Lapide hoc permulta neceſſe'ſt 1000
Semina, ſive Æſtum, qui diſcutit Aëra plagis:
Inter qui Lapidem, Ferrumque 'ſt cunque locatus.
Hoc ubi inanitur ſpatium, multuſque vacefit
In medio locus: extemplò primordia Ferri
In vacuum prolapſa cadunt conjuncta, fit utque 1005
Annulus ipſe ſequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita ſuis arctè connexa cohæret,
Quàm validi Ferri naturæ frigidus horror.
Quò minùs eſt mirum, quod paullò diximus antè, 1010
Corpora ſi nequeunt de Ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin Annulus ipſe ſequatur:
Quod facit & ſequitur donec pervênit ad ipſum
Jam Lapidem, cæciſque in eo compagibus hæſit.
Hoc fit item cunctas in parteis, unde vacefit 1015
Cunque

1000. *Principiò, fluere è Lapide hoc,* &c.) Duobus modis vim Magneticam expoſuit Epicurus, mirum verò alterum prætermiſiſſe *Lucretium*, niſi fortè ille excidit è textu, ac potiſſimùm cùm verſus ſequatur, quibus non malè cohæret; cùmque ea, quæ Lucretius magno apparatu præmittit, videantur eſſe illi, quàm ſuperſtiti accommodatiora; Si plura requiras, vid. Gaſſendi Tom. II. pag. 125. ubi multa invenies quæ Epicuri doctrinam illuſtrant.

1015. *Hoc fit item,* &c.) Quinque verſus qui ſequuntur ad explicationem modò propoſitam, quamvis ille ſentiat Gaſſendus, pertinere non exiſtimo: ibi enim per ſemina è Ferro in locum vacuum ab effluviis Magnetis factum exſilientia tota res agitur. In his autem verſibus Corpora ictibus in Vacuum protruduntur: Ideoque cum ſequentibus rectiùs conjungi poſſunt.

e locus, sive ex transverso, sive superne,
'a continuò in vacuum vicina feruntur.
: agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
sua sursum possunt consurgere in auras,
accedit item, quare queat id magis esse: 1020
quoque res adjumento, motuque juvatur:
simul à fronte est Annelli rarior Aër
, inanitusque locus magis ac vacuatus;
ıuò fit, uti qui post est cunque locatus
ì tergo quasi provehat atque propellat. 1025
r enim circum positus res verberat Aër.
li fit uti propellat tempore Ferrum,
ıuòd ex una spatium vacat, & capit in se.
ubi, quem memoro, per crebra foramina Ferri 'st
ad parteis subtiliter insinuatus: 1030
; & impellit, quasi Navim velaque Ventus.
ıique res omnes debent in corpore habere
quandoquidem raro sunt corpore, & Aër
ɔus est rebus circumdatus appositusque.
ȷitur, penitus qui in Ferro'st abditus Aër, 1035
to motu semper jactatur, eoque
rat Annellum dubio procul: & ciet intùs
t: atque eôdem fertur, quo præcipitavit
emel, & quamquam in partem conamina sumsit.
quoque ut à Lapide hoc Ferri natura recedat 1040
Inter-

Huc accedit item, &c.) Con-notum Ferri adjuvari ab Aëre, ;inuam quandam istius motio-itationemque: Et primùm qui-r. 12. ab Aëre exteriore, qui mper urgeat, & urgeat vehe-: quà ex parte copiosior est, ssit non impellere Ferrum in ıartem est parcior seu inanior, versus ipsum Magnetem. De-r. 8. etiam ab interiore, qui ;ione, cùm semper agitet, com-, compellat, non possit non in-otum in quam partem spatium iius redditum.

. *Hæc quoque res adjumento.*) rsus mihi suspectus est, longè enim abest ab elegantia Lucretiana, atque eo detracto nihil de sententia decedit: *Lambinus*. Palmerius legit, *Molimento*.

1030. *Parvas.*) Alii, *Primas*, *Privas*, & *Pronas*.

1040. *Fit quoque ut à Lapide hoc*, &c.) Adnotat *Gassendus*, videri *Lucretio* perspectum fuisse id experimentum, quo Magnes Ferrum interdum manifestè repellit, videturve repellere: Scilicet, deprehensum est esse in Magnete duas quasdam oppositas partes (Polos jam vulgò dicimus, alterum Boreum, alterum Austrinum) quarum uni si admoveatur unum Ferrei acûs extremum, trahatur ab illa;

Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi:
Et ramenta simul Ferri furere intus ahenis
In Scaphiis, lapis hic Magnes cùm subditus esset:
Usqueadèo fugere à Saxo gestire videtur.
Ære interposito discordia tanta creatur,
Propterea, quia nimirum priùs æstus ubi Æris
Præcepit, Ferrique vias possedit apertas;
Posterior Lapidis venit æstus, & omnia plena
Invenit in Ferro: neque habet quà tranet, ut antè.
Cogitur offensare igitur pulsareque fluctu
Ferrea texta suo; quo pacto respuit ab se,
Atque per Æs agitat, sine eo quæ sæpe resorbet.
Illud in his rebus mirari mitte, quòd æstus
Non valet è Lapide hoc alias impellere item res:
Pondere enim fretæ partim stant, quod genus Aurum:
Ac partim Raro quia sunt cum corpore, ut æstus
Pervolet intactus, nequeunt impelli usquam;
Lignea materies in quo genere esse videtur.
Inter utrasque igitur Ferri natura locata,

& si idem extremum postea admoveatur alteri, ab illa refugiat, repellique appareat; cùm & aliunde oppositum ab ista trahatur, ab illa refugiat: At nimis sibi indulget vir ille magnus, nihil enim in his versibus proponitur de Fuga Ferri, quod per sequentia exempla non satis declaratur. Sæpe autem vidit *Lucretius* minutos annulos, & ramenta Ferri in vase æneo posita subsultare, cùm Magnes vas istud æneum subtùs contingeret; & persuasus causam esse in Corpore æris interposito, (cùm interposito tamen vitreo, ligneo, lapideo, quovis alio, haud secùs contingat) ita causam exinde reddit, quod emissis quoque ex ære in frustula & ramenta Ferri corpusculis, spatiola Ferri iis sic compleantur, ut accedentia deinceps corpuscula Magnetica per æs trajecta ubi ea occupata comperiunt,

subagitent, & quo possunt nisu pellant. v. 14.

1042. *Samothracia Ferrea.*) A[illegible] Ferrei, pervii & cassi; Olim Fl[illegible] Dialis gestabat, *Annulo nisi pervi[illegible] soque ne utitor:* Demum Servi, & [illegible] nii ætate, *Servitia jam ferrum [illegible] cingunt, alia per sese mero auro [illegible] rant, cujus licentiæ origo nomin[illegible] in* Samothrace *id institutum decl[illegible]* Plin Nat. Hist. l. XXXIII. cap. [illegible]

1044. *Scaphiis.*) Vasis à form[illegible] phæ.

1054. *Illud in his rebus, &c,*) [illegible] ri potest, quare Magnes non per[illegible] subagitet propellatque ramenta [illegible] rorum corporum: id fieri caus[illegible] v. 9. quod vel sint graviora qu[illegible] propelli valeant, vel, si sint lev[illegible] laxiora quoque sint, ita ut Mag[illegible] corpuscula per illa liberè trans[illegible]

Æris ubi accepit quædam corpuſcula: tum fit,
Impellant ut eam Magnesî ſemina ſaxi.
Nec tamen hæc ita ſunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hoc ſuppeditentur,
Quæ memorare queam inter ſe ſinglariter apta. 1065
Saxa vides primùm ſola cooleſcere Calce:
Glutine materies Taurino ita jungitur una,
Ut vitio venæ tabularum ſæpius hiſcant,
Quàm laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in Aquaï fontibus audent 1070
Miſceri, cùm Pix nequeat gravis, & leve Olivum:
Purpureuſque colos Conchylî mergitur unà
Corpore cum Lanæ, dirimi qui non queat uſquam:
Non ſi Neptuni fluctu renovare operam des:
Non, mare ſi totum velit eluere omnibus undis. 1075
Denique res Auro Argentum concopulat unà,
Ærique æs Plumbo fit uti jungatur ab albo.
Cætera jam quàm multa licet reperire? quid ergo?
Nec tibi tam longis opus eſt ambagibus uſquam,
Nec me tam multam hîc operam conſumere par eſt: 1080
Sed breviter paucis reſtat comprendere multa.
Quorum ita texturæ ciderunt mutua contra,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa

Hujuſ-

1062. *Magnesî Semina ſaxi.*) Alii, *Magnesî flumina Saxi:* Alii, *Magnesi flamina ſaxi.*

1063. *Nec tamen hæc ita ſunt,* &c.) Hactenus de Ferri motu ad Magnetem, aut ejuſdem à Magnete fuga; quod ad ipſam adhæſionem attinet, par eſt quoque inter alias res conſenſus, quippe quæ una tantùm certaque copulari, & connecti poſſunt. Si verò ipſum modum adhæſionis requiris, in extremis partibus Magnetis hamos, in extremis partibus Ferri annulos concipe, & nihil ampliùs inquires. v. 25.

1067. *Glutine taurino.*) Glutinum præſtantiſſimum fit ex Auribus Taurum, & Genitalibus: Plinius, Nat. Hiſt. lib. XXVIII. cap. 17.

1076. *Denique res auro argentum,* &c.) Faber,

Denique res Auro non Aurum copulat *una.*

rectè quidem, Aurum Auro conjungitur, ut Æs Æri, verſu ſequenti: Non tamen rejicienda eſt vulgata Lectio, nam ſupra Aqua miſcetur Vino, &c. Vid. Plin. Nat. Hiſt. lib. XXXIII. cap. 5.

1078. *Quid ergo?*) Quaſi dicat, Num me idcirco hoc loco ea omnia referre oportet? *Lumbinus.*

1083. *Hujus Cava illius plenis.*) Id eſt, Hujus corporis cavitates, ſolidis illius corporis & prominentibus corpuſculis.

Hujusque: inter se junctura horum optima constat.
Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata 1087
Inter se quædam possint coplata teneri:
Quod magis in Lapide hoc fieri Ferroque videtur.
Nunc, ratio quæ sit Morbis, aut unde repente
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis Hominum generi, Pecudumque catervis, 1090
Expediam. Primùm multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis:
Et contrà, quæ sint morbo, mortique, necesse'st
Multa volare; ea cùm casu sunt forte coorta,
Et perturbârunt cœlum, fit morbidus Aër. 1095
Atque ea vis omnis Morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecus, ut nubes nebulæque supernè
Per cœlum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta 'st,
Intempestivis Pluviisque, & Solibus icta. 1100
Nonne vides etiam cœli novitate, & aquarum
Tentari, procul à patria quicunque domoque
Adveniunt? Ideo quia longè discrepat Aër.
Nam quid Britannum cœlum differre putamus,

1086. *Coplata.*) Copulata, ut Gubernaclum.

1088. *Nunc, ratio quæ sit Morbis, &c.*) Unica remanent irati Numinis indicia, Morbi Epidemii & Pestes; Si verò nihil in his admirabile & divinum, actum erit de Providentia: Ut Pestis ratio explicetur non longis ambagibus opus est: Quippe ut in Universo multa sunt corpuscula Hominibus reliquisque Animalibus salubria, ita plurima noxia & lethifera: Quandocunque hæc noxia corpuscula, sive per Cœlum intromissa, sive è Terris surgentia Aërem replerunt, morbidus fit iste Aër, & inde Pestis in viscera Hominum ingressus, v. 13. Si peregrina hæc corpuscula rejicias, Aërem ipsum excute, atque in illo tanti mali cladisque originem invenies: Nam diversarum regionum diversus Aër, inde qui sanus Indigenis, Advenis ipsique inassuetis insaluber, v. 11. Inde etiam Morbi quibusdam regionibus peculiares, v. 5. Jam verò alterius regionis Aër in alteram feratur; sequatur, necesse est, totius Cœli corruptio, v. 6. Inde Fontes, Herbæ inficiuntur, vel demum ipse Aër corruptus enecat, v. 13. Hanc disputationem demum confirmat *Lucretius* exemplo memorabilis illius Pestis, quæ vigente bello Peloponnesiaco Athenis contigit, & quàm fusè describit, v. 149.

1103. *Discrepat Aër.*) Alii, *Discrepitant res*, ineptè.

1104. *Britannum Cœlum.*) Ut apud Horat. *Italum Cœlum: Diis patriis, Italoque Cœlo.* Lambinus tamen legit,
Nam quid Britanno cœlo *differre putamus*

Et quod in Ægypto'ſt, quà mundi claudicat Axis? 1105
Quidve quod in Ponto'ſt differre à Gadibus, atque
Uſque ad nigra virûm, percoctaque ſæcla calore.
Quæ cùm quatuor inter ſe diverſa videmus,
Quatuor à ventis, & cœli partibus eſſe,
Tum color & facies hominum diſtare videntur 1110
Largiter, & morbi generatim ſæcla tenere.
Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neque præterea uſquam.
Atthide tentantur Greſſus, Oculique in Achæis
Finibus, inde aliis alius locus eſt inimicus 1115
Partibus, ac membris: Varius concinnat id Aër.
Proinde ubi ſe Cœlum, quod nobis fortè alienum'ſt,
Commovet, atque Aër inimicus ſerpere cœpit:
Ut nebula, ac nubes paullatim repit, & omne
Quà graditur, conturbat, & immutare coactat. 1120
Fit quoque, ut in noſtrum cùm venit denique cœlum,
Corrumpat, reddatque ſui ſimile atque alienum.
Hæc igitur ſubitò clades nova, peſtilitaſque,
Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas,
Aut alios hominum paſtus, pecudumque cibatus: 1125
Aut etiam ſuſpenſa manet vis Aëre in ipſo:
Et cùm ſpiranteis miſtas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter ſorbere neceſſe'ſt.
Conſimili ratione venit Bubus quoque ſæpe
Peſtilitas, etiam pecubus balantibus ægror. 1130
Nec refert utrum nos in loca deveniamus
Nobis adverſa, & cœli mutemus amictum:

An

Id *quod in Ægypto eſt.* ——— Codices conſtanter *Britannis*, unde Faber *Britannidis*: Græci enim inſulas illas omnes Βρεττανίδας vocant.

1105. *Claudicat Axis.*) Sæpe Lucretius *Claudicat*, pro *Deficit*: *Qua Mundi claudicat Axis*, id eſt, qua parte Axis, ſeu Polus Arcticus, qui nobis ſublimis ſemper apparet, illis eſt depreſſus; ſeu qua parte Mundus inclinatus eſt ad oram nobis ignotam, quam Græci ἀνταξονα vocant, noſtro Axi contrariam: Eſt autem hæc pars Meridionalis, ſeu Auſtralis. *Lambinus.*

1112. *Eſt Elephas.*) *Elephantia*, & *Elephantiaſis* dicitur, & alii aſſerunt hunc Morbum infeſtare tantùm incolas Ægypti qui de Nilo bibunt: At Celſus, lib. III. cap. 25. Ignotus penè in Italia, in quibuſdam regionibus frequentiſſimus eſt morbus; vide plura.

1132. *Cœli amictum.*) Alii, *Cœlum* ami-

An cœlum nobis ultrò natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non consuevimus uti:
Quod nos adventu possit tentare recenti.
  Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æstus
Finibu' Cecropiis funestos reddidit agros,
Vastavitque vias, exhausit civibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti è finibus ortus,
Aëra permensus multum, camposque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.
  Principiò, caput incensum fervore gerebant;
Et dupliceis oculos suffusa luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, & ulceribus vocis via septa coibat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu:
Inde, ubi per fauceis pectus complerat, & ipsum
Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris:

On

amicum: Et in sequenti versu *Inimicum*, aut *Corruptum* pro *Cruentum*, sed jam occupatus sum, nec sequar.

1136. *Hæc ratio quondam*, &c.) Sequitur, Pestis, quæ Athenas olim vastavit, Descriptio è secundo Thucydidis libro, & tertio Hippocratis de Morbis Popul. desumpta; Quam adeò feliciter expressit, ut, Macrobio judice, Sat. lib. VI. Cap. 2. Virgilius, Georg. 3. certè Ovidius, Met. 7. habuerit quem imitaretur.

1136. *Hæc ratio morborum*, &c.) Pestis, viz. ab Aëre alieno ortus, *Mortifer æstus*, Alii, *Aër*, sed *Æstus* olim *Macrobius*.

1139. *Nam penitus veniens*, &c.) Ἤρξατο δὲ τὸ μὲν πρῶτον, ὡς λέγεται, ἐξ Αἰθιοπίας τῆς ὑπὲρ Αἰγύπτου, ἔπειτα δὲ, καὶ ἐς Αἴγυπτον, καὶ Λιβύην κατέβη, καὶ ἐς τὴν Βασιλέως γῆν τὴν πολλὴν, ἐς δὲ τὴν Ἀθηναίων πόλιν ἐξαπιναίως ἐνέπεσε. Thucydides.

1143. *Principiò, caput incensum*, &c.) Πρῶτον μὲν τῆς κεφαλῆς θέρμαι ἰσχυραὶ, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐρυθήμ[ατα] καὶ φλόγωσις ἐλάμβανε: Idem Th[ucy]dides.

1144. *Suffusa luce.*) Viz. Or[bibus] Oculorum sanguine suffusis.

1145. *Sudabunt etiam*, &c.) τὰ ἐντὸς, ἥτε φάρυγξ, καὶ ἡ γλ[ῶσσα] εὐθὺς αἱματώδη ἦν. Thucyd.

1149. *Inde, ubi per fauces p[ectus]*, &c.) Καὶ ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ κα[τέβαι]νεν ἐς τὰ στήθη ὁ πόνος μετὰ [βηχὸς] ἰσχυροῦ, καὶ ὁπότε ἐς τὴν καρδίαν [στηρί]ξειεν, ἀνέστρεφέ τε αὐτὴν καὶ ἀποκ[άθαρ]σεις χολῆς πᾶσαι, ὅσαι ὑπὸ ἰ[ατρῶν] ὠνομασμέναι εἰσὶν, ἐπήεσαν. E[x his ver]bus intelligere possumus quid v[elit] ista, *Omnia Vitaï claustra laba[bant]*, &c.) Sequebatur, viz. omniu[m in]testinorum convulsio, atque im[mundæ ex]cretiones cum torminibus.

1150. *In cor.*) Stomachum: S[chol.] ad Thucyd. Οἱ παλαιοὶ ἰατροὶ τ[ὸν στό]μαχον καρδίαν ἐκάλουν, καὶ καρδ[ιωγμὸν] τὸν πόνον τοῦ στομάχου.

ıia tum verò vitaï clauſtra lababant.
tus ore foras tetrum volvebat odorem,
cida quo perolent projecta cadavera ritu.
ıe animi prorſum vires totius, & omne
guebat corpus, lethi jam limine in ipſo. 1155
lerabilibuſque malis erat anxius angor
luè comes, & gemitu commiſta querela,
ultuſque frequens noctem perſæpe, diemque,
ripere aſſiduè nervos & membra coactans,
olvebat eos, defeſſos antè, fatigans. 1160
nimio cuiquam poſſes ardore tueri
poris in ſummo ſummam ferviſcere partem:
potiùs tepidum manibus proponere tactum,
imul ulceribus quaſi inuſtis omne rubere
ous, ut eſt per membra Sacer cùm diditur ignis. 1165
na pars homini verò flagravit ad oſſa:
ıgravit ſtomacho flamma, ut fornacibus intùs,
adeo poſſet cuiquam leve, tenueque membris
ere in utilitatem: ad ventum & frigora ſemper

In

;2. *Spiritus ore foras.*) Duos hos s ſuo loco emotos verſui 1129. ngendos eſſe cenſeo; Ita enim ydides, καὶ πνεῦμα ἄτοπον, καὶ ες ηφίει: Et deinde meliùs con nt omnia, preſſiùsque declara- Thucydidis narratio.

;6. *Intolerabilibuſque*, &c.) Thu- Καὶ αὐταὶ (viz. ἀποκαθάρσεις, memoratæ.) μετὰ ταλαιπωρίας λῆς· Schol. ταλαιπωρίας μεγά- τῆς δυσεντερίας δηλονότι. Atque rſan ipſe Thucydides, ſed latior iſtius apud *Lucretium* acceptatio, n Animi anxietatem quàm inte- um tormina ſignificat.

;8. *Singultuſque frequens.*) Λύγξ ις πλείοσιν ἐνέπιπτε κενή, σπασμὸν ντα ἰσχυρόν· Thucyd. Lambinus λύγξ πυκνή, propter vocem *Fre-* : At verò λύγξ ipſa eſt ſingul- frequens: Iſtum autem Singul- qui κενὸς dicitur, (alius autem) Convulſiones maximè ſe- quuntur.

1161. *Nec nimio cuiquam*, &c.) Καὶ τὸ μὲν ἔξωθεν ἁπτομένῳ σῶμα οὐκ ἄγαν θερμὸν ἦν, οὔτε χλωρὸν, ἀλλ' ὑπέρυθρον πελιδνὸν, φλυκταίναις μικραῖς καὶ ἕλκεσιν ἐξηνθηκός. Thucyd.

1165. *Sacer Ignis.*) Ejus, viz. generis, quod eſt ſubrubicundum, aut miſtum ex pallore & rubore; exaſperatumque per puſtulas continuas, quarum nulla altera major eſt, ſed plurimæ perexiguæ: Celſus, lib. V. cap. 28.

1166. *Intima pars Homini*, &c.) Τὰ δὲ ἐντὸς οὕτως ἐκαίετο, ὥστε μήτε τῶν πάνυ λεπτῶν ἱματίων καὶ σινδόνων τὰς ἐπιβολὰς, μήτ' ἄλλο τι ἢ γυμνὸν ἀνέχεσθαι. Thucyd.

1166. *Ad Oſſa.*) Alii, *Adeſa*: Quidam inſuper rejiciunt verſum ſequentem.

1168. *Nil adeo poſſet.*) In ſequenti verſu τὸ *Vertere* eſt abſolutum, ut ſæpe aliàs; Alii, *Verti in Utilitatem*.

In fluvios partim gelidos ardentia morbo 1170
Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt, ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem. 1175
Nec requies erat ulla mali, defessa jacebant
Corpora, mussabat tacito Medicina timore,
Quippe patentia cùm totas ardentia nocteis
Lumina versarent oculorum expertia somno,
Multaque præterea mortis tum signa dabantur, 1180
Perturbata Animi mens in mœrore, metuque,
Triste supercilium, furiosus voltus, & acer,
Sollicitæ porro plenæque sonoribus aures,
Creber spiritus, aut ingens, raròque coortus,
Sudorisque madens per collum splendidus humos. 1185
Tenuia sputa, minuta, croci contincta colore,
Salsaque per fauceis raucas vix edita tussi:
In manibus verò nervi trahier, tremere artus:
A pedibusque minutatim succedere frigus

Non

1170. *In fluvios partim*, &c.) Ἡδιστά τε ἂν ἐς ὕδωρ ψυχρὸν σφᾶς αὐτοὺς ῥίπτειν, καὶ πολλοὶ ἔδρασαν ἐς φρέατα τῷ δίψῃ ἀπαύστῳ συνεχόμενοι, καὶ ἐν τῷ ὁμοίῳ καθειστήκει τό τε πλέον, καὶ ἔλασσον ποτόν.

1174. *Insedabiliter sitis arida corpora mersans.*) Legendum videtur,

Insedabiliter sitis arida corpora vexans.

Ita certè ratio suadet, & illud *Insedabiliter*, quod cum *Mersans* non bellè concinit: *Faber:* Vereor ut id probet *Faber*, & hæc quidem scripsit versuum præcedentium immemor, quòd si consideràsset Ægros in undas insilientes, vocem *Mersans* probàsset.

1175. *Æquabat multum*, &c.) Efficiebat, ut quantumvis larga Aquæ copia pro nimia siti æstuantium corporum exigua videretur.

1176. *Nec requies*, &c.) Καὶ ἡ ἀπορία τοῦ μὴ ἡσυχάζειν, καὶ ἡ ἀγρυπνία ἐπέκειτο διαπαντός.

1177. *Mussabat tacito*, &c.) In novum & inusitatum Morbi genus fuit, ut Medici incerti quid agerent, dubia quædam sed plena timoris murmura mitterent. Thucyd. οὔ γὰρ ἰατροὶ ἤρκουν τὸ πρῶτον θεραπεύοντες ἀγνοίᾳ.

1180. *Multaque præterea*, &c.) Versus 14. inseruntur non à Thucydide desumpti, quos præclaros licet & insignes, si ideò rejiceremus, (nam Poeta Historici fidissimus Interpres) non est quòd aliquis irascatur; sed quoniam sunt digni *Lucretio*, admittantur.

1183. *Sollicitæ porrò.*) Aures sonoribus, ut Mentes curis plenæ *sollicitæ* dicuntur.

1184. *Aut ingens.*) Alii, *Ac Ingens*, frustra.

Non dubitabat, item ad supremum denique tempus 1190
Compressæ nares, nasi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duraque, inhorrebat rictum, frons tenta minebat:
Nec nimiò rigida post strâti morte jacebant:
Octavoque ferè candenti lumine solis, 1195
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
Quorum siquis (ut est) vitârat funera lethi,
Ulceribus tetris, & nigra proluvie alvi;
Posteriùs tamen hunc tabes lethumque manebat:
Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore 1200
Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires corpusque fluebat,
Profluvium porro qui tetri sanguinis acre

Exie-

1191. *Nasi primoris.*) Tacitus, *In primori Acie*: Et Aulus Gellius, lib. I. Cap. 18. *Varro in primore libro scripsit de ratione vocabulorum scitissimè.*

1193. *Inhorrebat rictum.*) Lucretius, lib. V. v. 1063.

——— *Magna molossûm*
Mollia ricta *fremunt.* ———

1193. *Frons tenta minebat.*) Id est, *Imminebat*, Lambinus, ut suprà, *Inclinata minent*, &c. Alii, *Meabat*: Id est, *Fluebat*: Absurdè. Nam res tentæ non *fluunt.* Leg. igitur: *Micabat.* Hippocrates, δέρμα περὶ τὸ μέτωπον σκληρόν τε, καὶ παρατεταμένον· Celsus, lib. II, cap. 6. *Cutis circa frontem dura, & intenta.* Forsan etiam legi potest, *Minabat*: Ut enim Veteres *Minito*, ita forsan, *Mino*: Nisi alicui placeat, *Manebat*, id est, *Erat.* Rutgersius denique, *Inhorrescens rictum Frons tenta minabat.*

1194. *Nec nimio rigida*, &c.) Διεφθείροντο οἱ πλεῖστοι ἐνναταῖοι καὶ ἑβδομαῖοι ὑπὸ τοῦ ἐντὸς καύματος, Thucid. Lucretius autem, *Octavo aut Nono* die.

1197. *Quorum siquis, ut est*, &c.) Εἰ διαφύγοιεν ἐπικατιόντος τοῦ νοσήματος ἐς τὴν κοιλίαν, καὶ ἑλκώσεώς τε αὐτῇ ἰσχυρᾶς ἐγγιγνομένης, καὶ διαρροίας ἅμα ἀκράτου ἐπιπιπτούσης, οἱ πολλοὶ ὕστερον διὰ τὴν ἀσθένειαν διεφθείροντο. Thucyd.

1198. *Nigra proluvie Alvi.*) Vid. 1203. *Tetri sanguinis acre profluvium.* Thucyd. διαρροίας ἀκράτου (sive ἀκράτους legas, perinde est: At διάρροιαν ἄκρατον non sincerum & purum, sed vehemens, & immoderatum) Alvi profluvium interpreteris ἐπιπιπτούσης.

1200. *Aut etiam multus capitis*, &c) Tres sequentes versus in Thucydide ne quæras, neque enim obscure, quod vult *Lambinus*, exprimuntur: Atque ideo additos crediderim, ut *Acre profluvium tetri Sanguinis* explicetur.

1202. *Huc Hominis*, &c.) *Hâc* Faber, id est, ea parte per nares scilicet.

1203. *Profluvium porro*, &c.) Διεξῄει γὰρ διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἄνωθεν ἀρξάμενον τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ πρῶτον ἱδρυθὲν κακόν· v. 1143. *Principio caput incensum*, &c. καὶ εἴ τις ἐκ τῶν μεγίστων (κινδύνων δηλονότι, Schol.) περιγένοιτο, τῶν γε ἀκρωτηρίων ἀντίληψις αὐτοῦ ἐπεσήμαινε, κατέσκηπτε γὰρ

Exierat, tamen in nervos huic morbus & artus
Ibat, & in parteis genitaleis corporis ipsas. 1205
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili:
Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim:
Usqueadeo mortis metus his incesserat acer. 1210
Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
Multaque humi cùm inhumata jacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem: 1215
Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
Nec tamen omnino temerè illis solibus ulla
Comparebat avis, nec noctibus sæcla ferarum
Exibant sylvis: Languebant pleraquè morbo,
Et moriebantur; cum primis fida canum vis 1220
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta:
Nec ratio remedi communis certa dabatur:

Nam

καὶ εἰς τὰ Αἰδοῖα, καὶ εἰς ἄκρας χεῖρας, καὶ πόδας· καὶ πολλοὶ στερισκόμενοι τούτων διέφυγον, εἰσὶ δὲ οἳ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν· Thucyd.

1204. *Exierat profluvium Sanguinis.*) Sic v. 1215.

—— *Acrem* exiret *odorem.*
& lib. v.
—— Exibant *dentis adactus Jumenta.* Virgilius,
Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.

1211. *Atque etiam quosdam*, &c.) Τοὺς δὲ καὶ λήθη ἐλάμβανε παραυτίκα ἀναστάντας (ὑγιάναντας, Schol.) τῶν πάντων ὁμοίως, καὶ ἠγνόησαν σφᾶς τε αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἐπιτηδείους. Thucyd.

1213. *Multaque humi cùm*, &c.) Τὰ ὄρνεα, καὶ τετράποδα, ὅσα ἀνθρώπων ἅπτεται, πολλῶν ἀτάφων γιγνομένων, ἢ οὐ προσῄει, ἢ γευσάμενα διεφθείρετο. Thucyd.

1217. *Nec tamen omnium*, &c.) Τεκμήριον δὲ, (viz. modo dicta vere esse) τῶν μὲν τοιούτων ὀρνίθων ἐπίλειψις σαφὴς ἐγένετο, καὶ οὐχ ἑωρῶντο οὔτε ἄλλως, οὔτε περὶ τοιοῦτον οὐδέν. Thucyd.

1217. *Solibus.*) viz. Diebus: Macrobius olim *Sedibus*, at voci *Noctibus* in sequenti versu meliùs respondet vox *Solibus*, quamvis Alii legant, *Noxia sæcla ferarum.*

1220. *Cum primis fida canum vis*, &c.) Οἱ δὲ κύνες μᾶλλον αἴσθησιν παρεῖχον τοῦ ἀποβαίνοντος διὰ τὸ ξυνδιαιτᾶσθαι. Thucyd.

1223. *Incomitata rapi*, &c.) Non agnoscit Thucydides.

1224. *Nec ratio remedi*, &c.) Ἕν τε οὐδὲν κατέστη ἴαμα, ὡς εἰπεῖν ὅτι χρῆν προσφέροντας ὠφελεῖν, τὸ γάρ τῳ ξυνενεγκὸν, ἄλλον τοῦτο ἔβλαπτε. Thucydid.

Nam quod aliis dederat vitaleis Aëris auras 1225
Volvere in ore licere, & cœli templa tueri:
Hoc aliis erat exitiò, lethumque parabat.
Illud in his rebus miſerandum & magnopere unum
Ærumnabile erat, quòd, ubi ſe quiſque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut eſſet, 1230
Deficiens animo mœſto cum corde jacebat
Funera reſpectans, animam & mittebat ibidem.
Idque vel in primis cumulabàt funere funus:
Quippe etenim nullo ceſſabant tempore apiſci
Ex aliis alios avidi contagia morbi: 1235
Nam quicunque ſuos fugitabant viſere ad ægros,
Vitaï nimiùm cupidi, mortiſque timentes,
Pœnibat paullò poſt turpi morte malaque
Deſertos, opis experteis, incuria mactans,
Lanigeras tanquam pecudes, & bucera ſæcla. 1240
Qui fuerant autem præſtò, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque laſſorum vox miſta voce querelæ.
Optimus hoc lethi genus ergo quiſque ſubibat:
Inque aliis alium populum ſepelire ſuorum 1245
Certantes, lacrymis laſſi luctuque redibant.

Inde

1225. *Aëris auras volvere*, &c.) Uno verbo *Vivere* eſt. Faber: *Cœli templa tueri:* virgilius, Æn. 4.
—— *Tædet cœli convexa tueri.*

1228. *Illud in his rebus*, &c.) Δεινότατον δὲ παντὸς ἦν τοῦ κακοῦ ἥ τε ἀθυμία, ὁπότε τις αἴσθοιτο κάμνων, πρὸς γὰρ τὸ ἀνέλπιστον εὐθὺς τραπόμενοι τῇ γνώμῃ πολλῷ μᾶλλον προΐεντο σφᾶς αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἀντεῖχον. Thucyd.

1230. *Morti damnatus ut eſſet.*) *Ut eſſet*, *Quaſi* foret jam Orco addictus.

1233. *Idque vel inprimis*, Octo ſequentes verſus obſcuriùs: *Thucyd.* Ἕτερος ἀφ᾽ ἑτέρου θεραπείας ἀναπιμπλάμενοι, ὥσπερ τὰ πρόβατα ἔθνησκον· καὶ τὸν πλεῖστον φθόρον τοῦτο ἐνεποίει. Εἴτε γὰρ μὴ θέλοιεν δεδιότες ἀλλήλοις προσιέναι, ἀπώλυντο ἔρημοι, καὶ οἰκίαι πολλαὶ ἐκενώθησαν ἀπορίᾳ τοῦ θεραπεύσαντος. Rectiùs autem mutetur horum verſuum ordo.

Quippe etenim nullo, &c.
Ex aliis alios avidi, &c.
Idque vel imprimis cumulabat, &c.

1238. *Pœnibat.*) Punibat, Ita *Mari*, Muri: &c.

1241. *Qui fuerant præſto*, &c.) Εἴτε προσίοιεν διεφθείροντο, καὶ μάλιστα οἱ ἀρετῆς τι μεταποιούμενοι, αἰσχύνῃ γὰρ ἠφείδουν σφῶν αὐτῶν, εἰσιόντες παρὰ τοὺς φίλους.

1246. *Inque aliis alium*, &c.) Faber, *Inque aliis alias*, &c. Verborum enim conſecutio hæc eſſe debuit. *Alius in aliis*, *Alius porro in aliis populum*, *ſeu ingentem multitudinem ſuorum neceſſuriorum*, *familiarum ſepelire certantes*, *lachrymis laſſi luctuque redibant.* Breviter Thucyd. Ἐπεὶ καὶ τὰς (πρὸς τὰς, Schol.) ὀλοφύρσεις τῶν ἀ-

[illegible]

Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur:
Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
  Præterea, jam pastor, & armentarius omnis, 1250
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languebant, penitusque casis contrusa jacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora nonnunquam posses retroque videre 1255
Matribus, & patribus natos superedere vitam:
  Nec minimum partim ex agris ægroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit Agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca tectaque quò mage eos tum 1260
Confertos ita acervatim mors accumulabat.
Multa siti prostrata viam per, proque voluta
Corpora silanos ad aquarum strata jacebant,
Interclusa anima nimia ab dulcidine aquai.
Multaque per populi passim loca promta, viasque; 1265
Languida semianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, & pannis cooperta perire
Corporis inluvie: Pellis super ossibus una,

Ulceribus

ποιγιγνομένων τελευτῶντες κ̀ οἱ οἰκεῖοι ἐξέκαμνον, ὑπὸ τȢ πολλȢ κακȢ νικώμενοι.

1252. *Casis contrusa.*) Rure, viz. Suprà, *funestos reddidit agros*: Et Lambinus frustra adducit ista Thucyd. verba, ἐν καλύβαις διαιτωμένων.

1257. *Nec minimum partim*, &c.) Melius, *Nec* minimam partem *ex agris* ægroris *in urbem*: Ita, v. 1130. *Pecubus baluntibus ægror.* Ἐπίεσε δ' αὐτȣ̀ς μᾶλλον πρὸς τῷ ὑπάρχοντι πόνῳ, κ̀ ἡ ξυγκομιδὴ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐς τὸ ἄστυ, κ̀ ȣ̓κ ἧσσον τȣ̀ς ἐπελθόντας, οἰκιῶν γὰρ ȣ̓χ ὑπαρχȣσῶν, ἀλλ' ἐν καλύβαις πνιγηραῖς ὥρᾳ ἔτȣς διαιτωμένων ὁ φθόρος ἐγίγνετο ȣ̓δενὶ κόσμῳ ἀλλὰ κ̀ νεκροὶ ἐπ' ἀλλήλοις ἔκειντο. Thucyd.

1260. *Quò mage eos tum confertos.*) Lambinus. Alii, *Quò magis æstu confectos*: Utraque lectio ex ipsis Thucyd. verbis modò adductis probari potest.

1262. *Multa siti prostrata*, &c.) Καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκαλινδȣ̃ντο, κ̀ περὶ τὰς κρήνας ἁπάσας ἡμιθνῆτες, τῇ τȣ̃ ὕδατος ἐπιθυμίᾳ. Thucyd.

1263. *Silanos Aquarum.*) Κρήνας, Thucyd. Hyginus, Fab. 169. *Neptunus compressit Amymonen, pro quo beneficium ei tribuit, jussitque ejus fuscinam de petra educere, quam cum eduxisset, tres* Silani *sequuti sunt, qui ex Amymones nomine Amymonius fons appellatus est.* Celsus, lib. III. cap. 18. *Confert etiam aliquid ad Somnum* Silanus *juxtà cadens.*

1267. *Pannis cooperta.*) Nam pauperrimi Rustici sese in urbem receperant.

Ulceribus tetris prope jam, ſordique ſepulta.
  Omnia denique ſancta Deûm delubra replêrat 1270
Corporibus mors exanimis, onerataque paſſim
Cuncta cadaveribus Cœleſtum templa manebant:
Hoſpitibus loca quæ complerant Æditueentes.
Nec jam relligio Divûm, nec Numina magni
Pendebantur: Enim præſens Dolor exſuperabat. 1275
  Nec mos ille Sepulturæ remanebat in urbe,
Ut priùs hic populus ſemper conſuerat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
Quiſque ſuum pro re conſortem mœſtus humabat.
  Multaque vis ſubita, & paupertas horrida ſuaſit. 1280
Namque ſuos conſanguineos aliena rogorum
Inſuper inſtructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faceis, multo cum ſanguine ſæpe
Rixantes potiùs quàm corpora deſererentur.

1270. *Omnia denique ſancta*, &c.) Τὰ δὲ ἱερὰ ἐν οἷς ἐσκήνηντο, νεκρῶν πλέα ἦν, αὐτοῦ ἐναποθνησκόντων. Thucyd.

1273. *Æditueentes.*) Æditui: Gellius, lib. III. cap. 10. Titus autem Lucretius in carmine ſuo pro *Æditais*, *Æditueentes* appellat.

1274. *Nec jam Relligio*, &c.) Ὑπερβιαζομένου γὰρ τοῦ κακοῦ, οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἔχοντες ὅ τι γένωνται, ἐς ὀλιγωρίαν ἐτράποντο, καὶ ἱερῶν καὶ ὁσίων ὁμοίως. Thucyd.

1276. *Nec Mos ille ſepulturæ*, &c.) Νόμοι τε πάντες συνεταράχθησαν, οἷς ἐχρῶντο πρότερον περὶ τὰς ταφάς, ἔθαπτον δὲ ὡς ἕκαστος ἠδύνατο. Καὶ πολλοὶ εἰς ἀναισχύντους θήκας ἐτράποντο, σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, διὰ τὸ συχνοὺς ἤδη προτεθνάναι σφίσιν, ἐπὶ πυρὰς γὰρ ἀλλοτρίας, φθάσαντες τοὺς νήσαντας, οἱ μὲν ἐπιθέντες τὸν ἑαυτῶν νεκρὸν ὑφῆπτον, οἱ δὲ, καιομένου ἄλλου, ἄνωθεν ἐπιβαλόντες ὃν φέροιεν, ἀπῄεσαν. Thucyd.

1277. *Quo prius hic populus.*) Alii, *Quo pius*: Fruſtra: Nam Thucydides, οἷς πρότερον ἐχρῶντο.

Multa in hoc libro præclarè diſputavit *Lucretius*, at excidit propoſito; neque enim de Providentia opinionem, quam oppugnavit totis viribus, concuſſit; Sit omnis Meteorôn ratio perſpicuè declarata, Tonitru, Fulgur, Fulmen, Terræ-motus explicentur, omnia denique agantur naturali ratione: At nulla unquam ſine Domino, ſaltem Dominum ipſa Natura non reſpuit; Natura enim eſt ea brutæ materiæ particularum diſpoſitio, quæ facit ut

isti oriantur effectus, quos vocamus naturales. Illa autem Dispositio, si casu inducta sit, non refutat, si prudentia sit constituta, confirmat Providentiam. Ita singulæ explicationes, Physicos delectare possunt, Atheos non juvant.

De Meteoris autem nemo accuratiùs collegit Veterum Philosophorum opiniones, nemo acutiùs exposuit; His pauca addiderunt recentiores Philosophi, non meliora; Et profectò ut hæc nostra ætas, ita plures post nostram memoriam nascentes (*Ista Vitruvius*) cum *Lucretio* videbuntur velut coram de Meteoris disputare.

De Terræ-motu, & Mari ea docet quæ res ipsa comprobat, nisi quòd quidam Terræ-motus (de quibus forsan aliquandò copiosè) vires Causarum, quas assignat, superare videantur.

Ætna nobile est argumentum, sed difficile; & in hoc deficit Poëta; at de Nili incremento, de Avernis, & de Fontibus admirandis, tanquam ipsa Veritas loqueretur, disserit: Id verò observandum, quòd de fabuloso Jovis Ammonis Fonte minùs satisfacit quippe melius naturam explicat *Lucretius*, quàm Fabulas.

De Magnete plura, quæ avidè legeremus, scripserat, si notæ fuissent Lapidis istius admirandi vires. Pestis & Morborum commoda explicatio: Thucydidem ita denique interpretatur, ut Vim illius Historici exprimat, augeat Majestatem: Neque ipsa Thucydidis narratio tam perspicua, aut tot ingenii luminibus distincta.

FINIS LIBRI SEXTI.

INDEX

INDEX
VOCABULORUM.

Prior numerus librum: alter verò, vel alii, ad proximam uſque lineolam libri verſum ſignificant: lineolæ autem libros diſtinguunt.

INDEX

INDEX

agundis

C

concussa,

Cymbala

delibata,

deteriore

esse,

ab

INDEX

exuperârint

G

Gigar

I.

INDEX

inccpti

inflam-

juvatq

M

mani-

N.

ningunt

INDEX

P.

partis

recta

protin-

putre

 reddant

secre-

ſtudeo

sup-

orbe

turpia

 ver-

INDEX

uteri,

FINIS.

ERRATA

ex nimia operarum festinatione orta
B. L. sic corrigat.

Pag. 8. verſ. 81. *leg.* Illud in his rebus. p. 111. v. 740. *l.* ſolis qui lumina nunquam. p. 176. v. 661. *l.* Volnere. p. 188. v. 919. poſt *buſto* dele punctum. p. 190. v. 975. *l.* concede. p. 206. v. 86. *l.* ſubtili. p. 225. v. 499. *l.* poſſint. p. 229. v. 578. *l.* formas. p. 238. v. 767. *l.* offecti. p. 275. v. 316. *l.* caderent. p. 279. v. 420. *l.* conſilio. p. 299. v. 890. *l.* ſemimarinis. p. 303. v. 996. *l.* ignaros. p. 353. v. 630. *l.* nubila.